7
16-B
11

6
28 M
37

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

D. 3. 37. 78
E
33

7. - 16. B. 11.

Digitized by Google

Digitized by Google

BONOS VIRTUTIS PREMIUM
HISTORIA
VLADISLAI
POLONIÆ ET SUECIÆ
PRINCIPIS,
ejus Natales et Infantiam, Electionem
in Magnum Moſcoviæ Ducem, Bella
Moſcovitica, Turcica, cæteraſque
res geſtas continens, uſque
ad exceſſum
SIGISMUNDI III POLONIÆ
SUECIÆQUE REGIS.
Auctore
STANISLAO A KOBIERZYCKO
KOBIERZICKI,
Caſtellano Gedanensi &c.
&c. &c.
DANTISCI,
Sumptibus Georgii Förſteri, S. R. M. Bibliopolæ, A°. 1655.
Cum privilegio S. R. M. Poloniæ et Sueciæ.

Digitized by Google

Illuſtriſſimo Et Excellentiſſimo

D. LEONI CASIMIRO SAPIEHA

MAGNI DUCATUS LITHVANIÆ PRO-CANCELLARIO, ORSANENSI, LUBOSANENSI, VOLPENSI PRÆFECTO

Stanislaüs a Kobierzicko Kobierzicki Castellanus Gedanensis, Salutem.

VLadiſlaüm Poloniæ Sueciæque Principem (daturus aliquando & Regem) mitto tibi Excellentiſſime Vir: eum porrò ut libenter accipias, non eſt mihi tantopere adlaborandum, illâ nam-

que affabilitate comitatéque cinctus Te accedit, quâ & Princeps, & Rex domui Sapieharum venerandum ſe exhibuit. Neque illi gratiorem ullam ſedem contingere poſſe exiſtimo, quàm apud vos Sapiehas, quorum ſpectatæ fideï, candori, virtuti, permultum tribuere ſolebat, & præſertim Leonis Palatini Vilnenſis Supremi per Lithvaniam armorum Præfecti Patris tui, Viri ſuo ſæculo eminentiſſimi, quem in bellis Moſchoviticis, cùm prima militiæ rudimenta deponeret, ſuarum adminiſtrum victoriarum impenſiùs æſti-

Digitized by Google

æſtimavit. Sed quæ unquam bella geſſit abſque Sapiehis? ſpectavit ſæpius bellatrices illas animas cum hoſte fortiſſimè dimicantes, fuſóque etiam cruore purpuratas, ut ipſi de refractariâ gente debitam aſſererent Purpuram. At ſuper omnes Tibi ſe uni deberi fatetur, cui tu ipſe à primis incunabulis plurimùm debeas. Ille enim te adſtante Sereniſſimâ Reginâ Conſtantiâ, ad Sacrum lavacri fontem ſuis excepit, tenuitque manibus: deinde tuam generoſam indolem fauſtis nutritam ſub penetralibus teneriùs inſpe-

Digitized by Google

xit probavítque, poſtmodum adultiorem jámque à Sigiſmundo Rege magnis deſtinatum auctúmque honoribus, ampliſſimis mox exornavit, cùm & Marſchalcum Magni Ducatûs Lithvaniæ & Pro-Cancellarium renuntiavit: adeò ut quot hucuſque tuo Nomini præfixos cernis titulos, tot ab ejuſdem Regio judicio profecta legas elogia. Provocabat magnanima tua virtus optimi Principis affectum, promovebant amorem eximia merita, quibus recenſendis aliam ego deſtinavi paginam, & Regem Vladiſlaüm ſcripturo oc-

Digitized by Google

occurret Leo Caſimirus Sapieha Magnus ad Michaëlem Fiedorovitium totius Moſchoviæ Monarcham Legatus, ubi inclyta familiæ ſuæ decora, eodem loci, quo Magnus Dux colitur, intuebitur. Dicent illorum temporum Faſti, Divini honoris vindicem, veræ Religionis Patronum referent egregia facinora, quorum majorem partem jam fama immortalitate donavit. Interea Vir Excell^{me} accipies redivivum Vladiſlaüm Principem, qui extremæ voluntatis tabulis totum ſe tibi concredidit, fovebíſque venerandum

No-

Digitized by Google

Nomen & ſuâ auguſtum Majeſtate. Nec dedignaberis etiam amicam Tibi illum offerentem manum ; & quemadmodum me in primæ admiſſionis amicorum numero eſſe voluiſti , ita meam erga Te æſtimabis obſervantiam, tuíque Nominis ſingularem cultum. Magni ego honoris loco ſemper duxi, à Te amari; Te enim hiſce calamitoſis patriæ temporibus eximium ſæculi noſtri decus ſuſpicimus! tuum excelſum animum non ſibi ſed patriæ natum , non abſque admiratione intuemur. Videmus opes tuas

ultra

Digitized by Google

ultra magnificam Senatoriæ dignitatis curam ad præclariſſima quæque pietatis opera extendi, derivaríque. In Deum (ſi ita fas dicere eſt) quam liberalis es, templis & ſacris ædificiis Religioni & caſtimoniæ multorum paſſim ſtructis dotatíſque. Quid jam commemorem quantum fortunarum & quam potiſſimam partem impendas patriæ, ut jure Lithvaniæ columen, mora fatorum, velut alter Hector dicendus ſis. Tu namque validas Coſacorum ſeditioſorum legiones, ne Albam Ruſſiam invaderent,

 cæ-

cæteraſque pari impetu abriperent Provincias, ad Bychovum ſtitiſti, arcem illam inquam tuo milite, tuiſque auctorato ſtipendiis præmunitam firmatámque, ad quam velut ad ſcopulum decumani rebellium fluctus alliſi fractique diſſiliere. Quid ad Zborovium referam propriis impenſis adducta equitum peditúmque numeroſa ſigna, tuumque imperterritum ibidem cum hoſte decertantis animi robur. Quid ad Bereſteckum ſingularem erga patriam pietatem recenſeam, ubi non ipſe tantum tuo cum milite

ad-

adfuiſti, ſed ut tui tecum ſimul adeſſent Sapiehæ, egregio animaſti exemplo. Et legio illa quidem cujus tu primarius una cum Palatino Vitepcenſi fratre tuo viro militiâ claro ductor extitiſti, ſolos Sapiehas anteſignanos habuit, Fabiorum veluti æmulos, at longè meliori fato: hos namque abſtulit una dies, vos verò illa dies quæ tot centena millia hoſtium, iiſque oppoſitas univerſæ Poloniæ vires vidit, æternitati conſecravit, patriæque ad rebellium opprobrium, & novas laureas ſervavit incolumes. Verùm in his

Digitized by Google

commemorandis jam longior eſ-
ſe nolo, unicè videlicet ſecurus
quod ejus operis partem tibi offe-
ram, quæ à tanti Principis quem
memoravi, rerum geſtarum ma-
gnitudine habitura ſit aliquando
famam, à tuo verò nomine quod
omnium virtutum compendium
celebre fecit, apud poſteros æſti-
mationem.

H I-

Digitized by Google

HISTORIÆ VLADISLAI POLONIÆ ac SUECIÆ PRINCIPIS,

LIBER PRIMUS.

VLADISLÄUS Sueciæ originem, natales Poloniæ debet. Sigiſmundo ejus nominis Tertio Rege Poloniæ, & Annâ Auſtriacâ Caroli Archiducis filiâ, Parentibus *Vladiſlai Origo & parentes.* illuſtris: quorum ille veterum Gothorum ſanguis, quibus triumphati Orbis gloria acceſſit; hæc Auſtriacæ ſtirpis nobiliſſimum germen fuit, cujus Majeſtatem Sol Oriens adoravit, Occidens veneratus eſt.

Pater à Carolo Patruo, præter fas omne *Pater Sueciæ Regnum amittit. 1597.* hæreditario excluſus Regno, ſceptrum, quod

ſibi vivente Joanne Sueciæ Rege, liberis ſuf-
1587. fragiis Polonia detulerat, quadraginta qua-
tuor annorum ſpatio variâ fortunâ, plerum-
que tamen propitiâ geſſit. Nec Sueciam
à morte Joannis Patrio evinctus diademate
deſideraſſet, ni quibuſdam Suecis, minùs
cauta ſuadentibus, faciles præbuiſſet aures;
qui apud credulum Regem, tutiora conſilia
in ſuſpicionem vocavere. Sed poſtmo-
dum ſuo ingemuit malo, cùm fidis illis mi-
niſtris paſſim ad Carolum deficientibus, ipſe
Regno excedere coactus eſt, memorandó-
que docuit exemplo, adultas ſeditiones con-
ſilio & armis ſopiendas eſſe; quibus Sigiſ-
mundus deſtitutus, dum ſubditorum iner-
mis expoſcit fidem, armatos à Carolo in
ſuum exterminium ſenſit hoſtes. Sed perdi-
tum diadema tradant alii uberiore ſtylo,
mihi innuiſſe ſufficiat.

Idque volente Numine. Crediderim ego fatorum clementiam,
avitum Sigiſmundo denegaſſe Regnum,
cœleſtémque hanc fuiſſe viam, quâ è Sueci-
Cur? co ſolo à Superis peculiari favore ad latè
patentis Sarmatiæ duceretur imperium.
Dedit

Dedit id namque placatum Numen optimæ ac piiſſimæ Matri, Catharinæ Jagelloniæ, quæ in Regno hæreſis labe infecto, cum materno lacte veterem & Orthodoxam filio inſtillavit religionem, puerúmque ſanctiſſimis imbutum moribus, mox in tenera ætate immaturo ad ſuperos abitu cœleſti relinquendum tutelæ. Nec vano eventu: nam vix decimum nonum ætatis annum ſupergreſſum libera gens, liberis vocibus, annitente Annâ Jagelloniâ Materterâ, Stephani verò Regis Poloniæ conſorte viduâ, ad Polonum evocavit diadema: amoto deinde feliciter præpotenti æmulo, traductíſque in partes diſſidentium animis, regio impoſuit throno, Catholico deinceps futurum quàm Hæretico clariorem regimine. quod ſi in Suecia tantùm obtinuiſſet, quis ſponſor conſtantis & à matre impensè commendatæ religionis? Quanquam conſtantiſſimum maternæ pietatis cultorem habuit Polonia, quam ſerpente hæreſeos contagione afflatam, fatiſcentémque, leni at efficaci medicinâ ad veteris, Orthodoxæque religio-

Ob pietatem Matris.

Catholico Regno Catholicus & ipſe præficitur.

nis revocavit ſenſum, cùm Præfecturas, & Magiſtratûs deferret viris, avitæ majorumque fideï apprimè tenacibus, eóque dominationis arcano retento, hæreſes abſque ullo ſtrepitu partim ſuppprimeret, partim memorandæ pietatis Regiæ exemplo, ad priſtinum reduceret ſtatum. Et qui potiſſimam, præcipuámque Senatûs partem, novo ac recenti addictam dogmati, in primordiis regnorum repererat, decedens, duos tantùm relinqueret, Sigiſmundum Grudzinium Caliſſienſem, & Raphaëlem Leſczynium Belzenſem Palatinos, illum quidem occultiori cuipiam ſectæ deditum, proindéque minùs noxium; hunc Calvini ſequacem, ſummæ nihilominus probitatis Civem patriæque ſtudentem commodis.

Ejúſque fidei tenaciſſimus fuit.

Hæreſin ſuppreſſit.

Superi pacatam indolem turbis Suecicis objicere nolunt.

Nec leve & inde conjecturæ meæ capio argumentum: videlicet Sueciæ turbulentæ, & rarò per ſeditiones quieſcenti, optimæ Matris causâ, pacatiſſimam filii indolem, ſuperos objicere nòluiſſe. Guſtavus Vla-
1623. diſlaï abavus, Sigiſmundi avus, Chriſtierno ejecto, Regnum Sueciæ adeptus, Lutheranum

num amplexus dogma, Catholicis infeſtior, graviórque imminebat. Relati ſacri in ærarium Principis censûs, Epiſcopi, Abbates, cæteríque ſanctioris togæ homines, quà carcere, quà exilio mulctati: pluribus irrogatæ cædes, recentémque ſuper ruinas Catholicæ religionis auſpicatus eſt Monarchiam, acſi eâ incolumi fruſtra ſibi, Domuíque ſuæ, æternitatem Imperii polliceretur. Prædixere vindictam viri, vitæ ſanctimoniâ conſpicui, Guſtavianam domum ſeditionibus inpoſterum agitandam, nec deſuturum in regnatrice domo ſucceſſorem, tantum dedecus motæ mentis inſaniâ expiaturum. Ab eventu deinde fides augurii patuit, quippe ipſe Guſtavus primum amentiæ dedit exemplum. Erico quid inſanius? Magnus Erici frater furioſus moritur. Joannes, ab Erico primùm, pòſt à Carolo fratre inſidiis appetitus, nuſquam tutus. Carolus ultra modum impatiens animi, geſtis dictíſque & cum Rege Daniæ ridiculis concertationibus læſæ mentis prodidit indicia, donec ad extremum, Sigiſmundum nepotem regno excluderet,

Guſtavus oppreſſis Catholicis Regnum Sueciæ occupat.

Cujus heredes ſeditionibus exagitantur, nec abſque inſania.

deret, datâ implacabilis odii bellorúmque causâ. Unico ille felix Guſtavo filio, cujus virtutes Regiæ, militaris reï peritia, bellandíque felicitas, non hoſtium tantùm, ſed totius orbis Chriſtiani inclaruit encomio.

Catharinæ Jagelloniæ Elogium.

Atque dum genus paternum Vladiſlaï, in brevem contraho ſummam, addo Catharinæ Jagelloniæ elogium. Illa eſt, quæ prima Jagellonias, Auſtriacos, Arragonios, Sfortias, & quidquid nobiliſſimum Orbis Chriſtianus habet, Suecico miſcuit ſanguini: quanquam non malè a quopiam dictum, Noſter fuit ille Sanguis, quem in regni ſinum ſemper referre licuit, & hæc feliciſſima Stirps, pluribus ſæculis in Polonia regnatrix, in Sueciam transfuſa, in alieno fœcunda ſolo, ut Reges Poloniæ germinaret.

Ryvocius in Panegyrico Leonis Sapiha.

His itaque Majoribus ortus Princeps natalem habuit in Urbe Regni Metropoli annum ſeſquimilleſimum nonageſimum quintum, diem Junii Menſis nonum, qui itidem olim Patri illius Sigiſmundo vitæ principium fuit, anno exorientibus tunc Belgarum turbis memorando. Nox præcedens nata-

Vladiſlaus naſcitur Cracoviæ.

natalem, fortuito palatii Cracovienſis incendio illuſtris fuit, cujus jacturam magnifico ſumtu compenſavit Sigiſmundus, eo novo hoſpiti, ac poſtmodum Succeſſori, auguſtiorem effecit.

Baptiſmi diem, more Principibus uſitato, ad breve tempus dilatum, auxit publica geſtientium populorum lætitia. Regius infans, longo Procerum ordine præeunte, horis pomeridianis è palatio ad Baſilicam, Regum inauguratione & Divi Staniſlaï tumulo celebrem, à ſuſceptoribus deferebatur. Ac inter eos eminuit extremus Jagelloniæ Stirpis ſurculus, Anna Regina, Sigiſmundi Primi Regis Poloniæ filia, Auguſti ſoror, Stephani conſors, Sigiſmundi tertii matertera, quæ priſcam Regum Majeſtatem referens, domûſque Jagelloniæ venerandum olim Sarmatiæ nomen, non abſque vano tum orienti proli præſagio fuit, cùm ultima regnatricis domûs hæres, ætate ſenióque gravis, & ſuo propior fato, ſuavi nepotulo largiſſimis votis, omnem avitam paternámque, velut hæreditario jure, tranſmitteret felicitatem. Et

Baptizatur.

Inter ſuſceptores eminet Anna Regina ultima Jagellonum hæres.

Brevi pòſt extincta & cum illa vetus aulæ mos.

Et illa quidem hujus ſolatii compos, brevi in vivis eſſe deſiit, & (ut à non nemine annotatum reperio) cum ea non ſolùm genus Jagellonium, ſed & omnis aulæ Polonæ mos antiquus ac Majeſtatis decor interiit, novis cum Principibus novo ſubrepente more, Polonorum priſcis minùs accommodato inſtitutis.

Vladiſlai nomen cur impoſitum.

In baptiſmi, abluente illum Georgio Cardinale Radivilio, fonte Vladiſlaï Sigiſmundi puero nomen impoſitum, hoc ut duos Sigiſmundos Jagellones proavos, Reges omnium ætatum memoriâ digniſſimos referret: illo verò Vladiſlaï Jagellonis, quo feliciſſimè regnante, Polonia vires hoſtibus formidandas exeruit, & ejuſdem filii Vladiſlaï, Hungariæ Regis, qui cum Turcis ad Varnam dimicans occubuit, gloriâ & nominis immortalitate, rerúmque geſtarum ſplendore excitaretur.

Sigiſmundum Primum & Sigiſmundum Auguſtum.

Ob natalem Principis populorum plauſus & auguria.

Infantem recens editum, & luſtrico ablutum fonte, excepere publicæ gratulationes, applausûs, vota, quodve tunc fieri ſolet, omina. Inter hæc non poſtremum ferebatur

Prin-

Principis incidiſſe natalem, in lucem Divorum Primi & Feliciani venerationi Sacram. Primum & Feliciſſimum augurabantur, cui Favente cœlo poſt deceſſum Patris haud ambiguum pararetur regimen, quod extinctâ Jagelloniâ ſtirpe, mutatorium per novas familias, diverſis regentium moribus, fatiſque jactabatur petebatúrque ex alieno orbe, magno Regni diſcrimine. Quantis a deceſſu Sigiſmundi Auguſti, Stephani Regum, & Henrici Valeſii præcoci abitu, motibus concuſſa tremuit Polonia, diviſis in Factiones Proceribus, cùm quiſque pro ſuæ vocis oraculo vitam & ſanguinem offerret, recens tunc apud nonnullos erat memoria. Inter promiſcua populorum cadavera fundabatur prima Majeſtas, & novi Principis purpura ut pretioſiùs ruberet, diſſidentium Civium recenti tingebatur cruore. Ceſſit hic metus, meliórque ſpes Sarmatiæ affulgere viſa, cùm poſt Jagellones, in Vladiſlao nuper nato, Sigiſmundus fœcundam Regum familiam incipiebat, diu Polonis expetitam, quos antecedentium Principum in fœcunda

connubia, tantis objecerant periculis. Id verò abſque liberi ſuffragii præjudicio, quod Regibus dare diadema conſuevit. Neque enim Polonis naſcuntur Reges, ſed defert eam Polonia Principibus optimè meritis reverentiam, quorum filios in ſinu Reïpublicæ educatos ſpe futuri regiminis accendit, ad quod non per inertiam aut laſciviam, ſed præclariſſimis facinoribus eniti ſtudent. Ac quemadmodum neminem hactenus è poſteritate Regum ab eo arcuit culmine, ita omnes beneficii memores, priſtinam majorum ſuorum ac Reïpub. auxère gloriam.

Polonia Regum filios nunquam a ſceptro excludit.

Libet jam referre Viri graviſſimi vaticinium. Is verò eſt Petrus Scarga Societatis Jeſu, Stephani & Sigiſmundi Regum Eccleſiaſtes, integritate vitæ & doctrinâ celebris, magnorúmque olim virorum in tyrocinio Societatis Romæ contubernalis, qui prophetico dictante Spiritu, Sigiſmundo gratulabundus, hæc de Vladiſlao puero, optimus ſenex cygneâ voce cecinit: *Deus Majeſtatem tuam auxit Vladiſlao filio, qui nunc diem quinquageſimum quartum agit: is non tantùm à Re-*

Omen ſeu Vaticinium Petri Scargæ.

Turriani Leonii, Olavii, Rudolphi Aquavivi. in Epiſtola Dedicatoria ſuarum Concionum.

à Regibus, ſed à Cæſaribus & Monarchis altum ducens Sanguinem, maximâ Regnum univerſum ſpe ſolatióque implevit, ſi præſertim bona acceſſerit educatio, in qua totum ſitum eſt. Cujus ætatem provectiorem minimè me viſurum exiſtimans; cadaver namque meum jam tumulo incluſum computreſcere incipiet, aut penitus computreſcet, antequam mente adoleſcat, maximâ nihilominus ex ipſius ortu perfuſus lætitiâ, hoc interim cum Zacharia canam, Scriptum à me illi olim legendum relinquens: Tu filiole, Rex Poloniæ vocaberis, populorum tuorum bono incumbens regimini, ſervies Domino tuo, qui te creavit. Potens eris gloriâ Vladiſlaë, ut illam cum natione, ſimúlque populis efferas, & depreſſam erigas. Pietatem & fortitudinem imitaberis Vladiſlai Jagellonis, & alterius ejuſdem nominis filii, qui pro bono Chriſtianitatis ad Varnam contra Turcas fortiter dimicans, occubuit; ut cum parentibus populóque ſis benedictus in æternum, eæque paſſim inſonent voces: Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ ſuxiſti.

Clariſſimi viri augurantis veritatem ſubſequentia oſtenderunt tempora. Nullus etenim antecedentium Regum, majori cum applauſu regium inſedit thronum, ita ut *Comprobatum ab eventu.*

concordi cœli terræque voce ad tam amplum depoſceretur imperium, ut ſuo memorabimus loco. Quanquam quintum decimum ætatis agentem annum vidit Petrus Scarga, magnæ ſpei regium Juvenem, ac primùm trienni Vitas geſtáque Sanctorum Polono idiomate eloquentiſſimè ſcripta, dedicavit obtulítque, ut in tam pio volumine, & vitæ Polonæ elegantiam addiſceret, ac prima legendi deponeret rudimenta, exemplo Philippi Tertii Hiſpaniarum Regis, qui à Vitâ D. Ignatii Lojolæ Hiſpanicè ſcriptâ lectionis ſuæ initia erat auſpicatus, ad extremùm, quaſi non dubiè poſt ſera Parentis fata regnaturum, pulcherrimis inſtruxit monitis, quæ ex ipſius dedicatoria facilè peti poſſunt.

Infans matrem amittit. Infantiam in Auſtriacæ matris ſinu, indulgentiáque egit, quam triennis amiſit. Ultimis illa diebus Januarii decedens regiæ domui orbitatem intulit, triſtibúſque Anni quingenteſimi nonageſimi octavi ſupra milleſimum faſtis dedit initium. Uterum tunc ferebat, & vicino propior partui, ſubitò con-

concidit, ut eam priùs obiiſſe, quàm decubuiſſe fama mox retulerit. Erat Anna Auſtriaca Caroli Archiducis & Mariæ Bojorum Ducis filia; Ferdinandi Primi & Annæ Vladiſlai Jagellonii Hungariæ Regis filiæ, neptis, Ferdinandi Secundi Imperatoris Soror. paterna maternáque Stirps Reges, Cæſares, & quidquid alti ſanguinis Europa habet, cujus non tantùm claritudinem, ſed etiam heroïcarum virtutum pulcherrima ad Sigiſmundum attulerat ornamenta. Eminebat inſigni pietate, prudentiâ, formæ eleganti inerat mixtus majeſtati decor. Staturam paulò infra mediocrem ſufficiebat gravitate inceſsûs, eandémque & in vultu ſervabat. Nonnullis ſeverior viſa, ſuperciliíque elatioris, quàm liberæ gentis Reginam addeceret, iræ impatientem, & plùs æquo imperioſam ſunt qui annotavere. Quatuor liberorum Patrem Sigiſmundum fecit: primo partu Annam Mariam enixa, ſecundo in Suecia Catharinam edidit, pòſt Vladiſlaum, ultimo Chriſtophorum ex utero Matris exſectum, ſolo Vladiſlao ſuperſtite,

Ejus Elogium.

Liberorum numerus.

ſtite, cui ſi quos vixiſſe debuerant, adjecêre tenellæ proles, annos.

Ob ejus obitum ingens Sigiſmundi Regis dolor.

Et Anna quidem Regina ſexto poſtquam nupſerat anno, ſublata eſt, cujus obitum tenerrimè luxit Sigiſmundus, omníſque ſolatii impatiens diu triſtes exegit dies. Lenimentum dolori attuliſſe dicebatur Maria Archiduciſſa Auſtriæ, Mater Reginæ, quæ ad ultimum funeris officium à filio Rege invitata venerat in Poloniam. Hæc cùm propè unum Menſem Niepolomiciis filiali obſequio à Sigiſmundo coleretur, Princeps inſigni prudentiâ, occaſionúmque captandarum artifex, & futurorum eventuum ſagax, tam verò filiarum elocationi (quæ illi numeroſiores) è dignitate Auſtriaca incumbens, blandè in Regium influens animum, quaſi Vladiſlaï orbitati metueret, ad ſecunda matrimonii vota Sigiſmundum pellexit, obtulítque Annæ prioris Conjugis ſororem germanam Conſtantiam, quam, etſi per ætatem necdum nubilem, accedente tamen tempore ducturum ſe Rex ſecretâ pollicitatione ſpopondit. Ferebatúrque

Lenitur ab Archiduciſſa Auſtriæ matre, propoſitâ alterâ in matrimonium ſorore, Rege non detrectante.

que tunc primùm Vladiſlaï infantiæ tenerius habendæ additam Urſulam Meyerin, è cujus nutu famulantium fæminarum penderent obſequia, id verò procurante Mariâ Archiduciſsâ. Subolfecerat enim puellam Regi non ingratam, eóque idoneam viſam, cujus lenociniis negotii promovendi curam committeret, in ejúſque ſinum vota ſua deponeret.

Quidquid tunc inter Regem & Archiducem conventum fuit, rumor diſtulit, mox ipſe eventus occultiora patefecit conſilia, turbis civilibus prætextum deinde datura. Quantò ſecretiùs inter illos agebatur, tantò confidentiùs fortaſſe (licèt & falsò) ab iis, quibus vicina Auſtriacorum potentia ſuſpecta erat, imperii deducebantur arcana.

Qui funus Reginæ procurat, cur tardiùs? 1599.

Funus Reginæ altero poſtquam exceſſerat anno, in templo arcis Cracovienſis peractum; moram fecit ſerpens per populos totius Poloniæ aëris contagio, hincque ſpiſſa funera: deinde res Suecicæ Caroli Sudermaniæ Ducis apertâ proditione rebellionéque in diſcrimen adductæ. Ab obitu Reginæ con-

confeſtim eò ſe contulerat Sigiſmundus inermis ad armatos, jámque nutantes & dubiæ fideï populos ſpretus tandem, quia non armis, ſed indulgentiâ nimiâ (cui ampliùs non erat locus) ſeptus venerat, regnum à Patruo occupatum vidit, & ingemuit.

Educatio Vladiſlaï. Quadriennio poſt deceſſum Matris, ultimis infantiæ exactis annis, Vladiſlaüs melioribus formandus ſtudiis traditur, ac ut magni Regis addecebat, filio ordinata familia, lectíque qui recenti aulæ è dignitate præeſſent. Delata domeſtici regiminis cura Michaëli Konarſcio, Caſtellano Gedanenſi, Viro præter generis ſplendorem dignitatémque Senatoriam, gravi modeſtóque, & linguæ Germanicæ gnaro; Præfectura ſecretioris cubiculi demandata Sigiſmundo Kazanovio Kokenhauſii in Livonia Gubernatori, homini veteri proſapiâ oriundo, variis claro eruditóque bellis, morum ſuavitate & elegantiâ conſpicuo, magnarúmque tam in ſago, quàm in toga, virtutum. Is aſſiduus Vladiſlaï comes, prudens ætatis tenerioris moderator, ac per tot annorum probata obſe-

Konarſcius Aulæ ipſius.

Sigiſmundus Kazanovius Cubiculo præficitur.

obſequia Principi familiaris, fidus deinceps dignitatis fortunæque regiæ cuſtos, Vladiſlaum non tantùm Regio diademate evinctum vidit, ſed etiam ſenio gravis veteris obſequii memor in Moſchoviam ſecutus, inde triumphantem deduxit Varſoviam, ubi mox fatis conceſſit. Ornatus à Rege Archicamerarii dignitate ampliſſimâ, Præfecturâque Solecenſi, dignus, à quo in ipſis regni exordiis beneficentiam ſuam auſpicaretur regiam. Atque hic eſt Adami Kazanovii Pater, qui continuus poſtmodum Principis, nobis ſuo loco memorandus erit.

Quis ille Kazanovius.

1634.

Acceſſere alii interioris admiſſionis famulitio, præcipuè Joannes Dunin, Modliſzeuski, cæterique quos probata ſpectatáque virtus, modeſtia, elegantia morum aptos miniſterio Principis judicavit. Horum plerique ad altiorem in Repub. gradum evecti: & Modliſzevius quidem Præfecturâ Culinæ Regiæ auctus, qui honor apud noſtrates non poſtremus, fortaſſe è veteri Galliæ Regum aula deſumtus. Legibus namque

Modliſzevius inter cubicularios, poſt Præfectus Culinæ Regiæ.

que Archimagiros Franciæ, quibus ſumma fuit inſpectio in omnes culinæ regalis adminiſtros, inter cæteras dignitates Galliæ eminuiſſe, & id muneris obiviſſe viros generis ſplendore inſignes & regni illius primores.

Joannes Tillius lib. de Rebus Gallicis.

Jam ſuus erat Vladiſlao Burrhus, qui puerum deinde juvenem militaribus exemplis accenderet, commonſtrarétque partim domeſtica Majorum, partim externa tropæa, quibus egregia indoles excitaretur. Seneca poſtmodum, ſed qui in Trajanum non Neronem incideret, inquiſitus: hunc fœcunda doctiſſimorum virorum Academia Cracovienſis obtulit. Gabriël Provancius in palatium erudiendo Principi adductus, ob ſtudiorum claritudinem, pietatem, comitatem honeſtam dignus viſus, ut tali magiſtro pueritia Vladiſlaï adoleſceret, qui ſpeï de ſe conceptæ egregiè reſpondit, & præſtitæ in erudiendo Principe operæ, memorandum tulit elogium, acceptâ à Rege, comprobatâque lege, conſentiente Senatu ac Ordinibus nobilitatis prærogativâ, quæ ſacris initiato (neque enim is honor

Literis Princeps excolitur.

à Gabriële Provancio.

Præmio à Regè Reip. pub. condecorato, & quale illud.

nor ad quempiam ex ejus familia devolutus) ad opimiora in Cathedralibus Eccleſiis ſacerdotia viam aperiret, clauſam per leges patrias, plebejo genere ortis. Cognomen quoque Provancii mutatum, addito novo & honorifico ab alumni nomine, proinde Vladiſlawski deinceps dictus, ſcriptúſque. Quanquam vir ſummæ modeſtiæ, ab omni alienus ambitione, Præpoſiturâ Varſovienſis Eccleſiæ, non exigui cenſûs, contentus vixit, adjectis nonnullis ex benignitate regia Sacerdotiis, tum & catalogo Culmenſium Canonicorum inſertus, eum honorem plurimi fecit, quòd in natali obtigiſſet ſolo, ubi & ſepulturæ honorem accepit in Fano Divi Georgii; erecto ibidem, dotatóque Franciſcani ſodalitii cœnobio. Vir ad extrema vitæ tempora, Regis Sigiſmundi, Reginæ Conſtantiæ, & Vladiſlai Principis favore perpetuò felix. 1631.

Literas feliciter tractat.

Non multùm adlaborandum erat tantis in erudiendo Principe magiſtris, quem cœleſtis mens, ingenium ſublime, indoles regia, virtutum omnium ac optimarum artium

tium capacem fecerant, quas ita hauſit, quantum Principi, quantum Regi futuro ſatis erat. Hiſtoriarum cognitioni dedi- tiſſimus fuit; illas legere, attentè audire, memori recondere mente, geſta factáque memorabilia ſuperiorum ætatum percontari, diſcere: hoc puero, hoc juveni, hoc provectiori familiare. Hinc ardor gloriæ crevit, ad hanc unam excitatus ſpontè vehemens animus attendebat, & præclariſſima quæque à tenero meditabatur ungui.

Præcipuè Hiſtoriarum lectioni deditus.

In literis eos progreſsûs fecit, ut Latinè tersè & eleganter ſcriberet, promtáque illi ac profluens, & quæ Principem deceret, eloquentia eſſet. Acceſſit aliarum linguarum peritia non vulgaris. Nam præter Latinam callebat Germanicam, Italícam non perfunctoriè didicerat, ut Germani, Italíque non difficulter Civem ſuum agnoſcerent. Polonicâ linguâ tam aptè, concinnéque loquebatur, ut primus ex iis, qui aliquando rerum potiti ſunt, eloquentiæ laudem tulerit. Audivimus nec ſine aliqua admiratione in publico verba facientem, ſive ſalutantium offi- ciis

Linguas exoticas non perfunctoriè diſcit.

Polonicè diſertiſſimè loquitur.

ciis reſponderet, ſive jus diceret, ſive alloqueretur Senatum, ſuámque in conſiliis proferret ſententiam. Torrentis adinſtar defluens Oratio audientium detinebat aures, quam ita attemperabat, ut eleganti nec affectatæ dictioni, tantæ Majeſtati par conſtaret gravitas.

Neque tantùm ad ſtudia felix propendebat indoles, ſed Martialis in puero emicabat animus, cùm imaginarias ſtrueret acies, armorum fulgore, tubarum clangore, tympanorum ſonitu, tormentorum fragore delectaretur, deque rebus militaribus & bellis differeret libenter, non abſque ſingularis prudentiæ, prout ætas ferebat, ſenſu. Venerat ad aulam Joannes Zamoſcius, Regni Cancellarius & Supremus exercituum Præfectus, unáque duxerat filium novennem, Thomam, quem ſuo jam propior fato, teneriùs Sigiſmundo Regi commendaret. Mox Regem allocutus, ſpémque unicam domûs ſuæ oſtentans, pedibus regiis ſupplicem admoverat, perpetuo fidelique devotum obſequio. Siſtitur deinde Vladiſlao, *Propenſio ad arma.*

oſculatur manum Principis, & quia ambo ætate parès liberiùs colloquuntur, cùm Thomas ferociùs de bello militiâque diſſereret, Martios exereret ſpiritûs, ad extremum polliceretur, adducturum ſe propriâ impensâ decem millia militum, ubi neceſſitas juberet, & mandatum Principis accederet; Subriſit nonnihil Vladiſlaüs, An tam numeroſas legiones, muſcas eſſe exiſtimas, quæ faciliùs te nunc auctore, in tot millia, quàm milites coire poſſunt.

Unde illi indita & aucta. Foverant Vladiſlao Martialem mentem mox ſecuta bella Moſchovitica, quibus pueritiam egreſſus unà cum Patre interfuit, prout nobis referendum erit.

Hactenus de educatione Principis. Cujus, quem tulerit fructum Sigiſmundus Pater, atque ipſe, qui rerum potitur Vladiſlaüs, ſubſequentia tempora fuſiùs enarranda docebunt. Juvit docentium induſtriam diſcentis ingenium: facile fuit optimam ac benignam naturam regere, quæ ſemina virtutum promtè in imum animi fundum exciperet, in tantúmque poſthac excreſcerent, acſi

Digitized by Google

acſi repetito Perſarum more erudiendum ſuſcepiſſent quatuor lectiſſimi Pædagogi, Sapientiſſimus. Juſtiſſimus. Temperantiſſimus, Fortiſſimus.

Plato in Alcibiade lib. 1.

Enimuero Principum magnitudo rectæ educationis fundamento inſiſtit, quo feliciter jacto auguſtum ſurgit immortalis gloriæ faſtigium. Hæc Regibus Sarmatiæ maximè cordi, quin & Regni Ordinibus, quorum decreto in Conventu Vartenſi, inſtitutio liberorum Vladiſlai Jagellonis, Cotho Dembinio, Cuſtodi Eccleſiæ Gneſnenſis, & Petro Ritarſcio Equiti, demandata; ille, ut pietatis literarúmque, hic, ut militarium exercitationum magiſter eſſet. Caſimirus ejuſdem Jagellonis filius, numeroſæ proli ex Eliſabetha Auſtriaca erudiendæ, præfecit Philippum Callimachum, & Joannem Longinum, Canonicum Cracovienſem, néve continuo aulæ fulgore, ſtrepitúque à pietate, boníſque avocarentur literis, Sadeciam antiquam, locum bene compoſitum amandavit. (Simili poſtmodum exemplo Philippus Hiſpaniæ Rex, Carolum filium cum Joanne

Educatio filiorum maximè à Regibus Poloniæ ſpectata.

à Jagellone primùm.

Cromerus lib. 20

Ab ejus filio Caſimiro.

Alberti ſecundi Imperat filia.

oſculatur manum Principis, & quia ambo ætate parès liberiùs colloquuntur, cùm Thomas ferociùs de bello militiâque diſſereret, Martios exereret ſpiritûs, ad extremum polliceretur, adducturum ſe propriâ impenſâ decem millia militum, ubi neceſſitas juberet, & mandatum Principis accederet; Subriſit nonnihil Vladiſlaüs, An tam numeroſas legiones, muſcas eſſe exiſtimas, quæ faciliùs te nunc auctore, in tot millia, quàm milites coire poſſunt.

Unde illi indita & aucta. Foverant Vladiſlao Martialem mentem mox ſecuta bella Moſchovitica, quibus pueritiam egreſſus unà cum Patre interfuit, prout nobis referendum erit.

Hactenus de educatione Principis. Cujus, quem tulerit fructum Sigiſmundus Pater, atque ipſe, qui rerum potitur Vladiſlaüs, ſubſequentia tempora fuſiùs enarranda docebunt. Juvit docentium induſtriam diſcentis ingenium: facile fuit optimam ac benignam naturam regere, quæ ſemina virtutum promtè in imum animi fundum exciperet, in tantúmque poſthac excreſcerent, acſi

acſi repetito Perſarum more erudiendum ſuſcepiſſent quatuor lectiſſimi Pædagogi, Sapientiſſimus. Juſtiſſimus. Temperantiſſimus, Fortiſſimus.

Plato in Alcibiade lib. 1.

Enimuero Principum magnitudo rectæ educationis fundamento inſiſtit, quo feliciter jacto auguſtum ſurgit immortalis gloriæ faſtigium. Hæc Regibus Sarmatiæ maximè cordi, quin & Regni Ordinibus, quorum decreto in Conventu Vartenſi, inſtitutio liberorum Vladiſlai Jagellonis, Cotho Dembinio, Cuſtodi Eccleſiæ Gneſnenſis, & Petro Ritarſcio Equiti, demandata; ille, ut pietatis literarúmque, hic, ut militarium exercitationum magiſter eſſet. Caſimirus ejuſdem Jagellonis filius, numeroſæ proli ex Eliſabetha Auſtriaca erudiendæ, præfecit Philippum Callimachum, & Joannem Longinum, Canonicum Cracovienſem, néve continuo aulæ fulgore, ſtrepitúque à pietate, boníſque avocarentur literis, Sadeciam antiquam, locum bene compoſitum amandavit. (Simili poſtmodum exemplo Philippus Hiſpaniæ Rex, Carolum filium cum Joanne

Educatio filiorum maximè à Regibus Poloniæ ſpectata.

à Jagellone primùm.

Cromerus lib. 20

Ab ejus filio Caſimiro.

Alberti ſecundi Imperat filia.

Strada lib. 9. Dec. 1.

Joanne Auſtriaco, Alexandro Farneſio, Complutum literarum cauſâ miſerat) ubi quieto ſepoſiti loco, procul ab illecebris, luxúque minùs exquiſitis nutriti cibis, craſſiori panno & caprinis pellibus induti (qua de re Sigiſmundus Rex gloriari ſolitus erat) in viros, æſtûs, inediæ, frigoris, & laboris patientiſſimos evaſere. At! qui, quantæque potentiæ Reges, quàm veneranda Chriſtianitati nomina.

Cromerus in Oratione funebri Sigiſmundi. Vladiſlaus Hung. Bohem. Joannes Albertus, Alexander Sigiſmundus Poloniæ Reges S. Caſimirus, & Fridericus Cardinalis.

Sigiſmundus Primus Auguſto filio, Vladiſlai noſtri avo, Petrum Opalinum, virum graviſſimum adjunxit, Mater verò Bona Sfortia, eruditos Italos arceſſivit, à quibus linguam Italicam, & Latinam didicit. Magnus procul dubio Princeps evaſiſſet, ni tenerrimus matris affectus, nimiâ indulgentiâ imbecillem emolliviſſet ætatem. Jam verò in Vladiſlaï educatione, ut omnia ſumma evenerê, ita quidpiam à Sigiſmundo Rege, è ſecundo matrimonio ſuſceptæ proles, deſideravere, non tam regio, quàm Urſulæ Meyerin vitio, quæ gratiâ Principis florentiſſimâ, auguſtæ Domûs regimen totum

à Sigiſmundo Primo.

totum ad ſe traxerat, ſervandæ potiùs gazæ regiæ, quàm inſtituendis Regum liberis aptior. Sed quidquid muliebris peccavit cura, correxit egregiorum Principum generoſa indoles, quæ, ut ſuam altiùs introſpexit originem, eò annixa eſt, quò altus Regum ducebat ſanguis.

Sigiſmundus Rex alteram ducit uxorem Conſtantiam.

Decennium Vladiſlaüs feliciter exegerat, cùm Sigiſmundus ſeptennio cœlebs, ad ſecunda matrimonii vota animum appulit. Delecta prioris Conjugis germana ſoror Conſtantia, hucuſque exſpectata, quoad adoleſceret. Atque hinc patuère Mariæ Archiducis cum Sigiſmundo olim inita conſilia, à tenaciſſimo ſecretorum Rege preſſa, quanquam ab Germanis illuſtris notæ viris divulgata, vix tamen Polonis credita.

1605. IV Decemb. *Nuptiarum ſolennia.*

Nuptiæ Cracoviæ actæ ſunt eâ magnificentiâ, quæ tantum Regem, quæ Cæſarum neptem ac Sororem condecebat, confluente præcipuo quoque Senatorum ac illuſtrium juvenum cùm copioſo nobilitatis numero, magnâ ubíque lætitiæ ſignificatione, vario ludorum genere, & equeſtrium decurſio-

D num

num ſpectaculis, perſonabant omnia. Arcûs triumphales, equitum turmas triginta, à diverſis Proceribus exquiſitiſſimo ornatu ductas, numeroſa peditum agmina inſtructa, feſtis ignibus collucentem Urbem, cæteráque ejus generis ſunt qui tradidêre. In hac ſolenni pompâ maximè enituit Vladiſlaüs Princeps Patri ſponſo adequitans, puer tunc primò in publico viſus, non abſque populorum plauſu, ingentis ſpeï Principem voto proſequentium. De quo illuſtris Scriptor, temporum illorum oculatus teſtis, enumeratis Mariâ Archiduce Matre, Maximiliano Archiduce Sponſæ fratre, Chriſtianâ ſorore, Annâ infante Sueciæ, cæteríſque Principum legatis, qui lætitiæ cauſâ interfuêre, ita inquit. *Jam Vladiſlaüs Princeps Regis filius puer adhuc, ſed eâ indole, quæ ſupra ætatem & communem naturæ curſum longè emineret, ita vultus ipsâ majeſtate, & decorâ facie compoſitus, ut divinum quid in eo elucere videretur.*

Iis adeſt Vladiſlaüs Princeps.

Lubienius Motuum Civilium *lib.* 1.

Formam Principis nemo tunc repertus qui non extolleret, picturarum hucuſque claro exſtante teſtimonio, quæ effigiem pue-

Forma illius.

ri

ri haud blandiente penicillo, ad vivum expreſſam, etiam nunc repræſentant. Facies illi non modò pulcra, ſed venuſta, coloris candidi, virtutiſque purpureo colore intermixti, quæ verecundiæ certiſſima nota; flaveſcens capillus, oculi cæſii, vivaces, aſpectu decoro & ad omnem urbanitatem temperato, naſus longior, ſtatura necdum pueritiam egreſſa, membris tamen omnibus aptè concinnéque inter ſe connexis, ſermonis mira gratia. Et augebat formam dignitas mixta venuſtati; præcipuè verò mores omnium illi à principio intendebant amorem, ſingulos blandè appellare, comem ſe præbere, cum illuſtrioribus humanitate certare, id puero acquiſivit retinuítq; gratiam. At maximè in ea ætate propenſum ac ſingulare erga gentem Polonam ſtudium, à prudentioribus notabatur. Auxit fidem incerto auctore volitans rumor; ſparſúſque, binos à Patre Vladiſlao oblatos veſtitus, datâ optione utrum induere vellet, & unum quidem Germanis ſeu exteris, alterum Polonis uſitatum; huic virga, quæ deterreret,

Et propenſum erga Polonos ſtudium.

appoſita, illi variæ illecebræ, quibus ætas puerilis capi ſolet, ut invitarent. Puer nec invitantium blanditiis, nec cupediis motus, Polonicam arripuit togam, hanc ſibi magis
Quod auxit veſtitu gentis ſumto retentóque. convenire inquiens, cùm & Poloni Regis filius eſſet, & ejus nationis Princeps, quæ talem defert veſtitum. Hæc veróne,an falsò dicta fictáque, pro comperto non habeo: affirmare auſim, à populo captatore rumorum paſſim hæc divulgata & credita, ultróque excepta. Hinc in Vladiſlaüm prona ſtudia, in Sigiſmundum invidia, tanquam plùs exteris, quàm ſubditæ faventem genti, dimanavit. Firmaverat deinceps opinionem vulgi juvenis Princeps, ſumto veſtitu Polonico, qui illi permultis annis continuus, nec, priuſquam ad exteros abiret, depoſitus, alieno deinceps habitu uſus,
A. D. 1624. quoad vixit,corpori graviori & pinguedine prætumido commodiorem ratus.

Et quidem prudentiſſimè. Et quidem prudentiſſimè a Principe factum exiſtimo, à puero populorum captante ſtudia, dum patrio gentis ornatu decorus conſpici vult: neque enim id perleve conciliandi

ciliandi amoris momentum. Si veterum meminiſſe libet, Alexandrum patrio veſtitu moribúſque inſignem, ſuorum Macedonum extulit robur, mox Perſarum habitu degenerem contemſit. Vononem, Parthorum Regem, Româ accitum, Romanis infectum moribus, dedignantes accepêre Barbari, mox dejecêre. Recentiora refero: Carolus Quintus Imperator quibus præfuit populis, licèt cultu, linguâ, moribus diſcrepantibus, carus gratúſque, quoad vixit, fuit. *Nam mores exteros* (inquit Strada,) *ita induebat, ut non minùs cum Germanis Germanum ageret, Italúmque cum Italis, aut cum Hiſpanis Hiſpanum, quàm Belgis ſuis ſe Belgam præſtaret. Philippus è contrario & eſſe & videri omnibus Hiſpanus, parcè loqui nec niſi Hiſpanicè, publico libenter abſtinere, & quaſi ex abdito venerationem intendere. de veſtitu, déque cætero cultu, quem attulerat ab Hiſpania, nihil immutare. Id verò commotis ſemel animis, ſuperbia & contemtus habebatur, perinde quaſi eâ diverſitate morum ipſi faſtidirentur.* Atque hæc, ſi in Regibus, quos hæreditaria ſucceſſio ſceptris admovit, ingrata, tantò ingratiora libe-

Juſtinus lib. XII.

Tacitus lib. II. Annal.

De bello Belgico lib. 2. decad. I.

Qua in re peccavit Philippus ſecundus Rex Hiſpaniæ.

Digitized by Google

ræ genti, quæ lectos ex alieno orbe Principes in patrium cultum, moréſque immigrare vult, eóque benevoli animi profiteri teſtimonio, ſe amori Civium, non ſucceſſioni debere regna.

Et Sigiſmundus Rex Poloniæ.

Quod de Philippo Strada, id de Sigiſmundo Vladiſlaï Patre meritò dixerim: ut ille novi Principatûs initio Belgis, ita hic Polonis offenſam dedit. Namque in omnibus videri Germanus, & eſſe voluit. Germanicè libentiùs loqui, ejúſque linguæ gnaros, morúmque tenaces complecti, ex abdito venerationem intendere, tardè & pauciſſimis verbis reſponſa dare, externis plùs fidere conſiliis, ſeverâ majeſtate gravem quàm comitate facilitatéque blandum præ ſe ferre vultum, déque cultu, quem ſemel attulerat, nihil immutare, inſolitum liberæ genti videbatur. Quæ omnia, tantum apud populum benevolentiæ favoriſque Sigiſmundo ademerant, ut quidquid is ageret, ſive poſthac cultu Polono in Moſchovia, & inde redux aliquantiſper compareret, ſive beneficentiam liberalitatémque intenderet,

ſive

Digitized by Google

ſive remitteret, captis ſemel ſuſpicione animis omnia ſecus interpretantibus, jacturam deperditæ ſemel reputationis reparare, quoad vixit, haud potuerit. Adeò novum Imperium inchoantibus utilis civilitatis fama, animis tunc attentis erectíſque, & primos mores obſervantibus, odium mox aut amorem conciliaturos. Atque illud, ſi ſuſpicaci tenaciùs inſederit vulgo, meliori deinceps famâ vix corrigi poterit.

Res poſcere videtur, ut (quia in mentionem nuptiarum Sigiſmundi incidimus, quæ motuum Civilium dedêre principia,) altiùs paulò deducamus offenſionis cauſas. Et lectori quidem non ingratum futurum exiſtimo, ſi pauliſper ſepoſitâ Vladiſlaï pueritiâ, cujus extrema in turbas incidêre, lætioribus pòſt ſecuturis, triſtiorum nunc temporum commemoratione interceſſero. Quanquam divina ſublimíſque Vladiſlaï indoles, turbatarum rerum ſtatum perſpiciebat, erudiebatúrque, licèt infauſto Patris exemplo; proinde, cùm conjunctam Patris cum filio ſortem video, vix me interruptu- *Digreſſio ad cauſas belli Civilis.*

rupturum filum narrationis meæ ſpero.

Sigiſmundi iterata nuptia offendunt Proceres.

Iteratum cum Auſtriaca Sigiſmundi connubium offenderat nonnullorum Procerum animos, quibus altiora rimari, penitiora inveſtigare, indéque futura deducere conſuetudo; populis verò minùs ad hæc attendentibus, conjugium Principis inceſtum viſum, ſorore germanâ prioris uxoris thoro inductâ, iiſque, ut priſcæ religionis moríſque tenacibus, difficulter perſuaderi poterat, quid in ea re ſacrorum Rex poſſet. Hanc vulgi mentem fovebant turbarum avidi; Primores verò altiora ſuſpectabant, videlicet Auſtriacæ potentiæ metum obtendentes, ac ſi per geminata conjugia, Rege potiſſimùm favente, paulatim induceretur. Unde verò hic metus, paulò altiùs referendum arbitror.

Quod cum ſorore germana defuncta Regina.

Et ob Auſtriaca potentia metum.

Hujus origo.

Auſtriacorum familia, quamdiu intra ſuæ gentis hæreditarios ſteterat dominatûs, ſolo Imperii nomine Auguſta, venerationem ſui incuſſerat, minimè aliàs formidanda, cùm Provinciarum magna nomina, tenues verò numeraret cenſûs. At, poſteáquam per connu-

nubium, Belgium primò, deinde Hiſpania, illiúſque appendix novus Orbis acceſſit, Italiæ magna pars ſubacta, jam ad Europæ Imperium non obſcurè aſpiranti, poſuere obicem ii, quorum intererat priſcâ frui libertate, avitiſque potiri Regnis. Ceſſerant Caroli Quinti Imperatoris hæredi ampliſſimarum opulentiſſimarúmque terrarum ſpacia, & recens acquiſita dominia. Ferdinandus Caroli frater, vetus inſedit Auſtriacorum patrimonium, anguſtiori circumſcriptum margine, retentâ Cæſareæ dignitatis Majeſtate. Et quia tenuis in Germania potentiæ terrarúmque limes, Hiſpanis auxiliis opibúſque dominandi cupido hunc promovere ſuaſit. Regulorum Germaniæ ditiones, ut concordiâ fortiſſimæ, ita difficiles viſæ, quæ dominiis adjicerentur: Hungariam & Bohemiam vicina Regna aggredi placuit, quæ, ut ejuſdem cum Sarmatis originis, ita & priſcæ in eligendis Regibus libertatis. Delata primùm liberis vocibus ſceptra, accepere lubentes Auſtriaci, mox quæſitis coloribus, in hæreditatem traxere, imaginariæ Ele-

ctionis titulo populis oſtentato relictóque.

Jagellones tres in Hungaria & Bohemia imperant.

Oppoſita poſtmodum regnandi libidini florens potenſque Jagellonum familia, quæ ſuccedentium Auſtriacorum interrupit ordinem, ternis illic imperantibus: hinc odia, bella, diſſidia internecina exarſere; ſopita tandem celebri Regum Viennæ cum Maximiliano Imperatore conuentu, novíſque fœderibus ac conjugiis in amicitiam Principum coaluere. Cæterùm dum eligendorum Regum libertatem pertinaciùs urget Hungaria, nobiliſſimam Regni partem Turcico ſubjecit jugo: reliquum Auſtriacæ ceſſit ambitioni; Bohemia, quia rebellis, infida, Regibúſque infeſta, hæreſi novam ſuadente perduellionem, privilegiis exuta, in hæreditarii juris tabulas tranſcripta eſt.

Vladiſlaüs Hung. Rex qui ad Varnam cecidit: Vladiſlaüs Hung. & Bohemiæ Rex Caſimiri filius:

Ludovicus qui ad Mohacium periit.

Extinctis Jagellonibus inter candidatos Regni Polonia comparet Maximilianus ſecundus Imperat.

Extinctâ in Polonia Jagelloniâ ſtirpe ducentorum annorum regnatrice, quæ in Sigiſmundo Auguſto defecit, circumtulit per univerſam Europam Polona libertas oculos, quem novo regimini admoveret. Comparuit inter Candidatos Maximilianus Secundus Imperator, ſive id pro ſe, ſive pro filio

Digitized by Google

filio ambiret, cui vetus Auſtriacæ potentiæ æmula Gallia, Henricum, Ducem Andium oppoſuit. Is concordibus votis lectus, aditum præcluſit Auſtriacis, mox iterũ aperuit præcoci in Galliam reditu. Sollicitata, obtentáque nonnullorum iterum pro Maximiliano ſuffragia, à quo tentata & Urbium fides, expedita arma, oſtentatáque. Vicit Stephani Regis, domi militiæque clariſſimi, celeritas, qui adventu ſuo factionem Auſtriacam oppreſſit, rebelles domuit, Maximiliani aſſeclas officii admonitos in ordinem redegit, Imperiúmque ſuum frendentibus Auſtriacis ſtabilivit. Verùm ii tertiò, poſt Stephani Regis deceſſum, majoribus incubuêre viribus, auctis nonnullorum factioſorum hominum, &(quod mirere,) in religione diſſidentium acceſſione: quibus obſtitit benigna fati clementia, & provida mens Joannis Zamoſcii, Regni Cancellarii & exercituum Præfecti; cujus operâ & Maximilianus Archidux fuſus, fugatúſque, deinde captus, affectati pertinaciter Regni pœnas dedit. Sigiſmundus è Suecia arceſſitus, quia materni

Opponitur illi Henricus Dux Andium.

Henricus III. Galliæ Rex.

Iterum Maximilianus ambit. prævenit celeritate Stephanus Tranſylvanus.

Tandem & Maximilianus Archidux.

Sed à Zamoſcio fuſus fugatúſq; pòſt captus.

Ad Bicinam in finibus Sileſiæ.

 terni

Digitized by Google

Sigiſmundus è Suecia arceſſitur, fitque Rex.

terni Sanguinis Jagellonius, & linguæ noſtratis peritus, pronis populorum ſtudiis prælatus Maximiliano, ut & extero, & ſuſpectæ apud omnes potentiæ, quaſi vicinorum Regnorum libertati inhiantis. Ita tunc omniũ uno ore Zamoſcii virtus prædicabatur, rejecti Auſtriaci, aſſerti pro Sigiſmundo Imperii, ſtabiliendæ poſſeſſionis veteris libertatis; tum, ne illud beatiſſimum, Sentire, ut velis, Civibus eriperetur, penès illum manente gloriâ. Commota ad turpem Maximiliani repulſam detentíque Principis ignominiam Auſtriaca domus; movere lacertos incipiebat, & partim Germanica reſpectabat auxilia, partim cognatæ Hiſpaniæ ultrices vires. Sed arbitro Pontifice Maximo, Maximiliano libertati reſtituto, juratíſque viciſſim fœderibus, conquievit. Non abſque doloris ſenſu, qui altâ mente repoſitus manſit; præſertim, cùm Ordinum conſentientium lex, eidem ad Regnum adipiſcendum, inpoſterum viam præcluſiſſet.

Auſtriacis frendentibus.

Qui conquieſcunt poſtea.

Sixto V. per legatum Aldobrandinum, qui pòſt Papæ Clementis VIII cognomẽ ſumſit.

Auſtriacis irritatis nõ putabat Zamoſ-

Irritatæ Auſtriæ difficulter conciliari poſſe Sigiſmundum, conceperat Zamoſcius: quip-

quippe tantæ contumeliæ impatienti, nec Regem facilè fiſurum iis, quos & ſpe Regni, & penè è ſolio regio dejecerat. At opinio Zamoſcii mox eluſa, petitâ ab Auſtriacis conjuge Annâ, Archiducis Caroli filiâ, acſi tam illuſtri affinitate novum ſtabiliretur Imperium, publicæque ſecuritati ingens pararetur præſidium, fremente Cancellario, dejectos è Regni ſpe Auſtriacos iterum per connubium adduci. *Timeo* inquit, *Danaos & dona ferentes*. Mox novo exemplo Conventum Andreviæ indixit, armis etiam omnem aditum ſponſæ in Poloniam præcluſurus. Sed celeritate Regis præventus, nuptias apparantis & contrahentis, ſummo ſplendore tantis Majeſtatibus digno.

cius Sigiſmundum fiſurum.

At ille inde primam conjugem petit & accipit.

Fremit Zamoſcius, impedire cogitat, ſed præventus deſiſtit.

Hinc primus Zamoſcii in Regem impetus, & quem paulò antè extulerat jam populorum odiis objecturus depreſſurúſque, ſpargit rumorem, conjunctioni regiæ cum Auſtriacis occultioris vinculi pignus latuiſſe, quod mercede libertatis Polonæ ſoceris conſtaret. Deinde palàm profeſſus eſt, innotuiſſe ſibi pernicioſa Regis clam deſe-

Inde Regi parùm æquior.

 rendi,

Et ſpargit rumorem de tradendo Regno Auſtriacis, probaréque vult.

rendi, & ad Auſtriacos deferendi Regni conſilia, eáque ſe in Comitiis palàm evidentiſſimis documentis probaturum offerebat. Prolatæ in medio omnium Ordinum conſeſſu Archiducis Erneſti literæ, quibus nonnullorum animos prenſabat, præparabátque, quod procul dubio facturus non fuiſſet, ni occulta ſpes, à Rege injecta, interceſſiſſet, quæ talia ſuaſiſſet, ſecretis fulta machinationibus.

Quibus argumentis.

Anno 1598.

Auxerat conjecturam Revaliæ in Eſtonia Sigiſmundi & Joannis Sueciæ Regis congreſſus & colloquium, acſi officii cauſâ filii cum patre inſtitutum, quaſi ſub hoc pietatis velo, & illud, de tradendo Auſtriacis Regno, conſilium lateret, Joanne Sueciæ Rege approbante, & ægre filium, ut Polonis imperaret, à complexu avulſum dimittente.

Piaſecius in Annal.

Evulgata etiam cedendi Regni pacta, è quorum præſcripto Livonia Sueciæ adjici deberet, & Anna, Infans ejus Regni, Erneſto Archiduci conjux deſtinaretur, cæteráque tunc paſſim edita, quæ mihi nec abnuere nec affirmare promtum. Vidimus Alberti Baranovii ProCancellarii Regni manu, itineris

Digitized by Google

neris Revalienſis ſcriptum Commentarium, nihil tamen de tradendo regno Auſtriacis ibidem annotatum comperio, cùm ſatìs omnia exactè, & ex fide annotaſſet. Nec illud leve ſuſpicionum argumentum erat, Sigiſmundum tam arcto connubii nexu devinctum Auſtriacis, obtinere haud potuiſſe, quominus Rudolphus & reliqui Auſtriæ reguli conditionibus olim juramento firmatis, ſatisfacerent. Arrectis ad hæc omnium animis, & quod à viro patriæ libertatis amante, eóque grato objicerentur Regi probarentúrque, facilè credita. Secuti animorum motûs, murmura, vocéſque auditæ palàm ad arma conclamantium, & quidquid impetus concitati ſuaſit populi. Sed is, blandâ oratione Regis alloquentis Ordines, quâ fatebatur, ſe fuiſſe appellatum ab Auſtriacis de Regno illis tradendo, pollicebatúrque ſe deinceps inſciâ Repub. nunquam de ſucceſſore tractaturum, ſopitus conquievit.

Lubienius in profectione Sigiſmundi in Sueciam.

Hinc motus & murmur populorum, ſed à Rege ſedatur.

Remanſit nihilominus odiorum (quæ difficulter à populo deponi poſſunt) fomes, mox

Iterum erumpit ob repetitas cum Auſtriaca nuptias.

mox accendendus, ac in Civilem belli flammam erupturus, cui excitandæ occaſionem dederunt repetitæ Regis cum Auſtriaca nuptiæ. Et Proceres quidem more inſtitutóque Majorum conſulti, ſuasêre, ut uno tantùm ſuperſtite Vladiſlao filio tunc decenni, pluribus munimentis domum regiam firmaret; nec ab Auſtriacâ alieno erant animo, ſi Anna Ferdinandi Tirolenſis Archiducis filia, in remotiori affinitatis gradu, tori ſocia peteretur, non verò Conſtantia, germana primæ conjugis ſoror, quæ non abſque ſummo vel Regis ipſius diſcrimine, vel Regni exitio arceſſeretur, immoto ad hæc Rege, qui datæ fideï ante ſeptennium Mariæ Archiduciſſæ tenax, à propoſito ſe dimoveri paſſus non eſt. Et illa jam colloquii citrò ultróque habiti, Auſtriacos commonefecerat, & Pontificem Maximum induxerat, ut ducendæ Conſtantiæ, literis propriâ manu exaratis Sigiſmundo auctor eſſet.

Clementem.

Non abſque conviciis & maledictis in Regem.

Tumultuari itaque iterum cœpere Ordines, & turbulentior quisque in perſonam re-

regiam convicia ſpargere; inceſtas appellare nuptias, nec in Pontificem à maledictis abſtinere, palámque teſtari, non in ejus poteſtate fuiſſe, in tam arcto affinitatis gradu divini interdicti mandatum ſoluere.

Zamoſcius Regis improbatis nuptiis, ubi ſe nihil profeciſſe videt, Clementem Octavum acrioribus compellat literis, petítque ne matrimonium, & Regi & Regno diſcrimen grande allaturum, auctoritate ſuâ ratum haberet; deinde Nobilitatem commovet ferociùs, nimirum: Connubio hoc ab Auſtriacis quæri modo, quibus Regnum Poloniæ in titulos hæreditarios tranſmittant: deinde ſpargit rumorem, ſeu verum ſeu fictum, apud homines turbarum cupidos, juxtà validum, Joannem Tarnovium Archi-Epiſcopum Gneſnenſem conſpiraſſe cum Rege, & Regnum invitis etiam Ordinibus in Vladiſlaüm Principem proximis Comitiis transferre velle. Ad extremum palàm teſtabatur, ſalutem publicam Regiâ ſibi potiorem fore.

Zamoſcius Pontificem compellat; diſuadet q.

Nobilitatem commovet.

Appetebat Comitiorum tempus, ad quæ ex-

1605 initio Janua.

expediti pro more ex Nobilitate Nũcii, iis inſtructi mandatis, ne Rex novis nuptiis (ſi altera prioris conjugis ſoror ducenda eſſet,) ſe Remque publicam, in diſcrimen adduceret; legémque urgerent, quæ in poſterum ab Auſtriacis affinitatibus ſecuritati publicæ caveret, denique poſtularent, ut conditionibus, quibus illi Regnum delatum eſſet, ſatisfaceret.

Qualibus Nuncios mandatis ad Comitia inſtruit.

Quæ irrita fuère non tamen abſque ingenti motu, quem Zamoſcius ſedat.

Poſtulata Nunciorum è mente conſilióque Zamoſcii profecta fuiſſe, ipſo etiam fatente innotuit: & quia à Rege ſurdis excepta auribus, eadem verò urgente acriùs Equeſtri ordine Comitia irrita fuère, quæ genuinam perturbati ſtatûs expreſſère imaginem. Certabatur non ſententiis ſed conviciis, motuum Civilium prænunciis, jámque inter diſcordes arma expediebantur, ni Zamoſcius popularium ſtudiorum prudens moderator, pacatioribus mediis continuiſſet. Et multitudo quidem tunc irritata bellum inteſtinum ſpirabat, & Zamoſcius à Comitiis domum redux, quarto Menſe in vivis eſſe deſiit, opportunâ Regi morte extinctus

interea & ipſe moritur.

in Majo 1605.

tinctus, quo ſublato nihil morabatur, quin ociùs ad optata matrimonii tranſiret vota.

Verùm hilaritatem nuptialium dierum funeſtior belli civilis excepit cataſtrophe, & aula lætas plaudentium voces, ſubitâ converſione in publicum luctum mutavit. Commota in Regem Nobilitas, nuptiis adverſa; Ducem inuenit Nicolaüm Zebrzydovium, Palatinum Cracovienſem, Regi infenſum, & popularis auræ non impigrum captatorem. Acceſſit viro auctoritas, quaſi è mente Zamoſcii agere videretur, in cujus manus omnis illa potentia defuncti, tutoris nomine, venerat. *Sequitur Bellum Civile.*

Atque has motuum Civilium cauſas tradidêre magni nominis ſcriptores. Ego verò, ſicut occaſionem principiúmque belli fuiſſe non abnuerim, ita eas non fuiſſe compertum habeo. Altiùs multo hærebat cauſa, Zamoſcii (ignoſcite magni Manes) in aula dominandi cupido, indignatione ſtimulata, excitata erga Regem omnium Ordinum offenſione, hæc profectò fuit. Ac in ipſis penè Regni primordiis, non ad palatum *Ejus cauſa Zamoſcius.*

Quomodo. Zamoſcii Sigiſmundus acceſſerat, reperióque inſediſſe illius menti Andreæ Bachoreï, Lubienius. Regis Stephani ex fratre nepotis ſuique affinis, egregiam indolem, dignam Imperio. Sed potentia æmulo impar, & recens familiæ Bachoreæ invidia, alio animum Zamoſcii flectere coëgerat, eóque inclinare, quò & favor populi. Et primum Zamoſcii cum Rege congreſſum haud reſpondiſſe ipſius opinioni, nonnullis obſervatum; cùm prolixiùs ſalutationis officium deferenti, Rex parciùs quàm ſibi deberi putabat, reſpondiſſet ad Martinum Leſniovolſcium Caſtellanum Podlachiæ verſus, *Et quod tandem*, inquit, *Dæmonium mutum nobis è Suecia adduxiſtis?*

Nec è congreſſu Revalienſi libenter reducem Sigiſmundum vidit, unde cùm Pater, Sueciæ Rex, ægerrimè ut Polonis imperaret, eum dimitteret, jámque filium cujus tenerrimo flagrabat amore, in Sueciam ſecum abducere pararet; conniventibus aliis Proceribus, Albertus Baranovius Regni ProCancellarius vel maximè obſtiterat; cujus Piaſecius. operæ præſtitæ, nullam à Zamoſcio gratiam retu-

retulit, quin imò acrioribus exceptus verbis, quòd abire volentem ſollicitè detinuiſſet, de novo Rege Polonis facilè ſe proſpecturum fuiſſe, inquiens.

Simultatis cauſa inerat à Rege Zamoſcio, ut ſibi videbatur, minùs propenſo.

Simultatis, offenſarúmque cauſa Zamoſcio inerat, Regis non tam propenſa, quàm expectabat benevolentia. Quippe ob ſtrenuam fidelémque in armis collocatam, inque Regno aſſerendo operam, à ſuo Regem juvenem volebat pendêre arbitrio, Magiſtratus dignitates ex ſuggerentis voto deferri, ex ſui ipſius præſcripto regimen adminiſtrare, & ut erat excelſiore animo, ingentes ſpes concipiebat. Rex è contrario, qui nullius gratiam ſuper auctoritatem ſuam eſſe voluit, gravem ſibi, multâque rerum geſtarum fiduciâ elatum, imperanti magis quàm ſervienti ſimilem, & veluti additum ſeverum Pædagogum, faſtidire incipiebat: mox ambienti, & totius penè Imperii curam ad ſe trahere cupienti, æmulos oppoſuit (frangendæ ſenis omnia ſibi deferri exiſtimantis potentiæ) inviſos, eóque graviores.

Tarnovium Karnkovium. Myſzkovium.

Pupugit Zamoſcium ſpreta ipſius à Rege

auctoritas, & duriùs ſe accipi querebatur, confeſtim concitandi in Regem populi occaſionem dedêre nuptiæ cum Anna Auſtriaca, Vladiſlaï Matre, ob tam illuſtrem cum præpotenti Domo affinitatem, ſuſpectæ. Hinc de tradendo Regno Auſtriacis Rex levibus incuſatus argumentis, cui juveni extorta tunc quidem (minùs cauto quorundam conſilio) confeſſio, quàm ſenior irritam eſſe voluit, cùm ſanctè affirmaſſet falsò hæc de ſe tradita, & ultimis tabulis (quæ morientium excludunt mendacia) negavit tale quidpiam à ſe unquam tentatum. Indicti privatâ Zamoſcii auctoritate, exemplo hactenus inaudito, Conventûs, diffidentia erga Regem populis inculcata: poſtea accedente ſecundo conjugio, Principis odia aucta, turbata Comitia, ſeceſſiones inſtructæ, ſolum ſibi vindicant Zamoſcium auctorem. An verò ſuperſtes motûs ſtitiſſet, id cujuſque judicii relinquo. Quanquam exiſtimo flammam hanc erupturam non fuiſſe in tantum incendium, quam prudentia Zamoſcii, optimè de patria meriti Civis, in ipſa ſcintilla

Inde occaſione nuptiarum inſurgit.

Lubienius.

Pacatioribus fortaſſe mediis, non tam cruento bello, ſi ſuperſtes fuiſſet, turbas compoſiturus.

tilla extinxiſſet, niſi cui perſuaſum ſit, Naturâ infirmitatis humanæ tardiora eſſe remedia, quàm mala; & ut concitatæ quadrigæ laxatas ſemel habenas, tardiùs inhibent: ita populi commoti impetum, faciliùs ultrà protruſeris, quàm revocaveris. Illud ego tamen pro certo tradiderim, Zamoſcium Virum ſummæ dexteritatis, libertatiſque etſi acerrimum propugnatorem, nunquam tamen paſſurum fuiſſe, & cives mutuò digladiantes infami fœdari arenâ, & Regiam majeſtatem, cujus ille obſervantiſſimus erat, non tantùm ſeditioſis armis, ſed nec procacibus quidem impeti, temerariſque verbis. Inveniſſet procul dubio à ſua prudentia meliora tutioráque conſilia, ad reducendum in ordinem Regem, nec in tam præcipiti lubricóque paſſu ſtetiſſet ejus ductu Reſpub., quam pacatioribus mediis tueri ſervaréque ſolitus erat. Conſilia à morte ipſius malè intellecta ferocioribus ingeniis materiam præbuêre tumultûs.

Et quantò moderatior erat Zamoſcius, tantò fervidior Nicolaüs Zebrzydovius, Pa-

Zebrzydovius à morte Zamoſcii fer-

Digitized by Google

vidus bellum Civile promovet.

latinus Cracovienſis, quem potiſſimum belli Civilis auctorem fuiſſe, omnes penè auctores unanimi conſenſu tradidere. Is gratiâ regiâ pollens, ſupremos in Repub. honores, magnáſque opes acquiſiverat, unde non minorem paraverat auctoritatem; animo tumidus, & æmulorum auctam liberalitate Principis potentiam dedignatus, triſti arrogantiâ tædium ſui moverat. Rebus novandis ſtudioſum, nec præſenti contentum ſtatu, ferocioráque Zamoſcio ingeſſiſſe conſilia, annotavere alii. Stimulabat quippe virum innata parandæ potentiæ cupiditas, & illorum, à quibus ſe læſum exiſtimabat, creſcens indies fortuna ad vindictam propellebat, ſpe conceptâ, ſe vel Rege amoto, aut in ordinem redacto, extinctóque partium regiarum Senatu, ſolum Rempub. arbitratu ſuo adminiſtraturum. Odii in Regem, exaſperatíque animi occaſionem, præbuit domus in arce Cracovienſi Palatio vicina, quâ excedere coactus eſt. Eam Sigiſmundus ejus nominis Primus Rex, excipiendis externorum Principum Le-

quid illum ſtimulaverit.

Legatis commodam exſtruxerat, cujus uſum Zamoſcius, annuente Stephano Rege, quoad viveret, obtinuerat. Is verò ſiquidem rarus Cracoviæ, Zebrzydovio, quoties illuc divertere vellet, libertatem hoſpitandi conceſſerat, indulſerátque. Sublato è vivis Zamoſcio, Rex domum repetit: cunctatur Palatinus: Rege pertinaciùs urgente indignabundus ceſſit, non abſque minis conteſtatus, Se quidem nunc domo, ſed brevi Regem Regno exceſſurum. Atque ex occaſione nuptiarum Sigiſmundi & Conſtantiæ, bellum Civile animo agitare cœpit, ſeditioſis conatibus boni publici prætenſo velo. Auctæ mox partes acceſſione civium, qui turbato rerum ſtatu, compendium ſe aliquod facturos exiſtimabant, & quod ab iis plerumque fieri amat, inter turbas & ſeditiones libertatem dogmatis aſſerturi. Quanquam non ſum neſcius, jactatas tunc cauſas complures, verſibúſque à vulgo comprehenſas, videlicet velum Macieiovio Cardinali, intra quod Legati à latere perſonam referens, conſederat, Rege jubente detractum *Accedunt partibus hæretici.*

G amo-

amotúmque, indéque parùm æquiorem Regi Cardinalem, ſeditioſorum partes juviſſe, ſuâque conniventiâ Palatini Cracovienſis foviſſe conſilia, eodem penè tempore ob ademtam domum excandeſcentis, occaſionémque vindictæ arripientis. Et Radivilium, Magni Ducatûs Lithvaniæ Regi à poculis, privatum in Regem odium exaſperaverat, denegata primùm à morte Parentis Solecenſis, deinde Duclenſis Præfectura, delata Chodkievicio à Rege, cujus ille poſſeſſionem jam extra juris debitam formam adierat. Boni itaque publici prætextu factioni acceſſit, adductis in partes diſſidentibus in religione civibus nihilo pacatioribus. In Sigiſmundi itaque repetitas cum Auſtriaca nuptias, inque perniciem Regni collata conſilia, & his conſimilia, referre cauſas & originem, fidem Hiſtorici deſiderarem: Principia, occaſionémque fuiſſe judicium in æquilibrio poſitum, dicet facilè. Cæterùm ambitio nonnullorúmque æmulatio fuit vera genuináque turbandæ Reipublicæ cauſa.

Duce Radivilio.

Quis

Quis verò progreſſus belli Civilis fuerit, quantis motibus agitata concuſſáque Polonia, luculentiſſima Scriptorum & noſtratium, & exterorum exſtant monumenta. Nec mihi ſcribendi incumbit neceſſitas, feliciorem Vladiſlao ſuppeditante materiam, *Lubienius latinè, Aleſſandro Cilli Italicè.* cui poſt victos domitóſque rebelles, cùm Sigiſmundus non poſſet Regnum, ſolam hæreditario jure, certiſſimum Regnorum columen, reliquit Clementiam.

Digitized by Google

HISTORIÆ VLADISLAI POLONIÆ ac SUECIÆ PRINCIPIS,

LIBER SECUNDUS.

REductâ pace, ſuæque tranquillitati reſtitutâ Poloniâ, ne civium inter ſe concurrentium gladiatoria arena Principis adoleſcentis oculos infauſto fœdaret ſpectaculo, oſtendêre fata hoſtilem Moſchoviæ campum, belláque Septentrionis, quibus innutriri poſſet animus, excelſæ magnæque gloriæ appetens. Et cœli quidem favente ſuffragio, novum deſtinabatur Vladiſlao Imperium, dignúmque judicavêre Superi, cui poſitâ prætextâ, purpura ſtatim & diadema offerretur. Obtulêre itaque

Moſchi Imperium Vladiſlao deferunt.

itaque Moſchi ſupplices ſceptra, atque juvenilem fortunam Principis venerati ſunt, veluti unicam Imperii ſui fluctuantis ac penè fatiſcentis Cynoſuram, maxima cum Vladiſlaï gloria, ut dum alii Majeſtatem quærunt & Regna, illum ultro in ætate tenera Regnum quæſiverit & Majeſtas. Utinam vetus aulæ malum, æmulationis comes invidia, abfuiſſet; profectò tot invitantium vota nunquam ad perjurium recidiſſent. Sed metus ille fatalis, optimorum corruptor conſiliorum, ſpecioſiora quàm tutiora Principibus ingerit, cùm Regum familiares occupat, anxios, ne arbitria negotiorum, atque adeò potentia ad æmulos transferatur.

Origo ejus negotii altiùs repetitur.

Altiùs rem ordiri neceſſe habeo, ut Moſchoviæ in præcipitium ruentis ſtatum nonnullis Scriptoribus memoratum, non in comparationem curæ ingeniive referam; ſed ut latè ſparſa negotii hujus magnitudo in unam coëat ſummam, unde conſtare poſſit, Vladiſlaum Principem, virilem animum ante annos gerentem, delectum; cujus virtuti ac felicitati Moſchovia turbata

Digitized by Google

Imperii regimen tutò committeret.

Joannis Baſilii Moſchoviæ Ducis filii.

Joannes Baſilii, Magnus Dux Moſchoviæ, peſtis & exitium generis humani, duos reliquit filios hæredes, Theodorum & Demetrium, quorum ille ætatis prærogativâ, à morte Patris ſceptris admotus, non ingratus populis, quia ingenium mite, mollioris ſpem injecerat ſervitutis. Sed languidior lentiórque vix par erat Imperio, clauſtro regendo, quàm dominio aptior: quippe religioni ad ſuperſtitionem addictiſſimum mitis natura, (quam ſervilia Moſchorum dedignantur ingenia) inhabilem penitus effecerat. Accepêre nihilominus lubentes populi; nam & initia Principatûs benignitatis ſpectaculo recreavit, & pulſam à crudeliſſimo Patre exulem hilaritatem revocavit; quæ ſub Tyranno triſtis, gaudiorúmque mendaciis tecta, ad ferocientis mandatum ſumebatur, ut non corpora tantùm, ſed animus ipſe catenatâ premeretur ſervitute.

Theodorus à morte patris Imperium capeſſit.

Imperio vix par.

Cui inſidiatur Boriſſius Itodunus.

Sed Boriſſius Itodunus facilè reputans non ignaviâ magna Imperia retineri, in ſummáque fortuna æquius, quod validius, Theo-

Theodori languore præbente occaſionem, ambitiones ad ſpes novas concipit, amotâque paulatim Principis ignavâ manu à gubernaculis, vicariam ſubſtituit, ac Supremum Magiſtratum, ſtabuli videlicet Præfecturam, & cum ea vigilum & prætorianarum cohortium, multáque præmia virtutum conſecutus, omnia in aula ſuo arbitrio adminiſtrat, Imperii curas diſponit, ita ut cuncta ſoli obedirent, nihil ampliùs retinente Theodoro, præter Principis cognomen. Accendebat Arinna Itoduni ſoror Theodoro nupta, ſeu cui ipſe potiùs nupſerat. Ea, viro ſubacto, fratrem in Imperii conſortium trahit, jubétque imminere rebus, ſuáque & mariti fata ſcrutari, non impigro adhæc Boriſſio, populis oſtentante palàm habitu, ore, imagine honeſtatis, naturam throno haud indignam; cæterùm perfidiam, animum ſubdolum ad omnes attentum ſuſpiciones, avaritiam ac libidinem occultante. De ſumma tandem potentia cogitare cœpit, quam & ſterilis Theodori thalamus, & imbecillis valetudo certò pollicebatur.

In aula Theodori præpotens.

Accendente ſorore Theodoro nupta.

Unicus

Obſtat alter hæres Imperii Demetrius, tollitur à ſicariis.

Unicus ad capeſſendam Principatûs fortunam obſtabat hæres Demetrius,quo ſublato, non dubia erat ſucceſſio. Is tunc Uglecii degebat, ubi poſteriùs geniti Moſchoviæ Ducum filii excipi feruntur, educatorum curæ traditus, cùm repentè immiſſis ſicariis opprimitur, ficto Principis mandato, juſſáque ejus ſimulante, quibus mortem pueri præſcripſiſſet.

Theodoro extincto, ſublato Demetrio, arripit Imperium Itodunus.

Sublato Demetrio, tum & ipſo, qui rerum potiebatur, extincto Theodoro; Boriſſius faſces Imperii Moſchovitici inuaſit; & tunc quidem è veteri Moſchoviæ Ducum ſanguine comparebat nemo, qui obſcuri generis hominem ad Principatûs faſtigium graſſantem ſtitiſſet, populis conniventibus. Tale namque ingenium olim induerat, quod illis regendis dignum videretur.

Arrepto Imperio,diſſimulatam hactenus vitioſiſſimæ naturæ larvam detegit, jam palàm arrogans, faſtuoſus, crudelis, quæ ſervientibus gravia, Imperanti odioſa; exiſtimabat optimè fundatam ſceptri potentiam, ſed in oppreſſæ gentis animis malè inhæſerat,

Digitized by Google

rat, & felicitate nimiâ ebrius, dum nullum timet ultorem, prodit è buſtis Demetrius, cujus olim, ut regnaret, cruore tinxit purpuram. Impoſtor tamen hic erat, & alter ab eo, quem Joannes Baſilii genuerat; audaciùs mentiri genus ſuaſit forma & oris lineamenta, quibus haud diſſimilis in Demetrium erat. Cæterùm è monaſtico profugus clauſtro in Ruſſiam ſe contulerat, pérque cœnobia ampliſſimarum Regni ditionum Volhiniæ Kioviæque vagus, ignotus primùm latuit; donec imponeret larvam, ſub qua Ducis fabulam confidentiùs ageret. Et hanc quidem apud Adamum Ducem Viſnieviecium exorſus, ab hoc ad fratrem Conſtantinum remiſſus; deinde illo promovente in ſoceri Georgii Mniſzek, Palatini Sendomirienſis gratiam amicitiámque provectus, vultu accommodato ibi, genus fugæ, evitatæque cædis modum diſertiùs aperuit. Facies liberalis, audax, promtáque eloquentia movit ſtudia & fidem. Jámque velut avitæ ſtirpis inter anguſtias fortunæ retinens, promiſſis filium

Innoteſcit Viſnieviecüs, per hos Georgio Mniſzek Palatino Sendomirienſi.

Magni Ducis agebat, deſignabat in domo Palatini Sendomirienſis ſceptri thoríque ſociam, Regno amicitiam pollicebatur; iis verò opes; quorum fidelem operam in adeundo Regno cogniturus eſſet. Specioſa promiſſa, videlicet oſtentata vetus Moſchoviæ Ducum gaza, bellorum præſtitíque auxilii non vile præmium, deinde optandum in regnatrice domo Magni Ducis connubium; commovêre animum Palatini ſcriptæ tumultuariæ cohortes, privato Palatini ære:. contrahitur clientum amicorúmque operâ militaris manus vix uni probè munito oppido, ne dicam Imperio ſubjugando, par. Infert raptim coactum agmen in Moſchoviam Demetrius, ſignificat Proceribus ſervatum munere Deûm verum Imperi hæredem, jam jámque adſore, & per ſcelus à Tyranno uſurpati, Regni ultorem, & priſcæ avitæque aſſertorem libertatis. Tum per idoneos ſibíque fidos crebreſcit, ſuperſtitem eſſe Demetrium, occultis primùm ſermonibus, mox vago rumore apud imperitiſſimi cujuſque promtas aures, aut rurſum

Is patrocinium exulis ſuſcipit, & exercitum ſcribit.

Intrat armatus in Moſchoviam.

ſum apud turbidos, ſævâque Itoduni tyrannide feſſos, eóque nova cupientes. Vulgabatur interim per Moſchoviam credebatúrq;, finitimas arces paſſim metu, paſſim ſponte, adventantis novi Ducis accepiſſe imperium: jámque Moſchorum multitudo confluebat Orienti ſoli debitam præſtitura venerationem, jam in ipſa regni ſede clandeſtini cœtûs Demetrium celebrabant: cùm Itodunum anceps cura diſtraheret, an ſuo ductu falſum coërceret hæredem, an ſuis auſpiciis rem gerendam committeret: modò nihil ſpernendum, modò, ne ſi Imperii ſedem deſereret, ubi omnia intutâ fluxâque laborabant fide, ambiguus pudoris ac metûs reputabat. Placuit tandem inſidere Urbem, quam præſens Majeſtas ſuo coërceret terrore. Interea ire jubet Joannem Juanovicium Godonovum, fratrem germanum, ſexaginta, vel (ut alii recenſent) octuaginta millium copiis armatum, additis ad conſilium & regimen Baſilio Mſciſlavio, & Joanne ac Demetrio Suyſciis: is fit hoſti obviam exile trahenti agmen. Invenio apud celebrem ſcripto-

Itodunus turbatur, urbem nihilominus inſidet.

Fratrem cum exercitu obviam mittit.

rem, à Demetrii partibus ſeptingentos equites totidémque pedites ſtetiſſe, pugnæ idoneos: etſi Petricius, Moſchoviticæ Hiſtoriæ auctor, haſtatos mille, velites quadringentos, pedites trecentos recenſeat, tumultuariam veriùs manum, ad hæc incertam ſtipendii; ideóque minùs obſequentem Duci, abſque ulla militari caſtrorumque diſciplina, nervum belli nullum, apparatum nullum, ipſos agminum Ductores reï militaris rudes ac imperitos.

Demetrius pugnæ aleam non detrectat, & vincit.

Nihil his movetur Demetrius, & fatis impellentibus, temerarius magis quàm audax, non tantùm intrepidus pugnam excipit, ſed infert, mox ingenti editâ ſtrage, hoſtem ſubmovet. Is intra munimenta receptus recollectúſque ex fuga, eò ſecuriùs reparabat vires, quò manifeſtiùs ſpem ultrà audendi paucitati Demetrianorum præciſam videbat.

Poſt varia certamina Itodunus moritur.

Jactâ non infeliciter belli aleâ, adoravêre populi propitia Demetrii fata; pertinacem, ſi uſpiam comparebat, turbam, ſubmovente feroci lictore, cujus vices pavor & conſter-

Digitized by Google

natio egerat. Denique circumferebat ſecum Themiſtoclis Deos, Vim & Suaſionem. Atque poſt varia cum Moſchis certamina, Itoduni mors litem diremit, Demetrio ad Imperium faciliori patefacto aditu. Námque anxium ſollicitúmque, déque mutuo cum Suecorum Legatis à Carolo miſſis, fœdere ineundo agitantem, ſubitò triſtitiæ magnitudo oppreſſit; mortémque acceleravit ſeu potiùs venenum, clam à Demetrio per ſecreti conſcios datum propinatúmque.

Plutarchus in Themiſtocle.

A morte Boriſſii in Urbe ad uxorem filiúmque ipſius conceſſum eſt; at caſtra, quæ ad Cromum oppidum conſtiterant, ad Demetrium inclinavêre. Quinque cohortes Prætoriæ, tranſitione factâ, exemplum aliis præbuêre; deinde evocatis in Urbem Mſciſlavio Suyſciiſque, Petrus Boſmanus, Vir militiæ ſtrenuus clarúſque, primus ſe tranſdit ad Demetrium, quem ſecutus Baſilius Galicinus eódem mox vertit: tum & milites juravêre in nomen Demetrii, præeuntibus Præfectis ſacramentum. Godunovum

Demetrio miles & Proceres ſacramentum dicunt.

verò detrectantem, perque averſam caſtrorum partem furtim digreſſum, retraxêre vinxeréque, offerendum Demetrio. Ad quem tandem, miſſâ legatione, redditíſque quæ ſolita Principibus, Cæſarem ex more gentis conſalutatum, ad caſtra duxêre, renovatóque Sacramento moto ad urbem agmine proceſſêre.

Suyſcii cunctantur ſoli, quibus catenæ injectæ. Et ibi quidem ingreſſus Suyſciorum aliquantum ſecum virium ad novos motus attulerat, cùm auditâ exercitûs defectione deditionéque, dilapſis præcipuis, plebs ad obſequium, quod abnuerat, verſa; cæde amicorum propinquorúmque Boriſſii omnia permiſcet, Suyſciis catenas injicit: Uxorem cum filio fractis cervicibus ad inferos protrudit, ferale poſteris relicturam exemplum, flagitio parta Imperia haud perennare, nec diuturnam cœlo exprobrare poſſe patientiam, ſceleratos ſceptri invaſores. Suyſcii, ad Demetrium adducti, demiſſi fuerunt; ſive inde clementiæ famam captaret, ſive Polorum gratiæ daret, quos pro ſe deprecatores habuerant. Cæterùm Joannes Godunovus

novus interfectus, ac ſi ejus morte novarum diſcordiarum ſemina aboliturus compreſſuruſque. Iſque fuit tandem omnibus dubitandi finis, exindéque cuncta ad Demetrium converſa.

Occupato Imperio Demetrius, inſolenter ſe gerit.

Occupat itaque ſolium Demetrius tantæ fortunæ vix par, qui in ipſo Imperii limine, crudíſque adhuc Moſchorum animis, crudiorem mox revocavit tyrannidem; timeríque non amari volebat, cùm ferociùs in partes inquireret, ſecures pro largitionibus expediret, edicta non ad clementiam populis recenti dominatione acquiſitis, temperaret; ſed verbera, cædes minitaretur: Proceres alios exutos trabeïs, infami addiceret carceri, alios ad carnificem amandaret. Nihil reliquum Moſchis ſupererat, quàm intolerandam aliquando excutere ſervitutem, & ſe de Impoſtore ulciſci, qui cruento priùs ferro quàm regali auro manum induerat. Jámque ſecretò inſtruebatur ſeditio, & perfidia ad opportunum acuebatur ſcelus, cùm Demetrius fatali ſecuritate conſopitus, lætiora apparat, & malè coaleſcentibus Regni exor-

exordiis, thalami ſociam quærit; cùm amore priùs, potiſſimo regnantium vinculo, civium corda ſtabilienda forent.

Legatos in Poloniam mittit ad petendam Sponſam.

Mittit itaque Legatos in Poloniam ad petendam deducendámque Sponſam, quæ in domo Palatini Sendomirienſis lecta, ut (cujus opibus, auxiliis id obtinuerat, ut regnaret) felicitatis ejuſdem filiam, ſociam dominationis haberet, vel hoc ipſo erga Patrem grati animi exſtante teſtimonio. Mox à Sigiſmundo Rege facile annuente, Cardinalis Macieiovius, Marinam Palatini Sendomirienſis filiam, Moſchorum Principi deſpondit; Legato illius nomine, ſponſionem ratam fore, promittente. Frequens aderat Procerum Polonorum concurſus: unde maximus ſponſaliorum ſplendor, ſed à præſentia Regis ſingularis; qui & convivio interfuit unà cum Principe Vladiſlao filio; & Anna Infante Sueciæ ſorore germana, ac Sponſam manu ſuâ deductam, Legato recipiendam tradidit. Additi inſuper Nicolaüs Oleſnicius, Caſtellanus Malogoſtenſis, vir antiquiſſimæ Nobilitatis, qui & Pa-

Obtinet Marinam Palatini Sendomirienſis filiam.

Cracoviæ.

Quam Rex Legato tradit.

Athanaſio Vlaſiew.

Palatinus Lublinenſis fuit, & Alexander Gaſievius Præfectus Veliſienſis, veteranus militiæ Dux, poſtmodum Smolenſcenſis Palatinus, ut nuptiali feſto adeſſent, in Moſchoviam officii cauſâ Legati. Auxit deinde ſponſæ majeſtatem inſignis deducentium comitatus, à Palatino Patre lectus inſtructúſque, & honoris & præſidii cauſâ: Publica tunc ferebat fama grandem pecuniæ ſummam à Demetrio, videlicet quingenta millia florenorum Palatino miſſam, utpote qui imperii ſui vix ſecurus, parúmque lubricæ Moſchorum genti jámque exacerbatæ fidens, exteriorum auxiliis tutiorem ſe fore cenſebat.

Deducitur in Moſchoviam ſplendido cum apparatu.

Interea quò magis famâ præceptus jam adventus Sponſæ erat, accenſáque urbs exſpectatione & deſiderio videndi è longinquo venientem Pricipis conjugem, rerúmque ſuarum & Imperii futuram dominam; eò exquiſitiori apparatu, ambitu, immenſis venerantium, gratulantium, deducentiúmque agminibus excepta eſt. Decimo deinde octavo Maji die, Proceribus Moſchorum

Ibidem inſignia Imperii accipit.

& omni multitudine circumfuſâ, inſignia regia, & ſacramentum à Primoribus accepit, nuptiæque celebratæ ſummo cum luxu prodigentiâque.

Moſchis interea ſeditionem prementibus.

At inviti tunc diſſimulantéſque, Demetrii inſolenti exacerbati faſtu, profitebantur hilaritatem Moſchi: mox arreptâ occaſione in ipſo nuptialium dierum apparatu, ſtrepentíſque hymenæi fervore, ſerenam faciem in proditoriam, quam hucúſque celaverant, commutant; quippe quòd ſperarent occupatis in effuſâ lætitiâ, vinóque intemperantiùs hauſto hoſpitibus, promtiores ad patrandum aditûs. Atque illi ipſi hoſpites Poloni, hæreditarii Moſchorum hoſtes, magis popularium in Demetrium exacuerunt odia, quos & tanto numero in ipſa Imperii ſede obverſari fremebant, eóque à novo Principe excipi favore, qui hactenus exteris ibidem inſolitus fuerat, utpote apud gentem ſervituti natam, ſuáque tantummodo æſtimantem, cæterorum contemtricem. Quin & illum ſplendorem comitatûſque externi frequentiam, domeſtico ære arceſſitam eſſe crede-

Cujus cauſa, Polonorum numerus, favor apud Demetrium, inſolentia, ſed maximè faſtus & crudelitas Imperantis.

credebant, quod Demetrius longo ſuperiorum Principum corraſo ærario, ſacroſanctóque hucuſque, avidas injeciſſet manus, veteréſque illæ opes è gazâ depromtæ diviſæque inter Polonos, tanquam præda noſcerentur, quibus ex largitionibus, facilitatéque Demetrii nulla ſatietas, modus aut verecundia erat, velut omne Imperium muneri donóque ceſſiſſet. Ad hæc quaſi jam debellatum eſſet, non aliter quàm in media pace, & non in alieno ſolo, libidinem, inſolentiam, cupidinem, avaritiam intendebant; cum Moſchis in jurgia, contentiones, rixas ſæpius erumpentes, vulgo in Demetrium vertente queſtûs, tanquam juberet, quidquid auctoritate ſuâ non vetaret. Tantóque ea promtiùs ſuggerebat exaggerabátque, crudelitate & arrogantiâ Demetrii, commoto populo, fax & incentor Baſilius Suyſcius, cui non ita pridem ſub carnificis ſecuri procumbenti, vitam à Demetrio Poloni impetraverant. *Incentor verò Suyſcius.*

Paucis itaque ab adventu Marinæ in Moſchoviam diebus, ad ſignum æris campani

Erumpit tandem atrox tumultus. ſummo diluculo datum (quod apud Moſchos magni tumultûs indicium eſt) clamor ingens ab omnibus partibus tollitur, arma adversùs impoſtorem, Polonóſque invocantium: tum præcipui cum armatis cohortibus regiam invadunt, inferuntur in thalamum parricidales faces: *Demetrius occiditur, inque Cadaver ſævitur.* Demetrius propinquante tumultu, vociferationéque exterritus, latebras quærens, cùm nullum videt effugium è feneſtrâ ſe præcipitem ejicit. Inſtat furens miles, & tanto penè caſu exanimem configit, vulgo ſaxis, fuſtibus, gladiis, quæque ſors attulerat graviùs ſæviente; dein contumeliosè raptatum alligato pedibus Boſmani cadavere, tanquam fidiſſimi ſatellitis, & proditoris Patriæ, in forum trahit, quò conſpectior populis mors foret: denique, poſt edita per biduum omnis exquiſitæ crudelitatis exempla, igni crematur. Liber hoſpitum populus à conjuratâ plebe invaditur, fit utrinque atrox cædes: multi inter hoſpitalis menſæ ſacra interfecti, multi bonis exuti, in ergaſtula compacti: *In Polonos poſtmodum verſa rabies.* Legatorum jus detentione violatum. Conſtantinus

tinus Dux Viſnieviecius, vir bellicâ gloriâ illuſtris, cùm ſibi vim inferri cerneret, animosè prorumpit, Moſchos rejicit ac profligat, irruentémque turbam non ſine cæde ſuſtinet ad Suyſcii adventum, fatalem ſedantis quoquo modo rabiem. Palatinus domo munitâ, optiméque ad defenſionem comparatâ, impetum non minori felicitate moratur; ſed creſcente, gliſcentéque indies barbarie undique circumſeptus, ſpéque ſalutis, (niſi quam hoſtis daret) præciſâ, acceptis datiſque obſidibus cum hoſte componit, Uxorem Demetrii mundo muliebri penitùs exutam, unà cum Gynecæo recipit, infauſti hymenæi, & veluti in ſcena ad aliquot horas geſti Principatûs perennaturum exemplum.

Marina ſpoliata omni mundo muliebri, Patri redditur.

Madentem recenti ſanguine thronum occupat hujus tragœdiæ ſubdolus artifex Baſilius Suyſcius, & ut erat favore popularium potens, ingenio audax & efferus, de trunco ferali ad purpuram ſurrexit: ſed quantum, proh Superi! civilis fuſum cruoris. Oppoſuit namque in ipſis initiis Suyſcio, falſum

Imperium occupat Baſilius Suyſcius.

ab antiquis Ducibus ſtemma, velut certiſſimam Regni prærogativam Petrus quiſpiam; at ille quid, niſi fortunæ ludibrium: per horrendam trecentorum millium ab utrinque ſtragem, cùm diadema exſpectat ambítque, laqueum à carnificis manu accepit.

Compáret iterum alter Demetrius.

Sed iterum è recenti calentíque adhuc rogo, emicuit redivivus Demetrius; quaſi adinſtar Phœnicum fatalis cinis, Demetrios immortales ſuæ reſtitueret Moſchoviæ. Crebreſcit itaque ſubitò evitaſſe Suyſcianas manûs per ſubterraneos meatus Demetrium: Ignoto vultu quippe, nec dum Moſchis perſpecto multos fefellit; pleroſque impotens Suyſcii dominatus ac tyrannis, (licèt non ignaros) eò traxêre, ut credere mallent. Acceſſêre partibus irritati nuperâ perfidiâ, cladéque popularium ſuorum Poloni, illorúmque cædes ulturi; & ſelectæ legiones, motu civili compoſito, bellum adhuc ſpirantes, è Polonia Demetrio in ſubſidium advolavêre. Jam & peracto bello Livonico adfuit præſto exercitus, cui Joannes Sapieha præerat. Vir majorum meritis, & cla-

Cui ſe adjungunt Poloni, & Joannes Sapieha Præfectus Uſviatenſis.

clarus militari laude Tribunus, ſæpiúſque à nobis non ſine elogio memorandus. Is etſi à Leone Sapieha Magni Ducatûs Lithvàniæ Cancellario fraternè moneretur, ne ſe illis immiſceret bellis; interceſſiſſéntque inter utrumque eo in negotio acriores concertationes, mihi ſatìs ab inſpectis utriuſque literis notæ perſpectæque, perſtitit ille nihilominus, virum illuc Martiali ducente genio.

Jam verò quò majoribus adminiculis firmaretur recenter emergentis Ducis auctoritas, verúmque non fictum conſtaret eſſe Principem, intercepta prioris Demetrii uxor, coacta maritum, quem amiſerat, vivum agnoſcere, & non cum ſuo conjuge ſuum iterum auſpicari Imperium: Palatino Patre diſſimulante, accedentéque unà cum filia impoſturæ non ignaro. Legati Regii à Suyſcio dimiſſi, ex itinere retracti, & novo impoſtori tanquam legitimo, adeſſe juſſi. Denique ut fidem adſtruerent, ad illum Uxor, Legati, Pater, Poloni, Comites, aula, & ea, quæ occidiſſe putabatur, iterum redierat Majeſtas. Tam validis cinctus præſidiis

Marina tanquam ad ſuum Conjugem redit.

diis novus hic Demetrius, fortior ſæpe imminebat Suyſcio, ſui regiminis anxio, quamdiu præpotens æmulus, & armis & civium quorundam non ambiguo favore polleret.

Turbatæ res Moſchoviæ Sigiſmundum Regem ad bellum inferendum invitant. Lex lata 1609.

Jam bellorum civilium diſſipatâ tempeſtate, amœnior facies Orbi Polono illuxerat, & lege ſancitâ Amneſtia, animos malè cohærentes iterum coaleſcere fecerat, cùm ad invadendam Moſchoviam ſuâ mole ruentem, tótque fatiſcentem ſeditionibus, unita virtus & concordes legiones, velut civilis belli ſcelus expiaturæ, Sigiſmundum invitabant. Res ardua viſa, & quæ magnis egeret conſiliis: Eapropter ad Senatum referre placuit, ut quid quiſque eo in negotio cenſeret, ſuam promeret ſententiam. Plerique reï magnitudine ſuſpenſi, proſperum haud pollicebantur exitum; nonnulli religione moti, de juſtitia inferendi belli addubitabant, aſſerentes, fœderum ac induciarum pacta cum Moſchis inita à noſtris penè violata eſſe, cùm, privato auſu nonnullorum, ficto Demetrio arma ſuppeditata, & Moſchoviæ invadendæ à noſtris cœptum initium fuiſſet,

Deliberatio ſuper hoc negotio. Diſſuadent nonnulli.

Ito-

Itoduno induciarum unicè ſecuro. Meminerant Leonem Sapieham, magni Ducatûs Lithvaniæ Cancellarium, Legatum in Moſchoviam profectum, qui fœdus morte Theodori exſpirans, viginti annorum ſpatio definiret. Et ejus quidem Viri in Repub. maximi, rerúmque Moſchoviticarum apprime gnari, cum applauſu tunc excepta fuerat legatio: utpote, qui juvenis ſub Rege Stephano Joannem Baſilium, ſævâ ferocientem tyrannide, ſplendidæ legationis famâ exterruerat. (Quæ ipſius animi fortitudo exte- Michaël rorum etiam Hiſtoriis eſt celebrata) Theo- ab Iſſelt dorum in ſpem pacis repoſuerat, ad extre- in Anno 1584. mum Itodunum inſolentem, pace ſequeſtrâ, à bello removerat. Addebant: Miſiſſe Itodunum ſuos ad Regem Legatos, qui eundem, unáque Proceres icti fœderis admonerent, ficti Demetrii genus ac originem edocerent: obtinuiſſe Legatos à Rege reſponſum, Se fœderis memorem, opem imploranti auxilium ferre noluiſſe: cæterùm in ea Polonæ Nobilitatis libertate prohibere non potuiſſe, quin aliqui privatim Deme-

trio ſtuderent, ſi tamen & ii modum excederent, aut aliquid contra pacta admitterent, daturos ex formulâ pactorum pœnas. Specioſa verba accepêre Legati, at quo effectu? Si enim privatos tantùm, ac turbam quietis impatientem, Demetrius ad ſigna evocaſſet, nullum nobis crimen imputari poterat: Sed magnus Regni, ac inter primos Senator, generis ſplendore, affinitatibus clarus, clientelis potens, falſi Demetrii patrocinium ſuſcepit, militem ſcripſit, fines Regni tranſgreſſus, conflixit, non auſurus tantum facinus, niſi Rege connivente, à quo in ipſis præſtiti patrocinii initiis publico edicto revocandus fuerat, cùm nec publici boni intereſſet, Moſchoviam hæredi dubio reddere. Neque verò fœdus illud à Leone Sapieha cum Itoduno pactum extingui poterat, quippe annorum ſpatio non vitæ ipſius termino circumſcriptum. Nec inſuper Legatorum Regis detentionem juſti belli titulum facere, namque ad Demetrium nec dum regiminis ſecurum miſſi: Et perſpexiſſe priùs ſtatum Moſcho-
viæ

viæ oportuerat, an ſuo fida Duci, num certum hæredem agnoſceret, neque laterent inſidiæ, mox recenti fortunâ ebrium oppreſſuræ. Et hos quidem rebus bene pacatis firmatóque Imperio mitti, tutiùs videbatur; cùm experientia docuerit, juramenta à peſſima natione concludi perfidiâ, & in contrarios eventus deſinere. Deinde in turbido illo ſtatu, ubi Polonorum vires ſuſpectæ erant, inſolentia, (quæ minùs hoſpites deceret) intoleranda denique populi commoti furentíſque rabies falſi hæredis accenſâ indignatione, quomodo Legatis regiis pepercisset, cùm primariâ hujus tragœdiæ perſonâ ſublatâ cæteros quoque ſcenæ actores pari ruinâ involvi neceſſe exiſtimaverit. Jam verò, qui de invadenda Moſchovia cogitet, contendebant eï magnópere conſiderandum, an virium abunde ſit: hîc certè perpaucæ legiones, quarum aliquæ fidæ Regi, nonnullæ nutantes adhuc, & Principis obſequio nec dum aſſuetæ, Imperium vaſtum magno exercitu tentandum eſſe, non exiguo caſtrorum vallo Majeſtas inclu-

cludenda, quæ Moſchoviæ latè terrorem inferre deberet. Neque uno tantùm exercitu opus ad fatigandos barbaros: quippe unus Suyſcio, alter toties redivivo opponendus eſſet Demetrio. Ad extremum, ubi pecunia, ubi apparatus; priùs impenſæ ad calculum reducendæ, antequam de bello cogitare incipias. An verò eæ ab Ordinibus efflagitandæ, incertum, quorum animi bellis Civilibus exulcerati, & vix recenti obductâ cicatrice ſaniores, ne iterum ſubitâ exactione exaſperentur, verendum eſſe.

Et ita quidem maturiores, ſummæque prudentiæ Viri ſuadebant, tutiora quàm ſpecioſiora conſiliis prætexentes, ac inter eos præcipuè Staniſlaüs Zolkevius Palatinus Kiovienſis, Magiſter equitum Generalis, cujus ſententiam Rex per Henricum Firleium, Regni Referendarium exquiſiverat; dehortabatúrque Regem à propoſito adductis fortiſſimis ad convincendum rationibus: ad extremum miſſo Staniſlao Tarnovio, âulæ ſuæ Præfecto, ſi quâ ratione decli-

Digitized by Google

clinare poſſet eam expeditionem, ſummopere annitebatur.

E contrario alii juſtam belli cauſam aſſerebant, ruptíque fœderis occaſionem Moſchos dediſſe cenſebant. Id illi ſibi imputent, quod tanto ſtudio applauſúque verum ac legitimum Demetrium agnoverint, cujus nunc ficti ſimulatíque Principis memoriam deteſtantur. Illorum favore Imperii conſcendit Solium, advenienti ultro patuit, inter feſtos apparatus plaudentiúmque populorum voces Metropolis, nec antè titulum à Rege Magni Moſchoviæ Ducis obtinuit, quàm delata Imperii inſignia eum induiſſe conſtitiſſet. Jam verò adeptus Principatum de novis fœderibus cum Rege egit, miſſis ſuo Procerúmque nomine Legatis, petitâ ſponſâ Palatini Sendomirienſis filiâ in matrimonium, ac obtentâ, iviſſe complures illuſtres viros, ipſius deducendæ gratiâ, in Moſchoviam: cur primo ingreſſu non prohibiti? cur ubique humaniter excepti? an ut tantò fidentiùs inter ſacra menſæ, nec quicquam hoſpitales Deos invocantes, pecudum Suadent alii.

adinſtar mactarentur, & repentè gaudiorum extrema funeſtarent. Cur Legati regii detenti, arctioríque traditi cuſtodiæ? Si falſus non placebat Demetrius, cur ante nuptias Polonorúmq; adventum non detecta feralis & inviſa impoſtoris larva? ergóne vindictam hucuſque differri oportuit, ut inſimul hoſpites ad meditatam ſervarentur ultionem? Miſſi novi à Rege iterum Legati, qui jus gentium violatum quererentur, réſque repeterent, nullo cum honore, prout tanti Regis decebat, Oratores excepti & ultra annum ſub cuſtodiâ habiti, malè itaque Moſchos de nobis conqueri, quos auctores rupti fœderis, luce ipſâ clariùs, conſtaret. Deinde fatalem hanc Moſchoviæ converſionem, invitare ad recuperandum vetus Polonorum Magníque Ducatûs Lithvaniæ patrimonium Severienſem Ducatum, ejuſque Arcem primariam Smolenſcum, à centum penè abhinc annis à Glinſcio proditam. Ac ut in turbida aqua facilior piſcium captura provenit: Ita in diſcerpto factionibus ſeditionibúſque agitato Im-

Staniſlaüs Vuovius Tribanus Parcovienſis, & Joannes Drucius Sokolienſis.

A. D. 1514.

Imperio, munitionum ac provinciarum obtinendarum opportuniorem occaſionem fore. Inde ſibi Rex immortale gloriæ pararet decus, unde amiſſi Smolenſci, nec recuperati, avo ipſius inſederat macula. Quodſi verò recenti bello Civili famæ regnantis aliquid eſſet detractum, repararet felicibus armis, ſimúlque liberaret Poloniam ab inſolentibus turmarum reliquiis impune vagantibus, cum hoſte quàm cum agricolis glorioſiùs ac decentiùs pugnaturis. Sigiſmundo Primo Regi Poloniæ.

Si quoque hæ belli inferendi rationes non procederent, diſpiceret Rex, cui diſcrimini non Polonia tantùm, ſed penè univerſus Orbis Chriſtianus expoſitus pateret. Quippe Moſchos continuâ tyrannide, cædibus atque diſcordiis ambientium feſſos, deſperatione ita ſuadente, ultro Turcicum ac Tartaricum iterum ſubituros jugum. At quanta barbaris potentiæ appendix accederet, quámque metuenda immaniſſimis Chriſtianitatis hoſtibus, ſi tam latè patentes terræ à Sarmatico limite ad Perſarum Regna

gna ſe ſe extendentes, Turcarum aut Tatarorum ſervirent ſceptris. Quod ſi adhæc transferri ſuffragia non placuerit, fortaſſe viciniorem quempiam, infeſtúmque nomini Polono advocabunt Principem. Jámque non obſcurè Caroli Sudermani amicitiam ambiunt, qui nuper erepto Sueciæ Regno, indéque pulſo nepote, in Moſchovia potiùs faceſſet negotium, ut ab hæreditariis avocatum Regnis, in alieno ſolo, alienis opibus diſtineat. Iret tantummodo bonis avibus Rex, ſecuturos Principem egregia meditantem Regni Proceres, lectámque nobiliſſimorum juvenum manum, ſplendidum gloriæ præclariſſimorúmque facinorum, habituram theatrum: non commeatus, non ſtipendia defutura pronis in Regem Ordinibus, nec difficulter; ubi in publico Comitiorum conſeſſu requiſiti fuerint, conceſſuris. At denique fauſtis precationibus pugnanti victorias, redeunti plauſum ac triumphum ominabantur.

Quibus Rex aſſentitur. Vicit hæc ſententia Rege facilè approbante, lætóque, utpote Civilium motuum pertæſo,

pertæſo, ac velut à domeſticâ aurâ contagionis lue afflatâ, recentiorem ſaniorémque alibi quæſituro. Et Zolkievio reſponderat Rex, non eſſe ſibi commodum à deſtinatâ reſilire expeditione, cujus jam vicinos Principes admonuiſſet, famæque ſuæ ac exiſtimationis intereſſe, propoſitum ſuum apud exteros evulgatum exſequi. Compellati quoque de bello Moſchis inferendo Ordines; aſſenſêre tunc quidem, ſed poſtmodum graviter ingemuêre, oppreſſâ propè à ſeditioſo milite Repub. truci minacíque vultu efflagitante ſtipendia, cùm præter direptam veterem opulentiſſimámque Moſchoviæ Ducum gazam, multis centenis aureorum millibus æſtimatam, vix avaritiæ ac libidini ferocientis militis complures ſuffecêre milliones, quos ad illorum crudeles exactiones adjecit gemens Polonia.

Sed de ruptis induciarum Pactis apud diverſos Principes conquerentibus Moſchis, ut à nobis belli juſtè illati conſtaret Orbi Chriſtiano ratio, miſſæ, paucis interjectis annis ab ingreſſu Sigiſmundi in Moſcho-

1615. viam, cauſæ ad Imperatorem Romanorum Matthiam, evulgatæque typo, quæ ſtylo Staniſlaï Lubienſcii, Viri in Eccleſia & Repub. maximi, conceptæ, in ipſius poſthumis operibus leguntur.

Et in Moſchoviam armatus tendit.

Orſa Urbs Ruſſia albæ ad Boriſthenem.

Datis 8 Sept. 1609.

Conſilium optimum promovendi belli.

Juſtinus lib. 8.

Annus tunc agebatur nonus ſupra milleſimum ſexcenteſimum, cùm menſe Auguſto Rex, luſtrato apud Orſam exercitu, adverſa Boriſthenis legens, in Moſchoviam proceſſit; bellúmque Suyſcio, literis rationes, quas ſupra attigimus, juſti illati belli continentibus, denunciavit, miſſo qui eas ferret Stephano Strumilovio. Erant qui ſuaderent nec immeritò, ut in penitiora Imperii pergeret: duos namque in mutuum exitium ſine modo ruentes, facilè opprimeret, Philippi Regis Macedonum exemplo monente, qui dum contentiones alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter ac victores ſubire regiam ſervitutem coëgit. Apud Demetrium plures è Polonis verſari, in ipſorúmque virtute potiſſimum robur, ſi Suyſcium conjunctis viribus invaderent, non laturum impetum, móxque ſpe

ſpe Imperii dejiciendum. Nec Demetrio hinc magnam acceſſuram fortunam: Nam populares mox in partes regias tranſituros, deſerturóſque fictum Principem, cujus ut cauſam tuerentur, non tam æqua Demetrii cauſa, quàm Polonorum atrox cædes ſtimulaverat, ſcenæque tantiſper ſervire juſſerat. Et quod inviti Demetrio ibant aſſertum diadema, tantò alacriùs Regis ſui capiti impoſituros. Atque hoc conſilium ſi tunc valuiſſet, profectò major rerum geſtarum Sigiſmundum exſpectabat gloria, cujus propoſiti pœnitentia animum poſtmodum ſerò ſubiit.

Rex poſtponit.

Verùm Rex, ne videretur pruritu ac libidine dominandi arma ſumſiſſe, (quod ſibi objici non ignorabat) ad recuperandam Severiam ejúſque fortiſſimam arcem Smolenſcum, animum adjecit; teſtatúmque facere voluit, ſe ſua tantùm, non aliena appetere, nec externis avidè inhiare ſceptris. Menſe igitur Octobri, ut propiùs Smolenſcum acceſſit, arcem è veſtigio obſidione cinxit, mœnibus, propugnaculis firmam,

Smolenſcum obſidione cingit.

Digitized by Google

commeatu abundantem, præſidiariorum numero validam.

Arcem & à Propugnaculis & à militum oppidanorum numero firmam.

Ampla vaſtáque tunc erat urbs, ut pleræque Ruſſiæ ſunt. Smolenſcum in longum magis quàm latum ad ripam Boriſthenis projecta, extenſáque. Octenis millibus ædium eam conſtitiſſe ferunt, & quia difficulter defendi poterat, incenſa ab incolis, ad arcem, adverſæ impoſitam ripæ, cum fortunis ſuis pignoribúſque confugientibus. Et hæc vix minor urbe mœnibus cincta, triginta octo turribus ſeu propugnaculis munita, tantam multitudinem facilè cepit. Cenſa fuère in univerſum incluſorum in arce hominum capita, ducenta circiter millia, ac inter eos ad ferenda arma pugnámque idonei, quadragies mille numerati, præter præſidiarios vix pauciores, quos delectûs in Severiæ Ducatu habiti, ſubminiſtraverant. Et hi, quotquot erant in tam vaſto arcis ambitu, accepère Gubernatorem bellandi peritum Michaëlem Boriſſium Seynium, è Moſchoviâ huc propere ire juſſum, pecuniâ & commeatu optimè inſtructum,

Eam defendit Michaël Boriſſius Seynius.

ctum, ut non ſolùm obſidionem in plures menſes extendere, ſed cum regiis juſtâ etiam pugnâ quandóque confligere poſſet. Atque hic eſt ille Seynius, qui Sigiſmundi & Vladiſlaï Regum triumphos auxit, ab illo captus, ab hoc ſub jugum miſſus, dum contra Patris exercitum Smolenſcum fortiſſimè propugnat, Vladiſlao verò, acri obſidione cinctum, eripere tentat.

Nihil commotus Rex & defendentium numero & tantâ annonæ commeatûſque abundantiâ; partitis inter Tribunos ſtationibus, arcem circumvallare aggreſſus eſt. Cùm enim nullo vallo foſſâque deforis cincta, ad ipſa mœnia craſſitudine & crebris firmiſſima propugnaculis, aditum facilem præberet, tormentis admotis murum concuti expugnaríque poſſe haud difficulter exiſtimabat: deinde illam ipſam annonam, licèt tantâ copiâ invectam, à tam numeroſo populo brevi conſumendam, ſecuturámque fame jubente deditionem rebatur, atque in hoc turbarum Moſchoviticarum æſtu fluctuantes & auxilii inopes

obſeſſos æquis conditionibus tranſacturos, ſperabat. Sed Rex cùm obſidet magis, quàm oppugnat, lentiúſque arma promovet, ſpe ſuâ fruſtratus, viginti circiter menſium ſpatio, antequam expugnaret, ad arcem hæſit.

Obſidionis acceleranda Regi authores.

Obſidionis accelerandæ, promovendíque in Moſchoviam exercitûs, duos potiſſimùm memorant auctores, illorum temporum accurati Scriptores: Leonem Sapieham, magni Ducatûs Lithvaniæ Cancellarium, & Alexandrum Goſievium Præfectum Veliſienſem. Et hic quidem, vèl ipſo Zolkievio teſte, inſtabat ardentiſſimè, reï bene gerendæ occaſiones, momentáque obtendens, præſertim in tam turbido Moſchoviæ ſtatu, ubi nutarent omnia, in ipſáque Metropoli crebri invaleſcerent tumultûs, internæque ſeditiones gentem inter ſe colliderent affligeréntque. Nuntiabat inſuper, Smolenſcum Arcem milite vacuam, patêre Regi, ſi armatus properaret, & ſi quid antea habuiſſet præſidii, illud à Scopino inde abſtractum eſſe. Nec ceſſabat identidem com-

complura his ſimilia ſuggerere, ad evocandum Regem in hoſticum, Smolenſcíque obſidionem maturandam, cujus recuperandæ facile commonſtrabat compendium.

Zolkievii alia ſententia, & quia neglecta ſeriò Regem pœnituit.

At Zolkievius, vetus militiæ Dux, prævidebat animo & temporis & ſumtuum jacturam, ſi Rex obſideret Smolenſcum, ſuadebátque ulteriorem in Moſchoviam progreſſum armorum, plus commodi lucríque, ſupérque hæc gloriæ allaturum, nullo à tergo imminente à derelicta arce metu, quam claudi poſſe, ſtringíque caſtellis, milite ibidem impoſito, edocebat, parvo cum exercitûs diſpendio, quem adveniens Olowcinko, triginta millibus Coſacorum auxiſſet. Cujus quidem conſilii tunc omnino poſtpoſiti, frequentem poſtmodum apud Regem fuiſſe, non abſque aliquo doloris ſenſu memoriam, ex illorum temporum commentariis accepi, prout ſuo referemus loco.

Cæterùm (hactenus origines turbarum Moſchoviæ, & cruenta partium pro Imperio certamina) Sigiſmundi Regis arma laceſſita,

laceſſita, obſidionis Smolenſci initia, contractiore expoſita ſunt ſtylo, veluti non ingrato præmiſſo lectori præludio, faciléque ex primis deducturo lineamentis, quâ viâ ad vaſtum Septemtrionis Imperium propitia Vladiſlaüm duxêre fata. In hac tamen rerum ſummâ, plurima à me explicata dictáque eſſe ſcio, quæ vel à nonnullis ſuppreſſa, vel certè per incuriam omiſſa ſunt. Nunc quò propior ero in referendis Moſchorum erga Vladiſlaüm ſtudiis, majore circuitu res proſequi conſilium eſt, tantóque fidentiùs, quantò à Commentariis eorum, qui hæc ipſa geſſerunt, inſtructior ſum, ita ut ex iis rariora quædam neque divulgata hactenus promere poſſim.

Digitized by Google

HISTORIÆ VLADISLAI POLONIÆ ac SUECIÆ PRINCIPIS,

LIBER TERTIUS.

NOn ceſſabat interim duarum factionum atrox diſſidium, & diſcerpta Moſchovia neſciebat, aut quem conſtanter amaret, aut quem odiſſet. Ac Polonorum quidem præſidiis cinctus Demetrius par erat, ſæpéque ſuperior Suyſcio: Quippe auxiliares illæ copiæ validum conficiebant exercitum, magnis non imparem auſis. Namque præter eas (quas ſuperiùs commemoravimus, bello civili peracto) propere huc advolantes, tum

Demetrius validum conflat exercitum.

& Joannis Sapiehæ è Livoniâ deductas legiones, Romanus Dux Rozynius Demetrianas partes non contemnendâ militum manu juvit; quamprimùm per Legatum ſuum Martinum Valovium præmiſerat, mox ipſe ſubſequutus; ob ſpectatam fortitudinem probatámque in rebus bellicis dexteritatem, oblatam ſibi à Demetrio ac omnium unanimi conſenſu militaris imperii ſummam, accepit: non tamen abſque flagitio: Quippe Miechovitium Virum ſtrenuum ac bellicoſum, regendo priùs exercitui Præfectum, interfecit; pòſt cruore æmuli, cui ſubeſſe nollet, madentem dexteram regimini admovit. Acceſſit legio mille ſexcentorum equitum Alexandri Zborovii Tribuni, & generis ſplendore, & militari ſcientiâ clariſſimi. Adduxêre quoque numeroſas cohortes cæteri Chiliarchæ & Centuriones, & ii quidem veterani, multorúmque non magis ſtipendiorum quàm victoriarum, quorum mihi nomina ad poſteritatis memoriam tranſmittenda brevi ſubjungo ſerie; quanquam à ſua virtute,

Romano Rozynio totius imperii militaris ſummam defert.

Alexander Zborovius legionem mille ſexcentorum equitum adducit.

tute, rebúſque geſtis ſatis famæ acceperint. Ii verò fuêre: Mlocius, Vilamovius, Bobovius, Tyskievicius, Lanckoronius, Ruſiecius, Stabrovius, Zarucius, Madalinſcius, Stravinius, Buizynius, Gaiovius, Rudnicius, cæteríque in ipſo hiſtoriæ contextu à nobis referendi. Auxêre exercitum, levis armaturæ militum Zaporovienſium & Demenſium Coſacorum octo circiter millia. *Nomina Tribunorum & Centurionum.* Donenſes à Tanaï fluvio, cujus ripas incolunt, dicti.

His igitur copiis, & tam prævalido armorum robore, biennio ferè ante Sigiſmundi in Moſchoviam adventum, bellatum eſt, vincentibus ſæpius Demetrianis: quorum victorias, Urbium, Provinciarum acceſſiones, & nonnunquam etiam, prout belli ſors tulerat (rariores tamen) clades, pugnarúmque viciſſitudines referre ſuperſedeo, neque enim id operis mei argumentum eſt. *Iis copiis Metropolis obſidetur.*

Fatigato interim tot ærumnis Suyſcio nec Imperii ſecuro, imminebat Demetrius; & caſtris ad ipſam poſitis Metropolim, æmulo extorquere dominatum atque Regiâ potiri ſatagebat, intra cujus anguſtias, & Majeſtatem & ſalutem ſuam continebat. Moſchovia Urbs.

Digitized by Google

& Joannis Sapiehæ è Livoniâ deductas legiones, Romanus Dux Rozynius Demetrianas partes non contemnendâ militum manu juvit, quamprimùm per Legatum ſuum Martinum Valovium præmiſerat, mox ipſe ſubſequutus; ob ſpectatam fortitudinem probatámque in rebus bellicis dexteritatem, oblatam ſibi à Demetrio ac omnium unanimi conſenſu militaris imperii ſummam, accepit: non tamen abſque flagitio: Quippe Miechovitium Virum ſtrenuum ac bellicoſum, regendo priùs exercitui Præfectum, interfecit; pòſt cruore æmuli, cui ſubeſſe nollet, madentem dexteram regimini admovit. Acceſſit legio mille ſexcentorum equitum Alexandri Zborovii Tribuni, & generis ſplendore, & militari ſcientiâ clariſſimi. Adduxêre quoque numeroſas cohortes cæteri Chiliarchæ & Centuriones, & ii quidem veterani, multorúmque non magis ſtipendiorum quàm victoriarum, quorum mihi nomina ad poſteritatis memoriam tranſmittenda brevi ſubjungo ſerie; quanquam à ſua virtute,

Romano Rozynio totius imperii militaris ſummam defert.

Alexander Zborovius legionem mille ſexcentorum equitum adducit.

tute, rebúſque geſtis ſatis famæ acceperint. Ii verò fuêre: Mlocius, Vilamovius, Bobovius, Tyskievicius, Lanckoronius, Ruſiecius, Stabrovius, Zarucius, Madalinſcius, Stravinius, Buizynius, Gaiovius, Rudnicius, cæteríque in ipſo hiſtoriæ contextu à nobis referendi. Auxêre exercitum, levis armaturæ militum Zaporovienſium & Demenſium Coſacorum octo circiter millia. *Nomina Tribunorum & Centurionum.* Donenſes à Tanaï fluvio, cujus ripas incolunt, dicti.

His igitur copiis, & tam prævalido armorum robore, biennio ferè ante Sigiſmundi in Moſchoviam adventum, bellatum eſt, vincentibus ſæpius Demetrianis: quorum victorias, Urbium, Provinciarum acceſſiones, & nonnunquam etiam, prout belli ſors tulerat (rariores tamen) clades, pugnarúmque viciſſitudines referre ſuperſedeo, neque enim id operis mei argumentum eſt. *Iis copiis Metropolis obſidetur.*

Fatigato interim tot ærumnis Suyſcio nec Imperii ſecuro, imminebat Demetrius; & caſtris ad ipſam poſitis Metropolim, æmulo extorquere dominatum atque Regiâ potiri ſatagebat, intra cujus anguſtias, & Majeſtatem & ſalutem ſuam continebat. Moſchovia Urbs.

 Ca-

Caſtrorum ambitus & ſitus deſcribuntur. Caſtrorum ambitum à Meridie, Occidente, & Septemtrione, cingebant fluvii duo, undis mutuò confluentibus juncti, Moſcuæ videlicet & Tuſini; quorum ille Urbi primariæ totíque Imperio, hic campo *Moſcua.* vicino, quem præterlabitur, nomen dedit. Ad Orientem porrecta patebat planities, in qua porta ſatis firma, ſepto foſſâque altiori tegebatur; ipſa verò caſtra palis validis ac præacutis, foſſâ quoque non adeò latâ altâque cingebantur: In illâque planitie, Coſacis, Dunenſibus, ſtatio attributa erat. Caſimovienſis deinde Regulus cum ſuis auxiliaribus Tataris, ripam fluminis Moſcuæ quà in longum patebat, inſederat. Ad alteram caſtrorum è regione portam, modico à flumine intervallo, levis armaturæ milites conſtiterant, quibus ex adverſâ ripâ tergum claudebant Moſchi, Demetrianas quidem ſecuti partes, ſed quia ſæpius tumultuantes, ideo caſtris excluſi, locóque ſeparato conſiſtere juſſi. Atque hæc caſtrorum ſtructura ædibus non temporaneis conſtans, ſed in longiorem uſum eúmque percommodum

dum

dum excitatis, foro, rerum venalium amplo, inſignis, Civitatis potiùs optimè ordinatæ, non militaris domicilii nomen, jure merebatur.

Jam verò Joannes Sapieha Præfectus Uſviatenſis, unà cum legionibus quibus præerat, ſeparatis caſtris, ad Cœnobium Trinitatis conſederat, illud obſeſſum tenebat, ut inde præſidium Suyſcianum vicinum pelleret, & frænum Urbi ferocienti injiceret. *Joannes Sapieha Canobium Trinitatis oppugnat.*

Atque eâ tempeſtate, quâ Rex Moſchoviæ fines ingreſſus, ad Smolenſcum conſtiterat, & validâ obſidione arcem cinxerat, in eo rerum ſtatu conſtitutus Demetrius, cum Polonorũ auxiliaribus copiis ad Moſcuam hærebat; quarum nonnullæ erumpentes è caſtris, urbanorum reprimebant excurſiones, aliæ per Provincias ſparſæ, hoſti fidos populabantur agros: nunc captas urbes inſidebant; nunc ſi quæ Suyſcianæ comparerent turmæ, ibant obviam animosè cum iis pugnaturi. Sed ſubitò adventus Regius nihil tale opinantes exterruit, ad cujus nuntium fremere Duces, Tribuni, Centuriones, mili- *Adventus Regius in Moſchoviam Demetrianum exercitum turbat.*

 tes,

tes, totáque turbari cœpere caſtra, nec defuêre qui turbidos incenderent: Venire videlicet Regem, cruentum illorum ad præmia & gloriam curſum remoraturum; ergóne ideo toto penè biennio bellatum eſt, ut paratam alieno ſanguine & ſudore, recentérque armatus Rex invaderet victoriam? & quando tandem, & ubi debita laboribus præmia recepturi eſſent? aut à quo repetituri? num à Demetrio? at huic quæ facultas tandem ſupererit exſolvendi promiſſa? quandoquidem Severia nobiliſſima ac opulentiſſima terrarum Moſchoviæ portio, regiis teneretur armis, in quam miles, & caſtris attritus & vulneribus invalidus, ſpes ſuas omnes intenderat: Quippe annuente Demetrio, pignoris loco tamdiu inſidendam, quoadusque promiſſa non perſolverentur ſtipendia & donativa. Itáne verò pugnandum eſt ut alter vincat? indignum profectò ſi penès cæteros præmia, penès ſe tantùm ſervitii neceſſitas foret.

Maximè Duces ac Tribunos. Sed Duces ac Tribunos gravior inceſſerat cura, qui ſuam in re militari operam, ſu-

ſupra gregarios, non exiguâ æris ſummâ, ſed centenis aureorum millibus compenſandam exſpectabant, tenebántque anxios liberalia promiſſa Demetrii, cui nec dum aſſerto regimine, & ad quod mox aſſerendum nova adventantis Regis arma ponerent obicem, omnis penitus exſolvendarum pollicitationum præcidebatur facultas. Tum & illud altè pupugit, quaſi militari privarentur imperio: primis namque apud Demetrium honoribus aſſueti, ſi regio accederent exercitui, cæterorum mixti manipulis, inferiorem prævidebant dedignabantúrque militiæ gradum: inde verò non præmiorum tantùm, ſed famæ ac bellicæ gloriæ tantâ fortitudine partæ, certiſſimam jacturam.

Itaque contra communem metum, antequam à Rege Legatio (quam ad ſe mitti jam præſenſerant) adveniret, novo fœdere novóque ſacramento ſeſe communire ſtatuunt, & conjuratis animis armíſque Demetrio fortiſſimè adhærere. Dux verò Rozynius accendendos magis ratus, in ipſis caſtrorum

Proinde novo fœdere ac ſacramento ſe conſociant.

Rozynius milites alloquitur incitátque.

Herum vocat Demetrium, Dominum, legitimum Regem.

ſtrorum principiis, ita cœpit: *Inter Stipendiarios, & herum temporarium, inter Subditos ac legitimum Dominum, diſceptatio à nobis finienda imminet, Commilitones. Herus ac Dominus diſpares ſunt, ſtipendiarii ſubditique prorſus idem. Ab hero ſtant noſtra decora, emerita præmia, mutuæ ac fraternæ conjurationis vinculum, gloria denique ac noſtri nominis integritas: Domino verò fides, ſubjectio, charitáſque erga Patriam debetur. In horum utrumque peccare, præſertim iis, quos cupido gloriæ acquirendæ exſtimulat, plenum opus periculi. Námque Patriæ charitatem violare, fidem ac ſubjectionem Regi debitam infringere, apertæ rebellionis perduellioniſque nota cenſetur; deinde verò jusjurandum Hero præſtitum convellere, ſtipendia ac præmia, & toties fuſo cruore gloriam partam poſthabere, extremæ amentiæ eſt. Sed cùm eas ipſas res æquiori examino lance, nihil ab eo in Patriam delinqui video, qui Patriam non lædit, nihil illi detrimenti aut incommodi imminere, cui debita ſubjectionis obſervantia ſalva eſt, Dominúmque non in ſuo tantùm regno, ſed & in extero peregrinóque poſitum ſolo, venerabundus agnoſcit, honorem ac fidem ſalvis juribus & immunitatibus ſuis, ut fas & lex jubet, præſtare non detrectat. E con-*

Econtrario is mihi perjurus, præmiorum ſuorum corruptor, labes Reïpub. fluxæ incertaque fideï cenſetur, qui ex denario diurno conductus, Hero ſuo ſacramento obſtrictus, tot laboribus pro eo exantlatis fuſóque ejus causâ ſanguine, præpoſtero rurſus ſtudio eundem terræ allidere opprimeréque nititur, laborúmque ſuorum præmia, non ſibi ſed aliis ultrò concedit. Verùm cauſæ noſtræ cum Regia Majeſtate æquitatem integritatémque, non modò hæ quas commemoravi rationes, ſed magis præclara veſtra facinora conſtituunt. Quis enim Regem Dominum non agnoſcit? quis cum regio ac Reïpub. hoſte, Patriæ ſuæ impiis conatibus machinatur perniciem? quis eïdem adverſùs Rempub. ſuppetias ferre cogitat? Atque cùm fideï integritatiſque noſtræ conſcii ſimus, metuendum minimè eſt, ne Rex fratréſque noſtri aliquid ſiniſtri de nobis ſuſpicari poſſint, & (quod abſit) pro hoſtibus Patriæ judicent. Quod verò cum Magno Duce arctis ſtringamur vinculis, partæ nimirum ſanguine noſtro gloriæ, ſtipendiis emeritis, & ſacroſanctè dicti ſacramenti religione, profectò nihil adversùs Regem, nihil contra Remp. delinquimus: Non enim exiſtimo futurum, ut aut Rex pro ſuâ ſingulari clementiâ id à nobis exigat, aut quiſpiam ejuſmodi ſuggerat conſilium, ut gloriæ labem,

Demetrio.

præmiorum detrimentum, denique perfidiæ notam ſubeamus. Quapropter ita mihi de vobis polliceor, unumquémque veſtrûm memorem ſacramenti, gloriæ, ſtipendiorum præmiorúmque, pro debita ſua conſtantia mutuique vinculi nexu, ſedulò curaturum, daturúmque operam, ut officium noſtrum erga Dominos, ſalvâ utriuſque dignitate, dextre conſervetur. Eia Commilitones quo ſecuriùs rebus noſtris conſulamus, his fœderis capitibus, quæ vos ipſi alacres obtuliſtis, invicem nos conſociemus.

Fœderis capita ſubſcripta juratáque.

Et alloquente adhuc Rozynio militum ardor eminebat, mox finem orationis ingens alacritas conſecuta eſt; ſtatímque milites paritérque Tribuni ac Centuriones, ſeptem capitibus comprehenſum fœdus, chirographis & ſolenni firmant juramento.

Capita juratæ ſocietatis hæc fuêre. Primo: Spondent ſe Demetrio conſtantiſſimè adhæſuros, nec deſerturos Principem cujus hactenus auſpiciis bellatum eſſet, eidemque obligatæ fideï memores, ab ejus ſignis non receſſuros, niſi aſſerto illi priùs Moſchoviæ diademate Imperiíque ſolio, qui ſecus faceret, abſens ac fugitivus perpetuæ infamiæ damne-

damneretur notâ, præſens verò militum gladiis è veſtigio objiceretur. Altero capite id cautum: Ne quiſpiam ad alienam tranſire militiam, alteriuſve ſigna ſequi, præterquam ſolius Demetrii, præſumeret, ni infamis eſſe (ſi clam abſceſſerit) aut ſi præſens adſit, convictus capite damnari velit. Tertio: Procul eſſent machinationes, & clandeſtinæ per contubernia conſiliorum inſuſurrationes, ceſſarent factiones, contrariáque molimina; aliter, reüs ſociorum teſtimonio evidentibúſque argumentis compertus convictúſque, ſtipendiis & ſupellectili caſtrenſi privetur. Quarto: Nemo auderet ab exercitu ſigníſque abſque graviſſimâ cauſâ conſenſúque delegatorum diſcedere, ſecus faciens mulctaretur ſtipendiis & ſupellectili; illis templi alicujus neceſſitati applicandis, hâc vero inter egentiores diſtribuendâ milites. Quinto: Quiſquis hactenus obtentâ facultate in Poloniam profectus eſſet, is ad Paſchatis aut Pentecoſtes ſolennes dies, in Anno Milleſimo ſexcenteſimo decimo futuros, reditum accelera-

 ret,

ret, ni rediret, abſque gravi impedimento, proximè memoratis ſubjacêret pœnis. Sexto: Sponderent invicem, fidéque & honore mutuo ſeſe obſtringerent, quod poſt aſſertum Domino, cui militant, Moſchoviæ Imperium, à ſignis non recederent dilaberentúrve, donec ſtipendia adamuſſim ſingulis perſolverentur. Quâ in re nemo propriis commodis cum alterius detrimento inſerviret, neque ulla de exercitûs ſtipendiis conſilia iniret; verùm juxta mutuum fœdus invicem ſeſe tueri, quoad vita facultatéſque ſupereſſent, tenerentur, donec unicuique pro meritis ſatisfieret. Si verò conſtaret, quempiam ſuis acceptis ſtipendiis excedere velle, aut exceſſiſſe, & in aliorum detrimentum perverſa contuliſſe conſilia; is extremum ſupplicium ſeveriſſimè irrogandum ſubiret, & bona ipſius fortunæque, ubicúnque locorum ſitæ eſſent, invadendæ, evertendæ, diripiendæque, juſto militum furori cederent, tantúmque crimen univerſus exercitus ulciſci ac perſequi non deſineret. Septimo:

ptimo: Si quis, cujuſcunque ille conditionis fuerit, gloriam hactenus partam ſtipendiáque, ſeu verbis acrioribus, ſeu vi & armis violare aut invadere attentaret, is pro hoſte judicaretur, mutuíſque viribus, conſiliis, quoad vita ſupereſſet, fortiſſimè oppugnaretur.

Nuſquam arctiore vinculo ſtringi poterant milites ac Duces, veluti firmiſſimo quodam adversùs regios conatus munimento, cui ſi interim vis pararetur, majori ſeſe robore conſolidandos cenſebant, præſertim ubi & reliquæ copiæ per Provincias ſparſæ, fœderi acceſſiſſent. Et Sapiehæ quidem Cœnobium Trinitatis oppugnantes legiones, invitatæ tunc, detrectabant; pertractæ nihilominus poſtmodum: & ſuaſoriæ à Rozynio & Vieloglovio ad Coſacos Bialam obſidentes ſcriptæ, ſurdis auribus exceptæ fuêre: quibus ille pro imperio mandaverat, ut Oſipoviam quamprimum ſe conferrent, & communi fœderi nomina darent, ni ſtipendiis & præmiis excidere mallent. Addidit inſuper manu propriâ: *Mandato noſtro*

Sapieha Legiones tardè accedunt fœderi.

Roſynius.

Di data 24 Octo. 1609.

noſtro obſequimini, tunc enim primùm experiemini voluntatem erga vos meam, cognoſcetiſque quantum vobis militaribus viris conſultum velim. Vieloglovius fuſiùs initæ ſocietatis commodis enumeratis, *Sequimini* inquit, *exemplum Commilitonum veſtrorum Viaſmæ, Nalevaiconis imperio parentium, qui alacres promtique, ſtrictis mucronibus in verba fœderis ſolenne præſtitêre juramentum.* Hæc de Coſacis Viaſmæ degentibus falsò à Vieloglovio ſcripta fictáque comperio, ut commentitio exemplo cæteros in partes conſpirationis attraheret. Namque ii ſpreto fœdere, miſſis ad Regem Legatis in ejus ſe poteſtatem concedere ſignificarunt, provideret modò Rex, ne ſtipendiis, quæ hactenus in Moſchoviâ feciſſent, exciderent. Et hi qui Bialâ Civitate potiti, arci oppugnandæ acriùs incumbebant, per Legatos vexillum à Rege petierunt, uſitato illorum militiæ more, quæ accepto regio vexillo ejus ſe confeſtim ſtipendiariam profitetur. Atque illa ipſa authographa literarum Rozynii & Vieloglovii poſtmodũ Regi deferenda, Alexandro Goſievio Præfecto Veliſienſi tradidêre.

Nalevaico Coſacorum dux.

Viaſma Civitas Severiæ.

Coſaci ſpreto fœdere regias ſequuntur partes.

Unitâ

Unitâ itaque virtute fortes ſuáſque circumſpectantes vires, Regem per Legatos adire ſtatuunt: & delecti qui id muneris obirent, Dudzinius, Marchocius, Sladkovius, Rozniatovius, Urzeſcius, primi iíque veterani Ordinum ductores, quibus prope caſtra regia adventantibus, Struſſi equitum centuria Imperatoris Zolkievii mandato, honoris cauſâ obviam proceſſit. Deducti ad Regem juſſíque exponere quæ attuliſſent: Marchocius poſt officia venerationémque, ferociùs quàm apud Principem deceret, immemórque Majeſtatis Regiæ, ante quam conſtiterat, ita locutus eſt: *Adventum Regium in Moſchoviam haud conſentire reſponſo, quod è Comitiis Varſavienſibus, Legati exercitûs Demetriani à Rege commilitonibus ſuis retuliſſent, proinde ſi quid adverſùs eorum cruenta merita, atque hanc præmiorum meſſem, quam ipſi ſibi ferro, ſudore, ac ſanguine paraſſent, ſtatui tentaríque deberet, ſe tunc neque Dominum Domini, nec fratres fratrum, neque Patriam Patriæ loco habituros.* Plura dicere parantem interpellavit Felix Kriſcius Regni ProCancellarius: *Quæ eſt*, inquit, *iſta impudens*

Exercitus Demetrii per Legatos Regem adit, qui excipiuntur honorificè.

23 Novemb.

24 Novemb.

Marchocius Regem alloquitur ſermone procaci.

ac

Interpellatur à Kriſcio ProCancellario Regni. *ac temeraria oratio? an tam procaci ſermone juſſerint Commilitones Regiam impetere Majeſtatem, adeóque ſuperbis & inurbanis inſtruxerint mandatis?* Nihil territus Marchocius reſpondet: *ne latum quidem unguem ſe à mandato Commilitonum ſuorum receſſiſſe.* *Commentarium Legationis proferre jubetur.* Proferre igitur in medium Commentarium Legationis jubentur, mox bina protulêre, chirographo Ruzinii Romani Narymunti Imperatoris, ac Marſchalci Copiarum Sereniſſimi Ducis, (hos titulos adſcripſerant) tum Alexandri Zborovii munita, quorum unum ProCancellario, aliud *Traditu unum ProCancellario, aliud Zolkievio.* Zolkievio, regiæ militiæ ſupremo Præfecto, tradidêre, datáque eſt illis ſtatim abeundi licentia, brevi reſponſum habituris.

Commentarii verò ampliſſimè inſtructi, ſumma hæc fuit. *Ejus ſumma.* Exercitum memorem ſui erga Regem Patriámque officii, veritum tamen ne extra fines patrios evocatus, & Demetrii, Joannis Filii Magni Ducis Moſchoviæ addictus obſequio, inde aut rebellionis, aut perduellionis ſubiret notam, miſiſſe Legatos ad Regem fidelem ſubditorum ſubjectionem nomine ipſius delaturos, cauſáſque ſui

ſui

ſui abitûs & peregrinæ militiæ expoſituros. Exceptos fuiſſe à Rege perbenignè, dimiſſoſque attuliſſe Commilitonibus ſuis maxima clementiæ regiæ documenta. Jam verò modernum Regis adventum in ditiones Magni Ducis Moſchoviæ, procul eſſe ab eo reſponſo olim Legatis dato; ſiquidem eæ Provinciæ armis regiis tenerentur, quæ exercitui à Demetrio deſtinatæ, eſſent pignoris loco eò uſque retinendæ, quoad emerita ipſi non ſolverentur ſtipendia. Atque inde vel maximè commotum exercitum, & animi regii erga Principem, cui militant incertum, tum & cauſæ adventûs ejus ignarum, nullius tamem delicti ſibi conſcium, mittere Legatos, qui exponerent regiæ Majeſtati labores hactenus exantlatos, impenſas, fuſúmque ſanguinem, quæ omnia adventus ejus irrita faceret, non abſque ſummâ injuriâ ac detrimento omnium Demetrio Joannis Filio, Magno Moſchoviæ Duci militantium. Poni namque iis obicem ad ea quæ deſtinaverant aſſequenda, diſtractis videlicet à Demetrio Magno Duce Moſcho-

viæ incolis, qui paſſim jam in ejus tranſierant partes, non exiguo æmuli hoſtíſque Suyſcii commodo, cujus hæc potiſſima cura artéſque erant, populorum animos à Demetrio avocare ſibíque adjungere, quod nullà effeciſſet ratione modóque, niſi Rex armatus ſubitò Moſchoviticas intraſſet ditiones. Orare itaque Majeſtatem Regiam, haberet rationem ſubditorum fide erga ſe & Patriam integerrimâ, qui nullis Reipub. impenſis, ſed proprio fortunarum adminiculo, auſpiciis verò Demetrii Ducis bellum hoc inchoaſſent, decreviſſéntque ejus partibus adhærere tam diu, quàm diu propitia permitterent fata. Obteſtari itaque clementem optimúmque Principem, ut ſubditorum ſuorum commodis proſpiceret, eſſétque auxilio potiùs quàm impedimento conſiliis cogitationibúſque eorum, quas ad gloriam, fideï integritatem, ac ad Imperii Moſchovitici reſtitutionem, fortunarúmque ſuarum jacturam reparandam, intenderent. Precari ſe Patriæ fauſtiſſima quæque, prout probos Cives filióſque decet, contra

quam

Digitized by Google

quam nihil hoſtile molirentur: id tamen ſeriò profiteri, ſi quiſpiam dolo malo, praviſque conſiliis, ditiones aut vitam Sereniſſimi Magni ducis impetere, ſtipendiáque illorum intervertere auſus fuerit, (quam tamen ſuſpicionem nec in Regem, nec in Fratres ſuos cadere poſſe exiſtimant) eam injuriam neque à Domino, nec à Patriâ, nec à Fratre, ſed ab hoſte ſibi inferri judicaturos. Implorare itaque benigni Regis clementiam, Reipub. verò ac Patriæ ſuæ chariſſimæ amorem, quæ materno illos potiùs fovebit affectu, panes illis non lapides comedendos porrigens, & in extera militia partâ gloriâ conſpicuos dignis condecorabit præmiis, nec ſinet ex hac arenâ hoſte præſertim attrito (ſecus vires reſumturo) diſcedere, verùm alienis bellis probè exercitatos, aptiores ſuo admovebit obſequio. Intueretur etiam Rex benigno oculo ſanguinem è Commilitonum corporibus manantem, cerneret tumulos cadaveribus oppletos, quorum animæ inclytæ è beatorum ſedibus hæc ſpectarent, ſuperſtitum verò

nonnullos videret, membris invalidos, mutilos, ſaucios, facultatibus exutos, in eam calamitatem parandæ gloriæ cauſâ redactos, cujus pars maxima ad Rempub. pertineret; malléque reliquum vitæ fortunarúmque ſuarum miſeros cœptis laboribus impendere, quàm meritis & gloriâ defraudari. His itaque perſpectis exercitûs Demetriani conſiliis, ſperare Commilitones non defuturam Majeſtatem Regiam, daturámque ſuis precibus locum, ſatiúſque ac utiliùs exiſtimaturam, iis abſtinere conatibus, qui plùs incommodi, dedecoris, ac detrimenti adferre poſſent. Neque enim id novum eſſe, diuturnâ poſſeſſione firmata loca uno momento everti, excutíque è manibus ſceptra, quibus ferendis longo uſu manus aſſueviſſet. Ad extremum precari exercitum Regi omnia fauſta, viciſſímque ſe eadem exſpectare, quandoquidem ille & Regis & Fratum ſuorum communis felicitatis, abſque ſuo tamen detrimento, ſtudioſiſſimum ſe eſſe profiteretur.

Poſt hæc è ſcripto in præſentia Regis Senatûſque

Iidem Legati mandata exponunt apud Zolkievium in conſeſſu militum.

natûſque recitato, deducuntur Legati ad frequentiorem Præſide Staniſlao, Zolkievio, Palatino Kiovienſi Imperatore; Senatûs, Tribunorum, Centurionum, militúmque conſeſſum, verbíſque lenioribus ac temperato ſermone, nec jam ad ferociam compoſito, Demetriani exercitûs mandata, & quorum exemplar Zolkievio antè tradiderant, breviùs ad eum exponunt modum. Uſitatum id ſæpius fuiſſe inclytæ ac heroïcæ genti Polonæ, in delicatiſſimo aureæ libertatis gremio natæ educatæque, in exteris Provinciis Regníſque, gloriæ ac fortunarum ferro ſibi quærere acceſſionem. Quæ libertas ſtimulos addidit Commilitonibus, ut arma ſua tanquam Martia gloriæ aratra, in Moſchoviticam immitterent glebam, è qua uberrimam immortalis nominis ac præmiorum meſſem, nullo Reïpub. damno, magno verò cum emolumento ſperarent obventuram. Sentire ſe nimium, nec abſque intimo doloris ſenſu, eóque graviori, quod à concivibus ſuis, generoſæ & excelſæ indolis impediri conſilia, aditúmque tam

præclaris cogitationibus intercludi animadvertant, quem jam ſanguine tantóque conatu aperuiſſent. Atque hac provocatos injuriâ, tendere ſe manûs ſupplices ad ſupremum Regni Copiarum Ducem, ſub cujus imperio ad militarem gloriam eruditi eſſent, implorare Senatûs, tanquam legum libertatíſque cuſtodes, patrocinium, proſpiceret ille pro ea, quâ prævaleret apud Regem gratiâ conſilióque, ne tantis affecti incommodis penè iam maturâ fraudarentur meſſe, crebro ſanguinis imbre hactenus irrigatâ productáque. Moveret illos numeroſæ flos Nobilitatis, & patriæ commodum decúſque moverent grandævi parentes, in hoc exercitu ſpes ſuarum fortunarum unà cum filiis reponentes, qui etſi hìc præſentes genibus affuſi ſingulorum non comparerent, ſolicitudines tamen illis ſuas expendendas ultrò porrigerent. Conſervarent itaque parentibus filios, filiis parentes, nec immiſſâ hac ſubitâ tempeſtate, juventutem ad virtutis faſtigium gloriæque graſſantem, everterent opprimeréntque: promove-

moverent potiùs egregios auſûs, Ducéſque ſe ad adipiſcendam nominis claritudinem præberent. Servarent Cives, fratréſque ſuos, beneficii non immemores, & perpetuo grati animi obſtringendos nexu, immortale inde decus ac nomen ſervatorum videlicet concivium relaturi.

Regius exercitus inſolentem Legationem abhorret.

Diverſos animorum motûs in exercitu Regio excitavit, inſolens Demetrianorum Legatio, & quia tam arrogans plenáque faſtûs, eò magis inviſa, nec abſque indignatione audita, Legatorum imminuit auctoritatem: Secuti militares ioci ſparſíque ſales, falſum ridentes Demetrium, & perſonati Principis quaſi indecoram carpentes militiam. Interrogati à Regiis Legati: An Marina Magni olim Demetrii conjux, iterato nupſiſſet huic, cujus nunc ſigna ſequerentur, Demetrio? reſpondêre: nihil ſecundis opus eſſe nuptiis, eas ſufficere, quæ præſente Rege, Cracoviæ per Legatum contractæ eſſent celebratæque. Ac profectò non conſtat Marinam cum hoc redivivo Demetrio ſecunda repetiiſſe vota, nec uſpiam in

Legatos perſtringit dictis mordacibus.

Digitized by Google

Marinam non conſtat huic alteri nupſiſſe Demetrio.

in accuratiſſimis rerum Moſchoviticarum Commentariis, annotatum memini. Affirmaſſe tamen comperio Præfectum Sanocenſem, qui ad regia caſtra è Demetrianis tranſierat, ſororem Kalugam ad Demetrium celerrimè contendentem, Oſipoviæ ſibi obviam factam, inter cætera arcana ultrò citróque habita colloquia, ſanctè confeſſam, novo ſeſe obſtrinxiſſe fideï ſacramento huic, cui jam adhæreret viro. Fratris ſororíſque teſtimonia ſuſpecta mihi eſſe non diffiteor, nobilíſque familiæ honori potiùs quàm veritati conſentanea exiſtimo; præſertim cùm certum exploratúmque habeam Marinam diſſimulatâ mariti cæde, abſque ullâ cæremoniarum pompâ impoſtori adhæſiſſe, & velut ad ſui conjugis (quò Moſchos evidentiori quaſi viventis Demetrii, argumento falleret) domum thalamúmque tranſiiſſe. Adeò inſolens dominandi cupido mortalium obcœcat mentes, ut ſatiùs ducant pudicitiæ, quàm imperandi jacturam pati.

20 Martii 1610.

Staniſlaüm Mniſzek.

Neque illam inter arctioris fortunæ anguſtias

guſtias

guſtias excelſus ac generoſus deſeruerat ſpiritus, & æqualem tam in adverſis quàm proſperis præ ſe ferebat vultum, ſuæque tenacem Majeſtatis. Acceperat à Stadnicio Caſtellano Præmiſlienſi, cognato & neceſſario ſuo literas, quibus pro jure ſanguinis ſuam erga illam conteſtabatur voluntatem, nunciabátque de regio in Moſchoviam adventu, eóſque tantùm appoſuerat literis titulos, qui non Magni Ducis Conjugem, ſed illuſtrem paternam condecêrent familiam. Reſpondit paucis: Gratum ſibi accidiſſe tam propenſum erga ſe Stadnicii animum, utpote ab eo profectum, qui arcto ſanguinis nexu ſibi devinctus eſſet: cæterùm Deo injuriarum vindici ac juſtitiæ tutori ſe plenè confidere, ejus Divinam Majeſtatem propediem executuram id, quod de hoſte ac proditore ſuo decreviſſet, nec permiſſuram ut diutius fraude & ſcelere lætaretur ſuo: quod etiam Regiam Majeſtatem optaturam minimè dubitaret. Nihil amplius de Rege, déque ipſius adventu penitus ſubticuit, ſilentio profeſſa minùs ſibi gratum,

Quæ in arctiore fortunâ ſatis animoſa.

Dat. 10 Novemb 1609.

Suyſcio.

Titulúmque ſibi denegatum moleſtè tulit.

tum, ſuíſque rebus haud commodum accidiſſe. Titulos omiſſos graviùs tulit, nec diſſimulavit. Namque & in capite literarum, ingentem illam Moſchoviæ titulorum paginam præpoſuit, & poſt adſcriptum manu propriâ Marinæ Imperatricis nomen, eâdem manu addidit: *Quem Deus luce donat, fulgorem ſuum haud deperdit; non ideo ſerenus deſinit eſſe ſol, quòd atris quandóque nubibus obtegatur.*

De reſponſo Legatis dando conſilium apud Zolkievium. 25 Novemb.

Conſilium interim apud Zolkievium (ubi frequens convenerat Senatus & præcipui quíque Ordinum Ductores, militéſque veterani) habitum, de reſponſo Legatis Demetrianorum dando, offenſis feroci legatione pleriſque, cenſentibúſque: indignos conſpectu ac vultu regio eſſe, quem tam audaci læſiſſent ſermone. E contrario aliis ſentientibus, condonandum id militaribus viris temerario impetu abreptis, benignitatíſque regiæ majorem habendam rationem, quàm, pœnitentiâ ducti, præclaris pro Rege & Repub. facinoribus demereri poſſent: caſtigandos interea paulò ſeverioribus verbis, ſuæque temeritatis exercitum du-

duriori (non ſine aliquo tamen clementiæ regiæ indicio) admonendum reſponſo. Prævaluítque hæc ſententia, & tertio ab expoſita Legatione die vocati, iterum in præſentiâ Regis conſtitere. Felice Kriſcio ProCancellario regio his illos compellante verbis: *Gratam nuper fuiſſe Regi exteriorem illam fidelitatis ſubjectioniſque teſtificationem, quam nomine exercitûs præſtitiſſent; verùm, cùm maturiori conſilio res cum verbis conferretur, mirari ſatis non potuiſſe Regem, Senatum, ac denique univerſos, quibus legationis iſtius mandata audire vel legere contigiſſet, quod rem tam arrogantem blandis involutam verbis attuliſſent, quod ſubjectio atque hæc quam profiterentur fides, auſa fuiſſet Majeſtatem Domini ſui acriori perſtringere ſermone. Exceſſiſſe id limites libertatis. Patriam eum lædere certum eſt, qui Dominum non reveretur, legibus adverſari, qui violat Magiſtratum. Porrò qui Patriam legéſque aggreditur, eum metam tranſgredi libertatis, neque fœdo crimini honeſtam poſſe prætexere libertatem: Illibenter itaque nec ſine offenſa audiviſſe Regem legationem, qualis per eos miſſa eſſet ab illo exercitu, cum quo pro ſuâ innatâ clementiâ de iis rebus, quæ ad Remp. vitâ* *Alloquitur illos Kriſcius in præſentiâ Regis.*

 ſibi

ſibi cariorem, pertinerent, per Legatos ſuos agere inciperet. Acciperent itaque tale in ſcripto reſponſum, quale mox legendum eſſet, & quod res ac verba iſtius legationis mererentur. Inpoſterum ſcirent, fratréſque ſuos admonerent, Majeſtatem Regiam, populorum quos Deus regimini ſuo commiſiſſet, ſentire ſciréque, ſe Dominum ac Regem eſſe.

Reſponſum ad illorum Legationem ſcripto conceptum perlectúmque à Kucborſcio traditur.

Sermonem Kriſcii excepit Joannes Kucborſcius Cancellariæ minoris Præſes, (Regentem vulgò vocant) ac reſponſum è ſcripto recitavit, quod in breve compendium redactum refero.

Kucborſcius Epiſcopus Culmenſis nominatus Plocenſis obiit 1624. *cujuſque is erat tenor.*

Optaſſe Regem ut exercitus ille ſuos potiùs exſpectaſſet Legatos, quàm ad ejuſmodi legationem ad ſe inſtituendam animum adjeciſſet. Intellectâ etenim ejus erga ſe voluntate, & adventûs in Moſchoviam cauſâ, judicaſſet, quantum Reïpub. intererat, in has eum veniſſe regiones. Sed quoniam impotentis animi ductum ſequi maluiſſet, qui illum ad hanc legationem verborum rerúmque aculeïs refertam impuliſſet, non poſſe ad hæc propoſita capita non reſpondere, demonſtraréque ex ipſis Patriæ

triæ legibus, non exercitum à Rege, ſed Patriam ac Regiam auctoritatem ab exercitu Demetriano violari oppugnaríque. Allegare milites libertates & exempla gentis Polonæ, gloriæ ac fortunarum acceſſionem apud exteros armis quærentis. Gaudere equidem Regnum Poloniæ ampliſſimis libertatibus immunitatibúſque à majoribus acceptis, ita tamen legibus omnia circumſcripta eſſe, ut non licentia quæ ſceptra evertit, ſed auctoritas, non inſolentia quæ rerum gerendarum ordinem turbat, ſed conſuetudines, ac ſtatuta Regnum hoc moderentur. Superare quidem gentis noſtræ immunitates omnium exteri Orbis populorum jura, ſed qui cæteris libertate eſſet ſuperior, modeſtiâ eum omnes anteire neceſſe eſt, neque eâ libertatis felicitate ad dedecus & excidium nationis ſuæ abuti. Majores noſtros certè Provincias atque ditiones obtinuiſſe ampliſſimas, non abſque tamen auctoritate Magiſtratuum, qui rerum gerendarum præſcriberent rationem, neque abſque conſenſu publico, qui leges conderet:

quæ utráque ab exercitu protrita conculcatáque eſſe, evidenter demonſtrari poſſe. Vetare leges Polonas ad bella apud exteros gerenda ſub ſignis proficiſci, ne vicinis gentibus idem liceret noſtros quoque inimicos auxiliis confirmandi. Vetare leges, Regni injurias à finitimis populis illatas, privatâ auctoritate repetere, ne ictis fœderibus, & paci publicæ vis inferatur. Vetare ipſis Regibus, Polonas Lithvanáſque leges, bellum inferre inconſultis Ordinibus, ne Reſpub. ſubito pateret diſcrimini. Interim exercitum illum revulſo effractóque temerario impetu, auguſto ſanctiſſimarum legum Sacrario, non libertatis jure, quæ legum juberet habere rationem, ſed pro libitu potentiſſimum hoſtem, cui cum Regno Poloniæ & Magno Lithvaniæ Ducatu de ampliſſimis Provinciis ingentes eſſent controverſiæ, exaſperaſſe, inſciâ prorſus Regis Magiſtratuúmque auctoritate. Quod ſi exercitûs illius(ut plerumque incerta eſt belli alea) vires fractæ fuiſſent, equidem Patriam ſuam tunc inteſtinis diſſidiis labo-

laborantem diſtractámque, ruptis fœderibus in diſcrimen fatalémque adduxiſſent periodum. Frui duntaxat itaque eum debere libertate, qui legibus obtemperaret, Magiſtratuum revereretur auctoritatem, Patriæ commodis, non verbis, ſed re ipſâ proſpiceret. Nam gloriam quærere legibus violatis, fortunas conſectari ſpretâ Principis auctoritate, privatis indulgere cupiditatibus, pacem ac ſecuritatem publicam infringere, non liberi Nobilis Poloni, ſed inſolentis hominis rem cenſeri.

Verùm ſenſiſſe nimiùm Poloniam & Magnum Lithvaniæ Ducatum tot incommoda ac clades, quorum exercitus ille maximam præbuiſſet occaſionem. Eâ arreptâ Suyſcius per emiſſarios ſuos Tataros Podoliam afflixit, quæ nudata præſidio Coſacorum in exercitu Demetriano militantium, vehementer ingemuerat. Carolus, Sudermaniæ Princeps, ejus opibus adjutus, mari terrâque in Livoniam immiſſus: quanta tam potentis hoſtis inſtabat procella, niſi illam Caroli Chodkievicii fortiſſimi Imperatoris pru-

prudentia, militúmque virtus, diſſipaſſent. Ponderarent itaque æquâ lance gloriam ſcilicet, quam tantopere deprædicarent, ac Patriæ damna quæ neſcirent, ac tum partis utriúſque expenſis momentis, de rei judicarent æquitate.

Reſponſum à Rege Legatis fidelitatem ſubjectionis deferentibus, dari aliud Varſaviæ non potuiſſe: nunc verò plena inſolentiæ verba qui diſſimularet, cùm hinc fidem & ſubiectionem Principi teſtarentur, inde rebellionem, hinc charitatem Patriæ prædicarent; gloriarentúrque, nihil ſe hoſtile adversùs Rempub. cogitare, inde minas miſcerent, verbíſque duntaxat Dominum, non animo & corde profiterentur. Facile eſſe objicere ſe periculis, ſed revocare gradum non ita expeditum, nec rarò ſpes, quas manibus tenere videmur, ſubitò elabi, ſecuritatémque eludere noſtram, ſentimus. Deprimere plerumque ſolet arrogantes animos Deus, eorum verò præſertim, qui ad arrogantiam, officii ſui neglectum contemtúmque adjicerent.

Sed

Sed nec dum hoſtem debellatum aut ſupplicem comparére, eſſe adhuc viribus integris, quod ipſa hæc fateretur legatio. Ecquid igitur exercitus ille caneret triumphum ante victoriam? quorſum hæc jactantia? quorſum vani verborum faſtûs? At nec illud maximè prætereundum eſſe, quod integerrimum Regis conſilium, à peſſimorum rumorum auctoribus proſeminatoribúſq; aliter ſparſum, exercitus criminetur: acſi Rex veniſſet in Moſchoviam ad intercipiendos illorum labores, præmiáque abolenda, eámque opinionis temeritatem dediſſe anſam tam vehementis legationis. Sed Legatos regios jam ad exercitum miſſos, demonſtraturos evidenter, quæ cauſæ huc Regem adduxiſſent. Si enim hoſtis barbarorum & exterorum copiis auctus, vires exercitûs illius diuturnis exhauſtas laboribus fregiſſet profligaſſétque, tergíſque victor inhærendo in viſcera Reïpub irrupiſſet, ſecuras ditiones Provinciáſque invaſiſſet, quâ ratione gloriæ cupiditas, quam jactaret exercitus, Rempub. à periculo vindicaſſet, quâ virtu-

te finitimorum parietum incendium reſtinxiſſet, patriæque ſuam probaſſet innocentiam. Quæ ideo commemorata eſſe, ut vanæ & futiles cogitationes de regio adventu ex ignorantium animis evellerentur. Cui etenim nunc ſtipendia emerita interverſa eſſent? cui unquam difficiles de diurno denario poſitæ rationes? an non potiùs liberalem ſe in diſtribuendis honoribus facultatibúſque pro cujuſque merito Rex oſtendiſſet?

Atque ita paternè exercitu admonito correptóque, declaratâque integerrimâ ſuâ voluntate, requirere Regiam Majeſtatem, ut ad ſaniora rediret conſilia, ne (quod minatur) animas fortunáſque ſuas tantis objiceret periculis, quin potiùs innocentiam integritatémque Principis revereretur, admiraretúrque clementiam, quæ ad omnem gratiæ ſuæ teſtificationem promta paratáque eſſet. Expenderet apud ſe Legationem tam paternam, quæ jam miſſa eſſet, redirétque ad officium boni ac fidelis ſubditi, genuini ac veri Poloni, qui non exotico exter-

nóque

nóque impetu ac furore, ſed innatâ Polonis virtute ac judicio cum patriâ ſuâ ac Domino agere ſoleret teneretúrque.

Legati reſponſo accepto Regi valedicunt.

Lectò à Kucborſcio reſponſo, traditóque Legatis, venerabundi ad regiæ manûs oſculum prociderunt, fremente palàm univerſâ adſtantium Magiſtratuum totiúſque aulæ coronâ: notabantúrque omnium indignabundi vultûs, nec tacitum deinde ſurrexit murmur, tantum illis à Rege exhiberi honorem: qui regium nuper petulanti proſcidiſſent ſermone. Atque id vehementer perculit Legatos, queſtíque ſunt apud Zolkievium, indignos ſe regiâ manu judicari, cùm nec perduelles eſſent, nec crimine læſæ Majeſtatis convicti.

Excepti deinde Convivio à Zolkievio & aliis, abeunt.

In eandem penè ſententiam accepêre aliud reſponſum à Zolkievio ac Senatu; illud tamen pro jure Majeſtatis durius, hoc pro fraterna erga concives ſocióſque charitate lenius temperatiúſque. Ad extremum excepti convivio, primùm à ViceCancellario, dein à Potocio Palatino Braclavienſi, ultimò ab Adamo Zolkievio Caſtrorum

Ducis ex fratre Nepos 29 Novem.

à Commilitonibus ſuis duriùs excepti ob tam inurbanam Legationem, quam verbis exaſperaſſent.

Præfecto, tractatíque perhumaniter ad ſuos abiere. Verùm apud commotum reſponſo regio exercitum, gravis ejus Legationis recordatio fuit, reducéſque Legatos commilitones triſti excepêre vultu: mox eodem in loco, quo pridie Oratores regios audiverant, advocato frequenti concilio, ingentem excitavere tumultum, raptáque contra Janikovium & Marchocium arma: ille, quod inſcio exercitu nec conſentiente duriora aſperioráque ad Regem Legatis mandata ſcripſiſſet tradidiſſétque; hic, quod conſcius modeſtiæ ſuorum commilitonum, debitæque erga Principem obſervantiæ, ea retuliſſet inciviliùs, regiámque ab exercitu abalienaſſet voluntatem. Sed major in Janikovium vis incubuit tanquam auctorem facti, palàm vociferantium: indignum eſſe honorem exercitûs ejus tractari manibus, qui ſuum tueri neſciviſſet poſthabuiſſétque. (nam proſcriptum ac perpetuæ infamiæ damnatum notâ, Polonicis in Moſchoviam abeuntibus copiis ſeſe immiſcuiſſe, conſtiterat) Jámque minas & ultionem

nem intentabant, ſed accurrentes Duces ac Tribuni furentium impetum ægre continuerunt, interpoſito edicto: Ne inpoſterum quiſpiam plus nimio in exercitu ſibi arrogaret auctoritatis, præſumerétque ipſo inſcio privatis aut publicis ſeſe ingerere conſiliis.

Legati à Legionibus Sapieha mitius agunt cum Rege proindeq; gratiores.

Audita quoque per hos dies Legatio à Legionibus Sapiehanis, quæ (prout retuli) ad Cœnobium Trinitatis caſtris conſederant, Marco Vilamovio & Andrea Sladkovio perorantibus, benignitatem regiam applauſúmque meruit; quòd debitam erga Principem attuliſſet reverentiam, præmiorum tantùm ſtipendiorúmque ſuorum haberi rationem, brevibus verbis iiſque ſupplicibus poſtulaſſet. Data iiſdem Legatis à Sapieha arcana mandata Regi perferenda, videlicet, de Legatis quantocius ad univerſum Demetrii exercitum à Rege expediendis, de ulteriori progreſſu belli, de perſolvendis ſtipendiis eorúmque ſecuris reddendis militibus, ideóque patentes ſibi literas Sapieha à Rege quamprimum mitti

poſtulabat, queis ille poſſet ad Majeſtatis ejus obſequium venientibus, offerre Principis & gratiam & præmia: tum de mittendis exercitui auxiliis ſuggerebat. Admonitus denique Rex, ut ſeſe pluribus fidíſque ſepiret cuſtodiis, cùm apud gentem peſſimam verſaretur, quæ ſaluti incolumitatíque inſidiaretur ſuæ. Ultimò miſſa nominatim partium capita Demetrianæ, Suyſcianæque factionis, cum quibus in rem Majeſtatis regiæ tranſigere expediret.

Rex pertentat animos Demetriani Exercitûs, déque illius ſtatu per fidos exploratores inquirit.

Prævenerat jam & Sapiehæ & cæterorum ſibi addictiorum deſideria Rex, miſſâ ſolenni ſplendidâque ad exercitum Demetrianum Legatione, quæ tamen non perperam expedita fuit, ſed pertentatis priùs per certos fidóſque exploratores illius partis animis, ſtatúque belligerantium ad urbem Moſcuam copiarum. Ubi jam fidelem Regi operam præſtiterant, Ruſiecius ac Bucinius, qui militem ſeditoſis Kaſimirſcii vocibus abalienatum, crebros de Regis benignitate ſermones per contubernia miſcentes, pauliſper flexêre, & in meliorem erexêre

Digitized by Google

re ſpem. Et exploratores certò attulerant, Duces haud alienos eſſe à voluntate regia: quippe Zborovium nuper ad Tuerum re improſpere geſtâ anxium, deſperantíque ſimilem, & Ruzynium ad urbem Moſcuam à Suyſcianis repreſſum, facilè ad Regem inclinare, quod vel inde conſtaret, cùm Ruzynius tam lentè ageret, pluréſque ſibi conſultò è manibus victorias elabi pateretur, ne Impoſtori aſſereret Imperium, homini & Regi & dominiis ipſius infeſtiſſimo: jámq; Moſcuam.
urbem fame enectis civibus deditione accepiſſet, niſi deduxiſſet Mlocium & Bobovium cum præſidiariis Colomnæ impoſitis, qui fluvium ibidem inſederant ex uberrimâ Rezarenſi ditione profluentem, præcluſerántque invehendi commeatùs ac annonæ facultatem, quaſi maluiſſet beneficio liberati fluminis reficere obſeſſos, quam Impoſtoris jugo ſubigendos tradere. Nec Sapiehæ defuiſſe vires occaſionéſque occupandi Cœnobii Trinitatis, ſed & hunc deſidére minùs attentum victoriæ, alia fortaſſe belli momenta, quæ Regis adventus offerre poſſet,

ſet, præſtolantem. Summa itaque capita occupanda, & exercitum ornatiſſimâ recreandum Legatione, iidem ſuadebant exploratores. Nec adeò immenſas ſtipendiorum rationes pertimeſcendas eſſe, habere milites ſuos calculos, neque omnes velle ad eam admittere offam, & poſt recenſitum luſtratúmque exercitum, vix terna fore millia quibus emerita ſtipendia deberentur. Jam verò & illa animorum mutua conſociatio jurejurando firmata, non eſt quod deterreat, ambiguis quippe verbis facta, pleráque ibidem capita fœderis in rem Majeſtatis regiæ eſſe, ſi probè expendantur. Ad extremum nomina Tribunorum ac Centurionum, apparatum bellicum, ſitum caſtrorum, totiúſque militiæ ſtatum ad amuſſim inſpectum, Regi in ſcripto obtulerunt.

Legatos, Viros Illuſtres ad illas copias mittit, & Suyſcium, ac Ordines Moſchoviæ compellat.

Quibus omnibus tam exactè cognitis Rex maturandum ratus, Legatos, Viros illuſtres militiâquê claros ad copias Demetrianas, Suyſcium, Patriarcham, ac univerſos Moſchoviæ Ordines aſſignavit. Staniſlaüm Stadnicium Caſtellanum Præmiſlien-

lienſem, Chriſtophorum Zbaraſcium, Præfectum Cremenecenſem, Januſſium Skuminum Tyſzkievicium, Notarium Magni Ducatûs Lithvaniæ, Præfectum Braclavienſem, Staniſlaüm Domaracium Terræ Leopolienſis Subdapiferum, Martinum Kazanovium veteranum Ordinum ductorem. Et qui de adventu illorum nuntiaret præmiſſus Joannes Dobcus, proſpecturus in iis admittendis, & regiæ dignitati & Oratorum auctoritati. Sed is humaniſſimè in caſtris exceptus, mox ſignificat, Legatos ſummâ omnium voluntate exſpectari, orare tantummodo, ne plures quingentis equitibus ſecum adducerent, ob ſummam annonæ difficultatem; adhæc liberi commeatûs teſſeram à PſeudoDemetrio datam, tranſmiſit, ac univerſum exercitum ſecuritati Legatorum unitâ virtute proſpecturum, nuntiavit. *6 Novemb. 1609.*

Inſtruxerat Rex Legatos mandatis, & ſuæ clementiæ & exercitûs Demetriani exſpectationi accomodatis: ac primùm exponere juſſit cauſas belli Moſchoviæ illati: videlicet, vis gentium Legatorum detentio- *Inſtructionis contenta.*

R ne

ne à Suyſcio violatum, pacta fœdera ejuſdem temeritate rupta, fuſum ſanguinem præcipuæ Polonæ Nobilitatis, fidei datæ ſecuræ, ſollicitatos immiſſóſque Podoliæ Ruſſiæque terris Tataros, immaniſſimos Chriſtiani nominis hoſtes, Carolum Sudermanum Regis perduellem pecuniâ inſtructum Suyſcii, bellum tantis viribus tantóque apparatu (cui impar fuiſſet Suecia) Livoniæ induxiſſe. Nec minùs Regem anxium reddebat ulterior iſtius exercitûs progreſſus; ſubverebatúrque, ne tam diuturno bello fatigatus, exterorum præſertim auxiliis à Suyſcio arceſſitis, ſuccumberet, quæ calamitas aperiret viam genti perfidæ, ad infeſtandas ditiones Regni, excitandáque iterum cum Ducatus Lithvaniæ ingentia illa bella, non annis ſed ſæculis perennantia, & nec dum ſopita, verùm ſuppoſita tantùm cineri doloſo, quæ ad levem auram in flammam gravéque erumperent incendium. His itaque rationibus expoſitis, explicatíſque periculorum circumſtantiis, agerent cum exercitu Legati, ſuis verò ſubditis

ditis fidelibus, ut ad voluntatem conſiliúmque regium, ante omnia verò ad patriæ (cui vitam deberent) res componendas, ſuas & ipſi adjungerent voluntates.

Et hæc quidem mandata Legatis tradita quæ in publico exponerent, arcana, ſecretiori comprehenſa libello, hæc erant: videlicet: Captarent maximè prehenſaréntque ſingulorum animos, & pro virili adniterentur, ne extraneo cuipiam Rege hic præſente, ſed Regno ac Magno Ducatui Lithvaniæ, omnis gloriæ ac ditionum facerent acceſſionem. Docerent: non ideo veniſſe Regem, ut eorum labores fortunarúmque impendia præpediret, ſed ut provideret Patriæ ipſorúmque commodis, quibus non extraneus quiſpiam, ſed illi eorúmque liberi totáque poſteritas perfrueretur. Offerrent ſingulis gratiæ regiæ non tantùm promtitudinem, ſed & fructum, percipiendum poſteaquam hoc negotium optatum ſortiretur finem. Quod ſi quiſpiam aut ſanguinis, aut officii, aut certè commiſerationis jura allegaret, reſponderent Legati: faciliùs *Secretiorum mandatorum ſumma.*

ciliùs poſſe & à potentiori, & à viribus unitis afflictos erigi, & eorum detrimenta, occupatâ ſubactâq; Moſchoviâ, compenſari. Quod verò ad ſtipendia attineret, eorum perſolvendorum poſſibilitatem facultatémque, ex collatione eorundem cum cenſu Imperii legati, coram ſingulis expenderent metirentúrque. Neque enim aliunde quam ex Moſchovitico ærario accipi poſſe ſtipendia ab eo, cui nunc inſervirent Domino, à quo tam liberales ſyngraphas accepiſſent, cenſu verò majores fieri poſſe largitiones, neminem judicaturum. Atque ſi Demetrius non priùs ſe perſoluturum æra pollicetur, niſi eorum virtute ac operâ Imperium adeptus fuerit, ac ne tum quidem eorum ſecuri eſſent, quibus fortaſſe cenſus impar foret, cur eadem à Rege non exſpectarent, qui ſuorum populorum fortunæ incrementa non detrimenta procuraret? Faciliúſque ea poſſe, præſertim ſi ea in immenſum non extenderent à Rege, conſequi, quàm ab iis quibus & fides lubrica eſſet, nullúſque Deï timor reverentiáque, & famæ apud homines integritas.

Si

Si verò partes regias ſequi ejúſque militiæ nomen dare voluerint, ſtipendia conſueta pollicerentur, quæ tunc mereri inciperent, cùm ad exercitum Regis accederent. Neque enim conſultum nunc videri, diſtrahere exercitum illum è tot gentibus collectum, militis Poloni avocatione, ne Moſchi acciſas Demetrii vires abitu Polonorum animadvertentes,ſuæ jam debilitatis conſcii, vertantur ſubitò ad Suyſcium, partéſque ejus acceſſione confirment. Niſi fortè aliter hac de re ſtatuendi, rei exigentia ac militum Moſchorúmve conſilia, legatis neceſſitatem attulerint. Quodſi debiles illius exercitûs vires Legati animadverterent, non deeſſent & conſilio & auxilio, Regémque certiorem facerent, propter copias illuc ſubſidiarias quantocius promovendas.

Exercitûs illius capita Ducéſque viritim compellarent, Regiſque nomine pollicerentur, eos pro ſuis ſtudiis non modò in hoc Imperio, ſed & in Polonia, præmia luculenta relaturos.

Rationes belli gerendi, adminiſtrandi exercitûs, rejicerent Legati ad felicem Regis adventum; quippe præſente Rege hæc expeditiùs commodiúſque tractari poſſe.

Moſchis, qui in tutelam ac patrocinium Regium concedere voluerint, exponerent; Regiam Majeſtatem eos benigniſſimè excepturam, conſervaturámque integerrimè eorum Religionis, rituum Eccleſiaſticorum, ac Judiciorum inſtituta, & facultates eorum poſſeſſionéſque non modò intactas relicturam, ſed pro munificentiâ ſuâ aucturam.

Compellarent quoque Legati Suyſcium per Internuncium, déque literis & mandatis à Rege illi communicandis monerent: is verò mitteret certos homines ad colloquium cum iis, non in civitate ſed in campo inſtituendum. Atque ſi mandata illa ad Suyſcium regia, ad exercitûs notitiam nondum pervenerint, nec Legati propalarent quidquam, ſi verò ſubolfeciſſe milites quidpiam præſentirent, declararent non legationem à Rege, ſed admonitionem ad Suy-

ſcium

ſcium mitti, ut à ſanguine Chriſtiano abſtineret, Regno ſubditiſque illatas injurias reſarciret, ſéque adduci pateretur ad res juſtis mediis cum iis, qui ad urbem Moſcuam eſſent, tranſigendas.

Ad Suyſcium quid Legatis injunctum. Ad prolixæ Legationis Commentarium additæ ad Baſilium Suyſcium literæ: quibus Rex atroces ſibi Regnóque injurias illatas ab ipſius perfidiâ commemorat, inſimul & rationes, quæ eum infeſtis ſignis in Moſchoviam evocaſſent. Addidit præterea hæc verba, quæ latinè reddita refero: *Datæ 12 Novem. 1609.* *Nos tamen prout Chriſtianum Monarcham decet miſerati tantam cladem, perturbationem ac ruinam Moſchovitici Imperii, tantámque ſanguinis Chriſtiani effuſionem, volumus adjuvante Deo, ac Beatiſſimæ Virginis Deiparæ, Omniúmque Sanctorum precibus ſuffulti, Magnæ Moſchoviticæ Monarchiæ res componere, ſanguinis Chriſtiani effuſionem inhibere, populis Chriſtianis pacem ac tranquillitatem reſtituere. Quapropter mittimus ad noſtros homines Polonos ac Lithvanos, qui ad Urbem Moſcuam caſtra poſuêre, Legatos*, poſtquam nomina Legatorum expreſſiſſet, ſubjunxit: *Id autem tibi*

tibi ſignificamus, ut Conſiliariis tuis mandes, quatenus in campo Moſcuæ vicino cum legatis Noſtris conveniant, colloquium inſtituant, ut, te primùm in omnibus ſatisfaciente, bella atque motûs in Imperio Moſchovitico componi, ſanguis Chriſtianus ſiſti, populis pax ac tanquillitas reddi poſſit.

Tum ad Patriarcham, Clerum, Univerſóſque Moſchoviæ Ordines.

Deinde Patriarcha, Clerus, univerſique Ordines Moſchoviæ, binis iiſque brevibus & uno eodémque exemplo ſcriptis compellati ſunt literis, in hunc ſenſum: Compati Regem maximis Moſchoviæ cladibus, quæ tantum Criſtiani ſanguinis funderent, cuperéque priſtinam tranquillitatem reducere, ſi voluntatem ſuam grato exciperent animo, ac in patrocinium regium concedere, ſuæque manûs excelſæ beneficio protegi cuperent. Quod verò attineret ad fidem illorum Chriſtianam Græcam: verbo regio polliceri,ſe eam ſalvam & illæſam manu tenere velle, inſtitutáque omnia Eccleſiaſtica ac ritûs à majoribus acceptos, poſſeſſiones,Eccleſias,& Cœnobia ſpectantes, ſanctè integréque conſervare augeréque.

Ad Demetrium nihil penitus Legatis com-

commiſſum, neque enim è dignitate regia viſum, tantum honorem impoſtori tribuere, quem cum titulis Moſchoviæ Ducum ſplendidis, Suyſcio detuliſſet. Senatus nihilominus dedit epiſtolam, quâ ſignificat: injunxiſſe ſe Regiis Legatis, ut illi ejus nomine officium ſalutationis deferrent, oraréque, ut eos & perbenignè advenientes exciperet, & abeuntes pari comitaretur affectu, permitterétque tam diu in exercitu verſari tranquillè, quoad mandata regia exponerent. Hæſit nonnihil Senatus quos epiſtolæ inſciberet titulos, ſed ſatìs honori ipſius datum judicavit, deſuper impoſito Clementiſſimi Principis, & ſuæ Celſitudinis nomine.

Demetrium Rex prateriit, Senatus tantùm literas dedit.

In eum modum inſtructâ ordinatâque legatione, Legati ad Caſtra Demetriana decimo ſeptimo Decembris die advenere, ſplendido lectiſſimóque centum haſtatorum equitum, & ducentorum octuaginta peditum comitatu cincti. Duxerant illi quidem ſecum duas legiones viris armíſque præſtantiſſimas, ſed eæ Moſaïſci

Legati Regii venerunt ad Caſtra Demetrii.

ſubſtitêre, ob annonæ commeatûſque inopiam, præſertim hoſte vicinos agros infeſtante, & totis viribus Duce Scopino Demetrianis imminente. Excepti itaque Legati longiùs à caſtris ab Alexandro Zborovio, qui cum ducentis equitibus proceſſerat, ſalutatíque facundo viri militaris clariſſimíque ſermone. Minori pòſt intervallo ſupremus copiarum Dux Ruzynius unà cum Præfecto Sanocenſi carpento vectus, incuſatâ & per nuncium quem præmiſerat, & ipſe compoſitis verbis corporis invaletudine, quæ officium longiùs progrediendi impedivisſet, Legatis felicem adventum gratulatus eſt. Præ caſtris obviam venêre, frequenti Moſchorum agmine ſtipati, Demetrii Oratores, Joannnes Pleſceiovus & Theodorus Unicovus, tituliſque Magni Ducis recitatis, gratum eſſe eorum adventum Magno Duci Demetrio nuntiarunt, ipſiúſque nomine quæſivere: recténe ſua Majeſtas valeret? Reſpondit Caſtellanus Præmiſlienſis: Grato animo Legatos accipere eam Domini illorum erga ſe volun-

Excipiuntur à Zborovio, deinde à Ruzynio.

Staniſlao Mniſzek.

Tum à Demetrii Oratoribus.

lun-

luntatem, fauſtáque viciſſim ipſi omnia apprecari. Tum caſtris ſubeuntes Demetrius unà cum conjuge è feneſtra palàm ſpectavit, & tamdiu curioſis oculis proſecutus eſt, quoad illi ad ſtationem Ruzynii, perhumaniter invitantis hoſpitali excipiendi menſâ, divertiſſent.

Humanitatis peractis officiis, poſtero die Ruzynius à Legatis compellatus de tempore legationis peragendæ, quam abſque ulla mora innoteſcere exercitui peroptabant: in mora quidem non eſſe militem reſpondit Ruzynius, orare tantummodo, ut id primùm honoris deferrent Legati Demetrio tanquam Magno Moſchoviæ Duci, cujus ipſi ſigna & auſpicia ſequerentur. Adhæc Legati: permitterent id & Regis voluntati, & ſuo arbitrio, præſertim cùm de ipſâ legationis peragendæ apud Demetrium ratione, cum univerſo inprimis exercitu conferre ſtatueréque vellent. Confeſtim milites collatis inter ſe capitibus decreverunt, audiendam eſſe legationem libere, quæ ad liberas copias à Rege & Domino

mino adveniſſet: condixeréque diem tertium, ad quem univerſi convenirent. Atque hic ubi illuxit, accepere ſumma cum obſervantia Legatos, deduxeréque extra caſtra, commodâ amplâque delectâ planitie, ubi omnes attenti, & ob reverentiam Principis cum ſupremo armorum moderatore Ruzynio ſtantes, Legatis aſſidere juſſis, unum ex iis primarium Caſtellanum Præmiſlienſem perorantem audivere: qui poſteaquam regii in Moſchoviam adventûs cauſas, & cætera mandata quibus inſtructus erat, diſertè expoſuiſſet, mox totius exercitûs nomine veteranus miles Vitkovius ævi judiciíque maturus, pereleganter reſpondit: Gratias agere Commilitones ſuæ Majeſtati, quòd ampliſſimam clariſſimorum virorum ad eos miſiſſet legationem, cæterùm polliceri ſe omnem grati animi debita cum veneratione ſignificationem, vitam denique fortunáſque ſuas Regi Patriæque libentiſſimè devovere, orare tantummodo eâ, quâ par eſt modeſtiâ, Legatos, ut legationis ſuæ mandata in ſcripto exercitui porrigerent.

Legati ab Exercitu Demetriano audiuntur.

Reſpondit iis Vitkovius.

Ac

Ac ea quidem quæ ad legationem pertinerent, in ſcripto ſe daturos pollicentur Legati, cæterùm authographum Inſtructionis regiæ minimè expedire illorum manibus permitti, quod ſuis tantùm Rex concrediđiſſet. Subjunxit Zbaraſcius: Eam eſſe illius legationis ſummam, ut Legati, quod è re & commodo Regis ac Reïpub. judicarent, quæque in gloriam exercitûs ceſſura eſſent, communicato utrinque conſilio, ſtatuerent. *Petunt milites in ſcripto Legationis mandata.* *Negat Zbaraſcius.*

Ita ſolutâ concione diſceſſum, diverſis animorum motibus, prout in diverſa inciderant ingenia, quæ in tanta multitudine plerumque diſſona. Et Ducum quidem animi pacatiores, eorúmque militum, quos avitæ nobilitatis tetigit decor; illorum non item, quos dulcedo prædarum ſtimulabat, ambiguæque domi res, proindéque turbas ex turbis ſerere ſoliti, nec aliter ſpirare poterant, niſi auram ſeditionum turbine concitatam, affatim hauſiſſent. In hoc tantùm unanimes conſenſere, ut ad vigeſimam primam Decembris, duo Commilitones ex quâvis centuriâ *Legatio diverſis animorum motibus excipitur.* *Diem tractando negotio præfigunt.*

turiâ delecti comparérent, ulteriorem voluntatem ac deſiderium Regis à Legatis cognituri, tunc verò & ipſi ſuas commodiùs aperturi eſſent ſententias.

Aberat cum ſuis legionibus Joannes Sapieha, & ad Cœnobium Trinitatis pertinaci adhuc virtute hærebat, cui valido cum exercitu gravis imminebat Scopinus, Suyſcianarum partium Dux, immoto adhæc Ruzynio nulláque ſubmittente auxilia, quaſi ex profeſſo illinc ab hoſte, hinc ab odiis privatis, quæ inter Duces orta æmulatio accenderat, oppugnari virum fortem diſſimularet: Miſêre nihilominus Demetriani ad illas legiones, qui binos itidem ex ſingulis centuriis ad condictum tempus invitarent. Sed nec tum ulla tractandi negotii aderat felicitas; facillimè quippe comparuerat ſelectus ille miles contumacioribus inſtructus poſtulatis, tumidúſque: & cùm primùm propoſuiſſet, ut Rex Severiâ & Smolenſco à Demetrio accepto, placatus diſcederet, ab omníque penitus vi abſtineret, quin ſuas copias ad recuperandum. Imperium illius copiis

Compáret miles contumacioribus inſtructus poſtulatis, ad quæ ſingillatim Legati Regii reſpondent.

copiis adjungeret: reſpondiſſéntque Legati, minùs illos regiæ conſulere dignitati, quæ non pateretur ejus in adipiſcendo Imperio patrocinium ſuſcipere, cui nullum jus, nulláque cauſæ æquitas ſuffragaretur. deinde nec dum adeſſe tantum Demetrio facultatis poteſtatíſque, iis cedere ditionibus, pro quibus Moſchi, tanquam de univerſo ageretur Imperio, hucúſque pertinaciſſimè dimicarent. preſſi rationum pondere ſubticuêre aliquantum, mox redeunte audaciâ erumpunt acriùs, urgéntque vicies centenûm milliùm ſummam, quam ea, quæ hactenus in Moſchovia meruiſſent ſtipendia, efficerent: Demetrii itidem ejúſque conjugis rationem habendam, flagrantiſſimè poſtulant; quæ duo ſi obtinerent, ſine mora ad Regem ſe tranſituros pollicentur. Tum Legati: Enormi ſummæ quam tumidè perfidentérque jactarent, vix Indicæ claſſis ſufficere opulentiam, nedum Moſchoviæ bellis exhauſtæ attritæque: nec Poloniam Peruanas aurifodinas habere, quò minùs è veſtigio tantum, necdum ſatis probè expen-
ſâ

ſâ deductâque ſtipendiorum ratione numerare poſſet: ceſſarent proinde ea ingerere, quæ & facultatis & æquitatis excederent metam, neque eam cum Rege exercerent licitationem, cujus potiùs & Reïpublicæ, Patriæ ſuæ inſervire commodis tenerentur. Ad extremum, cùm ſex menſium emerita veteráque petiiſſent ſtipendia, nova verò in futurum trimeſtre ardentiùs popoſciſſent, & inſuper poſtulaſſent, ſi quid debitorum remaneret, ut obtento aſſertóque Moſchoviæ Imperio caveret Rex exercitui, conceſſâ tantiſper Severiâ, quæ certum redderet ſecurúmque prætenſi æris militem inpoſterum exſolvendi. Iniquum dixere Legati ea petere ſtipendia, quæ necdum meruiſſent, trimeſtre verò ante præſtitum ſervitium difficulter obtineri poſſe, ſi tenues ærarii rationes inſpicerentur: nihil æquius eſſe, quàm è ditionum Moſchoviticarum vectigalibus cenſúque requirere ac repetere pecuniam debitam, non tamen ut prætendunt, tot centenis millibus computandam, neque enim modus perſolvendæ

ſuffi-

ſufficeret. Ita denique ſua moderarentur ſtipendia, prout ratio calculorum juſtè ac legitimè deductorum pateretur, & qualia hactenus regius miles acciperet, ſua verò non tam caro immenſéque æſtimarent. Quod verò ad donativum præmiáque attineret, in iis repetendis modum adhiberent, qui juſtas non excederet facultates, poſſibiliſque foret.

Ulterius milites deliberant.

In hoc diſceptantium utrinque conflictu, ne legionum Subdelegati penitus ſe ſuccubuiſſe faterentur, differendum colloquium, rémque tam arduam ulteriori committendam deliberationi cenſuerunt, expendendam tractandámque adhuc communi ſociorum conſilio.

Prehenſantur interim Duces Tribuníque qui inter ſe diſcordes.

Non ceſſabant interim Legati Duces Tribunóſque prenſare, illis gratiam regiam offerre, hos largitione allicere, non ignari quò caput, eò & cætera membra inclinare. Qua in re luculentam poſuiſſe operam fertur Chriſtophorus Zbaraſcius, is & ingenium quo pollebat, & opes in largitiones impenderat. Præbuit ad animos Ducum

occupandos occaſionem mutua æmulatio, quæ diſcordes fecerat, penéque apertis inimicitiis diſſidentes. Nuper enim Zborovius Ruzyniúſque ſingulari certamine conflixerant, qua ex arena Zborovius loricæ hamatæ beneficio, incolumis evaſerat, & Sapieha ſupremum Ruzinii militare imperium dedignabatur, nec Ruzynius Sapieham parem ferebat: hinc ſimultates, indéque magnis expoſitæ periculis legiones, fruſtra ſæpius auxiliares Ruzynii copias implorabant.

Et Scopini cum numeroſo exercitu advenientis certi, proindéque anxii.

Angebant quoque Duces enervatæ tot præliis vires, & Scopini metuebant potentiam, numeroſum exercitum recentémque, partim ex Moſchis conſcriptum, partim exterorum copiis auctum, ſecum trahentis, indiéſque graviùs imminentis, quem ſolus terror adventûs regii hactenus ſtiterat retardaverátque: aliàs periculum erat, ne ſumma cum ignominia & clade ſignum jam receptui dediſſent. Demetrii verò auctoritas apud illos nulla erat, nec reverentia quæ Principem deceret;

pa-

Digitized by Google

palámque mores hominis & impoſturam deteſtabantur. Sed ſub prætextu larvati Principis, privatæ utilitati inſerviebant, ſtipendiorum ingentes ſummas totiúſque Moſchoviæ opes, quaſi debitas, ſpe devorantes. Hæc illos unica fœdere ſocietatéque ſtrinxerat utilitas, non verò reſpectus Demetrii, qui penè nullus. Namque & in ejus præſentiâ Ruzynius quendam è Polonorum præcipuis, aliàs exercitui inviſum, ipſi carum familiarémque pugnis ceciderat, deinde fulcro ſubalari, ita ut in partes frangeretur, atrociter exceperat, Demetrio in penetralia domûs fugâ ſeſe recipiente. Et Tyſzkievicius inter jurgia plura, illi objecit mendacia, verbáque contumelioſa ingenuo minimè toleranda ingeſſit. Sed nec Moſchis ignota erat illius perſona, qui Suyſcii tyrannide feſſi, mallebant impoſturam pati ſimularéque, quàm crudeli exponere ſeſe carnificinæ, ſummæque intemperantis dominationis libidini, exſpectabántque interim quem benignioris cœli ſuffragium, ipſorum admoveret Imperio.

Digitized by Google

Legati Moſchos adeunt. Clementiam Regiam offerunt.

Et Legati quidem conſentiente annuentéque exercitu, in Moſchorum animis tractandis alliciendíſque non inſtrenuè ſe geſſerunt; advocatâque concione, quæ ex ſola ipſorum natione conſtabat, præſide Filareto Metropolite Roſtovienſi, & nonnullis præcipui Ordinis hominibus, expoſuerunt regiam clementiam benignitatémque id unicum intendere, nihílque Regi ad hanc diem armato, aliud in votis fuiſſe, quàm Imperium Moſchoviticum exſtinctis per fraudem dolúmque legitimis Sceptri hæredibus importunâ ambitione impoſtorum, ſumma cum Chriſtiani ſanguinis effuſione exagitatum, populóſque duro ſervitutis jugo oppreſſos, & Tyrannorum crudelitate doliſque in fraudem inductos, ſuæ tranquillitati reſtituere, oppreſſíſque regium patrocinium porrigere.

Audiuntur placidiſſimè.

Audivêre lubentes plenam benignitatis regiæ legationem Moſchi, ac mixtis præ gaudio lachrymis, ad priſtinam felicitatem temporum anhelabant: oſculabantur nomen regium literis inſcriptum, quas Rutheno cha-

characțere & idiomate exaratas, inſpiciebant avidè, pectoribus apprimebant, denique præ lætitia geſtientes, æternum Numen ſupplices venerabantur, cujus beneficio optimus Rex expetitam illis temporum, velut è poſtliminio, reducere vellet tranquillitatem. Et quoniam gens mirè ſuæ religionis Græcæ tenaciſſima eſt, Romaníſque ritibus nulla capitalior hoſtis, non ceſſavêre Legati ſanctè polliceri, Regem nihil de antiquis illorum Privilegiis demturum, inſtillabántque partim omnibus, partim cuique primorum ſeorſim, eam unicam illi curam futuram, videlicet, tueri veteres illorum ritûs, augere Cœnobiorum reditûs, promovere in templis divini Numinis cultum, Sanctos Moſchoviæ Patronos venerari, nihílque denique permiſſurum quod illorum Religioni à majoribus acceptæ, adverſum foret.

Unicè illis cordi Græca Religio.

Atque in ea re potiſſimùm inculcanda laboravere Legati, ſeu primores alloquerentur privatim, ſeu univerſam multitudinem in publico, ſacramentóque etiam (ſi ita juberet neceſſitas) ſe obſtricturos polliceban-

Quam ſanctè ſervaturum pollicentur Legati.

tur. Etſi enim nullum animorum tenacius vinculum ſit religione, ſed quia apud Moſchos in ſuperſtitionem verſa, tantò ſtringit tenaciùs, quantò gens rudior, omniſque civilitatis ignara eſt: Ac intellexerant Legati Suyſcium malis fraudulentíſque artibus potentiſſimum, in Urbe, Imperii ſede, ad conciliandum Regi odium exaſperandóſque populos ſparſiſſe, illum non regionis ſed religionis expugnandæ, templorum non urbium hoſtem, everſorem rituum, expilatorem Cœnobiorum in Moſchoviam adveniſſe: quapropter nec literis regiis reſpondit, nec Conſiliarios ad colloquium noſtris expoſcentibus Legatis miſit; denique literas ad Clerum, Ordinéſq; & primores aliquot per fidos nuncios à Legatis tranſmiſſas, ſuppreſſit, additis ad cuſtodiam portarum urbis hominibus, quos illi vel ſanguinis nexus, vel intima amicitia obſtrinxiſſet, qui venientes excuterent rimarentúrque, ad illúmque omnia deferrent, ipſius arbitrio quæ ſciri expediret, aut propalanda, aut ſupprimenda. Adeò meticuloſa Tyrannis eſt, quæ

Contraria ſpargente Suyſcio inculcantéque populo.

Is nec literis Regis reſpondet, nec Conſiliarios ad colloquium miſit, literaſque ad Ordines miſſas ſuppreſſit.

quæ interni tortoris excitata flagello, nuſquam tuta quieſcit, ſempérque anxia lictorem cervici impendentem circumſpectat! Oderat Suyſcium populus (quod noſtris non leve attulerat momentum) pertæſus duræ ſervitutis, execrabatúrque ingenium ſubdolum, fallax, quod ad recenter acquiſitam dominationem ſecuriùs retinendam, ut rebatur, attulerat; in tantáque exacerbati vulgi inconſtantia, lupum, ut ajunt, auribus tenebat. Erupêre ſæpius in urbe tumultûs, palámque voces audiebantur inquirentium: num Legati regii in caſtris Demetrianis eſſent, quorum colloquium unicè exoptabant, Regi ſpes ſuas pacandi Imperii reſtituendæque libertatis palàm devoventes, intento adhæc Suyſcio, & novo ſemper artificio populum vel deliniente, vel ſeveriùs coërcente.

Exercitus Demetrianus ad mitiora propendet conſilia.

Et jam ſanè apparebat in caſtris Demetrii eâ conſuetudine & comitate Legatorum, quotidiè magis cohærere animos conſentiréque. Ac milites quidem remiſſiores ad conditionum moderamen accipiendum videban-

debantur; Moſchorum verò animi planè ad Regem propendebant, dicto etiam privatim in nomen regium ſacramento. Hinc Demetrius tam facili tranſactione Legatorum unanimíque conſenſu exterritus, totúſque anxius, cùm hinc & inde circumſpectaret conſilia, nec inveniret, relictâ Marinâ conjuge triſti, & ob abſentiam mariti contabeſcente, clam è caſtris Kalugam profugit, inde velut è ſpecula ſecuriùs præviſurus præſtolaturúſque, quid de ſe tandem ad extremum fortuna ſtatueret.

Demetrius militi diffidit, & clam fugit.

Novus inde in Caſtris tumultus exoritur, & in Legatos convicia ſparguntur.

At vulgatâ in caſtris Demetrii fugâ, novus mox exoritur tumultus, & propè ſtationem Zbaraſcii Ducis, milites accurrunt veluti lymphati, invehuntur in Ruzinium quaſi Demetrianæ fugæ auctorem, nec in Legatos maledictis abſtinent, expulſoréſque Magni Ducis appellant, ſpretâ Tribunorum ac Centurionum auctoritate, turbidis vocibus omnia complent, nunc feroces vultu, minacéſque armis perſtrepunt, nunc ad Demetrii currûs accurrunt, excutiunt, & ſi quid auri argentíque ac ſupellectilis pre-

pretioſæ lateret, diripiunt, omnia ſus déque miſcent, attentis interea ſecuritati ſuæ Legatis, cujus gratiâ legionem tam equitum quàm peditum ſibi circumdederant. Primus ídque jam ſub veſperam tumultuantes compellare auſus Bucinius, egregii animi Centurio, deteſtari increparéque tumultûs auctores, qui non ex iis eſſent, quos nobilis natalium ſplendor, aut inſignis per præclara facinora virtus evexiſſet, ſed permitterent ſe ab iis impelli concitaríque, quibus neque lar neque focus eſſet, homines vanos, futiles, nuper ſutoriæ aut ſartoriæ tabernæ alumnos, ſolæ militiæ honore aſſumto inſoleſcentes, ſeſéque nobiliſſimo cuique exæquantes, tantúmque ſervis licere quantum illorum non auderent Domini: eos niſi compeſcerent, turbas ex turbis, diſſenſionéſque continuas, ac certam exercitûs ruinam exſpectarent. Bucinii ſermonem excepêre Mlocius & Jaikovius veteres Tribuni, eóque audentiores: ad extremum Dux Ruzynius, cùm longioribus verbis ſuam probaſſet innocentiam, pro imperio

Sedatur tumultus.

Per Bucinium poſt & alios primores.

V perio

perio tumultuantes corripuit repreſſitque.

Vix miles turbidus reſederat, mox occultioris ſeditionis injectæ ſcintillæ novum promittebant incendium: literæ videlicet profugi Demetrii, quibus rediturum ſe ad exercitum ſignificabat, ſi novo iterum ſe Poloni obſtringerent ſacramento, déque Moſchis, qui fidem datam fefelliſſent, ſumerent ſupplicium. Kazimirſcius, notum per ſeditiones nomen, clam per contubernia ſpargebat literas, deferebátque. Atque id ubi compertum eſt, ſubitò edixere Duces ac Tribuni conſentientibus univerſis, ut, quicunque accepiſſet literas à Demetrio, eas confeſtim deferret in publicum cremandas, ſecus faciens & Kazimirſcii teſtimonio proditus, mortis pœnam ſubiret: eandem & ipſum manere Kazimirſcium pronuntiant, ni ab excitandis ſeditionibus inpoſterùm abſtineret. Ita in herba, quod ajunt, oppreſſa eſt ſeditio, & piaculari abolita eſt flammâ.

Edictóque cavetur talibus inpoſterùm ſeditionibus.

Sed & Legati tantæ vix patientes inſolentiæ, tumultuantes milites duriùs exceperant,

perant, itérque apparabant celeriùs, minimè eam laturi proterviam, quæ perſonæ, quam referrent Regiæ, gravem faceret injuriam. Leniti deinde accurrentium militum deprecantiúmque ſubmiſſâ veneratione, qui blando & in omnem reverentiam compoſito ſermone oravere: ferrent tantiſper breviorem moram, ſe paucos intra dies reſponſum Regiæ Majeſtatis voluntati accommodatum, daturos. Interim Moſchi poſt fugam Demetrii conſilio inito, exercitui Polono ſacramentum dixere, novóque ſe conſociavere fœdere, cujus capita & jurejurando, & appoſitis firmavere chirographis. Demetrio ampliùs fidem non habendam edicunt, ab exercitu nunquam ſe diſceſſuros cúmque eodem unanimi conſenſu conſilia ſua inituros, ad extremum, utriúſque fortunæ ſocios futuros ſe ſpondent: Inſuper Suyſcii Scopiníque conatibus animoſi unitâ virtute obviam ſe ituros obſtringunt. Cætera fœderis ac ſocietatis capita, promtum mihi referre foret, habenti præ manibus exemplar, ſed ſatis erit præcipua retu- *Moſchi ſe novo Polono exercitui obſtringunt juramento.*

liſſe, ne prolixa nimium narratio lectori tædium faſtidiúmque moveat.

Legati dimittuntur, abe:ntq; ue cum reſponſo modeſtia pleno.

Dimiſſi tandem Legati regii, applauſu militari illuſtres viros proſequente, Procerum verò Moſchorum fauſtâ comprecatione comitante, accepere reſponſum tuleréque Regi plenum modeſtiæ, ac clementiæ benignitatíſque erga ſe regiæ luculentiſſimâ refertum panegyri. Cauſas adventûs regii in Moſchoviam juſtiſſimas æquiſſimáſque profitentium, votóque ad Imperii Moſchovitici ſceptra proſequentium, iis appoſitis reſponſo verbis: *Quam in rem nos pro virili fortunas noſtras, ſanguinem, vitam denique, ſi deinceps gratiam clementiámque experti fuerimus, libenter regiæ Majeſtati devovemus: volumúſque labores hactenus exantlatos, fuſum cruorem, nos denique totos patriæ chariſſimæ, Regique Domino noſtro, conſecrare ac dedicare. Quam ob cauſam Legatos viciſſim ad ſacram Regiam Majeſtatem fratres & Commilitones noſtros mittimus, ſpe pleni, non paſſuros nos repulſam in iis poſtulatis, quæ illi eſſent porrecturi.*

Ita reſponſum à milite: à Moſchis non modò gratiæ Regi actæ, ſed ſpes etiam Imperii

perii

Digitized by Google

perii Moſchovitici facta, ídque per Legatos quoque ſuos uberiùs aperiendum pollicebantur.

Et Marinam Demetrii profugi conjugem videbatur dexteritas Legatorum Regiis conciliaſſe partibus, quæ in clientelam regiam ſe velle concedere, miſſurámque Legatos & literas profeſſa erat. Ac Legatos quidem ipſius nuſquam comparuiſſe ſcio, literarum exemplar legi, quibus felicem Regi in Moſchoviam adventum gratulatur, proſperóſque vovet ſucceſſûs, de fortuna illudente ſibi, multoties queritur, quam nihilominus æquanimis ſummo rerum moderatori committeret, à quo deſiderata exſpectaret ſolatia. ultimo Regem ita compellat: *Omnia mihi adverſa fortuna eripuit, ſolam reliquit cauſæ æquitatem, ac jus ad Imperium Moſchoviæ munitum meâ inauguratione, firmatum receptione in hæredem, ſtabilitum duplici ſacramento, quod omnium Ordinum homines mihi dixere. Hæc ego clementi arbitrio, & graviſsimo Majeſtatis Veſtræ judicio alacris ſubmitto. Certa ſum Majeſtatem Veſtram pro eximia prudentia optimè judicaturam,*

Marina quoque Regem literis compellat.

E caſtris 15. Jan. 1610.

 ram,

ram, pro integerrima conſcientia me familiámque meam, quæ negotium hoc tanto ſanguine tantiſque impenſis promovit, liberali regiâque ſuâ munificentiâ cumulaturam. Atque ea Majeſtati Veſtræ ad Imperium Moſchoviticum obtinendum, firmóque jure ac nexu retinendum, favente Numine, quod juſtitiam magnâ compenſat mercede, non mediocri ſunt futura adjumento.

Sed parùm ſinceris. Verùm nihil horum præſtitit pertinacis animi fœmina, ſpretâque Regis benignitate ac beneficentiâ, Impoſtori tenaciſſimè adhæſit. Et has ipſas literas invitam diſſimulantémque dediſſe, haud falſus ſum, ſuáque animi ſenſa callidè obtegentem; quippe in iiſdem, cum pleraque demiſſiùs ſcriberet, ut cliens ad Patronum, altos deinde exeruit ſpiritûs, & parem ſe Majeſtati, quam compellabat ferens, manu ſuâ appoſuit, *Sacræ Majeſtatis Veſtræ omnia fauſta gratulabunda Marina Imperatrix Moſchoviæ.*

Legatorum operam Rex probat. Redeuntium Legatorum operam ſolicitudinémque in tractandis promovendíſque negotiis collaudavit Rex, & ubique in caſtris fideliter & egregiè præſtiti officii perſona-

ſonabant encomia: cùm propera Staniſlaï Stadnicii Caſtellani Præmiſlienſis ejúſque legationis Principis mors, communem interturbavit lætitiam. Febri malignâ altero à reditu die correptus, fatis conceſſit, maximo omnium luctu: quippe vetuſtâ nobiliſſimâque Stadniciorum familiâ, geſtis magiſtratibus honoribúſque illuſtri ortus erat, deinde optimarum ſemper in Repub. partium habitus, regiæ dignitatis propugnator acerrimus fidiſſimúſque, cui egregiè navatam in bellis civilibus operam, unà cum Adamo Stadnicio Caſtellano Caliſſienſi fuſiùs non nemo expoſuit. Inde non poſtremum in gratia regia locum obtinuit, tantóque eï carior, quantò alacriùs vir militaris in Moſchovia bellantem ſecutus fuerat, adductâ legione, quæ è quingentis peditibus, centum velitibus, ducentis haſtatis, totidem Hungaris conſtabat. Prudentiâ non vulgari præditus erat in tractandis negotiis, dexteritate & eloquentiâ ſingulari, dignus longiori ævo, ſi vota hominum, arrectis non ſurdis auribus, exciperet immitis fati neceſſitas.

Stadnicius Caſtellanus Præmiſlienſis moritur.

17 Feb. 1610.

Ejus elogium.

Lubienius lib. Mot. Civil.

Cir-

Digitized by Google

26 Febr. Circumlatum in caſtris cadaver, militaríque pompâ defletum eſt; ac ibidem, juſtis magnificè perſolutis, deportandum in Ruſſiam reddendúmque gentilitio tumulo, eduxere legiones incomtis ſignis, verſis armis, comitante Supremo Copiarum Duce Zolkievio, Tribunis cæteríſque primoribus mœſtis, ultimo pietatis honoríſque officio mortuum condecorantibus.

HISTORIÆ VLADISLAI POLONIÆ ac SUECIÆ PRINCIPIS,

LIBER QUARTUS.

STatuebat jam fortuna Vladiſlao initia cauſáſque Imperii, quas per Legatos regios Ducibus Tribuniſque exercitûs Demetriani ſuggeſſerat, Moſchorum animis jam præparatis felicitérque in partes tranſeuntibus, præſertim faſtidio utriuſque Principis, quorum dedecus apertiore indies famâ noſcebatur: neque aliud in promtu inveniebant remedium, quàm ſi unus præpoténſque legeretur, in cujus ſinu ſecuriùs tutiúſque Imperii ſtatus con-

Vladiſlao ſternit fortuna viam ad Imperium Moſchoviæ.

Suyſcii & Demetrii.

quieſceret. Augebat gloriam Vladiſlaï regia indoles, adoleſcentiæ decor, Majeſtáſque haud triſti ſeveràque cincta formidine, & inclinatis penè omnium animis, ipſa etiam adſpirabat felicitas.

Moſchorum Legati ad Regem veniunt.

Aperuit tandem affectum deſideriúmque ultrò Principem expetentium, miſſa per hos dies ad Regem honorifica & inſignis Moſchorum Legatio. Quadraginta duo Legati fuêre, quem numerum præcipui Se-

Splendidè.

natores, Provinciarum Præfecti, Notarii, Conſilii à ſecretis, Dapiferi, Aulici ex urbe primaria, cæteríſque conficiebant: auxit ſplendorem ac magnificentiam, ſelecti nu-

Ducenti & undecim famuli.

meroſíque famulitii comitatus. Et Rex de propenſa erga ſe voluntate Moſchorum admonitus, ſtatuerat omni officiorum genere Legatorum animos demereri: cujus juſſu

Excipiuntur præ caſtris ab equitum turmis.

proceſſere obviam venientibus, levis armaturæ militum ſigna quinque, deinde haſtatorum equis armíſque inſignes aliquot centuriæ, poſtremò occurrêre Joannes Sapieha Slonimenſis Præfectus, Magni Lithvaniæ Cancellarii filius, & Jacobus Potocius Albi

bi lapidis in Livonia Gubernator, aulicorum ac multorum nobilium frequenti ſtipati globo, inter quos medius ibat Princeps Legationis Michaël Solticus, deinde verò ſingulorum Legatorum latera, viri è nobilitate primarii bini, adequitantes cingebant. Tum feſto ornatu militaríque pompâ regio nomine ſalutatos, ad Trinitatis Cœnobium ſtationi ipſorum deſtinatum, deduxere. Vaiſtenium.

Jámque poſt quatuor dies quieti datos, pari magnificentiâ comitantium deducentiúmque ſplendore in conſpectum Regis venere, auditíque in ampliſſimo Senatûs conſeſſu, frequentíque aulæ adſtantis militúmque coronâ. Allocutus Regem Michaël Solticus princeps Legatus, fauſtíſque comprecationibus & ſuam Majeſtatem, & Principem Vladiſlaum abſentem veneratus, generatim expoſuit cauſas Legationis adventûſque; quarum non poſtrema eſſet pietas Regis Chriſtiana in avertendis ſiſtendíſque Moſchoviæ calamitatibus, delatâque operâ, quam demiſsè actis gratiis eo exciperent animo, quem tam benigni Principis ſpe- *Introducuntur ad Regem 31 Jan:* *Alloquitur Solticus.*

ſpectata mereretur clementia: deferre ſe libentes Majeſtati regiæ, Moſchoviæ ſuâ mole ruentis, patrocinium, unáque velle de ſumma totius Imperii & colloqui, & aliquid ſtatuere decerneréque: Excepit patris ſermonem Joannes Solticus filius Legatorum alter, & poſtquam Patriarchæ, Cleri, omniúmque Ordinum Moſchoviæ nomine, Regi ac Vladiſlao feliciſſima detuliſſet vota, recenſebat longâ oratione Magnorum Moſchoviæ Ducum ſeriem, exorſus à fabuloſo quodam Rurico Auguſti Cæſaris cognato, uſque ad Theodorum Joannis Baſilii filium, & Demetrium fraude Goduni ſublatum, ultimos regnatricis ſtirpis hæredes, à quorum obitu viciſſitudines cladéſque Imperii referentem, velut ex condicto Dux Baſilius Maſalſcius primæ notæ Legatus juvit; retulítque, Regem non abſque præſenti Numinis benignitate in Moſchoviam armatum veniſſe, velut ſacram in proceloſo tumultuantis Moſchoviæ Oceano anchoram, in qua tandem aliquando tantis agitata penéque merſa fluctibus Imperii navis

pòſt & cæteri ſingillatim.

navis quieſceret. Subjunxit Joannes Paraſovicius Protonotarius: Quandoquidem Regem ſupremi Numinis favor cruentarum contentionum deſignaret arbitrum, orare ſupplices Patriarcham, Clerum, totiúſque Moſchoviæ Ordines, ſuſciperet curam Religionis Græci ritûs, conſervarétque intactam, tueretúrque, quam tot ſæculis majores ſui inviolatam ſanctiſſimè coluiſſent: adſpiraturos benigni cœli favores, conceſſuróſque Regnorum incrementa, eundémque Regis ac Principis Vladiſlaï gloriæ terminum, qui & maris eſſet, futurum: Hæc dicentem iterum interpellavit Michaël Solticus, & rejectâ omni verborum ambage, diſertiſſimis iiſque brevibus verbis Principi Vladiſlao Imperium totius Moſchoviæ detulit, ſi Regis accederet voluntas & conſenſus. Interruptum ſermonem continuavit Paraſovicius, diſſeruítque, quantum civibus decoris emolumentíque accederet, ſi Vladiſlaüs delato ſibi potiretur ſceptro, quo Principe Moſchovia ac Polonia in unum amicitiæ conjunctioníſque coaleſcens fœdus,

Interpellat dicentem Michaël Solticus, & Principi Vladiſlao Imperium Moſchoviæ defert.

Continuat ſermonem Paraſovicius.

dus, hoſtibus ingentem adferret metum. Ad extremum concluſit: conceſſam eſſe ab Ordinibus de ſummâ Imperii religioníſque tractandi facultatem, Michaëli Soltico, Joanni ejus filio, Duci Baſilio Maſalſcio, & quidquid illi ſtatuerent, ituros in eorum ſententias Ordines, probaturóſque.

Ad Legationem Moſchorum reſpondet nomine Regis Leo Sapieha, Cancellarius Lithvaniæ.

Ad ea quæ prolixè (ut mos eſt gentis multa & præcipitanter loqui) Legati dixerant, Regis nomine reſpondit Leo Sapieha, Cancellarius Lithvaniæ: Lætari Regem de eorum adventu adventûſque cauſa, libentérque excipere tam honorificam, quam ad eum miſiſſent Ordines, legationem, non defuturum ſe eorum commodis, eóque complexurum patrocinio ac favore religionem templáque ritûs Græci, quemadmodum Chriſtiani Regis exigeret pietas, & illorum tam prona propenſáque erga ſuam Majeſtatem ſtudia. Et quoniam tanti negotii quod adferrent magnitudo, ulteriori indigeret deliberatione, maturóque conſilio; permitterent id ſequentibus diebus, quos eï tractando, unà cum Senatoribus viríſque primariis,

mariis, deſtinaret. Ita benignè regio excepti reſponſo, ad ſuam ſtationem, præeuntium comitantiúmque nobiliſſimâ cincti coronâ, rediere.

Secuta mox alterâ die Legatio, miſſa ab exercitu olim Demetrii, auditáque adſtantibus Stabrovio Joannis Sapiehæ ipſiúſque legionum, Jaikovio verò Orzechovio, Chruſlinio, earum quæ ad Moſcuam urbem conſederant copiarum, nomine. Et Chruſlinius ſermonem orſus: Adferre ſe ab exercitu debitam Regi Dominóque fidelitatem, ac pro ut obſequentes deceret ſubditos, ſupplicem venerationem: adferre & ſpes omnes, partam gloriam, fuſum cruorem, impenſas, quas pedibus Majeſtatis ſubſternerent, ſuæque clementiæ ac benignitati libentes volentéſque concrederent. Acciperet itaque alacri lætóque vultu tam propenſam ſubditorum ſuorum voluntatis teſtificationem, paternâque illos foveret clementiâ, cujus fructus penderet ex faventi, ſuis quæ porrigerent poſtulatis, reſponſo, regiâque quam præſtolarentur munificentiâ.

Altera Legatio exercitûs olim Demetriani.

Chruſlinio perorante.

Col-

Digitized by Google

Reſpondet Rex per Kriſcium ViceCancellarium Poloniæ.

Collaudavit Rex per ViceCancellarium Kriſcium fidem integritatémque exercitûs, quam majorum ſuorum inſiſtentes veſtigiis, Regi Dominóque ſuo teſtarentur, gratularíque ſibi eam temporum felicitatem contigiſſe, de quâ olim Avus ipſius gloriari ſolitus eſſet: ſe videlicet tam fidos obſequentéſque cernere ſubditos, in quorum ſinum, & dignitatem regiam, & incolumitatem tutò reponere concrederéque poſſet. Pergerent conſtantes in ea quam deferrent fide, nunquam eos in ſuſcepto conſilio à benignitate Regis fallendos, qui & poſtulata eorum ſeriò inſpecturus eſſet unà cum Senatu, habiturúſq; eorum rationem, quantum & ipſa res, & clementia expoſceret. Quæ verò illa fuerint, & cujuſmodi tulerint reſponſum, ſuo notabimus loco: namque Moſchoviticæ legationis progreſſus me avocat, quem ut non interruptâ ſerie lector cognoſcat, facturum me operæ pretium exiſtimo.

Sigiſmundus Primus Rex Polon.

Et Legati quidem non cunctandum rati, celeriúſque ſuæ proſpecturi Moſchoviæ, Kalendis Februarii horis antemeridianis ad

ſta-

Legati Moſchorum contenta legationis ſuæ apud Senatores exponunt.

ſtationem ViceCancellarii Regni Felicis Kriſcii conveniunt, ibi Senatu præſtolante paratóque colloqui, mox initium dicendi faciunt: Extinctâ imperatrice Moſchoviæ Ducum ſobole hæredibúſque, eam primam ac unicam fuiſſe omnium cogitationem, ut è Sigiſmundi regnatrice domo, Dominum ſibi adſciſcerent, qui novam Ducum familiam felicibus auſpiciis repararet, & poſt ſera fata throni ſceptríque relinqueret hæredes. Adeſſe hîc ævi maturum, Magnorum Ducum familiarem, arcanorúmque totius Moſchoviæ conſcium, Michaëlem Solticum, quem tanti conſilii indubitatum advocarent teſtem. Obſtitiſſe primùm tam præclaris cogitationibus Boryſſii Goduni ſævam tyrannidem, occupatúmque peſſimis artibus per cædem ultimi hæredis ſolium, toleraſſéque Moſchos tamdiu impotentem animi cunctáque ſuperbiâ ac libidine metientem Dominum, quoad impoſitum cervicibus jugum Supremi Numinis clementia non depuliſſet. Ac viventi quidem adhuc oppoſitus erat falſus Demetrius,

hæredíſque nomine inſolens impoſtor, qui Boryſſium raptorem Imperii ad mortem compulerat; at ipſe mox affectati per nefas Regni, populis pœnas dedit: cùm cæſus, raptatus, laniatúſque, non ingrata populis victima concidit. Hæſiſſe tum in animis Moſchorum deſiderium Vladiſlaï Principis, eadem illa recurriſſe ſuffragia, quæ illi Majeſtatis inſignia deſtinarant, ni iterum prodiiſſet Baſilius Suyſcius, habenáſque Imperii arripuiſſet, magna cum nobilium Polonorum clade, quorum cruore ſatiatus, impiam manum ſceptro admoviſſet. Cohorruiſſe ad tam audax facinus Moſchoviam, fuiſſe nonnullos tam generoſæ excelſæque mentis, qui indignum judicarent Imperio, palámque id objicerent: & Theodorum Juanovicium vulgaſſe ſparſiſſéque per urbem libellos, quibus prædixiſſet, penès ſolam Regum Poloniæ ſtirpem tranquillandi Imperii reſtituendæque libertatis, manſuram gloriam, ſi eï ſe regendam permitteret Moſchovia. Jam verò & Timotheum in Suyſcium palàm invectum, cædem Polonorum expro-

exprobraſſe, unde vel maximam tot ærumnarum periculorúmque arceſſiviſſet occaſionem: eam quidem loquendi libertatem vitâ conſtitiſſe Timotheo, Proceres nihilominus memores ſui priſtini conſilii, eò magis de ſumma rerum cogitaſſe, quantò duriori preſſi eſſent ſervitute, cujus tandem aliquando impatientes, redivivo iterúmque emergenti Impoſtori adhæſiſſe, ſecutóſque partes non æquitate cauſæ, quam nullam haberet, invitatos, ſed mero Suyſcii odio adactos, tam diu reï bene gerendæ momenta, & expediendorum ſuorum conſiliorum, tranquillandíque Imperii occaſiones, in quas intenti forent, præſtolantes.

Atque dum Regium in Moſchoviam adventum exſpectarent, communicaſſe illos ſua conſilia per ſecreti conſcios cum iis, qui in Urbe principe manerent, conventúmque fuiſſe, ut hi quidem ſuum Tyrannum, illi verò Impoſtorem è medio tollerent, junctíſque viribus & animis Regiam advocarent imponeréntque Moſchoviæ regendæ ſtirpem. Neque verò evanuiſſe illam *Suyſcium & Demetrium impoſtorem.*

apud Moſcuæ incolas cogitationem; quæ, etſi tantiſper fatis ita jubentibus premeretur, venerari nihilominus Regem, & afflictis Imperii rebus propitium optare exſpectaréque. Se verò ſtatim ab adventu regio in has terras ditionéſque aperturos fuiſſe pronas voluntates, ni Impoſtoris conatûs, junctæque Polonorum vires, obſtitiſſent. Poſteaquam verò Legatio à ſua Majeſtate miſſa, exercitum partibus regiis adjunxiſſet, & Patriarcha cæteríque Ordines compellati fuiſſent, tantò alacriùs ſe voluntates animóſque declaraſſe, quantò ardentiùs id à tanto tempore expetiiſſent.

Ad extremùm petunt ut è ſtirpe Regiâ Magnum Ducem legere poſſint.

Jam, cùm & tempus, & occaſio, & animi conſpirarent; orare ſe, ut è ſtirpe regia Magnum Ducem legere liceret: quoniam verò Rex ampliſſimis præeſſet Provinciis, quæ illius præſentiâ carere non poſſent, nec Moſchoviâ vicarium regimen pateretur, concederet Rex petentibus Moſchis Vladiſlaüm filium, in quem omnium inclinarent vota. Accepturos hilares feſtóque apparatu populos expetitum Monarcham, aper-

aperturas urbes, arces, munitionéſque in ſui Principis obſequium, portas, veneraturum Patriarcham & univerſum Clerum divinitus ſibi conceſſum datúmque Ducem; annueret duntaxat Rex totius Moſchoviæ poſtulatis; præcideret moras; iret in penetralia Imperii, admoverétque exercitum urbi primariæ, recrearet copias Polonorum, quibus recens validúſque inſtaret hoſtis, oſtenderet ſe partium Ducem, liberaret metu Cives, cum quibus eò tutiùs fidentiúſque in armati Regis præſentiâ colloqui mutuóque conferre poſſent, ſperaréntque maximam omnium acceſſionem propenſionémque, caſurum inviſum Suyſcii caput velut piacularem victimam, eſſe modos occupandæ urbis, quâ captâ, inſeſſâ, oppreſſóque Suyſcio, & Smolenſcum quod tantis oppugnatur viribus, & cæteræ arces, velut ſuæ metropolis appendices, frænum imperiúmque Regis eſſent accepturæ. *Moſcuæ.*

Non ingrato ſermone Moſchi audientes tenuere Senatores, ea enim afferebant, quæ & Regi immortalem nominis gloriam com- *Senatores audiunt Legatos placidiſſimè.*

pararent, & Poloniæ maximas emolumentorum acceſſiones pollicerentur, præſertim ſi hæc à Patre, Moſchovia verò à filio regeretur: namque præter dulciſſimi ſanctiſſimique affectûs vinculum, ſi tam arcto conjunctionum ſocietatíſque nexu colligarentur Imperia, & quid ad ſummum potentiæ reſtaret faſtigium.

Polonia.

Probant illorum conſilium.

Probavere itaque Moſchorum conſilium, eámque in patriæ ſuæ rebus turbidis ſolicitudinem: ſed quoniam graviſſimum propoſuiſſent negotium, quod & diligenti indigeret trutinâ, & regiæ Majeſtatis exploranda eſſet primùm voluntas, differre ſe reſponſum tantiſper, oraréque, ne Legatis tædio faſtidióque aliquot dierum mora eſſet, quos mutuis interim darent conſiliis, exſpectarent interea ab optimo Rege omnia fauſta, à cujus conſpectu ſe non receſſuros triſtes confiderent.

Rem ad Regem defferunt maturiùs expendendam.

Vocari Vladiſlaum ad Imperium magna id gloriæ eſſe cenſent.

Atque, ut Regi Regnóque glorioſiſſimum, omnes cenſebant vocari ad tam potentis Imperii regimen juventutis Principem, ſpémque totius Chriſtianitatis Vladiſlaüm

ſlaüm; ſed quia gens ut cœlo, ita moribus aſperior: hoſpitibus inimica, externorúmq; impatiens, variâ fide inconſtantíque ſecretos ſenſûs calliditate provocans, aſtuta magis quàm ingenioſa, ſuſpicionibus obnoxia, propè omni humano generi inſociabilis, atque cum exteris omnia ſibi intuta reputans: idcirca circumſpicienda primùm omnia per tentandáque, cenſebant Senatores, cautóque cum iis procedendum conſilio, qui in eventum loquerentur, & clandeſtinam animi ſinceritatem in experimentum tantùm aperirent. Facile eſſe magna Imperia oblata capeſſere, retinere verò firmaréque plenum opus laboris, præſertim ubi civium ſuſpectus candor, quibus ſuffragium aut aliena tyrannis, aut certè tempori ſerviens expreſſit inconſtantia. Non tamen negligendam quam Superi monſtrarent ad arripiendum Imperium viam, bonis omnia ſuperari poſſe conſiliis, retinendum vocantium favorem, faciliùs quippe in amorem obſequiúmq; externi Principis ituros, quàm ſuis, quos nauſearent, parituros; cùm præſertim

Circumſpectè tamen agendum ſuadent Senatores, & cur?

ſertim nullus Succeſſor hæréſque, cui legitima reddi deberet veneratio, compareret.

Moſchis à Rege datur reſponſum.

Poſt maturas itaque Procerum cum Rege deliberationes, ad poſtulata Legatorum id nomine Regio reſponſi datum. Amplecti Regem non ſine grati animi teſtificatione tam propenſum erga ſe Domúmque ſuam regiam Ordinum Moſchoviæ ſtudium; ac ut multoties jàm palàm profeſſus eſt, non acquirendi expugnandíque Imperii cauſâ, veniſſe ſe armatum, licèt multis graviſſimíſque à Suyſcio laceſſitum injuriis, ſed tranquillandi ſiſtendíque ſanguinis, quem tam atrociter fundi pietas Chriſtiana compateretur, ita & nunc hoc unicum cordi eſſe, agitatum nempe ſeditionibus Imperium priſtino reddere ſplendori, coërcitis iis, qui vel illud nefariè ambirent, vel pro libidine impotenter dominarentur. Quoniam verò ultrò Vladiſlaüm Principem, filium verò ſuum, tam ardentibus expoſcerent votis, non adverſaturum ſe illis, ſi ita ſupremo cœli terræque Arbitro, per quem Reges regnant, viſum fuerit: accederet quoque

Vladiſlaüm filium (ſub conditione tamen) non denegat.

que conſtans & unanimis omnium conſenſus, réſque Moſchoviticæ ex tam immenſis turbarum fluctibus emergerent, pulſâ nebulâ ſereno deinceps cœlo, novo ſplendore benignioréque cinctum radio ſolem, tunc fortunatiùs illis exoriturum.

Copiæ ad urbem Moſcuam ut promoveantur, optimo id illos flagitare conſilio, atque hoc vel maximè Regem intendere, ut primariæ urbis incolis quamprimum innoteſceret, pietate potiùs quàm efferâ dominandi cupidine armatus Princeps. Sed reſtare adhuc nonnulla negotia cum ipſorum natione tractanda perficiendáque, & exercitum illum olim à Demetrii ſtantem partibus, necdum conquieviſſe, avidéque exſpectare, quem poſtulatorum ſuorum fructum Legati ipſorum allaturi eſſent. Ituras nihilominus brevi auxiliares legiones, præceſſuráſque ante regium adventum, cui maturando adhiberet Rex ſingularem diligentiam. *ſubſidiarias legiones pollicetur.*

Benigno Regis reſponſo erecti in meliorem ſpem Legati, certíque quem expetierant

Moſchi conditiones Vladiſlao proponunt ſat difficiles.

rant Principis, (quanquam ambiguis verbis ſtetiſſet promiſſum regium) de conditionibus ſeriò agitare cœperunt, è quarum præſcripto Vladiſlaüs Imperium ſumeret adminiſtrarétque. Atque eas difficillimas propoſuere, obfirmatis videlicet animis ſuæque religioni pertinaciſſimè inhærentibus. Namque ſummâ id agebant contentione, urgebántque, ut imperaturus Princeps ejuratâ Catholicâ Romanâ Græcam profiteretur religionem, ſumerétque diadema & inſignia Imperii è Patriarchæ totius Moſchoviæ manu, cui inaugurandi Magnos Moſchoviæ Duces, veteres uſitatíque competerent ritûs. Deinde ut ea, quæ ad religionem & Eccleſiam pertinerent, ſanctiſſimè ſervaret, nullâ re adverſùs illam unquam permiſſâ, nec templa nova erigeret, quæ extraneam præ ſe ferrent pietatem. Et hæc quidem illi ſummo zelo ſummóque ardore contendebant, quantò verò ſuæ tenaciores ſunt ſuperſtitionis, in qua non remedium & ſalutem, ſed oblectamentum quoddam reponunt, tantò magis noſtris faceſſebant

Inter quas durior ea, quæ Religionem ſpectabat.

Summo zelo contentionéque promovebatur.

bant negotium, réſque in irritum caſura videbatur, quam tam magno inchoaſſent molimine: poſt varios tandem verborum magis quàm rationum conflictûs, & quindecim dierum ultro citróque habita colloquia, Moſchorum animos ſubinde hærentes, ſubinde propoſiti tenaces, dexteritate ſuâ Senatus ad eam, quæ ſecuta eſt, moderationem conditionum inflexit.

Octodecim capitibus illæ comprehenſæ ſunt, lectæque præſente Rege & Legatis. Quoniam verò paucis pòſt interjectis Menſibus non abſimiles interceſſêre cum Zolkievio Supremo Copiarum Regni Duce ad urbem Moſcuam, ſacramentóque firmatæ fuere, idcirco ab iis recenſendis ſuperſedeo, facturus illorum diſertam mentionem, ubi narrationis meæ ſeriem ad ea deduxero tempora. Quid tamen Rex conceſſerit Legatis in materiâ tam ſolicitè anxiéque propugnatæ religionis, breviter jam exponam.

Cæteræ conditiones alio loco dicentur.

In materia Religionis quid Rex conceſſerit.

Quod attineret ad Patriarcham, cujus eſſet officii Ducum Moſchoviæ capita patrio evincire diademate, ambiguè reſpon-

 dit:

Digitized by Google

Ac primùm de Patriarcha.

dit: Annuere ſe, ſi ea ſupremi Nūminis voluntas fuerit, Vladiſlaum filium pacato ſuæque plenè reſtituto tranquillitati Imperio præficere.

De Templis & fide.

De Templis ritûs Græci retinendis fidéque Orthodoxâ in priſtino conſervandâ ſplendore, de non immutandâ hactenus receptâ Sanctorum Apoſtolicorúmque Virorum doctrinâ, de non admittendis Romanis aut Lutheranis Doctoribus, qui ſuam inveherent religionem, de reverentiâ in templis ſervandâ; nempe, ſi quem Romanæ devotioni addictum ea intrare contingeret, ut ad modeſtiam potiùs omnem ſe componeret, quæ Chriſtianum deceret, non verò ſuperbis ac curioſis oculis hinc vel inde divagaretur, capitéque operto, aut importunè ſedendo, Divino officio quidpiam detraheret honoris ac venerationis. Reſponſum: non derogare quidquam huic poſtulato Regem, illud modò tantùm addere: cùm homines Romanam Catholicam fidem profeſſi, templo indigerent, qua de re Boryſſii temporibus conſilium habitum fuiſſe conſtat; nunc

Rex poſtulat, ut unum templum pro Catholicis extrui poſſit in urbe.

nunc quoque agendum eſſe cum Patriarcha ac univerſa Synodo Ordinibúſque, ut pro Catholicorum præſertim Polonorum ac Lithvanorum pietate exercendâ, templum ad minus unicum in urbe primariâ erigeretur, aſſignaretúrque locus eïdem vicinus ædibus ſacerdotis, qui divina procuraret officia. Quodſi quiſpiam è Ruthenis templum Catholicum ingredi vellet, faceret id pari timore ac reverentiâ, quam ipſimet à Polonis Lithvaníſque exigerent. Cogere quempiam ad deſerendam Græcæ religionis profeſſionem, alterámque ſumendam, procul id eſſe à voluntate regia, ipſiúſque Majeſtatis filio, fidem, utpote donum Deï, ſuadendam potiùs, quàm violentis inducendam modis, exiſtimante.

Acquievere Legati facilitati regiæ, & præ gaudio erumpentibus manantibúſque lacrimis teſtabantur animorum candorem; qui, etſi apud fallacem gentem ſuſpectus eſſe poſſet, tunc certè integer comparuit: ſive illum clementia regia, ſive non aliud tunc inteſtinis diſſidiis maliſque opportunius *Legati conquieſcere videntur.*

nius elicuiſſet remedium. Id verò præcipuè viſum in convivio regio, quod illis in Caſtrenſi bello magnificum inſtruxit: ubi exhilaratis exquiſitioribus epulis, ſingulis pro dignitate cujuſvis propinabat Rex, unuſquiſque verò ſurgens accedebat ad menſam altiùs eminentem, éque manu regia poculum ſumens, Regi, Reginæ, ac Principi Vladiſlao incolumitatem fauſtáque omnia, demiſſo in venerationem vultu corporéque, precabatur.

à Rege epulis excipiuntur.

Regium exemplum ſecuti Proceres Staniſlaüs Zolkievius Supremus Copiarum Dux, Leo Sapieha Magni Ducatûs Lithvaniæ Cancellarius, Felix Kriſcius Regni Poloniæ ProCancellarius, certatim illos ad convivia, menſæque opiparæ inſtructæ hilaritatem evocabant, gentíſque genium aliàs ſuâ ruſticitate duriorem, politiori morum temperie ſplendidóque apparatu molliorem urbaniorémque reddebant. Et apparuit profectò quantum in animis hominum exerceat lenocinium, comitas, ſi præſertim ad eam facilis benignáque condeſcendat Ma-

Iiſdem primores convivia exhibent.

Capiuntur eâ comitate.

Majeſtas. Certè obviâ illâ Regis comitate Moſchorum Legati emti manûs dedére, auxeréque famam, extollentes deprædicantéſque Principem, cujus patrocinio ſe ſuáque credidiſſent. Et quandoquidem ſæpius in urbe tumultuatum eſt, crediderim ego id illos egiſſe, concitaſſéque immittentes ibidem fidos factioſóſque, qui inſuſurrarent perſuaderéntq; populo, pacis intereſſe, ad Regis clementiſſimi filium Vladiſlaüm, omnem quantocius deferri poteſtatem.

Proniores inde ad Vladiſlaüm, quem ubique deprædicant, & in ipſa urbe.

Jámque illius encomiis & privatim & publicè perſonabant omnia, fremente Suyſcio, qui partim Gallicinum virum primarium gratúmque populo res novas molientem timeret, partim diffideret Scopino, Suyſcio patrueli ſuo, armorúmque celebri Duci, quæ hactenus ſumma cum gloria per univerſam circumtuliſſet Moſchoviam, formidandúſque impoſtoris Demetrii exercitui fuiſſet, cujus aut diſtraxerat, aut attriverat vires. Maximè tamen Scopinum ſuſpectum reddidit magnificus ſplendidúſque, triumphantis adinſtar, in urbem ingreſſus, cui advenienti

Suyſcio fremente, qui Gallicinum timet, & Scopinum ſuum patruelem, celebrem armorum Ducem.

Digitized by Google

Ob populi in eum nimium favorem, quem in Urbem triumphantis more ad venientem ægerrimè fert. nienti proceſſere obviam Nobiles, portíſque omnis ætatis ac ſexûs effuſa multitudo more patrio ſalem panémque obtulit, (qui mos Principes ſalutandi aut certè dedendi ſeſe victori apud Ruthenos obtinet) geminatíſque vocibus Patrem Patriæ, aſſertorem publicæ libertatis ſalutavit. Perculit ea Scopini veneratio Suyſcium, cujus ſe haberi viderique ſocium ægre tulit; interim preſſit dolorem, miſitque qui venientem invitarent, ut rectà ad palatium contenderet. *Mox ad ſe vocat,* Paruit ille, exceptúſque à Suyſcio amico & ad hilaritatem compoſito vultu, mox laudavit inſignem ejus operam, quam ſibi *Et Regni affectati inſimulat.* patriæque ſuæ fortiſſimè impendiſſet, illud ſe mirari, quod contra tam propinqui ſanguinis jura ſacramentíque præſtiti obſervantiam, ſubditus tantùm auderet, acceptarétque deferentis ſibi populi Imperium, illúdque tam ardenter concupiſceret, & eapropter vitæ ſuæ inſidiaretur. reſpondit *Reſpondet Scopinus libere.* Scopinus: *Nunquam ſibi veniſſe in mentem tam præpoſteram immanémque adipiſcendi Imperii ambitionem, tibi verò Dux ſuadeo, non meâ ſed communis*

publi-

publicique boni cauſâ, ut depoſitâ purpurâ ac diademate privatus quieſcas, quòd Regis Poloniæ ſanguini deſtinarent fata: cernis adverſam tibi tuiſque conatibus ubique fortunam, vides feſſos calamitatibus populos aliud ſpectare Sydus noſtræ amicum Monarchiæ, animadvertis impediri armorum progreſſûs, nihilque certiùs quàm, te imperante, toti Moſchoviæ ultimam impendére ruinam. Diſſimulavit audacem Scopini ſermonem Suyſcius, móxque repoſuit verbis more ſuo ſubdolis: *Nec mihi mea ſalus carior eſt boni publici curâ, miſerum eſt illud ſceptrum, quod trepida tenet manus, ſubit imperandi nauſea, ubi continuæ Regnum affligerent jactaréntque calamitates. Deponam hanc equidem libenter purpuram, quam anxius meæque cervici impendentis gladii vix ſecurus geſto, ſed pellendæ ejiciendæque ſunt primùm Polonorum è Moſchovia copiæ, tum demum libertatis veſtræ erit, liberis Dominum àdſciſcere ſuffragiis.* Et Scopinus brevi fraude Suyſcii clàm veneno ſublatus interiit, populus nihilominus haud quievit, paſſimque crebreſcebant in urbe voces tumultuantium civium: relinqueret Suyſcius Imperium, permitterétque Vladiſlao Sigiſmundi Filio

mox ſublatus veneno; & populus haud mitior in Suyſcium inſurgit.

lio meliori omine felicioribúſque auſpiciis adminiſtrandum.

Tollere vult, quo ſtratagemate.

Et feſtinatione vota prævenire cupientes, ejuſmodi Suyſcii aut interficiendi, aut captivi detinendi ineunt conſilium. Erat Moſaïſci Divi Nicolaï Mirhenſis Præſulis ſimulachrum, accurrentium totius Ruſſiæ veneratione fámâque inclitum, humanam non excedens ſtaturam, ſolido conflatum auro, gemmíſque majoris pretii conſpicuum: illud ſuadent quantocius in urbem referre, utpote rapinæ militari expoſitum, quam & dives metallum, & tot appenſa donaria accenderent. Aſſentitur Suyſcius, miſſíque homines qui adveherent, iis verò unius horæ ſpatio ab urbe diſtantibus, orant iterum, ut Dux cum Primoribus Senatúque ſupplex ad implorandas Patriæ Tutelaris preces placandúmque Numen, obviam procederet, comitaretúrque Divi effigiem in urbe deponendam. Paruiſſet jam Suyſcius, ſed monitus ne pedem efferret, aliàs, in regreſſu aut portas claudendas, ſéque vinctum detinendum, aut certè cadendum ſibi eſſe, ſciret: deſti-

deſtitit à propoſito, dolóque cognito, ejus inſtructores conſciósque partim crudeliſſimæ addixit morti, partim bonis ac fortunis exuit.

Atque hic quidem in urbe animorum habitus fuit, nec dubitatum apud Provincias, quarum pleræque Vladiſlaï adorabant Nomen, faciléſque in obſequium tranſibant. Et præſentibus Moſchorum Legatis venerant per hos dies in caſtra Proceres ſexdecim, qui Civitatem Rzovam Vlodzimirienſem, ampliſſimúmque territorium Regi dederent, ipſi verò ſe ſuáque omnia ejuſdem permitterent poteſtati. Principes dedentium fuere Dux Leoncius Jackovius, & Gabriël Chripunus, arcis totiúſque ditionis Præfecti, quos uſitato vocabulo Palatinos vocant, in quibus Regi conciliandis laudem tulit Alexander Goſievius Præfectus Veliſienſis, tractandi cum Moſchis vetus gnarúſque, multáque feliciſſimè auſus. *Vladiſlaï nomen ubique Moſchi adorant.* *Alii ſeſe dedunt ultrò.*

Recepit ſuetâ humanitate dedititios Rex, & quos petebant priſtinos Rzovii ac Zubcoviæ Magiſtratûs, eos Jackovio fratrí- *Quos Rex recepit.*

 que

que ipſius retinendos adminiſtrandóſque clementer indulſit, fidem quam attulerant, eo beneficio & comprobare, & laudare viſus.

Smolenſci præſydiarii nimiùm contumaces.

Dum ita raptatæ ſuiſque cladibus immerſæ Moſchoviæ benignitatis regiæ faventior adſpirat aura, victíque comitate animi ad debitum ſeſe ultrò proſternunt obſequium, ſola Smolenſcum arx pertinaciâ fortis, & ſuo rigore effera, invitantis Regis ſprevit clementiam, ſuperbéque rejecit. Reſciverant in urbe præſidiarii, adeſſe in caſtris Regiis Legatos viros primarios, nec poſtremæ apud ſuos auctoritatis, velléque ſe cum iis nonnulla conferre nuntiarunt.

petunt colloquium cum Legatis.

Deſtinat Solticus tres è ſuo comitatu.

Deſtinavit futuro colloquio Solticus tres, loco intra munitiones Joannis Veiheri delecto. Veniunt ab utrinque, ſed quod non comparérent ſui concives Smolenſcenſes, quos in tam ſplendido Legatorum comitatu adeſſe pro comperto habebant, petière, ut illis quoque veniendi daretur facultas, quippe majori cum iis candore fidéque acturos. Mox adſunt duo, Conſtan-

ſtantinus Holovaceüs, & Athanaſius Filoſophovus, ſed hunc Athanaſium proſiliens ex arce uxor adventantis conſcia mariti, ad perfidiam compulit; quippe Veiheri munitiones prætergreſſus, rectà citato gradu inter explodentium militum fragorem, Smolenſcum petiit, ac in arcem ſe recepit: Moſchis reï novitate attonitis; noſtris verò dubitantibus, an armis fugitivum ſiſterent, cùm nec perfidiæ manifeſtus eſſet, & vim Legato inferre vererentur. Smolenſcenſibus interim juratam interponentibus fidem, eum ſequenti rediturum diem. Sed non comparuit, ſolitâ præſidiariorum perfidiâ hominem, ut ferebatur, invitum detinente: quam, dum noſtri objicerent, negavêre, ſe ipſius promiſiſſe reditum, neque poſſe ab uxore, fratre, liberis, concivibúſq; ſuis avellere, denique ſuum ſe recepiſſe retinuiſſéque hominem, qui Smolenſco ad urbem cum literis miſſus, in hoſtiles Demetriani exerçitûs manus incidiſſet: Et cùm poſt multos ſermones Moſchi deditionem arcis ſuaderent, inculcaréntque, non aliter duorum

Unus Smolenſcum aufugit.

Smolenſcenſes de ſiſtendo cavent, non tamen comparet.

Suadent interea Moſchi Smolenſcenſibus deditionem.

rum ambientium nefariam ac Moſchoviæ triſtem luctuoſámque de Imperio contentionem finiri poſſe, quàm electo Vladiſlao Principe Sigiſmundi Regis filio, quem jam omnes expeterent Ordines, ipſíque ſuâ Legatione poſtulaſſent, optimíſque conditionibus detuliſſent regimen; accederent ii quoque & experirentur clementiam regiam, idem olim ſenſiſſe Archiepiſcopum Smolenſci & Boriſſium Seinium Palatinum, de eligendo Principe in Magnum Ducem Moſchoviæ, conſtarent nunc ſibi, memoréſque ſuæ ſententiæ votis ſe omnium accomodarent. Longo ſermone Legatorum Smolenſcenſes avidè attentéque excepto, ſtupido arrogantíque reſponſo ſolvunt colloquium: *Sat verborum*, inquiunt, *hac vice, nox ingruit, abite ac in ſtationes veſtras vos recipite*. Nec inpoſterum de arce dedendâ mentionem fecerunt, ſervati tantiſper, ut caſu graviore ruerent, ſuæque pertinaciæ pœnas darent.

Reſpuunt & ſtupidè ſolvunt colloquium.

Sed ut ad Legatos Moſchorum redeam, ii ex animi ſententia rebus confectis Regi vale-

Legati reditum parant, retinentur à Legatis exercitûs Demetriani.

valedixerant, reditúmque apparabant. Verùm ſubſiſtendi neceſſitatem impoſuit illis communis ſocietatis vinculum, cujus à Legatis exercitûs Demetriani admoniti, ne ſe deſererent, inſimúlque redirent, obtemperarunt facilè, cùm nec reſponſum regium in mora fuiſſet. Intenderant illi immodicè ſua poſtulata, de quibus nullatenus cum Legàtis agi poterat, limitatam præſcriptámque ab exercitu obtendentibus poteſtatem, à quo nullum ſufficiens legitimúmque mandatum ad definienda, ſi quæ occurrerent dubia, acceperant: atque ea, duodecim diſtincta capitibus, Regi porrexerant. Et primis quidem cavebant Magnæ Duciſſæ ejúſque marito Demetrio, Moſchis Proceribus, ac Reipub. Polonæ: illi, ut Rex Imperii potitus arces dominiáque ratione dotis aſſignata tranquillè poſſidenda; huic, aliquem Ducatum qui ex ejus dignitate foret, è præcipuis videlicet Moſchoviæ, tenendum concederet: Moſchis verò quæcunque demiſſè peterent, benignus faciliſque annueret, tanti verò Imperii, ſi fatis ita viſum foret, non

Qui immodicè ſua poſtulata intendunt.

Marina & Demetrio cavent.

non ſibi ſuíſque, ſed univerſæ Reïpub. Polonæ, acceſſionem faceret. Initurum ſe rationem reſpondit Rex, præſertim quod ad dotem Marinæ ſpectaret, acturúmque ſeriò, ubi commodum adveniſſet tempus, cum ea gente de Imperio rebúſque ad illud pertinentibus tranſigendi, contineret ſe interim, nec modeſtiæ excederet limites, nihílque in perniciem Regis ac Reïpub. moliretur. Demetrio etſi nulla fides eſſet, neque eam mereretur gratiam, ſolius exercitûs cauſâ, cujus per hoc famæ conſultum vellet, proſpecturum ſe, prout ſtatus & dignitas ipſius perſonæ expoſceret, pacatè tantummodo viveret, turbis ſe ne immiſceret, neque eas concitaret, Regi & ſuam, & ſuæ gentis accommodaret voluntatem. Moſchorum poſtulata relinquerent regiæ clementiæ, qui ipſorum fidem animóſque pronos de meliori nota commendatos haberet. Bonum publicum totiúſque cui præeſſet Regni commoda, unicè ſibi cordi eſſe, iiſque belli in Moſchoviam illati cauſas rationéſque inniti.

Reſpondet Rex ad hoc poſtulatum.

Ita

Digitized by Google

Ita ad prima reſponſum capita: Duriora mox gravioráque, quæ ſequuntur, propoſuere. Approbaret Rex literas patentes ad delectûs habendos à Demetrio datas, nihílque imminueret de ſtipendiis donativíſque (poſt obtentas victorias navatámq; in bellis egregiè operam) ab eodem promiſſis conceſſíſque: quorum certiores faceret in ærario gazâque Moſchoviæ, adjiceret inſuper Imperii vectigalia publicóſq; omnes proventûs, ſive armis, ſive pace, ſive quocunque obtinendos modo. Cùm verò dubii bellorum eventûs eſſent incertáque Martis alea, ſi quid ſiniſtri interea accideret pateretúrque exercitus, & præmiorum & æris militaris jacturam, ad minimum duorum trimeſtrium compenſaret ſtipendio; cujus ſecuros redderet in bonis Præfecturíſque regiis, (Oeconomias vulgò vocant) efficerétque apud Ordines Poloniæ, ut lege in Comitiis latâ, firmum ratúmque id haberent. Ad hæc ita breviter dictum. *Stipendiorum, donativorum certitudinem habere volunt.* *Idque in bonis Regiis*

Non mediocrem parere admirationem Regi ea, quæ jam proponerent petita, oblitos videlicet natalis ſoli legum, per quas non

Denegat Rex, nec ullatenus per leges bona ſua obligari poſſe dicit.

liceret Regibus absque omnium Ordinum conſenſu bona proventúſque ſuos ullis conditionibus onerare. Nec Senatum conſentire poſſe, multò minùs ſcripto cavere, quem jurata fides ſtringeret: & quâ ratione tandem id oneris Reïpub. imponerent, debito præſertim contracto in extero ſolo, apud hominem externum, nullo Reïpub. commodo, ínque cauſa dubia, cujus æquitas in incerto foret. Nolle itaque Regem, nolle Senatum in patrias peccare leges, quibus ille patrocinium tutelámque deberet, horum verò muneris eſſet, providere ſalvas ſartáſque eſſe. Proponi id quidem deliberationi Ordinum poſſe, à quorum id unanimi penderet ſuffragio, ſe verò non refragaturum concordi omnium voluntati.

Præmia, ſtipendia ſe exſoluturum pollicetur, ſubacto Imperio Moſchovitico.

Jam verò præmia & ſtipendia nihil dignius juſtiúſque, quàm reddi exercitui optimè merito bellicâque gloriâ illuſtri, nec eſſe alienum Regem, annueréque, ut omnia æra militaria probè deductis calculis à primis belli exordiis, ſuo ordine procederent, quoadúſque propitia fata Imperium Moſcho-

ſchoviticum ſive conſilio ſive armis poteſtati Regiæ tradiderint: atq; tunc tranquillo admotum regimini, certúmque ac ſecurum Imperii poſſeſſorem, è proventibus, gazâ, ac vectigalibus univerſæ Moſchoviæ ea ſe perſoluturum, quæ deberentur ſtipendia; provideret interim exercitus, & ita ſuas inſtitueret rationes, ne ſumma, quam expoſcerent, totius Moſchoviæ cenſum ſuperaret. Quodſi verò ad præfixum tempus, decimâ videlicet ab obtento Imperio hebdomade, ſua non reciperent ſtipendia, ſecuritatem exigendorum ex formula pactorum iis præberet Severia Rezanenſiſque ditio, ambæ à milite poſſidendæ, quarum agri uberes ac ſuâ fertilitate nobiles ſufficerent.

Ad extremum petunt trimeſtre ſtipendium, & nonnulla adhuc poſtulata inferunt.

Ultimò tandem propoſuère Regi petieréque; videlicet, trimeſtre ſtipendium ad reparandam armorum, equorum, caſtrenſiſque ſupellectilis jacturam, refectos eâ liberalitate Principis promtiores fortioréſque ad promovendos ejus conatûs futuros. Deinde quæ inpoſterum facerent ſtipendia, quorum initium eſſet à die Natali Chriſti Ser-

vatoris noſtri ſacro; proximò, non minora cenſerentur iis, quàm quæ exercitus regius acciperet: commilitones ſuos mutilos & à vulneribus invalidos, munificentiâ recrearet, refunderet ſumtûs, quos Ordinum Ductores ad delectûs habendos ducendúmque in Moſchoviam militem, è propriis erogaſſent facultatibus. In jus, ſi quis tempore belli vocatus, non comparuiſſet, cauſáque cecidiſſet, aut interea, quamdiu Martia ſequerentur ſigna, vocandus eſſet, eï beneficio regio prorogaretur dies, reſcriptúmque daretur temporaneæ libertatis. Ad extremum iis Ducibus, Tribunis, ac Centurionibus, prout ſuo quiſque eſt adſcriptus Ordini, parérent, ſalvâ ſupremi Copiarum Ducis auctoritate, cujus honori nihil ſe derogare velle, profiterentur.

Et poſtulata tale à Rege tulere reſponſum: Munificentiam ac liberalitatem maximè Regibus competere, niſi illam quandóque tenues ærarii ſiſterent prohiberéntque cenſûs, quod jam exhauſtum tantis impenſis quis non adverteret? ac proinde trimeſtre ſtipen-

Digitized by Google

ſtipendium non poſſe exercitui numerari, certam eï nihilominus ſummam donativi nomine offerre Regem pro ſua clementia, partim ære, partim diverſis exſolvendam mercibus, iis præſertim, quæ exhauſti militis inopiæ ſuccurrerent. Experturos quoque illos beneficentiam regiam, quos iniqua ſors belli duriùs tractaſſet, & ad miſerandam perduxiſſet invaletudinem. Tribunos Centurionéſque è privato peculio expenſam ſummam recepturos ex ſtipendiis integerrimè & ad amuſſim ſibi perſolvendis. Reſcripta regia ad remorandos juris progreſſûs, ſumeret quiſque veteri uſitatóque Cancellariæ more. Diſciplinam exercitûs ſub eorundem Ducum, Tribunorum, ac Centurionum imperio retineri permaneréque, id verò etiam optare Regem: ad extremum hortari, præciderent tandem aliquando importunas ambages, cogitaréntque agere ſe non cum homine ignoto externóque, cujus pollicitationibus hucúſque eluſi, ſervilis patientiæ dediſſent documentum, Regem ac Dominum eſſe, qui & præteri-

Certam ſummam donativi nomine Rex pollicetur.

Ad reliqua poſtulata reſpondet.

Hortatur ne ſecum ita agerent ſcrupuloſè & temerè.

teritis mederi incommodis, & gloriam nomini Polono ac Reïpub. emolumenta aſſerere decreviſſet: nihílque ſibi reliquum feciſſet, præter felicem Imperii ſui rerúmque geſtarum recordationem aliquândo apud ſeram poſteritatem non ingratam. Pollicebatur quoque Rex iturum ad illos Palatinum Braclavienſem, munitum plenæ facultatis mandato, ſtatuendi decernendíque, ſi quæ tractanda negotia occurrerent, modò illa ad æquitatis normam attemperarent. In eum modum expeditâ Moſchorum ac exercitûs Demetriani Legatione, abiêre è caſtris legati, ea quæ cum Rege conſtituiſſent, iis, quorum intererat, relaturi.

Joannem Potocium.

Quis tandem exitus fuerit illius Demetriana militia breviter narratur.

Sed me jam urget neceſſitas non interruptè comprehendendi narrandíque conſilia exercitûs illius, quæ ſecuta ſunt, & quemadmodum corpus illud bellicoſi militis validum firmúmque, ac in totius Moſchoviæ terrorem compactum, diſſolutis veluti artubus, diviſíſque per tumultum militibus, in partéſque ſectum, labefactatis conciderit viribus.

Et

Et gliſcebant indies hinc atque inde ſuſpiciones militum, quaſi à partibus abducti & ſtipendiis, & donativis, præmiiſque artificioſo Legatorum Regiorum commento ſpoliarentur, promiſſiſque tantùm alerentur, quæ vel opportuna occaſio, vel feliciter confectum eluderet bellum. Hinc abſentem jam Stadnicium Caſtellanum Præmiſlienſem, & Ludovicum Veiherum diris devovebant, peſſimam quâ ſecum agerent fidem, exprobrantes: jámque inviſis nominibus (prout inſolentis militis jubebat furor) ignominioſos appingebant titulos, execrantes frendentéſq; ad Legationis Regiæ mentionem. Ac Duces quidem & Primores ſui conſtantes propoſiti, tenaciſſimè Regi adhærebânt, militum longè plures, turbulentiora magis quàm honeſta ſpectabant. Quippe is conſtabat exercitus pleràque inconditâ multitudine, bellis civilibus aſſuetâ, quæ dulcedine prædarum illectâ, quam ſibi certo ex hoſte deſtinabat, proindéque inquies, belli Moſchovitici occaſione arreptâ, ad ficti Demetrii famam exteræ militiæ nomen dederat,

à Demetrio ſe abductos queruntur.

Duces ac Primores conſtantiſſimè Regi adhærent.

Sola fex militum tumultuatur.

rat,

rat, & quidquid maximè turbidum in Polonia ſeditioſúmque fuit, eò conceſſerat, totâ Republicâ, veluti ab exhauſta ſentina, jam feliciùs reſpirante. Tantóque ad tumultum proniores erant, cùm ſtipendia ampla, pollicitationes Demetrii, ingentes totius Moſchoviæ opes animum ſubirent, quas promtiùs à Demetrio obtenturos ſe ſperarent, cum quo & contumeliis nonnunquam agere abſque ullo reſpectu Principis didiciſſent; proindéque ab illo faciliùs extorſuri: hìc verò Regia Majeſtas oculos perſtringeret, armatáque terrorem incuteret, tantam haud paſſura inſolentiam. Nec Demetrius quieſcebat ſpargendo in exercitu ſeditionum ſemina, quæ literis includebat blando verborum lenocinio refertis. Compellabat illos commilitones, quorum robur, conſtantiam, res fortiſſimè geſtas, mirificè extollebat, ſpectatam implorabat fidem, cui afflictas ſpes ſuas credidiſſet. Jam ſupplex ac ſquallidus ne ſe deſererent orabat, illorum virtuti acceptum laturus Imperium, cujus aſſerendi cauſâ ſanguinem ſu-

à Demetrio largis promiſſis excitata.

Et per literas, opum ingentes ſpes facientes.

fudiſſent, magna cum facultatum ſuarum jactura. Oſtendebat deinde Imperii opes, ampla laborum ærumnarúmque præmia, ingentia offerebat donativa, móxque adfuturam, ſi durarent, promittebat mercedem. Eſſe adhuc integras Provincias quæ ſe agnoſcerent ſequerentúrque, ſervarent & illi juratam fidem, ad eam ſe tanquam ad tutiſſimum recipere aſylum, in quo plurimùm virium præſidiíque reponeret, illam ſe denique per omnia ſacra iteratis vicibus implorare.

Acriùs Marina commovet.

Sed ea quæ à Demetrio mittebantur, etſi lecta auditáque, incitabant militem novi motûs cupidum; validiora tamen erant à Marinæ in caſtris degentis præſentiâ illecebríſque, quæ blandis ſuſurris, velut mollioribus Zephyris, militares permulcebat aures, qui ab inquieti animi excepti milite, mutabantur in aſperum horridúmque Boream impetu ſuo Caſtra agitantem rapientémque. Quippe fæmina ingens animi, manipulos interviſere, ſigna adire, largitiones polliceri, orare, notos fidóſque per contu-

Variis artibus etiam ultrà ſexum.

bernia immittere aſſueverat, didicerátque iis artibus, quæ verecundiæ quandóque vim inferrent, militum animos pellicere, ad retinendos in fide Demetrio datâ, & quæ ad avocandos à Regiis partibus plurimùm haberent efficaciæ.

Dunenſes Kozaci primùm ſeditionem erumpunt.

Ac primùm Dunenſium Coſacorum ipſius inſtinctu impulſúque erupit ſeditio, qui ſpretâ Ducum auctoritate contemtóque imperio, ſervatis ordinibus, explicatis ſignis, pleno die, univerſo inſpectante exercitu, è Caſtris exceſſere, Calugam ad Demetrium contendentes, fruſtra ipſorum Tribuno Zarucio reclamante ac per vim retinente. Cui jam impar, advocat Rozynium copiarum Ducem, is tantæ impatiens inſolentiæ, raptâ propere inſtructâque ſuorum legione profugos aggreſſus, ad ſatietatem cæcîdit, duobus millibus interfectis, reliquis verò ad caſtra compulſis, cæteris iiſque paucis, quos fuga ſervaverat, ad Demetrium elapſis.

Cæduntur à Rozynio.

Marina è caſtris fugit.

Interim Marina facti conſcia, ſátque motuum ſe concitaſſe rata, qui difficulter con-

conquieſcerent, penéque ſecura, non deſerendam à plurimis militum Demetrii ſui fortunam, noĉte intempeſtâ clàm è caſtris exceſſit cum duabus fugæ comitibus ancillis, ſexu diſſimulato, virumque habitu, arcu, pharetrâ mentita, celerrimis equis Calugam properavit: relictis in cubiculi menſa literis, quæ feſtinati abitûs exercitui rationem redderent. Et ſiquidem ſtylus index eſſet animi, ac præcipuus veteris ævi Philoſophiæque pater inſpecturus adoleſcentem viſurúſque, loqui primùm juſſiſſet, non abs re exiſtimo literas Marinæ Latino fideliter donatas ſermone proferre, imaginem generoſi ingenii & ultra muliebrem audentis ſexum, exprimentes.

Literas ſeditioſas reliquit in caſtris.

Naturæ inſtinctu mutæ animantes brutáque rationis expertia infeſtos declinare conſueverunt ictûs, neque ullam adeò negligentem ſui reperiri feram, quæ adverſos non fugiat reformidétque casûs: & cur id homini vitio vertendum foret? quem Deus ſupra belluas præſtantiori extuliſſet jure, ac intellectu veluti quadam divinitatis ſuæ portione condecoraſſet, ejus ſibi plenè tutelâ cuſtodiáque reſervatâ. Et profectò

Quales illa.

 Regum

Regum ac Principum Divinam Majeſtatem ſingularem gerere curam, quotidiana docet experientia, quæ unà cum tam ſublimi quam in terris eſſe voluit, cujúſque ipſe promus ac condus eſſet regnantium prærogativâ, partem quoque illis cœleſtis infuderit conſilii, meliora tutioráque ſuggereret, futurorum admoneret, ac in omnes caſûs præſidia ſubminiſtraret, cordáque ſuâ Divinâ præpotentique manu flecteret regerétque. Cui ego omnia accepta referens, quemadmodum me rerúmque mearum ſummam, ſupplex ipſi permiſi; ita ejus patrocinio confido, certáque ſum, me ipſius beneficio à contumeliis procacis linguæ criminationibúſque vindicandam, quas hominum effrænis licentia ſuæque negligens famæ ac honoris, protervè objiceret. Neque in me ipſam crudelitate peccare volo, negligeréque ea ac dubiæ permittere fortunæ, quæ cuivis probo intimè curanda ſunt, nec infra brutorum infelicem ſortem detrudi cupio. idque non tantùm fæmineï ſexûs genius meticuloſus, ſed ratio mihi ipſa dictat, ut rebus meïs proſpiciam, & eas declinem contumelias, quæ mihi ab illis imminerent, quibus defenſio nominis honoriſque meï eſſet concredita. Impetitum honorem, læſam famam, oppugnatam dignitatem, quam ſoli debeo ſupremo Numini, plenum dolore ingentique

que

que mæſtitiâ cor vix patitur. Interceſſere cum perditiſſimis quibuſque neſcio quæ negotia, inter commeſſationes & temulenta convivia, quot ſcyphi, tot intentata opprobria, & ab iis quidem, quibus vitam, nomen, honorem, mëique ſtatus integritatem commiſeram. Horrebat animus inque continuo verſabatur metu, cùm non tantùm dignitas mea periclitaretur, quam ſe erepturos ſummo cum dedecore ac ignominiâ minabantur, ſed & cùm vita peteretur, in quam à nonnullis factæ eſſent conſpirationes, dum clàm abreptam, alieno ſubdere Imperio, velut captivam, deſtinaſſent. Quamobrem quemadmodum pati non potui, ut inter eorum manus, qui ſanguinem appetebant meum, ludibrio velut expoſita verſarer: ita nunc avertet hoc facinus Deus, ne quiſpiam me réſque meas velut in mercatum adducens, de privatis ſuis commoditatibus lucróque licitationem exercere poſſit: aut certè gratiam alterius cum meæ dignitatis jacturâ aucupari, per ſummam perfidiam, quæ ſuaderet incitarétque me prodere, eorúmque reddere manibus, quibus nihil juris non modò in meam perſonam, ſed neque in hoc competeret Imperium: Aderit ultor perfidiæ perjuriique Deus, mihi verò protector tutórque ſupremus, cui abſente patre, matre, propinquis orbata, amicorum comparente nullo, defen-

Ruzyniium carpit.

Regem perſtringit.

Digitized by Google

ſore vacua penitúſque derelicta, dolorem mœrorémque meum committo: ſequor adactâ neceſſitate maritum, & ad illum me recipio, cui ſacramento obſtrictam fidem debeo, nominiſque meï integritati conſultum eſſe cupio, ac poſt tot turbas motúſque pacatè in arce mea reſpirare, juſti ac ſupremi Judicis innocentiæ meæ præſtolatura decretum. Quem iteratò teſtor, quod, quemadmodum famæ, dignitatis, ac jurium meorum integritatem plenè retineo, cùm ſim Domina Populorum, Moſchoviæ Imperatrix, Nobilis Polona, externam poteſtatem nullatenus agnoſcam, ita proſpectura bonum ac commodum eorum militum, qui virtutis, gloriæ amantes, ſacramentíque ſui ſunt memores, DISCEDO.

Litera lecta à milite tumultum ingentem excitant.

A diſceſſu Marinæ iterum miles in rabiem prolapſus eſt, & magni ac implacabilis motûs dedit initium: primò feſtinatus ipſius abitus, deinde literæ ſcriptæ non ſine occultâ in Regem inſectatione, & contra Duces, Tribunos, ac præcipuos in exercitu querela, quam fæmina in luctum ſuíque commiſerationem compoſuerat; cæterùm ſub ſpecie doloris verborúmque triſti involucro, vindictam, motûs, ac ſeditiones texerat,

rat, graves mox accendit offenſiones, quæ ſubitò ita exarſerunt, ut eas nec Tribuni, nec ipſe armorum Dux Rozynius extingui poſſe arbitraretur: plúſque adferebant incentivi, contumeliæ, probráque Ducibus cumulata: ac, ut in talibus diſcordiis ſingulorum audacia valet, ab illis ſæviendi ſumunt principium, nec tantùm minas intentant, ſed ſtrictis gladiis invadunt Rozynium, palàm vociferantes. *Itáne, Rozyni, tuo faſtu ac temulentiâ pulſum. Demetrium ſequitur exul conjunx pari extruſa arrogantiâ; ubi Principes? & cujus jam ſequemur auſpicia? ubi jurata fides? cur ſtipendia noſtra præmiaque emerita proditum is? deſertorem te jam non Ducem compellamus noſtrum infamis tranſſfuga? & Regiorum vanis deluſe emtéque promiſſis. Redde exactos Principes perfide? & cui vis exercitum objicere lanienæ, ipſe eandem mox ſubiturus es.* Hæc diſſonis ingeminantes vocibus reprimere contráque niti volente Rozynius, admota vis, exploſíſque in illum fiſtulis ferreïs, non procul à pernicie erat, niſi ſe cauto ſubduxiſſet conſilio vir aliàs fortis audáxque, non alio occurrente tunc ſubſidio, quàm cedere, ve-

Rozynius ſtrictis gladiis appetitur, & vocibus contumelioſis.

Declinat impetum furentium.

veláque ſubmittere tantiſper, agglomeratis furioſæ tempeſtatis fluctibus.

At quis Neptunus illos tam felici ſedaſſet tridente? continuo itaque æſtu ſeu feſſi, & in quem ſævirent non comparente, ſive nonnullis Centurionibus omni ſuſpicione apud exercitum vacuis ideóque gratioribus annitentibus, ſubſedere ad tempus, non tamen planè integréque redditâ malaciâ. Aliquantùm quieviſſe videbantur, exſpectabántque ſubſidium illud & donativũ, quod ſibi Rex in reſponſo Legatis dato promiſiſſet. Quod, etſi non ſatisfeciſſet turbidis pluráq; poſcentibus, ideo majorem ſummam aut ſeditioſis conatibus extorquere volebant, miníſque, aut certè ad ſuum iterum Demetrium redire parabant, & priſtino adhærere fœderi.

Reſedit aliquantùm tumultus.

Edocebatur quotidie Rex nec ignorabat in quem exarſiſſent tumultum milites Demetriani, accurrerat namque è caſtris Komorovius, nuncians permultos iterum ſuum ſpectare Demetrium, miſiſſéque ad eundem Legatos ſignificantes, nolle ſe illi deeſſe, ſi ſtipendia parato ære quamprimum per-

Quem Regi nunciat Komorovius.

perſolveret, affirmabátque certò Mlocius, habere Demetrium Octuaginta millia communium florenorum promta, nec difficulter majorem conquiſiturum ſummam, proinde verendum eſſe, ne iterum exercitum in ſuas pertraheret partes, Regémque magnis, quæ inde impenderent, implicaret difficultatibus. Idem aſſerebat Obalcovius, inſuper addens: Fremere exercitum indignaríque nullam ſibi à Rege pecuniam mitti, quam niſi Palatinus Braclavienſis, qui propediem venturus ſperabatur, adferret, non eſt quod huc veniret, quippe vi ab ingreſſu caſtrorum excludendus, ſi verò contrà tenderet, prælio etiam armíſque excipiendus.

Et Obalcovius.

Potocius.

Admonuere quoque Regem literæ Joannis Sapiehæ diſſidiorum ſeceſſionúmque in illo exercitu, ubi non aliæ audirentur voces quàm pecuniam flagitantium, aliàs difficulter contineri poſſe in officio copias, irritóſque futuros & Regis conatûs, & Regiorum Legatorum ſollicitè impenſam operam.

Et Joannes Sapieha per literas.

Verùm ſueta Regis cunctatio, illorúm-

Digitized by Google

Rex obviam it ſeditioni cunctanter.

que, quibus plurimùm fideret conſilia, immaturam malis adferebant medicinam. Et poſtulata quidem militum in immenſum excreverant, quibus nec ſuâ dignitate nec Reïpublicæ ſalvâ Rex annuere poſſet, tantæque ſatisfacere inſolentiæ, quæ propoſuiſſet conditiones immodicas: nihilominus conſtat potuiſſe quantâcunque liberalitate conciliari animos, illáque ipſa ſumma centum millium celeriùs miſſa, quæ exigua licèt exercitui videretur, tamen vel ſolo fulgore æris promti paratíque perſtrinxiſſet militum oculos, ſtitiſſétque furentes, exſpectaturos non dubiam Regis majorémque munificentiam, cujus jam fidem feciſſet tam promtè numeratum donativum. An ſequiora conſilia, an tenuitas ærarii in cauſa fuerit, haud mihi promtum eſt aſſerere, celeritatem in exſequendis negotiis, et præcipuè ad inſolentem leniendum militem promtitudinem defuiſſe, pro comperto habeo. Nam interim & auxilia nulla comparebant, copiæque ad ſuppetias ferendas promiſſæ, proindéque Scopinus

Quæ centum millium ſummâ celeriùs miſſa ſopiri potuiſſet.

Nec ſubſidia promiſſa expedita.

Suy-

Suyſcius numeroſo auctus exercitu edoctus, Demetrianorum vires & fugâ Impoſtoris quaſi ſemotis auſpiciis, & internâ ſeditione labefactatas, fortunam experiri ſtatuerat, fidebátque armorum ſuorum robori, quod ſi intuliſſet, certam ſibi pollicebatur victoriam, cujus jam præclara haberet initia, reſtituto ſuæ libertati Cœnobio Trinitatis, coactóque diuturnam ſolvere obſidionem Sapiehâ, cui pabulandi reïque cibariæ & annonæ proſpiciendæ facultatem è vicinis ademerat agris, atque obſidentem ipſe graviùs obſidebat. Nec Scopino quiſpiam tunc reï militaris peritior habebatur, quippe cautus conſilio providúſque, caſtra optimè firmare munitionibus palíſque præacutis noverat, quos bis mille eum in uſum curribus vehere ſolitus erat: manu impiger diſciplinæque militaris tenaciſſimus, ſuíque ſeptentrionis frigora in ſocietatem pugnæ, cùm opus eſſet, advocans. Et recedentem Sapieham hærentémque Demetroviæ, aggredi conſtituerat, tredecim Moſchorum, duobus Germanorum millibus armatus,

Imminente interim Scopino, qui Sapieham ſolvere obſidionem Cœnobii Trinitatis fecerat.

6 Milliaribus à Cœnobio Trinitatis fecerat.

Habent in ſuo exercitu pedites ſoleatos. pedites ſoleatos ſecum trahens, qui expediti per nivis frigore conſtrictæ ſuperficiem ac in duriorem congelatæ cruſtam celerrimè pervolarent, tela jacerent tantò certiùs, quantò agiliùs, præſertim cum Polonis graviori armaturâ equíſque impeditis, non ſine magno incommodo inter altiſſimas Moſchoviæ nives in locis iniquiſſimis *Solearum apud Moſchos hieme uſus.* colluctandum foret. Uſitatum id Moſchis conficere ſoleas ligneas, tenues, longas pedes quinque, latas unum, antrorſum recurvas, quas calceïs adaptant, ut non modò per glaciem, ſed per ſummas nives ſummâ ac incredibili pernicitate in omnes par- *Simile quid Hollandi habent.* tes expedito flexu decurrant, feras inſectentur occidántque, & miræ velocitatis edant ſpecimina. Sed hæc terriculamenta non adeò affecerant Sapieham, virum belli ſcientem artíſque militaris præclarum, qui aliquoties gravem Scopino cladem intulerat, vincíque poſſe docuerat, ubi unita virtus & conſentientium Tribunorum animi conſpiraſſent. Et quia aberat commune vinculum concordia, ideo major in

in exercitu Demetriano metus, ſcripſerátque ad Regem Rozynius, auxiliares implorans legiones, & Solticus cum Moſchis Proceribus apud Staniſlaüm Zolkievium armorum Ducem eas flagrantiſſimè urgebat.

Rex Joannem Potocium ad ferendas ſuppetias deſignat.

Deſignaverat Rex Joannem Potocium Palatinum Braclavienſem qui ſubſidiarias legiones contra Scopinum duceret, quibus addiderat Rozynium cum ſuis equitum Germanorum turmis: & opportunè quidem decretum auxilium corrupit mora Potocii varia effugia protrahendíque cauſas nectentis. Namque primùm incuſata loci diſtantia unde ſibi currûs & equi itineri faciendo neceſſarii adducerentur, ante quatuordecim dies ſe non poſſe proficiſci affirmabat: deinde, ſe equidem è veſtigio iturum reſpondit, haberet tantummodo ſub ſignis juſtum militum numerum, ferret pecuniam Demetrianis promiſſam quantocius numerandam, ſine qua ſe nolle ſe impetui ſeditioſorum objicere, cùm præſertim vacuas nudáſque manûs armatis dexteris ſe

Cunctatur ille, varias moras nectens cauſas, primò ſpecioſas.

 ſalu-

rum arbitrium atque ipſa potentia transferretur. Reputabat quoque ſe militis ſeditioſi exponi turbis, ad quas componendas ſi nihil attuliſſet remedii, periclitaturam ſubitò ſuam exiſtimationem, quam integram hucuſque ſervaret, carpendíque ipſius geſta æmulis non defuturum ampliſſimum campum. Neque verò militem conquieſcere poſſe, ubi non comparerent æra, hâc tantùm offâ latrantes Cerberos egregiè mitigari, eloquentiam, dexteritatem nihil prodeſſe irritatis inopiâ egeſtatéque, quæ ſurdas haberet aures, manûs verò oculatas. Jam verò qui reſiſteret Scopini potentiæ dubiis militum animis nec inter ſe cohærentibus, ipſiúſque detrectaturis Imperium, cùm ſuis tantùm Ducibus parére noſſent, cæterùm illum tantùm ut auxiliarem, non ut Imperatorem ipſorum ſignis acceſſurum. *Exiſtimationem.*

Atque ita dum Potocius ſuæ apud Regem potentiæ ſtudioſus cunctatur, ac Zolkievium iis objicere turbis, quæ de illius famâ auctoritatéque detraherent, cogitat, & Rex promiſſum differt donativum, fruſtra in- *Ob dilatum donativum & ſubſidia iterum miles efferveſcit.*

in dies milite præſtolante munificentiam Regiam, iterum ſeditio malè preſſa erupit. Circumventos ſe à Legatis Regiis clamitantes, qui vanâ ſtipendiorum pollicitatione eluſos aliò impuliſſent, in eáſque ambages ac rerum ſuarum incertitudinem conjeciſſent: non eſſe aliud medium reparandi dedecoris accepti, vindicandæque injuriæ, quàm ſi eorum poſſeſſiones in prædam acciperent, qui ejus conſilii Regi auctores exſtitiſſent. Et jam deſignabant bona fortunáſque Zbaraſcii Præfecti Cremenecenſis, Mareſchalci Lithvaniæ, & Cancellarii: interea nec Regis parcebant nomini, qui vitam & ſanguinem largè ſibi devotum nec unius trimeſtris numerato ſtipendio gratus facilíſque rependere vellet. Jámque in illo exercitu omnia turbida, nec ad obedientiam miles compoſitus vigilias obibat, Tribunorum juſſa aſpernatus ſtationes deſerebat, cuncta denique impetu agebat, à tergo verò impendebat ferox poténſque Scopinus, in omnéſque reï gerendæ occaſiones intentus. Quocirca & metu adventantis hoſtis

Doroſtaiſcii & Sapiehæ.

Ductorum imperia aſpernatur.

hoſtis cui jam impares eſſent, & ſolutæ diſciplinæ militaris inſolentiâ adacti, præmiſſis impedimentis vaſiſque conclamatis caſtra incendunt, fidéque ſibi mutuo datâ ſervatis ordinibus Oſipoviam, quò tormenta avexerant, contendunt, inde verò iterato ad Regem Legatos expediunt, Alexandrum Zborovium, Vilamovium, Sczucium, nihilo mollioribus inſtructos mandatis, quæ ut ſemel intenderant extremè, ita ne remitterent, adduci nullatenus potuerunt. Queſti ſunt deſideriis ſuis non reſpondere prout ſperaſſent benignitatem Regiam, ac in æquiſſimis poſtulatis ſerepulſam eſſe paſſos, inſertum donativum exile, tantis copiis inſufficiens, cæterùm nec ſtipendiorum ſuorum quæ hactenus meruiſſent, ullam ſecuritatem obtinere potuiſſe. Incuſabant Legatos Regios qui & Demetrium Caſtris expuliſſent, & tam amplâ militem præmiorum ſpe lactaſſent, quæ deinde in dubium vocarentur: verendum jam eſſe, ne aliam viam irritatus miles ineat exhauſtas ſuas rationes reficiendi,

Caſtris incenſis Oſipoviam abit.

Legatos ad Regem mittit.

Cum veteribus poſtulatis.

ciendi, reſarciendorúmque damnorum. Atque illud reſponſum quod nuper Legati exercitûs attuliſſent, anſam dediſſe deſerendorum Caſtrorum, evertendæque totius biennii gloriæ: conquerentem quippe militem nihil ſibi penitus concedi daríque à Rege, in immenſos efferbuiſſe motûs, inde ſecutam ſeceſſionem ingentéſque tumultûs, qui coëgiſſent aliò migrare, præſertim verò jam apertis lateribus diſſolutíſque, & in omnem vim prævalido hoſti patentibus.

Rex idem quod & antea reſpondet.

Hæc illorum Legationis ſumma, nec Regi aliud reſponſum dare viſum, quàm id quod jam dediſſet: nec ipſius Reipublicæ dignitas patiebatur, eam iniqua poſtulantis militis proterviæ objicere. Legati molliùs à Rege habiti contentíque, diſceſſere ad exercitum, ſed jam Duce vacuum, ſublato interim è vivis Rozynio ſupremo armorum Præfecto, viro militiæ ſtrenuo ac bellicâ laude præclaro, quem vis morbi Voloci exſtinxit. Atque cùm & Legationis ſuæ ſummam non ad mentem militum avidè quid

Digitized by Google

quid à Rege adferrent exſpectantium, expoſuiſſent, & morte Rozynii veluti ſacramento ſoluti magis magíſque inſoleſcerent, ſpretâ benignitate Regiâ, turmatim ad veterem abiére Dominum, ſpe præmiorum amplíſque evocati pollicitationibus: remanentibus nihilominus pleriſque primorum, & prout fidem dederant, Regis obſequium præferentibus. Et ex Legione quidem Zborovii haſtatorum equitum centuriæ ſex, Andreæ Mlocii legio integra, Romani Rozynii olim Ducis, Vilamovii, kopicinii, Lanckoronii, Vilkovii, Ruſiecii, Marchocii equitum turmæ pleno numero, præter Bobovii mancam, cujus pars ad impoſtorem defecerat, in Regias tranſivere partes. Cæteris Calugam contendentibus non leve addidere robur Joannis Sapiehæ legiones, quæ hactenus Regi fidiſſimæ conſtantéſque, nunc viſæ nutare, deſertóque Rege iterum ad Impoſtorem tranſire. Comperio nihilominus in actis diurnis, Sapieham à Rege accerſitum in caſtra veniſſe, 25 Mart. ejúſque mandato Impoſtoris ſecutum auſpi-

Turmatim ad Demetrium pars copiarum ſecedit.

Primores cum nonnullis turmis Regi adhærent,

Excepto Sapiehâ, qui cum ſuis Legionibus impoſtori adhæret.

Digitized by Google

cia, non quod ſuis legionibus hominem vanum adipiſcendi Imperii cauſâ fulciret, ſed ut illo prætextu armorum diſtineret tantiſper Suyſcium reparantem colligentémque copias, ne penitus undique ſolutus metu, Regi Smolenſcum obſidenti gravior imminere poſſet.

Rege ita permittente.

Et ii qui Regiis adhæſerant auſpiciis, Regem ſuæ erga illum fideï conſtantíſque animi certiorem faciunt, miſſis Lanckoronio ac Bobovio primariæ notæ Centurionibus, petúntque, ſuſciperet promtam eorum voluntatem gratus hilaríſque, eâque proſequeretur clementiâ ac liberalitate, quam ipſorum expoſcerent merita. Promiſſum centum millium florenorum donativum quantocius mitteret, in reliquis acquieſcere ſe reſponſo regio, quod per Legatos multoties ad ſe miſſos dediſſet, peteréntque tantummodo ne ea exciderent animo, quæ benignus obtuliſſet. Denique Zarucium notæ fortitudinis bellicorúmque operum virum de meliori notâ commendant.

Turma Regias partes ſecuta Regem per nuntios adeunt.

Donativum petunt.

Zarucium commendant.

Non abſque ſingulari encomio fideï & debitæ

debitæ erga ſe obſervantiæ Rex Legatos dimiſit, gratiam ſuam commilitonibus relaturos, cujus primum jam dediſſet indicium in numerando centum millium donativo, quod etſi nunc exiguum à tenui proveniret ærario, non tamen liberalitati Regiæ limitem præſcriberet. Et ubi ſe faventior explicuerit fortuna, effuſuras ſuæ Majeſtatis manus copioſiorem munificentiam, debitam fido ſuóque obſequenti Principi exercitui. Irent jam, & ut conſociavere animos, conſociarent & vires, conferrent cum Ducibus conſilia, urgerent premeréntque hoſtem, eáque præſtarent, quæ Rex à fidelibus ſubditis, Patria verò ab optimis exſpectaret Civibus.

Rex annuit poſtulatis.

Hortatur ut contra hoſtem ſociatis armis pergerent.

Sed illud donativum ſerò tranſmiſſum fuiſſe conſtat, indéque inſolentior miles factus, & dum exſpectat in omnem libidinem effuſus, regiis copiis accedere noluit, plurimúmque negotii faceſſivit jamjam manûs cum hoſte conſerturo Zolkievio, quod ſuo loco & ordine dicendum erit.

Hic tandem exitus fuit Demetrianæ mi-

 litiæ,

Militia Demetriana quantum præſtiterit in Moſchovia.

litiæ, quæ ultra biennium urbem principem obſidione preſſit, Baſilii Suyſcii vires non diſtinuit ſolùm, ſed attrivit fregitque, ad extremum tantum Imperium fatigavit, ut valido robore conſtantique oppugnantium virtute tremefactum, in ruinam nutaret. Ac profectò eam militis avocationem abalienationémque à Demetrio obfuiſſe vehementer Regi àc univerſo Poloniæ Regno, ſecuta inde poſtmodum pernicies ac immenſa malarum congeries aperuit. Subibant in mentem prudentiorum conſilia, quæ neglecta, aut ab æmulantium ſubverſa livore, publico malo ſpernebantur. De quibus cùm nonnihil ſuperiùs commemoraverim, liberiùs ea jam ab eventu, ſumtâ occaſione, accuſare poſſem, ſed uberiùs id mihi enarrandum erit, ubi in illa incidero tempora, cùm peracto bello Moſchovitico horrenda in patriam ſeditioſi militis conjuratio erupit, cui importuna à Demetrio legionum avocatio, & prælargæ Regnóque graves Legatorum Regiorum pollicitationes anſam dedêre. Bellorum optimi exitûs tum vel

Ejus à Demetrio avocatio Reipublicæ nociva.

lib. 2.

vel maximè exſpectandi ſunt, cùm brevi compendio alienâ impenſâ, alieno periculo ducuntur: ea omnia benigna ſors Sigiſmundo Regi detulerat, ut etiam inter alienos conflictûs, pugnas, certamina, illi ſine ſudore ac ſanguine, denique otioſo ſpectatori alienarum calamitatum victoriæ palmam promitteret: corrupit æmulatio quidquid fuit optimum conſilii, Rege nimiùm illa, quæ ſibi finxerat idola, adorante.

Verùm præpoſteri facti ſubitò infelix comparuit fructus, armatus videlicet Suyſcius, ſed quem iterum inimica exarmaret ſors, memorandúmque illudentis orbi rotæque inſtabili inſidentis Deæ relinqueret exemplum. Namque detracto diademate, excuſſo ſceptro, ſpoliato purpurâ, capucium, ſcipionem, demum ſagum cuculatum induit, fecítque è Principe Monachum, è Monacho captivum. Atque ad ea accuratiùs referenda jam Stylum verto. Fortuna.

H I-

HISTORIÆ VLADISLAI POLONIÆ ac SUECIÆ PRINCIPIS,

LIBER QUINTUS.

Suyſcius ſolutâ obſidione Metropolis, fugatóque Demetrio vires ſuas circumſpectat.

BAſilius Suyſcius, qui etſi ductu patruelis ſui armorum ſupremi Ducis, præclarè aliquoties rem geſſiſſet, nunquam tamen audaces poterat exerere ſpiritûs, quoaduſque hinc ſubditorum in urbe tumultuantium ſeditioſas audiret voces, inde verò Demetrianis caſtris ſibi Metropolíque gravioribus arctiùs ſtringeretur premeretúrque. Sed profugiente Calugam Demetrio, exercitu illius in ſeditionem concitato diſtractóque, parte ad veterem abeunte Dominum, parte cum

Demetrium.

cum præcipuis Tribunorum Centurionúmque accedente Regiis copiis, caſtris deſertis exuſtíſque, velut moleſtâ, quâ biennium ferè conſtrictus tenebatur, compede ſolutus, circumſpectare vires ſuas cœpit, quibus & populis formidandus comparéret, & eas Regi Smolenſcum obſidenti audacior ferociórque oſtentaret opponerétque. Et per hæc quidem tempora peritiſſimum Ducem felicitérque arma tractantem Scopinum Suyſcium ſuſtulerat, cui obfuit populi favor, celebris nominis fama, & vitia Baſilii carpentis ingenua libertas, meticuloſis Tyrannorum auribus ingrata, ideóque ultimi exitii certiſſimum indicium. Huic ad inferos eunti addiderat crudeli ſupplicio comites, pleroſque familiares militiæque ſocios, & quoſcunque ſciret beneficio illius obnoxios obſtrictóſque, licèt belli artibus clariſſimos, quibus, etſi egeret in tanto curarum æſtu conſtitutus, eorum tamen virtutem vitámque ſuæ poſthabuit Tyrannidi.

Interea Scopinum Virum bellandi peritiſſimum ſuſtulit.

Quid ei obfuerit.

Erat Scopinus Suyſcius præter generis

 nobi-

Ejus Elogium. nobilitatem ætatis floridæ, duorum & viginti non ampliùs annorum, magnis ingenii corporiſque dotibus præditus, judicii ultra ætatem maturi, ſtaturæ formæque elegantis, fortitudine animi roboréque præcellens, bellicarum rerum apprime intelligens, & qui exteros milites ſcitè tractare noſſet; proindéque delectus ad conducenda è Suecia ſubſidia, cum quibus de ſtipendiis déque belli gerendi ratione convenerat: utpote iis vicinior, ſiquidem Palatinum majoris Novogardiæ ageret: profectò ſi vixiſſet, magnum rebus Fratris ſui Magni Ducis addidiſſet incrementum, Polonis verò ad tot quæ ſecutæ ſunt poſtea, victorias remoram.

Germano Fratri Demetrio regimen exercitûs committit, viro non adeò militari. In exſtincti locum tradit imperium armorum germano Fratri Demetrio, tutiùs ſecuriúſque in ejus ſinum ſpes ſuas depoſuiſſe collocaſſéque ratus: non magnæ quidem dexteritatis ac fortitudinis viro, ſi non tam militarem ſpectaſſet ſcientiam quàm fidem, quámve ab eo & ab auxiliaribus exterorum copiis exſpectabat. Namque

apud

apud ſuos populares omnia intuta erant tædio enormis Tyrannidis, ideóque inviſi Principis, quorum pars maxima votis, deſideriis, ſuffragiis, ad Vladiſlaüm Regis filium inclinabat, & ad celeriorem in penitiora Imperii exercitûs adventum anhelabat.

Carolus Suecus auxiliares copias Suyſcio mittit.

Nec tardum venerat à Carolo Sudermaniæ Principe ſubſidium, odio in Sigiſmundum Suyſcio facilè conſociato. Namque nepote per ſummam injuriam è Suecia pulſo, rapti ut eſſet ſecurior ſceptri, hoſtem ſe non in Livonia modò, ſed etiam in exteris profitebatur terris; prævidebátque, ſi faventior ſors Moſchoviæ totius Vladiſlao deferret diadema, arctiore res ſuas loco conſtitutum iri, magnorum Imperiorum præpotentibus Dominis jus hæreditarium tanto validiùs propugnaturis. Ac invenio notatum à nonnullis, ex vi fœderis partitos inter ſe fuiſſe Carolum ac Suyſcium Regis Provincias, quaſi certiſſimæ victoriæ indubitata ſpolia. Ille Livoniam ſibi deſtinabat, hic cum territorio ampliſſimo

Canunt ambo triumphum ante victoriam.

 Civi-

Civitatem arcémque Poloceníem, quam Stephanus Rex, Moſchoviæ terror, olim ereptam avulſámque à Magno Lithvaniæ Ducatu felicibus armis receperat reſtituerátque: & quo ſe firmiore nexu obligarent, ablatas olim à Moſchis finitimas Suecorum arces reſtituit Carolo Suyſcius, magnâ adhæc pecuniæ ſummâ tranſmiſſâ numeratâque, quæ ad exercitum ſufficientem conſcribendum ſatìs eſſet; cujus pars Livoniam invaderet, cæteræ verò legiones ſubſidiariæ in Moſchoviam properarent.

Suyſcius arces Sueco reſtituit & pecuniæ ſummam.

Atque illæ permultum momenti rebus Suyſcianis addiderant: quippe ſtatim ab adventu Duce Ponto de la Garde, Kiernoſicium Tribunum veteranum ad Novogardiam Majorem unà cum copiis ad internecionem deleverant, ut vix ipſe ſuæ cladis nuncius Tuſinum evaderet: & Zborovius iniquam expertus Martis aleam ad Tuerum, relictis hoſti inopinato & ſummâ celeritate advolanti irruentíque impedimentis & equis plurimis, cum ſuo milite fugâ ſe ad tutiora receperat loca, ulciſcentibus exte-

Auxilia Suecica magnum addunt momentum rebus Moſchorum, cum clade etiam Polonicarum copiarum.

exteris cladem ſibi illatam ad Torcicum à Zborovio, ubi poſt atrocem conflictum mille equites Germanos, ſex millia Moſchorum conciderat.

Et ea quidem diverſis geſta temporibus: at poſteaquam Carolo innotuit, Regem cum exercitu in Moſchoviam penetraſſe, & populum Regiæ Domûs adorare venerarique fortunam, non deſiſtebat nova contrahere auxilia, ac ex Gallia, Anglia, Scotia, Belgio, Germania milites arceſſere, & inter tot metus languenti Suyſcio quamprimùm ſuccurrere. Itaque recenter, prout ex duobus captivis Anglis intellectum eſt, miſerat cum Eduardo Hornio tria millia in ſupplementum cæterarum legionum, quæ diuturniori militiâ aut attritæ, aut certè continuis imminutæ bellis erant; ita ut univerſus externæ militiæ exercitus octo millibus tam peditum quàm equitum conſtaret, (quanquam nonnulli, quorum ego ſententiæ ſubſcribo, ſexmillia tantùm fuiſſe referant.) Militavere conductitii Anglorum Scotorúmque plurimi, pauciores Belgæ ac *Supplentur à Carolo.*

Germani, Gallorum equitatus præſtantiâ numeróque ſuperabat, Ductore Petro de la Ville egregio ſpectatóque in bellis Tribuno. In univerſas verò copias habebat imperium Pontus de la Garde & Eduardus Hornius, ille Generalis, Suecicæ militiæ Præfectus, notus Livonicâ, quam à ducibus noſtris acceperat clade, quorum triumphalem currum captivus ſecutus eſt: hic verò alacer gloriæque avidus, & ad bellicam laudem egregio aſſurgens conatu. Ad hoc exterorum ſubſidium præcipuum fidiſſimúmque Suyſcii robur, triginta millia bellatorum ſuppeditavit Moſchovia, præter eos qui in præſidiis arcium attinebantur, aut à reliquo disjuncti exercitu ſuis cum ductoribus Polonos infeſtis oppugnabant diſtinebántque ſignis.

Mille ſub ſex ſignis.

Iis præficitur Pontus de la Garde & Eduardus Hornius.

Moſchi triginta millia bellatorum armant.

Neque verò Rozynius abſque prudentis Ducis cauto diſceſſerat conſilio; caſtráque illa, etſi per tumultum ſeditionémque deſerere cogeretur, ita tamen per vicina Urbi loca diſpoſuerat legiones firmaverátque, ut & tutum militi præberent receptum, & iterum ſi

Interea Rozynius cautè diſceſſerat.

ſi occaſio ferret Moſcuam oppugnandi, ad ipſáque mœnia excurrendi aditum liberum haberet: intercluderet verò hoſti armis ſtrenuè objectis iter ad caſtra Regia Smolenſcum uſque, ſecus omnia aperta habituro. Ac opportuniores arces Civitatéſque præviderat quas tueretur, Volocum, Oſipoviam, Moſayſcum, Rzovam, quarum quoadusque hoſtis non potiretur, difficulter arma explicare proferréque poterat. Verùm is jam militaris inſolentiæ gnarus, edoctúſque, diſciplinæ vinculo ſolutum militem diſcinctúmque, pro victo debellatóque cenſeri, ſigna infert audacter, miſſo Volviovo qui Rozynii tergo inſiſteret, Volocíque expugnandi occaſiones captaret. Juvit Moſchi Ducis conatûs Rozynii mors, quam militum ſecuta ſunt diſſidia, indéque nulla tuendi præſidii cura, quod deſertum ſubitò relictúmque, paucis Dunenſium Coſacorum equitibus ſervandum commiſerant: ii verò vix conſpectâ oppugnatione exceſſere, Volviovo minori quàm ſperaverat conatu, captæ arcis gloriam concedentes.

Locis opportunioribus juſto impoſito præſidio.

Sequitur Volviovus, & poſt mortẽ Rozynii Volocum expugnat.

Et

Rozynii Elogium.

Et quandoquidem Romani Rozynii mors immatura, & vitæ ipſius & pervetuſtæ familiæ ultimam attulit periodum, libet viri fortis brevi elogio excitare lectori memoriam. A Narymunto Gedimini filio, ut fertur è Ducibus Lithvaniæ,ducebat ſanguinem, inde illi ſumma nobilitas aucta majorum ipſius illuſtribus facinoribus, quos bellicis operibus claros Ruſſorum Annales memorant, & exſtantia Kioviæ monumenta elegantibus inſcripta encomiis fidem faciunt. Atque ita conſpirantibus natalium ſuorum decoribus Rozynius non defuit, primæque militiæ rudimenta contra excurrentes Tartaros infeſtantéſque Ruſſiam feliciter depoſuit: mox ab altero Impoſtore Demetrio in Moſcoviam evocatus cum ſelectis legionibus adfuit, ab eóque univerſo exercitui ſummo cum imperio impoſitus eſt. Ei dum tenaciùs adhæret, ſeſqui anno uſque ad adventum regium Baſilii Suyſcii electi Moſchoviæ Ducis vires ita diſtinuit fatigavítque, ut Imperii ſui haud ſecurus eſſet. Namque commiſſo primùm apud

Caluſienſi dicto.

Bel-

Digitized by Google

Belchoviam oppidum memorabili prælio ingentem illius exercitum fudit fugavítq;, alterum ad Chodincam fluvium nec minorem ſummâ felicitate profligavit, cæſis Moſchorum millibus quatuordecim, ipſorúmque Duce Baſilio Maſalſcio capto: ad extremum Baſilii Suyſcii Majeſtatem exarmatam, unius tantùm Metropolis ambitu incluſit; poſitíſque ad Tuſinum caſtris, obſeſſam tenuit preſſítque: deinde Rege adveniente in Moſchoviam fictum deſeruit Demetrium, turbatíſque per ſeditionem militum animis, dum Voloci ſubſiſtit gravi correptus morbo, ſexto Idûs Aprilis extremum clauſit diem: ætatis ſuæ anno trigeſimo quinto. Delatum ad caſtra Regia cadaver militari exceptum luctu, indéque eductum ſqualli-dâ totius exercitûs pompâ Ducibúſque atratis comitantibus, Kioviam devehendum. Mortuum diſertis verbis Chriſtophorus Dux Zbaraſcius laudavit, militíque pro exhibito viro tam illuſtri pietatis officio, gratias egit: ad prolixam Zbaraſcii orationem reſpondente pari ſermonis ubertate Kriſcio

8 April. 1610.

21 Junii.

ProCancellario Regni, cum ſummo Rozynii ejúſque rerum geſtarum encomio, Kioviæ demum in templo ſodalium Divi Dominici tumulo illatus eſt, cujus id non extremæ laudis fuit, quod primus & familiæ ſuæ ultimus ad gremium Romanæ Eccleſiæ redierit, à quâ Græco ſchiſmate infecti majores ſui receſſerant.

Oſipoviam auxiliares Suecici tentant.

Interim ad Oſipoviam majori labore virtutéque certatum eſt, cujus expugnandæ partes ſumſerant auxiliares Suecici recenter adducti, ideóque primum ſpecimen roboris bellicæque ſcientiæ daturi erant. Et valido arx Civitáſque tenebatur militum præſidio, tormentis egregiè munita, nuper huc è deſertis advectis caſtris: eapropter occaſione temporíque inſidiari hoſtis mallebat, quàm apertam inferre oppugnationem. Recenſitis igitur copiis, locatíſque in ſubſidium Moſchorum millibus aliquot in urbis viciniâ, omnes latére jubent, certíſque abditis locis collocant, ex improviſo namque ſummâque celeritate fortunam experiri decreverant. Interea Petrus de

Mille quingentos Piaſecius ſcribit, alii bis mille numerant.

Digitized by Google

de la Ville Gallicæ Legionis Tribunus, aſſumtis circiter quingentis Gallis noctu admoveri juſſit ad portam ligneï propugnaculi adinſtar ſepti Cænobio lateritio prætenſi, æneum piloclaſtrum. Applicata machina nemine ſentiente illico tantâ violentiâ flammam evomuit ac ſparſim impulit, ut portâ effractâ ac diſſiliente, aditum Gallis irrumpentibus aperuerit. Jámque & arcis primum veſtibulum & Civitatem Galli conclamantes victoriam intraverant, cùm miles è Cœnobio quod firmius inſederat ruere, proturbare hoſtes, lætóſque ſucceſſu ſummovere incipit: tantóque impetu ac ferociâ invectus eſt, ut pleróſque fortiter reſiſtentes obtriverit, reliquos expulerit. Ex alterà verò parte Ruſiecius cum ſuâ legione accurrit, progreſſúſque extra Civitatem novâ clade hoſtem, ſuis ferentem ſuppetias, affecit: pugnatum utrinque animosè, ita ut pedes cum pedite, eques cum equite, immoto conſiſtens paſſu pertinaciſſimè decertaret, donec conſtanti illorum virtute loco motus, atque ſub ipſos tormentorum

Petrus de la Ville Gallus piloclaſtrum applicat.

Felici effectu, Gallis Victoriam inclamantibus, qui mox fortiter rejecti expulsiq;.

Et à Ruſiecio caſi fugatique.

Moſchorum ſupra mille, Exterorum 500.

ictus compulſus, cæſus profligatúſque, diſſipatis Ordinibus fugâ ſibi conſuluit, eámque ad quatuor milliaria extendit, ibi demum quietem locúmque reſpirandi nactus ſuáſque recolligendi ac reſarciendi vires.

Non ſine aliqua Polonorum clade.

Cæſorum numerum magnum fuiſſe conſtat ingentémque illatam ſtragem, nec noſtris incruentam ſtetiſſe victoriam, non quòd multi, ſed quòd primores è Centuriis commilitones in conflictu cecidiſſent. Itaque

60 Deſiderati.

pulſo rejectóque hoſte propugnaculum illud ligneum exurunt, Cœnobium latere cocto cinctum muniunt firmántque vallo, additis inſuper operibus ad declinanda hoſtium tela peropportunis. Deinde victoriæ nuncium diverſis itineribus per celerrimos tabellarios ad Alexandrum Zborovium & Martinum Kazanovium Viaſmam mittunt, qui auxilii ſibi ferendi neceſſitatem docerent, & hoſtis à recenti clade conſternati perturbatíque ad internecionem delendi, occaſionem commonſtrarent. Non exſpectavere tamen Zborovium & Kazanovium, quorum uterque ex condicto Carovum

Qui iterum Cœnobium lateritium muniunt.

Victoria nuntium ad Zborovium & Kazanovium mittunt, ſubſidia orant.

Sed hos non exſpectant.

rovum convenerat, jámque junctis auxiliaribus copiis Oſipoviam contendebant pugnæ cum hoſte avidi, locíque tam opportuni tuendi conſervandíque ſolliciti: cùm miles ſemel in licentiam effuſus aſſuetúſque ſeditionibus, iterum in diſſidia ac tumultûs efferbuit, nullâ aliàs occaſione (ſiquidem omnia ad defendendam arcem abunde ſuppetebant) ſolâ tantùm accendente, cui jam aſſueverant, inſolentiâ. Varias itaque ſciſſi in ſententias varia proponebant conſilia, alii ſervandam arcem ſuadebant, ſubſidiáque quæ propediem adforent exſpectanda, nonnulli Calugam ſpectabant ſuúmque Demetrium Impoſtorem, in cujus iteratò tranſirent partes: cæteri Regi faventes fidíque, illuc animum & quidquid erat virium, convertebant. Ita diſcrepantibus inter ſe votis animíſque, Oſipoviâ relictâ deſertíſque tormentis, quæ ad arcis præſidium ſuffecerant, tali qui furentium ſolet eſſe impetu, in campum extra Civitatem progrediuntur: ubi caſtris tumultuariè poſitis conſederunt. Interim ab

Inter ſe tumultuantur.

Oſipoviam deſerunt cum tormentis.

Extra civitatem caſtris conſident.

Digitized by Google

Monetur hoſtis à transfuga de tumultu turbatiſque caſtris.

uno è transfugis monitus hoſtis è nupera clade ſeſe recolligens, militem Oſipoviâ tumultuantem exceſſiſſe agmine incompoſito, turbatis Ordinibus, caſtríſque conſediſſe quibus nulla munitio, vigiliæ nullæ ſecuritatem præberent, nulla Ducum imperia audirentur, jurgiis diſſidiíſque omnia ferverent, proindéque militem ceu lymphatum inſanientem opprimi, ac præteritæ cladis dedecus egregio facinore deleri compenſaríque poſſe. Læti eo nuncio hoſtes, & abolendæ infamiæ & Oſipoviæ potiundæ cupidi, ſubitariæ expeditioni mox ſeſe accingunt, deligúntque ducentos externæ militiæ equites, Moſchorum verò quingentos: pòſt celerrimè advolant, & derepente ingenti clamore ſublato incompoſita caſtra adoriuntur, trucidatis qui primi occurrerant, ſtragem terrorémque inferunt, perturbántque laxatos Ordines: nam & Tribunorum Centurionúmque auctoritatem ſeditio labefactarat, & Ordinem militarémque diſciplinam inſolentia ademerat: mox longè plures à paucioribus diſſipati,

Advolat & caſtra adoritur.

Diſſipat ac cadit.

pati,

pati, palantes per agros vagantur, tergis acriùs inſtante hoſte cædentéque, alii fugæ ademto ſpatio opprimuntur, cæteri dum per paludes cœnoſáſque eluctantur voragines, miſere hauſti abſorptíque, plerique capti, inter quos ductus eſt Philaretus Patriarcha ſaucius, ac nonnulli Moſchorum Proceres, qui ab Impoſtore Demetrio ad Regem tranſiverant. Ruſiecius veteranus Tribunus, ſed cui miles ſeditioſus negaverat obſequium, ægre ad Zborovium evaſit, tantâ támque properâ ſuorum clade attonitum, cui unica diſcordia præbuiſſet occaſionem. Fuſis fugatíſque noſtrorum copiis, hoſtis patentem Oſipoviæ arcis portam ingreſſus, locum ſummè opportunum Regiis conatibus obtinuit, præſidióque impoſito lætus diſceſſit. Pari involutæ ſunt fato reliquæ arces maximo ad victoriam Sigiſmundi futuræ adjumento, & quibus caſtra ad Smolenſcum ceu vallo tegerentur. Rzoviâ Coſaci ejecti ſunt non ſine dedecore, amiſſis namque ſuorum trecentis, cæteri fugâ ſalutem quæſivere, ſummo cum Germanorum

Ruſiecius evadit ad Zborovium.

Oſipoviam obtinent Moſchi.

Rzoviâ, cæteriſque locis ejiciunt præſidiarios.

norum peditum tripudio, qui ſecundo fluvio Volgâ cum tormentis clàm vecti, repentinâ irruptione præſidiarios oppreſſère. Sed maximè Moſayſci perditi jactura Regios affecit: urbs loco commodiſſimo ad oppugnandam Moſcuam excurſionéſque in hoſticum faciendas ſita, quæ non viribus ſed proditione ſubacta in Suyſcii poteſtatem venit. Præerat cum imperio urbi Wilczek, is certum fidúmque hominem ablégat, qui doceret Suyſcium de Urbis dedendæ conſilio, maturaret ille dummodo quantocius validam manum in conſpectum arcis oppidanorúmque promovere. Atque jam ſecurus adventantium Suyſcianarum virium, quò ſe fidentiùs proditorem celaret, proditionémque callidus obtegeret, nunciat Kazanovio, venire duodecim millium Moſchorum exercitum ad oppugnandum Moſayſcum, ſibi quidem non deeſſe defendendæ Urbis animum, cæterùm tantis copiis abſque ſubſidio imparem eſſe. Ibat Kazanovius ferendi axilii promtus alacérque, cùm in itinere didicit Wilczkum

Moſayſcum Wilczek prodit.

matu-

maturatâ proditione fraudéque Suyſcianis copiis obvium egreſſum, Urbem arcémque dedidiſſe, & Moſcuam proditionis ſuæ laturum præmia abiiſſe.

Moſchis creſcit animus, qui Smolenſcum obſidione liberare intrudunt.

Sublato amotóque inſeſſarum arcium præſidiorúmque metu, pedémque referre coactis Demetrianis quondam copiis, liber ille & campi Dominus, Moſchorum exercitus felici audaciâ ubique re confectâ, explicatis paſſim volitabat ſignis, jámque hoſtis vel ejecti vel amoti ſecurus, majora aggredi conſtituit. Conjunctis itaque viribus laboranti diuturnâ obſidione Smolenſco, ſuccurrere decreverat, experiri primùm nihilominus volebat fortunam, quæ hactenus in expugnandis arcibus à partibus ipſius militabat, eandémque ad Bialam civitatem cum arce munitiſſimâ totiúſque Severiæ poſt Smolenſcum nobiliſſimâ, admotis machinis & pertinaci obſidione eripiendam, in ſubſidium advocabat. Non paruit tamen illa votis hoſtium, & quemadmodum pulſa per ſeditiones tantiſper ultura militares tumultûs ad illos tranſiverat, ita mox

Sed primùm Bialam tentare volunt.

Digitized by Google

Cui Goſievius præerat, Regique aſſeruerat. virtutem fortitudinémque Alexandri Goſievii Præfecti Veliſienſis reverita, lateri ipſius perpetuò individua comes adhæſit. Et ipſius tunc præſidio tenebatur Biala, quam ille ſex menſium preſſam debilitatámque obſidione, unius ſæculi ſpatio Moſchorum ſervituti obnoxiam, priſtino reſtituit dominio: id verò quemadmodum evenerit, breviter referam.

Quâ ratione & quàm fortiter. Demetrius Impoſtor cum dedentium ſeſe urbium arciúmque prona reciperet obſequia, Bialam nimiè pertinacem expertus eſt: miſerat itaque ter mille Coſacos Zaporovienſes, qui refractariam aut obſidionis tædio, aut certè vi in ſuam cogerent poteſtatem. Sed illi certiores de Regiis ad Smolenſcum caſtris facti, nunciant per legatos, ſpreto Impoſtoris mandato ſe Regia imperata libenter facturos, ejúſque copiis ſeſe aſſociaturos. Mittitur illico à Rege Goſie-15 Novemb. 1602. vius cum aliquot peditum ſignis qui obſidioni cum imperio præeſſet, ordinarétque arci oppugnandæ neceſſaria, quibus miles ſuâ tamtummodo velocitate levibúſque in ſtru-

ſtructus armis vix ſufficeret: præſertim cùm arci ſatis munitæ validæque, ſexdecim præſidiariorum millia impoſuiſſet Dedoſinus loci territoriiſque Præfectus, vir manu, conſilio audax. Et Goſievius quidem confeſtim ab adventu ſuo rem ſtrenuè geſſit, legiones Coſacorum recenſuit, ſtationes diſpoſuit, operibus cinxit, ad extremùm Dedoſino Palatino ad colloquium evocato deditionem ſuaſit, ni extrema pati vellet. Renuente illo ſéque ad defenſionem fortiſſimè comparante, Goſievius interim à tranſfugis edoctus arcem aquæ inopia laborare, quam præſidiarii per occultos ac ſubterraneos meatûs è vicino peterent ſtagno, reſcindi ſubitò aggeres imperat, omnémque emittit aquam exſiccátque, ita ut fœtentes ejus reliquias luto inhærentes, obſeſſi in ſcrobes puteóſque derivare cogerentur. Ad extremùm cùm & vires Goſievius ſæpius exeruiſſet, arcémque tormentis, milite invaſiſſet, mordicus ſeſe tuentibus Moſchis, quos externæ machinæ ad diditionem compellere non poterant, omnibus

Digitized by Google

tormentis gravior interna fames expugnavit. Namque à tanto defendentium numero ad quatuor millia redactos, maluit Palatinus has quoque militum reliquias ſervare, ſuadentibus id præſertim nonnullis partium Regiarum Moſchis, ut indubitatæ Sigiſmundi ſe permitterent clementiæ. Atque ea omnia virtute ac dexteritate Goſievii effecta ſunt: quippe arx cum omni apparatu ac inſtrumento bellico dedita eſt,
13 April. 1610. Palatinus cum milite Regi fidem obſequiúmque detulit, Principi Vladiſlao Sacramentum dixit, cætera quæ cum illis Goſievius pepigerat convenerátque, juramento utrinqui firmata.

Huic itaque arci urbíque recens acquiſitæ juſſu Regio præerat Goſievius, vir ut ad expugnandam ſtrenuus, ita ad defendendam tuendámque fortiſſimus. cujus bellicæ virtuti prudentiæque militari tutò commiſſa, hoſtium conatûs irritos fore experti ducis vigilantia pollicebatur. Sed hoſtis præteritis tumidus victoriis, ibi quoque palmam quæſivit. Selectis itaque (prout

captivi

Digitized by Google

captivi duo Angli retulêre) Moſchorum equitum peditúmque quatuor millibus & quingentis, ducibus Chounacio & Boratinio, Anglorum item Gallorúmque duobus millibus & quingentis cum Legato Eduardo Hornio, præter agreſtium colonorúmque turbam, ad oppugnandam Bialam properavit. Eorum adventu cognito Goſievius obviàm progreſſus, fortè in ſeptingentos equites mixtis tam Moſchorum quàm externorum manipulis agmina præcedentes incidit, collatíſque ſignis fudit, nonaginta Moſchis deſideratis, quadraginta exteris captis, ſedecim ultrò ad eum tranſeuntibus: cæteris fugâ dilapſis, quos inſequi nec tempus nec occaſio patiebatur: quippe arci timebat, ne ſe abſente longiúſque progreſſo periculum adiret, paucis ibidem remanentibus præſidiariis: propterea ſuffeciſſe interim ratus, hoſti tam poſpero primæ ſalutationis officio animi imperterriti reverentiam incuſſiſſe, in arcem ſe recepit. Atque ea clades commoverat hoſtem: namque ſubitò ſuperveniens, & collato

Moſchi cum externis auxiliaribus duce Hornio ad Bialam properant.

Goſievius prodit obviàm, & ſeptingentos ex hoſtibus fugat.

In arcem ſe recipit & proditores punit.

 clàm

clàm per exploratores conſilio ſuis cum popularibus qui in arce erant dubiæ erga Regem fideï, iis injunxerat quatenus ſub primum oppugnantium impetum injecto ſparſim igne arcem inflammarent, tum verò pedites ſclopetis majoribus armatos ſubire juſſit, equitibus verò ut peditatum ſequerentur, mandavit. Sed patefactâ per Germanos transfugas fraude, ſumtóque de proditoribus ſupplicio, erumpit illico Goſievius militum ſuorum alacritate fretus, quos peditatui opponit, equitatum verò hoſtilem eminus tormentis petere jubet. Fit atrox pugna, hoſtiſque qui oppugnatum arcis mœnia ibat, erumpentium præſidiariorum audaciâ in prælium evocatus, mox pulſus cæſúſque, ad extremùm diſſipatis agminibus receſſit, nocte dirimente conflictum, quò honeſtiùs victæ partis ignominiam tegeret, ni illam ſubſequens dies oſtenſâ ducentorum cadaverum ſtrage, prodidiſſet.

Hoſtem ab arce ſummovet.

Ducentis caſis.

Tantæ cladis eluſique conatûs impatiens Hornius, qui Bialæ capiendæ ſubitò ſpem con-

Digitized by Google

conceperat, literis per tubicinem miſſis cum Goſievio certavit, dicens: ſe non ad oppugnandam veniſſe arcem, imparatum videlicet deſtitutúmque tormentis, iiſque rebus, quæ ſubvertendis propugnaculis munitionibúſque uſui eſſent, ſed ad pugnam juſtíque prælii aleam committendam, quam cur in patenti detrectaret campo mirari ſe, cùm & nobilitate & laude militari clareſceret: non eſt quod ſe efferret jactarétque de felici ſucceſſu, qui eï contra primam legionem ſuam contigiſſet, produceret interim centum haſtatos equites adversùs totidem ſuos, viſurum uniuſcujúſque haud dubia experimenta virtutis: cæterùm de commutandis captivis mitiùs ſecum tranſigeret. Reſpondit modeſtè Goſievius: Quod non oppugnandæ arcis gratiâ ſed militis ſuíque viſitandi cauſâ veniſſet Hornius prælii committendi avidus, infelicitatis id ſuæ eſſe, quòd tanto hoſpiti in finibus ditionum Regiæ Majeſtatis, aut certè longiùs ab arce non occurriſſet. Sed cùm eï, qui pro officio Tribuni militaris ſanguinis diſpenſator eſſet,

Hornius cladis impatiens Goſievium literis compellat.

Pugnam offert.

Reſpondet Goſievius.

eſſet, circumſpectè agendum foret, ut expenſi ſupremo Judici juſtas poneret rationes, nec ſciviſſet quod genus hominum, aut cujus ſequerentur militiam; non abſque temeritatis notâ ad committendum prælium ſe properaturum fuiſſe. Satìs erat contra ſeptingentos, exploratrices aliquot haſtatorum velitúmque decurias præmittere, quæ primæ ſalutationis officium peragerent. Progreſſum ſe quoque fuiſſe cum parte exercitûs, diutiúſque exſpectaſſe, donec & tempeſtas ingruens & hoſtis haud comparens ſignum receptui canere juſſiſſet. Centum haſtatos equites adverſùs totidem partis alterius libenter ſe mittere velle, ferret parvulam moram, facturum ſe copiam optatæ ad ſatietatem uſque dimicationis. Quod verò de commutandis ageret captivis, exercitum ſe habere integrum, nemine militum deſiderato: ſignificaret ille quos attineret, ſcirétque, ſuos in Chriſtianorum deveniſſe manûs, ita tractandos prout pietati conſentaneum foret. Cæterùm cùm à Suyſcio Hornio ipſiúſque legionibus, prout aliunde in-

Nec detrectat pugnam.

intellexiſſet, militaria non procederent æra, veniſſetque Hornius in exteras regiones & gloriæ acquirendæ & ſtipendiorum cauſâ, adjiceret potiùs Regi ſuam operam, quem univerſa Moſchovia ultrò arceſſeret veneraretúrque, relaturum majorem gratiam, ampliora ſtipendia, præclariora præmia ab eo, qui & regio ſtemmate ortus, & Rex eſſet, quæ fruſtra à parricida & proditore exſpectaret Suyſcio, quem non generis prærogativa, non ullus natalium decor extuliſſet, ſed alienum ſceptrum per ſcelus ac flagitium arripuiſſet. *Hornium ad Regias partes invitat*

Accepto reſponſo Hornius perſpectâque veterani Ducis virtute, quam in vanum laceſſeret, tumidúmque potiùs hoſtem ac ſui jactantem redderet, ſub prima noctis vigiliâ ſigna movit Rzoviam versùs, tribus ab arce leucis eâdem nocte emenſis, celerriméque iter ſuum Rzoviam proſecutus eſt, adventantis Zolkievii cum copiis nuntio territus, non abſque tamen clade quam Cozaci à Kazanovio miſſi, intulerant, captis impedimentis curribúſque, deletíſq; iis, qui *Hornius accepto reſponſo Rzoviam recedit.*

Et Goſievius à Rege in caſtris benignè excipitur.

ad eorum cuſtodiam remanſerant. Et Goſievius poſt captam ſervatámque Bialam in caſtra regia adveniens, ſolenni gratulatione omnium eſt exceptus, tulítque à Rege in publico Senatûs conſeſſu militúmque coronâ luculentum fortitudinis ſuæ elogium, perorante nomine Regio Cancellario Lithvaniæ, ejúſque facinora, quæ & tunc & alibi in re militari edidiſſet, quæſitis verbis, ſumma cum laude recenſente. Sed hæc ut poſtea evenêre, ita alium narrandi poſcebant locum, niſi me neceſſitas rem non interruptè tradendi huc perduxiſſet.

27 Junii 1610. Sapieha.

Felix hoſtilium armorum ſucceſſus, Regios perculit.

Redeo ad regia caſtra, quæ felix hoſtilium armorum ſucceſſus perculit, crebreſcente indies vulgantéque famâ, deditiones arcium, urbiúmque, copiarum olim Demetrianarum clades, quæ hoſtili preſſæ robore, pedem recipiebant, ſuâque ſeditione debilitatæ Moſchorum ingruenti potentiæ haud ſufficiebant. Auxit metum reputantium patêre hoſti ad Smolenſcum inceſſuro apertam viam, & imminenti Moſchorum impetui caſtra exponi, damnantibus

bus pleriſq; avocati à Demetrio militis conſilium, cujus humeris ſubſidiariis tutiùs ea moles belli incubuiſſet, quæ jam gravior Regi, ipſiúſque ferenda legionibus, eſſet. Et præmiſſus quidem erat Martinus Kazanovius, qui ſe Alexandro Zborovio conjungeret, utque, ſi exercitus Demetrianus iis quæ ſibi à Rege propoſitæ fuerant conditionibus acquieviſſet, tentaret omnes reï bene gerendæ occaſiones, hoſtémque diſtineret. Fecit quidquid erat ſui officii vir magnanimus, namque, prout Zolkievio ſcribit: obſervari à ſe in id unicè intento, quò conatûs hoſtium conſiliáque vergerent, omnéſque circumſpicere occaſiones, velléque præcludere facilitatem itinerum ad regia tendentium caſtra, firmatis præſidiis quà hoſti eundum eſſet locis, id tantùm ſibi obſtare, videlicet diſſolutum militem, caſtrenſis diſciplinæ oblitum, continuis ſeditionibus ferventem, detrectantémque imperium ductorum, ac in omnem projectum laſciviam, cui contemtis rectoribus per ſummam licentiam nimiùm indulgeret.

Præmittitur Kazanovius, qui junctis cum Zborovio viribus hoſtem diſtineret.

Viaſma 5 Martii 1610.

Tandem Zolkievium ſummum copiarum ducem ire jubet.

Poſt maturam tandem deliberationem Staniſlaüm Zolkievium Palatinum Kiovienſem Rex advocat, eundíque ad illum exercitum neceſſitatem exponit, videlicet: ſupremo armorum Duci tantò promtiùs parituros, quantò debitam ſecum ferret ad eos emeritæ auctoritatis reverentiam, ab eo & diſciplinam militarem reſtitui poſſe, & diſſolutas in ordinem reduci legiones. Et quandoquidem hoſtis ingrueret, non pateretur recentibus victoriis elatum inſoleſcere, reductíſque ad obedientiam agminibus, ſuas quoque iis conſociaret copias: tenderet adverſùs ferocientem reprimerétque, & Smolenſcum eunti armis objectis iter præcluderet. Moniti quoque Moſchorum qui in caſtris erant Proceres, ut iter verſùs Moſcuam adornarent, unà cum noſtrorum ſignis eò profecturis. Sed Zolkievio abitum paranti trepidus ſupervenit nuntius, Bialam magno conatu ab hoſte peti, auxiliaria Suecorum ſigna, & Moſchorum non contemnendum ad oppugnandam obſidendámque venire exercitum.

Solticus & alii.

Qui Bialam ab hoſte peti edocetur.

Go-

Goſievius quoque recens deditæ captæque arci metuens, quod ad diuturnam obſidionem ferendam à pulvere tormentario & re cibariâ imparata eſſet, ſubſidia ardentiſſimè flagitabat.

Zolkievius qui magnopere ſibi laborandum exiſtimavit in acceleratione ſubſidii, ſubitò duo millia equitum, pedites mille præcedere imperat, tum Palatino Braclavienſi Potocio relictâ ad Smolenſcum exercitûs Regii Vicariâ curâ, tormentis eorúmque ſuggeſtibus Szembergio, amoto inde Vaxmano, commiſſis, ipſe copias ſuas ſecutus eſt; quæ longè minores iis erant, quas Potocius ſibi delegerat, cum illi à Rege contra hoſtem eundi eadem neceſſitas impoſita fuerat: & Zolkievius conſcius exiguarum quas traheret virium mox aperto objiciendarum diſcrimini, maluit tamen forti & imperterrito animo fortunam quò ſe duceret, ſequi, quàm ad Smolenſcum deſidére, cujus expugnationem difficilem ſemper prævidebat prædicebátque. Nec minùs egregii ſingulis quibúſque co-

Ideóque properat, quibus cum copiis & earum ductoribus.

7 Junii.

Hæc ex Zolkievii Commentario.

hortibus turmíſque Præfecti numerabantur. Staniſlaüs Koniecpolius ſtructor menſæ Regiæ (quem inciſorem vulgò vocant) Velunenſis Præfectus, rerum militarium uſu clarus, geſtis poſtmodum ampliſſimis in Republicâ honoribus inſignis, & à morte Zolkievii ſupremus Regni Poloniæ armorum Dux. Alexander Balabanus vir ad Martiam natus palæſtram, ex ſorore Zolkievii nepos. Dux Poricius, Nicolaüs Struſſus Præfectus Chmielnicenſis & paternâ bellicâ gloriâ & maternâ Potociorum clarus, rebúſque geſtis in Moſchovia & alibi celebris. Joannes Sapieha Præfectus Slonimenſis Lithvaniæ Cancellarii filius, Olizarius, Nievidovius, Herburtus Præfectus Tlumacenſis, Malinius, Chwalibogus, aliique, omnes veterani & militari laude conſpicui.

Caſtellanus Cracovienſis fuit.

Leonis Sapiehæ.

Sed Hornius poſteaquam Zolkievium iiſque ductoribus animosè Bialam properantem intellexiſſet, fugiens belli aleam, & multarum palmarum inclyti Ducis felicitatem timens, tum (prout retulimus) à Goſievio

vio fortiſſimè repulſus crebríſque excurſionibus fatigatus, deſeruerat arcem, citatóque curſu Rzoviam acceleraverat. Zolkievius comperto Hornii diſceſſu, &, metu obſidionéque ſolutâ Bialâ, remiſſis ad Regia caſtra Slonimenſi & Sandecenſi Præfectis, duobus inſuper Centurionibus ſuis cum cohortibus, tergis hoſtium inhærere, & ad Moſchorum exercitum, quem Duce Demetrio Suyſcio ad Moſaïſcum ingentem conſtitiſſe fama vulgaverat, die noctéque properare decreverat. Feſtinandi ea poſtremùm inerat ratio: videlicet inſolentia illarum legionum, quæ, etſi ad regias inclinaſſent partes, ne tamen propinquioris hoſtis occaſione funeſtiùs quidpiam attentare auderent, præſertim cùm dubiam illorum fidem proderent nutantes animi, licentia effrænis, & turbidarum mentium ſeditioſa conſilia: ad quæ avertenda ivit citato curſu, relictis impedimentis, nec ſibi, nec militi parcens, quorum ſingulis præter hunc cui inſiderent, alterum ſeſſore vacuum ducere equum imperavit, commodiùs ſi fortè alicubi

Comperto Hornii diſceſſu liberâque Bialâ contra hoſtem tendit.

Sapieha & Lubomierſcio.

Et quidem citato curſu relictis impedimentis.

cubi derepentè pugnæ offerretur copia, ex eo bellaturis, quem nullum onus fatigaſſet. Advolat itaque mox vicinus Zborovii illarúmque legionum caſtris conſedit. Deinde edoctus, Demetrium Suyſcium cum univerſis copiis Moſayſci commorantem præmiſiſſe Gregorium Volviovum, & Ducem Jelecium cum decem millibus Moſchorum, qui ad Carovum oppidum (ita à conditore Boriſſio Magno Duce, ſeu Caro vulgariter appellatum) locum magnopere opportunum interciperent, firmóq; retinerent præſidio. Et illi (prout mandatum erat) jam advenerant, caſtríſque trans fluvium oppidum alluentem poſitis, caſtellóque intra paucos dies excitato, in omnem ſeſe vim communiverant. Quam hoſtis audaciam intuitus, à contumacium legionum receptu fugæ ſimiliori, deſertíque perperam loci ignominiâ accenſam, ſtatuit eum ſine mora aggredi, fidentiùs ferociúſque inſultantis impetum repreſſurus. Igitur nocte quieti datâ promovet copias, mediíque milliaris intervallo à Carovo univerſo cum exercitu ſub-

Interim cognoſcit Volviovum & Jelecium Moſchos cum numeroſo milite ad intercipiendum Carovum perrexiſſe.

Quos ſtatuit aggredi.

ſubſiſtit: immoto Zborovio, cæteríſque legionibus detrectantibus recuſantibúſque Imperatorem ſequi.

Habebat in animo Zolkievius ſuadente Zborovio ipſemet eorum adire ſtationem, eóſque pro concione alloqui, quidve ſuo milites deberent Imperatori admonere, ſed cùm illi temere pertinacitérque negarent præſente Zolkievio ſe in concionem prodituros, mittit illico Nicolaum Herburtum Præfectum Tlumacenſem qui indignam viris militaribus objiceret exprobrarétque inſolentiam, quereretúrque, non eo honore, eâque grati animi ſignificatione illorum excipi Imperatorem, quem à ſuis olim commilitonibus exſpectaſſet: orare nihilominus obteſtaríque per amorem patriæ, reſipiſcerent aliquando, acciperent tandem Ducis ſui imperium, conjungeréntque copias, tollerent infamiam quam illis ſequior irrogaret ſexus, caſtráque per ſummam libidinem Veneri dedita, iterum prout viros deceret, armorum Deo reſtituerent Marti. Quodſi verò illis offenſionis cauſam præberet

Compellat primum per Herburtum Demetrianos milites inſoleſcentes.

Ad conjungendas copias hortatur.

Cum ſpe donativi.

Cum ſpe donatrvi. non perſolutum donativum, id eſſe propediem numerandum, cùm id hactenus per ſummam itinerum difficultatem viarúmque non licuiſſet latrocinia.

Reſpuunt illi obſequium ni donativum ſolvatur. Tacitus ad illa, quæ de diſciplina militari ſoluta objecerat Herburtus, hæſit miles, veterem ſubitò exorſus querelam promiſſúmque donativum acriùs urgere cœpit, Centum millium florenorum. quod niſi ad præſtitutum ſolveretur diem, ad 29 Junii. fruſtra ab eo exſpectari obſequium, ſecus aliter ſibi conſulturum. Ne tamen omnem humanitatem reverentiámque exuiſſe videretur, *Interim ſpem faciunt conſociandorum armorum, ſi neceſſitas ingrueret.* adjecit ſpem, videlicet, ſi interim urgens neceſſitas periculúmque ingrueret, non deſerturum ſe Imperatorem, eique venturum auxiliarem.

Zolkievius contemnit inſolentes, & abit. Zolkievius qui nihil de ſua imminutum vellet auctoritati, néve demiſſiùs agere videretur, aut quæſitam illorum gratiam appareret, eóque majorem quaſi ſupplex Imperator augeret inſolentiam, deſtitit, neglexítque illorum contumaciam: reputans eo contemtu perſtrictos, faciliùs ad ſaniorem redituros mentem, proinde non ampliùs

pliùs compellatis abiit. Jam etenim non minore opus erat celeritate in tanta hoſtis vicinia, cujus ut ſtationes, vires, ſitum loci quem ſuis caperet caſtris, obſervaret, cum paucis equitum ſignis procurrit. Et venientem præmonitus hoſtis ſubitaneâ excepit pugnâ, peditum ſignis & equitum cohortibus aliquot immiſſis, quæ ab ingreſſu aggeris pontíſve arcerent: ſed in eas fortiter invectus, ultra pontem & aggerem palantes ſummovit, & circumvectus oppidum ac loca poſitûſque contemplatus, eodem quo exierat, ad caſtra rediit die, nemine ſuorum amiſſo, duobus ex hoſte captivis ductis, & altero quidem non vulgaris notæ quingentorum velitum Tribuno.

Hoſtium ſtationes & ſitum caſtris commodum ſpeculatur.

Non abſq; velitationibus hoſti infauſtis.

23 Junii.

Sequenti die motis caſtris aciéque inſtructâ, ſub oppido Carovo prope aggerem qui torrentem in ſtagnum influentem continebat, conſtitit. Moſchi pridianæ velitationis dedecore accepto non auſi in apertum prodire, inter arbuſta quæ infra aggerem excreverant, cum eóque velut eundem effecerant parietem, nec non in ipſo aggere inter

Nobilis erat Smolenſcenſis.

24 Junii.

Zolkievius explicatâ acie ſub Carovo conſtitit.

 exiles

Hoſtis ad aggerem in ſidias ſtruit. exiles foveas à recenti pluvia undarúmque impetu excavatas, ac partim humo egeſta excitatas collocant aliquot Sclopetariorum centurias, quas monuerat Volvievus, ut, ſi heſterno fervore aggerem Poloni tentarent invaderéntque, illi ex inſidiis felici collineatione ſcloporum invaſores peterent arceréntque. Sed Zolkievius ſuſpicatus inter fruteta arbuſtáque hoſtem latere poſſe, militem ab ingreſſu aggeris prohibet, ſimulátque non ulteriùs ſe velle progredi, cùm tacitus in animo noctem tranſgrediendo occupandóque deſtinaſſet. Interim Moſchi ubi Zolkievium nihil attentare immotúmque ad aggerem conſiſtere nullâ ampliùs promovendorum ſignorum curâ, animadvertunt, pertæſi moræ, inter foveas commeare invicem capitáque ſecum conferre incipiunt: viſi ab excubante milite, ſubitóque fit certior de inſidiis Zolkievius, mox inſcio nec opinante hoſte ſummo ſilentio adverſam aggeris partem peditum aliquot ſigna petere jubet, hoſtémque inſidias ſtruentem aggredi imperat. Fungitur

His eluſis aggerem aggreditur & pugnat.

gitur officio miles ſtrenuè, veniunt ſubſidiarii Cozaci, ex equis deſiliunt, pugnatur utrínque, feliciùs à Zolkievianis, qui pulſo hoſte aggere potiuntur, & in fugientem longiùs invecti ultra fluvium qui à pedite faciliùs quàm ab equite propter uliginem tranſiri poterat, palantem cædunt fugántque. Volvievus fugâ ſuorum cognitâ, mittit ter mille pedites equitéſque ſubſidiarios, qui ſuis cedentibus præſto eſſent, & peditatum Zolkievii cui non tam promtum ab equite ſperabat auxilium, intercluderet. Ac Zolkievius pontem à Moſchis reſciſſum celerrimè refici mandaverat, & traductis equitum turmis prælium cum hoſte committit, nec incruentum: cæſis propè centum partis adverſæ militibus, captíſque nonnulllis, reliquis intra Caſtellum à Volvievo & Jelecio illorum ducibus nuper exſtructo rejectis repulſíſque. Apud Zolkievianos omnium jacturam (quæ tamen in milite cæſo ſaucióque minima) mors Martini Weiheri facilè ſuperavit, & victoriæ lætitiam confudit, & exercitum gravi damno, *Martinus Weiherus occumbit.*

Kk 3 nec

Digitized by Google

nec impari Zolkievium dolore affecit. Is namque poſt edita ſæpius magnæ fortitudinis documenta, cùm animoſiùs magis quàm cautiùs ſub ipſo Caſtello in hoſtem ſeſe infert, plumbeâ trajectus glande occubuit.

Ejus Elogium. Ac in hunc ſummæ exſpectationis virum multa concurrebant. Pater illi Erneſtus Weiherus nobili & antiquâ ſtirpe ortus, familiæ ſuæ in Polonia ſub Auguſto & Stephano Regibus claritudinem auxit. Ductor Germanicarum legionum pedeſtrium præclaris bellicis facinoribus notus, & Regi & Zamoïſcio tunc ſummo Imperatori carus, magnorúmque in re militari operum adminiſter fuit: tulerátque à Stephano meritorum ſuorum non vulgare præmium Præfecturam Pucenſem & Tigenhofienſem. Domicilium in Pruſſia fixerat uxore ductâ ex vetuſtiſſima nobiliſſimáque Morteſciorum familia, ex hac liberos complures ſuſtulit. Ludovicum Koſcierinenſem Marieburgenſem Præfectum, Joannem Pucenſem Radzinenſem Præfectum, deinde Pala-

Digitized by Google

Palatinum Culmenſem. Melchiorem ejuſdem dignitatis ſucceſſorem Præfectum Szluchovienſem, Demetrium Caſtellanum Gedanenſem, Martinum recens extinctum, qui omnes bellica in domo innutriti, militarem prudentiam velut hæreditariam habuêre. Ex quibus duo tunc cum Rege in caſtris aderant; Joannes Germanicæ legionis Tribunus, & Ludovicus equitum haſtatorum ductor, ad quos triſtem nuncium de cæde fratris miſit Zolkievius, communicato cum illis dolore ſimul & allevamento ex commemoratione virtutum ejus.

Zolkievius milati ſtationes aſſignat.

Occupato aggere Imperator, pedites mille quingentos, & Cozacos ultrà tendere jubet, ſiniſtram aggeris partem propinquam hoſtium caſtello peditatui attribuit, ad dextram Coſacorum carraginem collocat, ipſemet cum reliquo exercitu cis lacum caſtris conſidet. Ac eo ipſo die redeuntibus è prælio copiis, ſupervenit Alexander Zborovius cum duobus millibus equitum & quingentis. Ergo profectus ad illas legiones Zolkievius quarum jam furor & con-

Zborovium cum copiis advenientem gratè excipit.

contumacia aliquantùm ſubſediſſet, hilari vultu magnâque grati animi ſignificatione venientes excepit, hortatúſque eſt,ut ſemotis altercationibus officii ſui erga Regem & Patriam memores eſſent, forêntque interim gratiæ Regiæ certi. Auditus ſummo cum ſilentio obſervantiáque, ac inclinante jam in veſperam die, mittunt qui ab Imperatore peterent, num eos promiſſi donativi intra octiduum perſolvendi certos ac ſecuros redderet, id ſi obtinerent, duceret Imperator quò vellet, promtos alacréſque daturos voluntatis promtitudiniſque ſuæ erga Regem Patriámque luculenta ſpecimina. Ad hæc Zolkievius: Donativum certo certiùs habituros ſanctè ſe ſpondere, fidem ſuam verbo interpoſitam octidui ſpatio circumſcribere nolle, cùm tempus illud arctum variis obnoxium caſibus eſſet. Reſponſo deliniti quievêre, mox in citeriore torrentis ripa, quæ & aggerem & Imperatoria caſtra ad dextram habebat, ſtationem deſignatam obtinuêre ceperéque.

Et promiſſo donativo ad obſequium reducit.

Et jam acceſſu legionum ſuíſque copiis potens

potens Zolkievius hoſtem in dies arctiùs premebat ſtringebátque, inſuper Caſtellum & caſtra Volvievii ac Jelecii quatuor ſubitò è tranſverſis trabibus terrâque aggeſtâ excitatis propugnaculis, in eâque inductis pleriſque centuriis, & aquationem & pabulationem prohibebat. Ad extremùm denſis ubique ſtationibus concludebat, fugæ occaſionem ad quam vicina invitabat ſilva præripiens: inſeſſâ adhæc crebro milite firmatâque quæ Moſaïſcum ducebat viâ, quod inde adventantes Moſchorum, & ſubſidiarias exterorum turmas, fama tuliſſet, ſpéſque erat ad eas redactum anguſtias hoſtem, ante Demetrii Suyſcii adventum brevi debellandum. Sed nec ille ſegnior tardiórque in adventando, jámque Moſaïſco & cum eo quidem quem numeroſum trahebat exercitum, moverat. Collegerat confecerátque partim è Moſchis partim externis ultra quadraginta millia equitum peditúmque, atque inter primores in exercitu comparuêre Moſchorum Satrapæ clari nobiléſque, Andreas Gallicinus, Daniel Mieciecius,

Caſtellum & Caſtra Volvievii quatuor propugnaculis ſtringit.

Cum ſpe brevi debellandi.

Demetrius Suyſcius cum exercitu movet.

Palatinos vocant.

ciecius, Jacobus Borutinius, Baſilius Buturlinus, non ferendi tantùm Volvievo Jelecióque auxilii ſecuri, ſed delendi cum ſuis copiis Zolkievii, diuturnæque obſidionis tædio liberandi Smolenſci ſpe tumentes.

8 milliaribus. *Zolkievius de hoste certius consilium requirit.*

Fit certior Zolkievius illos octo paſſuum millibus ab oppido Carovo præteritam egiſſe noctem, confeſtímque advocatis in conſilium Tribunis Centurionibúſque quærit: quid è re commodóque cenſerent? an hoſtem celeritate occupandum præveniendúmque eſſe? an eo ubi conſtiterint in loco exſpectandum? aſſentientibus pleriſque antevertendum ſuæ in hoſtem expeditionis nuntium, ingentéſque illius copias ſubitario inſperatóque aggrediendas impetu. Zolkievius in neutram partem dictâ ſententiâ velut deliberabundus è conſilio exceſſit. Statuerat ille apud ſe hoſti obviàm ire, celandi verò propoſiti cauſam dederant complures in exercitu Moſchi, quorum verebatur proditionem, ne Suyſcium aut Volvievum ſui admonerent conſilii. Quapropter relicto univerſo peditatu qui nuper

nuper excitatas munitiones Caſtelláque ſervaret, continuâque ſcloporum exploſione negotium hoſti faceſſeret, tum & equitum Coſacorum turmis ſelectioribus, ad diſtinendum fatigandúmque crebris excurſionibus Volvievum, iiſque omnibus Jacobo Bobovio viro expertæ virtutis ac fortitudinis præfecto, ipſe jam propè in umbrante veſperâ, ſummo ſilentio, Tribunis Centurionibúſque, ſcripto monitis, quem quiſque in procinctu itineris ſervaturus eſſet ordinem, Cluſinum versùs contendit, ductis equitum millibus quinque. Namque ad ſuos bis mille quos è Regiis eduxerat caſtris, adjecti ter mille partim è Zborovianis, partim è Cozacis Piaskovio & Juaſinâ ductoribus, eam in univerſum efficiebant ſummam. Sanè tunc apparuit, non pro numero fuiſſe robur, ampliúſque in rebus bellicis vires quàm homines poſſe.

Peditatum relinquit & Coſacos ad deſtinendum Volvievum.

Ipſe ſummo ſilentio noctu Cluſinum versùs contendit.

Non tam à numero militum quàm ab illorum robore ſecurus.

Nocte itaque totâ quæ menſe Julio brevior, iter ſuum proſecutus eſt Zolkievius: & quatuor confectis milliaribus ante diluculum ad hoſtem pervenit Cluſinum præ- 4 Junii.

Pervenit ad hoſtem.

 ter-

tergreſſum. Et ille quidem certus victoriæ quam à paucitate exilíque Polonorum numero tumidè præſidentérque ſibi pollicebatur, nullis cinctus excubiis ſomno adhuc indulgebat, tanto etiam contemtu, ut ſolâ ſui exercitûs famâ fugandum à Carovo Zolkievium exiſtimaret, nec exſpectaturum tantum imminentis ſibi Moſchoviæ robur. Et Pontus externæ militiæ dux ad faſtum Demetrii ſuam quoque adjecerat arrogantiam. Namque pridianâ veſperâ à Suyſcio convivio exceptus jactabundus retulit: captivo olim ſibi ad Volmariam oblatam fuiſſe à ſupremo Polonarum copiarum Præfecto togam pellibus mardurinis ſuffultam, habere ſe quoque nunc pelles zebellinas quas mox capiendo Zolkievio non abſimili rependeret officio. Verùm ille ultra ſpem hoſtium animoſior, expergefeciſſet proculdubio Moſchos tantopere ſuæ ſecuritati indormientes, ni moram attuliſſent viarum moleſtiæ, quarum iniquitate duo tormenta campeſtria hæſerant, & antequam omnes copiæ è ſilvis cœnoſiſque anfractibus eluctа-

Spe futuræ Victoriæ tumentem contemnentémque Zolkievium.

Volmaria Livoniæ Civitas. Zolkievius

ctarentur unius horæ interceſſerat intervallum, diſtinuerátque Imperatorem. Attulêre quoque remoram promtiùs celeriúſque invadendi hoſtem ſepes in tranſverſum per campum quà patebat aditus ad Moſchorum caſtra præſtructæ, intérque eas duo pagi maximo futuri Zolkievio ejúſque militi damno, ſi eos immiſſis Sclopetariis pertinaciùs inſediſſent. Atque ita dum & ſepes perfringuntur, & pagi incenſi fumant, tùnc primùm Moſchi collucente flammâ experrecti excitatíque, ſenſere adeſſe ducem intrepidum audacémque cum exercitu cujus comtemtor hoſtis numerum non robur invictámque animi fortitudinem computaſſet. Ac legio Alexandri Zborovii confeſtim in acie dextrum latus occupat, ſiniſtrum, Nicolaï Struſſi Præfecti Chmielnicenſis. Et illius latera tergúmque cingebant ſubſidiariæ Martini Kazanovii & Ludovici Veiheri turmæ, quorum ille præſens, hic per Vicarium Samuelem Dunikovium aderat, huic Imperatoris legio ferebat auxilium, cui Joannem ducem Poricium præfecerat, reli-

Qui hoſtem excitat ſepibus perfractis & pagorum incendio.

Tum aciem ordinat

Zborovii

Struſi.

quæ, equitum centuriæ hinc & inde ſparſim reſervatæ, in omnéſque diſpoſitæ ſunt eventûs. Piaskovius ſuis cum velitibus locum ad virgulta quæ levo cohærebant lateri cepit. Jam hoſtis quoque excitatus inſtructam oppoſuerat aciem mirâ loci opportunitate uſus, pro quo lacus, ſilvæ, ſepes pugnarent: ſiniſtrum cornu Demetrius Suyſcius Moſchis equitibus attribuerat, peditatum à tergo ponè ſilvas virgultáque collocarat, laboranti equitatui quaſi ex improviſo ſubſidiarium futurum. Ad dexteram prominebant ſepes, quercinæ altæ in longum latúmque extenſæ, inter quas ceu obtento vallo Pontus & Hornius externæ militiæ peditatum ſtatuerat, equitum Raitrum turmis additis, quæ & tergum ſervarent, & auxilio legionariis eſſent.

Idem faciunt Moſchi.

Animatis itaque brevi ſermone militibus Zolkievius ſignum pugnæ dari jubet, ac ii quibus mandatum erat in Moſchos celerrimè invecti, conferti cohærentéſque ſummo impetu hoſtes impellunt, novas interim recentéſque Zolkievio ſubmittente turmas,

Pugna ad Cluſinum cum Moſchis.

Digitized by Google

turmas, & quo ardore hoſtem aggreſſi ſunt eodem perrumpunt, ut diutiùs Moſchi impreſſionem non ferrent, animiſque victi, ſimul pavore offuſi, in præcipitem effuſi fugam dilaberentur. *Qui ſternuntur.*

Sed ex altera parte malè habebant militem ſepes exterorum acieï præſtructæ, nec antea intellectæ, cùm nec vitari nec circuiri poſſent, atque ideo primùm alacritatem fortiſſimè procurrentium ſignorum fregiſſent, tanto promtiùs uſum ſcloporum expediente pedite, quanto ſecuriùs inter ſepimenta receptus, veluti vallo tegeretur. Conſtat ter onerandi explodendíque ſpatium temporis habuiſſe peditem, maximâ glandium effuſâ procellâ plurimis virorum equorúmque inferente ſtragem. Non ideo tamen ceſſêre animis Poloni, eodémque quo cœperant ardore pugnam capeſſunt, eâque conſtantiâ & contemtu mortis, ut adversùs ingruentium vim telorum, equis ſummo cum impetu adactis primas perrumperent ſepes, jámque in peditem acriùs invecti obvios ſternerent proculcaréntque. *Acrior & difficilior cum externis propter ſepes*

Com-

Digitized by Google

Quas ope duorum tormentorum & peditum perrumpunt Poloni.

Comodè duo illa tormenta campeſtria ſuperatis viarum difficultatibus ſub tempus ipſum prælii advenerant, unà cum centuriâ peditum, quibus ad hoſtem ſepibus pertinaciùs inhærentem, directis exploſiſque non infeliciter, ſecuti pedites Zolkieviani veterani & diuturniori militiæ uſu aſſueti, pauci quidem ſed quibus multùm animi audaciæque ineſſet, rectà in hoſtem feruntur, à quo fortiter excepti, amiſſiſque aliquot ex ſuis commilitonibus nihil inde conſternati, ruunt animoſiùs, ſepes perfringunt, locóque pertinaces movent, adextremùm hoſtis impar furori alacritatíque dimicantium proximam ſilvam effuſâ petiit fugâ.

Et fugant hoſtem.

Cujus equitatus, ſe opponit, & ſtrenuè rem gerit.

Sed equitatus hoſtilis ſeſe opponens laborantíque pediti ſubſidio veniens, redintegrato prælio acriùs Zolkievianos diſtinuit: & his quidem ſtrenuè ſed non expeditè rem gerentibus quòd haſtis carerent, ac licèt recentes turmæ auxiliares haſtatæ advolarent, parùm proficiebant, cùm ejuſmodi armorum uſum anguſtiæ locorum inter

ter

Digitized by Google

ter quas velut in cavea certabatur, ademiſſent. Ita ancipiti Marte quatuor horas pugnantibus, cùm undarum adinſtar modò hi modò illi pellerent repellerentúrque, ſubitò ad latus hoſtium cohortes, & prima quidem prætoria Imperatoris, altera Staniſlaï Koniecpolii, demum Alexandri Balabani illatæ victoriæ dedêre principium: quippe quo fervore hoſtem aggreſſæ ſunt, eodem nullo quietis vel recolligendi ſe ſpatio dato, maxima cum ſtrage cladéque agebant ſubmovebántque ultra ipſorum caſtra carragine cinctâ. *tandem funditur.*

Nec interim ceſſatum à turmis Struſſii, Herburti, Vaſicinii, Firleii, Dunikovii, Copicinii, qui cum illa exterorum militia non ſclopis ſed gladiis (qui finis pugnarum celerior eſſe ſolet) acerrimè decertantes, illos tandem fudere fugaveréque. Et tunc certè compertum eſt quanta ſit in equitatu vis militíſque veterani ardore: quippe in hac cum exteris pugna tam iniquo arctóque ſepimentis loco, magno ſudoris cruoríſque diſpendio conſtitit victoria, tantáque cer- *Equitatûs quanta ibi fuerit vis.*

 tan-

tantium pertinacia erat, quantò magis fervebat irrumpentium audacia, multi equis amiſſis miſcentium ſeſe incurſantiúmque manipulis penè obtriti, inter quos è præcipuis dux Poricius duobus ſuffoſſis pedeſter certare coactus eſt. Joannes Widzga Herburti Subcenturio fortiſſimè dimicans, jámque cadaveribus opertus, adducentis equum agaſonis beneficio vix evaſit. Felix bellicâ laude gloriâque vir, ſed longè illuſtrior feliciórque Stephano Filio Abbate Sieciechoviæ, Vladiſlaï Regis magni nominis Eccleſiaſte, cujus doctrina, prudentia, blandéque in aures influens ſuada, non unius aulæ Polonæ, ſed univerſæ Chriſtianitatis meretur theatrum. Ac in pugnâ eas quas ſuperius retulimus cohortes, Imperatoriam, Koniecpolii, & Balabani, primam obtinuiſſe laudem comperio: deinde eas quæ cum exteris tanto conatu laboréque dimicarunt, permultùm ad victoriam contuliſſe, ad extremùm univerſi militis eo die pugnaciſſimi egregiam virtutem dignam fuiſſe, quæ ad imitationem exemplúmque poſte-

Poricius & Vidzga periclitantur.

Stephanus Vidzga Regum Eccleſiaſtes.

Ejus prælii fortiter geſti penès quos laus.

poſteritatis extenderetur. Sed & Zolkievium ex inſerto traditóque cum cæteris poſtulatis Adamo Zolkievio & Petro Borkovio ad Regem indice, invenio, eos præcipuè Ordinum ductores Regiâ gratiâ munificentiâque cohoneſtandos commendaſſe. Struſſum videlicet Præfectum Chmielnicenſem, Alexandrum Balabanum, & Poricium, Herburtum, & Srzedzinium. Certè quis quantúſve ille conflictus fuerit ex literis Imperatoris ad Cancellarium Lithvaniæ datis patuit, in quibus de parta feliciter victoria nuncians ſcribit ſat modeſtè: *Equidem fateri neceſſe eſt fuiſſe hoc prælium, quod mirari quiſque jure potuiſſet, ingens & cruentum: certatum ancipiti Marte pugnatúmque tres ampliùs horas, magnum hoſtis coëgerat exercitum, exteri milites veterani: agebatur apud eos de gloria ac ſtipendiis, apud nos de ſummâ rerum. Erat neceſſitas in toto, ſpes in virtute, ſalus ex victoria, fugæ locus nullus: pugnarunt milites ut viros fortes decebat, hoſtium magna pars cæſa, non ſine jactura quoque noſtrorum: effectum id maximè, quod exteros unicam Suyſciani roboris ſpem nobis junxerimus.*

Cum Zolkievii ipſius teſtimonio & encomio.

Ejuſdem litera de hac pugna. Leonem Sapiecham.

6 Junii è caſtris ad Carovum.

 Fuſo

Poſt prælium redeunt ad caſtra exteri.

Fuſo hoſte reſtabant exterorum nationum caſtra non quidem neglecta à Zolkievianis, ſed quia copias diſtrahi & vincentium attenuare numerum minimè è re commodóque videbatur, pleriſque equitatum Moſchorum fugientem inſequentibus ideóque diſperſis, proinde ab iis tunc capiendis ſuperſedere viſum; Atque id conſpicati Galli, Angli, Scotíque & cæteri quos in ſilvas latebráſque infelix prælii ſors conjecerat, paulatim recollecti progrediuntur, caſtra iterum occupant, muniunt, ſéque ad defenſionem parare incipiunt. Id poſteaquam à milite victore compertum eſt qui jam in horas & momenta affluebat redibátque, eodem impetu paríque quo pugnaverant ardore in hoſtium caſtra fertur: confeſtim exteri quantis ſe animis irritatus peteret miles conſpicati, attonitíque colloquium petiêre. Id verò poſteaquam Pontus della Garde & Eduardus Hornius compérêre è ſilvis ſuíſque reduces latibulis, (primi namque ſub initium pugnæ deſertis legionibus turpiſſimè profugerant) illico tra-

Quæ muniunt, ſed Polonos impetum facere volentes ad colloquium evocant.

Reſcindere id nituntur Pontus & Hornius.

tractatûs reſcindere conantur, turbas motúſque cient, compellant legionarios admonéntque dedecoris, ipſi turpi fugâ infames. Zolkievius jam victoriæ ſecurus tunc Domino exercituum ſupplex ac venerabundus grates perſolvebat, aderátque Sacerdoti ſacris operanti, cùm intrepidus ſuæque pietati inſiſtens interim maximis viribus caſtra oppugnari imperat, copiáſque ſuccedere jubet. At exteri iterum perterriti, ſpretâ Ponti Horniíque auctoritate, exutóq; ſuis ducibus obſequio. Galli omnium primi, quos ſecuti reliqui Adamo Zolkievio linguæ morúmque exoticorum optimè gnaro, & quem obſidis loco habuerant, cum iis tranſigente, in hæc deditionis conſenſere capita: Abirent rediréntque in patriam incolumes, armati, aut quò vellent, pro ſingulis interim jurarent Centuriones, neminem inpoſterum adversùs Poloniæ Regem in Moſchovia militaturum, qui verò ſe turmis Regiis aſſociare cuperet, id cuíque liberum eſſet.

Zolkievius caſtra oppugnari imperat.

Terrentur exteri ſeq; dedunt honeſtis conditionibus.

At Demetrius Suyſcius ſupremus Moſchoviticarum copiarum dux nec dum ex-

Mm 3 cide-

Demetrius Suyſcius fruſtra vires recolligit, pòſt fugit.

ciderat ſpe reſarciendi reparandíque exercitûs, ſi externæ militiæ robur reſiduum ſibi adjungeret, erigerétque recenti imminutum clade, & amplâ præmiorum pollicitatione iterum ad recolligendas animaret vires. Sed poſteaquam Pontum Horniúmque nihil apud illos effeciſſe, quin contemtâ proſtratâque auctoritate receſſiſſe animadvertit, inanéſque eſſent ingentium opum ac donationum pollicitationes, deſperabundus è Caſtello nocte præteritâ excitato munitóque ſeſe ejicit, adeò effusè fugiens, ut ſummam celeritatem inſequentium anteverteret, multis nihilominus fugæ comitibus cæſis ſtratíſque. Quanquam nec ipſe evaſiſſet, niſi noto ſtrategemate inſequentis militis retardaſſet fervorem, cujus aviditati in propatulo caſtrorum, veſtes, argentum, ſuppellectilem, pelles pretioſas veluti venales expoſuit, ita equorum celeritatem ſtitit, & inſequentium avidos ne progrederentur ulteriùs detinuit oculos, manúſque ad paratam animavit prædam. Ferebatur, ipſum quoque amiſſo equo nudis pedibus per ſilvas

Inſequentium celeritatem eludit.

Quo ſtrategemate.

vas

vas errabundum latuiſſe, & vix Moſaïſcum primo, ad urbem deinde ſalvum evaſiſſe. Caſtra Moſchovitica, tormenta bellica, & quidquid in iis erat opulentiæ ſuppellectiliſque prædæ victorum ceſſerunt. Inſuper & quæ triumphum exornarent, ipſius Demetrii fugientis ſpolia relata, rheda, enſis, galea, clava, ſupremi in exercitu regiminis inſigne.

Moſcuam.

Caſtra capiuntur omni prædâ referta.

Numerus cæſorum difficiliùs iniri poterat, maximâ fugientium hoſtium parte inter ſilvas ſaltúſque inſequentium gladiis conciſâ: invenio nihilominus in nonnullorum actis diurnis, quindecim millia Moſchorum partim cæſa, partim capta. E Proceribus dux Joannes Boratinius cecidit, Baſilius Buturlinus & Jacobus Dzenidovus captivi ducti: exteri non minorem octingentis peremtis cladem accepere. E Polonis centum & ſeptem equites occubuêre, inter quos periit primæ notæ Centurio Staniſlaüs Lanckoronius veteranus equitum ductor: Saucii centum & quatuordecim, equorum magna fuit jactura, ducentis

Numerus in prælio ab utrinque cæſorum.

Staniſlaüs Lanckoronius occubuit.

Digitized by Google

tis viginti ſex interfectis, totidem penè à vulneribus invalidis.

Zolkievius à pugna redux Volvievum reprimit.

Reverſus altero à conflictu die Carovum Zolkievius, contumacem Volvievum victriciâ excurſione laceſſentem ſigna repreſſit, miſſóque Soltico juniore Moſchorum Procere & Adamo Zolkievio nepote, monuit, ne temerario impetu iniquis Moſchoviæ adverſaretur fatis, quin potiùs cederet, Regiámque experiretur clementiam. Faſtuosè arrogantérque reſpondenti more gentis, mox ſeriem Demetrii Suyſcii profligati enarrant, prædam ſpoliáque oſtendunt, captivorum numerum exponunt: videret jam ſi militis triumphantis furorem ſuâ ſtimulatum contumaciâ experiri vellet, tunc profectò nullum gratiæ favoríſque locum futurum. Ad profligati Moſchorum exercitûs nuncium concidit animo Volvievus, interim conditiones deferendi Vladiſlao imperii ad Smolenſcum cum Michaële Soltico initas, perferri ſibi poſtulavit, quibus viſis lectíſque, Caſtellum, arma, ſigna, militem, ſéque Regiæ permiſit voluntati:

Ad deditionem hortatur, profligati Demetrii ſeriem edocet.

Vide lib. 4. ſuperiùs.

Tradit ſe Regi cum quinque millibus Moſchorum.

con-

confeſtímque quinque Moſchorum millia exercitum Zolkievii auxêre Regias profeſſi partes, quibus jam acceſſerant quoque Gallorum, Anglorum, Scotorúmque dedititii manipuli, malè acceptis mulctatíſque Ponto & Hornio, qui præmiſſis ſuis impedimentis ac paucis Suecis ac Finnonibus comitantibus Pohorilum ſeſe recepêre, ubi Petrus de la Ville nobilis Gallorum Tribunus è morbo invalidus decubuit. Sed ibi quoque ſeditione ortâ à cæteris exterorum profugis, impedimentis & ſuppellectili ſpoliati, iis tantùm quas eo die induerant veſtibus donati abière. Quamquam ut concatenata eſt ſemper malorum ſeries, neque ſolitaria infelicitas miſeros perſequi ſolet, ita cum laceris militum abeuntes reliquiis fugaces viros aſſecuta eſt, novæque expoſuit cladi. Namque in ipſis Moſchoviæ finibus iterum profligati, Sueciam inglorii, milite, armis, Imperio, famâ exuti, repetière.

Pontus & Hornius Pohorilum fugiunt.

à profugis ſpoliantur

Caſi ad Lagodam ductu Solticii Palatini Majoris Novogardiæ.

At partæ ab Imperatore victoriæ nuncius poſteaquam Regia complevit caſtra, egit Rex agíque ab univerſo exercitu voluit

Rex egit Deo gratias pro obtenta victoria.

grates Deï clementiæ, & Sacro Miſſæ officio ſolenniter peracto, pro concione Pater Stephanus Societatis Jeſu tranſmiſſum à Pontifice Romano ampliſſimum indulgentiarum diploma ad Regi ejúſque militiæ Cœlitum implorandam opem, recitavit promulgavítque, atque ab eodem obtulit gladium galerúmque ſolenni ſacratos ritu Achacius Grochovius, quod munus Regi perferendum Pontifex Nicolao Volſcio Aulæ Regiæ ſupremo Præfecto Romæ tradiderat, is verò per Grochovium ad caſtra tranſmiſerat.

Enſem ſacratum & galerum à Pontifice accipit.

Qui Epiſcopus Luceorienſis obiit 1634. Paulus V. Pontif.

Legati à victore exercitu ad Regem veniunt 15 Julii.

Venêre deinde ab Imperatore & univerſo victore exercitu Legati ad Regem, Nicolaüs Struſſus Chielnicenſis Præfectus, Alexander Zborovius, Adamus Zolkievius, Cechovius, Bialoskorſcius, Otorſcius, Wuiakovius, Vleſcius, Ramutus, ſigna ex hoſte ſpoliáque tradidêre, recenſueréque quæ partim apud Imperatorem, partim in exercitu adhuc reliqua eſſent, magna cum Zolkievii ejúſque conſiliorum ac virtutis laude militúmque fortitudinis deprædicatione.

Petiere

Trimeſtre ſtipendium petunt, & militibus ſauciis ſolatium.

Petiêre trimeſtre ſtipendium, quod more majorum celebri partâ victoriâ exercitui victori extra ordinem in vim donativi præmiíque dari conſueviſſet, injectâ quoque & veterum ſtipendiorum quæ ſibi deberentur mentione. Militibus ſauciis bellóque cruentiſſimo attritis ſolatium à munificentia Regia poſtularunt. Oravêre quoque, haberet Rex parem eorùm rationem in conferendis magiſtratibus facultatibúſque qui cum Imperatore nunc militarent abſentes, atque eorum qui in Regiis præſentes adeſſent caſtris.

Reſpondet nomine Regio ProCancellarius.

Patuit tunc campus diſertiſſimo Kriſcio ita jubente Rege in ſummas Zolkievii militíſque excurrendi laudes, quibus egregias illas & præliares animas extulit, detulítque omnibus Regiam gratiam, quam partim in conferendis ſibi à Rege dignitatibus, partim opulentiore ditandi cenſu, certò ſibi pollicerentur. Ad poſtulata tardiùs reſponſum, in cauſâ fuit morbus Regius, qui ingraveſcens penéque fatalis, diutiùs tenuit in caſtris Legatos: dimiſſi nihilominus ſpe in-

Et poſtulatis annuit.

Rex egit Deo gratias pro obtenta victoria.

grates Deï clementiæ, & Sacro Miſſæ officio ſolenniter peracto, pro concione Pater Stephanus Societatis Jeſu tranſmiſſum à Pontifice Romano ampliſſimum indulgentiarum diploma ad Regi ejúſque militiæ Cœlitum implorandam opem, recitavit promulgavítque, atque ab eodem obtulit gladium galerúmque ſolenni ſacratos ritu Achacius Grochovius, quod munus Regi perferendum Pontifex Nicolao Volſcio Aulæ Regiæ ſupremo Præfecto Romæ tradiderat, is verò per Grochovium ad caſtra tranſmiſerat.

Enſem ſacratum & galerum à Pontifice accipit.

Qui Epiſcopus Luceorienſis obiit 1634. Paulus V. Pontif.

Venêre deinde ab Imperatore & univerſo victore exercitu Legati ad Regem, Nicolaüs Struſſus Chielnicenſis Præfectus, Alexander Zborovius, Adamus Zolkievius, Cechovius, Bialoskorſcius, Otorſcius, Wuiakovius, Vleſcius, Ramutus, ſigna ex hoſte ſpoliáque tradidêre, recenſueréque quæ partim apud Imperatorem, partim in exercitu adhuc reliqua eſſent, magna cum Zolkievii ejúſque conſiliorum ac virtutis laude militúmque fortitudinis deprædicatione. Petiere

Legati à victore exercitu ad Regem veniunt 15 Julii.

Petiêre trimeſtre ſtipendium, quod more majorum celebri partâ victoriâ exercitui victori extra ordinem in vim donativi præmiíque dari conſueviſſet, injectâ quoque & veterum ſtipendiorum quæ ſibi deberentur mentione. Militibus ſauciis bellóque cruentiſſimo attritis ſolatium à munificentia Regia poſtularunt. Oravêre quoque, haberet Rex parem eorùm rationem in conferendis magiſtratibus facultatibúſque qui cum Imperatore nunc militarent abſentes, atque eorum qui in Regiis præſentes adeſſent caſtris. *Trimeſtre ſtipendium petunt, & militibus ſauciis ſolatium.*

Patuit tunc campus diſertiſſimo Kriſcio ita jubente Rege in ſummas Zolkievii militíſque excurrendi laudes, quibus egregias illas & præliares animas extulit, detulítque omnibus Regiam gratiam, quam partim in conferendis ſibi à Rege dignitatibus, partim opulentiore ditandi cenſu, certò ſibi pollicerentur. Ad poſtulata tardiùs reſponſum, in cauſâ fuit morbus Regius, qui ingraveſcens penéque fatalis, diutiùs tenuit in caſtris Legatos: dimiſſi nihilominus ſpe in- *Reſpondet nomine Regio ProCancellarius.* *Et poſtulatis annuit.*

ad 25. Auguſti. decem millia.

jectâ donativi recipiendi, ſauciis quoque certa æris numerata tranſmiſſáque ſumma.

Smolenſcenſes intuentur parta de ſuis ſpolia.

Audita Smolenſci viſáque ingentis lætitiæ ſigna, tormentorum, ſcloporum repetitæ exploſiones, feſti tympanorum tubarúmque cantûs, nihil obſtinatis profuêre animis. Admota juſſu regio diſpoſitáque per vicinas arci munitiones relata à victore exercitu ſpolia, ita ut ex mœnibus ab hoſte dignoſci inſpicíque poſſent. Videbant ſigna turmarum Moſchoviticarum, tum & ipſius Demetrii Suyſcii vexillum album aquilâ bicipiti nigrâ inſigne, rhedam, clavam militaris Imperii decus, pluráque victi debellatíque hoſtis non dubia argumenta, quæ vel expugnare contumaciam, vel feroces oculos obſeſſorum percellere poſſent. Hæſit Sehinus & quaſi ſolus totius Moſchoviæ moraretur fata, nec animo nec viribus ceſſit, ita ut in majorem lapideſceret pertinaciam.

Non tamen movetur Sehinus.

Sed longè diverſa per univerſam Moſchoviam facies erat, tantò graviori Suyſcianorum triſtitiâ, quantò propiores ſe peri-

periculo intelligerent. Et Carolus Sudermanus ad profligatarum legionum nuntium furialibus accenſus facibus exarſit ita, ut barbam velleret, in cœlum ac Superos horrendam jacularetur blaſphemiam, Regem proſcinderet, ultionem minitaretur, excubias per confinia Moſchorum indiceret, arces milite, commeatu firmaret, denique in furorem ac amentiam verſus (cujus ille impetui ſæpius obnoxius erat) nec ſuis parceret Suecis. Fortaſſe ad Auguſti Cæſaris exemplum ſe compoſuit, quem cæſo Quintilio Varo adeò conſternatum Hiſtorici tradidêre, ut per continuos Menſes barbâ capillóque ſubmiſſo, caput interdum foribus illideret, vociferans: *Quintili Vare redde legiones*. At ut diſpares moribus Principes, ita diſpari ingenio cauſâque, cùm illum amor boni publici Romaníque Imperii ſalus ad impotentem compulerit triſtitiam, hunc implacabile odium raptíque per ſummam injuriam Imperii conſcia mens, lacerantíſque interni tortoris ictibus ſaucia, ad furibundam exſtimulavit mœſtitiam.

Carolus Suecus amiſſâ ſuorum clade furit.

id retulit nuntius ad caſtra veniens 1 Novemb:

Suetonius in Auguſto.

Poſt victoriam arces recuperantur.

Interim complures Moſchoviæ arces Victoris fortunam ſequutæ ſunt, redieréque iterum ad obſequium: Oſipovia, Rzovia, Zubcovia, Moſaïſcum, aliáque oppida explicandis per Moſchoviam copiis opportuna, ac indies major dedentium ſeſe confluebat numerus, Principis Vladiſlaï nomen adorantium, patente etiam ad ipſam Metropolim ſecurâ liberâque viâ, è qua permulti Nobiles ad Zolkievium transfugæ victoris animum præoccupantes feſtinavêre, animantes: accederet ad urbem certò totius Imperii ſede ipſâmet haud invitâ potiturum. Et profectò cùm triſtis totâ urbe invaluit rumor, pugnatum infeliciter cum Zolkievio, tantámque acceptam cladem quantam Polonus cruore ſatiatus voluiſſet: jámque complures ex fuga & pavore ſeſe recipientes per intervalla cernerentur, tantopere trepidatum eſt, ut paucis pòſt diebus tumultu exorto Baſilius Suyſcius in metam populis ſteterit, ad quem & linguâ procaci, & furioſo collimarent impetu. Accuſabantur infauſta regnantis auſpicia, aſſerebántq;, ob

Moſcuam.

In urbe poſt cladem acceptam trepidatio & motus.

ob illius deliria univerſum plecti populum, ipſi acceptas clades, nutantémque Imperii fortunam referentes. Namque iratos Superos Imperantem haud pati poſſe, qui invito cœlo populíſque ſceptra teneret, mitioráque Moſchoviæ remeatura ſidera, ſi Regnum linqueret deponerétve, augurabantur.

In Suyſcium inſurgunt.

Atque hæc Zacharias Leponovus aliquot millibus nobilium aulicorúmque ſtipatus, omni depoſito metu reverentiâque Suyſcio expoſuit. Excandeſcente illo ad eam verborum licentiam, cultrúmque arripiente quo videbatur inopinatam ſermonis ulturus libertatem, altâ voce exclamat Leponovus: *ſiſte* inquit *Suyſci impetum, ni hiſce manibus* (eas mox intentaverat vir procerus robuſtúſque) *elidi comprimíque velis.* Secuta ingens omnium acclamatio præcipuè Chomutovii & Joannis Soltici, concitatóque ingenti tumultu è palatio ſeſe proripiunt, deſcendúntque in aream in quâ Duces Moſchoviæ populum pro concione alloqui ſolent, ea verò, cùm tantæ hominum multitudini capiendæ non ſufficeret, pari quo venerant

Leponovus Suyſcium compellat.

Proceres & populus conſultant.

nerant impetu, iiſdémque auctoribus arceſſito inſuper Patriarchâ & illuſtrioribus è Senatu Moſchovitico viris, extra portam in patente campo conſilium ineunt, Imperium Suyſcio abrogant, mittúntque qui univerſorum ordinum declararent voluntatem.

Suyſcio Imperium abrogant.

27 Julii. Ergo jam ad præſcriptam diem frequentes Moſchorum Proceres qui tunc in urbe aderant, omníſque Nobilitas aggregatíque vulgi & univerſorum ordinum ingens multitudo rectà ad palatium contendunt: unde Baſilium Suyſcium Moſchoviæ Ducem & totius Ruſſiæ paulò ante Dominum, relictâ fortunæ ſuæ ſede excedere, abdicaréq; ſe Imperio quod per quadriennium geſſerat, jubent: mox eâdem quâ venerant pompâ detractis Imperii inſignibus attonitum ſtupentémque deducunt ad gentilitiam, quam privatus incoluerat, Suyſciorum domum, firmiſſimis ſeptam vallatámque cuſtodiis, quibus præfecere Duces Lykovum & Nagium, Fratres quoque Demetrius & Joannes Suyſcii, iíque quos charos olim fortu-

Pòſt ad Palatium omnes vadunt indéque exauctoratum ad Suyſciorum domum deducunt.

Quam præſidiis firmant.

fortunæque ſuæ fidiſſimos habebat aſſeclas, arctiùs detenti cuſtoditíque. Theodoro Mſciſlavio Duci vicaria totius Imperii gerendi adminiſtrandíque cura omnium conſenſu demandata eſt, dictúmque ab univerſis Sacramentum mutuò ſeſe obſtringentibus adverſùs Impoſtorem, qui falſi Demetrii titulo juréque ſimulato per ſummum ſcelus ad Imperium aſpiraret: interim ſingulorum votis in Vladiſlaum Principem pronis propendentibúſque.

Mſciſlavius dicitur Vicarius Imperii.

At Suyſcius licèt tam arctâ ſeptus cuſtodiâ teneretur, libertatis ſuæ aſſerendæ adipiſcendíque iterum Imperii, varias inibat tentabátque vias, clàm cum iis conferebat, quos ſibi domuíque ſuæ addictos non ignorabat, & ſclopetarios auro donativíſque pertentabat, illorum ope auxilióque non contemnendo(quippe octo millibus hominum ea conſtabat militia) ad perditæ majeſtatis iterum emerſurus faſtigium. Senſère Proceres ſubdoli hominis fallaciam clandeſtinóſque conatûs, è quorum mandato mittitur illico Leponovus, qui Suyſcio

Suyſcius tentat vias ſeſe è cuſtodia expediendi.

Leponovus mittitur qui illum

Leponovius mittitur, qui illum ad monaſterium detrudit habitu Monachi veſtitum.

ſanctioris in clauſtro vitæ capeſſendæ neceſſitatem nunciaret, aſſumtóque monacho è Cudovo Cœnobio, ab eodem inter plurium detinentium manûs reluctanti obnitentíque caput monaſtico ritu attonſum eſt: demum ſago cucullato indutus, trahis imponitur vehitúrque monaſterio includendus.

Zolkievius victoriam perſequitur.

Zolkievius interim qui non tantùm vincere, ſed victoriâ uti ſciret, hoſtem in remotiora Imperii perſequi atque ipſam aggredi Metropolim decreverat, rebúſque ex animi ſententia ad Carovum fluentibus, auctior & externo, & Moſchorum regiarum partium exercitu, Moſaïſcum versùs ſigna promovit, ibíque tantiſper ſubſtitit reï gerendæ capturus occaſionem. Et poſteaquam tumultuantium in urbe populorum motûs detruſúmque è palatio ad clauſtrum, è Principe Monachum factum Suyſcium non ingrato univerſæ Moſchoviæ ſpectaculo exhibito, intellexit: tum & Impoſtorem à victoria Zolkievii erectum, magnis itineribus cum Sapiehanis legionibus ipſóque

Moſaïſcū venit ibique ſubſiſtit.

que

Digitized by Google

queSapieha, expilato obvio Paphnutii Cœnobio ablatóque inde belli nervo, ſub ipſa conſediſſe Metropoli accepit, literas ad Theodorum Mſciſlavium Senatûs Moſchovitici Principem cæteróſque primores dedit, quibus ſuam operam contra falſi Demetrii conatûs detulit, expoſuítque, habere ſe in mandatis à Rege laboranti urbi cum auxiliaribus adeſſe copiis, & nefarii latronis hujus auſûs inhibere ulciſcíque: ad extremùm velle ſe cum illis inire conſilia, quæ ad pacem tranquillitatémque & ſiſtendum Chiſtianum ſanguinem pertinerent, maturarent itaque ſecum conferre, & beneficium auxiliúmque quod illis ultrò à Rege ejúſque filio Vladiſlao Principe offerretur, grati lubentéſque ſuſciperent. Scripſit & aliam epiſtolam in Suyſciorum cauſâ, ne quid in illorum vitam fortunáſque derepente duriùs ſtatuerent, & ampliſſimis familiæ illuſtrioris in Moſchovia recenſitis meritis, ſuadet ſervandos potiùs permittendóſque benignitati Regiæ & Vladiſlaï Principis. Quid moverit Imperatorem ad

Literas ad Mſciſlavium ſcribit & auxilium contra Impoſtorem pollicetur.

28 Julii 1610.

Alterum quoque mittit in cauſa Suyſciorum.

Suyſcianum patrocinium ex accuratis rerum geſtarum Commentariis nihil liquet: & ipſemet Regi ſcribens nullâ ratione appoſitâ, nudè nunciat: *Gravibus de cauſis viſum eſt dare eo in negotio literas ad Proceres eo exemplo, quod Majeſtati Veſtræ mitto.* Ablegaverat quidem Joannes Suyſcius Joannem Divovum ſclopetariorum Præfectum, certóſque nobiles, qui interceſſorias à Zolkievio obtinerent, quibus clementiæ Regiæ & Principis famam ſpargeret: at ſi divinare licèt, exiſtimo cautum prudentémque ducem alia ſpectaſſe conſilia: quippe edocebatur, urbem in tres ſciſſam eſſe factiones, quarum primam auctoritate Patriarchæ nixam (quæ apud illos ſumma) ſuadentis Imperium uni è Patriis indigeníſque (deſignabat tacitè Baſilium Galicinum) deferri: alteram Zachariæ Leponovi immenſis pollicitationibus corrupti, Impoſtorem ſummo promoventis conatu: tertiam eámque validiſſimam Mſciſlavii pro Vladiſlao Principe omnibus viribus annitentis, quocirca exiſtimabat Zolkievius, ſervandos in omnem even-

Moſaïſco 2 Auguſti.

Et cur id facit.

eventum Suyſcios, quos iterum ad dirimendas factiones illorum turbis immiſceret, utpote homines ſubdolos, vaferrimos, motibúſque ciendis idoneos.

Intellecto itaque urbis ſtatu, ſubitâque & tragicâ Imperii converſione, versùs Moſaïſcum iter direxit ut propior Moſcuæ eſſet, exploratâ interim per literas voluntate Regis, quid facto ampliùs opus eſſet? & quem in finem ulterior armorum conſiliorúmque progreſſus dirigendus foret? petitâque à Rege Alexandro Goſievio Præfecto Veliſienſi ad ſe veniendi facultate, quem utpote Moſchoviæ peritiſſimum, ad negotia tractanda adhiberet. A Mſciſlavio Moſchíſque Proceribus deinde literas accipit, ademti Suyſcio Imperii cauſas prolixè continentes edocentéſque: vocatos univerſos Moſchoviæ Ordines ad Monarcham è ſupremi Numinis inſtinctu eligendum. Monebatur ab iiſdem Zolkievius, ut Sapieham ipſiúſque legiones cædibus & incendiis graſſantes ab Impoſtore abduceret, vinctúmque tradi procuraret, id ſi efficeret, commo- *A Mſciſlavio literas accipit.*

 diùs

Digitized by Google

diùs cum illo ex communi Ordinum conſilio acturos de iis, quæ pacem tranquillitatémque totius concernerent Moſchoviæ.

Legati Moſchorum ſubſidium à Volkievio contra Impoſtorem petunt.

Jámque unius milliaris intervallo ab Urbe, univerſo cùm exercitu conſtiterat Zolkievius, cum derepente Legati à Proceribus Moſchis advolant, iterum contra vim Impoſtoris Demetrii ferociter urbi inſultantis ſubſidia anxiè flagitantes. Negavit ille, neque ſe mittere velle, nec poſſe reſpondit: cùm ſibi non conſtaret quo erga Regem ac Principem animo eſſent, abrumperent tantummodo moras, nunc tranquillandi Imperii tempus inſtare, nec certarent ſecum crebris literarum miſſitationibus, quæ in immenſum ſummo cum temporis diſpendio procederent. Ad eum modum dimiſſis Legatis, mox ipſos cum omnibus copiis ſecutus, in conſpectu urbis comparuit: caſtríſque ante mœnia poſitis cum univerſo exercitu conſedit. Ita injectus Moſchis celeriora conſilia arripiendi ſtimulus, confeſtímque utrinque mutuo colloquio diem, locum aſſignant. Deſtinatur à Zolkievio

Negat ille, cur?

Tandem in conſpectum urbis venit.

4 Auguſti.

kievio Staniſlaüs Domaracius & Alexander Balabanus qui cum illis conferrent. Centuriones & bellicâ laude & natalibus clari, ambo Græcæ religionis eóque genti gratiores: additi è Moſchis Regi fidioribus Joannes Solticus, Dux Horoſtinus Palatinus olim Roſlavienſis, & Volvievus, quibus ad condictum venientibus locum obvii fuêre Dux Joannes Tricurovus, Theodorus Coliſovus Senatui à ſecretis, Joannes Chlebovus: & ſalve more gentis utrinque dicto, Domaracius expoſuit: Regem precibus Moſchorum evocatum ad ferendam inclinatis Imperii ipſorum rebus opem adveniſſe, adeſſe tempus urgendi ea quæ concupiſcerent conſilia, ſatisfacturam votis non difficulter clementiam, quam imploraſſent, Regiam. Excepêre ſermonem Domaracii non ſine geſtientis animi indiciis Moſchi, aſſerentes: unicum eſſe Moſchorum deſiderium Principem Vladiſlaum, quo imperante aurea iterum è poſtliminio reditura eſſent Monarchiæ ſæcula, quæ nunc ferrea gravi cum detrimento incumberent. De cæteris

5 Auguſt. locus parthenium Cœnobium.

Deſtinantur ad colloquium cum Moſchis Domaracius & Balabanus.

Et colloquuntur.

Moschi religionem ritus Græci in Vladiſlao maximè requirunt.

ris quas regnaturo ferrent conditionibus minùs ſe laborare, ſola accederet religio, eam namque ſi Græcis ritibus accommodaret, juraturos confeſtim in nomen Principis. Sed cùm Domaracius negaſſet, validiſſque rationibus adductis diſſeruiſſet, Principem Imperii cauſâ nullatenus ſe à Religione Catholicâ Romanâ abduci dimoveríque paſſurum, finis colloquio impoſitus eſt, rejectóque tam difficili ad Zolkievii cum Proceribus Moſchis congreſſum negotio, pacatis diſceſſere animis.

hæc maximam facit difficultatem

Et ſanè haud facilè dictu eſt quantùm pertinaciter ſuæ Religioni inhæſerint Moſchi, permultúmque ea attulerat difficultatis colloquenti Zolkievio cum Proceribus Theodoro Mſciſlavio, Baſilio Gallicino, Theodoro Seremeto, Daniele Miececio, cæteríſve: pluréſque effluxêre dies, antequam ſuadentis Zolkievii prudenti facundiâ flecterentur duriores animi. Nec tamen aliter quievêre, quàm iterum rejectâ eâ quæſtione vel ad adventum in Urbem Principis, vel certè per Legatos quos mitterent, cum ipſomet

à 5 julii ad 26.
rejicitur interim hæc quæſtio ad aliud tempus.

met feliciùs tranſigenda. Oblatas interim alias conditiones quas Imperaturus ſanctè obſervaret Princeps, cùm pleraſque enormes minúſque poſſibiles refutaſſet, rejeciſſétque Imperator, non alias ſe conceſſurum juraturúmque palàm oſtendit, quàm eas in quas volente Rege & Senatûs & Proceres Moſchi, Duce Legationis Soltico, ad Smolenſcum conveniſſent. Annuentibus facilè Proceribus. pactorum formula ſcripto concepta evulgatáque eſt, ingenti populorum lætitiâ: quippe in tantam erant ſubitò effuſi, ut & præteritarum calamitatum obliti, affulſiſſe ſibi Vladiſlaüm pacis tranquillitatíſque feliciſſimum jubar, invicem gratularentur, & ad Vladiſlaï nomen profundè ſeſe inclinarent, ipſiúſque auſpicia feſto applauſu ſequerentur venerarentúrque.

De cæteris conditionibus tranſigit Zolkievius,

Rebus itaque conſtitutis firmatíſque, utriuſque partis benevolo conſenſu, fixa ſunt extra urbem tentoria duo & magnitudine & capacitate inſignia, in quibus duæ excitatæ aræ Crucibus ac Divorum imaginibus conſpicuæ, quas ſumma cum pompa ſo-

quas juramento firmat.

27 Auguſti.

ſolenníque ſupplicantium ritu Clerus univerſæ Urbis attulerat. Hinc legiones Polonæ micantibus ſignis feſtóque apparatu ſplendidæ, inde Moſchorum miles comparebat, ingénſque effuſa multitudo campos texerat. Tunc Zolkievius unà cum Tribunis ac Centurionibus nomine Principis in eas jurat, in quas cônſenſerat conditiones: Moſchi antequam Sacramentum dicerent, compellati ſunt à duobus primæ dignitatis Eccleſiaſtici Ordinis Viris in eum modum; Proceſſiſſe ſe Sanctiſſimi Hermogenis totius Moſchoviæ Patriarchæ auctoritate ac mandato, eo quem cuncti cernerent ſolenni ritu, ut in hac Cleri præſentiâ Magno Monarchæ Vladiſlao Sigiſmundi filio Principi Poloniæ, quod felix fauſtúmque eſſet Magno Moſchoviæ ac totius Ruſſiæ Duci ac Imperatori feliciter Electo, Proceres ac Ordines univerſi ſanctam ac vitalem Crucem more patrio oſcularentur: eidem Monarchæ vero ac legitimo Domino ſe ſuáque omnia privata ac publica, communem Patriam, Imperium univerſum dederent ac man-

Idem & Moſchi faciunt.

id eſt jurarent.

manciparent. Acclamantibus univerſis & conſonâ lætâque voce Vladiſlao Magno Duci ac Imperatori vitam, felicitatem, victoriam precantibus, mox Mſciſlavius, Galicinus, Seremetus, Meſecius Senatûs Principes: inde cæteri Proceres, Magiſtratus, prout cujúſque dignitas, conditio, locúſque ferebat, ad aram venerabundi procumbentes, juravêre, Crucémque acclines (quod genti maximum juramentum eſt) oſculati ſunt.

Nollem lectorem in prolixâ pactorum Conventorum narratione immorari, ne, prout diverſi ſunt legentium animi, longa rerum ſeries tædium faſtidiúmque pariat, niſi me validiſſimæ ſtringerent rationes, quas omnes referre ſupervacaneum eſſe duco, una pro omnibus facilè ſuffectura. Annis ab hinc dum hoc ſcribimus propè quindecim, cùm Vladiſlaüs Rex pacato feliciter Septemtrione perpetuæ pacis conditiones indulgeret Moſchoviæ, ea adjecta fuit, quâ ex ſuâ benignitate juri ſuo in Moſchoviam cedens, redditurum ſe illis inſuper

Cur pacta traditi Imperii Vladiſlao referat auctor. 1634.

 polli-

pollicebatur autographum pactorum Conventorum, ſuæque in Magnum Moſchoviæ Ducem Electionis diploma, ne reï geſtæ apud ſe exſtaret nota, quam & chirographa & ſigilla, cæteráque evidentiſſima proderent documenta. Interim excuſſo diligenter archivo ſollicitè ubiq; & apud hæredes Zolkievii requiſitum, nuſquam comparuit, ſtupente Rege ac Senatu, Moſchis verò, prout natio ſuſpicaciſſima eſt, malâ fide ſecum agi reputantibus, nec aliter conquieſcentibus: donec Rex verbo ſuo caviſſet Regio affirmaſſétque, ſe penitus ubi lateret ignorare, quod ſi reperiretur, certo certiùs remittendum. Nec deinde inventum pleriſque vel à Sigiſmundo Rege, vel à Zolkievio ſuppreſſum autumantibus, ſed ab hoc præcipuè, quod ob tam egregiè præſtitam operam nullam grati animi ſignificationem, quin potiùs indignationem Regiam tuliſſet, ut ſuo memorabimus loco. Si itaque ipſum autographum fatorum inclementia perdidit, neque enim hucuſque compáret, etſi compareret jure meritò Moſchis reſtituen-

Autographum pactorum interiit nec hucúſque reperiri potuit.

tuendum foret, exemplar dum recens adhuc eſſet facti memoria in privatorum actis diurnis annotatum, ex iiſque tranſcriptum, noſſe intererit, ut Vladiſlaï Principis gloria & virtutis Polonæ decus ad ſeram extendatur poſteritatem. Ad eum igitur modum conditiones oblati Imperii Vladiſlao ſeſe habuere, Electioníſque tale diploma fuit.

Diploma Electionis Vladiſlaï in Magnum Moſchoviæ Ducem.

Bene precante permittentéque ſanctiſſimo Hermogene Patriarchâ Moſchoviæ ac totius Ruſſiæ, nec non Metropolitanis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Archimandritis, Igeomenis, ac ſanctâ univerſi Cleri Synodo. Ex conſilio conſenſúque Procerum, Nobilium, Provinciarum, Præfectorum, Aulicorum, Secretariorum, Dapiferorum, Cubiculariorum, Tribunorum, Patriciorum, Evocatorum, Mercatorum, Sclopetariorum, Coſacorum, reï tormentariæ Magiſtrorum, & cujuſcúnque ſtatûs hominum qui ſub Magno Moſchoviæ Imperio continentur. Nos Nobiles Theodorus Joannis Filius Mſciſlawski Dux, Baſilius Baſilii Galicinus Dux, Theodorus Joannis Seremetus Dux, Daniël Joannis Mieciecius, nec non Nos ſupremi Conſilii Majores, Secretarii, Baſilius Telepnioro, ac Tho-

Thomas Lugovius inſtituimus colloquium cum Magni Monarchæ Sereniſſimi Sigiſmundi Regis Poloniæ ac Sueciæ, Magni Ducis Lithvaniæ &c. &c. Palatino Kiovienſi Copiarum Regni Poloniæ ſupremo duce, Rohatinenſi, Camionacenſi, Caluſienſique Præfecto, Staniſlao, Staniſlaï de Zolkwia Zolkiewſki, inivimúſque conſilium de eligendo Magno Volodimiriæ, Moſchoviæ, ac totius Imperii Ruſſiæ Monarcha Duce ac Imperatore: ſtatuimúſque ac decrevimus, ut beatiſſimus Hermogenes Patriarcha Moſchoviæ totiuſque Ruſſiæ, nec non Metropolitani &c. &c. ac ſancta univerſi Cleri Synodus, Proceres item ac Nobiles &c. &c. Omniſque condicionis homines ac univerſi Ordines Imperio Moſchovitico parentes, mittant magnos Legatos ad Sereniſſimum Sigiſmundum Poloniæ ac Sueciæ Regem, Magnum Lithvaniæ Ducem oratum, ut Magnus Monarcha Sigiſmundus Rex filium Vladiſlaum Principem in Volodimiriæ, Moſchoviæ, ac totius Ruſſiæ Imperium aſſumi ſinat concedátque. Quod quidem ſanctiſsimus Hermogenes Patriarcha Moſchoviæ ac totius Ruſsiæ, nec non &c. &c. & univerſi Cleri ſacra Synodus à Deo precatur, maximáque cum lætitia ac deſiderio Principem Vladiſlaum in verum ac legitimum

totius

totius Ruſsiæ Monarcham expetit.

Nos verò univerſi Proceres, Nobiles, Provinciarum Præfecti, &c. &c. ac omnes Moſchoviæ Ordines & ſtatûs univerſi ac ſinguli qui Moſchovitico continemur Imperio, Magno Monarchæ Vladiſlao Principi Sigiſmundi filio, nec non ejus ſtirpi ac poſteris liberiſque ſacræ ac vivificæ Crucis oſculo juramus, nos eidem Principi, ejus liberis, ſtirpi, ac poſteris in ævum ſervituros, bonum omne procuraturos optaturóſque, non ſecus ac anteceſſoribus Dominis Noſtris Magnis Moſchoviæ Imperatoribus Magniſque Ducibus optabamus procurabamúſque, nihil mali in eum attentaturos, neque machinaturos cogitaturóſve quidpiam in ejus perniciem, nullúmque alium tam è Moſchis quàm exteris, præterquam ſolum Monarcham Vladiſlaum Principem, in Moſchoviæ Imperium promoturos collocaturóſque.

Conditiones verò, è quorum præſcripto Monarcha Vladiſlaüs hoc totius Ruſsiæ Imperium adminiſtraturus eſſet, dedimus in ſcripto. Nos Nobiles Theodorus Mſciſlawski cum ſociis, copiarum duci ſupremo Staniſlao Zolkiewſki, juxta quod ſcriptum Nos quidem Nobiles & ſocii tranſegimus, vice

autem

autem verſâ idem conditiones comprehenſas nobis Nobilibus &c. &c. & ſociis prædictus Staniſlaüs Dux manu ſuâ ſubſcripſit, ſigillo munivit, juramento firmavit, quod ille omnéſque ejus Tribuni ac Centuriones pro Magno Monarcha Sereniſſimo Rege, & pro Vladiſlao Principe ipſius filio, nec non pro utroque Imperio, Regno videlicet Poloniæ ac Magno Ducatu Lithvaniæ, denique pro ſe ſuiſque copiis ac univerſo exercitu Sigiſmundi Regis præſtitêre. Quod autem diploma Nos Proceres Staniſlao Duci manibus noſtris ſubſcriptum & ſigillis communitum dedimus, eos continebat articulos.

Poſteaquam propitio Deo, & illibatâ Deiparâ Virgine, ac Magnis Moſchoviæ tutelaribus & Thaumaturgis Petro Alexio, Joanne, cæteriſque Divis faventibus, conſentiente Sereniſſimo Sigiſmundo Rege, Magnus Monarcha Vladislaüs Sigiſmundi filius Volodimiriæ, Moſchoviæ, totiúſque Ruſsiæ Imperium adeptus fuerit, ingredietur Urbem principem Moſcuam, & inaugurabitur in Vlodimirienſem Moſchoviæ totiúſque Ruſsiæ Magnum & inclytum Imperatorem, diadema, ſceptrum, cæteráque Imperii inſignia ſumet è manu Sanctiſsimi Hermogenis Patriarchæ Moſchovitici, more ritúque antiqui-

tiquitus à præcedentibus Moſchoviæ Imperatoribus uſitato.

Templa Divino dicata cultui tam in urbe quàm in oppidis, arcibus, pagis, totóque Imperio, honore proſequetur, exornabit, nec ruere deſolaríque ſinet.

Sacras Dei, Deïparæ Virginis Caſtiſſimæ, Divorúmque imagines, nec non miraculis illuſtres Sanctorum cineres venerabitur, iiſque profundam exhibebit reverentiam.

Inclytum Sacerdotum Clerique univerſi Ordinem debito honore afficiet, nec ſeſe in illorum munia, réſque ipſorum Eccleſiaſticum ſtatum concernentes, ingeret.

Quemlibet fidem veterem & orthodoxam ritûs Græci retinere ſinet more antiquo, nec Romanam aut quampiam aliam diverſam contrariámve invehet invehique patietur, nec Templa, Oratoria alterius ritûs in arcibus, pagis, aut quibuſvis univerſæ Moſchoviæ locis ædificabit locaríve ſinet. Ut autem, quod ardenter Zolkievius urſit, in Urbe Moſcua unum ad minimùm religionis Romanæ Templùm pro Polonis Lithvaniſve hominibus in obſequio Monarchæ manentibus exſtruatur, Princeps Vladiſlaüs ex conſilio Patriarchæ, Sacri Ordinis, Procerúmque id ſtatuet. Interim inclytam Græcam fidem nulla in re violabit,

 neque

neque ullo afficiet dedecore, quin ſartam, tectam, florentémque conſervabit, nec à veteri majorúmque fide quempiam ad Romanam aut aliam quamvis ullo modo compellet adducétque. Judæos penitus ab univerſo Moſchoviæ Imperio arcebit excludétque, neque negotiationum cauſâ ingredi patietur.

Attributas ab Imperatoribus olim, aut Nobilibus, Templis ac Cœnobiis poſſeſsiones, reditûs annuos, Eleemoſynas ſive æris ſignati, ſive frugum non adimet, iiſque integerrimè gaudere ſinet. Dimenſa omnia, ſportulas, panes, nummos è theſauro Ducis erogari ſolitos more antiquo Cœnobiis templiſque conferet, nec imminuet, quin augebit.

Nobiles Provinciarum Præfectos, Aulicos, Secretarios &c. &c. ac omnium Ordinum Moſchoviæ homines gratiâ ſuâ & amore fovebit, & pro cujuſque dignitate, gradu, more majorum honore proſequetur. Moſchoviticas Ducales ac Nobiles familias, exteris adveniſque non poſthabebit, tum honores & dignitates, ſtipendia, ſportulas, domicilia, poſſeſsiones, hæreditates, quas hactenus quiſque poſſedit, præſertim verò paternas facultates nemini adimet. Advenas, qui ab exteris regionibus ad obſequium priorum Ducum in Moſchoviam commigrarunt, penès illorum

anti-

antiquas poſſeſſiones, ſtipendia, domicilia conſervabit.

Nobiles Provinciarum Præfecti &c. &c. Omnes denique incolæ jura omnia, dignitates, ac officia ſua obtinebunt. Polonis verò & Lithvanis hominibus nulli magiſtratûs, nulla publicorum negotiorum adminiſtratio concedetur, neque Palatinorum dignitas officiúmve illis dabitur, nec Civitatibus locíſve ulla cum poteſtate præficientur. Quos verò Polonos Lithvanóſve in Urbe obſequii cauſa Princeps retinuerit, iis ſtipendia annua largietur pro cujuſque conditione & dignitate.

Jus more veteri atque è legibus Ruſſici Imperii dicetur, quod ſi indigenæ corrigendi firmandíque juris cauſâ mutari aliquid voluerint, ſiquidem rem juſtam petierint, eï petitioni Monarcha ac Senatus Ordinéſque aſſentientur.

Sereniſſimo Sigiſmundo Regi Poloniæ ac Magno Duci Lithvaniæ & ditionibus ejus, Regno nimirum Poloniæ ac Ducatu Lithvaniæ cum Magno Monarcha Principe Vladiſlao Sigiſmundi Filio, & cum univerſis Ruſſicæ Monarchiæ ditionibus ſancta pax, inviolabilis ſocietas amicitiáque eſto in perpetuum, neque ulla ex parte litibus, bellis, aliâve occaſione violetur. Inimici utrique Imperio communes

 ſunto,

ſunto, & ſi qui Regnum Poloniæ, Magnum Ducatum Lithvaniæ, aut Ruſſiæ Monarchiam bello impetere aut invadere voluerint, communibus utriuſque Principis viribus propulſantor. In confinibus Tartarorum communia utriuſque Imperii præſidia habentor, de quorum præſidiorum ratione & modo, Monarcha Princeps, ubi Ruſſiæ Imperium obtinuerit, è Senatûs conſilio diſpiciet, ſtatuet, agétque cum Sereniſſimo Rege.

Dolo malo aut colore quopiam quæſito cædes Moſchis inferri nullo modo patietur, nec domicilia poſſeſſionéſque adimi. In Poloniam Lithvaniámque aut in alias regiones Monarchiæ Moſchoviticæ homines ne abducantur, neque viciſſim Lithvani Poloni que inducantur, uxores liberóſque violare neque in prædam abigi ſinet.

In ſontes cujuſcunque ſtatûs & conditionis homines, non, niſi ex jure aut Senatûs judicio Magiſtratuúmque decreto, animadvertetur. Conjuges ac liberi qui criminis non conſcii nec complices fuerint, aut quibus id invitis admiſſum fuerit, plecti non debebunt, ſed omni jure ſuo fruentur gaudebúntque, neque eis poſſeſſiones hæreditariæ, domicilia, facultatéſque adimentur. Criminis non convictus neque judi-

Digitized by Google

judicio damnatus nemo plectetur, nemo proſcribetur, nemini poſſeſsio domúſve auferetur. Qui ſine hærede obierit, ejus facultates cedent proximis agnatis, aut quem ille hæredem moriens ſcripſerit. Atque iis de rebus Monarcha cum Senatu cognoſcet, abſque eo nihil ſtatuet.

Quoniam verò eo tempore, quo Apoſtata volente omni Moſchovitico Imperio interfectus eſt, multi quoque in Vrbe Moſcua tam Moſchi homines quàm Poloni Lithvanique utrinque cæſi ſunt, id factum perpetuâ ſopiatur Amneſtiâ. Demetrius prior.

Captivi Poloni ac Lithvani cujuſcunque conditionis ſint, Zolkievio ſupremo armorum Duci reddantur, quod ſi qui adhuc remanſerint, ii conquirantur & abſque pretio liberi dimittantur. Idem & Moſchis cujuſcunque conditionis hominibus & ſexûs captivis fiat.

Reditûs Imperatorios ſeu Ducales ex arcibus, poſſeſsionibus, teloneïs cauponiſque, Monarcha Princeps exigere mandabit, more antiquitus uſitato; aliàs nullam illorum facturus acceſsionem. Miſſurus verò eſt Princeps ad arces ac territoria per belli injuriam vaſtata, homines certos, qui explorent & inquirant ac in tabulas referant deſolata bona,

Digitized by Google

quibus immunitatem vectigalium concedet: Nova autem tributa conſentiente Senatu imponet.

Mercatoribus Moſchoviticis in Polonia ac Lithvania, viceverſa Polonis ac Lithvanis in Moſcovia negotiatio libera eſto, tam in urbe quàm cæteris arcibus oppidiſque, ab iiſque Telonea veteri & uſitato more exigantur.

Colonis agreſtibúſque è Lithvania in Moſchoviam, non verò è Moſchovia in Lithvaniam tranſire ac migrare liceat.

In fluminibus Volga, Tanaï, Jaïna, Tarca, ſintne retinendi Coſaci necne, è Senatûs conſilio ſtatuet Monarcha.

De arcibus Moſchoviticæ ditionis, tam iis quæ præſidio Polonorum ac Lithvanorum tenentur, tam quæ Impoſtori ſeſe dediderunt, Zolkievius copiarum Dux ita nobiſcum tranſegit: ut Regia Majeſtas ac filius ejus Sereniſſimus Vladiſlaüs eas omnes Moſchovitico reſtituat Imperio: Magni verò Legati qui Moſchovitici Imperii Nomine ad Regem propediem mittentur, de impenſis in militem factis, illorúmque ſtipendiis perſolvendis tranſigent. Quantum verò ad Smolenſcum attinet, exoranda erit Majeſtas Regia à Zolkievio, datis ad eam li-

teris

teris, ut ab oppugnatione vique abſtineat.

Impoſtor, qui ſe Demetrium Joannis magni Ducis filium mentitur, conjunctâ cum Moſchis Proceribus operâ oppugnandus erit à Zolkievio, curandúmque, ut aut vivus aut mortuus in poteſtatem veniat. Quodſi Urbem Moſcuam impetierit tentaveritve, incumbet Zolkievio junctâ manu eum ſubmovere, ac prælio cum illo decernere. Eo autem capto, aut interfecto, reducendæ erunt Zolkievio copiæ Moſaïſcum verſùs, aut aliò, prout cum Proceribus tranſegerit, ibique reditus Legatorum à Rege & mandata illi expectanda erunt. Joannem Sapieham ejúſque legiones ab Impoſtore abducet Regiïſque conciliabit partibus: Si verò Impoſtor cum exercitu Moſchovitico ab Urbe receſſerit, Polonorum verò ac Lithvanorum exigua quæpiam manus illum comitata fuerit, Zolkievio unà cum Proceribus Moſchis incumbet cura, eum citiſſimè perſequi, provideréque, ne plus Chriſtiani Sanguinis ab eo fundatur, ac novarum rerum in hoc Imperio detur occaſio.

Marina Mniſcii Palatini Sendomirienſis filia, interfecti Apoſtatæ Gregorii Otrepovicii conjux, quæ moderno etiam Impoſtori adhæſit, Imperatricis titulum ne uſurpet, & ne quidpiam contra

Mo-

Moſchoviticum Imperium moliatur, in Poloniam reducatur coërceatúrque.

Supremus copiarum Dux Zolkievius in Urbem Moſcuam Polonos, Lithvanos, Germanos, aut cujuſcunque gentis milites, tam qui ipſius quàm qui Joannis Sapiehæ imperio parent, abſque conſenſu Procerum non intromittet. Si verò commeatûs cauſâ milites mittendi erunt, habeant literas patentes Zolkievii, quibus ſi caruerint, non admittantur, nec mittendi viginti numerum excedant.

Moſchi, ſi quis ad illorum Schiſma tranſire vult, neceſſariò volunt, ut iterum baptizetur juxta ritum Græcum.

Ad extremùm Monarcha Vladiſlaüs Princeps Sigiſmundi Filius ea omnia exſecutioni mandabit, quæcunque Legati ab eo & à Regia Majeſtate ſupplices petierint, juxta hujus inſtrumenti & Pactorum formam. Ut autem Sereniſſimus Princeps Vladiſlaüs lavacro ad Græcæ religionis ritum initietur, eámque amplecti velit, nec non de rebus controverſiiſque omnibus, quæ inter Polonicum & Moſchoviticum Imperium adhæc uſque funeſta tempora interceſſerunt, certi aliquid ſtatuatur: pax, amicitia, ſocietas perpetua inter eadem Imperia conſtituatur, quandoquidem Zolkievius iis de rebus nullo mandato à Rege munitus eſſet, ita nobiſcum tranſegit: ut eorum omnium definiendorum cauſâ mittant Proceres atque

atque univerſi Ordines &c. &c. Legatos ad Regiam Majeſtatem, ac Sereniſſimum Principem Vladiſlaum.

In horum autem fidem & robur, præſens Pactorum & juramenti noſtri Inſtrumentum, Nos Proceres Dux Theodorus Mſciſlawski, Dux Baſilius Baſilii Galicinus, Dux Theodorus Joannis Seremetus, Dux Daniel Mezecki ſigillis noſtris munivimus. Nos verò Secretarii Baſilius Tclepniew ac Thomas Lugowski manibus noſtris ſubſcripſimus. Datum in Imperiali ac Metropoli urbe Moſcuâ Anno à condito Mundo 7118 Menſe Auguſto. Juxta Kalendarium Romanum A.D. 1610. 27. Augusti.

Pactis utrinque jurejurando ſtabilitis, reducem tranquillitatis amœnitatem, vernantíſque temporis felicitatem offuſcabat pertinaciter ad Urbem cum exercitu hærentis Impoſtoris nebula, ad quam diſcutiendam auſpiciis Vladiſlaï, veluti Orientis Solis felicibus radiis, arma viréſque ſunt converſæ, animis mutuò in hoſtem conſpirantibus. Et oppugnantem quidem ſummo impetu Urbem, incendia flammáſque ſpargere conantem, repreſſere Moſchi ſtrenuè fortitérque: hærebat ille nihilominus Sapiehæ *Pactis firmatis obſtat Impoſtor ad Urbem hærens.*

 ipſiúſ-

ipſiúſq; legionum confiſus robori, quamvis poſtmodum ab adventu Zolkievii aliquantùm detumuiſſet. Ergo ad Sapieham ipſiúſque copias ablégat Imperator certos commilitones, qui docerent univerſam Moſchoviam & Urbem Principis Vladiſlaï imperium accepiſſe, non eſſe cur Impoſtori ampliùs adhærerent vaníſq; pollicitationibus ſe ludi ſinerent, perſuaderent eï potiùs, reciperet ſe ad gratiam Regiam, indéque haud dubiam exſpectaret munificentiam: illos verò præclariùs glorioſiúſque Regi ſuo operam collocaturos. Ferociùs ad ea acriúſque reſpondentes non tulit Zolkievius, commotiórque ſigna movet, advocato Moſchorum ſubſidio, ac per ipſam Urbem portis ultrò ab alacritate Civium Procerúmque patentibus, ducit, nihílque tale opinantibus aut metuentibus Demetrianis, ſummo mâne ſub ipſorum caſtris inſtructâ acie conſtitit. Tunc, vocato ad colloquium Joanne Sapieha Centurionibúſque, armati ducis præſentiâ exterritos milites faciliores invenit, æquioráque poſtulantes. Ad extremum

Zolkievius ad Sapieham ejúſque legiones mittit.

mum ſtipendiorum ſecuros certóſque reddidit: & ſi illis tantopere cordi Impoſtoris cauſa eſſet, interpoſiturum ſe pro illo ſupplicem ad Regiam Majeſtatem ſpopondit.

Tandem ipſe cum exercitu venit, & ab Impoſtore abducere vult.

Aberat Impoſtor tertio à caſtris milliari, hærebátque cum Sua Marina in Cœnobio quodam, & poſteaquam militem nutare alióque propendêre, & Zolkievium crebriùs cum Sapieha conferre ſenſit, quin à proditore Moſcho edoctus ſui obſidendi ſubitóque opprimendi conſilium, clàm elapſus, fatalem fugæ locum Kalugam repetiit, comite Marinâ celeri impoſitâ equo.

Vulgo na Ugreſie dictum.

Impoſtor cum Marina Kalugam fugit,

. Oblatam multoties gratiam munificentiámque Regiam ſpreverat arrogans Impoſtor, ſtimulante animum ferocem impotentis ſuperbíque ingenii fæminâ Marinâ, & quæ deguſtatâ imperandi temporariâ dulcedine, verecundiam, patriam, cuncta denique imaginariis dominii titulis poſthabebat. Jam verò & legiones illæ Impoſtori adhærentes omnem penitus reverentiam, & quam debebant Regi exuerant obſervantiam. Auſæ inſuper legatione compellare

qui multoties gratiã Regiam ſprevit.

Legiones adhuc ipſius partes tuentur.

 fa-

faſtuoſâ, victoriarum bellicorúmque facinorum immenſâ prædicatione, ſuíque Domini laudibus & encomiis infarcitâ. Atque per eoſdem Legatos porrexêre conditiones Regi ab Impoſtore ad amuſſim implendas, ſi ad adipiſcendum quod illi jure, ut ajebant, deberetur Imperium, Regio promoveretur conatu & auxilio. Eſt mihi ad manus Legationis hujus Commentarius & conditionum exemplar, in quo referendo longior eſſe nolo, cùm ab homine vano & qui nihil præter Titulum haberet imaginarium profectæ, mox à Rege ſpretæ, exploſæque ab univerſo exercitu fuiſſent.

Legatos ad Regem mittunt.

Legati vix obtinuêre ut in conſpectum venirent Regium, ad Palatinum Braclavienſem remiſſi, coram quo ſi quid haberent, exponerent fuſius. Interrogati quâ fronte ea adferrent ab eo, qui bis unius hominis perſonam mentiretur, qui Deum convitiis inceſſeret, religionem fingeret: cùm nullam ſequeretur, fidem frangere perquam familiare ſibi haberet. Moniti denique ut Patriæ, Regis, honoríſque ſui memo-

Spernuntur. Potocium.

memores, infamem deſererent militiam, accederent verò iis partibus, quò illos virtus & patriæ ipſorum commoda Regíque debitum vocaret obſequium Et legationis quidem hujus fuêre minùs grata capita, præcipuè Joannes Kaſimierſcius, Matthias Janikovius turbarum ſeditionúmque incentores, quibus adjuncti erant mitioris ingenii viri Joannes Bilinius, Thomas Vchlicius, Matthæus Budzanovius; ille quidem Centurio, hi Commilitones. Verùm paulò pòſt operâ Sapiehæ indefeſſóque ſtudio traductæ in partes Regias copiæ, deſeruêre Impoſtorem, cùm ipſum cauſa jam & fortuna desereret. *Capita hujus Legationis ingrata.* *Tandem operâ Sapiehæ deſeruntImpoſtorem.*

Namque tribus abhinc circiter Menſibus ultimum tragœdiæ actum cruento finivit Epilogo. Deſidebat profugus Calugæ adhærente exiguo Nobilium Moſchorum globo, pleriſque Donenſium Coſacorum & Tatarorum ſtipatus ſignis, odium in Polonos ſpirans, fortunæ verò ut non nimiùm fidens, ita non deſperans, quamdiu & vita & aliquid ſupereſſet armorum, momentíſ- *27 Decemb. 1610.* *Ejus mors & Elogium.*

que res ſuas æſtimabat, quas ad extremùm relapſas gentis inconſtantiâ fides lubrica, iterum erigere poſſet. Inciderant fortè ipſius Tatari in Czaplicii Poloni Centurionis turmam, eâque diſſipatâ captivos aliquot minoris notæ homines Calugam adduxerant. Lætus Impoſtor victoriâ, acſi penitus debellatum eſſet, ſubito perfuſus gaudio prandet hilariùs, indulget genio, mox aſſurgens ab epulis ac trecentis Tataris duce illorum Petro Vrozovo nuper ſacro Baptiſmatis fonte tincto comitatus, cæteriſque Moſchis extra Urbem arcémq; animi cauſâ progreditur. Tum adduci imperat aliquot trahas mulſo ac vino aduſto onuſtas, delectâque, prout rigor hyemis ferebat, planitie, in patentiori campo in omnem ſeſe effudit lætitiam. Tatarorum præcipuos ad hilaritatem invitat, propinat bibítque majoribus poculis, perſonat campus ebriorum vocibus; cùm in ipſo bibentium largiúſque ſeſe ingurgitantium fervore, Petrus Vrozovus meditatum aggreditur facinus, Tataros immittit, qui à Nobilium Moſchorum cæde ini-

Calugam.

initium faciunt, ipſe obtruncat Impoſtorem, ac in partes conciſum cadaver veſtéque detractâ ſpoliatum, relinquit, arrepto versùs Moſchoviam cum ſuis Tataris itinere continuatóque.

Ferunt Vrozovum contumeliâ ignominiâque accenſum in illius conſpiraſſe necem: quippe ejus juſſu immeritum verberibus exceptum fuiſſe carceríſque ſquallore caſtigatum conſtat, è quo non ita pridem ad ultionem ſolutus prodiiſſet. Pronis quóque in eandem Tataris ob illatam Kazimovienſi Regulo mortem, quem Impoſtor proditionis ſuſpectum trucidarat. Cæde Impoſtoris exterrita Marina ex arce in urbem evolat, planctu fletúque omnia complet, ſparſis crinibus nudum pectus ferro confodiendum oſtentat, verſa deinde in furias Coſacos Dunenſes in reliquam Tatarorum manum armat immittítque, & propè ducentis cæſis non ſuo parentavit Conjugi. *Marina à cæde Impoſtoris furit.*

Hunc exitum vitæ ſortitus eſt, quiſquis ille fuit, qui in Demetrii genus, fortunam hæ-

hæreditatem immigrare voluit, atque univerſæ illuſit Moſchoviæ: fatis intrudentibus hominem natalibus ignotis, cuíque neque lar neque focus eſſet, nullíque mortalium compertus: qui ſimulato jure, Suyſcium arrepti nefariè ſceptri anxium, pertinaci bello in armis teneret, deteſtantibus quidem Moſchis larvati Impoſtoris perſonam, ſed malentibus rediture felicitatis momenta præſtolari ignotum diſſimulando perferendóque Demetrium, quàm ſub continuo eóque gravi & crudeli Suyſcianæ Tyrannidis jugo, in gemitu, lachrymis, vitæ incerti contabeſcere. Et Polonorum legionibus cædes popularium ſuorum quas ultum ibant, & præda ſpe devorata univerſi Imperii, perſonato adhærere Principi ſuaſit, cùm ab homine & privatim abhorrerent, & palàm præſentem etiam conviтiis proſcinderent, contumeliiſque afficerent. Certè Judæum fuiſſe ſuſpicionem movit inter fugientis è caſtris ſuppellectilem repertum Thalmut, multíque Hebræi codices,& Syngraphæ Judaïcis exaratæ characte-

racteribus. Cæterùm Superos irridere, Numen procaci linguâ laceſſere ſolitus; ad extremùm rudis, barbarus, crudelis, avarus, ſubdolus, laſciviâ libidinéque infamis, crapulæ deditus, totus ex ſceleribus flagitiiſque conflatus, indignus qui ficti etiam Principis nomen ſumeret, ad cujus tuendam auctoritatem nec formam, nec unicam haberet virtutem, præter Polonorum robur Moſchorúmque ad præſens ſimulata obſequia &c.

Digitized by Google

HISTORIÆ VLADISLAI POLONIÆ ac SUECIÆ PRINCIPIS,

LIBER SEXTUS.

Vladiſlai Electio in Magnum Ducem Moſchoviæ magnâ populi lætitiâ excipitur.

INterea ad famam Electi in Magnum Moſchoviæ Ducem Vladiſlaï, immenſa populorum confluebat multitudo gratulantium invicem feſtóque tripudiantium apparatu, Eum ſibi benignitate Numinis contigiſſe Principem, quem votis ac deſideriis jam pridem expetiiſſent: ſimul cogitationibus ſermonibúſq; revocabant adverſa infeſtáq;, à quibus jactati fuiſſent, quorum jam ſecuri ſub tanti Principis auſpiciis ſuper omnes caſûs ærumnáſq; con-

Digitized by Google

conſtitiſſent. Perſonabat unicum in Urbe Vladiſlaï Nomen, paſſímque juramentis omnis Moſchoviticæ originis ſtirps à ſceptro excludebatur, quin & nonnulli ſortes in Nomen Principis ciebant, auſpiciáque explorabant, iis verò ad votum fluentibus, momento totam Urbem idem faciendi corripuit ardor, plerumque ſucceſſibus lætis provenientibus, univerſíſque conclamantibus, utendum eſſe auſpiciis tam fortunati Principis, quibus nihil impervium eſſet, cunctáque ſe ultrò ſubmitterent. Et hic quidem vulgi animus affectúſque fuit, apud quem nihil unquam eſt mediocre, triſtibus deprimi allidíq;, gaudio immodicè attolli, & ad cujuſq; auræ lenem motum facilè impelli agitaríq; ſolito.

At Proceres, ubi ſat lætitiæ dediſſent, ad publica convertuntur munia: ac primùm Sacer Ordo templa precibus Uni Vladiſlao fauſtis implet, tum ejuſdem nomine populis edicta proponuntur, mittuntúrque ad Provincias recens Electi Principis titulo ſigillíſque munita diplomata, ablegantur primarii ad excipiendum Juramentum Novo- *Ejus nomine edicta proponuntur.*

 gar-

Cætera Civitates ad juramentum eidem dicendum invitantur.

gardiam Majorem, Toropeciam, Velicolucos, Pleſcoviam, cæteráſque arces ac ditiones, haud abnuentes detrectantéſque ejus imperium, quem Urbs primaria pronis adoraſſet ſtudiis. Aperiuntur theſauri ac vetus Ducum Moſchoviæ ærarium, traduntúrque Zolkievio Regni inſignia, pecunia aurea argenteáque Electi Ducis Nomine inſcripta cuditur: ad extremùm producitur è clauſtro Baſilius Suyſcius deditúrque Zolkievio, infelix Princeps nec ſuo tutus aſylo, ſequuntur fortunam fratris Demetrius & Joannes Suyſcii inviſa Moſchis nomina, & quorum memoriam perpetuo abolere ſilentio cuperent. Et illum quidem Oſipoviam amandatum Pauli Rucii cuſtodiæ Imperator commiſit, hi à Nieviadovio Bialam ducti ibíque manſere detenti, tum demum in Urbem petentibus ultrò ſtimulantibúſque Moſchis præſidium inducitur, diſpoſitis legionibus excubantibus attendentibúſque ad lubricam oppidanorum fidem.

Zolkievio Regni inſignia traduntur.

Suyſcius deditur unà cum fratribus.

Præſidium Polonum in Urbem inducitur.

Tribus univerſa Metropolis dividitur ſepimen-

Ejus diſtributio per Vrbis partes, de quibus obiter dictum.

pimentis, (ſeu ut illi vocant arcibus) ſingulis ambitu capaci amplóque eductis, in miram craſſitudinem ac altitudinem mœnibus cinctis, quibus ſua quoque nomina indita. Ac primum quod candidâ obductis calce muris albicantibúſque ſplendeat turribus, Alborum mœniorum nomen accepit: alterum vulgò Kitaigrod indigetant: tertium Krimgrod vocatur, ubi Regia ſita ingénſque ſpatium, quantum duorum fluviorum Moſcuæ ac Neglinæ complexus obtinet. In eas igitur arces Zolkievius valida immittit præſidia, ac denſatis ſtationibus mutuâ ſibi ope manum porrigentibus univerſam complectitur Metropolim. Alexandri Zborovii legioni Alba mœnia ceſſere: Kazanovius cum ſuâ Kitaigrodum occupat, Imperator Krimgrodum Regiámque inſedit. Atque ut omnem contentionum præcideret occaſionem, æquè è Moſchis ac Polonis judices legit conſtituítque, qui exorituras lites paribus deciderent ſuffragiis, ſeveréque in delinquentes animadverterent. Moſchi verò, ne quid legionibus deeſſet,

 certa

Digitized by Google

certa territoria ad ſubvehendam annonam rémque cibariam petendam aſſignavêre, unde affatim proveniebat magno cum militum commodo, diúque ſuffectura erat, ſi debitâ parſimoniâ futuri temporis rationem habuiſſet.

Zolkievius de tranſacto ad Moſcuam negotio Regi nuntiat:

ejus confecti celeritas carpitur ab æmulis.

Rerum hactenus in Urbe geſtarum ſeriem Zolkievius Regi miſſo nuntio explicat, déque adventu Legatorum certiorem facit. Sed jam in aula perſtringebatur ab æmulorum malevolentia negotii tam ſubitò confecti celeritas, quod in longiorem trahere extenderéque moram è re commodóque Regio cenſebant. Quamquam non commodum illud, quod tantopere ſollicitos teneret, erat: namque uti prævidebant Zolkievium à caſtris diſtractum, & parvis ſeptum contra potentiam Moſchorum copiis non levibus implicandum curis, ita contra illorum votum felix & torrentis adinſtar rapidus victoriarum curſus, angebat percellebátque æmulantium animos, ad cujus illi fructum decerpendum advolare cupiebant: ut penès Zolkievium inchoati operis labor, pe-

penès illos impoſitæ coronidis gloria honórque maneret. Hinc quamprimum expugnandi Smolenſci ardor Potocios ceperat, ut captâ quantocius pertinaci arce, Regem in penitiora Moſchoviæ pertraherent, ſuis conſiliis, apud quem ſe non ignorabant unicè dominari, de rebus Imperii illius tranſacturum. Et pleni ſpe fiduciâque citò capiendæ debellandæque, eandem fortiſſimis univerſo cum exercitu admotis machinis oppugnarunt, impetum ſuſtinentibus præſidiariis repellentibúſque, non abſque clade invadentium, cúmque nihil proficerent, fuiſſe ejus ſententiæ non neminem ſcio, ut relictâ obſidione Rex pergeret ad Urbem rectà, cujus jam Imperiíque plenè ſecuro acceſſurum Smolenſcum certò confideret, nec refragaturum Sehinium pronis obſequióque mancipatis Vladiſlao Principi Moſchorum Proceribus. Verùm exiſtimationis Regiæ famæque intererat ſeſqui anno obſidionem continuatam haud deſerere, nec à tergo relinquere nobiliſſimæ Provinciæ munitiſſimum propugnaculum, Lith-

21 Auguſti.

Domaracium & Goſievium.

Digitized by Google

Lithvaniæ verò conterminum, Sehiniúmque bellandi peritum, parendi verò novo Principi incertum, & quem fluxa gentis fides ad res movendas facilè impelleret: conſultiùs facturum fuiſſe Regem, ſi ab ingreſſu ſuo in Moſchoviam in ejus penitiora penetraſſet, aut certè ſub ipſis obſidionis initiis, Smolenſco tantiſper relicto, iviſſet integer virium, famæ, gloriæ, duorum de Imperio litigantium certamen armatus diremturus.

Sed culpâ vacuum agnoſcunt poſtmodum perſpectis rationibus.

At præterita ut cenſurâ notare promtum eſt, ita corrigere haud expeditum, culpâ tamen Zolkievium vacuum agnovêre poſtmodum ii, qui gloriæ ipſius infenſi eos ſparſere ſermones. Namque, licèt voluiſſet ſummam reï in eam opportunitatem attemperatè protrahere, quoad Rex victrices urbem verſùs promoveret aquilas, aut certè abſens mandatis ſuæ voluntati conſonis crebriùs inſtrueret, prævidebat vir occaſionum captandarum non ſegnis, apud eam, cum eâque ſe verſari gente, quæ tam expeditè fidem frangeret atque daret, vere-

rebatúrque, ne cunctatione nimiâ Principem avidè ad ſceptrum vocantium animi elangueſcerent, præſertim cùm fervida eligentium ſtudia, & Patriarcha homo clàm factioſus ſuæque religioni metuens, & Impoſtor favorem per emiſſarios miro artificio prehenſans captánſque, reſtringuere ſatagerent. Urſere & Moſchorum Proceres, omnémque damnabant moram; at mage acrior accelerandi negotii Zolkievium urſit cura: namque videbat exercitui nulla procedere ſtipendia, ſine quibus bellum difficulter poſſe trahi intelligebat, imò Tribuni, Centuriones, militéſque Prætorium ejus circumſteterant cum ea denunciatione, ſe vacuos ſtipendiis ampliùs nec militare velle, nec poſſe, quos ipſa penuria & egeſtas à ſacramento abſolveret, provideret itaque illorum commodis Imperator numerato ære quantocius. Atque iis rationibus tranſacti ad urbem negotii celeritatem Zolkievius Regi excuſavit, apud quem pacta cum Moſchis inita, conſuetâ æmulorum interpretandi licentiâ, continuò carpebantur.

Digitized by Google

Legati ab Ordinibus Moſchoviæ ad Regem veniunt.

Interea non ultrà cunctati totius Moſchoviæ Ordines, legatiònem inſtituunt, nominántque Philaretum Roſtoviæ ac Jaroſlaviæ Metropolitem, Ducem Baſilium Baſilii Galicinum, Ducem Danielem Joannis Mezecium, Thomam Lugowski à ſecretis: eóſque cun ſelecto Nobilium, Aulicorum, numeroſóque comitatu mittunt ad Regem Smolenſcum obſidentem. Deductoris munere injuncto à Zolkievio Nicolao Herburto Præfecto Tlumacenſi, qui diploma Electionis Vladiſlaï in Magnum Moſchoviæ Ducem, in manus Regias traderet. Rex verò & legationis & conditionum admonitus, quas, quoniam minimè probabat, ideóque moderaturus erat, decrevit Legatorum animos pauliſpèr inflectere emolliréque magnifico ac ſplendido apparatu, quem in eis excipiendis adhiberet. Præ-

Excipiuntur à Chriſtophoro Zbaraſcio pro caſtris, deducuntúrque.

miſſus itaque Chriſtophorus Zbaraſcius Præfectus Cremenecenſis cum lectiſſimis militum ſignis, ornatiſſimâque Aulicorum ac Nobilium manu, qui ſuccedentes caſtris & ſalutaret, & ad ſtationem deduceret. Addi-

diti iiſdem honoris humanitatíſque cauſâ tres paraſtatæ, Viri graviſſimi, Januſſius Skumin Tyskievicius M D L. Notarius, Kochanovius Venationis Regiæ ſupremus, & Albertus Miaskovius Regi à Secretis. Succamerarius poſtea Terræ Leopolienſis & Vladiſlaï Regis ad Cæſarem Turcarum Legatus. Statio ſub tentoriis ultra Boriſthenem aſſignata, additi ſexcenti pedites per ſpeciem honoris cuſtodes exploratoréſque. *Paraſtatæ iis additi.*

Eâdem quâ venerant magnificentiâ paucos intra dies in conſpectum Regis adducti, primùm ab oſculo manûs honorem accepêre, deinde ſedente Rege legationem ſtantes in ſubmiſſam compoſiti venerationem expoſuêre, cujus prolixioris ſumma hæc demum fuit: Rexiſſe hactenus Imperium Moſchoviticum Baſilium Suyſcium, ſed iratis Superis Numinéque haud favente, cùm & arces invitum illi deferrent obſequium, & populorum continuis flagraret odiis, unde inteſtina erumperent mala, tumultûs, ſeditiones, tantáque effuſio ſanguinis, quanta ad totum Imperium inundandum mergen- *Regem adeunt, & alloquuntur.*

dúmque ſatìs eſſet. Annuiſſe tandem illum ceſſiſſéq; univerſorum Ordinum precibus, abdicaſſéque ſe Imperio, quod imploratâ Divinâ ope, & Caſtiſſimæ ac intemeratæ Virginis Deiparæ, Sanctorúmque Tutelarium precibus adjuti, unanimi conſenſu volentes lubentéſque detuliſſent Magno Moſchoviæ Monarchæ Ducíque Vladiſlao Principi, dixiſſéntque eïdem ſacramentum in præſentia Staniſlaï Zolkievii Supremi Copiarum Ducis, paritérque juratè ſpondentis pro ſua Majeſtate Regiâ, Principe Vladiſlao, exercitúque univerſo. Orare itaque, ratum id haberet Majeſtas Regia, non denegaret ſupplicanti Moſchoviæ Filium, atque ad ſceptra capeſſenda quantocius mitteret, ſereno vultu afflictum populum recreaturum, avidéque exſpectantium deſideria expleturum. Tantò verò futurum gratiorem, ſi more anteceſſorum Moſchoviæ Ducum eandem coluerit ritûs Græci religionem, ejúſque Baptiſmo initiari (quod unicum totius Moſchoviæ votum eſt) voluerit. Cùm verò nonnulla ſupereſſent conditio-

ditionum capita, quæ Zolkievius judicio Majeſtatis Regiæ prudentique reliquiſſet trutinæ, idcirco ſuper iis explicandis expendendíſque velle ſe cum Senatu colloquium inſtituere, modò id Rex annueret. Reſponſum accepere Legati à Leone Sapieha Cancellario Lithvaniæ nomine Regio verbis magnificum, plenúmque encomii tam promti proníque ſtudii univerſorum Moſchoviæ ordinum erga Majeſtatem Regiam ejúſque Filium Vladiſlaüm Principem: Quod, ut grato libentíque animo exciperet Rex; ita plus momenti fideïque acceſſurum illorum dictis ſperaret, ſi eas quas adhuc adferrent conditiones, ad omnem inflecterent facilitatem, quorum trutinam benignè committeret Senatui, eorúmque mutuis congreſſibus colloquiiſque.

Reſpondet Leo Sapieha Cancellarius Lithvaniæ.

Et congreſſi quidem multoties cum Senatu Legati, prout crudas attulerant conditiones; ita eas rationum pondere emolliri mitigaríque pro innatâ genti pervicaciâ haud ſinebant. Namque præter toties repetitam & ad ravim uſque decantatam religionem,

Legati cum Senatu de conditionibus diſceptant, quas duriores proponunt.

De religione. gionem, cui miro zelo unicè cavebant eandémque Principem profiteri volebant: comitatum exiguum futuro Monarchæ è Polonis Lithvaniſque præſcribebant, quos *De comitatu Principis.* nec finitimis arcibus munitionibúſque cum imperio præponeret, nec ullis publicis applicaret negotiis: Uxorem deſtinabant non *De Uxore ducenda.* ex alieno petendam Orbe, ſed è veteribus Ruſſorum familiis, contendebántque omnes ſibi reſtitui arces, prout eas ante belli tumultuúmque initia poſſediſſent. Obſidionem Smolenſci mox Vladiſlao tradendi, ſolveret Rex, abducerétque univerſum *De Smolenſci obſidione ſolvenda.* exercitum in Poloniam, metúque liberaret Moſchoviam. Firmaret jurejurando unà cum Senatu conditiones approbandas unanimi Ordinum conſenſu in Comitiis legéque, atque ejus rei cauſa ſuam interponeret *De conditionibus in Comitiis approbandis.* auctoritatem: Ad extremùm mitteret darétque omni morà cunctationéque præciſâ Vladiſlaum Filium, ſummè ipſius præſentiam expetenti deſiderantique Moſchoviæ. *De mittendo quantocius Vladiſlao.*

Octob. & Novemb. Poſt graviſſimas tandem diſceptationes, poſt repetita iteratáque, quæ duos menſes abſum-

abſumſerant, colloquia, deinde interventu Zolkievii ex Urbe tunc reducis, ad cujus reditum volentes & conſilia & pertinaciam diſtulerant, eò adducti ſunt, ut ad futura Regni Poloniæ Comitia brevi ordinibus indicenda, conditionum tractationem rejicerent, meliori omine tunc decidendam. Sed cùm interim Principis Vladiſlaï in Moſchoviam feſtinatum urgent adventum, quo non aliud pacandis rebus tranquillandóque Imperio cenſerent efficaciùs remedium; Rex vero nullum eis daret reſponſum, Senatores è contrario ita jubente Rege palàm contenderent, ut Regi inſimul cum Filio Sacramento ſe obſtringerent: conſternati eà denunciatione Legati, averſiſque jam erga Regem ac Vladiſlaum animis, alia volvere incipiunt ſpéſque tacitè premere, ex hâc occaſione partes quoque ſuas in prehenſando Imperio poſtea habituri. Et quoniam ea Regis cunctatio & ſceptrum Moſchoviticum partum feliciter è manibus excuſſit, & immortalis gloriæ decus penè exſtinxit, conſilii auctores & rationes exponam. Inter

Rejiciunt tandem earum conditionum tractationem ad futura Comitia.

Interim Vladiſlaum ſibi mitti poſtulant.

Senatores Regem inſimul cum Filio ad Moſchoviticum Imperium promovent.

Conſternati inde Legati, aliud enim volvunt.

Conſilii hujus præ poſteri rationes & auctores.

Inter decumanos tumultuum fluctus jactata Moſchovia, exſtinctâ veteri Ducum ſtirpe, prout jam retulimus, Unum reſpiciebat Vladiſlaum Principem, cui ſummam deferret regiminis; ſeu tædio popularium ſuorum arroganter crudelitérque dominantium mota, ſeu metu armati Regis, fatiſcentíque per diſſidia Imperio potenter imminentis, ſeu pronis in juvenem Principem ſtudiis, qui feliciùs novam Ducum familiam ordiretur. Vota deſideriáque popularium ſuorum aperuerat Michaël Solticovus publicâ Legatione, Rege quidem hilari vultu auguſtæ domui novam ornamenti acceſſionem excipiente, ſed quod ipſe diadema ſuo prius imponi capiti cuperet, adultiori poſtmodum filio tradendum. Hinc cum ambiguo reſponſo dimiſſus Solticovus cæteríque Moſchi, videlicet: *ſi ita omnino in fatis fuerit, priùs pacem ac tranquillitatem in Imperio Moſchovitico ſtabiliendam eſſe, tum à dando filio Regem non futurum alienum.* Ne verò Moſchorum poſtulatis animum accommodaret, non parùm contulêre Potocii, penès quos

Vide ſuperiùs lib. 4.

quos conſiliorum militarium erat ſumma, nec vulgaris auctoritas, haud æquiores Zolkievio, cujus rerum geſtarum gloriam ſuis officere luminibus rebantur, præſertim cùm illi nullo operæ pretio ad Smolenſcum deſiderent, huic omnia proſpere éque voto cedere animadverterent, oſtenderéntque, totam ejus expeditionis ſummam penès Zolkievium, nullam penès Regem futuram: illorúmq; inſtinctu miſſus erat à Rege Alexander Goſievius, & Theodorus Andronovus ad Zolkievium & Mſciſlavium Moſchorum Procerem, qui illum monerent, Regis potiſſimùm cauſam in deferendo Imperio ageret, huic perſuaderent, tutiùs expeditiúſque Moſchoviam Patri Regni ævíque maturo, quàm filio teneræ imbecillíſque ætatis committi, adultiori à Patre tradendam. Sed Goſievius & Andronovus tardiùs ad Urbem venerant, confectis ante biduum à Zolkievio rebus, dicto ab utrinq; Sacramento, evulgatâq; Principis Vladiſlaï in Magnum Moſchoviæ Ducem Electione: eapropter præpoſteram cenſebant operam,

Potocii Regem à dando Moſchis filio dehortantur.

illorum ſuaſu mittitur Goſievius & Andronovus Moſchus ad Zolkievium, ut Patris cauſam ageret.

Serò illi veniunt. 30 Auguſti

manum negotio ſibi commiſſo admovere, præſertim apud gentem ſubdolam ac ſuſpicacem, & à Rege averſi abalienatíque animi. Ferunt & Felicem Kriſcium Regni ProCancellarium Potociorum ſubſcripſiſſe ſententiæ, quanquam mihi non adeò compertum; exiſtimo tamen virum Principis intelligentem eò licèt tacitè repugnantem flexiſſe vela, quò validior voluntatis Regiæ impelleret ventus. De Leone Sapieha Cancellario Lithvaniæ fidentiùs id à pleriſque notatum, eò quòd ſæpius Moſchorum pertentaret animos flecterétque ad dicendum Regi Sacramentum, quâ de re queſti apud Zolkievium; eìdem præbuerant occaſionem Sapieham compellandi, ſed ille impoſitâ ſibi à Rege neceſſitate factum excuſavit, cujus mandata invitus exſecutus fuiſſet: & poſtmodum Zolkievius in ſuo Commentario Sapieham ab eâ ſuſpicione liberat, quem ſuis adhæſiſſe conſiliis tenaciſſimè memorat.

Kriſcius inter cæteros ejus conſilii auctor.

Et de Leone Sapieha id quoque dictum.

Rationes ejus conſilii negatíque ad Moſchorum poſtulata Principis, jam mihi prom-

promtum eſt referre ab inſpectis Goſievio datis à Rege ad Zolkievium & Mſciſlavium mandatis. Ac nonnullæ à blanditia ſuadentium profectæ videbantur, videlicet: præferri Patri Filium, ejus ætatem objici immaturam inexpertémque conſilii turbidis Moſchorum ingeniis, unicam tenerámque ſpem è ſinu Patris abripi, in lubrico barbaræ gentis ſolio collocandam, tantò cum evidentiori diſcrimine, quantò pauciorem è Polonis ac Lithvanis comitatum Regnaturo præſcriberent, interim exercitûs confeſtim amoveri, ac extra Moſchoviæ limites abduci contenderent: denique ita circumſcriberent, quò magis omni nudatus præſidio, fraudi obnoxius eſſet Regius juvenis, ac pro perverſo faſtidientium Rectores genio iterum tolli exſtinguíque poſſet, quandoquidem gens illa ex vanis ſuperſtitionibus fidem lubricam, è vitâ moribúſque barbaris animos pervicaces, immanitatem pro jure, ſervitutem pro natura projectam, exiguo honeſto temperatam, licentiam pro conſuetudine haberet. Quam angu-

Rationes negati Principis ad Moſchorum poſtulatum. datis è caſtris 22 Aug. 1610.

Imbecilla ætas fraudibus & dolis expoſita.

ſto loco Regia arctarentur ſolatia, vita Principis inter metûs, pericula anxia foret, velut appenſo è lacunari equinâ ſetâ gladio quotidie cervicibus impendente. Pergeret Rex potiùs & Moſchos ſeditionibus attritos, cladibus confectos, armis ad extremùm ſubjugaret premerétque, victor genti jura daret, ſumeret diadema, quod pace ſtabilitâ ordinatíſque Imperii rebus in filii caput ſecurè deponeret, majori obſtringendi beneficio, cùm id non à Moſchorum fallacibus ſtudiis, ſed à benevolentia Patris obtineret. Neque verò ſalvâ fide Regiâ Principem Moſchis concedi poſſe; namque confeſtim è Comitiis comparuerat Rex in generali totius Poloniæ Dicaſterio Lublini, & poſtmodùm in totius Magni Ducatûs Lithvaniæ Vilnæ, palámque profeſſus erat, ire ſe accingíque ad expeditionem Moſchoviticam publici boni non alicujus privatæ acceſſionis cauſâ, nullis ſuis commodis præterquam Reïpublicæ inſerviturum, & quidquid armis acquireret, nihil inde ſibi ſuæque proli omnia Regno lubentem volentémque conſerva-

Cicero Tuſcul. 5.

Rex ipſe potiùs diadema ſumeret, deponendum poſtmodùm in filii caput,

aliter facturus, fidei data Lublini & Vilnæ maculam inferret.

ſervaturum. Evulgata per reſcripta ea Regis voluntas in Conventibus Provinciarum, miſſæ ad Senatum Ordinéſque literæ: ſi verò jam evecto ad Imperium Moſchoviticum Vladiſlao Filio, pollicitis non reſponderent facta, quanta iterum daretur occaſio rerum novarum cupidis, excitarentur ſcintillæ nuperi belli Civilis cineribus doloſis ſopiti, pateret funeſtis diſſidiis Reſpublica, erumperent animis inhærentes ſuſpiciones Regem abſolutum affectare dominatum, quem impoſito finitimis potentibúſque populis Filio, velut ingenti potentiæ ſuæ firmamento, junctis viribus, conſociatâ ope auxiliiſque eo certiùs aſſequeretur. Compellandos itaque primùm Ordines, vellent ſuaderéntve Vladiſlaum Principem Moſchovitico præfici Imperio. Atque huic potiſſimùm validiſſimi argumenti baſi tota moles incubuit conſilii, cum tantâ ejuſdem deprædicatione & jactantiâ apud omnes Poloniæ Ordines, ut legenti mihi illorum temporum, ſive datos Legatis ad Conventus Provinciales Commentarios,

Non abſque ſuſpicione affectati abſoluti dominii,

& hæc potiſſima erat ratio, cum ſumma Regis deprædicatione.

 rios,

rios, ſive in ipſo Comitiorum exordio proponentis Nomine Regis Cancellarii deliberationum materiam, audire videar exclamationes Senecæ eloquenter aſſurgentis ad Neronis ſui vocem exquiſitis cumulandam elogiis. Fatigabantur declamantium ingenia, Regem naturam, affectum exuiſſe, denegato Moſchis Filio, ſolam ſibi Rempub. ſcripſiſſe hæredem, quam liberis & cariſſimo Domûs ſuæ Regiæ anteponeret pignori ſolatióque. Et eà quidem ratione (ſi aſſentationis abeſſet ſuſpicio) famæ Regiæ nonnulli ſuccurrendum cenſebant, cui plurimùm noviſſimæ ſeditionis incentores detraxerant, ſparſis apud populum amplificatíſque vanis de Rege abſolutam ambiente dominationem rumoribus.

Seneca lib. 1 de clementia Cap 1. & 2.

Belli Civilis.

Sed aliter alii ſentiunt.

At profectò ſuper eo Moſchovitico negotio alia gravium virorum comparuit mens, ita cenſentium: Oblatam delati Imperii occaſionem Principi Vladiſlao feſtinatiùs arripiendam eſſe, fidémque ſervandam, quam conſcio Rege Zolkievius dediſſet. Immaturam ætatem Principis fruſtra obtendi

obtendi, ſi moderandæ tuendæque viri rerum uſu & militari clari ſcientiâ admoverentur, inter quos emineret Zolkievius: is interim adeſſet adoleſcenti Regio, conſilio, armis, ſecuritati dignitatíque proſpecturus, Moſchorum Primoribus non ingratus, quorum animos tractare peritiſſimè noſſet. Duriores impoſitas conditiones vana terriculamenta eſſe præſentiâ expetiti Principis leniendas, veniret tantummodo, ad illam oris venuſtatem, adoleſcentiæ decorem, benignum oculorum aſpectum, velut pulcherrimi Sideris radios, effera duratáque corda in amorem ſubitò colliqueſcentia, ruitura in venerationem recentis & tantis ſuſpiriis exſpectatæ Majeſtatis, eandémque mox tracturam Provincias, ſi quæ adhuc dubiæ obſequii nutarent. Multa plerumque imponi à populis novis Principibus, multa eoſdem polliceri Regni cauſâ, quæ deinde benevolentia populorum, dexteritas conſulentium, & clementia regentium attemperaret: ad extremùm bonis conſiliis nihil arduum difficiléque. Néque eas conditiones

nes tantopere premere, quas annuentibus Moſchis ad Comitia brevi cum univerſis Ordinibus peragenda Rex differret, ſalvâ ſuâ fide verbóque Regio Lublini Vilnæque dato: quandoquidem nihil è re ſua commodóque faceret, negotii totius ſummâ integre Univerſorum Ordinum arbitrio conſenſuíque relictâ. Mitteret tunc Princeps Moſchorúmque Proceres Legatos ad Comitia, exſpectarétque quid Polona cenſeret Reſpub., quibus mediis fœdera iniret ſtabilirétque, ſibíque à vicini populi proſpiceret potentiâ, ac Principis recens Electi velut pia mater cariſſimi filii conſuleret ſecuritati, pertinaciæ Moſchorum audentiùs obviam itura, ſi præſertim interea Princeps Imperii ſedem vicináſque Provincias veterano inſideret milite, quem ſub prætextu tractandarum conditionum nec adhuc finiti negotii tranquillatíque Imperii detinere augeréque poſſet, atque eo fræno impoſito duram Moſchorum cervicem quoquò libuerit circumagere. Exſpectarent quoque ibidem legiones laborum præ-
mia

mia emeritáque ſtipendia, quæ illis promiſſa ex ærario nuper acquiſiti deberentur Imperii, aliàs in patrio ſolo per ſummam injuriam repetenda: ad extremùm videret Rex, quanto ob denegatum Vladiſlaüm Poloniam implicaret bello; grave illud & anceps cum propoſiti juríſque ſui tenace ac irritatâ gente futurum, cui non deeſſet ſpecioſus titulus ad occludendum Imperii aditum receptúmque, & quam dicto licèt ſacramento rupta violatáque à noſtris fides facilè abſolveret. Et hæc quidem fuit alterius conſilii ſumma: conſulti namque à Rege per literas miſſis celerrimè nuntiis, Primores Senatûs in tres abiêre ſententias, ac primam hanc præcipuámque, quam jam retulimus, fuiſſe non ignoro, alteram quæ integrum negotium penitus ad futura rejiceret Comitia, tertiam declarandum eſſe extemplo Vladiſlaüm Magnum Moſchoviæ Ducem, ſed tanquam beneficiarium Regni, eo more, quo Palatinus Valachiæ conſtitui ſoleret. Sed ultra cæterorum vota ſuggerentibus Potociis fixum erat Regi negare

Ex illorum literis.

Moſchis filium immaturum Imperii, cujus ſibi potiùs acquirendi copiam non defuturam rebatur.

Rege negante filium Legati Moſchorum averſâ mente aliò inclinant.

Interim Legatorum invitantium vota non expoſitâ citiùs clariúſque de Vladiſlao mente paulatim ad perjurium inclinabant. Baſilius Gallicinus palàm implorabat Regiam fidem, clàm labefactari gaudebat, qui ſe quoque parem Imperio ferret, ſpéſque ſuas aleret turbido commodiùs promovendas. Neque enim ille unquam Regiis Vladiſlaï partibus fidus erat, qui ſimulato pro tunc obſequio univerſorum Procerum calculis potentiæ conſpirantium cedens, ſuum quoque illibenter adjecerat. Et Philareti Metropolitæ Legatorum Primarii ſuſpecta erat propenſio, inſertus namque per affinitates Moſchorum Ducum familiæ, regnatricem in Filio ſanguinem ſuſpiciebat, fatíſque permittebat. Jam verò

Réſque novas moliuntur.

à Regis negantis Filium conſtantiâ animati, quiſque ſeorſim clàm ſpes ſuas ſopitas excitat réſque novas ambo moliri incipiunt, illud ſuæ defectioni obtendentes velum, videlicet,

delicet, Zolkievii Pactis ſacramentóque vim illatam.

Ac non difficilis concitandi populi exſpectatione ſuſpenſi dabatur occaſio, dum culpam in Sigiſmundi Regis immoderatam dominandi cupidinem referrent, exaggerantes, quantopere eam Filio ſuo præhaberet. Quamobrem non ceſſabant per literas ac ſecreti conſcios apud populum Regi odium conciliare, Patriarcham ſuâpte naturâ turbidum Religionis ritûs Græci monere, videret, quantum illi à Rege ſacrorum ſuorum tenaci immineret diſcrimen, cujus ambitioni haud tutores Moſchorum permitti, qui tranquillandi pacandíque Imperii curam jactaret, jugum verò durius ſacris juxtà ac profanis & exitium meditaretur. Non abſimilibus querelis Nobiles Aulici in comitatu Legatorum degentes, ad ſuos miſſis epiſtolis crebriùs Urbem implebant. Ac ſuper omnia redeuntium è caſtris Regiis vultûs mœſtiores obſervabantur à populo. Cùm etenim viri primarii complures quotidie confluerent ad exorientem Prin-

Regi apud populum odium conciliant, & præcipuè apud Patriarcham.

Moſcuam.

Tum & redeuntes è caſtris Regiis primarii Moſchorum.

 cipis

Digitized by Google

cipis Vladiſlaï Electi Ducis fortunam, quam apud Regem Patrem ſubmiſſi venerarentur, & celeritate promtitudinéque obſequii gratiam favorémque occupare feſtinarent, aliò officii illud genus alacritatíſque deflectere jubebantur: nempe commutato in Patris perſonam quod filio dixiſſent ſacramento. Et in eam ſententiam non verborum tantùm lenociniis, ſed propè minis ad eam adhibitis à Proceribus juſſu Regio ſe trahi indignè ferebant. Et indignationis quidem cauſà ſumptà à fruſtratione ingentis ſpeï acriùs cum Zolkievio expoſtulavere, deluſóſque ſe à Rege ac Primoribus è Senatu apud eundem & paſſim apud ſuos populares querulabantur. Jámque ſubolue- rat Zolkievio & æmulorum ſua quotidie geſta perſtringentium malevolentia, & in Urbe murmurantis vulgi Procerúmque indignatio, opertis quidem tum in Regem odiis, at mox in apertas inimicitias uſque ad pernitiem publicam erupturis: proinde ad diſceſſum ſeſe ex Urbe maturandum comparat, ratus præſentiâ ſuâ, deductóque probè

Conqueruntur apud Zolkievium.

Qui ex Urbe abitum parat.

probè regiminiſ ſui calculo medicinam adferri poſſe malis, quibus & Poloniam & Moſchoviam implicandam inpoſterum proſpiciebat: ſeu deſperato fortaſſe apud pertinacem Regem remedio, prudens Dux ſubducere in tutum auctoritatem ſuam, quâ maximè apud Moſchos polleret, cupiebat, imminuendam procul dubio, ſi inconſtantis vulgi acclamationibus & verborum ruſticitate, novíſque quotidie probris aures ſuas continuò verberari ſineret.

Accingentem ſe itineri Zolkievium convenit Dux Mſciſlavius centum Nobilium comitantium ſtipatus globo, abitúmque diſſuadet, videlicet, ejùs præſentiam rebus Moſchorum conducere plurimùm, & præſertim (verba illius ſunt) *ad rixas inter militem & populum præcavendas. Polonis innatam eſſe inſolentiam, quæ niſi coërceatur, contemtûs exterorum impatientes Moſchos, in tumultum erumpere poſſe.* Ad hæc blandè Zolkievius. *Veſtra agitur cauſa quæ mihi properati itineris neceſſitatem imponit: abeo exoraturus Majeſtatem Regiam, ut votis ac deſideriis omnium Magnum Ducem Vla-* *Hunc diſſuadet Mſciſlavius.* *Pergit Zolkievius reſpondétque Mſciſlavio.*

 diſlaüm

diſlaüm exſpectantium ſatisfiat, tantò majori inpoſterum ſperans me reducem excipiendum lætitiâ, quantò nunc abire parantem anxiè ſollicitéque illorum detineret affectus. Interim quod ultrò alacres ſuo Monarchæ dixiſſent Sacramentum, integrâ ſervarent fide: militis præſidiarii nullam metuerent inſolentiam, curæque id ſuæ relinquerent, eandem diſciplinam apud legiones manſuram ſe abſente, quam præſens illas continuiſſet. Tum Mſciſlavius: *Pergeret bono omine auctórque Regi eſſet præciſâ omni morâ convocandæ ad Comitia Nobilitatis, venturos ibidem Moſchorum Legatos qui de utriuſque Imperii negotiis tractatûs inſtituerent, valorem, robur, auctoritatem ab univerſo cum Rege conſentientium Ordinum Conventu habituros accepturóſque. Neque enim ſe ignorare nihil firmum ratúmque apud Polonos ſtatui definiríque poſſe abſque publicâ lege Comitiorum, quibus finitis, ne differret amplius ſuum in Moſcoviam adventum Vladiſlaüs Magnus Monarcha, id ſe orare unicè peteréque à Zolkievio, exhiberet ea Majeſtati Regiæ ſupplicantium vota.*

Conſentit tandem Mſciſlavius.

Quâ in re cùm ille operam ſuam prolixiùs detuliſſet, inductis ad Urbis præſidium quater mille & quadringentis militibus, iis ſummo

Interim Zolkievius inducit Urbi præſidium, cui

ſummo cum imperio præficit Alexandrum Goſievium Præfectum Veliſienſem virum ſpectati animi conſiliíque, & quò non alius peritiùs gentis noſſet ingenium, ſagaciúſque ſecretos & mirâ calliditate obtectos animorum ſenſûs & inveſtigaret & deprehenderet. *præfecit Alexandrum Goſievium.* Erant in Urbe mille quingenti Germani, Galli, Scoti, cæteríque externæ militiæ pedites, qui à pugna Cluſinenſi Zolkievio adhæſerant, quorum ille veritus inconſtantiam, ne perſolutis haud promtè ſtipendiis fidem frangerent, octingentos ex iis legit atque in præſidio relinquit: cæteros ex Moſchovitico ærario numeratâ pecuniâ contentos reddidit, ſimúlque exauctoravit illorum operâ non ampliùs uſurus: idque cum ingenti Moſchornm plauſu; namque illi parùm favebant exteris, quorum inſolentiâ ſub regimine Baſilii Suyſcii irritati, adſcititiam hanc execrabantur militiam. Deinde per vicinas arces eóque & Urbi in officio continendæ, & Moſchorum conatibus reprimendis opportunas, Nicolaï Struſſi & Poricii Ducis copias diſtribuit, *Per vicinas arces Urbi copias diſtribuit.*

quas

quas Viaſmæ, Moſaïſci, Vereï collocat. Et quia plerique inter milites ſaucii egentéſque erant, depromtis ex ærario Moſchovitico decem millibus aureorum, juſſu Zolkievii egeſtati languentium ſubventum eſt. Centuriones verò tum & Tribuni occultâ largitione deliniti, perſuaſêre militi, ut promtè mandata Imperatoris exſequeretur. Severiam ad res novandas proniorem Joanni Sapiehæ Præfecto Uſviatenſi tuendam obſervandámque committit, cujus legiones Zborovianis paribus æquatæ auctorataque ſtipendiis, in Regium nuper tranſierant obſequium.

Severiam Joanni Sapieha committit.

Abiturus præſidiarios milites alloquitur.

Atque ita diſtributo exercitu, Tribunos, Centuriones, Militéſque paucis alloquitur: *Metropolim Deï benignitate ac virtute veſtrâ inſedimus, ſervandam Vladiſlao Principi, quem univerſæ Moſchoviæ ſuffragium Magnum Ducem ac totius Ruſſiæ Dominum pronuntiavit: credite milites, non tam arma veſtra, non circumſtantia pila, non animi invicti conſtantia, quàm diſciplina militaris, modeſtia, inoffenſáque cum incolis converſatio eam tutari conſervaréque poterit. Hoc illa tuta erit præſidio,*

ſidio, his invicta munimentis Vladiſlao retentura eſt Imperium: videtis Moſchos præteritæ popularium veſtrorum nimiùm memores licentiæ inſolentiæque, proindéque ſubveritos publicas prædas, continuas rixas offenſionéſque, me Ducem veſtrum à vobis ægre dimittere voluiſſe, quem ſcrupulum ut ex animis ſuſpicacibus evellerem, fidem ipſe meam Mſciſlavio cæteriſque Primoribus obligavi, certus meï promiſſi ſpeïque præſertim ab hoc delectu militum, quibus præeſſe viros ſui decoris memores, & de fide ſuâ ſollicitos non ignoro. Et ſi non mea fides vobis erit cordi, certè dictum pro Vladiſlao Sacramentum ſtringet vos, reputantes in veſtro ſinu honorem ac dignitatem optimi Principis depoſitam conquieſcere, veſtris manibus ſceptrum ac diadema tanti Imperii teneri, feliciter advenienti tradendum. Nam ſi ſe ſuperbiùs Domi ſuæ à vobis Moſchi haberi ſenſerint, reſument non ægre hoſtiles animos, ruptâque concordiâ rumpent facilè & illud, quod nuper alacres juraſſent, obſequium. Providendum itaque ne glorioſi exercitûs labores, ne Vladiſlaïs tam ſublimi virtutum ſuarum Regiarum præmio cujuſquam licentiâ fruſtretur, quæ, ſi minima comparuerit, haud impunè tranſmittatur, vindicetur illico, ut priùs audiant militum animadverſionem Mo-

Digitized by Google

ſchi, quam illorum querimonias militum præfecti. Ad extremùm memores eſſent ſui Imperatoris, ejuſq́ præſentiam in animis ſuis haberent, cogitaréntque, perpetuò ſibi adeſſe, à quibus ille affectu non diſcederet, ſed cum iis inſimul apud Regem compareret, illorum merita, fideliſſima obſequia, labores exantlatos, cruentiſſimi belli damna, munificentiæ liberalitatique Regiæ commendaturus. Jámque iter aggreditur deducente eum honoris causâ Mſciſlavio cæteríſque Proceribus magnâque Nobilium coronâ, deinde ingens populorum frequentia partim per vias occurrentium, partim è ſpecularibus tectíſque domorum proſpectantium, geminatis vocibus abeunti diſceſſum felicem precabantur.

Tandem iter aggreditur.

Appropinquantem Regiis caſtris excepêre ſuis cum Tribunis ac Centurionibus equitum peditúmque turmæ, progreſſo obviam Senatu Aulâque Regiâ, omniúmque nomine Leo Sapieha venientem recentium victoriarum palmâ decorum Ducem, trahentémque ſecum Baſilium Suyſcium olim Moſchoviæ totius Monarcham nunc captivum, verbis & lætitiæ & honori ipſius ap-

Pra Caſtris Regiis à ſenatu, aulâ, milite ſplendidè excipitur de ducitúrque.

8 Nov.

appoſitis, ſalutavit. Atque uniuerſa illa præcedentium comitantiúmque turba feſto cum applauſu variiſque lætitiæ ſignis jam tunc triumphare incipientem, ad ſuam deduxit ſtationem. Nec diſtulit Zolkievius altero ab adventu die Regis oſculari manum, & parta ex hoſte tropæa reportatáſque laureas ejus auſpiciis ac felicitate gratulari, tum verò expoſitis militum fortibus factis collaudatíſque, Regiæ liberalitati ſuarum adminiſtros victoriarum luculenter commendavit: deinde Baſilium Suyſcium exauctoratum potentis Imperii Ducem, ipſiúſque fratrem exhibuit ſpectandos, tradidítque captivos. Semotis poſtmodùm arbitris geſtorum ſuorum rationem reddidit, confectíque apud Moſchos negotii progreſſum cauſáſque edocuit, oravítque Regem, ne partum feliciter pro Filio Imperium ſuis è manibus elabi pateretur, meminiſſet obſtrictæ Sacramento Moſchis fideï, ac Principem Vladiſlaüm clemens benignúſque celerrimè indulgeret. Hæc eſſe nunc ſupplicum ad Majeſtatem Regiam

Sequenti die Regem adit, ſalutat.

Baſilium Suyſcium captivum tradit unà cum fratre.

Deinde rerum à ſe geſtarum rationem reddit.

vota, quæ ne ob minùs promtam averſámque Regis voluntatem in contumaciam degenerent erumpántque, verendum eſſe. Exceptus Zolkievius ut non pro ſpe ſua, ita neque alieno Regis animo ſtrenuam quidem operam bellicámque fortitudinem collaudantis, ſed minùs ea probantis, quæ cum Moſchorum natione in rem Vladiſlaï Principis tranſegiſſet, nullíſque Rex poterat dimoveri rationibus prudentiſſimè actorum ſummam referentis Zolkievii, cujus in mente contraria ſententia paucorum ſuaſu altiſſimas fixerat radices.

Excipitur à Rege ſat benignè, ſed geſta ejus improbante.

Jámque ejus primi acerbi ac inſipidi apparebant fructûs: videlicet Philareti & Gallicini cæterorúmque Legatorum ac Moſchorum in caſtris Regiis penè aperta defectio. Namque præter diſſeminatos per univerſam Moſchoviam, ſparſóſque per Urbem ſiniſtros de Rege rumores, ad concitandam ſeditionem accommodatos, proditio Baſilii Gallicini conferentis per literas cum Impoſtore Demetrio cæteríſque conjuratis innotuerat, ex quæſtionibus habitis de

Legati Moſchorum apertè deficiunt.

Baſilius Galicinus cum Demetrio Impoſtore confert. Joanne Vorotinio & Tyrohovo.

de duobus captivis Kozacis in Urbem adductis. Et Suecia homini turbido fallacíque ſuam quoque concrediderat ambitionem: quippe à milite excubias agente interceptus eſt Moſchus literas Caroli Sudermaniæ Principis ad Gallicinum deferens, Imperium filio ſuo poſtulantes. Idem quoque minis etiam interpoſitis Pontus de la Gardia ſuaſerat, ut abſcederent Moſchi à ſuo, quod in Vladiſlaüm Sigiſmundi Filium contuliſſent, ſuffragio, ſecuriùs illud daturi Domini ſui filio, aut certè cuipiam è Proceribus indigenis. Atque niſi proditoria mens Gallicini Suecis innotuiſſet, parùm æquis oculis fortunam Vladiſlaî Principis intuentis, nunquam ſpes ſuas & innatum erga Sigiſmundi Domum odium aperuiſſent crediḋiſſéntque. Nec ſatis erat de forìs excitare turbas, accedebat vetita à Gallicino ejúſque collega Smolenſci deditio, in quam miſſis ab Urbe literis conſenſêre Moſchorum Proceres, & obſeſſorum inclinabant animi, ſolo obſtante Sehino, cujus pertinaciam clandeſtinis nuntiis Gallicinus acuebat:

& Sueci ſpes ſuas illi aperiunt, Carolo filio Imperium poſtulantes.

14 Novemb. allatæ ad caſtra Ponti literæ, Guſtavo.

Smolenſci deditionem prohibet

bat: obibátque jam non Legati ſed exploratoris munus, cùm & conſilia invadendæ arcis propalaret, edocerétque Sehinum, quam in partem interior cautiórque vires ſuas converteret. Ac Joannes Skuminus Tyskievicius vir pro officio ſuo cautus diligénſque, conſpicatus ignotam ſibi perſonam ſæpius cum Gallicino conferentem, petit: quid hominis eſſet, illóque reſpondente unum è famulitio ſuo eſſe, interminatus Gallicino, ſi contrarium comperiſſet, ſciret præ foribus hoſpitii ſuſpendendum. Quamquam intercepti à Sehino ad Gallicinum ab eodémque viciſſim transfugæ commeantes, torturis quæſtionibúſque admoti retulêre, ambos proditoria moliri conſilia, ſolúmque Gallicinum remorari deditionem, magnam ſpem Sehino oſtentantem.

Per transfugas cum Sehino confert.

Sehinus cum ſuo Smolenſco hæret in quam ſe inclinet partem.

Atque is tum erat Smolenſci ſtatus, qui turbatis in Moſchovia rebus, exauctorato Baſilio Suyſcio, Electo novo Principe, adhuc fluctuaret, & Sehinus incertus conſilii, dubius hæreret quò ſe verteret & in quam inclinaret partem, & fortaſſe ad meliora

liora aſpirantem, aliò Gallicini fraus detorſit. Procerum quidem Moſchoviæ promta patebat voluntas arcis tradendæ: præmiſerant enim cum mandatis ad Sehinum Molcanovum & Soloviecium, ut in electi Ducis Vladiſlaï nomen juramentum præſtaret Smolenſcóque cederet: idem & Legatis in commiſſis datum erat, qui iterato admoniti nuntio, ut imperarent Procerum nomine ſuóque, ne diutiùs Sehinus eas necteret difficultates: ſed ii arceſſiti à Senatoribus, nihil ſibi de arce dedenda injunctum eſſe ab Ordinibus retulêre, atque iis, quas nuper attuliſſet nuntius literis, ſe acquieſcere non poſſe, quibus ſigillum Patriarchæ deeſſet. Vocati verò ex arce ad colloquium obſeſſi, acceptis ſummâ cum obſervantiâ literis, lectíſque, ſacramentum ſe quidem dicturos Vladiſlao Principi reſpondêre, arcem verò non Regi ſed Magno Duci venienti è veſtigio tradituros. Cúmque urgeret nuntius & qui cum eo aderant Polonorum Primores, inſpicerent diligentiùs literas, queis continerentur expreſſa mandata de

Procéres Moſchi Smolenſcum tradere jubent.

3 Januarii 1611.

Obſeſſi ſacramentum Vladiſlao dicere volunt arcémque advenienti tradere, non Regi præſenti.

de dedendâ arce Regi, dicendóque Sacramento, nec de Regia addubitarent clementia, cui tutò vitam fortunáſque ſuas committerent: relaturos ſe ea Sehino daturóſque propediem reſponſum receperunt. Poſtremò Iſaykovius Regius Aulicus ab Urbe adveniens, literas Regi, Legatis, Sehinóque attulit, & quidem quò plus ineſſet fideï auctoritatíſque contra hactenus uſitatum morem, Mſciſlavii cæterorúmque Moſchoviæ Procerum nominibus ſubſcriptas, abſolutóque cum imperio mandantes arcem Regi dederent, imponeréntque finem moleſtæ controverſiæ, ponentíque obicem tranquillandæ Moſchoviæ. Reſumto itaque cum obſeſſis colloquio, poſtulavêre Poloni, reciperent in arcem ſeptingentos è militibus Regiis, inſimúlque Regi & Principi Vladiſlao ſolenne dicerent ſacramentum. Lætâ ut videbatur fronte inſtitutos cœpêre tractatûs, ſed illico apparuit diuturnum illud fore colloquium, tenebatur namque artibus Gallicini implicatus Sehinus ulteriori intentus occaſioni, quam ſug-

Iſaykovius nova Sehino ex Urbe adfert mandata.

17 Februarii.

Inſtituitur cum obſeſſis colloquium.

Sed lentiùs procedit.

ſuggerebat clàm proditor Legatus.

Ob milites per nuntios acriùs ſtipendia flagitantes.

Fortè per hos dies miſerant ad Regem partim in Urbe partim in vicinis degentes locis legiones Nuncios, acriùs ſtipendia efflagitantes, quibus ſummæ, ad quam deveniſſent egeſtati, ſubvenirent: deinde Moſchoviæ novos tumultûs edocentes, Lepunovíque apertam rebellionem, qui conſpirantibus ducem ſe haud impigre obtuliſſet. Suboluit Gallicino ea militum Legatio ejúſque cauſâ, juſſítque Sehinum tamdiu moram diſceptando trahere, dum aut legiones inopiâ anguſtiiſque feſſæ ſeceſſionem facerent, aut Leponovus auctus viribus copiiſque, quæ jam ad illum magno confluebant numero, Metropolim aggrederetur, Regem tunc procul dubio recentibus involvendum curis, omiſſurúmque Smolenſci oppugnationem, cujus nova neceſſitas aliò avocaret arma. Et Legatis cordi erat mora, quod ſperarent terendo dies per hujuſmodi congreſſus ſe tantum temporis inſumturos, quò & quietem obſeſſis oppugnationibus fatigatis tantiſper concederent, & elapſâ reï geren-

Inde moram trahere jubetur Sehinus à Gallicino ſeditionem ſperante.

dæ opportunitate Regem ſuccreſcentibus diſtinerent difficultatibus, ipſi verò interim ſpes ſuas promoverent. Compertúmque eſt quadraginta quatuor dies colloquiis congreſſibúſque cum obſeſſis & Legatis abſumtos. Atque ubi jam Lepuni rebellionem adoleviſſe ſeditionémque majores ſumſiſſe vires, famâ percrebuit, averſâ aliò mente Sehinus colloquium diſſolvit: ſe quidem, inquiens, velle ad exemplum Urbis juramentum Vladiſlao præſtare, arcem nihilominus nulli præterquam Electo Magno Duci tradere. Cùm verò aliam Urbis cæterarúmque munitionum, aliam Smolenſci conditionem eſſe dicerent Senatores, Regem hîc præſentem armatúmque inſiſtere, & quantum illi gloriæ in oppugnando accederet, tantum in deſerendo decederet: tranſigeret iis potiùs conditionibus, quas Rex benignus offerret, aliàs ſciret non diſceſſurum irrito conatu. Atque eas conditiones mox obtulêre, reciperent in arcem ducentos quinquaginta milites Regios, qui unà cum Moſchorum præſidio

à 17 Feb. ad 30 Martii.

Tandem Sehinus colloquium diſſolvit, quo prætextu.

Non attentis conditionibus quas Regis proponebant.

ſidio excubias agerent, portas clauderent aperiréntve, communem hoſtem ingruentem mutuis arcerent viribus: Archiepiſcopus & Palatinus Sehinus ſubmiſſe ambo Regem ſupplicéſque venerarentur, & certam æris ſummam ad perſolvenda militum ſtipendia conferrent, cætera benignitati clementiæq;, quam illis verbo Regio deferret, ſecurè committerent. Sed pervicax animus Sehini ita obduruerat, ut ad nullam penitus emolleſceret conditionem, ad eam tantùm reſpondit quæ de inducendis in arcem militibus proponebatur: Vereri ſe furorem militis Poloni, qui tot cladibus ſuorum irritatus levi de cauſa intra mœnia accendi poſſet atque in vindictam exſurgere, decretum ſibi eſſe extrema potiùs pati, quàm aut Smolenſcum Regi dedere, aut militi nihil niſi minas ſpiranti, Se, Urbem, fortunáſque Civium objicere. Inerat Sehino infractum animi robur, quod memoria patris ejus exacuebat, qui ſub Stephano Rege in expugnatione arcis Sokol fortiſſimè pugnans occubuerat: proindéque ſæpius inter ſuos

Ad unam tantùm reſpondet Sehinus.

Unde illi tantum audaciæ.

Digitized by Google

familiares parem jactabat audaciam, moriturum ſe potiùs quàm Smolenſco ceſſurum multoties dictitans. Neque poſthac obſeſſi ad ullum comparuêre colloquium pervicaciâ ſolâ fortes, mox ferro flammâque & excidio arcis caſtigandi.

Rex Legatos in Poloniam remittere detineréque ſtatuit.

Offenderat Regem Legatorum ſubdolè ſecum agentium temeritas, & felix negotiorum curſus ipſorum fraudulentis interverſus artibus: remittendos itaque in Poloniam ſtatuit, ibidémque detinendos. Edocebatur quippe crebrioribus nuntiis ab ipſâ Urbe ſæpius venientibus, quæ agitarent cum conjuratis conſilia, & quantum pacis intereſſet publicæ turbulentorum duces procul ab Urbe habere, & aliò relegare. Quocirca convicti perfidiæ à nobilioribus è Smolenſco transfugis, quam palàm apud Zolkievium in illorúmque præſentiâ detexêre, vocatique deinde ad ſtationem Lithvaniæ Cancellarii aſſidente Senatu expoſita eſt illis in Poloniam abeundi neceſſitas, ac ut quantocius ſe itineri accingerent, Regem ita velle mandaréque. Et relegationis

Sapiehæ 6 April. *Lithvaniæ Cancellarius voluntatem Regiam, ejuſq; cauſas Legatis exponit.*

nis cauſas diſertiſſimè Cancellarius explicuit: objectâ fraude dolóque, qui Legatos minùs deceret, derogaſſéque juri gentium quod nullatenus allegare poſſent, tranſgreſſo Legationis ſuæ limite, ſpretis Procerum Moſchoviæ à quibus miſſi eſſent mandatis, turbis ſeditionibúſque apud populares ſuos concitatis, inculcatóq; erga Regem ac Principem Vladiſlaüm odio, conjuratorum promotis conſiliis, Sehino à Smolenſci deditione ſpe venturi ſubſidii avocato deterritóque, Leponovo ad perfidiam rebellionémq; maturandam animato accenſóque. Ad extremùm turbatis totius Imperii Moſchovitici rebus, quas pro Legationis munere ſibi injuncto tranquillitati reſtituere debuiſſent.

Turbantur Legati, varia nectunt effugia.

Exterriti ad tam inopinatam abeundi denuntiationem Legati, tergiverſari, orare, obteſtari, jura gentium allegare incipiunt, variáque nectere effugia: ad extremùm petiêre, ut non tanquam captivi & perfidi, ſed inviolatâ Legatorum auctoritate mitterentur: verùm ſeverioribus coërciti verbis mutare derepente ſtationem ſuam juben-

jubentur, validâ circumdati militum manu, tandémque navibus impoſiti & curæ 23 April. Joannis Skumini Tyskievicii Magni Ducatûs Lithvaniæ Notarii & Alberti Miaskovii Regi à Secretis commiſſi, quos Rex & honoris & præſidii cauſâ illis addiderat (occultabatur namque adhuc honeſtâ cuſtodiâ captivorum nomen, conceſſáque erat Legatorum perſona, quam ſalvam ad Vladiſlaüm Principem deferrent) ſecundo Boriſthene in Ruſſiam appulêre, deductíque Kamionkam Zolkievii Præfecturam, ad adventum Regium in Poloniam ſubſtitere.

Tandem navibus imponuntur deducuntúrque in Poloniam.

Diſplicebat nonnullis & maximè Zolkievio Legatorum in Poloniam abitus, quos ſalvo jure gentium haud relegari poſſe cenſebat, & inter duos graves ejuſdémque inſtituti Religioſi Theologos excitatam fuiſſe legi controverſiam, juréne id an injuriâ factum? comperióque unum ex illis difficilem ſe præbuiſſe (non abſque ſumma invidia odióque) viris Principibus ad expiandum à noxis animum, prætendentem conſilia violatæ legationis, quorum auctores

Oritur mox quæſtio, jurénc an injuriâ Legati detenti fuerint?

res ſextitiſſent, ideóque non abſque ſcrupulo veniam à ſe impertiri poſſe: Verùm deductis eïs, quas retulimus ad amuſſim, rationibus expenſiſque, & quæſtio ſopita, & Zolkievius conquieviſſe videbatur. *Deductis rationibus ſopitur.*

Dum hæc apud Smolenſcum geruntur, imminebat fatalis turbo, qui iterum lubricam Moſchoviæ commoveret fidem, & reſoluta felici calore Favonii in amorem Principis populorum corda, ſenſim gelido afflatu in glaciem ſtringeret. Et ex iis quidem initiis ita poſtmodùm obriguêre, ut nec ad benignitatis oblatæ editæque ſpecimina, nec ad armorum jus Electi perſequentium ardorem, ullatenus eliqueſcerent. Exigua illa tumultuum fuêre initia, & in herba opprimenda, niſi aliter fatis viſum fuiſſet, quæ Regiæ Domui oſtendêre eam felicitatem, ſed oſtendêre tantùm neque ultra frui permiſêre: fortaſſe ut cum Poëta dicam, nimiùm vobis Sigiſmundi propago & Polonæ gentis gloria viſa potens Superi, propria hæc ſi dona fuiſſent. Ac Regis prout retulimus cunctatio, recuſantis contra populi vota *Rerum Moſchoviticarum ſtatus iterum convertitur.* *Virgil. 6. Æneid.* *Cui Regis cunctatio & ambitio occaſionem facit.*

Cui Regis cunctatio & ambitio occaſionem facit.

ta Vladiſlaüm ſine mora Moſchovitico admovere Imperio, deinde privata, prout ipſi interpretabantur, ejuſdem ambitio, ſceptrum ſibi ſub perſona filii deferri cupientis, animos Moſchorum nutare fecerat: eâque occaſione arreptâ complures ſeditioſi, moribus ingeniόque lubrici, Urbem ſiniſtris de Rege complebant permiſcebántque rumoribus, & per totum Imperium juratam Pactorum fidem à Zolkievio unius Regis ambitione labefactatam, criminabantur, pleraque vera juxtà ac falſa ad concitandam multitudinem fingentes ſpargentéſque. Et à diſceſſu ſtatim ex Urbe Zolkievii, cujus ut pote cauti prudentíſque Ducis reverebantur præſentiam, erupit infidus Regiis partibus Hermogenes totius Moſchoviæ Patriarcha, claſſicúmque populis cecinit primus. Is ſupremâ Sacri Ordinis auctoritate abutebatur ad ſeducendum vulgum imperitiorem, & pietatis prætextu odium erga Regem ac Principem celans, identidem ingeminabat augurabatúrque: imperante Vladiſlao Religionem ritûs Græci

Primus Hermogenes Patriarcha populos concitat Religionis prætextu.

ci non fore diuturnam, cui à Romana poſt-modum inducendâ certum impendéret exitium. Atque ad locupletiores majorum Civitatum incolas mercatoréſque crebriores dabat literas, dehortabatúrque à dicendo Principi Sacramento: caverent ſibi, inquiens, ab imminenti veterum Sacrorum peſte exitióque. Occultis hæc primùm quidem acta conjurationibus, conſpirante mutuis conſiliis arcaníſque literis cum Patriarcha Baſilio Gallicino, ſpéſque ſuas, quas ad Majeſtatis uſque faſtigium projecerat, ſpectato homini miréque ſibi faventi concredente. Sed poſteaquam vixiſſe Demetrium cæſúmque à Petro Vroſovo nuntiatum eſt, conjurati ferociores facti, cùm duorum timerent potentiam, unius metu ſoluti, palàm Regias oppugnant partes, ſimulatámque hactenus obſervantiam in aperta odia inimicitiáſque convertunt. Hinc urbana plebs inſolentiùs agere cum præſidiariis Polonorum legionibus, rixari, in ſeditioſas voces erumpere, omnémque penitus Electi Principis exuere reverentiam, ad extremùm

Cum quo conſpirat Gallicinus.

Regis & Impoſtoris.

Digitized by Google

Moſchorum Proceribus ſuæ fideï conſtantibus obſequium denegare.

Et jam apparebat quantam infauſta novi anni primordia rerum viciſſitudinem portenderent, cùm Procopius Leponovus apud Pereaſlaviam Rezaniæ promovendæ conjurationis ducem ſe obtulit, ad quem ſecurè ſeditioſi confluerent: nec impigre copias contrahit armátque, cum iis Metropolim petiturus, quam exturbato Regio præſidio ſuæ factioni liberam integrámq; aſſereret. Convolabant plerique ad arma incentore Patriarchâ, qui Religionis ſono turbidum quemque excitabat, & Leponovus inſtitiam armorum obtendens, propalánſque, ruptam à Rege Zolkievióque fidem, proinde nullo jam populos ſacramenti obnoxios vinculo, abſque omni ſcrupulo in fœdus coire poſſe. Adjungitur conjuratorum partibus Zarucius fidelis Impoſtoris aſſecla Coſacorum Dunenſium dux ſubdolâ à Lepuno pollicitatione illectus: videlicet ſpondente, ſe cæſi Demetrii filium, cui adhuc tenaciùs adhærebat, pulſis Polonis ad Imperium

1611. Procopius Leponovus conſpirationis dux.

Alter Zarucius

rium Moſchoviticum promoturum. Jam verò in diverſis vaſti ſeptemtrionis Provinciis Proſovecius & Demetrius Trubecius colligebant militem, quo Lepuni augerent copias, attentis adhæc in Urbe vulgi auribus animiſque, ducem rebellionis avidiùs exſpectantibus, qui hucuſque ad meditatam deeſſet perfidiam: at ubi illum comparuiſſe armatúmque ſenſêre, tantò alacriùs in necem Polonarum conſpirant legionum.

Proſovecius & Trubecius Lepuni augent copias.

Erumpentis rebellionis compertæque proditionis à Michaële Soltico cæteriſque Nobilibus Moſchis, ſpectatæ erga Regem fidei admonitus Alexander Goſievius, vir militiæ ſtrenuus prudénſque, & quem præſidiariis in Urbe copiis ſummo cum imperio Zolkievius præfecerat, extemplo Proceres ac Nobiles ad concionem advocat. *Ecquid id eſſet? cur tam ſubitâ ſe polluerent perfidiâ? notas ſibi eorum proditiones, patére conjuratorum conſilia, & in ea, quam ſponte liberis ſuffragiis dediſſent Electo Principi fidem, nutantes animos. Atrox eos profectò meditari facinus multorum civium ſanguine eluendum. Re-*

Goſievius rebellione compertâ Moſchos alloquitur.

 voca-

vocarent ſibi in memoriam fidem Magno Duci obligatam, evellerent, ſi quas perditi & ſeditioſi homines ſiniſtras de illo inſeruiſſent ſuſpiciones, nec paterentur à paucis iiſque ſceleratis ac mendacibus credulitatem ſuam circumagi. Irent obviàm proditorum conatibus, comprimerent factioſorum audaciam, nihilque à Rege ac Principe exercitúque metuerent, præſidio non exitio ſibi futuro. Quodſi pergerent pervicaces, decretum ſibi ſuiſque legionibus eſſe Regis ac Electi Magni Ducis Vladiſlaï cauſam ad extremùm tueri ſpiritum, immorique ut viros fortes militaréſque decet; at non inultos, quorum mors populorum conſtaret cæde cruoríſque diluvio, & urbis igne ferróque caſtigandæ vaſtitate. Deinde ad Patriarcham verſus: *Tu verò,* inquit, *Hermogenes peſſime tanti fabricator doli, totiúſque rebellionis incentor, ni deſiſtas, exſpecta quæ manent ſeditionis nefariæ auctorem pœnæ, nec tutum te eſſe credas ſummi honoris reverentiâ, quam pietatis exemplo potiùs obtinuiſſes, non ſceleratâ perfidiâ minùs Sacri Ordinis decente Antiſtitem contaminaſſes.* Et negantem ſe quidpiam proditorium moliri, ſubitò certis evidentibúſque prolatis indiciis convincit, apponítque cuſtodes, qui cenſoriâ facultate geſtûs, acta, mores ipſius obſer-

Et Patriarcham objurgat eique cuſtodes apponit.

obſervarent, perpetuóque lateri hominis adhærerent.

Nihilominus mitiores Moſchi admonitione Goſievii effecti, cùm ad præſens fidem obſequiúmque ſimularent pollicerentúrque, interno verò animi ſenſu contumaciam & proditionem callidè tegerent, non diu quievêre: jámque aggregatam ad Leponum multitudinem copiarúmque numerum edocti, ferociores præſidiario militi inſultant, cujus delendi ſéque eo unico metu liberandi conſpiratione factâ occaſionem quærunt. Ad urbanum populum qui pro magnitudine Metropolis ingens, (centum octuaginta millia ædium recenſita tunc fuiſſe, ſunt qui tradidere,) plurimi ex oppidis pagíſque indies confluebant refugii quidem ſpecie prætextúque, ſed proditionis conſcii ſubſidiarias vires armáque adferentes, quin & miles à Lepuno clàm ſparſímq; immiſſus inducebatur celabatúrque, immixtúſque plebi ad deſtinatam tenebatur rebellionem. Atque reſpectu tanti populi qui centenis millibus computari poterat,

Non deſiſtunt Moſchi turbas ciere.

Piaſecius.

clàm miles in urbem inducitur.

6 ad minimùm millium.

Præſidiarii in omnem eventum ſe muniunt.

præſidium Regium exiguus videbatur manipulus, ſed veteranus miles exercitatúſque imbellem non computabat turbam, quæ ſuâ cæde cladéque manûs tantùm pugnantium laſſare poſſet, & quas inſederat arces Krimgrodi Kitaigrodíque, contra omnes invadentium aſſultûs egregiè muniverat, & Alborum mœniorum ſepimentum ampliori circulo illas duas Urbes ſuis quamque muris incluſam cingens, ædibúſque plerumque ligneis frequentiſſimum, valido firmarant præſidio. Jámque impatiens populus inſtructâque conjuratione audacior, non deſinebat militis irritare patientiam, jurgia, rixas ſerere, plateïs catenas ferreas obtendere, palámque legiones laceſſere provocaréque, denique non continere impetum quin ſummâ vi orto ingenti tumultu eaſdem invaderet oppugnarétque. Aderant mixtæ turmæ Lepunianæ clàm in Urbem immiſſæ receptæque, addebántque conjuratis robur nihil niſi cædem ultimúmque exitium Polonis minitantibus. Sed accurrentes ad Goſievium Tribuni Kazanovius Zbo-

Populus tumultuari & militem irritare incipit.

29 Martii.

Zboroviúſque, & animatis quas ducebant copiis, hoſtilem mox repreſſêre audaciam, editâ ſex millium (ut à nonnullis obſervatum reperio) ſtrage. Cum verò nec modus adultæ conjurationi opprimendæ ſuppeteret, & plebs irritata magis magíſque in odium ac ultionem efferveſceret, quin tantæ Urbis magnitudini tuendæ propugnandæque numerus impoſiti præſidii non ſufficeret, quem extenuare inconſultum eſſet: viſum eſt Goſievio Krimgrodi & Kitaigrodi arces ſuis ſingulas munitas propugnaculis inſidêre, quæ tutiorem legionibus receptum præberent. Interim multitudinem populorum conjurantium, quorum capita adinſtar Hydræ pullularent, Herculeo labore domandam ſuſcepit, Urbémque ædium, incolarum frequentiâ celeberrimam, Albis muris circumdatam, (unde illi nomen) flammâ quinque in locis ſparſâ ſuppoſitâque ſuccendi juſſit. Et appoſitam facilémque materiam ignis nactus, in ædes, veluti lignorum ſtrues, debacchatus, corripit ſubitò depaſcitúrque ingenti populi clade, miſeran-

Reprimitur cum clade

Piaſecius.

Tandem Urbs incenditur.

30 Martii quæ inciderat in diem Cœne Domini.

Miſerandum ſpectaculum Urbis incenſa.

ſerandóque ſpectaculo: dum alii flammis ambuſti ædiúmque ſuarum involuti ruinâ miſeri intereunt, alii ad reſtinguendum accurrentes incendium, à milite aut ferro confodiuntur, aut ſclopis appetiti transfiguntur, tormentis undique interea reboantibus ſtragémque agglomeratæ, ſi uſpiam compareret, inferentibus multitudini, paſſímque graſſantibus præſidiariis, cædibúſque ſævientibus abſq; diſcrimine ſexûs ætatíſque. Legi in actis diurnis illorum temporum centum circiter millia Moſchorum interiiſſe, ſi viris fæminas pueróſque adnumeres: quanquam nonnulli in pauciorem contrahant numerum, mihi profectò non liquet, exiſtimo tamen tam populoſæ urbis incolas, & feſtinato incendio & milite præventos, paucos evaſiſſe incolumes, clauſis adhæc ubiq; effugiis, & penè biduo continuato incendio furoréq; militis plurimos conſumi neceſſum fuit. Atque in hoc tumultu periit è primoribus conjuratis Andreas Gallicinus frater Baſilii apud Regem Legati, & Patriarcha Moſchoviæ detractis officii

& à flamma & à milite furente.

Ad 60 millia.

Perit Andreas Gallicinus & Patriarcha in carcerem compingitur.

officii dignitatíſque ſuæ inſigniis in carcerem detruſus eſt, locum ſuæ proditioni debitum poſtmodùm verò fatalem. E Polonis pauci deſiderati, plurium interitum prædæ inhiantium prohibuit Goſievius Zboroviúſque, retractis ſubitò animatíſque: proſequerentur alacriùs victoriam, eâ partâ prædam quoque illis ceſſuram. Abſumtâ itaque præcipuâ ac populoſiore Metropolis parte incendio, avulſíſque à tam vaſto corpore validiſſimis lacertis, vacua habitatore, & à tergo tuta, Goſievius Alba mœnia, illorúmque propugnacula, diſpoſitis ſtationibus, parti copiarum defendenda aſſignat, quæ hoſtem deforis imminentem primo in aditu fatigarent, & ſi acrior graviórque ingrueret, facilem ad cæteras munitiones receptum haberent. Reſtabat trans fluvium Moſcuam, ſuburbium amplum, hoſtíque, ſi illud occupaſſet, commodum, Sclopetariorum colonia vulgò dictum, id quoque incenſum exuſtúmque, opportunum quippe inde & recipiendi auxilii, & ex urbe erumpendi facilitatem commodi-

Præſidiarii Alba mœnia occupant & inſidunt.

tatémque prævidebat Goſievius.

Et hactenus quidem prudentiſſimè ab illo proſpectum, unicum tamen ſumméque periculoſum diligentiam illius ſolertiámque effugit, admiſſa videlicet intra propugnacula omni extero hoſte infeſtior ſæviórque fames. Namque rei cibariæ inferendæ ante exuſtam urbem nulla illi cura, maximámque annonæ copiam ignis abſumſit quæ poſthac difficulter haberi poterat. Sive adventantium è propinquo auxiliarium copiarum ſecurior Goſievius, ſive celeriùs componendæ rebellionis ab armato Rege ſpe, diuturniori bello haud ſe implicandum exiſtimaret, ideóque comportandæ annonæ non adeò intentus eſſet. In primis quidem motuum exordiis concitatæque plebis rabie advolarat Moſaïſco ſuis cum copiis Nicolaüs Struſſus Præfectus Chmielnicenſis, diſtinuítque non infelici armorum progreſſu Metropolim tendentem Lepunum Zaruciúmque. Et Goſievius Koſakovium Kurakinúmque Moſchum cùm aliquot equitum centuriis miſerat, qui ad Volodimiriam

Fami parùm providet Goſievius.

Hoſtes tamen diſtinet.

riam Proſovecium Dunenſium Koſakorum türmas trahentem profligaverant: ad extremùm Urzeſcium cum cataphractis equitum, Rucium verò cum levis armaturæ militum ſignis, hoſtibus Colomnenſi itinere Moſcuam verſùs tendentibus oppoſuerat. Sed Lepunus affluente indies armatorum conjuratorúmque numero, tum & Zarucio Proſovecióque cum ſuis copiis accedentibus ſeſéque jungentibus auctior, (præſertim cum legiones Sapiehæ inſolentiùs agerent,neque tum ullas ferre vellent ſuppetias) & validitate virium ſecurus, paſſímque deficientium & populorum & urbium circumſpectans ſtudia alacritatémque, Metropolim contendit, ſtatímque ab adventu ſuo Alba mœnia à Polonis inſeſſa ſummo cum impetu oppugnat, quorum medietate potitus, præſidiariis alteram partem uſque ad Mzekiciam portam fortiſſimè ſtrenuéque defendentibus, poſtremò tanto robore fretus Krimgrodum Kitaigrodúmque cum parte illâ muri Polonos retinentes.obſidione cinxit, unico ad fluvium Moſcuam loco

Lepunus Polonos oppugnat & obſidet.

manente libero, cujus beneficio ſubſidia commeatúmque obſeſſi aliquoties recepêre indéque erumpentes hoſti novas ſubinde attulêre clades.

Januarii 1611. ad Junium.

Quinque menſium acta laboréſque ad Metropolim hactenus retuliſſe ſufficiat, relictâque interim Urbe ulterioríque obſidione & obſeſſorum progreſſu, commodiùs poſtmodùm nec interruptâ ſerie referendo, redeuntem ad Regia caſtra calamum lectorem non gravatè ſecuturum exiſtimo, qui tantiſper expugnatione pervicacis Smolenſci triumpho Regis totiúſque Poloniæ feſtivo plauſu exhilaratus, iterum ad calamitoſum tragœdiæ Moſchoviticæ finem, triſte luctoſúmque ſpectaculum deducendus erit.

Rebellio Moſchorum Regem anxium tenet.

Tenebat anxium Regem feſtinata Moſchovitici populi rebellio, eóque graviùs quòd adulta in magnum armatorum numerum excreviſſet: atque jam non tantùm Metropoli timendum erat, ne excuſſo præſidiarii militis jugo oppreſſíſque legionibus, refractaria liberiùs inſoleſceret, ſed & caſtra Regia in maximo verſabantur diſcrimine,

mine, cùm omnia penè conſilia proditoribus paterent. Et per exploratores cognitum erat, Moſchorum nobilium & Coſacorum Dunenſium aliquot collecta millia decreviſſe ſimulatâ, quam Regi ultrò ad caſtra venientes deferrent, fide, ac interim illorum obſequii ſecuro, (conſcio hujus proditionis Gallicino) aut in arcem Sehino auxiliares captatâ occaſione irrumpere velle, aut certè ex inſidiis Regium adoriri exercitum. Idem quoque nuntiabatur ab iis qui Bialam cum imperio tuebantur: validam videlicet Moſchorum manum, quæ decem millibus conſtaret, ad Regia contendere caſtra, incuſſerátque metum is nuntius ducibus ac Tribunis imminuto præſertim extenuatóque tunc exercitu, partim in diverſa Moſchoviæ ſparſis ablegatíſque turmis, partim nonnullis unà cum ſuis ductoribus in Poloniam remiſſis. Acriùs deinde commovit Regem, Senatum, militéſque in ipſis caſtris exorta proditio, cujus princeps erat è Proceribus Moſchis Joannes Michaëlis Solticus indubitatæ apud Regem fideï,

 tan-

Digitized by Google

Deinde in caſtris proditio Joannis Solticii.

tantóque majoris æſtimationis. Infeſta tunc itinera cædibus ac latrociniis habebantur ab agreſti conjuratâque Moſchorum plebe, ſaltûſque ac ſilvas obſidebant, crederes ſilveſtres Gheuſios ab Hollandia illuc commigraſſe, prima olim Albani Ducis in Belgio terriculamenta. Coërcendi impune graſſantis latrocinii curam ſuſcipit Joannes Solticus Regíque ſuam operam prolixè defert: à quo obtentâ facultate Moſchorum Nobilium cæterorúmque qui in Regio aderant fidi exercitu turmas armat, educítque. Jámque longiùs à caſtris provectus omníque metu liber, Regem procaci compellat epiſtolâ, obſequium denegat ejurátque. Atque homini contumaci impune ceſſit læſæ Majeſtatis injuria: nam Nicolaüs Potocius cum copiis miſſus ad retrahendum ex itinere coërcendúmque rebellem, nullibi aſſequi valuit, fortaſſe jam paſſim conſpirantium aſſociatum multitudini.

Strada decad. 1. lib. 7.

Et reï nummariæ penuria, ob quam miles ad Regem nuntios mittit.

Super hæc omnia exedebat Regis mentem, quod ſummâ reï nummariæ premeretur inopiâ, miles verò indies importunius

niùs inſtaret æráque flagitaret: & is quidem qui Metropolim ſervabat ablegatis ad Regem Jacobo Bobovio veteri Centurione & Andreâ Ruſiecio viro militari, non abſque minis debita popoſcit ſtipendia, expoſita ad majorem ſui commiſerationem ſummâ egeſtate, in quam eos conjeciſſet ferè per biennium emeritæ pecuniæ procraſtinatio, deinde equorum omníſque caſtrenſis ſuppellectilis jacturam, quæ non niſi præſenti ære reparanda eſſet. Ad extremùm ingruere hoſtem armis numeróque validum, cujus potentiæ impares eſſent, ni ociùs miſſâ peditum legione Rex laborantibus ſuccurreret. Quodſi nihil obtineret & à Rege munifico liberalitatis, & ſuorum amante ſubditorum auxilii, relicturos ſe vacuam præſidio Urbem minabantur, præfigebántque quartum Aprilis diem, ultra quem vacui æris ſubſidiíque diutiùs ſubſiſtere nequirent. Talibus quoque nuntiis fatigabatur Rex, à cæteris legionibus quæ Moſaïſci viciníſque Urbi locis conſederant, paſſim frementibus diuturnæ militiæ mercedem,

Digitized by Google

cedem, & ſimul miſſionem flagitantibus.

Remedium horum malorum non aliud præſentiùs quàm ſi Filium Moſchis daret, omnes cenſent.

Tot tantíſque curis involuto Regi, extinguendæ rebellionis ſerpentíſq; per univerſam Moſchoviam contagioſæ proditionis præſentiſſimum dabatur remedium, ſi Filium Vladiſlaüm non denegaret Moſchis id unicè petentibus, cùm ea ſola cunctabundi Regis tergiverſatio turbis prætextum daret: quod ſibi quoque in literis acerbiore ſtylo exaratis à Soltico rebelli objici exprobraríque non ignorabat, & Goſievius Kazanoviúſque in primis motuum initiis per epiſtolas edocebant, fruſtra aliunde ſedandi populi quæri rationes, quæ ab adventu Principis feliciſſimè promanarent, alioquin ea irrita omnia caſura, tantis hucuſque impenſis, tantóque acta conatu. Inſuper miles Legatis, quorum proximè mentio facta eſt, injunxerat: orarent ſupplices obſecraréntque Majeſtatem Regiam, ſiſteret Sereniſſimum Principem darétque Moſchoviæ, præſentiâ ipſius & ſeditiones, & ſeditioſorum auſûs certò certiùs componendos. Hæc autem quamvis intentiùs

ex-

exquiſitiúſque cumularentur, nihil propterea Rex mutavit, qui adeò dati ſemel acceptíque conſilii in omni vita tenax fuit, ut ad Stoicæ cujuſdam conſtantiæ (niſi fortaſſe illa pertinacia veriùs appellanda eſſet) ſe conformaret exemplum, immotúſque maneret: nec opportunitati occaſionum, nec tempori, nec rationibus cederet. Cujus quidem pertinaciæ ſatis luculentas dedit ſæpius pœnas, Paterno amiſſo Regno, & expulſo è manibus Moſchovitico ſceptro, cæteríſque cladibus, quas ille nihilominus conſtanti ſpectavit vultu, quaſi infra ſuam conſtitiſſe Majeſtatem videretur, ſi nonnunquam tumentibus concitati populi fluctibus vela ſubmitteret, à ſuóque vel palmam recederet propoſito. Non acceptatâ itaque efficaciſſimâ tranquillandi Imperii ratione, aliam cum Senatu inquiſivit. Suggeſſerat non nemo, quoniam Moſchovia ſtudia ſua affectúmque in contumaciam ac rebellionem vertiſſet, iret ipſemet ad Urbem, oſtenderétque ſe armatus tumultuantibus Moſchis, compoſiturum haud

Rex illud poſtponit.

Aliud proponitur ut ipſemet armatus ad Urbem iret.

dubio præſentiâ ſuâ populorum motûs, & proditoria diſturbaturum conſilia. Quodſi pertinaces animi detrectarent benigni Regis imperium, quæreret armis jus ſibi ſuo ductu & auſpiciis, non verò Filio Principi aſſerendum. Nec diſplicuit conſilium, aſſenſúque Regio comprobari videbatur, & de adornando itinere Metropolim verſùs paſſim agitabatur, quâ viâ eundum eſſet? quæ ſeditioſorum duci Lepuno copiæ opponendæ, multáque dicta cogitatáque in tam curioſâ proficiſcendi ſollicitudine, in qua nihil profectionis ineſſet præter ſpeciem. Nam Rex cunctator neglectâ hâc etiam ſententiâ, quamvis ipſius primùm arriſiſſet palato, nolebat obſidionem Smolenſci deſerere, omitteréque arcem, reputationis famæque ſuæ non leve momentum: ſtatuítque interim dilatâ præſentiâ, ducibus ac Tribunis committere, qui & vim hoſtilem arcerent, & conjuratorum armatos conatûs armis quoque diſturbarent, ulterioribus malis, quæ ingruerent, ipſemet proſpecturus.

Primò non diſplicet.

Deinde & hoc poſtponitur.

Et

Et ſubitò ad legiones partim in Urbe præſidiarias, partim Moſaiſci cum Nicolao Struſſo Præfecto Chmielnicenſi celebri Tribuno degentes, & Proceres univerſoſque Moſchorum Ordines allégat viros, & Natalibus & rebus bellicis illuſtres: Adamum Zolkievium Præfectum caſtrorum, Vitovium Trbunum Parcovienſem, Przyemſcium, Pacium, Grzymultovium, præmiſſo Komorovio qui de illorum adventu nuntiaret. Militibus ſpem non tardam liberalitatis munificentiæque ſuæ facere jubet, interim annuere ſe, ut è diripiendæ Urbis prædâ, rerum ſuarum tenuitati conſulerent, certíque eſſent inſuper propediem adventantis auxilii. Moſchos verò commonefacere mandat juratæ fideï dictíque ſacramenti, ac ut in turbarum auctores incentoréſque ſeriò animadverterent, caſtigaréntque perduelles, unitâque cum exercitu Polono virtute irent obviam conſpirantium ſignis. In ſubſidium verò deſignantur Sapiehanæ Legiones, ſed quia frequentiùs contumaces, poſt multas difficultates

Legatio ad Legiones expeditur.

In ſubſidium deſignantur Legiones Sapieha.

Digitized by Google

tes varióſque cum iis inſtitutos tractatûs, Regiæ liberalitatis certæ ſecuræque, demum paribus, quæ cæteri mererent, ſtipendiis auctoratæ ad obſequium traductæ: tandem per Stognievum unum è commilitonibus notæ virtutis probatæque fortitudinis Virum ſuam detulêre promtitudinem, jamque ſe Metropolim verſûs, in hoſtémque tendere Urâ flumine tranſmiſſo nuntiavêre. Miſſas propere ad eas è caſtris Joannes Sapieha vetus illarum Dux iiſque carus, qui & cum imperio illis præeſſet, & gratiæ munificentiæque Regiæ certiores faceret. Atque eæ omnes copiæ cum Struſſianis junctæ, octo millia lectiſſimorum habuêre militum. Jam verò, penès quem ſumma reï eſſet, & univerſam regeret moderaretúrque cum ſupremi Ducis auctoritate militiam, arceſſitur per expeditos nuntios Carolus Chodkievicius in Magno Ducatu Lithvaniæ Generalis armorum Præfectus, Livonicis nuper victoriis clariſſimus, & ob ſingularem prudentiam dexteritatémque par negotiis tractandis expediendíſque.

Carolus Chodkievicius ad univerſam militiam regendam arceſſitur.

Pro-

Zolkievius à Potocio propoſitus ad pacandas turbas.

Propoſuerat quidem in ſecreto Senatûs conſilio Potocius Palatinus Braclavienſis Staniſlaüm Zolkievium Palatinum Kiovienſem armorúmque ducem, ad comprimendos Moſchoviticæ rebellionis tumultûs perquam idoneum, eúmque unicum tanti negotii rerúmque gerendarum capacem palàm profeſſus erat, deducentibus hinc nonnullis, quaſi æmulum victoriarum famâ celebrem, domitíque & pro Vladiſlao aſſerti Imperii gloriâ ubique clarum, iis difficultatibus turbíſq; conſultò objiceret, ex quibus haud gravatè emergeret, nupérque cum omnium applauſu reportatæ laureæ offuſcaret laudem. Sed ut ſubtilia hæc aulicorum commenta fuiſſe non negaverim; ita ego crediderim potiùs non averſo animo proſpicientem Potocium, perpendentémque, quantum mali turbarúmque jam immineret Moſchoviæ, quibus nec ipſe militaribus curis feſſus damnáq; valetudinis ſentire incipiens, quæ illi intra paucos dies mortem acceleravêre, par eſſet, ſolius Zolkievii fortitudini dexteritatíque tantum apud ſe tribuiſſe, ut quem-

admodum pacati tranquillatique Imperii felicibus armis cautóque conſilio auctor eſſet, ſummámque apud Moſchos auctoritatem reverentiámque haberet eandem, ſi præſertim valido robore armorum ſeptam iterum referret, ad ſaniora conſilia mentémque non gravatè reducendos exiſtimaret. Idem iiſque rationibus egerat cum Zolkievio ſemotis arbitris Andreas Bobola Archi-Camerarius Regni, & quia hominis unicè in aula dominantis id erat conſilium, plerique à Rege profectum exiſtimabant, niſi tempus aliter docuiſſet: præſertim cùm Rex non ægre Zolkievium abeuntem in Poloniam dimitteret, fortaſſe negligere ſe ſimulavit ipſius operam, quem ſciebat difficulter retineri poſſe. Et Zolkievius quidem non negabat Regiæ Majeſtati imperandi eſſe poteſtatem, ſibi verò imperata exſequendi debitum relinqui officium: conſiderabat nihilominus adventum ſuum in Moſchoviam nihil turbatis ſeditioſorum animis profuturum, ſi ad eos vacuus Principe veniret, quem ſe adducturum (id videlicet

Bobola idem cum Zolkievio agit.

Zolkievius denegat ſuam operam, cur?

licet ſibi maximè incultantibus Moſchis) ſanctè pollicitus fuiſſet, in eàque abalienatione & querimoniis de non præſtitâ ſervatàque fide, atque adeò in eo periclitantium rerum ſtatu, ad certam acceſſurum ruinam ſupremi Ducis contemtum. Quid enim perduellibus opponeret nullas denegati Principis admiſſuris rationes, armáne iterum, quibus hactenus & Electi Ducis partes Regiíque nominis exiſtimationem tutatus fuiſſet? nec illa ſe promtè expedire poſſe inter legionun ſeditiones ac minas, nullis procedentibus ſtipendiis: ſatìs exercitûs egeſtatem diu à ſe ſuſtentatam, partim licentiâ ſeveriùs coërcitâ, partim pollicitationibus promiſſíſque mitigatâ, jam adventanti Duci abſque aliquâ Regiæ liberalitatis notâ nullam fore auctoritatam, quàm hinc exprobrantes labefactatem fidem, inſultantéſque populorum voces, hinc milites æra flagitantes acriùs impeterent convelleréntque. Neque hoc æquo animo ferre poſſe, nullam à ſe præſtitæ operæ, tanquam ingratæ Regi, rationem haberi, fi-

fidiſſima conſilia poſtponi, è quorum neglectu certa Moſchoviæ, quod ſæpius prædixiſſet, rebellio proveniſſet. Quapropter fruſtra ſe ad compeſcendos tumultuantium motûs vocari, unde nullum fructum commodúmque Regi allaturum ſperaret, & ſuo evidentiſſimum regimini arceſſeret dehoneſtamentum.

Hâc Zolkievius excuſatione uſus eſt, adjectis inſuper valetudinis ſuæ incommodis: ſed ſpreti à Rege ſervitii fidelíſque operæ ultra modum memor, adduci non potuit, ut, unde ſummâ cum gloriâ abierat, jam inglorius populíſque ſuam fidem deſiderantibus inviſus rediret. Nec in caſtris Regiis æquiore morabatur animo, circumſpiciebátque omnes in Poloniam abeundi modos, perſpectâ Regis haud propenſâ erga ſe voluntate, vidénſque quæ ad Præfecturam ſuam pertinerent, raròſecum communicari, ſed rebus unius aut alterius arbitrio definitis, in ſpeciem ſe vocari vir ſerius & ad priſcæ ſeveritatis imitationem compoſitus, nullíſque aulæ blanditiis aſſentationibúſque

Zolkievius abeundi è caſtris occaſionem ſumit à Bathoreo Poloniæ imminente.

que obnoxius, indignabatur. Et deſiderii ſui compotem fecit trepidus ab Hungaria nuntius, adferens Gabriëlem Bathoreüm res novas molientem arma Poloniæ minitari, urbémque principem ſummo in diſcrimine verſari. Educatus ille olim fuit in Polonia apud Sigiſmundum Cardinalem Patruum, Regis verò Stephani ex fratre nepotem, quo cæſo ſublatòque, ad Bathoreüm Eſethi Dominum Arriano dogmate infamem, ſe contulerat, à quo non aliâ adoptatus conditione fuit, niſi priùs ejuratâ fide Catholicâ in qua natus nutritúſque eſſet, impiam nec Chriſtianam profiteretur adoptantis religionem. Ac intra exiguum tempus illo exſtincto, in ampliſſimam hæreditatem diuturno quæſitam ævo ſucceſſit. Tum adoleſcens luxu laſciviâque diffluens, temerariis opportunus conſiliis, ſeditioſis quibúſque Hungaris ad ſe confluentibus, quorum tunc ob patrios motûs recentémque à Rudolpho Cæſare defectionem plena erat Pannonia, ingentem comparat potentiam. Mox Tranſalpinam Daciam ſeu Molda-

quis ille Bathoreüs.

viam invadit, ejúſque Palatinum Radulam pellit fugátque; & felici rerum ſucceſſu elatus jam aggredi primùm Daciam, deinde & Poloniam cogitabat, quam per abſentiam Regis omni externæ injuriæ irruptioníque patêre animadverteret, non ſine ſpe ſibi injectâ à rerum novarum cupidis ſibíque olim notis. Movit ſuſpicionem, Bathoreï audaciam ab indulgentia Turcica excitatam fuiſſe: namque Otthomanus Moſchoviæ Imperium ad Sigiſmundum aut ipſius filium transferri nolebat, ſubverebatúrque novam acceſſionem vicino Regi potentiæ: proinde ſeriò Patriarchæ Conſtantinopolitano injunxit, ut pro ea religione, quæ illi cum Moſchis communis eſſet, diſſuaderet diſturbarétque illorum populorum propendentium in Regem aut Principem Vladiſlaüm vota, ídque tunc ex literis Otſinovii in illa degentis aula cognitum eſt.

Turca acceſſionem Moſchoviæ Sigiſmundo aut ejus filio ſuſpectam habet.

Ergo intellecto diſcrimine periculóque imminenti Poloniæ, Zolkievius palàm ſuam operam in Senatu Regi detulit, ut, quoniam hic minor ſui ratio ad Smolenſcum ha-

haberetur, iturum ſe perlibenter diceret ad reprimendos Bathoreï conatûs, cùm id potiſſimùm ſuæ Præfecturæ incumberet, incurſiones hoſtium à finibus Regni arcere propulſaréque. Annuit Rex ipſius voto, cúmque abiturus Regiam oſcularetur manum, ſubmiſſéque ſua deferret obſequia, ſi illis ad Smolenſcum uti Majeſtas Regia è re commodóque ſuo judicaret, convaſatis licèt rebus, jámque in ipſo procinctu itineris, non moraturum, ſe tamen obtemperare mandato Regio, cujus id arbitrio relinqueret. Reſpondit Rex: Iret iam bono omine, quandoquidem abitum ſuum tantopere in votis habuiſſet, itineríque ac cinctus eſſet, & pericula Regno impendentia à Bathoreo ipſius expoſcerent præſentiam. Non adeò bene animati Regis erga Zolkievium reſponſum audivêre Proceres, obſtupueréque: dolebant plerique dimitti Virum præſtantem in tanto turbarum curarúmque æſtu, cùm maximè experti Ducis multóque rerum uſu exercitati Senatoris indigeret Rex conſilio, quod fruſtra exſpectaret à

Rex Zolkievium è caſtris in Poloniam mittit.

Et quidem inconſultè.

Palatino Braclavienſi, graviſſimè cum ſupremo luctante morbo. Neque etiam conſideraret abitu Imperatoris minui exercitum, quem ſuæ ſequerentur copiæ, ſatìs jam exhauſtum, abductis à Joanne Skumino, Tyskievicio, Kalinovio, Snopkovio compluribus equitum peditúmq; turmis, quibus nunc maximè egeret. Et ita quidem error errori accumulabatur peſſimo Regis fato, optimâ perduellium fortunâ: ita plerumque ademto ſaniore conſilio ulciſcentibus Superis Principum aut immoderatam ambitionem, aut pertinaciam. Interim Zolkievius è caſtris, Palatinus verò Braclavienſis quartum poſt diem è vita exceſſit: de quo Viro illuſtri claróque, quod in aliis fecimus, deincépſque facturi ſumus, juvat hîc pauca noſſe.

25 Aprilis.

Joannes Potocius Palatinus Braclavienſis moritur.

Vetus in Cracovienſi terra dominium Potok Potociorum familiæ cognomen dedit, nobilitas antiqua gentis, ſed poſteaquam in Ruſſiam ſuas deduxit colonias, illuſtrior ſplendidiórque haberi cœpit: quippe Ruſſia Turcarum Scytharúmque Regnis contermina, ideóque barbarorum furori obno-

29 April. 1611.

Ejus Elogium.

obnoxia, juventuti Polonæ campum exercendæ virtutis bellicæ exhibet, cujus ut ingens præmium eſt gloria, partíque decoris æterna tropæa; ita eorum plerique illecti dulcedine, è patriis ſedibus in nobiliſſimam terrarum partem commigrant, animoſè fortitérque ibidem victuri: invitante etiam fertili felicíque glebâ, ut quod olim de Aſia Magnus Orator dixit, hoc jure merito elogium Ruſſiæ tribui poſſit: ſive ubertatem agrorum, varietatem fructuum, magnitudinem paſcuorum, & multitudinem rerum, quæ ex eâ exportantur, ſpectes. In hac igitur florentiſſimâ Provinciâ clariſſimis ortus natalibus Joannes Potocius, patrem habuit Nicolaüm Præfectum Camenecenſem & Chmielnicenſem, virum Sigiſmundi Auguſti temporibus militari laude inſignem: atq; ita in bellica domo natus educatúſq;, quantum à ſuis majoribus Martialis animi traheret, multa dedit ſpecimina. Et primùm quidem ſub Stephano Rege quem in Moſchovia bellantem ſecutus erat, non tantùm fortiſſimi militis munia explevit,

Cicero pro lege Manilia.

vit, Martiámque ſuam probavit indolem, ſed & Ordinum ductor rebus præclariſſimè geſtis tantò Regi carior fuit, quantò ſæpius in oculis Principis virtutum militarium maximi æſtimatoris, fortis, animoſus, hoſtiúmque cruore purpuratus comparuit. Ac deinde Joannes Zamoyſcius vir togâ ſagóq; eminentiſſimus ejuſdem invictum animi robur admiratus, militiæque peritiam, omnium ſuarum expeditionum non commilitonem tantùm, ſed & conſiliorum participem habuit: quippe cùm in iis ineundis expediendíſque ſive in caſtris, ſive inter arma, præſtantior nullus Potocio eſſet, dignum Zamoyſcius judicaverat, cui univerſi exercitûs cura rectè tutóque committi poſſet. Et quanquam in bellis plurimis Viri egregia virtus inclaruiſſet magnorum ducum obſequens imperio, poſtmodùm ſuo quoq; ductu quid quantúmve valeret, oſtendit, cùm cæſo à Zamoyſcio Michaële, qui utrámque Daciam ſexaginta millibus hominum armatis ſuis ereptam Palatinis invaſerat, reſtitutíſque veteribus Dominis Potocio eas Provincias

Valachiam & Moldaviam.

Hieremiâ & Simeone Mohilis.

vincias tuendas commiſerat, relictis quatuor millium equitum turmis quibus cum imperio præeſſet. Atque iis cum copiis poſt abitum Zamoyſcii Michaëlem reparatis viribus collectiſque exercitûs ſui reliquiis tumentem, Daciæque imminentem, & fortiſſimè repreſſit & ad ſatietatem cecîdit, ut Michaël paucis comitatus ſervis vix ipſe ſuæ ſuperfuerit cladi. Certè uni Potocio veterem reſtitutum firmatúmque dominatum debuit Mohilarum familia, namque & ab abitu Hieremiæ iterum Daciam ſub ſignis ingreſſus, factionem adverſam Turcicis Tartaricíſque auxiliis prætumidam, fudit compeſcuítque, & Conſtantinum ipſius filium juvenem, paterni Imperii frendentibus etiam Turcis compotem fecit. Sed is mox à Tomſa Regni æmulo conſpirante Otthomanorum potentiâ appetitus, vitæ & Imperii terminum habuit: fruſtra ferente opem Stephano Potocio cum lectiſſima juventutis Polonæ manu; qui fraternis elatus victoriis parem ſperabat fortunam; quæ Joanni viro ut forti, ita cau-

to

to prudentíque propitiâ fuit, hunc deinde temerario pugnantem impetu deſeruit, quam temeritatem hoſtis contemtus acceleravit, cujus pœnas, profligatus à Tomſa & captivus Conſtantinopolim ductus, luit. Et hæc quidem Stephani Potocii cum Mohila affinitas, cujus filiam Mariam uxorem duxerat, ad augendas Potociorum opes potentiámque erat peropportuna: penè tamen Rempub. in diſcrimen adduxerat, connivente plurimùm Potociis Sigiſmundo Rege, cujus illi favorem notâ expertâque in bellis Civilibus fide promeruerant: adeò ut ſoli præ omnibus acerrimi dignitatis Regiæ violatæ vindices timerentur. Ac potiſſimùm Joannes in omnium oculis erat, qui cum fratribus Jacobo & Stephano lectiſſimas veteranorum equitum adduxerat turmas, robur exercitûs Regii primum potiſſimúmque. Et in prælio Guzovienſi pugnaturus Rex cum civium ſuorum rebellium copiis, collocaverat ad dextrum cornu Chodkievicium, ad ſiniſtrum Zolkievium, ſuis cum legionibus ſupremos tunc

tunc armorum duces, illius verò curæ imperióque mediam aciem experto multíſque bellis exercitato milite prævalidam commiſerat, tantâ tunc cum laude reï bene geſtæ, *ut ſi verum fateri* licet (verba ſunt illuſtris motuum Civilium ſcriptoris) *ſuis copiis ſuâque virtute totam pugnæ molem ſuſtineret.* Eam poſtremam victoriam Rex Majeſtatis ſuæ ſtabilimentum Potocianæ virtuti acceptam retulit, exindéque eum munificus Princeps compluribus Præfecturis, deinde verò à deceſſu Januſſii Ducis Zbaraſcii Palatinum Braclavienſem dixit, qui honor tanquam ſublime domûs Potocianæ ornamentum, beneficio Regum diu apud illos manſit, ſex uſque ad hæc tempora ex eadem familia eundem gerentibus. Ad extremùm tandem Martiæ aſſuetus palæſtræ, Regi in Moſchoviam expeditionem paranti libens adfuit adhæſitque: ducentorum octuaginta equitum haſtatorum, & trecentorum peditum ductor, deinde verò in abſentia Zolkievii Moſchoviam felicibus peragrantis armis univerſi ad Smolenſcum exercitûs ſummo

Ille Lithvaniæ, hic Poloniæ.

Lubieniſus lib. 5. Motuum Civil.

Eee cum

Digitized by Google

cum imperio Præfectus. Quo in munere non tam ætate, quàm laboribus curiſque bellicis fractus, ætatis ſuæ ſexto & quinquageſimo in caſtris deceſſit.

Joanni Potocio fratrem ejus Jacobum Rex ſubſtituit.

A morte Palatini Braclavienſis ſuadentibus nonnullis Procerum, expeditus erat tabellarius Rege conſentiente qui Zolkievium ex itinere revocaret, quem ille Orſæ aſſecutus, minimè reditum perſuaſit: excuſante Zolkievio, ſe non expreſſo Regis arceſſi mandato, ſed id ſuæ tantummodò committi voluntati arbitrióque. Neque ſibi Rex diutiùs laborandum exiſtimabat quem Palatino ſubſtitueret, propenſior in Jacobum Potocium Caſtellanum Camenecenſem defuncti fratrem, virum præclaræ fideï & ſpectatæ virtutis, eúmque exercitui cum imperio præeſſe voluit: invito Chriſtophoro Doraſtayſcio Supremo Lithvanæ Aulæ Præfecto, obteſtantéque in abſentia ducum in exercitu, Rege præſente ſoli Marſchalco id muneris juriſque competere, & nullà quidem ſe motum ambitione conteſtari, proſpicere velle interim ne ſuæ dignitati

Fruſtra obnitente Doraſtayſcio Lithvania Marſchalco.

gnitati officiíque auctoritati deinceps præjudicium aliquod inde creari poſſet. Diremit Rex litem Potocio æquior: nullam legem exſtare penitus inquiens, cujus id beneficio Marſchalcus arrogaret, ſibi liberum eſſe cui vellet armorum tradere imperium. Atque ita æmulantium conticuêre diſſidia, & interventu Leonis Sapiehæ Lithvaniæ Cancellarii, inter Potocium & Doraſtayſcium exortæ ſimultates contentionéſque conquievêre.

At non Regis conquieſcebat animus diuturnæ pertæſus obſidionis, continuíſq; ſucceſcentis indies conſpirationis rumoribus everberatus: denique anxius, ne miles ob non perſoluta tanto, quo ad Smolenſcum conſiderat tempore, ſtipendia, feſſus impatiénſque, in ſeditionem erumperet. Neque ulla promendi numerandíque æris occurrebat facilitas, quæ non niſi ab univerſo Poloniæ Ordinum unanimi pendêret conſenſu: ejúſque reï cauſâ indixerat Rex Comitia proximo celebranda Autumno. Et quandoquidem præſentem iis intereſſe opor-

Rex multis preſſus anguſtiis

in Novembre.

oporteret, tantò magis ſolicitus tenebatur, ſi relictâ integrâ obſeſſorum pervicaciâ abiret, potiundæ in poſterum arcis incertus, & militis ferocientis haud ſecurus ægre ducibus ſuis parituri, quem vix Majeſtatis ſuæ reverentia contineret: aſſumturóſque procul dubio conjuratos majores ſpiritûs, quos accenderent turbarum incentores ſiniſtre malitioſéque ſpargentes, Regem ſub Comitiorum ſpecie deſperanti ſimilem è Moſchoviâ exceſſiſſe. Ergo Rex fortunam tentare ſtatuit Smolenſci aggreſſionem ad Idûs Junias indicit, partitis diſtributíſque ad eum modum oppugnatorum copiis viribúſque: Orientalem arcis partem quam ſtatio Coſacorum cingebat, Jacobus Potocius Caſtellanus Camenecenſis ſupremus tunc armorum dux invadendam ſuſcipit. Auſtralem, quâ Boriſthenes fluvius præterlabitur, Chriſtophorus Doraſtayſcius Magni Ducatûs Lithvaniæ Mareſchalcus, & Bartholomæus Novoduorſcius Eques Melitenſis Prætorianæ militiæ Præfectus. Ab Occidente, qua ex parte ſuggeſtus eminebat

Smolenſcum aggredi ſtatuit. 13 Junii.

Copias diſtribuit.

bat tormentarius, mœniáque arcis diruta fuêre, quorum ruinam vallum præaltum largiore foſſâ præcinctum, ab obſeſſis erectum, obtendebat, Stephanus Potocius Præfectus Felinenſis ſuis cum turmis conſtitit. Inter Meridiem & Occidentem peditatus Germanicus Joannis Weiheri Præfecti Pucenſis collocatus, cui in abſentia Tribuni, ejus legionis vicarius Neinkirchius præerat.

Et nec dum albeſcente die (quanquam illìc accedentibus Solſtitii diebus lucidæ plerumque noctes, ut finem, quod etiam de Britannia Tacitus ait, & initium lucis exiguo internoſcas diſcrimine) primus cum ſuis procurrit Caſtellanus Camenecenſis, militique in ferendis ſcalis mixtus incorrupto ducis honore, quam ipſe tulerat ſcalam pari ardore ope aliorum ſubnixus admovet & in murum evolat. Præeuntis ducis exemplum ſecuti cæteri alacres, certatímq; mœnia ſcandunt ſubeúntque. Moſchi inopinatâ aggreſſione perculſi, ad arma conclamant, æris campani ſono præſidiarios

Lib. de vita Agricolæ.

Potocius Caſtellanus Camenecenſis primus murum ſcandit.

oppidanóſque periculi admonent. Jam & peditatus Veiheri ab altera parte ſcalarum beneficio in murum evaſerat: ita clamore ab utrinque exorto accurrentibus hinc atque inde defenſoribus, pugna in mœnibus duodecim deſuper cubitorum latitudine patentibus committitur, qualis eſſe ſolet inter aggredientes audacéſque atque inter inopinantes ac perculſos. Ac ne tanta vis ad propulſandos invaſores è mœnibus incumberet, occupatus undique tenebatur hoſtis, hinc à ſclopetariis continenti exploſione grandium tuborum fatigabatur, inde miles certatim muros ſcandens, demum tormenta muralia, quorum alia in turres, alia in muri partem, alia ex ſuggeſtibus tormentariis in ipſam dirigebantur arcem, avertebant.

Deinde Veiheri peditatus.

Pugnatur.

Neque tamen occupato à Polonis muro captæ arcis integra ſpes affulgebat, cum intra ob præcipitem locum deſilire tutum non eſſet, exitum verò deſcenſúmque occurrentes Moſchi conglobatis agminibus obſervarent defenderéntque, totum urbis excidium à Chriſtophori Doraſtayſcii Marſchalci,

à Doraſtayſcio & Novodnorſcio ſubſidium exſpectatur.

Digitized by Google

ſchalci, & Bartholomæi Novoduorſcii Equitis Melitenſis virtute ingenióque exſpectabatur. Et ita quidem dum à pugnantibus deſuper, & ad ipſos, quâ patet ex arce in mœnia gradus, hoſtis undique diſtinetur, Novoduorſcius opportunè ſubter obſervatum ſibi perſpectúmque non longè à porta Cryloavienſi ſub ipſis mœnibus canalem, ſeu colluviarium ferreïs clatris muni, tum qui in vicinum Boriſthenem ex arce ejectamenta ſordéſque deferebat, piloclaſtrum æneum applicat, contemtóque periculo ſuâ manu accendit: id verò tantâ violentiâ confeſtim ignem ſparſim impulit, ut ad triginta cubitos in longum, latum verò duodecim, murum dejecerit. Patente ſtratóque jam per ruinas aditu Doraſtayſcius & Novoduorſcius primi irrumpunt, ſequente Prætoriano milite cæteríſque legionibus, clangore tubarum, tympanorum ſonitu penetratæ arcis dato ſigno. Tunc primùm magis à defenſoribus trepidari cœptum eſt, ſtupentibus ad tam vaſtam mœniorum ruinam, eóque potiſſimùm loco, quem nullis foſſionibus

Novoduorſcius Piloclauſtro admoto muri magnam partem disjicit.

Prætorianus miles & cæteræ Legiones irrumpunt

ſionibus obnoxium, nullíſque cuniculis appetitum eſſe ſenſerant. Jámque, ubi rectà ad aggerem tormentarium veteri ruinæ murorum vallo prætenſæ oppoſitum contendunt, hoſtes ibidem agglomerati deſertâ ſtatione, aggere, tormentis, diffugiunt: mox patefactâ viâ defenſore vacuâ, Stephanus Potocius ſuâ cum legione ſuperatâ prælargâ difficilíque foſſâ, vallum conſpicuæ altitudinis ſummâ cum moleſtiâ tranſcendit, & Doraſtayſcius iterum ad portam Ducalem accurrit, ibíque aggeſtam humum objicibus trabibúſque præſeptam disjici mandat, reſerátque, quâ patente, eques pedéſque irruit, fit undique atrox cædes, ſtragem inferente tantâ furiâ milite, quantâ plerumque in excidiis urbium evenire ſolet. Quippe & diuturnæ obſidionis mala, & contumaciam defenſorum, & exercitam ferociùs in commilitones rabiem, ultum ibant.

Bateria.

Stephanus Potocius vallum tranſcendit.

Tũ reliqui milites per portam ducalem à Doraſtayſcio apertam, irruunt, ſtragem inferunt.

Et multitudinem utriuſque ſexûs ac omnis ætatis, & præſidiariorum pleroſque defenſione deſperatâ, ad templum latere ſtructum cinctúmque fuga rapiebat: cùm inter

Incolæ & milites ad templum confugiunt.

inter promiſcuam cædem curſitantiúmque militum furorem, turris ſive ab hoſte, ſive è piloclaſtro disjiciente mœnia, injectâ flammâ ignem concipit, tantóque citiùs corripuit, quantò ab aſſervato ibidem pulvere bellico ſuccenſo, majorem vim habuit impetúmque, dejectis ſeptem propugnaculorum faſtigiis, depaſtíſque intus trabibus, & quidquid ligneum fuit. Sed magè atrocior pernicioſiórque ſubitò emicuit flamma in ædibus paulùm ſupra Ducalem portam ſitis, cujus cauſam tunc ignotam habuêre, quòd crederent ardentibus propugnaculis evolaſſe ignem delatúmq; facilem corripuiſſe materiam: verùm certò poſtmodùm compertum eſt, Moſchos auctores incendii exſtitiſſe, nempe ut perditis rebus idem victos victoréſq; prædámq; omnem involveret. Laboravit in exſtinguendo tectorum incendio permultùm Chriſtophorus Doraſtayſcius, propoſitóque præmio ad ſedandas flammas obvios ſtimulabat, qui perpenderet quantùm intereſſet prædas non corrumpi, ſed fruſtra, cùm cæteri milites manipulatim per

Ingens excitatur incendium cujus Moſchi auctores.

 vi-

vicos viáſque diſtributi, ad ſpolia quaquaverſùm diſcurrerent, & ignis à validiore aura ſumtis viribus, non in proximâ tantùm graſſaretur ædificia, ſed velut commilitonem agens rapiditate incredibili omnia pervagaretur. Jámque illud templum lateritium Archi-Epiſcopi ſede nobile, confugientíſque utriuſque ſexûs populi multitudine refertum, convectóque auro, argento, ſupellectili, mercibúſque pretioſis, ac abditis in fornicibus Civium mercatorúmfortunis opulentiſſimum, protinus occupat, crepitantíque ac ubique ſequaci flammâ circumdat: inde in ſubterraneos in vicinia ſpecûs ſulfureïque pulveris receptacula penetrans, mille quingentas tonnas ſingulas duorum modiorum capaces corripuit, tantóque cum fragore erupit, ut tellus dehiſcere, ruere cœlum videretur, acſi mixta terræmotui tonitrua, fulgura, exitium jam orbi minitarentur: corruentibus paſſim ædibus tam ſacris ac profanis, nutantibúſque mœniorum propugnaculis, motíſque. Secuta hinc ingens populi clades: quippe templo dis-

Ignis templum corripit,

pòſt ad ſubterraneos ſpecûs ubi pulvis bellicus aſſervabatur, pervadit.

Miſerabile pereuntium hominum ſpectaculum.

disjecto, alios vis ignium illico exſtinxit, alios fumus ac peſtifer halitus exanimavit, alii in ſublime elati terræ iterum alliſi, alii inter lapides trabéſque comminuti diſcerptíque, ad extremùm omnis illa ſupellex prædives, Mercatorúmque ac Civium opes concrematæ, nuſquam comparuêre. Certè miſerabilis illa fuit clades, quam Moſchi extremè contumaces ultimâque accenſi deſperatione arceſſivêre, advocato velut in ſubſidium mortis igne, cui vitam fortunáſque ſuas ultrò devoverent. Viſi namque ſunt argentum, aurúmque, veſtes, & quæ pretioſiora haberent, in flammas conjicere, eodémque ſemetipſos præcipitare.

Capitur Archi-Epiſcopus Smolenſci.

Atque ita intra quatuor circiter horas, arx florentiſſima hoſtiúmque contemtrix cædibus ruiníſque corruptam ſe vidit. Trahebatur inter captivos Sergius Archi-Epiſcopus Smolenſci ab ara avulſus, ad quam veluti ſacris operaturus ſplendido in ornatu conſtiterat, mox ſpoliatus acceptóq; vulnere cruentus. Adjunctus ejuſdem infortunii comes Petrus Joannis Horcacovus, Pala-

 tinus

tinus minoris ille tamen auctoritatis, & qui Imperanti Sehino ſubeſſet. Solus deſiderabatur Boriſſius Sehinus præcipuæ notæ Palatinus, Smolenſci Hector, ipſiúſque fatorum mora: proditus tandem ab imbelli mulierum fugientium turbâ, aſſerente vivere Sehinum incolumen, uniúſque propugnaculi ſepimento paucis cum comitibus incluſum latêre, unde fortaſſe adhuc ſperaret effugium. Et mox accedente ad propugnaculum milite reſtitit, veritúſq; ejuſdem ſævitiam, quam Tyrannide in captivos exercitâ, irritaverat, quempiam è Tribunis aut ducibus arceſſi poſtulat, quod ni fieret, mori ſe pugnantem malle, quàm furentium diſcerpi laniaríque manibus: accurrit Caſtellanus Camenecenſis, cujus ille è veſtigio ſe permiſit tradidítque poteſtati cum uxore filióque.

Tandem & Sebinus Palatinus.

Hic tandem exitus oppugnationis fuit fauſto Divi Antonii die, cujus ſacros Cineres Patavium veneratur, qui piè invocatus, arcem à centum annis deperditam ſuo apud Deum patrocinio legitimo Domino reſtituit,

Smolenſcum expugnatur die ſacro Divo Antonio Patavino.

Digitized by Google

tuit, & quidem cum exigua oppugnantium jacturâ, è quibus vix quindecim in conflictu cecidêre, totidémque penè quos prædam avidiùs ſectantes hoſtis confecit. Uno tamen viro forti ſtrenuóq; deſiderato Centurione Staniſlao Goreccio. Ex præſidiariis aliquot interiêre centena, è plebe plurimi conflagravêre, viſebantúrque corpora ambuſta paſſim jacentia, iis præcipuè locis quibus ignis maximè debacchatus eſt. At militum præda quam Rex in commune conferri juſſerat ex æquo diviſurus, ne inter prædatores rixæ occaſio foret, cujus jam aliqua initia comparebant, non magna viſa eſt, quia eam cum igne maximè in ſubterraneis fornicibus prædabundo partiri coacti eſſent, meliorem opulentiorémq; conſumente: exiguâ militi deſuper portione relictâ. Reperta in arce tormenta muralia quinquaginta, minora partim fracta, partim è mœnibus propugnaculíſq; dejecta ducenta, bellici pulveris non magna copia quia ab igne conſumta, globorum ferreorum, plumbi vis ingens, res cibaria in annum adhuc ſuffectura.

Cum exiguâ Polonorum jacturâ inter quos deſideratus Goreccius Centurio Equitum.

Præda non adeò magna quia ab igne abſumta.

Præſidiariorum numerus ad bis mille & ſeptingentos ipſius Sehini calculo deductus. Cæterùm toto obſidionis tempore tam ex defenſoribus quàm plebe, cæde, morbis horrendè graſſantibus, transfugiis, ultra ſeptuaginta hominum millia periêre.

Hoſtium cæſorum mortuorúmque numerus.

Poſtero die Caſtellanus Camenecenſis ſuo exercitúſque totius nomine Regi victoriam gratulatus eſt, militum fortia facta extollendo; qui tantis laboribus, diuturnæque obſidionis tædio invicti eam peperiſſent, proinde liberalitatem munificentiámque Regiam meritos ſupplices exſpectare. Et Chriſtophorus Doraſtayſcius Marſchalcus, Prætorianarum legionum virtutem deprædicavit: inſuper promtam Aulici comitatûs operam, præcipuè verò eorum, qui nullis auctorati ſtipendiis inter honorarios bellatores comparuiſſent, quorum merita tantò magis conſpicua eſſent, quantò ſingulari alacritate opes ſuas & vitam Principi impendiſſent. Ac ſuper omnes laudabatur Novoduorſcii virtus, qui non aliud à Rege exſpectaret poſcerétque præmium, quàm

Potocius Regi Victoriam ſuo militúmque nomine gratulatur.

Idem facit Doraſtayſcius aulicorum nomine.

Novoduorſcius Eques Melitenſis laudatur.

quàm unicum Ordinis ſui cui ille adſcriptus eſſet, & ſingulare patrocinium. Reſpondit Rex diſertiſſimis Kriſcii Pro-Cancellarii verbis: collaudando egregia facinora ducum militúmque, quorum ipſe ſpectator fuiſſet, oblatâque Regiâ gratiâ, jucundam ſibi fore memoriam omnium in conferendis dignitatibus Magiſtratibúſque ac ampliore cenſu, idque ſibi certò pollicerentur à ſua liberalitate & munificentia. Cujus mox ibidem fructum tulit Potocius, ab acceſſione earum, quas olim frater geſſerat, dignitatum. Namque Regio ore Palatinus Braclavienſis, & Præfectus Camenecenſis renuntiatus eſt. Et perſolutis ſupremo Victoriæ Datori exercituúmque Domino ſubmiſſe gratiis, militi in arce captâ epulum præbuit, fauſtis interim vocibus perſonantibus gratulantibúſque, viginti menſium laborem felici tandem terminatum exitu.

Melitenſis.

Rex militibus gratiam ſuam & munificentiam offert.

Potocium Palatinum Braclavienſem renuntiat.

Militi epulum præbet.

Præterire hîc non poſſum rem, quæ ſub id tempus accidit, memorandam, à Zolkievio ſuis in Commentariis relictam obſervatámque.

que. Inter rudera à pulvere tormentario in ſublime ejecti effractíque templi, gregarii milites perſæpe rimabantur inquirebántque latentem prædam: cum ſubitò gemitum exaudiunt, ſtatímque rudera, lapides terrámque amovent. & ecce attoniti reperiunt marem & fæminam ſpirantes viventéſque. Fæmina quidem hauſto puriori aëre confeſtim exanimis concidit: alter ad caſtra perductus, cùm vinum aduſtum & balneum popoſciſſet, hauſto vino non ſupervixit. Sedecim dies ruderibus coopertos cibi potúſque expertes vitam protrahere potuiſſe, omnibus certè admirationi fuit, dignúmque viſum quod accuratiùs obſervarent traderéntque poſteritati.

Mirum de duobus abſque cibo per ſedecim dies ſuperſtitibus.

Diuturnioris obſidionis pertinacíſque moræ cauſas brevi jam ediſſeram verborum compendio, ut perinde belligerantium errata lectori conſtent, atque triumphantium laureæ. Obſederat Smolenſcum Rex citò potiundæ arcis ſpe plenus, eam fecerant nonnulli qui in turbido Imperii Moſchovitici ſtatu, Præfectum ipſius nullius auxilii ſub-

Cauſa diuturnioris obſidionis enarrantur.

ſubſidiíque certum ac ſecurum, ad Regis præſentiam denuntiationémque deditu-rum opinabantur. Jam verò ubi numeroſo milite juſtóque penè exercitu inſeſſam, oppidanorúmq; pari numero refertam inaudivêre, opinioni ſuæ & eò fortiùs inſiſtebant quòd annonam comportatam octuaginta aut ampliùs millibus alendis inſufficientem, brevíque conſumendam credebant. Sed ubi & literæ Regis deditionem ſuadentes imperantéſque ad arcem miſſæ, vix auditæ fuêre, evocatíque ad colloquium obſeſſi diſertè reſpondêre: ſe dicto Sacramento Suyſcio, duobus Dominis parêre nolle, nec poſſe ſalvâ fide, quam vitâ ſuâ potiorem haberent, tunc primùm apparuit rem cum pertinaci hoſte futuram. Et fortaſſe Rex loci capiendi fiduciâ (quæ bellantibus plerumque pernitioſa) fretus, imparatior ad oppugnandum acceſſerat: quippe pauca tormenta obſidionalia adduxerat, quæ antequam è Livonia cæteriſque arcibus comportarentur, plures effluxêre Menſes. Nec machinatores bellici aderant ejúſque ſcientiæ periti,

Incerta ſpes nimiáque fiducia.

Res ad oppugnationem inſtituendam haud proviſa.

unum ſi demas Theophilum Szembergium, prout illa ferebant tempora, aliquantum peritiorem, neque in tempore arceſſitum, quem Zolkievius in locum Vaxmani hominis rem tormentariam minùs intelligentis, ſubſtituerat. Ac ſuper hæc in longum obſidionem extendit æmulatio ducum, malum quod in bellis ac Republica vitabitur ſemper, nunquam tamen excludetur, extrema militiæ Regnorúmque pernities cum ultimo Regnorum, Regúmque, ac Rerumpublicarum excidio deſitura. Detulerat Rex in univerſo exercitu Imperium Zolkievio Palatino Kiovienſi, cum quo nihil niſi in ſpeciem communicaret, Potociorum verò audiret æquior ſequeretúrque que conſilia: illorum pleraque arbitrio definiret, quin excluſis cæteris viſus eſt cum illis ſolis de modo ducendi belli, oppugnandæ arcis, totiuſque expeditionis ſummâ diſſerere. Hinc indignatio Zolkievii veteris expertíque ducis qui nullius auctoritatem ſuper ſuam eſſe vellet, & quidem rebus præclarè geſtis, victoriis reportatis, exer-

Æmulatio ducum.

23 Augusti.

exercitu optimè adminiſtrato, emeritam Regíſque Stephani bellicoſiſſimi Principis & Joannis Zamoiſcii præclariſſimi ducis judicio auctam. Inde illi minor obſidionis cura, quam aliena interturbarent conſilia, remiſſiúſque in oppugnando agebat, nec ſine aliquorum querelis, præcipuè hominum adverſæ factionis, qui ejus oſcitantiam carpebant, odium falſò conciliantes, quaſi in præſentia Regis negligentiâ peccaret, qui per ejus abſentiam mallet ſuæ quàm illius gloriæ famæque invigilare. Atque ut hæc perperam dicta factáque ſunt; ita certò compertum habeo, à ſola æmulatione remiſſiorem minúſque diligentem officii ſui fuiſſe. Legi in actis diurnis exquiſitè conſcriptis, Cancellarium Lithvaniæ ſuo Senatúſque nomine præſente Karlinio Veterano milite egiſſe cum Zolkievio: illius videlicet negligentiæ imputari Smolenſci irritam hactenus oppugnationem, militis per cauponas irritamenta ſcelerum, luxum, deſidiámque, diſſolutam caſtrorum diſciplinam, ageret proinde quod Imperatorem

Zolkievio minor obſidionis cura.

Sapieha. 25 April.

 de-

deceret, amoveret à ſe culpam omnem, famæque ſuæ & exiſtimationi aliter conſuleret. Sed Zolkievius paucos intra dies leviter ſe apud Sapieham excuſans, forteſortuna campum ſuæ virtuti abſque æmulis exercendæ nactus, è caſtris libens exceſſit, triumphaturus ex devicta domitâque Moſchoviâ ducibúſque captis, prout jam memoravimus; cùm etiam per ejus abſentiam nihil ſingulare, ſummo cum imperio relictus Joannis Potocius Palatinus Braclavienſis, præſtitiſſet.

7 Junii.

Crebra minùs opportunè cum hoſte colloquia.

Jam verò & crebris cum hoſte colloquiis fruſtra effluebat tempus, quod fatigando oppugnandóque extremâ vi impendi expediebat. Inſtituta quidem oppugnatio aliquoties fuit, nihilominus ſemper non abſque aliquo oppugnantium defectu ac errore, hoſte fortiſſimè ſeſe defendente ad omnéſque intento conatûs: cùm pro vallo mœnibúſq; acriùs certaret, & cuniculis ac foſſionibus eodem ſub terram loco tranſverſo tramite occurreret. Ad extremùm miles æris vacuus, haud promtè ducum imperata exaudie-

audiebat: quippe Rex unico ab Ordinibus & quidem tardiùs conceſſo tributo, bello ſe huïc accinxerat, non expenſo deductóque probè calculo, ac proinde non procedentibus ſtipendiis, ſeditio indies timebatur. Atque eæ fuêre potiſſimùm rationes in viginti Menſium ſpatium prorogatæ obſidionis, cujus ampliorem narrationem iis relinquo, qui aliquando Sigiſmundi geſta poſteritati tradituri ſunt.

Et miles ob ſtipendia non perſoluta contumacior.

à 1 Octobris 1609 ad 13 Junii 1611.

Pietatem ipſius præterire non poſſum, cujus toto obſidionis tempore magnis Principibus imitandum reliquit exemplum: ac inter caſtrenſes curas non ab armatis legionibus numeroſóque exercitu præfidenter exſpectabat victorias, ſed ab ipſo exercituum Domino, à cujus favente dexterâ & militum pendêret robur, bellorúmque eventus. Hunc itaque voto precéque placare non deſtitit, indictis ſupplicationibus pro felici obſidionis ſucceſſu: Cœnobium Itlebi & Boriſſi ſacris deſtinatum mâne & à meridie viſitare ſolitus, totóque tempore quo ad Smolenſcum hæſit, nihil de ſuâ re-

Pietas nihilominus Sigiſmundi Regis magna.

1 Novemb.

mittebat pietate, quam ubique ſuâ augebat præſentiâ & exemplo: feſtis præcipuè diebus cùm publico & incruento adeſſet ſacrificio, & ſacrum audiret Oratorem. Et recurrente luce quæ Corporis Domini memoriam referebat, intererat ſupplicationi, quæ in caſtris exquiſito apparatu militaríque pompâ peracta eſt. Cœlites quoque in ſubſidium peculiari advocabat cultu, ac
4 ſeptem. 1609. Principem militiæ cœleſtis Michaëlem Orſæ veneratus eſt, qua in Urbe ſub ipſius adventum Patres Societatis templo ipſius honori dicato fundamenta jecerant. Ac inter medios armorum ſtrepitûs, quo eſſet erga Divorum cultum animo, abundè declaravit, ſcriptâ ad Pontificem Maximum epiſtolâ, quâ petiit: Sanctum Ignatium primum Societatis ſub Nomine Jeſu congregatæ Parentem, publicæ Catholicorum venerationi exponi, tanquam ſuæ in Moſchoviam expeditionis tutelarem. Libet nonnulla epiſtolæ proferre verba: *Rem conſtanti Chriſtiani Principis pietate dignam eſſe judicabit, ut negotium Canonizationis B. Ignatii Societatis Jeſu ſæpe*

Paulum Quintum.

Data è caſtris 27 Novem. 1609.

ſæpe & diligenter aliàs per me S. V. commendatum, nunc vel maximè prece & obſecratione in memoriam S. V. revocarem, dum vota ejus in hac expeditione mea præſentiſſima expoſco. Quâ enim aliâ ratione magis patrocinium hujus Beati lucrifacerem in cœlis, niſi promovendo cauſam ſancti honoris ejus, eâ quâ par eſt contentione & pietate, in terris. Hos verò meos apud S. V. pro eo conatûs, magis ac magis movet auctior indies in eundem Beatum per univerſum Chriſtianum Orbem cunctorum eximia pietas & devotio: cujus uberes difficillimis & iniquiſſimis Regnorum meorum temporibus expertus ſum & ipſe non rarò fructûs. Hanc benigni Regis pietatem obtinuiſſe exiſtimo cœlitus tardam licèt Smolenſci victoriam, ſed exercitui incruentam, & penè miraculo ſimilem, in tanta hoſtis callidi verſutíque vigilantiâ, tunc rebus ſuis fatali ſopore indormientis.

Rex Potocio ad Exercitum relicto Vulnam ivit.

Sed tam faſtidioſi tædii recens victoria oblivíſci fecerat, & Rex poſt datos paucos lætitiæ dies gratulationibus militaríque plauſui ad indicta properabat Comitia. Ordinatis itaque Smolenſci rebus, cætera curæ imperióque Jacobi Potocii Palatini Bra-

Braclavienſis commiſit, eundémque arci præfecit: pòſt ipſemet ſuâ cum aulâ ſplendidóque deducente comitatu Vilnam conceſſit Lithvaniæ Ducatûs Metropolim; &
7 Julii.
in Urbe opulentâ populoſâque maximo cum triumphi apparatu exceptus, inter arcûs triumphales, Civium militariter inſtructorum ordines, ignium hilaria, Muſicos concentûs ad palatium proceſſit, & à Regina Conſtantia Conjuge, & Principe Vladiſlao filio Victor Triumphánſque conſalutatus eſt.
25 Julii.

Regis abitus victoriam perdidit, quibus ex cauſis.

Magno Imperatori vitio id olim datum eſt, quod vincere ſciret, victoriâ autem uti neſciret: & multorum is vincentium error fuit, à quo nec Sigiſmundum immunem plerique voluêre. Cenſebant namque victoriam eſſe continuandam quæ ſe ultro offerret, pacandæque Moſchoviæ ipſa ultro porrigeret Regi lauream: Conſternatos videlicet Moſchos Smolenſci excidio, jam & ipſos conjuratos nutare, multos nec dum pro rebellione concordes eſſe, præcipuæ Nobilitatis auctoritatíſque viros Regias tueri

tueri ac fovere partes, ſi motis in interiora Moſchoviæ caſtris conjungeret triumphalem exercitum cum Struſſi & Sapiehæ legionibus, præſentem Regem & rebellium diſſipaturum conſilia, & faventium ſtabiliaturùm confirmaturúmque animos. Tuta à tergo eſſe omnia, an & eos ipſos conjuratos urbem obſidione prementes ſubituros pugnæ aleam cum victore exercitu? veteranis legionibus? ipſóque Rege inſpectante? cùm ea obſidentium multitudo non tam exercitati militis robore, quàm turbidi populi conſtaret colluvie. Atque ita urbe liberatâ obſidione, advocatis compellatíſque Moſchoviæ Ordinibus, omnia in meliorem ſtatum reduci poſſe, certo certiùs eſſe. Jam verò abeunte Rege pacatíſque rebus imponendum eſſe validum urbi præſidium militéſque per ſtationes vicinas diſtribuendos, adventum aut Regis reducis, aut Principis Vladiſlaï exſpectaturos. Inſolentiam legionum ſeditionémque metuendam eſſe minimè, ſi interim proventûs cenſúſque Moſchoviæ inſpicerentur examinarentúr-

que, unde illis æra procederent: aut certè depromeret Rex ex veteri Ducum Moſchoviæ ærario gazâque, aurum argentúmque, deductóque ſtipendiorum calculo divideret inter milites, egeſtatémque illorum ſolaretur: reſiduam ſummam expeditiùs poſtmodùm à reduce Rege vel Principe Vladiſlao perſolvendam. Nec eſſe quod Rex iter ad Comitia obtenderet, nullam iis moram futuram, ſi acceleraret, armáque oſtentare ac inferre non cunctaretur, unius menſis ſpatio feliciter omnia terminari poſſe, majoríque gloriâ auctum non tantùm Smolenſco, ſed univerſâ detriumphatâ Moſchoviâ ad Comitia rediturum, aliàs partem tantùm victoriæ non integram ſecum allaturum.

Non attento optimè conſulentium voto ſententiâque Rex, nihil niſi reditum meditabatur, ſive bellicarum pertæſus curarum diuturnâque feſſus obſidione, ſive quòd fideret miſſis ſubſidiis, traditâque armorum & rebellionis opprimendæ curâ Carolo Chodkievicio experto prudentíque duci, qui

qui Tolocini Regiam manum oſculatus erat, ibidémque mandata acceperat, abſque ſua præſentia res in feliciorem ſtatum reponi poſſe. Nec diutiùs Vilnæ commoratus Varſoviam movit, & ad præfixum Comitiorum diem læto cum applauſu comparuit. Et ubique, præcipuè tamen à Senatu & Equeſtri Ordine exquiſitis gratulationibus Victor ſalutabatur. Auxit publicam omnium lætitiam Zolkievii triumphus, quem memorabilem duxit. Ibat, eques Imperii Moſchovitici domitor, provectæ ætatis rerúmque geſtarum famâ celebris dux, præcedebat ſplendidus numeroſúſque equitatus è Tribunis, Centurionibus, lectiſſimóque milite veterano, feſto inſigni ornatu conſtans. Sequebatur Baſilius Suyſcius unà cum fratribus germanis in curru ſublimis, peditatûs famulitiíque coronâ cinctus, mox ab ipſo Zolkievio ductus in palatium ubi Rex cum Senatu Ordinibúſque conſederat, omnibus videndus exhibetur, traditúrque Regi graviſſimè ſententiis exemplíſque variis attemperatà oratione; quâ

Oppidum Albæ Ruſſiæ.

Rex Vilna Varſoviam ad Comitia properat.

Zolkievius iis in Comitiis triumphans captivos Suyſcios publicè tradit.

Majeſtatem Regis, Reïpub., felicitatem gloriámque extulit, ex debellata Moſchovia vinctóque ipſius, & vaſti Septemtrionis diſſitarúmque ad Caſpios uſque montes Hyrcanúmque mare gentium Monarchâ: petitíſque ex antiquioribus & recentioribus Hiſtoriis, quarum ſummè peritus erat, exemplis raró viſis auditíſque, recentem comparavit victoriam. Atque hunc Regis Smolenſcum expugnantis & Zolkievii Suyſcium tradentis triumphum, ſpectare licet in palatio Varſovienſi inter auro cælata laquearia eleganter depictum peritiſſimi artificis Dolabellæ Itali manu, expreſſáſque ad vivum non infeliciter ſuperſtitum tunc Senatorum Aulicorúmque ac Procerum effigies ornatûſque: perjucundum profectò poſteritati ſpectaculum, quod & magnorum virorum in Repub., optiméque de Patria meritorum Civium exhiberet memoriam, & ad præclarè facta victricibus illorum tropæis ſeros nepotes excitaret.

HI-

HISTORIÆ VLADISLAI POLONIÆ ac SUECIÆ PRINCIPIS,

LIBER SEPTIMUS.

Proſperè res geſtæ in Moſchovia immodicam lætitiam in animis Polonorum excitant.

IN tam effuſâ omnium lætitiâ conſultantium mentes judiciáque confundi videbantur, certò ſibi parſuadentium, devictam Moſchoviam brevi futuram Poloni ſceptri additamentum: tantâque victoriæ fiduciâ geſtientes acceperat animos, ut jam de ea in Provinciam redigendâ ordinandâque multorum ſermo eſſet. Pauci fuêre qui reputarent & militis bellantis ſtipendia, & exortæ conjurationis initia progreſſúmque; illa æquiori exa-

minata calculo, proindéque magnis difficultatibus Rempub. implicatura, hanc verò indies creſcentem auctíſque viribus prævalidam, victoriarum ſerenitatem brevi obfuſcaturam. Et quidem rebellionis minorem tunc Ordinibus fuiſſe curam à comtemtu hoſtis victi multoties, depreſſíque, faciléque inpoſterum ſubjugandi proveniſſe comperio; ad ſtipendia verò perſolvenda exiguum interim conceſſum ſtipendium: quippe bello in hoſtico alendo tantiſper ſuffectura rebantur, cùm uberiora ex Imperii domiti vectigalibus cenſúque exſpectarent, ſperaréntque bellum citò profligatum iri. Atque interim dum in aula Regia publicóque Comitiorum conceſſu triumphatur, Moſchovia depulſo fræno victorem excutiebat Polonum, non tam à virtute roboréque ſuo, quàm ab æmulantium ducum & Tribunorum diſſidiis animoſa. Id verò, prout acciderit, jam mihi promtum eſt referre, exponeréque lectori, quomodo gens internis motibus concuſſa & aliunde accerſito Domino, cui jam dixiſſet Sacramen-

Inde parùm provident de ſtipendiis militi.

Moſchovia interim ſe in priſtinum ſtatum erigit.

mentum, obnoxia, armis domita preſſáque, inops conſilii, iterum ſeſe in priſtinum erexerit repoſueritque ſtatum. Neque id ſine admirandâ fati potentiâ, quæ poſteaquam ad ſatietatem in tam potenti Septemtrionis Imperio Orbi Criſtiano exhibuiſſet ludos, Polonum victorem, velut ad certas horas theatralem ſuſtinentem perſonam, è ſcena excedere juſſit, Moſchoviam verò ſuis moribus ac priſtinis legibus reſtituit, impoſito è Primoribus indigenis Principe, ejúſque firmato Imperio, quod ad ſuos, qui nunc regnant, extenderet poſteros.

Goſievius rebellioni Moſchorum obviam it.

Accreſcentem indies Lepuni conjurationem rebelliúmque armatorum copias morabatur non improſpero eventu Alexandri Goſievii Præfecti Veliſienſis ſingularis induſtria & Martialis ſpectati Ducis virtus, detinebántque ab extra tendentem hoſtem Nicolai Struſſi turmæ auſpicatò ſæpius cum eo rem gerentes dimicantéſque, prout ſuperiùs memoravimus: inſtabat nihilominus pertinax Moſchus, neque ſuorum etiam imminutus clade deſperabat tolli opprimíque *lib. 6.*

præſi-

præſidium Polonum poſſe, ad quod oppugnandum obſtinata populorum confluerent rabies, totáque concitata in ultionem ſeſe accingeret propediem Moſchovia. Jam Leponus medietate Alborum mœniorum potitus, ſat gravem obſidionem minabatur, cùm Krimgrodi Kitaigrodíque arctioribus ſepimentis præſidiarium concluſiſſet militem tantóque animoſior ab abitu Regio in Poloniam evaſerat, quantò conſternatior excidio Smolenſci, triumphantis victricia exſpectaret metuerétque arma, quibus promotis, nutantibus præſertim ſeditioſorum animis trepidantibúſque, diſſipata rebellio certo certiùs evanuiſſet. Atque integro ſex menſium ſpatio à diſceſſu Regis fortiter ab utrinque certatum eſt, pervicaciter nihilominus ſemper inhærente hoſte, quem animaret feſſi militis Poloni languor inſolentiúſque agentis, & deſertâ ſtatione abitum in Patrium ſummâ contentione apparantis furor, tum frequentia noſtratum diſſidia, æmulationes non ignorabant Moſchi, eáque illis paſſim à transfugis ſpecula-

Sed ii ab abitu Regis animoſiores, non perſiſtunt.

Ab Julio ad Decembrem

Æmulatio diſſidia Polonorum audentiores faciũt.

culatoribúſque innoteſcebant.

Goſievius Leponum tollit, quo ſtratagemate.

Interim Goſievius non deſtitit ſæpius hoſtium fruſtrari conſilia, retardare impetûs, nihílque omittere quod ad regiminis ſui curam, vigilantiámque ſtrenui ducis pertineret: ac præcipuum potiſſimúmque rebellium ducem Leponum, inſigni ſtratagemate aggreſſus eſt: Donenſium Coſacorum copiæ grande conjurati exercitûs conficiebant robur: acceſſerant namque partibus recens ſui ducis Zarucii traductiоperâ, cui Impoſtoris conjugi tenaciùs adhærenti, Leponus ſubdolè ſpem fecerat, ejus filium pulſis ejectíſque Polonis ad Imperium evehendum. Ergo Goſievius ut & Leponi vires Coſacorum nudatas auxiliis debilitaret infringerétque, & Moſchos apud exteram militiam in ſuſpicionem adduceret, Leponi epiſtolam ſigillúmque ſimulat, quaſi mandatis popularibus ſuis ſubitam Coſacorum cædem ultionémque in quam omnes ad præſtitutum diem animoſi exſurgerent. Miſſa per ſecreti conſcium epiſtola, & fortè ſeipſum ex condicto prodente tabellario, à

Coſacis intercepta, lectáque ingentem excitavit tumultum: mox Leponus tanti doli fabricator quæſitus inventúſque, cùm nullius ſe ſcripti literarúmve conſcium eſſe per omnia ſacra conteſtaretur, juraretque hoſtium eam eſſe impoſturam fraudémque, fruſtra Superos teſtes ſuæ innocentiæ advocans, à furenti occiditur milite: incuſſo cæteris Moſchis metu, quorum abhinc fidem ſuſpectam Coſaci haberent. Ceſſerat Goſievio ſatìs fortunatè dolus exſtincto Procopio Lepono, cui apud ſuos populares præter elegantem procerámque corporis formam, judicium acre, in rebus agendis induſtria, militiæque peritia famam comparaverat: ſed nihilo depreſſiores Moſchi tam atroci inopinatóque rebellium ducis exitu facti, mox Trubecium ſufficiunt cautum, occaſionum momentorúmque bellicorum captatorem ſedulum.

Lepono à conjuratis Trubecius ſubſtituitur.

Fames interim invaleſcit & præſidiarios affligit.

Verùm inter crebros præſidiariorum cum hoſte conflictûs, ut nullis ex præliis, ita per inopiam & labores miles fatiſcebat: invaleſcente præſertim fame, quæ ipſo

ipſo hoſte gravior, acerbiora minitaretur. Ibat ſerpenti malo obviàm provida mens Goſievii & communicato cum Joanne Sapieha Præfecto Uſviatenſi conſilio, mutuatóque ab illo ſubſidio quod vir magnanimus libens obtulit: jámque excurſuro ſuâ cum legione commeatûs reïque cibariæ conquirendæ cauſâ, è ſingulis præſidiariorum Centuriis delectos addidit equites, ipſiúſque immiſcuit turmis. Gnarum id hoſti lætóque quaſi depulſo Sapieha, qui unicus ex adverſa Metropolis parte ſuis cum copiis conſidens decertánſque rebellium infringebat conatûs: tum compertis præſidiariorum extenuatis Centuriis, quæ dimidio ſuarum virium pabulaturas Sapiehæ ſuppleverant turmas, denique invitante tempore, quod in multos dies effluxurum antequam redirent copiæ, certò pollicebantur: quippe è longinquioribus Moſchoviæ terris pabulum petendum erat, quod in vicinia exercitûs ultro citróque continuò commeantes abſumſerant. His itaque momentis felicíque occaſione reï gerendæ excita-

Joannes Sapieha ſua cum legione pabulatum excurrit.

Moſchi interea oppugnant Polonos & aditus intercludunt.

citatus hoſtis, ſummo cum impetu præſidium Polonum invadit, oppugnat, tanto ardore mortiſque contemtu, ut & defenſores Alborum mœniorum, quæ hucuſque tuebantur, propugnacula deſerere coëgerit, omnémque aditum ad arcem intercluſerit, arctiori indies obſeſſos premens circumvallánſque coronâ.

Sapieha fert obſeſſis auxilium.

In eas præſidiarii redacti anguſtias, cùm inde cum hoſte, hinc verò cum invaleſcente acriùs pugnarent fame, arctiori indies preſſi diſcrimine, de ſubſidiis ut non deſperabant, ita eorum accelerationem ardentibus expetebant votis. Et aliquot ſeptimanis incluſi coarctatíque, accepêre reducem Sapieham: is namque de Commilitonum edoctus periculo, per ſpeculatores reditûs ſui nuntium ad Goſievium deferri imperat, monétque, ut ſibi deforis oppugnaturo hoſtem animoſâ ab intra erumpentium præſidiariorum virtute ſuccurreret. Nec cunctatus Sapieha, pluribus in locis in Moſchos ſummâ contentione impetum facit, ac potiſſimùm in eam incubuit partem locúm-

cúmque, unde obſeſſis auxiliorum acceſſum opportunum hoſtis ademerat occluſerátque. Nihil invium ardori oppugnantium militum fuit, quorum hi per cædes cladémq; hoſtium enitebantur perrumpebántque; illi nando fluvium ſuperantes aperiebant incluſos aditûs, tantâ cum hoſtium conſternatione, ut relictis Caſtellis fortiſſimè in omnem eventum munitis, illos terga vertere coëgerint, & feſtinantibus inter hæc curribus alimenta obſeſſis latè patefactâ viâ intulerint.

Hoſtes depellit & annonam infert.

At alia ex parte erumpentes præſidiarii minùs opinantes perturbatóſque exterruêre, reputantes videlicet non tantum roboris animíque habituros fuiſſe, niſi ab inductis novis, ut rebantur, in arcem auxiliis (quæ tamen nulla fuêre) audaciam reſumſiſſent. Ignari accenſam latrantis ſtomachi bilem famelico militi tunc pro ſubſidio fuiſſe. Itaque è proximis pulſi ſtationibus hoſtes pedem retulêre, urgentibúſque legionibus interceptis, Alborum mœniorum propugnaculis ejecti, quidquid tanto labore ac ſudore pepererant, fœdè cæſi palantéſque de-

Et erumpentes præſidiarii ad victoriam plurimùm contulêre.

ſeruêre. Nec arduum videbatur exſcindere penitus hoſtem, eóque die tam auſpicato integrâ potiri victoriâ, ſed id Tribunis parùm proviſum erat, dum à non nemine Chodkievicii adventantis gloriæ conſulitur, eïdémque ſubſidii laus minùs opportunè quæritur.

Quam integram æmulatio eripuit.

Et adventantem Chodkievicium ſupremum ducem cum Livonicis copiis averſo animo excepêre legiones: ſive quod Lithvani Ducis inaſſuetæ eſſent obſequio, ideóque ejus imperium detrectarent, ſive quòd inſolentiæ ſuæ conſciæ, rigidum diſciplinæ militaris exactorem metuerent. Comperio quoque exaſperatam militum erga Chodkievicium voluntatem à Jacobi Potocii Palatini Braclavienſis Præfecti Smolenſci immiſſariis: quippe fatali malo æmuli impatiens, offenſus credebatur, cùm, ſe poſthabito Chodkievicio ſummum in Moſchovia armorum regimen contuliſſet Sigiſmundus Rex, ægréque patiebatur, ſi quid eï à rebus egregiè geſtis decoris famæque proveniret, quâ abſque conſorte gaudêre,

Chodkievicius venit peringratus militi,

& Potocio, qui non fert æmulum.

Digitized by Google

dêre, veluti unicus armorum conſiliorúmque apud Regem ſibi faventem arbiter, peroptabat. Ab eventu certè patuit diſcordia ducum, & publicâ re privatis ſimultatibus poſthabitâ, omnia in præcipitium acta, eóque compendio hoſtem victorem evaſiſſe, Polonóque non ità pridem triumphanti inſultaſſe.

Præſidiarii milites inſoleſcunt.

Sed à conflictu illo importatâque in arcem annonâ, ſegniùs jam agebant præſidiariæ legiones: nullo Chodkievicii reſpectu, nullóque obſequio: ſive illos crebra cum hoſte pugnandi neceſſitas, & hinc tædium belli occeperat, ſive quod magis crediderim ſueta inſolentia, cui olim in ſui Demetrii caſtris innutriti erant, & per abſentiam Regis magis magíſque aucta ſtimulabat accendebátque. Ergo ſolitâ contumaciâ à Rege per Legatos ad Comitia miſſos, libere palámque denuntiant: præſtolari ſe lubentes Principis Vladiſlaï Magni Moſchoviæ Ducis advéntum, quem ſi Regis differret cunctatio, ituros ſe relictâ Metropoli repetiturόſque à Repub. tot annorum eme-

Regi per Legatos denuntiant, nolle ſe ampliùs ſtipendia exſpectare.

emerita ſtipendia : adhuc quidem patien-
1612. tiam ſuam ad ſextum Januarii diem extendi poſſe, abhinc non eſt quod Rex ampliùs ſuam exſpectaret operam. Interim cùm à Rege ex veteri Moſchoviæ Ducum ærario ſatis auri argentíque, ac pretioſiſſimæ ſupellectilis (prout inferiùs memorabimus) accepiſſent, quæ plus quàm in unius anni ſtipendium rectè expenſo calculo iis legionibus ſuffeciſſet, nihil tamen de ſuâ remittebant ferociâ, omnia per laſciviam libidinémque agentes, adhortationes monitáque Regia contemnebantur, nihílque proficiebant ducum Tribunorúmque rogantium preces. Ferrent videlicet tantillam moram quæ Vladiſlaüm Principem ſiſteret, neu ſe tam immani ſcelere invadendæ per ſeditionem Patriæ polluerent, induerent aliam dignam viris militaribus mentem, nec tot annorum gloriam bellicámque famam unâ tam impotenti offuſcarent inſolentiâ. Fruſtra hæc ſurdis licentiæque avidis ingerebantur : mox ad condictum Januarii diem turpi flagitio deſertâ ſtatione inter minas ſtre-

Tandem cùm mitigari non poſſent, abeunt.

ſtrepitúſque è Moſchovia exceſſêre, relictâ exiguâ copiarum parte, quæ reliquâ theſauri Ducum Moſchoviæ expilatione delinitâ, obſequium longiori addixerat tempori.

Chodkievicium ſeceſſio militaris angit.

Imminutum ſecedentium turmarum viribus præſidium angebat Chodkievicium ducem militaris diſciplinæ tenacem, non exuerat tamen ſpem ſervandæ tuendæque arcis, ſi evacuatâ jam ſeditioſorum fece, reſidui veterani militis concordi promtâque parendi inſeſſâ virtute teneretur. Venerat quoque in ſubſidium accitus Nicolaüs Struſſus Præfectus Chmielnicenſis, adductis equitum peditúmque numeroſioribus turmis, eas non ægre ſuppeditante Jacobo Potocio: namq; ſervatæ Metropolis palmam prærepturam ſe Chodkievicio exiſtimabat, ſi tranſmiſſum ſubſidium à ſuo dependeret nutu, & Nepotis ex ſorore ſuam non gravatè aucturi gloriam, imperio regeretur. Et Struſſus Potocii mandato ſuóque genio ferocior, non ante Metropolim ſuas induxerat copias, quàm tradito ſibi ſupremo in arcem præſidiariúmque militem regimine: Chod-

Venit Struſſus cum novis copiis,

Regimen ſibi in Urbe dari poſtulat,

 kie-

& obtinet invito Chodkievicio.

kievicio quidem invito, qui & Goſievium indedetrahi, ſuámque ſperni authoritatem querebatur, diſſimulante tamen cedentéque neceſſitati, publicíque boni cauſæ. Nec abnuebat Goſievius, qui cautus ſagaxque futurorúmque providus, liberari ſe eo munere clàm gaudebat, ne per tot annos emeritæ gloriæ ultrà periculum faceret, proſpiciebatque, quantum militum inſolentia, ducum æmulatio, noſtris portenderet perniciem cladémque: ſenſeratque alium tantopere regimen ambientem, luiturum pœnas præpoſteræ ambitionis.

Abſcedit inde Goſievius non invitus.

Atque ab adventu Struſſi quotidianæ erumpebant ſimultates: miſſum pro Goſievio Struſſum, oppoſitum Chodkievicio æmulum prout alterutri favebant milites, nunc factum laudantes, nunc vituperantes: ſciſſiſque in partes ſtudiis tanquam in acie concertabant. Inde ab utrinque ſegniùs agere tam in ferendis quàm in recipiendis ſubſidiis, dum quiſque ſuâ virtute, veluti mutuæ opis haud egens, ad gloriam aſpirat, & ne hic vel ille alienæ ſententiæ indigens

Struſſi regimen ſtudia militum excitat diverſa.

digens

digens videretur, in diverſa deterioráque tranſibant. Expendebat nihilominus Chodkievicius ſingula belli momenta, diſtinuítque integrâ æſtate hoſtem, pérque medias acies intrepidus ſæpius alimenta commeatúmque obſeſſis invehebat. Ultimum militarium operum Chodkievicii fuit animoſa in Septembre obſidentis hoſtis oppugnatio; primùm namque hoſtilem exercitum prodire in aciem auſum fortiſſimè ſummovit, deinde ſummo cum impetu intra mœnia aggreſſus, Caſtellis ejecit, aditum ad arcem aperuit, peditibus quingentis recenter à Nieviarovio adductis immiſſíſq;: mox quadringentos currûs re cibariâ onuſtos invecturus; interim dum miles prælio feſſus vires aliquantùm reficeret, Moſchi recollecti denſis agminibus irruunt, commeatum intercipiunt, currûs diripiunt. Struſſo Præfecto præſidii fruſtra inſpectante, nec ſuis cum turmis peditatúque conſurgente, ſive ne partem victoriæ cum Chodkievicio communicatam haberet, ſive quod non multum ſibi laborandum in acceleratione

Chodkievicius hoſtem deſſoris diſtinet.

pòſt aggreditur Caſtelliſque ejicis, annonam invecturus.

Hoſtes recollecti commeatum intercipiunt Struſſo inſpectante nec ferente opem.

 ſub-

ſubſidii exiſtimaret, ex quo partæ laureæ decus penès ſolum expeditionis ducem futurum eſſet: gravi profectò rerum ſubſecutâ jacturâ, neque ullatenus inpoſterum compenſandâ. Atq; ex tunc fatali æmulationum vento adeò impulſâ fortunæ rotâ, ut quæ in ſublimi ſteterat jam converſa, totius Moſchovitici Imperii ſpem in præcipitium ferret.

Legio Sapiehana in ſeditionem prorumpit abitq;.

Neque inpoſterum Chodkievicio tam promti expeditéque ferendi auxilii nulla ſuppetebat ratio, cùm legionem Sapiehanam turbidis Commilitonum incitatam conſiliis exemplíſque ſeditio inceſſiſſet. Tangebat legionarios infectæ cum iiſdem conſpirationis mœror, meminerant ſe paribus auctoratos ſtipendiis parem exercuiſſe militiam, cur jam non pari motu conſociationéque armorum æra ſua flagitarent repoſceréntque. Accendebat inſolentiam furorémque æmulatio diſcordiáque ducum, quâ exacerbati ſpreto contemtóque imperio, eàdem cum licentiâ inſolentiâque, relictâ Metropoli, ſtipendia, donativa ferociùs inclamantes, abière, ſeditioſo fœderi nomen daturi.

daturi. Tantum audendi fidæ aliàs ſpectatæque legioni occaſionem præbuit mors Joannis Sapiehæ Præfecti Uſviatenſis, cum quo Tribuno ſumma quæque in bellis patraverat, raróque ſine ea victor Sapieha: jámque rectore vacua, veluti tam cari capitis ſoluta obſequio, ad eam proceſſerat inſolentiam.

Occaſionem ſeditionis præbuit mors Joannis Sapiehæ Tribuni.

Non abſque ſummo omnium dolore deceſſerat Sapieha claris ortus parentibus, qui non modò vetuſtiſſimæ ac triumphalis domûs ſuæ merita, ſed etiam ſtrenuè ſuam operam fuſúmque multoties pro Rege ac patria ſanguinem, haud vanus memorare poſſet. Bellis Livonicis clarus, in quibus Ordines duxit & ad Kircholmum memorandæ illius victoriæ à Chodkievicio è Suecis reportatæ, magnum momentum occaſióque fuit: quippe dextro cornui præpoſitus, in ſiniſtram Suecorum alam quâ Polonos circumveniri concludíque poſſe Carolus ſperaverat, fortiſſimè ſuo cum equitatu irruens diſſipavit; turbatíſque Ordinibus nutantem hactenus victoriam ſuis partibus ac-

Ejus Elogium.

1605.

cedere fecit. Inde cum victricibus ſignis tumultuantem Moſchoviam ingreſſus, maxima ſpectatæ fortitudinis memorandáque reliquit tropæa. Vir hoſtium etiam confeſſione clariſſimus, Severiam Magno Duci Moſchoviæ Vladiſlao præſidiis ſervavit, Metropolim ruptis mœnibus, hoſtibus cæſis ejectiſque, annonâ invectâ, immiſſo exercitu, tenuit, ac ibidem Krimgrodi in aureo Ducum Moſchoviæ palatio, aureum militem ac Tribunum feſtina mors abſtulit, accelerata partim bellicis laboribus indefeſſóque militiæ ſtudio, partim inſolentis militis continuis ſeditionibus laſciviâque victorias ſuas corrumpentis peſſundantiſque. Liberos ſuſtulit ex Erneſti Veiheri patris militiâ clariſſimi filiâ, & fratrum bellicis operibus eminentiſſimorum ſorore, in quibus effulſit utriuſque parentis hæreditaria imitatio: quorum unum Caſtellanum Vilnenſem, alterum Palatinum Vitepcenſem vidimus: & hunc quidem ad præſcriptum paternarum virtutum in oculis Vladiſlaï Regis ad Smolenſcum, & ſua & avita

24 Septemb. obiit. 1612.

Paulum.

avita feliciter promoventem decora, referent illorum temporum annales.

Atque ut intempeſtiva mors Sapiehæ anno ſuperiore acciderat, ita ſat incommodè ejus legionis inſolentiâ exarſerat: & poſt edita conſtantis animi fideique indubitatæ facinora, in qua permultum ſpeï viriúmque Chodkievicius reponebat, à turbidis incenſa, ferociora pacatioribus prætulit conſilia. Cæterùm nihil æque obſeſſos ac fames affligebat, in recipiendis commeatibus hactenus incurioſos: & quia Struſſus Chodkievicio diſcors bonum publicum privatis ſimultatibus impediebat. Neque tamen dux in re frumentariâ parandâ ſegnior, longinquis itineribus percurſando, quæ propiùs obtineri nequibant, alimenta conquirebat. Id verò ut Moſchis cognitum eſt, in penitiora Chodkievicium Imperii abiiſſe, prævisúmque à tam frequenti alimentorum ſubvectione bellum diutiùs trahi poſſe, nullo rebellis conjurantíſque Moſchoviæ fructu: eapropter primas intendunt curas, quò ſpem omnem auxilii

Obſeſſos fames afflixit.

Chodkievicius in penitiora Moſchoviæ alimentorum cauſâ abit.

auxilii à fluvio præciderent, feſtinatis acceſſibus, Caſtellis, propugnaculis aditûs omnes arcis occupant, inſident, muniúntque: & tantò arctiori indies obſidione imminent, ut nullum vel ex arce effugium, vel in arcem inferendi ſubſidii pateret locus, & non niſi à cœlo venturis hoſtibus daretur via. Concitatâ inſuper recenti claſſico univerſâ Moſchoviâ, ad commune properabat incendium, conſtátque ultra centum millia armatorum obſidentium Metropolim comparuiſſe.

Moſchi interea omnes aditûs ad urbem præcludunt.

Reducem Chodkievicium commeatu onuſtum novæ excepêre curæ, namque aliam, quàm reliquerat, obſidionis faciem repererat: arcem Caſtellis impoſitis circumvallatam, deinde ſparſo trans flumen peditatu eam ab hoſtibus inſeſſam partem, unde obſeſſi ſperabant externam opem, ſimul cis flumen elatos aggeres tormentis comportatis munitos, hoſtium numerum ultra modum auctum, denique viréſque ſuas imbecillas & ſeceſſione militari attenuatas reputans, ſine quibus temerarios potiùs conatûs

Chodkievicius ſubſidium non poteſt ferre obſeſſis, & abit.

natûs quàm fortes judicaret, ad fatalem æmulationem diſcordiámque ingemuit, retractíſque copiis obviàm Regi advenienti Viaſmam perrexit. Premebat jam obſeſſos graviſſimè ciborum inopia, quâ adacti duobus penè ſupremis Menſibus ad devorandos canes, feles, mures, loráque madefacta tenuitérque conciſa & elixa adacti fuerant. Horret animus refoſſa cadavera recens humata, raróque & miſerabili exemplo occiſos ultrò alios pecudum adinſtar, ut eſuriem latrantis ſtomachi ſedarent: ad extremùm quidquid Saguntus calamitatis, quidquid nuper Harlemum ab Hiſpano obſeſſum ſenſit inediæ, id totum ſenſêre obſeſſi, certi potiùs in confertos ruere hoſtes, niſi interpoſito juramento, vitâ, armis, ſuppellectili donatos emiſſuro ſe polliciti fuiſſent. Eâ conditione dedita arx, quam mox ſolita Moſchorum eluſit perfidia. Struſſium namque fidem ſibi juratam datam exprobrantem, cæteróſque Tribunos ac Centuriones tetro includunt carceri, in milites ſæviunt acriùs, undis, laqueo, ferro, exilio,

Obſeſſi famem cibis fœdiſſimis imò & corporibus humanis ſedant.

Per Septemb. & Octobr.

Dedunt ſe tandem & contra fidem datam in illos Moſchi variè ſæviunt.

exilio, & quidquid rapida barbaries cladium excogitare poterat.

Deſiſtendo quantocius Vladiſlao in Moſchovia Conſilium Zolkievii.

Obteſtatus Regem à principio fuerat Staniſlaüs Zolkievius ſupremus copiarum Præfectus, docuerátque ſuccreſſenti Moſchorum rebellioni malíſque quibus univerſa conflictabatur Moſchovia, conflictandámque validiùs in poſterum præſentiebat, remedium adferri nullum poſſe, niſi à Vladiſlaï Principis Electi Magni Ducis maturatâ præſentiâ: & Moſchos habituros beneficii loco adventum Principis. Idem ſuadebant Procerum multi, quin & legiones id unicum expoſcebant flagitabántque, ut Filium populis ſibíque oſtenderet, omnes motûs & occulta nonnullorum conſilia diſturbaturum: Rege ad hæc ſemper immoto, conſiliíque, quod contrarium ſuggeſſerant ii qui ejus gratiam favorémque in bellis ſuper omnes emeruerant, perquam tenace. Jam verò poſteaquam adultam Moſchorum rebellionem exercitibus inſultare, obſeſſos in Urbe primariâ ab extrà propugnaculis, intus fame premi coarctaríque legio-

legiones ſeditione concitatas, ſtationes deſerere, omniáque in pejus ruere, partúmque Imperium Principi Vladiſlao nutare elabíque è manibus ſceptrum intellexit, ſerò tandem, quod damnaverat, reducendi ſiſtendíque Moſchis Principis Filii conſilium cepit: Ordinum quoque Poloniæ exſtimulatus querelis, prævidentium, tantas è Moſchovia calamitates in Rempub. aliquando redundaturas. *Quod Rex damnaverat tardè jam approbat.*

Et res quidem in ruinam inclinatas ſolâ adhuc celeritate erigi reſtituíque poſſe prudentiores judicabant. Sed dum Rex cunctabundusmoras nectit, Reginam totámque aulam tardigrado itinere Vilnam uſque ſecum ducit, inde primùm contra hoſtes moturus, adulta jam appetebat æſtas, potiſſimúmque bellandi effluebat tempus. Feſtinationem Regis impedivit miles non adeò promtus paratúſque, quippe ab ejus cunctatione occaſione ſumtâ plerique jam veterani copiæque numeroſiores obſequium exuerant, ac in ſtativis degentes, quarum in ſumma affluentia gementibus *Sed nimiſlemè & cunctanter.* *Nec miles Regem ſequi vult.*

colonis deguſtatâ dulcedine, damnabant gelidi Septemtrionis militiam, exciderátque ex animis toties expetitus Vladiſlaüs Princeps, cui in Imperio adipiſcendo vitam ſuam viréſque devoverant. Præcipuum exercitûs robur duæ Germanorum peditum legiones erant, ductoribus Theodoro Denhoffio & Urſenbergio, non deſperante Rege relictas Smolenſci equitum copias haud gravatè ſe ſecuturas. At ubi cum Principe Vladiſlao Smolenſcum venit, qui jam in contubernio patris erat, contumaciores expertus eſt equites, adverſiſque rem geri fatis indoluit. Neque feroces militum animi flecti mitigaríque poterant Regis eos pro concione proprio alloquentis ore, támque demiſſâ benignitate: cùm tandem ſuo cum comitatu ſolitóque præſidio abeuntem, ſive verecundiâ tacti, deſerti in tam arctâ neceſſitate Principis, ſéque in medios hoſtes attenuatis viribus præcipitantis, ſive à ſuis Tribunis Centurionibúſque gravi expoſito inculcatóque flagitio excitati, mille ducenti equites Viaſ-

Cui duæ peditum Legiones tantùm adhærent.

Equites obſequium denegant.

mæ

mæ ſunt aſſecuti. Ac inter eas difficultates militúmque contumaciam annotata ſunt quoque triſtia omina infauſtum iter portendentia. Diſcedenti namque Regi Smolenſco per eam portam eundum erat, cui à Ducibus Moſchoviæ nomen inditum, vulgóque Ducalem vocant: jámque tranſitum paranti advenientíque caſu cancelli penſiles ruptis deſuper retinaculis decidêre, aditúmque ita præſtruxêre, ut nec loco moveri, nec in ſublime expeditè iterum attoli poſſent: Rege coacto ad vicinam deflectere portam, per quam exiret. Infauſtum profectò augurium ab occluſa ad Imperium Moſchoviticum portâ, calamitoſus docuit comprobavítque exitus.

Vix tamen ſequuntur.

Smolenſco malo omine egreditur.

Subſtiterat Rex Viaſmæ mediâ inter Smolenſcum & Metropolim Urbe, anxius de præſidiarii militis obſeſſorúmque diſcrimine, exſpectabátque indies Chodkievicii ſuis cum copiis adventum. Et ille quidem præſto adfuit, cujus explorato Rex conſilio quò arma inferenda exercitúſque promovendus eſſet, ſuaſit, ut Metropolim verſus

Viaſmæ ſubſiſtit.

ſùs contenderet, & obſeſſis ſubſidio futurus, & rebellibus metum incuſſurus: non deeſſe adhuc è Primoribus fidos conſtantéſque Principi Moſchos, ad cujus aſpectum læti advolarent, ac proinde & Vladiſlaï præſentiâ & armis conjuratorum diſſipandos conatûs. Mota ſigna jubente Rege, & vicinior Metropoli caſtris ad Fiedorouſcum poſitis conſtitit, cùm triſti perculſus nuntio audit, obſeſſos ab atroci expugnatos fame, victóſque Metropolim dedidiſſe, & contra juratam pactorum fidem Struſſium primæque notæ Tribunos carceri mancipatos, reliquos miſere excruciatos enecatóſque. Super hæc redierant mille equites præmiſſi Metropolim, qui hoſtiliter ſub ipſis excepti mœnibus, & Moſchis colloquium cum ipſis dedignantibus renuentibúſque, in fecto negotio deſperatíſque rebus retroceſſerant. Et quod ſperabatur maximè præſertim, ſparſâ ubique de adventu Vladiſlaï famâ, Moſchorum nullus in caſtris Regiis Electum Ducem ſalutaturus compellaturúſve comparuit: omniáq; viſebantur hoſtilia, op-

Promovet ſigna Metropolim verſûs.

quam deditam audit, obſeſſóſque miſere excruciatos.

Digitized by Google

oppida ab armatis inſeſſa occluſáque, pabulatores Regii ex inſidiis appetiti: ad extremùm inſtanti acri hieme gelúque, & bellandi opportunitate ſublatâ, Rex converſis ſignis aduerſis cedens fatis, primò Smolenſcum, inde in Poloniam non abſque gravi jacturâ & gloriæ & Imperii Moſchovitici, mœſtus rediit. Atque hic exitus fuit famoſæ expeditionis Moſchoviticæ, cujus initia ut læta auſpicatáque, ita exitus triſtis ac calamitoſus erat, abrupti ſucceſſûs, eluſæ ſpes, votáque ad vanum redactæ magnæ Victoriæ: Earum verò viciſſitudinum fruſtra humanus intellectus in æternitatis Sacrario inveſtigabit cauſas, quas ſolus novit cœli terræque arbiter, & cui in ipſos Reges imperium eſt.

Hoſtilia omnia experiuntur tandem hieme ingruente.

In Poloniam mœſtus redit.

Converſum repentinâ fatalíque viciſſitudine rerum Moſchoviticarum ſtatum, promtè aut reparandi, aut priſtinæ reſtituendi felicitati conſpirans in favorem hoſtium fortuna, omnem penitus ademerat modum & rationem. Namque non ſat erat unico mulctari infortunio, iiſque pulſos excedere

cedere terris, quæ ut anteà in amorem Principis Electi, ita nunc mordicus conjuratis animis in odium coaluêrē, niſi velut tralatitiis à Moſchovia turbarum ventis, Polonia ſævâ tempeſtatē à ſeditioſo milite concitatâ prope immergeretur. Et quoniam omnium quæ in Polonia unquam acciderat graviſſima hæc fuit, ſeceſſio militum turpi ſeſe invicem obſtringentium fœdere, peſſimúmque exemplum militiæ noſtræ dedit, cujus memor finitis plerumque bellis nihil feroci ore quàm fœdus ſeditionémque crepare ſolet, paucis occaſionem, progreſſum finémque, iis quoque carptim quæ à nobis ſuperiùs relata ſunt recenſitis, perſtringam.

Quem graviter militaris ſeditio afflixit.

Excitaverat ficti Demetrii Imperium recuperantis claſſicum, pleroſque viros militares, veteres Tribunos, ac Centuriones, confluxerántque permulti ac nomen ſuum militiæ dederant, partim ſpe prædæ ineſcati partim popularium ſuorum immaniter trucidatorum ultionem ſpirantes, prout memoravimus alibi. Sed in eo exercitu plurimi in-

Ejus origo, cauſa fuſiùs enarrata.

ingenio turbidi, quíque aut patria bona laceraverant, aut convicti judiciis, aut pro factis judicium timentes, rapinis, laſciviæ aſſueti verſabantur. Ab iis frequentes tumultûs, ſeditiones, erga duces contumacia orta, diſciplinam militarem corruperat; eóque promtiùs ab indulgentia Demetrii, qui ingentes opes, maxima ſtipendia, ampla donativa pollicebatur. Adveniente tandem in Moſchoviam Rege, peſſimo conſilio à partibus traducti, novis auctorati ſtipendiis, ſpe donativorum præmiorúmque illecti delinitíque ſunt, ut ſuperiùs retulimus, reclamante Zolkievio improbantéq;: quippe nihil commodi, plus moleſtiæ malorúmque ab avocato ſperandum milite, eruptu rúmque haud dubio malum in publicam irrevocabilémque perniciem prævidebat notæ experientiæ dux, monebátque Regem, fruſtra illum ad Smolenſcum ſummâ cum jacturâ temporis deſidere: ſtringendam potiùs Caſtellis arcem, quæ plures defenſioni milites, quàm excurſionibus præliiſque ab extrà committendis idoneos ſervaret

varet tenerétque, interim cum exercitu reliquo petendum Imperii caput, ſummámque rerum, & Moſchorum ſtudiis Regem ultrò, & ipſâ reï gerendæ opportunitate invitante: acceſſuras ſuâ ſponte Polonorum copias, Regi inter duos de Imperio decertantes litem dirimenti. Contrarium inſuſurrante ſuadentéque Joanne Potocio Palatino Braclavienſi, qui brevi capiendæ arcis ſpem fecerat, tantóque ejusdem contemtu, ut inter familiariùs ſecum colloquentes, non alio illam quàm gallinarii appellaret nomine. Sed ab hoc Gallinario in abſentia Zolkievii fœdè & cum clade rejectus, expertus eſt gallis ſuas ineſſe criſtas, quas ferociores erexerant, & cortem propugnaculis validam, vanum aggreſſoris riſiſſe contemtum. Et avocati quidem à Demetrio militis nullum operæ pretium ſenſit Sigiſmundus Rex: namque ſemper inſolens, contumax, ſtipendia continuò ferociter flagitans poſcénſque, ducum imperia excutiens, continuis Regem legationibus fatigabat: deinde Zolkievii regimen aſpernatus, vix

Potocius Smolenſcum Gallinarii nomine appellat

vix Alexandri Zborovii ſtudio ad Cluſinum Imperatori ſuppetias tulit, inde ad Metropolim ſervandam ductus, ſemper inter continuos motûs turbáſque degebat.

Rex militi theſaurum Moſchoviticum concedit ad perſolvenda ſtipendia.

Tumultuantem & crebriùs æra poſcentem veritus Rex, ne ſerpens in horas malum univerſos fortè comprehenſurum, ſero anteverteret remedio, dedit per Legatos facultatem diripiendi ærarii Moſchovitici, unde auro argentóque petito, ſubductis rationibus ſtipendiorum ſuorum, partem inter ſe ex æquo partirentur. Aperitur tandem felicis olim Moſchoviæ theſaurus, patuêre ſubitò opes paratûſque tot Principum, & quidquid per tantum ævi gaza continuit. Viſa tum primùm direptæ Livoniæ ſpolia, Novogardiæ Majoris aurum & argentum trecentis curribus à victore Baſilio avectum, erutus Moſchovitici cenſûs populi, quódque dites Provinciæ olim miſêre tributum. Non eſt mihi animus ſigillatim recenſêre auro ſolidas ſtatuas, menſas ex eodem fabricatas metallo, unionum qui bus Moſchorum luxus pretium mirificè

qualis ille.

 facit,

facit, copiam ingentem, crateres, ſcyphos, cruces aureas, gemmis diſtinctas, monocerotum cornua, cæteráſque potentiſſimi Imperii divitias, quarum reliquiæ in potentiorum adhuc latitant gazophylaciis, plures temporum iniquitas hæredúmque nepotantium diſtraxit inſania. Et cùm tanta rerum ſuppeteret copia, quæ exſoluendis ſtipendiis æquâ lance expenſis ſatìs eſſet, eam militaris intemperantia ad unius ſemeſtris ſeu paulò ſuprà redegit calculum. Conticuerant illi aliquantiſper accepto ineſcati auro, videbatúrque obſequii amor redire, paulóque animoſiores facti hoſtium impetum excipiebant inferebántque: mox rediit ſolita laſcivia, militiæque laborioſæ tædium, iterúmque erupit acris ſtipendiorum efflagitatio, prætexentium venientis Vladiſlaï ad Imperium moram, à quo illa ſe recepturos ſperarent. Inde raptis ſignis tumultuariè in Poloniam abivêre, ſecutæ legiones, ut diximus, Sapiehanæ pari afflatæ contagione; ultimò Smolenſci præſidiarii ad nefarios progreſſi auſûs, ſeceſſione
factâ

factâ conſpirantibus inter ſe turmis ſtationem deſeruêre.

Tres ſeditioſorum Exercitûs Poloniam invadunt.

Tres conjurati exercitûs infeſtis ſignis invaſêre patriam: ac illi quidem Demetriani milites, qui à Metropoli cognomen Metropolitanorum accepêre, Leopoli in Ruſſia ſedem figunt, novum ducem (Electum Hiſpani vulgò, noſtri Marſchalcum vocant) ſeditioſorum more creant Joſephum Lieklinium novámque ordinant Rempub. addunt Tribunos Centurionéſq; à conſiliis, conditiones fœderis conſcribunt, omnéſq; jurejurando ſeſe obſtringunt Marſchalco obtemperaturos, commune periculum communibus propulſaturos viribus, nec quieturos priùs, quàm ſtipendia ad aſſem uſque numerarentur: partitíſque ſibi ex militari deſignatione Regiis Præfecturis, in Minori Polonia boníſq; Eccleſiaſticorum, in ſingula jugera, miſerum in modum divexatis colonis, ingentia impoſuêre tributa, exigenda tam diu, quàm diu debita non ſolverentur ſtipendia. Sapiehanæ legiones pari conſpiratione unitæ Breſtiam vicinóſque Palatinatûs ſuo cum

Duces illorum Leopolim, Breſtiam, Bydgoſtiam invadunt.

Eccleſia & Regia bona divexant ſeditioſi, duce Joanne Kalinio inſedêre, paribúſque rapinis in Regia & Eccleſiæ bona debacchati ſunt. Smolenſcenſes copiæ fixâ Bidgoſtiæ ſede, electóque Marſchalco Zbigneo Silnicio in ſimile coaleſcentes fœdus, Majorem Poloniam & Pruſſiam gravi afflixêre conjuratione.

ſummo cum gemitu Colonorum & Nobilium. Audiebantur paſſim pauperum, agreſtium, Civitatúmque gemitûs, à quibus ultra rem cibariam gravis miles pecuniam ſupra neceſſitatem extorquebat: cùm hinc & inde per agros prædabundus furorem transferret, ſæviens etiam in corpora, ubi rapinæ non eſſet materia: affligebantur Cives cùm occupatis eorum domibus lautè ſeſe ſuſtentarent, ac in fortunas prælicenter invaderent. Ac ipſa Nobilitas parùm tuta erat, cùm feroces ac minitabundi ubiq; diſcurrerent, ſuſpenſis omnium animis in quam partem tam licentioſa tempeſtas incumberet. Quæ poſtmodùm cauſa fuit, ut Rex univerſorum permotus querelis Comitia indiceret: in quibus fremebant Provinciarum Delegati, damnabántque inconſultè ſuſceptam expeditio-

Rex Comitia indicit. In Feb. 1613.

ditionem, nimiſque propere, nullo æris quod ſatis eſſet proviſu: unde militis tumultuantis flagitantíſque ſtipendia multoties exardeſceret ferocia, promiſſis largè factis, magis auctâ quàm mitigatâ eorundem ſpe ampliori illectos Demetrianos milites avocatóſque temere, oneratámque exinde Regis Reique publicæ fidem querebantur. Incuſabant ejus auctores conſilii acriúſque compellabant, ut eam quam in avocandis à Demetrio copiis obligaſſent fidem, ſuarum diſpendio fortunarum exſolverent eliberarént que, quæ iniquè Rempub. à duorum triúmve inconſulto errore afficeret. Objiciebant denique Nuntii Terrarum neceſſitatem populorum, exhauſtas ingenti exactione Provincias, palámque intercedebant, ærarii difficultatem obtendentes: eóqe cum impetu, qui abrupto Comitiorum curſu tumultuantes importuno abitu domum impelleret. Sed plerique & conſilii & animi moderatioris retinuêre præcipites, aſſerentes: intempeſtiviùs jam inquiri in tantæ calamitatis cauſas, cùm ſeditioſus

Ordines inconſultè ſuſceptam Expeditionem damnànt, & tumultuantur.

ſus miles omnes inſideret Provincias expilarétque, unde plus lucri rapinarúmque, quàm ex eorum bonis qui olim ipſius à Demetrio avocandi auctores fuerant, derivaret: liberandos primùm metu populos, pòſt inſpicienda malorum origo caſtigandáque pertinacis conſilii temeritas. Enimuerò poſt multas controverſias difficultatéſque pecuniam ad ſolvenda fœderatis militibus ſtipendia decernunt.

Tandem pecuniam decernunt,

Jam eò proceſſerat militis inſolentia, ut exutâ omni erga Regem reverentiâ, ſpretâ Senatûs auctoritate, Ordinibus contemtim habitis, ampliora ſibi æra deberi acris minaxque & implacabilis exigeret. Námque ultra ſtipendia, infinita expoſcebant donativa, mercedis pactiones: quæ omnia in unam redacta ſummam decem milliones vulgarium florenorum efficiebant. Cùm verò rationes tributorum à proximis collectorum Comitiis non ſuppeterent, convocatis iterum Rex Varſoviam Ordinibus conquirendæ pecuniæ iniit modum, quæ partim ex publico promta ærario, partim à nonnullorum

qua non ſufficit, iterum convocatiis Comitiis, alia decer-

rum oppignoratâ ſuppellectili, partim ab amplioribus imperatis tributis, denique à liberalitate Sacri Ordinis hominum, Præfectorúmque bonorum Regiorum conquiſitâ, vix tam immanem complevit charybdim, placatóſque reddidit, cùm eam inſolentiam licentiámque ultra biennium impune exercuiſſent. Pudet pigétque paucorum libidini Poloniam veluti ſervili addictam obſequio tributariam fuiſſe, nec ſine rubore leget poſteritas, vix à millibus quindecim tam potens Regnum velut fræno injecto pro libitu circumactum fuiſſe. Libertatis id noſtræ vitium eſt ſeu potiùs licentiæ, publicæ patrocinari inſolentiæ, pœnáſque retardare ſcelerum: cùm factionibus ambitioni noſtræ inſervimus, illarum auctores fovemus, ſubitæ occaſioni admovendos, non abſque exitio Rerum publicarum. Et rogati quidem in ſecretiori conſilio à Rege ſententiam Primores, quâ ratione cenſerent compeſcendam fœderati militis ſeditionem: Zolkievius ſupremus Copiarum dux animoſè diſſeruit: fruſtra à benigni-

nitur contributio, & ſeditioſi conquieſcunt.

in Decembr. 1613.

Zolkievius ſuadet compeſcendam ſeveritate ſeditionem.

tate remedium peti, quod à ſeveritate arceſſendum foret, præcidenda eſſe nefariorum fœderum militi exempla: quippe ſi nunc leniùs habeatur, prædarum rapinarúmque dulcedo deguſtata, everſura caſtrorum diſciplinam, erumpet ſæpius in publicam damnoſámque perniciem, nullâ poſthac revocanda continendáve lege. Nondum ita vires fractas attenuatáſque videri, quas paucorum libidini opponere promtum non eſſet: committeret ſibi Rex ac Reſpub. eam Provinciam, non defuturos modos comprimendæ caſtigandæque ſeditionis minori compendio, nec Rempub. ſervili exemplo, ad nutum ferocientium ac fallaces calculos, tot æris profuſuram myriades.

Negant alii.

Non acceptata tunc fuit ſententia Zolkievii, ſuadentibus pluribus haud irritandos ſeditioſos, quorum paucitatem fruſtra obtendi, quæ licentioſorum manipulis ſigno dato facilè ad turbas tumultûſque confluentibus, ſuppleri poſſet. Eſſe illis inſuper cognatos, affines, amicóſque præpoten-

tes,

Digitized by Google

tes, neque paſſuros hanc ſuo ſanguini inferri contumeliam, quorum caritatem amori patriæ præhaberent. Numerandam itaque ociùs pecuniam, eâque mitigandos, iiſque curis Rempub. liberandam: inpoſterum Conjurationes ejuſmodi ſeveris coërcendas legibus, capitalíque autorum & complicium vindicandas ſupplicio. Prævaluit lentiora ſuadentium ſententia, ne tamen crimen impunitum maneret, contracta ad nonnullos pœna, qui tantum ſcelus expiarent. Cieklinius & Jaikovius incentores anteſignaníque ejus ſeditionis, & Valerianus Stawski cùm ad dicendam non comparuiſſent cauſam, infames pronuntiati proſcriptíque ſunt. Cæteri quamvis noxii appellati, in ipſo Senatu patronos habuêre. Sed neque ea lenitas, (cùm majori ſeveritati tum locus eſſet) neque leges poſtmodùm valuêre: paucis namque interjectis annis Moſchoviticâ ſeditione infamem Alexandrum Kovenicium conjurantis impune militis à Chotimenſi bello coryphæum, veteres exercentem rapinas, ſuo damno vidit hor-

& prævalent, paucis tantummodò punitis.

Lubienius de ſtatu Rerum Polonicarum.

cum Turcis geſti.

horruítque Reſpub. Unicum illa tempora poſteris dedêre documentum, quid poſſit valeátque in ſua cauſa concors Polonia, cùm à fœderato lacerata milite exhauſtáque, attritis colonorum facultatibus, interceptis inſeſſíſque Regiis Eccleſiæque bonis, tantam pecuniæ contulit ſummam intra unius anni decurſum, ad quam contribuendam ditiſſimæ gemerent Provinciæ: ultra viginti milliones, ſi cenſum in ſingula jugera impoſitum adjicias, accepêre pauci ſeditioſi, enorme & crudele profectò ab ingratis Civibus à patria extortum ſpolium.

Quantum tunc Polonia contribuerit.

Interea Moſchi à Vladiſlao deficiunt.

Sed me longiùs occaſione atrocis ſeditionis provectum, rerum narrandarum ordo iterum in Moſchoviam redire jubet, ubi Regiarum partium potentia ac fama indies decreſcebat, urbiúmque & populorum quotidie deficientium auxiliis imminuebatur. Liberi itaque Moſchi omni metu ac ſolicitudine, incidendum aliquando vinculum quod illis cum Vladiſlao Magno Duce Electo intercederet, decernunt, qui obedientiam exigeret à populis ut ſuis, eos tamen adven-

adventûs ſui deſiderio, contra datam à Zolkievio fidem tamdiu exſpectatus arceſſitúſque fraudaſſet, à cujus & præſentiâ Moſchoviam animandam, & potentiâ defendendam ſperaſſent. Ejurato igitur obſequio Vladiſlao, eò fidentiùs, quò promtiùs lubrica gentis fides tanti criminis noxios abſolveret, novum ſibi Principem Michaëlem Fiedorovicium Roſtovienſis Metropolitæ captivi apud Regem filium unamines delegêre, & ſacramentum Electo Duci volentes lubentéſque dixêre. Vix ille pueritiam egreſſus erat, ſed quia Familiæ Veterum Moſchoviæ Ducum ſanguine junctus, ideo prælatus cæteris. Moverat ille affectandi aliquando Regni Zolkievio ſuſpicionem; verùm ætatem tantis imparem auſis videns, præſertim paterno deſtitutam conſilio ac ope, quem cum Gallicino homine impotenter ambitioſo ſpecie legationis amoverat, difficulter puerum in ejus abſentiâ tumultuantis Moſchoviæ throno imponi poſſe exiſtimabat, præſertim multorum factioſorum ſciſſis votis deſideriíſque,

Michaëlem Fiedorovicium in Magnum Ducem eligunt, jurántque.

que, & fortaſſe id culmen ambientium.

Primum facinus novi Principatûs fuit Marinæ Impoſtoris Demetrii conjugis cædes, quæ perpetuo fidóque aſſeclâ Zarucio comitante ſuas adhuc partes ope Donenſium Coſacorum fovebat: quibus partim pretio corruptis, partim cæſis diſſipatiſque Calugâ filium ſecum trahens parvulum, Aſtracanum profugerat. Ac ea quidem Provincia maxima vaſtiſſimáque Perſidem verſùs procurrens, Marinam ejúſque filium conſtanti adhuc ſequebatur fide, reverentiámque Principi debitam exhibebat, cùm miſſus eſt ab urbe propere Joannes Odoievius, qui fugitivam retraheret, Aſtracani populos novi Ducis manciparet obſequio, ſacramentóque adigeret. Et is quidem ſummâ celeritate confecit negotium: quippe & populos Michaëlis Fiederovicii ultro ſeſe dedentes Imperio adjecit, & Marinam navi à Zarucio impoſitam, vicinámque per mare Perſiam fugâ petentem*, intercepit. Retrahitur itaque ab Odoievio adducitúrque, tum Magni Ducis juſſu

Marinam Impoſtoris conjugem cum Zarucio Aſtracanum fugientem retrahi jubet.

Eam aſſequitur Odoievius adducítque, quæ ſtrangulatur.

juſſu Marinæ fauces eliſæ fractæque, filius ſuſpendio necatus. Zarucius palo infixus: infamem omnes miſerandúmque vitæ exitum habuêre. Scio à nonnemine mortem Marinæ quaſi ſubter glaciem aquis immerſæ enarratam; ego verò gravem auctôrem & rerum Moſchoviticarum peritiſſimum, fidentiùs veriúſque ejus Commentariis inſpectis ſecutus ſum. Primarias olim Moſchoviticæ tragœdiæ perſonas non decet abſque brevi, quod in aliis fecimus, præterirè Elogio, ídque jam paucis includo verbis. *Zarucius palo infigitur.*

Et Marinæ genus à Domo non tam in Poloniâ, quàm in Bohemia pervetuſtâ clarum illuſtréque fuit. Avus Ferdinandi Primi Imperatoris iram veritus cujus offenſam excitaverat, è Bohemia, relicto antiquo Mniſciæ familiæ Magna Konczyce dominio, in Poloniam regnante Sigiſmundo Primo migravit: maximíſque à Rege auctus honoribus, uxorem duxit Nicolaï Kamieniecii Podoliæ Palatini ſupremíſque exercituum ducis filiam, è qua præter aliam numeroſam prolem ſuſcepit Georgium Palati- *Elogium Marinæ.* 1508.

latinum Sendomirienſem, is verò primo connubio Tarlonum domui per matrimonium inſertus, Marinæ pater fuit belli Moſchovitici fax incentórque. Certè Zolkievius in exordio Commentarii à ſe militanter conſcripti relictíque, petito è Philippo Cominæo nobili Hiſtorico exemplo, Mniſcium Briſſoneto comparat: útque hic vir cætera umbraticus leviſque Carolo octavo Galliæ Regi belli Neapolitani auctor fuit, initio quidem fauſti fortunatique, ſed exitu triſtis ac calamitoſi: ita ille temeritate ſuâ bellum Moſchoviticum arceſſivit, cujus principiis extrema non reſpondêre, tantis Poloniæ arceſſitis cladibus, quantæ ad nobiliſſimum Regnum peſſundandum ſatìs eſſent. Cæterùm Marina uni juncta Demetrio, ut inauſpicatò, ita pari fortunâ alteri homini fœdiſſimo ignoto, prout diximus; nullâ pudoris, præcipuè dominandi curâ tenaciſſimè adhæſit, bonis juxtà maliſque artibus imperandi cupidiſſima. Namque veſtitu, dum opus eſſet, ſexum mentiri, equum conſcendere, contubernia militum adire, prehen-

henſare, immiſſis emiſſariis turbas ciêre, pollicitatione, & ſi tantum ſuppeteret æris largitione corrumpere, hortari, blandè in animos influere, ſpem victoriæ, prædas oſtentare militaris fæmina perbellè noverat. Ad extremùm ut regnaret, patriæ etiam immemor, delatas ſibi, ne regios impediret conatûs maritóque (ſi is tantùm erat) Præfecturas Samborienſem ac Grodnenſem cenſûs prædivitis ſprevit, procaci ore hæc Regi referenda imperans: Cederet Rex Cracoviâ Demetrio, haud gravatè Regem à ſuo Duce Varſoviam dono habiturum. Ita tandem impotens animi, nimiâque libidine dominandi flagrans fæmina immoderatæ cupidinis luit pœnas.

Quoniam verò & Zarucii in bellis Moſchoviticis clarum nomen fuit, hæc de fido Marinæ comite ſtrictim addo. Tarnopoli natum Tartari excurſione in Ruſſiam factâ captivum in Tauricam duxerant, inde adultior ad Coſacos Tanaïs ripam inſidentes vulgò Donenſes profugit, feliciqúe armorum tractatione in virum militarem evaſit, *Et Zarucii.*

mox & copiarum ducem: quas Demetrio ſubſidiarias adduxit. Gratus Impoſtori, at Rozynio exercitûs Demetriani Præfecto gratior: quippe, inquies, per ancipitia libenter fortunam provocabat, mirè pugnax feróxque, ad depoſcenda pericula projectus, mandata ociùs exſequi, ad nutum Rozinii turbidos mactare, undis immergere, capite truncare promtus expeditúſque. Laborum patientiâ admirationi erat, ubi aut neceſſitas cogeret, aut ſpes alliceret. In caſtris ad Tuſinum ipſius vigilantiæ permultùm debuit Rozynius: namque hic crapulæ deditus, Zarucii curæ expertæque virtuti caſtrorum diſciplinam vigiliáſque committebat, quas inſomnis diligénſque obibat, conatûs hoſtium explorabat antevertebátque, ad extremùm illius indefeſſo ſtudio ordo diſciplináque caſtrorum innitebatur. A Demetrii partibus ad Regias acceſſerat, verſatúſque tantiſper in caſtris ad Smolenſcum, pòſt Zolkievium ſecutus, prælio ad Cluſinum interfuit, ibidémque fortiter & egregiè ſe geſſit: offenſus deinde Joan-

Joannem Solticum virum apud Moſchos celebrem clarúmque majore in pretio à Zolkievio haberi, colíque impenſiùs, ſibi verò minùs venerationis exhiberi, quaſi plura ſuìs deberi meritis exiſtimaret, híncque indignatione conceptâ iterum ad Demetrium infami ſe polluit transfugio, à morte illius rebellibus mixtus cum Regiis conflixit: ad extremùm Marinæ redditus addictúſque homo volaticus enorme ſibi arceſſivit fatum.

Moſchi omni metu liberi ſuo duci electo parent.

Nihil jam in Moſchovia comparebat quod ampliùs timeri poſſet, præciſâ omni turbarum factionúmque ab intùs materiâ, univerſis Michaëlem pronis populorum ſtudiis prævalidum adorantibus, priſtináque Ducum Majeſtas ac veneratio poſtliminio reſtituta, afflictum recreabat Imperium: reſpirantibus Provinciis à clade vaſtitatéque, quas ſtabilis Unius dominatûs in priſtinum reponebat ſtatum. Jam verò turbis ac ſeditionibus implicata Polonia, veluti Moſchoviæ rapinas domeſticâ expiaret clade, exhauſta enervatáque ægre animos viréſ-

que tam citò reſumtura videbatur, nulla ampliùs vindictæ curâ bellíque continuandi, ad quod reſumendum (ne Ordines conſentirent) Comitia irrita fuerant. Hinc Moſchis majora audendi initium occaſióque fuit; ſcribunt exercitûs, fines Lithvaniæ infeſtis populantur ſignis, & qui antè miti depreſſíque, nunc elati ferocioréſque Smolenſco recuperando magnis incumbunt viribus.

Poloni bellum continuare nolunt. In Februario. 1615.

Moſchi animos reſumunt, Smolenſcum obſident. 1614.

Miſerant illi quidem paulò antè ſplendidam Legationem ad Matthiam Cæſarem Lincii tunc agentem, ejus auctoritatem implorantes ad controverſiam cum Polono componendam. Turcarum Imperatore idem per Legatum ſuum apud Matthiam pro Moſchis contendente. Nec diſtulit Cæſar, è cujus mandato properaverat ad Comitia Polona Jacobus Heidelius, ejúſque curæ ac prudentiæ arbitrium commiſerat. Et is pertæſos belli Ordines invenit, adjunctíſque ſibi viris primariis tam Senatorii quàm Equeſtris Ordinis quibus ſive perpetuâ ſive ſequeſtrâ pace negotium componendi

Matthias Imperator mittit Legatum ad Moſchos, cui Delegati è Polonis adjunguntur.

nendi facultas conceſſa erat, in Moſchoviam ivit; ſed jam à pacis ſtudio abhorrentem. Namque reperêre Legati circumvallatum obſidione Smolenſcum, ad quod recuperandum omnes vires conatûſque intenderant, tantò ſecuriores obtinendæ per vim arcis, quantò nihil auxiliorum è Polonia æris militíſque vacuâ ſperarent. Ne tamen humanitate poſtpoſitâ barbariem omnino ſuis moribus innatam proderent, mittunt ſuos quoque Delegatos, (veluti id honori Cæſaris darent) locum, tempus aſſignant, audituri quid Cæſareüs Legatus noſtríque adferrent. Et moniti primùm ad optatæ concordiæ rationem ineundam, potiſſimum medium eſſe, ſi legitimo Principi Vladiſlao, quem liberi liberis elegiſſent ſuffragiis, juratámque ſpopondiſſent fidem, debitum reſtituerent obſequium: fremitu exorto indignabundi reſpondêre, fruſtra jus ſuum prætendere Vladiſlaüm, qui contra Sacramentum à Zolkievio præſtitum adventûs ſui morâ, patríſque ambitione ipſorum eluſiſſet vota: id ſibi ille imputet,

Inſtituitur ab utrinque colloquium.

jam ſe Electo inauguratóque Magno Moſchoviæ Duci Michaëli Fiederovicio non tantùm obſequium, ſed vitam & ſanguinem debere. Interpellati de induciis aut pace perpetuâ ſeriò tractandâ: eam habituros inquiunt facilè Polonos, ſi iis, quas proponerent, acquieſcerent conditionibus. Et propoſuêre nonnulla capita adeò ſuperbè contemtímque compoſita, quæ non media, ſed extrema viſa ſunt: facili conjecturâ quem finem iſtud habiturum eſſet colloquium. Nam ut aliqua ſummatim referam, inituros ſe cum Polono concordiam ſpondebant, modò Smolenſcum & arces ablatæ in ipſorum manum reſtituerentur: modò undecies centena millia pro expilato ærario, exuſtâ direptâque Metropoli, vaſtato deſolatóque Imperio à Rege Ordinibúſque perſolverentur. interim Principis Vladiſlaï jus ad Imperium Moſchoviticum nec nominandum. Et hæc quidem condita fuerunt eo tempore, quo depreſſi jacentéſque Polonorum animi ad belli mentionem horrebant: ideóque poſſe illis imponi

Moſchi duriſſimas proponunt Conditiones.

quæ-

Digitized by Google

quæcunque onera certò ſibi perſuaſerant. Tandem quæſita hæc conditionum extrema, irritos fecere tractatûs, colloquiúmque. Interim in ſummo diſcrimine verſabatur Smolenſcum ab hoſte & fame atrociſſimè impetitum. Et famem quidem Caroli Chodkievicii ſupremi Lithvaniæ Ducis vigilantiâ, Alexandri Sapiehæ Præfecti Orſanenſis operâ, per medios hoſtes ſummâ induſtriâ fortitudinéq; in volumine legum ad memoriam poſteritatis laudatâ, irrumpentis, bis re cibariâ invectâ depulit, tertióque immiſſo Januſſio Kiska Præfecto Parnavienſi, præſidiarios exhauſtos ſolâque fide in patriam & amore gloriæ alacres, annonâ recreavit. Hoſtis verò ab Alexandro Goſievio non ſine fortis bellicoſique viri elogio à nobis ſæpius dicti dicendíque, poſt crebras velitationes pugnáſque propitio collatas Marte, è çaſtellis ejectum extruſúmque, obſidionem deſerere coëgit. Dignus ſpectatæ fortitudinis dux, qui liberatæ Urbis arcíſque titulum indueret, quem à benignitate Sigiſmundi Regis Palatini

Tandem irriti fuêre tractatûs.

Chodkievicius Smolenſco fert opem primò per Sapiebam.

Vide Conſtitutiones 1616. Lithvanicas.

Deinde immiſſo Januſſio Kiska.

Alexander Goſievius ultimò ab obſidione liberat.

latini Smolenſcenſis dignitate auctus accepit, retinuítque quoad vixit.

Bellum tandem Moſchis indicitur.

Expergefactis tandem à gravi ſomno Ordinibus, partim admotis ad Lithvaniæ confinia ab excurrente hoſte facibus, fumantibúſque pagorum ac Civitatum incendiis, partim recurrente avitâ imò & nuperâ gloriâ inſultantíſque hoſtis multoties ſub jugum miſſi ſtimulati ferociâ, bellum publicâ auctoritate Comitiorum decernunt: cujus ſumma omnium conſenſu facilè annuente Rege ad Vladiſlaüm Principem defertur, eíque jus ſuum armis perſequi permittitur.

1616. Ejus gerendi ſumma Vladiſlao Principi defertur.

Diſplicebat Ordinibus præteritæ expeditionis modus, qui in eas anguſtias diſcriménque Rempub. adduxiſſet, atque recenti edocti malo, adjunxêre Principi Vladiſlao viros & natalium ſplendore & armorum tractandorum peritiâ inſignes, qui militaribus adeſſent conſiliis, belli gerendi ſimul cum ducibus expenderent rationem moderarentúrq;, geſtorum ſeriem in publico aliquando Comitiorum conſeſſu reddituri. Eorum verò nomina cognomináque

hæc

hæc fuêre: Andreas Lipſcius Epiſcopus Luceoriæ, Staniſlaüs Zoravinius, Conſtantinus Plichta, ille Belzenſis, hic Sochaceviæ Caſtellanus. Leo Sapieha Magni Ducatûs Lithvaniæ Cancellarius, Petrus Opalinius Præfectus Sremenſis, Balthaſar Stravinius Præfectus Mozyrenſis, Jacobus Sobieſcius Marci Palatini Lublinenſis filius, Andreas Mecinius. Et paſſim quidem per univerſam Poloniam ſummo cum fervore claſſicum intonuerat, cæterùm ſecretiori mandato circumſcripta Delegatorum poteſtas erat, tempúſque bello ducendo definitum. Quoniam verò arcanum mandatorum libellum qui clàm cæteris fuit, manu Laurentii Gembicii Archi-Epiſcopi Gneſnenſis Primatis Principis, tum & Felicis Kriſcii Regni, Leonis Sapiehæ Lithvaniæ Cancellarii, Jacobi Sczavinii Nuntiorum Provincialium Præſidis ſeu Marſchalci ſubſcriptum, in authographo inſpexi, ejus hîc ſummam paucis referam.

Adduntur Delegati ſeu Commiſſarii.

Datus Varſoviæ 4 Junii *1616.*

Principiò Ordines ſuam aperiunt ſententiam, ſe Majeſtatis Regiæ accedente conſen-

Inſtructionis illorum ſumma.

ſu voluntatéque publicè Moſchis bellum denuntiare, privatim optare unicè tranquillandi negotii celeritatem: flagitantibus id impenſè Reïpub. incommodis damníſque, quæ nuperæ expeditionis haud proſperi eventûs invexiſſent. Deinde addita eſt juramenti forma, quam ſinguli Delegati officium ſuum auſpicaturi dicerent: videlicèt ſe omnibus mandatis ſcripto comprehenſis ex fide conſcientiâque obtemperaturos, atque ſive in bellicis conſiliis, ſive in tractatibus cum hoſte de pace ineundis, ſincerè, candidè, & è bono ac commodo Reïpub. acturos. Adhæc pecunia ab Ordinibus ad hanc ſolam expeditionem nec in alium uſum expendenda, collata conferendáque Delegatorum committitur curæ, illorum cum ſcitu arbitrióque à Quæſtoribus Regni Magníque Ducatûs Lithvaniæ diſpenſanda diſtribuendáque. Providerent verò ii, ut æri in Comitiis imperato, & impenſæ bellicæ, & numerus copiarum reſponderet: ultrà nullatenus augendus, & miles ne majora ſolito nec ultra Comitiorum præſcriptum poſce-

Digitized by Google

poſceret ſtipendia. Tribuni verò & Centuriones juxta patentes literas pro delectibus habendis obtentas, plenis nec imminutis comparerent ſignis: id verò ex recenſito luſtratóque ad amuſſim exercitu conſtaret. Quodſi verò impenſas aut iniquior Martis alea, aut longior ducendi belli neceſſitas exhauriret, arriperent non inviti, ſi ſe offerret, decoram paciſcendi cum hoſte occaſionem, & juſtis æquíſque tranſigerent conditionibus. Vladiſlai verò Principis eò flecterent animum, ne ſe alienum à conſiliis glorioſæ pacis præberet, Reïque publicæ potiùs morem gereret, quàm dubiæ fortunæ incertíſque bellorum eventibus cauſam ſuam concrederet. Quodſi proſperam ad capeſſendum Imperium viam Principi aperirent fata, tum voti compotem obteſtarentur Vladiſlaüm, ut Regis Patriæque ſuæ memor, eas firmaret juramento conditiones, quas in diplomate manu ſuâ ſubſcripto ſervaturum ſe ſanctè pollicitus eſſet.

Imbutis in hunc modum arcanis mandatis à Rege Ordinibúſque, habebantur paſ- *Delectûs militum imperantur.*

ſim per Provincias delectûs, confluente ad arma promto milite nobilitatéque, quæ Principem Vladiſlaüm jam ſuo ductu auſpiciiſque bellum rebelli inferentem Moſchoviæ comitaretur. Sed tanti apparatûs ſtrepitûsque armorum reliquum anni conſumſêre dilatâ in ſequentem expeditionem.

1617.

Quis univerſo Exercitui præfici deberet quæſitum.

Quem verò Rex univerſo exercitui cum imperio præficeret, deducendíque Principis curam committeret, ambigebatur: plerique Staniſlaüm Zolkievium ſpectabant, virum domitâ Moſchoviâ clarum celebrémque, & qui pro Vladiſlao Electo Magno Duce ſiſtendo juratam interpoſuerat fidem, conditionibúſque in rem ejuſdem tranſegerat, ſummæ apud illos venerationis auctoritatíſque: ſed ille ſpreti ſui conſilii memor, quod inverſo jam rerum ſtatu tardiùs Rex ſuſciperet, & quam olim obtinuerat venerationem auctoritatémque, eviluiſſe ratus, verebatur, ne objecto etiam ſibi perjurio contemtui deſpicatuíque haberetur, ac proinde id muneris conſtantiſſimè recuſavit, ſumto prætextu ab ingruentibus

Zolkievius id muneris detrectat.

bus à Turca periculis, qui miſſo Skinder Baſſa valido cum exercitu confiniis Ruſſiæ imminebat, Coſacorum irruptiones ultu-rus. Arceſſito tandem Carolo Chodkievi-cio ſuprêmo Militiæ Lithvaniæ Præfecto, & Principis deducendi dignitas, & armorum regimen ipſius curæ commiſſum eſt.

Suſcipit Carolus Chodkievicius.

Appetente itaque Vere Anni Milleſimi Sexcenteſimi Decimi Septimi Vladiſlaüm itineri accinctum, Laurentius Gembicius Archi-Epiſcopus Gneſnenſis eleganti graví-que in præſentia Regis compellavit ſermone. Et Regi quidem primùm gratulatus eſt, quòd tam excelſæ indolis filium, maximam Domûs ſuæ auguſtæ ſpem, Electum Magnum Moſchorum Ducem ad capeſſendum mitteret Imperium: hunc verò pro ſua Primatis Primíque Principis auctoritate monuit: coleret pietatem, juſtitiam, in milite coërcendo opportunam adhiberet ſeveritatem, fortitudinem à temeritate diſcerneret, viros graves prudentiâque conſpicuos familiares haberet, animum in adverſa fortuna moderatum gere-

Laurentius Gembicius Archi-Epiſcopus Vladiſlaüm itineri accinctum eleganti ſermone compellat.
5 April.

Digitized by Google

ret, iiſque excitaretur majorum ſuorum exemplis, quæ Caſimirus, Joannes Albertus Poloniæ Reges, & Pater Sigiſmundus cum penè id ætatis eſſet, cùm ad Regnum liberis arceſſeretur ſuffragiis, abunde præberent. Meminiſſet verò ante omnia Patris, cui venerationem obſervantiámque Filius in altiſſimo poſitus Imperii culmine jure Divino humanóque deberet: ad extremùm fauſtam itineris apprecationem iis concluſit verbis: I decus I noſtrum felicibus utere fatis. Gravis temperatúſq; & verborum ſententiarum exemplorúmque pondere Archi-Epiſcopi ſermo elicuit Regi & Principi lachrymas: cùm hic rupto, quo omnes defixi ſteterant, ſilentio, ſuccinctè facundéque reſpondit: Virtutes quas tantopere cum fauſta itineris apprecatione Archi-Epiſcopus commendaret, ut natalibus ſuis dignas amplecti ſe velle, in quibus præcipuum Regnorum columen baſimque eſſe ſciret, Reipub. Polonæ ita ſe memorem victurum, ut à ſua promta propenſáque voluntate optima ſibi quæque polliceri exſpectaréque poſſit. Sereniſſimo

Reſpondet Vladiſlaus.

mo verò Patri quid obſequens deberet filius, perbellè ſe noſſe: duraturam ubicunque eſſet terrarum ſuam erga optimum Parentem, quoad viveret, obſervantiam, nec diſſolvendum unquam niſi ab extrema lethi horâ dulciſſimi affectûs vinculum. Finito ab utrinque ſermone Archi-Epiſcopus obtulit diploma Vladiſlao ſubſcribendum: id verò quandoquidem nullibi inſpexi, nec hactenus compertum habeo, fruſtra ejus contenta lector à me exſpectabit divinandi ignaro, nec niſi certa exploratáque literis mandare ſolito.

ſubſcribitque oblatum ſibi diploma.

Poſtero die imploratâ in templo Varſoviæ principe S. Spiritûs ope, Sacris operante Archi-Epiſcopo, Vladiſlaüs ante maximam conſiſtens aram, ab ejus manibus ſacratum ſolenni precationum ritu gladium vexillúmque accepit, peractâque bene precandi Cæremoniâ, rectà in ſumma populorum fauſta lætáque apprecantium frequentiâ, partim occurſantium, partim vias, ſpecularia tectáque inſidentium ſpectantiúmque, ad navem ſe contulit, Viſtulam tranſmiſſurus:

6 April. *Templum adit, Gladium & Vexillum ſacratum accipit.*

rus: Rege, Reginâ, Infante Sueciæ univerſâ aulâ deducente comitantéque, itérque extendente ad duodecim leucarum ſpatium (tantum enim Wilizyska à Varſovia diſtant) ubi à loci Domino Joanne Goſtomſcio Palatino Inovladiſlavienſi ſplendidè lautéque habitæ ſunt Majeſtates. Acceſſit grata hoſpitis in Principem liberalitas, oblata videlicet Centuria peditum, ut lecta ita & deinceps ipſius ſuſtentanda ſumtibus. Jam poſt unius diëi ſpatium inter læta hilariáque, mutuis auguſtæ Domûs ſolatiis datum, Rex Varſoviam, Princeps Lublinum verſûs abiit. Et ab utrinque non abſque maximo doloris cenſu digreſſi ſunt, cùm Filius procidens, Patris pedes arctè complexus valediceret, Pater verò manantibus ubertim lachrymis filii exoſcularetur caput. Certatum deinde à Proceribus obſequio promtiſque erga Principem ſtudiis, abeuntem ultrò comitantibus Joanne Goſtomſcio Inovladiſlavienſi, Joanne Danieſovicio Ruſſiæ Palatinis, Raphaële Leſcinio Caſtellano Viſlicienſi, Nicolao Wolſcio

Abit Varſoviâ, deducente eum Rege ad domum Goſtumſcii Palatini Inovladiſlavienſis.

Ultimò Patri valedicit.

Deducitur Lublinum à viris primariis.

ſcio ſupremo Regni Marſchalco, Nicolao Danielovicio Quæſtore Regni, Chriſtophoro Zbaraſcio Præfecto ſtabuli Regii, Paulo Dzialynio Bratianenſi Præfecto, Jacobo Sobieſcio, cæteràque nobiliſſimorum juvenum coronâ cinctus Lublinum progreſſus eſt. Atque urbi propinquum excepit loci Præfectus Jirlejus Caſtellanus Biecenſis cum inſigni nobilium globo, Magiſtratu Civiúmque militariter comparentibus ſignis, deduxêre etiam in Urbem obviàm progreſſi Kaſimirſcius Epiſcopus Camenecenſis, Hieronymus Chodkievicius Caſtellanus Vilnenſis, Conſtantinus Dux Oſtrogiæ, & plerique alii numeroſo cum equitum peditúmque ſplendido comitatu. Lublini ſalutantium officiis dies aliquot dedit, ubi Parlamenti Præſes, qui tunc erat Martinus Tulibovius Judex Terreſtris Breſtenſis, Collegii totius nomine Principi longâ oratione venerationem exhibuit, & Joannes Dux Oſtrogiæ Caſtellanus Cracovienſis adventum felicémque ulterioris expeditionis ſuſceptæ ſucceſſum, gratulatus

Ubique honorificè excipitur.

Luceoriam movet.

eſt. Inde Luceoriam movit ac in tranſitu Volodimiriæ die Chriſto in cœlum aſcendenti feſto ſubſiſtens, templum ritûs Græci Romanæ devotum obedientiæ viſitavit, adfuítque Liturgiam peragenti Moracovio Epiſcopo, moréque illius Orientalis Eccleſiæ poſt verbis conceptis apprecationem ſolennem, Vexillum Moſchovitico ſtemmate inſigne conſuetâ ſacratum Cæremoniâ, Eudakino nobili Moſcho tenendum portandúmque tradidit. Secuta hinc magna Ruſſorum lætitia applauſúſque, at major Vladiſlaï fama, quaſi eorum populorum ſeſe accommodantis ſacris pietatíque, à quibus Religionis ſuæ apprime tenacibus Imperium ſibi delatum prætenderet.

Volodimiriæ Græci ritûs Liturgiam audit.

Angebat vehementer Vladiſlaüm expeditionis ſuæ remora, quam Turcarum ad bellum Poloniæ inferendum ingentes tunc feciſſent apparatûs: ita ut & ipſe in Ruſſiam divertere diutiúſque Luceoriæ degere cogeretur, & inſuper exercitu ſuo minui, cujus potiorem partem ad Zolkievium mittere neceſſe habebat. Et jam Skinder Baſſa, Tur-

Moleſtè fert ſe diutiùs Luceoria detineri.

Turcicis, Moldavicis, Valachicis, Tranſylvanicis, quas Betlehem Gabor ducebat, copiis auctus, potentem exercitum finibus Poloniæ admovebat, cùm Vladiſlaüs acceptis à Rege literis Luceoriâ movit Cremeneciam verſùs, ac in itinere Dubnæ reverſum Andream Szoldrſcium Præpoſitum Gneſnenſem, ſuum verò Cancellarium à Zolkievio, quò ablegatus erat, reperit, qui retulit temerarium videri Zolkievio, Vladiſlaüm ſeſe in occurſum tanti periculi objicere, improbaréque tam feſtinatum Luceoriâ abitum, ubi ſubſtitiſſet tutiùs: interim ſuadere, contineret ſe Cremeneciæ cum una legione peditum, reliquis verò copiis ductore Martino Kazanovio ſuos augeret exercitûs. Non arriſit conſilium Zolkievii Vladiſlao, qui quandoquidem jam caſtris duobus à Cremenecia milliaribus conſediſſet, ne quid famæ ſuæ detraheret, eadem ad Zbarazium oppidum promovere locaréque conſtituerat: inde verò & copias ad Zolkievium mittere, & ipſe loci munitione opportunitatéque fretus, cum ſuo peditatu

Cremeneciam verſùs abit, ubi ut ſe contineret Zolkievius ſuadet.

eſt. Inde Luceoriam movit ac in tranſitu Volodimiriæ die Chriſto in cœlum aſcendenti feſto ſubſiſtens, templum ritûs Græci Romanæ devotum obedientiæ viſitavit, adfuítque Liturgiam peragenti Moracovio Epiſcopo, moréque illius Orientalis Eccleſiæ poſt verbis conceptis apprecationem ſolennem, Vexillum Moſchovitico ſtemmate inſigne conſuetâ ſacratum Cæremoniâ, Eudakino nobili Moſcho tenendum portandúmque tradidit. Secuta hinc magna Ruſſorum lætitia applauſúſque, at major Vladiſlaï fama, quaſi eorum populorum ſeſe accommodantis ſacris pietatíque, à quibus Religionis ſuæ apprime tenacibus Imperium ſibi delatum prætenderet.

Volodimiria Græci ritûs Liturgiam audit.

Angebat vehementer Vladiſlaüm expeditionis ſuæ remora, quam Turcarum ad bellum Poloniæ inferendum ingentes tunc feciſſent apparatûs: ita ut & ipſe in Ruſſiam divertere diutiúſque Luceoriæ degere cogeretur, & inſuper exercitu ſuo minui, cujus potiorem partem ad Zolkievium mittere neceſſe habebat. Et jam Skinder Baſſa, Tur-

Moleſtè fert ſe diutiùs Luceoriæ detineri.

Turcicis, Moldavicis, Valachicis, Tranſylvanicis, quas Betlehem Gabor ducebat, copiis auctus, potentem exercitum finibus Poloniæ admovebat, cùm Vladiſlaüs acceptis à Rege literis Luceoriâ movit Cremeneciam verſùs,ac in itinere Dubnæ reverſum Andream Szoldrſcium Præpoſitum Gneſnenſem, ſuum verò Cancellarium à Zolkievio, quò ablegatus erat, reperit, qui retulit temerarium videri Zolkievio, Vladiſlaüm ſeſe in occurſum tanti periculi objicere, improbaréque tam feſtinatum Luceoriâ abitum, ubi ſubſtitiſſet tutiùs : interim ſuadere, contineret ſe Cremeneciæ cum una legione peditum, reliquis verò copiis ductore Martino Kazanovio ſuos augeret exercitûs. Non arriſit conſilium Zolkievii Vladiſlao, qui quandoquidem jam caſtris duobus à Cremenecia milliaribus conſediſſet, ne quid famæ ſuæ detraheret,eadem ad Zbarazium oppidum promovere locaréque conſtituerat : inde verò & copias ad Zolkievium mittere, & ipſe loci munitione opportunitatéque fretus, cum ſuo peditatu

Cremeneciam verſùs abit,ubi ut ſe contineret Zolkievius ſuadet.

tu ſe continere decreverat. Commodè advenêre literæ à Proceribus Lithvaniæ ſcriptæ, præcipuè verò à Leone Sapieha Cancellario, ſuadente, tranſmitteret Polono duci copiarum partem, ipſe verò cum reliquis ſignis Moſchoviam verſùs iter acceleraret: idem monebat Chodkievicius ſupremus exercitûs dux, miſſis ad hæc aliquot Moſchorum Nobilium primariis, qui in Vladiſlaï partes tranſiverant. Zolkievius nihilominùs inculcabat crebrioribus literis, ne quidpiam inconſulto Patre ageret, ab ejúſque nutu expeditionis Moſchoviticæ progreſſum libenter dependêre pateretur. Vladiſlaüs quid ſibi è Lithvania nuntiaretur Regi expoſuit per literas, promtum ſe fore, inquiens, quidquid ejus Majeſtas cenſeret juberétve. & dum Regiam exſpectat voluntatem, tertiis caſtris ad fluvium ſtagnúmque Orinia promotis conſedit: ibíque tertio ab adventu die juſſus eſt à Rege in Moſchoviam contendere. Gratiſſimo exhilaratus nuntio illico copias ad Zolkievii exercitum ducendas Martino Kazanovio tradit: quatuor

Literas à Proceribus Lithvaniæ accipit, ut quamprimùm iter acceleret.

Id quoque Rex jubet.

tuor

tuor erant haſtatorum Equitum Centuriæ, Kazanovii, Vroviecii, Gnievoſii, Koſacovii: duæ velitum; Zardecii, & Vitoſlavii, præmiſerat enim paulò antè duas itidem haſtatorum Karſnicii & Lachadovii: tres velitum Rudcii, Rozniatovii, Koſicæ Centurias, & quadringentos pedites, delecto qui eas duceret Karſnicio viro militari expertóque Tribuno. At qui ſequebatur Vladiſlaüm exercitus, iis conſtabat turmis: Quatuor haſtatorum equitum, videlicet prætoria quam Conſtantinus Plichta Caſtellanus Sochaczovienſis aulæ Vladiſlaî Præfectus ducebat, Staniſlaî Zoravinii Belzenſis Caſtellani, Petri Opalinii Sremenſis Præfecti, & Jacobi Sobieſcii: velitum itidem quatuor, totidem Raitrum vexilla ductoribus Denhoffio & Medone: pedites bis mille ducenti ſuis cum Tribunis Kochanovio, Nieviarovio, Novomieyſcio, Appelmano. Atque eas omnes copias intra ſex & paulò ampliùs ſeptimanas Mohiloviam Urbem ad Boriſthenem celebrem convenire juſſit, ipſe expeditiore ſe illuc itinere contulit: tardiúſque

Mittit ad Zolkievium copias,

reliquas Mobiloviam convenire jubet.

diúſque ultra præſcriptum accedentes aliquantiſper exſpectavit.

Joannes Rydzicius mittitur in Moſchoviam cum literis.

Primùm à Subdelegatis Mohiloviæ conſilium habitum eſt, decretúmque mitioribus remediis tentandos Moſchorum animos: eapropter allegare viſum Joannem Rydzicium Regi à ſecretis, qui literas Metropolim ad Proceres univerſóſque deferret Ordines, nuntiantes: Venire Magnum Ducem Vladiſlaüm ad Imperium ultrò ſibi ab illis delatum dictóque ſacramento ſtabilitum, viderent ne ſe turpiſſimo polluerent perjurio, exſpectaréntque à Deo horrendi abominandíque ſceleris ultore vindictam: proinde reciperent Ducem Dominúmque ad ſubditos tranquillè pacatéque adventantem, aſſignaréntque locum ac tempus certis quæ ſupereſſent tractandis negotiis decidendíſque. Et quoniam Chodkievicius ſupremus armorum Dux jam ſuo cum exercitu Lithvano Drohobuſium obſidione cinxerat premebátque, monitus idcirco per literas à Subdelegatis, abſtineret interim ab arce oppugnandâ, quam ſatis eſſet cin-

Chodkievicius, ut interea abſtineret ab oppugnatione Drohobuſii, monetur.

cinctam tenere, aliàs Rydzicium nullam habiturum fidem, qui pacata omnia Moſchis deferret, ille verò vi armíſque excidium præſidiariorum attentaret. Verùm irrita Rydzicii legatio fuit, qui Viaſmæ detentus néve ultrà tenderet, prohibitus, rebus infectis rediit: & Moſchorum pervicacia jam non à mollioribus conſiliis ſed à ferro poſcebat remedium.

Rydzicii Legatio irrita.

Jámque Vladiſlaüs edoctus à Chodkievicio aliquot millia hoſtium obſeſſis ad ferendum, properare auxilium, accelerandum quoque ratus, Smolenſcum verſùs ſigna copiáſque quantocius promovere imperat. Et mox Smolenſci ſubſiſtentem poſitis ex adverſa Boriſthenis ripâ caſtris, Chodkievicius Drohobuſium adveniens ſalutavit: propoſitâq; quæſtione in Concilio militari quam in partem principiò Vladiſlaüs arma deſtinaret, Drohobuſium an Viaſmam peteret, graviter prudentérque diſſeruit: Drohobuſium ab armato Principe petendum eſſe, videlicet arcem illam primam Vladiſlaï fortunæ experimentum futuram, indé-

Vladiſlaüs Smolenſcum properat, & venit.

Chodkievicius ſuadet Drohobuſium ab armato Principe petendum.

que

que æſtimandum ab hoſtibus, reliquum militiæ curſum locum eſſe ſummè opportunum, Moſchis verò munitionem cordi curæque, & Michaëlis matrem quæ imbecillæ ætatis filio vicario aſſiſteret regimine, quanti eam faceret, abunde declaraſſe, tranſmiſſis illuc ab ipſa Metropoli ducentis Nobilibus, certa ipſorum fidei, quàm uxores militantium in obſides acceptæ ſecuriorem redderent, tum & inductis pluribus Sclopetariis, oſtentato illis promiſſóque fidelis ſtrenuæque navatæ operæ præmio, videlicet Nobilitatis prærogativa. Cœptam itaque deſerere obſidionem ut inglorium, ita viſo tanto exercitu Principis, auctáque ipſius advenientis famâ minimè deſperandum, præſidiarios aut protinus ad partes acceſſuros, aut ſi vim experiri velint, ſubigendos: indéque & clementiæ, & terroris cæteras Moſchoviæ arces exemplum habituras.

Approbata ab omnibus Chodkievicii ſententia, (unum ſi demas Andream Lipſcium Epiſcopum Luceorienſem) tantò plus æſtimationis habuit, quantò poſtmodùm feli-

feliciore ſucceſſu inclaruit. Motis namque caſtris Drohobuſium verſùs quò Vladiſlaus ſexto pervenerat die, hoſtis adventantis Principis famâ præſentiâque exterritus, ſubitò deditionem fecit. Duo pro more gentis in præſidio erant Palatini, Joannes Ododurus, & Theodorus Sumovus, iis ex arce cum Chodkievicio cui, jam ſe ſuáque omnia permiſerant, eúmque gratiæ Principis conciliatorem demiſſà elegerant prece, egreſſi ſunt mille circiter nobilium, ſclopetariorum,. cæterorúmque militum comitatu cincti: deinde Ordo Sacer cum Crucibus Divorúmque imaginibus proceſſit: ad extremùm plebs effuſa panem ſalémque & ſalutationis & ſervitii ſui deditionísque indicium deferens. Vladiſlaüs ad tentorii aditum eminentiori in ſella conſidens conſpicuúſque ab utrinque aulicis, Tribunis, Centurionibus, turmis cohortibúſque ad ejus cuſtodiam excubantibus circumdatus, ſupplicem excipiebat turbam, & Sanctorum effigies Crucéſque à Ruſſis Sacerdotibus oblatas oſculo veneratus eſt.

Drohobuſium ſe dedit.

11 Octobris.

Rrr Pala-

Palatini veniam petunt, cæterique proſtrati idem orant.

Palatinos poſt vexilla ad pedes ipſius abjecta humì proſtratos, veniam deprecantes audivit, implorantéſque Magni Ducis clementiam, in cujus poteſtate eſſet utì in perduellionis reos jus promeritæ necis: inſuper pollicentes in poſterum fide integrâ tanti delicti ignominiam dedecúſque à ſe eluendum. Reſpondit Vladiſlaï nomine Leo Sapieha Cancellarius Lithvaniæ: Indulgere illis vitam, condonaréque enorme crimen Ducem Clementiſſimum: illorum jam muneris officiíque eſſe, promto obſequio, conſtanti fide, Magni Ducis in poſterum demereri gratiam, ſi quos verò Nobilium militúmque uxores liberíque & domeſticæ avocarent curæ, abitum ſe facilem permittere, eâ ſpe inductum, tantæ videlicet benignitatis clementiæque compotes popularibus ſuis perſuaſuros conſulturóſque, ut memores dicti ſacramenti facili acceſſione, devoto obſequio Magni Ducis præoccuparent gratiam, reciperéntque Electum à ſe Principem, ni extrema experiri patíque mallent. Suæ autem militiæ ſi qui adſcribi vellent, annuere

Indulget veniam Vladiſlaüs.

Digitized by Google

nuere ſe ſtipendia habituros non abſque gratiæ benignitatiſque ſingulari indicio. Tam amplâ præteritorum oblatâ veniâ conceſſâque abeundi, quò quiſque vellet, facultate, Theodorus Sumonus cum ducentis Nobilibus Metropolim ivit, & quò latiùs famam & clementiæ ſuæ & munificentiæ Vladiſlaüs ſpargeret, ſingulos Nobilium duobus aureis Hungaricis donatos dimiſit, Cæteri cum Palatino Ododurovo in obſequio ſui Ducis remanſêre. Interea Chodkievicius componendis Drohobuſii rebus animum intendebat. Civitas hæc Boriſthenis fluvio aſſidet, à Smolenſco octodecim circiter milliaribus diſſita, populo frequentiori olim habitata. Civitati imminet collis cui Caſtellum egregiè munitum impoſitum fuit, aliud in valle ad defenſionem civium percommodum ſtructum. Illi itaq; Chodkievicius Nieviarovium cum ſuo peditatu impoſuit, huic Appelmanum: recepta annotatáque tormenta, pulvis bellicus, globi, cæteráque munitioni arcium perneceſſaria, quibus hoſtis optimè inſtructus erat.

In nonnullos etiam liberalis.

Chodkievicius res Drohobuſii ordinat.

Jam felix auſpicatúſque capti Drohobuſii progreſſus invitabat Vladiſlaüm ut ſuæ inſiſteret felicitati victoriiſque, quas fama ipſius prænuntia ultrò accelararet, expugnarétque rebellium animos: ac proinde Viaſmam è veſtigio movenda eſſe arma ſuaſere Lipſcius Epiſcopus & Sapieha Cancellarius Lithvaniæ rationibus profectò firmis validiſque: Occurrendum eſſe quantocius copiis à Metropoli ad ſolvendam Drohobuſii obſidionem miſſis, quæ ad Viaſmam ſubſiſterent, præoccupandáſque celeritate minimè tanti exercitûs robur laturas: inſuper ab ipſius Principis præſentiâ conſternatas: profligatum verò hoſtem numero exiguum, magnum ubique per Moſchoviam terrorem trepidationémque illaturum, quippe in iis ſignis, quæ millium quatuor numerum haud excederent, ſpem fiduciámque collocantem. Jam verò nec levioris incommodi eſſe, ſi exercitus ſuis gravior colonis hyberna ad Drohobuſium caperet, in hoſtico expeditiùs alendus: præſertim cùm legionibus quæ Vladiſlaüm ſecutæ

Capto Drohobuſio Viaſmam petendam ſuadent Subdelegati.

cutæ

cutæ ſunt, ne quicquam de re cibaria unde eam petituri eſſent, proviſum ſit: ſuis è contrario copiis Chodkievicius vicos pagóſque Smolenſcum circumſtantes, totúmq; illum tractum diſtribuerit. Deinde ſequendam fortunam, inſtandum celeritate, oſtentandum Populis Principem, à cujus præſentiâ clementiam implorarent: ſat dediſſe exempli Drohobuſium cæteris arcibus, eandem ſpem & Viaſmâ potiundi affulgere: Ad extremùm habendam Reïpub. rationem, nec diuturno implicandam bello, nec militem uno conſiſtentem loco otioſum deſidémque habendum. Chodkievicius è contrario incommoda inſtantis hiemis cauſatus, legiones verò ſuas æris vacuas egenáſque difficilè à ſtativis avocari poſſe, quas reï frumentariæ copia aliquantùm quietiores faceret; aliàs militem loco motum, exhauſtum, bellicis oneribus imparem, refractarium futurum. Speï Viaſmæ obtinendæ exemplóque Drohobuſii inniti, vetare belli momenta, tempúſque minimè aptum apertæ obſidioni arcium memorabat: atque ob in-

Chodkievicius è contrario.

intempeſtivitatem fructum nullum, ibíque diutiùs hærere Principi indecorum: integriore famà ad Drohobuſium hibernaturum, unde miles pabulatum latè exire, excurſionibus caſtellíſque pro opportunitate excitatis hoſtem fatigare poſſet: cadente donec hieme validior exercitus auctúſque ſtipendiis emitteretur. Hæc referebat Chodkievicius, non tam ſuo quàm Centurionum militúmque conſilio, quibus ſtativa ædificiis aucta, re cibarià opulenta, contra hiemis rigorem optimè munita, deſerere grave videbatur.

Et jam fixum erat ad Drohobuſium hiberna ſumere, cùm interea Delecti qui Magiſtratûs Civium incolarúmq; Viaſmenſium nomine Vladiſlaüm adirent, venêre, in ejúſque adducti conſpectum edocuêre, Moſchorum copias adventu Magni Ducis perterritas, fugam Metropolim verſùs arripuiſſe, Viaſmenſes verò juramenti memores, deferre Magno Duci Moſchoviæ Vladiſlao debitum ſubditorum obſequium, fateri crimen quod commiſiſſent, implorare nihi-

Interim Viaſmenſes ſupplices veniunt, deditionem offerunt.

nihilominùs ſupplices benigni Principis miſericordiam, ejúſque ſe ſuáque omnia gratiæ permittere. Vladiſlaüs ſpe clementiæ Legatis factâ molliore recreatos reſponſo dimiſit, ac præire juſſis Sehino, Eudaclino, Eugulzieio Palatino Viaſmæ, qui arcem Urbémque & ab incolis fidelitatis juramentum reciperent, ipſemet quinto, poſtquam moverat die, Viaſmam acceſſit, inſtructâ acie ad augendam ſui adventûs famam, quam plerique Moſchorum ſpeculatores illuc immiſſi attentiùs obſervabant. Occupatâ deditâque Viaſmâ, nuntiatur fugitivas illas copias Moſchorum Moſaïſcum prætergreſſas, Metropolim petiiſſe, cæteros deſertis ſignis hinc & inde dilapſos, Moſaïſcum nullo teneri præſidio, arcem apertam invalidámque, incolas verò Vladiſlao Magno Duci deditionem facere velle. Pandebat fortuna viam Vladiſlao, unicámque comitem expoſcebat celeritatem, quæ torrentis adinſtar arces urbéſque hoſti exterrito abriperet, ſuóque reſtitueret Domino. Suaſere Subdelegati mittendam quantociùs copia-

recipiuntur clementer, eóque ſe Vladiſlaüs confert.

29 Octob.

Suadent Subdelo-

Moſaiſcum quantocius præſidio forti inſidendum.

copiarum partem, quæ Moſaïſcum inſideret, priuſquam ſe hoſtis ex fugâ & terrore reciperet: contumace ad hæc milite aſpernantéque ducum imperia, egeſtatem, commeatûs defficultatem, equorum, pecuniæ, famulitii inopiam prætendente: niſi fortaſſe duces omnem in militem culpam rejeciſſent, à qua ſe immunes fore ſperabant, ſi illorum conſilia militaris contumacia obtexiſſet. Et hîc primum felicitatis curſum propitia Moſchis, adverſa Vladiſlao ſtitere fata: quanti enim intererat Moſaïſco potiri loco maximè opportuno, Metropoli vicino, ad excurſiones faciendas explicandáſque copias percommodo, brevi ac non niſi cum ingenti damno rerúmque bellicarum remora apparuit. Poſteaquam etenim Moſchis innotuit noſtros lentiùs agere, neq; ſuæ inſiſtere fortunæ, tantò majori iterum accurrunt Moſaïſcum celeritate, validum inducunt præſidium, adverſùm externam vim novis propugnaculis muniunt, caſtellis circumcirca excitatis firmant, ſecuriores audentioréſque obtento recuperatóque loco, qui

Miles renuit, & fortaſſe ipſi duces.

ſummo cum detrimento rerum poſtea gerendarum, hicque primus error fuit.

qui Polonorum ſiſteret impetum victoriáſque moraretur.

At Chodkievicius inſtante hiemis ſævitiâ opportunè legiones in hibernis collocat, aſſignatis militi per vicos pagóſque in Viaſmenſi tractu agróque contuberniis, relictis Viaſmæ ad Vladiſlaï corporis cuſtodiam ſelectioribus equitum cataphractorum peditúmque ſignis. Interim ut hoſtem undique diſtractum diſtentúmque teneret, certa aſſignat loca, quæ miſſæ ſparſim ſuis cum ducibus copiæ excitatis Caſtellis communirent, impedirentque hoſtium eruptiones, ſuis verò excurſionibus fatigarent, liberámque pabulandi præſtarent copiam. Et quoniam primus à Moſaiſci præſidiariis metus periculúmve erat, properare jubet. Chodkievicius Rezicium ac Oporovium ſuis cum velitum turmis ad Carovum oppidum ſex Viaſmâ, Moſaïſco decem milliaribus procul, excitaréque Caſtellum, quo probè communito ibidem excubias agerent, Moſaiſcenſium explorarent conſilia, obſervarent conatûs, illúmque tractum per-

Chodkievicius militem in hiberna diſtribuit.

Rezicium & Oporovium Centuriones versùs Moſaiſcum expedit.

Sſſ cur-

currerent. Sed Centuriones dum lentiùs agunt præſertim Rezicius, namque Oporovius recens advenerat in locum Rucii ſuffectus, miles verò per pagos diſtributus nullâ munitionis curâ liberiùs diſſolutâque caſtrenſi diſciplinâ, nullis antepoſitis vigiliis deliteſcit, hoſtis à ruſtico colono, quo inconſultè Rezicius exploratore uſus erat, monitus, eóque duce noctu ſtationem invadit, Rezicium ſuis cum turmalibus compotantem aggreditur capítque, fruſtra in ſubſidium advolante Oporovio, quem arrepto Rezicii vexillo ex equo pugnantem ſtrenuè, ſauciúmque vivum abducit, editáque multorum ſtrage à qua paucos Viaſmam fuga ſubduxerat; pluribus captivis ante ſe actis, victor abſcedit. Reparaſſe cladem videbatur Koniuchus Moſchorum primarius Vladiſlai partibus addictior belloque ſtrenuus, excitato ad reprimendos Moſaïſcenſes caſtello, in illúdque ducentis equitibus peditibúſque inductis, ſed penè tantum intulit infami Moſaiſcum transfugio, relictâ arce milite vacuâ, eóque magis ad

Rezicius negligenter agit capitúrque ab hoſte.

Koniuchus fugit ad ſuos.

ad ejus rei nuntium Viaſmæ trepidatum eſt, quo ille plus indubitatæ apud Principem fidei habuiſſet. Hinc auctæ excubiæ, urbis propugnacula crebro defenſore inſeſſa, univerſæq; peditum Hungarorum ac Germanorum legiones in patenti inſtructæ diſpoſitæque campo, turmæ equitum ad cuſtodiam Vladiſlai admotæ: ad extremùm acſi jam hoſtis præ foribus eſſet expeditus tenebatur miles. Namque non deſiſtebant Moſchi partim ab ipſa Metropoli, partim à Moſaiſco immiſſis ſpeculatoribus popularium ſuorum tentare fidem, avocaréque dedentium ſeſe à Vladiſlao animos: quam in rem ſpargebant literas cleri Rutheni chirographis ſignatas, præſtiti juramenti validitatem impugnantes, nullóque ampliùs populos teneri præterquam eo, quod Michaëli Fiederovicio nuper præſtitiſſent, edocentes. Verùm hi proſeminatores literarum conquiſiti punitique, brevi conticuère, divulgato ad hæc reſponſo Archi-Epiſcopi Smolenſcenſis ſatìs minaci rigidóque, & futiles adverſariorum diluente rationes.

Metus inde Viaſma.

Calugam Pozarſcius cum Zarucianis velitibus intrat.

Atque dum hæc inter Moſaïſcum & Viaſmam geruntur, Calugam urbem arcémq; & ſuis cladibus, & Demetrii Impoſtoris ſede cædéq;, unde Caluſienſis dictus erat, celebrem, ſeptem millia lectiſſimorum militum duce Pozarſcio intravêre. Ac inter eos erant quinque millia equitum, Zarucii ſtrenui olim expertíque Tribuni reliquiæ, & quia in bellis Moſchoviticis ſpectati exercitatíque, verebatur Pozarſcius ne ad Vladiſlaï, ad quem inclinabant, accederent partes: idcirco eos è campo dextrè cautéque perſolutis ſtipendiis in arcem tranſtulit, unde difficiliùs haberent tranſfugium tutiúſque eorum inter munimenta conſilia circumſpiceret obſervarétque. Et huic Zarucii militiæ oppoſuerat Vladiſlaüs ab initio ſtatim copias Liſovianas, à duce olim Alexandro Liſovio denominatas, viro noti in exercitu roboris audaciæque, & qui laceratis ſæpius intimis Moſchoviæ viſceribus, univerſam quâquâ patet pervagatus, ad Ryphæos uſque montes gentéſque incognitas victricia ſigna protulerat: &

Zarucianis opponit Vladiſlaüs Liſovienſes cum ſuo duce Czaplinio.

& quemadmodum ipſe mirè ad depoſcenda pericula projectus, tales quoque ſuos volebat milites: eóſque propterea tanquam morti à ſe devotos militari vocabulo, ſed uſitato à Claudio Barlota in Belgarum bellis ſibi per omnia conſimili, perditos appellare ſolebat. Et has quidem copias à morte Liſovii regebat Czaplinius in ejus militari eruditus ſcholâ, vir ſtrenuus & qui tanto magiſtro par eſſet diſcipulus. Accepto namque mandato Vladiſlaï, dux inquiès percurrebat ſummâ celeritate longè latéque Moſchoviam, terrorem vaſtitatémque inferens, Zarucianas inquirens ac profligans turmas; & ad Meſcerſcum feliciſſimè ubi illi ad arcem confugerant. Urbem namque primò animoſe aggreditur & expugnat, deletis penè ad internecionem incolis, eò quòd deditionem recuſaſſent: Zarucianos ad arcem ſeſe recipientes obſidet, aquam adimit, mox & premit: illi adacti neceſſitate paciſcuntur, tradituros ſe Czaplinio arcem cum omni bellico inſtrumento modò liberos dimitteret, ídque jurejurando ſponderet.

Strada decad: 2. lib 8.

Is ad Meſcerſcum feliciter rem gerit.

Urbem & arcem capto Palatino expugnat.

ret. Czaplinius, qui videret quanti intereſſet eo potiri loco, aſſentitur, mox victoriæ reportatæ, arcis receptæ nuntium Vladiſlao Viaſmam, ejúſque additamentum Præfectum urbis arcíſque, quem Moſchi Palatinum vocant, captivum miſit.

Petrus Opalinius mittitur contra Pozarſcium.

Ex hac occaſione deſtinatur illuc Petrus Opalinius Sremenſis Præfectus cum valida equitum manu, jubetúrque arma circumferre, hoſtem crebris diſcurſionibus ſollicitum habere, collatóque cum Czaplinio Liſovianíſque conſilio, munitiones excitare, obſideréque hoſtem. Quodſi Pozarſcius aut Metropolim, aut Moſaiſcum ſe ſuis cum copiis reciperet, pugnæ illico copiam faceret laceſſerétque abeuntem. Nec ſegniter Opalinius rem geſſit: excitato namque ad Tovarkoviam Caſtello quatuor à Caluga milliaribus, maxima inde hoſti damna intulit, evocatúmque ſtratagemate extra urbem arcémque Pozarſcium fortiſſimè repreſſit, cæſis compluribus, captis quinquaginta, hoſtium, ac inter eos Pozarſcii nepote: majori ſubſecuturâ clade, niſi

Hoſti damna infert non abſque cade illius.

Li-

Liſovianarum cohortium alacritas tempeſtiviùs quàm par erat ex inſidiis conſurgens, plenum victoriæ fructum abſtuliſſet. Inciderat Opalinius in Pozarſcium ducem cautum bellíque occaſiones ſummè obſervantem, qui à prima rebellione cujus inter cæteros primarius auctor anteſignanúſque fuit, continuò in armis verſatus, non leve experimentum acquiſiverat. Hinc audentior contra Opalinii conatùs ibat, & ut incerta plerumque eſt belli alea, quandoque etiam ſuperior evadebat. Miſerat Pozarſcius octingentos equites & quadringentos pedites qui inter Borowskum & Calugam quatuor à Tovarcovia milliaribus munitionem noſtris imponerent, attentos operi Moſchos celeriúſque inſiſtententes, fortè illuc delatæ turmæ equitum Denhoffii & Ramulti, quæ juſſu Opalinii exploratum abierant, reperiunt, tum invadunt, ſed iniquiore Marte; namque occiſus Novovieiſcius, & è Denhoffii turmâ undecim cecidêre, Chelmſcius Kaſmierſcius graviter ſaucii nec abſque equorum

Pozarſcius Dux belli cautus.

Varia inter illum & Opalinium certamina.

rum ſtrage ſeſe recepêre, Moſchis nequicquam ab opere deſiſtentibus: in caſſum ferente Opalinio ſubſidium, qui ad primum nuntium ſtatim advenerat. Compenſaſſe videbatur illatam cædem cæſis paulò pòſt à Ramulto viro militari propè ducentis Moſchorum, quos Pozarſcius duce Piechonkâ celebri famoſóque prædone ſpeculatum emiſerat; ſed Ramulti equitum egregii ductoris in ipſo victoriæ curſu mors à ſclopetario illata, non leviter & militem & Opalinium affecit. Nec deſiſtebant crebris inter ſe certare velitationibus Opalinius ac Pozarſcius, ille Calugam cum Liſovianorum turmis ſuiſque copiis derepente aggreſſus, hoſtem non auſum egredi injecto in urbem igne exterruit: hic munitionem quinto à Tovarcoviâ milliari rei frumentariæ conſervandæ deponendæque gratiâ ſtructam, & à militum Opaliniíque famulitio inſeſſam, immiſſis Moſchorum manipulis triduo oppugnantibus, expugnatam incendit, ſecutâ defendentium ſtrage, nec minori oppugnantium clade, ac ſuppellectilis

Ramultus equitum Centurio cadit.

ca-

caſtrenſis reïque cibariæ damno. Atque ita toto illo tempore quo Opalinius ad Tovarcoviam armatus conſtiterat, inter frequentes conflictûs excurſionéſque anxios tenebat hoſtes: iniquiore illorum fortunâ, cùm nec ultrà progredi poſſent, & pugnæ aleam ſubire detrectarent, agrorum ſuorum vaſtitatem impune ſpectantes.

Opalinius ubique hoſtes coërcet.

Per idem tempus medio à Biala lapide, Meſcerinus Nobilis ſpectatæque erga Principem fideï Moſchus caſtellum erexerat, contra Chodkievicii votum, cujus mandatum erat paulò remotiùs id exſequi ad hoſtium exploranda conſilia libertatémque pabulandi aperiendam. Sed vir militaris nihil omiſit quidquid ab ipſius erga Vladiſlaüm conſtanti animo fidéque proficiſci poſſet. Cæſis namque multoties hoſtibus victor rediit, captivis majoris notæ Viaſmam miſſis fortitudinis ſuæ ſpecimen probavit, arcem inſuper ſtrinxit ademto qui vehebatur commeatu, multis ad extremùm clarus tropæis, bellis hiſce inclaruit, maximè verò inſigni fidelitate, quaſi ſuæ gen-

Meſcerinus Moſchus Nobilis ſpectatæ fideï rem ubique ſtrenuè gerit.

Fidus Vladiſlao ſemper.

gentis mores geniúmque penitus exuiſſet. Hæc erat Biala Alexandri Goſievii, prout ſuperiùs diximus, ductu fortíque operâ ad deditionem compulſa, quæ interim à Moſchis erepta illorum præſidiis tenebatur, animoſè pro èa conſervanda decertantibus: ſi is animus paulò pòſt non deſeruiſſet Chelcovum arcis urbíſque Præfectum loco turpiter excedentem, incolis verò in Vladiſlaï concedentibus poteſtatem.

Poloni excurſionibus totâ hieme hoſtem fatigant.

Collocaverat pigra hiems at non impigrum militem in ſtativis: namque præter excitata pluribus in locis caſtella munitionéſque hoſti negotium faceſſentes, erumpebant ſelectiores equitum turmæ mandato ducum in omnes Moſchoviæ partes, tum ad aliquos excipiendos ex quibus hoſtium conſilia cognoſceret, tum pabulandi inferendæque annonæ causâ: nonnulli verò ad depopulandas regiones miſſi, exciſis urbibus, diſſipatis hoſtium, ſi uſpiam comparerent, manipulis, raro cedente infeliciter ludo qui in Martia arena non abſque mutuo ſanguine victorem facit, onuſti prædâ capti-

ptiviſque ad Vladiſlaüm redibant. Et primam iis in excurſionibus laudem deberi Liſovianis duce Czaplinio turmis invenio in actis diurnis: nec poſtremam viris militaribus Sokolovio & Jakuſzevio velitum ductoribus, qui frequentes ex hoſtibus victis laureas in gremium Vladiſlaï depoſuêre. Quanquam nec cæteras legiones quandoque è ſuis emiſſas ſtativis debito privare velim encomio, quæ ſtrenuam præſtitêre operam hoſte ſuorum cladem & terrarum vaſtitatem multoties deplorante, qui apertum ſubterfugiens campum nonnunquam furtivis irruptionibus famulitii ſparſim per vicos degentis negligentiam inertiámque caſtigabat.

Laudem in iis tulit Czaplinius, Sokolovius, & Jakuſzevius.

Novum quoque per id tempus Chodkievicius ſtratagema moliebatur Moſaiſci intercipiendi, quod licèt ſucceſſu caruerit, referre nihilominus libet, quandoquidem egregius ille conatus à præſentia Vladiſlaï famam receperit. Ultrò ejus loci, ut retulimus, fortuna deditionem obtulerat benigno aſpirans favore, refractarius obſtitit mi-

ſtratagema Chodkievicii ad intercipiendum Moſaiſcum,

miles, ſeróque ſuum damnavit conſilium: cùm inde erumpentis validíque hoſtis ſentiret incommoda, & indies maximum diſcrimen periculáque impendére præviderent duces, vehementer anxii, quandoquidem cautior hoſtis ita ſe contineret, ut difficulter raróque exploratoribus ejus conſilia paterent.

Qualiter inſtructum. Summo itaque ſilentio raptis legionibus Chodkievicius ex inopinato aggreſſurus arcem, properandum ſtatuit, in eum modum exſequendi negotii uſurus opportunitate. Agentem videlicet in campo extra urbis arcíſque ambitum equitatum peditatúmque hoſtilem noctu invadere deſtinabat, eo diſſipato fugienti inſiſtere tergíſque inhærere & unà cum iis ad urbem ſeſe recipientibus irrumpere, tectíſque ignem injicere decreverat. In hoc tumultu conſternatíque hoſtis terrore armorúmque ſtrepitu cuipiam qui ad portam arcis pyloclaſtrum admoveret negotium dederat, aſſignatis peditum ſignis irruendi occaſionem capturis. Quodſi verò hoſtis pugnam non de-
tre-

Digitized by Google

trectaret, habebat quas opponeret copias ideóque ſelectiores & numeroſiores eduxerat. Ibant equitum haſtatorum centuriæ quinque, Chodkievicii, Goſievii, Kiſcii, Nicolaï Zienievicii Præfecti Minſcenſis, Gembulti. Raitrum tres, Medonii, Klebeci, Gadeni. Velitum totidem; pedites ducebat Lermuntus ac Buthlerus quingentos, pari numero Nieviarovius, & Bartholomæi Novoduorſcii Equitis Melitenſis quinque ſignis conſtabat legio, adjunctis campeſtribus tormentis aliquot. Ardebat Vladiſlaï animus ad ſubitariam expeditionem, promtúſque & alacer ad eam ſe obtulerat, nec à variantibus Subdelegatorum ſententiis nequicquam retineri poterat. Illi namq; inito inter ſe conſilio, an è dignitate Principis foret erumpentium militum præeſſe miſceréque ſeſe copiis: obſtitêre Chodkievicius ſummus armorum Dux, Conſtantinus Plichta Caſtellanus Sochacevienſis, & Jacobus Sobieſcius, differentes: Securitatem quidem bene animatas legiones præbere poſſe, at maximam honoris ducendam

Princeps Vladiſlaüs an in Perſona ad-ſſe deberet, Subdelegati dubitant.

 ra-

rationem, abſque cujus jacturâ difficulter Princeps ad ſubitaneam eruptionem procederet. Si namque authoritas exiſtimatióque ſupremis ducibus id vetaret, ideóque per notæ potiùs virtutis Tribunos ejuſmodi res exſequerentur, quantò magis cavendum eſſe Regio juveni prima tunc militiæ rudimenta deponenti, verendúmque, ne Rex & Reſpub. à conſentientibus Subdelegatis tantæ levitatis rationem expoſceret. Adhæc: eruptiones haſce clandeſtinas eſſe veluti quædam militaria furta ſub ignoti perſonâ attentanda: jam verò quæ larva totum Principem tegeret, quâ ratione ejus celari poſſet Viaſmæ abſentia. Quodſi votis non arrideret ſucceſſus, rebúſque infectis abſcedendum foret, Principis famæ non levem notam, hoſtibus verò animos audaciámque acceſſuram. Sed Vladiſlaï præclaram mentem egregiorum operum avidam, quæque mallet ſucceſſum ſibi quàm animum defuiſſe, faventi ſententiâ ſtabilivit Andreas Lipſcius Epiſcopus Luceoriæ, aſſeruítque expeditioni huic meritò Vladiſlaüm inter

E contrario diſſerit Andreas Lipſcius Epiſcopus Luceorienſis.

Digitized by Google

intereſſe debere, exemplo ſuo militum ardorem ſimul & amorem excitaturo: qui id ætatis, inſuper Regii ſanguinis prærogativâ venerandus, ultrò ſeſe commilitonibus miſceret, nec laborum militarium conſortium detrectaret, incorrupto Principis honore. Pertinere quoque id ad ipſius famam, bellicoſi juvenis hoſtibus metum reverentiámque incuſſuram. Ad hæc juventam iis exercere laboribus, formari aſſueſceréque non inglorium, magníſque Regibus ac Principibus olim haud indecorum. A rebus verò optato ſucceſſu carentibus nullum æſtimationi acceſſurum detrimentum, ſiquidem clandeſtinas haſce eruptiones ſubitaneáſque in omnem eventum ſuſcipi ſæpéque leviſſimis intercedentibus momentis evaneſcere docuit bellorum experientia, nullo ducum honoris ac famæ diſpendio. Abituro verò ſelectis cum legionibus Chodkievicio, quænam manenti Viaſmæ Principi relicta ſecuritas foret abſente Duce militiâque?

Nec tantopere certantium inter ſe Delega-

Et Vladiſlaüs contra omnium vota animatus erat, ſéque dat itineri.

gatorum ſententiis afficiebatur Vladiſlaüs, qui jam ſponte ſuâ animatus, eundíque vel invitis etiam Subdelegatis certus, itineri ſeſe accinxerat: connivente poſtmodùm Chodkievicio, cujus interim ad ſtationem diverterat quoad ſigna moveret: iiſque noctu juſſu Chodkievicii motis, ipſe quoque ſecutus eſt relicto Charlinio Viaſmæ, qui reſiduis, pro cuſtodiâ loci, equitum peditúmque præeſſet turmis. Ac totâ illâ nocte ad ſequentis dieï meridiem miles proceſſerat, venerátque tardiùs ad Carovum oppidum: injecta namque erat à tormentis peditatúque remora, qui expeditum equitem lento ſequebatur fatigatúſque gradu, obſtante viarum difficultate, idcirco & deſtinatum aggrediendi Moſaïſci tempus differri debebat. Et ecce poſt continuatum iter, tertiò à Moſaïſco milliari fit obviàm à Metropoli redux Bacinius, illuc paulò ante ad Proceres cum literis miſſus, quinquaginta equitum Moſchorum comitante globo, redeuntíque ſecuritatem præbente. Is verò à præcedentibus exercitum excubiis diſjectus fuſúſque

ſúſque, cùm ſubitò captivis patuit Bacinium adventare, cujus is comitatus ſecuritatis cauſâ eſſet. Atque ille adveniens retulit in caſſum eam parari aggreſſionem, quæ à ſex diebus hoſti per ſpeculatores pateret: adeſſe Likovum cum ſelectis octo equitum peditúmque millibus: locum ipſum largiore foſſâ vallóque eminenti munitum firmúmque eſſe & à bene animatis inſideri præſidiariis: inſuper objectam undique ſepem ab arrectariis palis tranſverſariiſque trabibus ſubitâ aggreſſione reſcindi, & vallum foſſámque ſuperari vix poſſibile videri, præſertim gnaros ejus conſilii intentóſque in omnem, ſi qua ingrueret, vim, à ſolâque fame Moſaïſcum expugnari poſſe cenſebat.

Bacinius à Metropoli redux obviàm factus aggreſſionem Moſaïſci diſſuadet.

Edoctus à Bacinio Chodkievicius attentatíque Moſaïſci ſpe penitus evolutus, ut progredi hoſtíque innoxia ſigna oſtentare inglorium indecorúmque reputabat, ita obſidionem acris hiems & reï cibariæ inopia penitus vetabat. Noctem itaque ibidem cum exercitu ſubſiſtens egit, cui propter vicinum hoſtem validiores circumde-

Redit re infectâ Chodkievicius cum Vladiſlao & exercitu.

 derat

derat excubias, pugnæ avidus ſi ejus copiam haberet. At hoſte non comparente & quietiſſimè Moſaïſci ſe continente, altero die receptui cani jubet, promotíſque retro ad quartum milliare caſtris, per captivos tres libertate donatos dimiſſóſq; Likovo ſcribit: *Bacinii ultra jus gentium diutiùs detenti publicam injuriam, tum excurſiones veſtras durantibus induciis, damnáque à vobis illata ulciſci ſe in animo habuiſſe, progreſſúmque hucuſque pugnandi facturum neceſſitatem. Obvium interim ſibi factum Bacinium literas injectâ ſpe pacis ad ſe deferentem, proinde cohibere ſe ſigna, revertique ad veſtrum Magnum Ducem Vladiſlaüm, eámque ad pacem ſtabiliendam animorum veſtrorum propenſionem ipſius Celſitudini Viaſmæ relaturum, unde mox duos iterum quos haberet captivos, cum reſponſo dimitteret.* Hæc eo animo à Chodkievicio ſcripta ſunt, ut & eruptionis ſubitaneæ conſilia ejúſque irritum conatum ſpecioſo obtegeret prætextu, & Vladiſlaï celaret præſentiam: quæ tamen ab exploratoribus hoſti patebat. Atque ita rebus infectis rediêre Viaſmam copiæ, frigore intenſo, fame attenuatæ,

Ad Likovum dat literas.

magno

magno cum equitum & equorum detri mento, majore peditum, quorum permultos rigor hiemis abſumſit.

Delegati Regii Moſchis tractatuum mentionem injiciunt per Rydzicium parùm feliciter.

Sed dum rebelli Moſchoviæ per hiemem arma oſtentantur inferuntúrque, Delegati Regii & Reïpub. quod ſui muneris erat, conſilio Moſchorum animos experiebantur, num ad mitiora flecti poſſent tractatuum injectâ mentione, quibus abſque tanto cruoris diluvio negotium componeretur. Et bis quidem in caſſum miſſus Rydzicius, primùm à Viaſmâ, deinde à Moſaïſco, non exceptus tantùm ſed ne auditus quidem, rejectus erat: feliciùs ad ipſam Metropolim penetrante Bacinio levis armaturæ commilitone cum literis Delegatorum, quibus Moſchos ad jusjurandi religionem revocabant, & Vladiſlaï clementiam pollicebantur. Attulerat ille reſponſum verbis ad barbariem gentis accommodatis inclementiùs, non abſque aliquâ in Vladiſlaüm contumeliâ, cujus Electi Ducis mentionem graviſſimè ferebant: injectâ tamen aliquâ tractatuum ſpe. Quapropter

expeditus tertiò Rydzicius, qui dextre ad
28. Decemb. colloquium cum Delegatis Moſchorum
Expeditus ille tertiò. Proceres evocaret, loco ad Viaſmam, tempore, diéque à vigeſimâ Januarii ad vige-
1618. ſimam Aprilis definito, ceſſantibus interim ab utrinque armis. Rydzicius prope
Excipitur à Moſchis prope Moſaïſcum. Moſaïſcum exceptus à Moſchis, urbem tamen adire prohibitus flexo ad latus itinere Metropolim deductus eſt, occurrentibus in itinere diſpoſitíſque è compoſito militaribus turmis, quæ virium famam augerent
à Likovo terretur. oſtentaréntque. Injectus quoque à Likovo tranſeunti metus nimis faſtuoſe percunctante, quidnam Moſchoviæ Proceribus ferret? adjicientéque minas verbis arrogantiæ contumeliæque plenis, ſi Vladiſlaüm Magni Ducis inſignire titulo pergeret, ſciret ſe à conſpirante populo fruſtatim conſcindendum diſcerpendúmque. Verùm Rydzicius gnarus morum faſtuoſæ gentis ac ſubdolæ, conſtanti præfidentíque animo
Metropolim venit auditúrque in frequenti conſeſſu. bene munitus taliúmque contemtor, Metropolim pervenit, inductúſque in frequentem & ultra ſolitum numeroſiorem Proce-
rum

rum populíque concionem, legationis ſuæ capita expoſuit, auditúſque ſummo cum omnium ſilentio: ſolâ factione Michaëlis frendente ad Vladiſlaï Electi Magni Ducis juramentíque præſtiti mentionem à Rydzicio factam, pluribus verò immotis blandéque auſcultantibus. Expoſitis legationis mandatis Rydzicium perhumaniter dimiſêre, quo paucos intra dies iterum advocato, propoſuêre; colloquium cum Delegatis Polonis non poſſe inſtitui, niſi exhibito inſpectóque ſufficienti ac legitimo mandato Regis ac Reïpub. ſi quod haberent ad omnes controverſias definiendas. Moſchorum Legatos abſque liberi commeatûs teſſerâ à Delegatis dandâ nolle ad colloquium deſcendere. Temporis definiti brevitate non poſſe ſe coarctari, quod prorogandum cenſerent. Ceſſationem armorum trimeſtrem fruſtra peti, niſi legiones Poloniæ è Moſchoviæ terris excederent, aliàs tractationem pacificationis haud ſeriò proceſſuram. Et hoc quidem reſponſum Rydzicius in ſcripto accepit, cui inſuper adjecêre miſ-

Reſponſum quale accipit.

ſuros ſe propediem Legatum modò illi non derogaretur liberi commeatûs teſſera, qui de loco, tempore, colloquentium numero cum Delegatis ageret, ſtatuerétque: commutationem, captivorum inſignium non eſſe urgendam tantopère, niſi ipſi quoque Philaretum & Gallicinum reſtituerent, aut certè id permitterent felici tractandi negotii ſucceſſui. Atque ad eum modum Rydzicium ſatìs cautè benignéque habitum intra perbreve tempus, contra gentis ſuæ genium, expedivere.

Moſchi viciſſim ſuum Legatum mittunt.

Adfuit deinde ſub initium Menſis Aprilis, quem polliciti erant, Legatus Joannes Laurentii Condiovus comite ſuæ Legationis & Notario Theodoro Stephanì: deductúſque à ducentis equitibus honoris cauſâ obviàm miſſis ad ſtationem extra Urbem, adjunctis qui munere paraſtatorum fungerentur Malinio & Nieborovio. Poſtero die inter ab utrinque viarum explicata peditum Germanorum ac Hungarorum vexilla proceſſit ad Leonis Sapiehæ tunc abſentis domum ſplendidè adornatam: ubi à Delegatis

Excipitur honorificè & Legationem exponit.

gatis exſpectatur: poſt mutua ſalutationum officia, legationem, cujus hæc erat ſumma, propoſuit. Miſſum ſe eſſe à Proceribus Moſchorum ut cum Delegatis Polonis de loco, tempore inſtituendorum tractatuum, & comitatu ab utrinque colloquentium conferret ſtatuerétque, flagitare tamen Proceres ut ſuis è terris Polonus excederet miles, quo amoto trimeſtres inducias libenter indulgerent. Nominavit deinde Legatos à partibus Moſchorum adfuturos: Petrum Seremetum, Danielem Mezecium, Arthemium Iſmaëlem, Trzeciakovum à Secretis. Atque dum hæc referret fuſiùs, titulus Magni Ducis Michaëlis cum prolixa terrarum Regionúmque ſerie à Legato recenſitus, offendit Delegatos, exortúſque adſtantium ingens ſtrepitus, ſibili, acclamationes, immoto conſtantíque ad hæc Legato: facerent, inquit, quod liberet, ſibi quoque eandem obſtrependi alienis titulis ſalvam eſſe libertatem. Compellati tandem ambo blandiùs à Delegatis, déque ſalute ac itinerum commoditate officioſiùs requiſiti, perhumaniter

ter

ter dimiſſi ſunt, iis quæ ad diſceptandum propoſuiſſent negotiis ad mutuos congreſſûs tantiſper dilatis.

6. & 9. Aprilis.

Poſt mutuum colloquium Legatis Moſchoviticis reſpondent Delegati Regii.

Et bis congreſſi habito colloquio cùm nec de loco ab utrinque conveniret, neque literas fideï nomine Reïpub. Delegatorúmque recipere vellet Legatus, quibus titulus Vladiſlaï Electi Magni Ducis aut præfigeretur aut insereretur, interim nullæ à Polonia, quæ indies exſpectabantur cum Regiis mandatis ſuper negotio pacis comparerent literæ, abruptâ, quæ ejus reï cauſâ conſultò trahebatur, morâ, accitus Candiovus tale reſponſum oretenus datum habuit, in ſcripto namque oblatum reſpuit, propter injectam juris quod Vladiſlaüs ad Magnum Moſchoviæ Ducatum haberet, mentionem: Exercitum Polonum è terris Moſchoviæ abduci non eſt quod tantopere Proceres optarent, ſcirent potiùs manſurum ſuo cum Magno Duce Vladiſlao, præſertim cùm id tutum non ſit pace nondum ſtabilitâ rebúſque in ordinem redactis. At verò quæ ſecuritas induciarum ſperanda amo-

amotis in confinia armis, quid eſſet aliud niſi ſpatium modúmque dare ad pervicaciam iterum communiendam; & Vladiſlaüm ad nova impendia pro inſtaurando damnare bello. Diem decimum ſextum Junii incipiendo conventui perquam commodum ſibi videri: Juramentum ratione præſtandæ colloquentium ſecuritatis differri poſſe ad mutuum utriuſque partis congreſſum. Quod verò ad locum attineret, comitum numerum, ac literas fideï publicæ iis de rebus per Inter-Nuntios duabus ante inchoandum colloquium ſeptimanis acturos.

Dimiſſi Legati non abſque gravioris belli metu abiêre: namque per hos dies in illorum præſentiâ advolarat è Polonia tabellarius Comitiorum exitum proſperum & ad proſequendum bellum Moſchoviticum decretam nuntians pecuniam, cujus ſummam ſparſus per exercitum conſultò rumor, qui & militi alacritatem excitaret, & hoſtibus terrorem inferret, auxit: paſſim ad tam felicem nuntium reboantibus tormentis, ca- 18. Aprilis. *Abeunt Moſchi belli quàm pacis certiores.*

Digitized by Google

Terrorem auget Nuntius à Polonia adveniens.

ſtríſque præ gaudio geſtientibus. Sed clam cæteris fuêre parciſſimè ab Ordinibus promiſſa ſubminiſtratáque æra, eò quòd bellum trahi nollent, & ad arcana illa mandata, manu Jacobi Zadzik Regni à Secretis recentiùs ſcriptum adjecerant: Viderent ageréntve Delegati, ne diuturniori bello Rempub. implicarent, ſed inirent omnes rationes præſenti anno ejuſdem finiendi, & controverſiæ ſopiendæ. Atque eam Ordinum voluntatem ſuis firmavêre chirographis, Gembicius Archi-Epiſcopus Gneſnenſis, Zolkievius Regni Cancellarius, & ſupremus copiarum dux Leo Sapieha Magni Ducatûs Lithvaniæ Cancellarius, Chriſtophorus Wieſiolovius Nuntiorum iis in Comitiis Præſes.

Interim clàm Delegati literis Regiis jubentur pacem conficere.

Indixerat Comitia Rex Ordinibus ad initium Menſis Februarii, ad quæ celerrimis itineribus feſtinaverat Leo Sapieha Cancellarius Lithvaniæ, qui præſentem rerum Moſchoviticarum totiúſque exercitûs ſtatum Regi ac Ordinibus ob oculos poneret, urgeret ſtipendia, ac de ulteriori progreſſu belli

Leo Sapieha ad Comitia properat Statum rerum Moſchoviticarum edocturus.

belli iniret conſilia. Jam etenim miles laborum ærumnarúmque ſub horridò immitíque cœlo impatiens, contumaciùs agere incipiebat, & paucos intra dies ab abitu Sapiehæ, nonnullæ è Lithvanicis legionibus equitum centuriæ,à prima Decembris obſequium denegabant: elapſo videlicet trimeſtri, ultra quod non niſi perſoluto ære, militiam palàm detrectabant. Atq; cum eas Delegati ſtipendiorum perſolvendorum certiores facerent, nihil moti, reſpuebant etiam in ſcripto oblatam ſibi exſolvendæ quantociùs pecuniæ ſecuritatem. Quos arceſſitos ad ſe Vladiſlaüs, tali compellavit ſermone: *Egregiam verò laudem refertis à contumacia veſtra milites, ſi eo adhuc nomine compellandi eſtis. Hæc-ne ego ſperaverim à Nobilibus Polonis, quorum ſpectata indubitatáque erga Reges ac Principes fides, veſtrâ polluitur inſolentiâ, cùm Regis veſtri filium, commilitonem veſtrum laborum ærumnarúmque ſocium procùl à patria in hoſtium terris agentem, inter mille diſcrimina poſitum deſeritis proditiſque. Ergo-ne plus meruêre infames illi Demetrii vana perſonatáque Principum nomina, quibus & æris inanes, & militiæ laboribus,*

Legiones Lithvanæ motum conciant.

Alloquitur eas Vladiſlaüs.

 feſſi

Digitized by Google

feſſi attenuatique pertinaciter adhæſiſtis, devotis pro illorum ſalute incrementóque corporibus, mihi verò Regum veſtrorum ſanguini in Polono nato educatóque ſolo, legitimè Electo Magno Duci Moſchoviæ, tam felicem eſſe non licebit. Quæ iſta intemperies dum à Quæſtoribus Magni Ducatûs Lithvaniæ pecunia ordinatur brevi tranſmittenda, mandatúmque operimur Regium, nullo conſilio præcipites ruere, atque tanto deſerti veſtri Principis ſe contaminare ſcelere? Scripſiſſem utinam lætiora magiſque honorifica Regi Parenti meo de vobis, & qui calamum promtum expeditúmque ad commendanda munificentiæ Regiæ ſpectata militum facinora habueram, jam cogor invitus aliò detorquere, & pro præmiis pœnas contumaciæ debitas expoſcere. Interim aderit mihi inſolentiæ veſtræ ultor Deus; aderit propitia fortuna Regis; aderunt cæteræ fidæ legiones gratiam munificentiámque Regiam conſtantiâ ſuâ emerituræ: quibus meam incolumitatem dignitatémque tantò tutiùs credo, quantò non bellicis tantùm operibus, ſed fide, amore erga Regem ejúſque filium præſtant. Agite itaque aut ſeriò reſipiſcite obſequio reddito, aut ſi ita deſtinatum eſt, per hujuſmodi turbamenta belli curſum non retardetis.

Ad ea qui vocati erant Centuriones eorúmque

Digitized by Google

rúmque Vicarii cùm in commilitones culpam rejicerent, cujus ipſi obnoxii non eſſent minúſque ſibi ea probari reſpondiſſent; ſpopondere nullam ſe operam omiſſuros, quatenus ad contumacium conatûs ſiſtendos. Et brevi miles ad obſequium rediit, promiſſorum ſtipendiorum verbo Principis quod dediſſet, certus. *Pacantur.*

Sed major in Comitiis manebat labor Leonem Sapieham, parùm ad res Moſchoviticas attendentibus Provinciarum Nuntiis, ambitione duorum triúmve ultra modum publica permiſcente turbantéque conſilia. Namque à morte Felicis Kriſcii Regni Cancellarii contulerat Rex eam dignitatem Staniſlao Zolkievio ſupremo copiarum duci, Georgio & Chriſtophoro Zbaraſciis ægerrimè eam honoris repulſam ferentibus, motúſque cientibus: ii namque prætenſo vindictæ privatæ publici boni velo, damnabant recens initos cum Skinder Baſſâ Turcarum Duce ad Buſſam tractatûs, repetebántque à Zolkievio veteri æmulo geſtorum rationem: ille verò ſcitè *Comitia ambitione privatâ turbantur.*

Digitized by Google

prudentérque de tota ſua expeditione diſſerens, publicum tunc meruit encomium, nequicquam obnitentibus Zbaraſciis, quorum contemtor vetus militiæ dux priſcâ virtute ac ſeveritate ringentem depreſſit invidiam. Jam verò & pro Henrico Firleio à diſſentientibus inter ſe Nuntiis movebantur altercationes: cùm illi retinere conantem Pro-Cancellarii munus ad futura Comitia votis adjuvarent, hi è contrario ſentirent urgeréntq; exſecutionem legis per quam id ad Epiſcopatum Plocenſem, utpote altiorem in Senatu gradum evecto, non liceret. Et poſt plurium dierum contentiones, Firleius ne ſuâ pertinaciâ conſilia publica morari videretur, Magiſtratu ſe abdicavit, ceſſítque Andreæ Lipſcio Epiſcopo Luceorienſi à Rege propere è Moſchovia evocato, advolantíque ſub Comitiorum finem. Ita mutuis diſſenſionibus à privatorum ambitione excitatis, neglectíſque interim publicis negotiis, difficulter Sapieha apud Nuntios Provinciarum Vladiſlaï partes belliíque continuandi modum promovere poterat:

Hinc Sapieha difficulter negotium Vladiſlai promovet.

terat,& quanquam pleriquẹ æſtatem præteritam elapſam nullo operæ pretio differerent, ob evocatas à Vladiſlai exercitu cum Martino Kazanovio validiores copias in Ruſſiam, ídque rebus gerendis permultum obſtitiſſe, compenſari verò poſſe ſi nunc bellantis Principis vires & pecunia & novi delectûs ſupplerent, præſertim ipſa ſeſe offerre fortuna, hoſte ſuis arcibus incluſo latente liberúmq; excurſionibus militum campum relinquente, indéque ſperari pertinaciam animorum brevi flectendam. Vix tandem eò Ordines adduci potuêre, ut in eam incumberint curam, at qualis illa! ſeu vincendis, ſeu induciis aut pace tranquillandis hoſtibus annus præſcriptus: ideóque parciùs imperata pecunia intra unius agrariæ contributionis terminos ſtetit. Laſſi videlicet continuis tributis ad pacis voluptatem aſpirabant, recurrebat in mentem formidabile Civibus bellum, & ab armatis extorta ſtipendia, & coëuntes in fœdera gladiis plenæ ſeditioſorum dexteræ: hinc illud deſiderium, ut armorum tantùm oſtentatione vincendi compendium quæreretur. *Efficit tamen aliquid ſuâ induſtriâ.*

HI-

HISTORIÆ VLADISLAI POLONIÆ ac SUECIÆ PRINCIPIS,

LIBER OCTAVUS.

Vladiſlaüs ex hibernis ſigna movet.

VLadiſlaüs actis apud Viaſmam hibernis, cùm & de Comitiorum ſtatu abunde cognoviſſet, & interim adventantium copiarum certior foret, earum præſertim quas ductore Martino Kazanovio æſtate præteritâ ad Zolkievium miſerat, edoceretúrque de Kozacis Zaporovienſibus in ſubſidium feſtinantibus, ſigna tandem movere ſtatuit, & ut legiones ad initium Junii præſto eſſent in hoſtem ituræ, edicit. Ac in ipſo penè procinctu Joan-

nem

Digitized by Google

nem Leſievium è Societate Jeſu conſcientiæ ſuæ moderatorem, virum priſcæ virtutis ac ſanctimoniæ, eruditúmque, quod præter cæteras lucubrationes Annales Sarmatici lucem aliquando viſuri teſtantur, in Poloniam mittit ſecretis inſtructum mandatis, quæ Regi ac Reginæ deferret. Commeabant quoque per hos dies frequentiores à Moſchis Nuntii colloquii tractandæque pacis ſpem facientes, at more gentis ſubdolè: quippe eo prætextu & Vladiſlaï remorari conatûs, & tempus bello opportunum extrahere nitebantur, indignantibus Subdelegatis, & nonnunquam perfunctoriè ad illorum poſtulata reſpondentibus. Et jam jam moventi ſigna Vladiſlao Nuntius à Metropoli advenit, ſuetis diffugiis de colloquio differens: confeſtímque contra hactenus uſitatum morem, intra aliquot horas expeditus dimiſſúſque eſt. Spectavit interea inſtructâ acie procedentem exercitum, ejus numerum meticuloſo animo oculíſque grandiorem viſum, ſuis poſtmodùm relaturus.

A Moſchis frequenter Nuntii tractandæ Pacis ſpem facientes veniunt.

Promotis tandem caſtris ad Caſtellum, quod ultra Viaſmam, cui ſecuritatem præberet, excitatum munitúmque à ſtrenuo fortíque Centurione Gadeno tenebatur, Vladiſlaüs ibidem per triduum ſubſtitit, affluentes hinc & inde exſpectans copias: inde verò Chodkievicius nactus Timotheum Miculinum olim Moſaïſci Palatinum locorum peritum fidúmque, mediam inter Calugam ac Moſaïſcum viam commonſtrantem præeuntémque, cum exercitu ſecutus eſt: injectâ hoſtibus ſolicitudine, qui diſtracti anxiíque tenebantur, quam in partem armorum procella derepente immitteretur. Ita ambiguo itineris tractu ad Jurkieioviam progreſſus, per biduum ibidem poſitis caſtris conſedit. Quoniam verò inde veluti divortio inter ſe facto viæ ſcinderentur, quarum una Calugam, altera Moſaïſcum tenderet: deliberatum à Subdelegatis & Chodkievicio in bellico Senatu, cuinam inſiſtendum & quò arma transferenda eſſent. Chodkievicius eundum Calugam verſùs ſuaſit: Eſſe ibi amœnas fertiléſque ad

Miculinus mediam inter Calugam & Moſaïſcum viam commonſtrat.

Jurkieioviæ Exercitus poſitis caſtris conſidet.

Deliberant Subdelegati quò ulteriùs promovendus Exercitus.

ad Occam celebrem fluvium terras, quæ facilem commeatum rémque cibariam exhauſto præberent militi: ad hæc morari ibidem Pozarſcium non contemnendis copiis cum imperio præfectum, quem Vladiſlao multis ex conjecturis addictiorem conſtaret, perindéque in hac & Principis & exercitûs viciniâ, commodiùs ejus animum tentari flectíque poſſe, nec leve momentum partibus acceſſurum: quippe eo exemplo motis compluribus, rediturum Magno Duci Electo, quod jam denegarent, obſequium. Ad hæc morari eo in tractu Opalinii Kazanoviíque legiones, citiùs exercitui conjungendas, quæ tam avidè præſtolarentur. Verùm cæteris (quæ ſententia etiam prævaluit) viſum eſt longinqua nimis Moſchoviæ peti, ſummâ cum temporis jacturâ in bellis haud facilè compenſanda: præberi hoſti occaſionem ad intercludendâ Viaſmam itinera, occupandáque loca mittendis copiis ultrò citróque opportuna, eò animoſiori futuro, quò remotior à ferendis ſubſidiis ageret exercitus: proindéque ipſam Imperii

Chodkievicius Calugam versùs ſuadet.

cæteri Metropolim petendam cenſent.

perii ſedem capútq; petendum quantocius, feſtinandúmque cenſerent. Viſo namque ad ipſas Urbis portas tanto exercitu, auctâque famâ, eo proniùs Moſchos aut ad partes attrahendos, aut oſtentatis illatíſque armis ad obſequium cogendos. Nec pertimeſcendam annonæ inopiam, namq; è circumjacentibus Moſaiſcum regionibus exercitum tutò ali poſſe: agendum tantummodò cum hoſte feriò, nec per tot ambages locorum viarúmq; longinquos anfractûs arma circumducenda.

Chodkievicius à tergo Moſaiſcum relinquere non vult.

Sed quò minùs rectà Metropolim contenderet exercitus, unica ingénſque Vladiſlaüm ac Chodkievicium premebat cura: Moſaiſcum nempe ab hoſte valido firmatum præſidio egregiéque communitum, quod aut obſidione cingere, aut forti aggreſſione expugnare perarduum videbatur, à tormentis obſidionalibus imparato Chodkievicio: ínque apparatûs penuriâ, qui invadendis expugnandíſque urbibus uſui eſſe ſolet. Irrito verò conatu tentare & ab animis, & à munitionibus præfidentes præſidiarios, famæ Principis intererat, attentis ad eam

po-

populis in hac Urbis primariæ viciniâ, eòque inclinaturis quò & ipſius fortuna. Relinquere à tergo tantum rerum gerendarum obicem, unde & hoſtiles copiæ explicari carpendóque agmini infeſtiores provolarent, minimè tutum conſultúmque videbatur. Flexo itaque pauliſper itinere, Chodkievicius ad Boriſſoviam arcem ſeſquimilliari à Moſaïſco dextrorſum diſtantem procedere militem juſſit, illam ut hoſti eriperet, vel certè ad tam opportuni loci ſubſidium accurrentes Moſchos ad certamen, cujus maximè percupidus erat, extraheret.

Deflectit ad latus & Boriſſoviam Arcem eripere hoſti tentat.

Et jam opportunè advenerant copiæ Petri Opalinii & Martini Kazanovii: hic quidem poſt præſtitam contra Skinder Baſſam viri militaris operam, tardiùs ad Vladiſlaüm redierat, compenſatâ nihilominùs tarditate, expugnato videlicet Starodubo veteri Ducatûs Severiæ arce potentíque, ac pluribus Moſchorum cæſis. Adfuit quoque Czaplinius ſuis cum velitum Liſovianarum turmis, & Kochanovius à Kozielsko redux, cui tuendo ſervandóq; loco,

Conveniunt Legiones luſtratæ diſtributaque ſunt.

cùm à numero militum præſidiariorum impar eſſet, maluit tempeſtivè ſubductis aliquot peditum ſignis augere exercitum. Atque hoc ad Kremienſcum luſtrato diſtributóque in legiones, quarum ſingulæ & equitatum & peditatum continerent, totidémque iis ductores viri primarii bellicâque laude inſignes præeſſent, ſecundis caſtris ad Boriſſoviam acceſſêre.

2 Julii.

Boriſſoviam accedunt & arx deſcribitur.

Arx erat è muro ſaxíſque fabricata, raro in Moſchovia talium uſu: quippe munitiones ex trabibus roboribúſque invicem junctis compactíſque, & aggeſtâ humo ſolidatis excitare ſolent. Penès arcem eminebat templum eàdem ex materiâ excitatum, munitúmque vallo, foſſâ largiore pallationéque eidem annexum, factâ ad mutuum ſibi ferendum auxilium per ſubterraneos ſpecûs commeandi opportunitate, exportandíque bellici apparatûs, recedendíque undecunque major vis ingrueret facultate: ita ut expugnatâ arce templum novo invadentium labori integrum reſtaret, viciſſímque templo capto, arci eripiendæ iterum deſudan-

dandum foret. Locum tam probè communitum obtinuêre præſidiarii mille ducenti: Moſaïſco namque ſupervenerant milites exercitati trecenti, ex agris ad defenſionem perquam idonei octingenti confluxerant, numerabantur quoque è Koniuchi proditoris transfugis quinquaginta promti defendendæ arci immori, iique obobſtitêre vel maximè: turpis olim namque ſceleris ſibi conſcii deditionem morabantur pœnæ metu, ne ad conſpectum univerſi exercitûs ſubitò Arx dederetur. Cujus aggrediendæ Chodkievicius diem ad Nonas Julii indicit, deſtinaverátque ex improviſo hoſtem invadere; ad quem ex ultimis caſtris nocte integrâ duxerat exercitum, primúmque albeſcente die pervenerat. Verùm ille conſilii gnarus, paratus pro vallo mœnibúſque pugnaturus conſtiterat: & Chodkievicius à transfugis in errorem adductus deluſúſque, videlicet nullâ foſſâ cinctam munitionem eſſe, tum & patentes portas nec humo aggeſtâ obſtructas falsò referentibus, irrito conatu oppugnationi inſtitit, bíſque

7 Julii.
Invaditur irrito conatu.

bíſque rejectus, cùm & tormenta muralia deeſſent, & piloclaſtra, in quibus omnis ſpes erat, nullo effectu admoverentur, conſumtis ibidem aliquot ſeptimanis, poſteaquam inde variis cum hoſte Moſaïſcum uſque erumpens velitationibus, qui nuſquam ſtatariæ pugnæ copiam facere volebat, variâ fortunâ decertaſſet, ad eam Urbem arcémque Vladiſlao & Senatu bellico connivente exercitum promovit, explicatis non ad uſum tantùm (nam res in oculis Moſaïſci agebatur) ſed ad ſpeciem Ordinibus. Ac confeſtim ab adventu Liſovianæ turmæ ultrà Moſcuam amnem quâ Metropolim ducebat viâ, ſtationem cepêre. Vladiſlaüs cum univerſo equitatu non procul à Cœnobio Luzecenſi, quà Hruſam verſùs iter patebat, conſtitit. Campi medium peditum legiones cum tormentis tenuêre. Ad Moſaïſcum eo conſilio itum eſt, primùm ne potens validúſque hoſtis, ſi ulteriùs progrediendum foret, à tergo relinqueretur: alterum ad opem à Metropoli importationéſque commeatûs in arcem, indéque excurſiones

Tandem ad Moſaiſcum Exercitus ductus,

per ſtationes diſtribuitur.

ſiones inhibendas, deinde captandæ occaſionis cauſâ, ſi ad pugnam hoſtes elici poſſent à qua ſumma rerum dependebat: ad extremùm ſi locus ille aut ſtratagemate, aut ſubitâ aggreſſione intercipi poſſet, momentis bellorum, quibus ea conſtarent, fortunæque invigilaret. Fuêre qui dicerent Caſtello ad Boriſſoviam communito, inductíſque qui arcem ſtringerent præſidiariis; hoſti dedendæ brevi neceſſitatem imponi poſſe, aliter Chodkievicio viſum, qui ut paucorum præſidium fruſtraneum, ita plurium incommodum exercitui cenſebat, quem extenuare diſtrahíque non adeò numeroſum, ſummè periculoſum prævidebat, adventante præſertim ad Boroſcum novis cum trium millium turmis Pozarſcio cauto bellandíque gnaro duce.

Likovus & Maſtrucus Caſtellis excitatis Moſaiſcum tuentur.

Proſpexerant, ut diximus, abunde Moſaiſco validâ urbis arcíſque munitione & defendentium numero Moſchi: at longè fortiorem ſuíque ſecuram reddiderat adventus ab urbe cum exercitu Likovi ducis bellandi haud ignari, qui ponè arcem Caſtello

ſtello excitato, diſpoſitiſque copiis intra ſepes è pallatione trabibúſque tranſverſis ſibíque mutuò cohærentibus conſtructas, conſederat: & nec modò eam tueri, verùm & prælio decernere ſat habebat virium. Aderat & Maſtrucus militari laude inſignis, qui opoſitam arcis portam cum numeroſis equitum peditúmque quibus præerat turmis, ſimili circumvallatam munitione tenebat. Et flos ille erat Moſchici exercitûs, quem ad pugnam elicere multis modis ſtudebat Chodkievicius, impoſiturus procul dubio ſummæ reï exoptatam coronidem, præciſo tam præpotenti & cui maximè fideret Moſchovia robore: apertâ namque vi munitiones aggredi oppugnaréque haud promtum videbatur obſidionalibus machinis omníque expugnandarum arcium apparatu deſtituto: nullus tamen præteribat dies, quin aliquibus velitationibus laceſſente plerumque Chodkievicio non certaretur, extrahi tamen ad periculum univerſæ pugnæ hoſtis nullâ arte nullâque vi poterat; quanquam variis militaribus com-

Ad pugnam elici nullo modo poſſunt.

Velitationes tamen frequenter intercedunt.

commentis in apertum pelliceretur campum: procedebant nonnunquam feliciter ſtructi doli, detecti etiam quandoque, dum aut Centuriones ex inſidiis ardentiùs inconſultiúſque provehuntur, aut aliis ſigna inferentibus tardiùs ſubſidia advolant: atque illis præludiis virtutem animúmque Polonorum experti Moſchi, univerſæ pugnæ aleam declinabant, haud ignari commeatum citiùs quàm audaciam Polonis defuturam: interim verò cunctatione vires frangere, temporíſque in caſſum elabentis jacturâ bellantium ſiſtere impetûs tutiſſimum habebant. Quas porrò velitationes; quibus utrinque viribus; quo ſucceſſu agitarentur; poſſem hìc diurna tanquam acta denarrare, ni me legentium deterreret faſtidium: deductâ nihilominùs ad calculum ſummâ, periiſſe hoſtium paulò ſupra mille ex Commentariis illorum temporum conjicio, exiguâ cum invadentium noxâ, quam tamen auxiſſe videbatur Bartholomæi Novoduorſcii Equitis Melitenſis ſtrenui egregiique Tribuni vulnus, trajectâ videlicet à *Hoſtibus parùm proſperè.*

 ſclo-

Bartholomaus Novo dworſcius ſaucius.

ſclopetariis dextra manus, ejúſque uſus ademtus. Atque hinc fortaſſe metus Likovum & Maſtrucum hoſtium duces invaſerat, ne minutis hiſce præliis raro victores, aut vires ſuas extenuarent, aut certè Polonorum animos ad extremos provocarent auſûs: proinde recenti numeroſóque in arcem urbémque Moſaïſcenſem inducto præſidio, tormentis, pulvere bellico, réque cibariâ in longiùs ſuffecturâ tempus illatâ, vallo propugnaculíſque firmatis, ſecuri & à defendentium pertinaci fortitudine, & à loco perbellè communito validóque, ipſemet ſuis cum turmis nocte intempeſtâ tenebroſâque, ventis ac pluviâ horridâ, tuguriis inter caſtella accenſis, inobſervabili celeritate fugientibus quàm recedentibus ſimiles exceſſêre. Et Maſtrucus quidem præcedente nocte Likovi fugam anteverterat, & ii qui Boriſſoviam arcem contra Chodkievicium pertinaciùs defenderant, per id tempus quo abſceſſerat Licovus concrematâ annonâ, cujus tamen non mediocris pars igni ſubtracta eſt, velut è condicto

Likovus & Maſtrucus Moſaïſco bene munito fugiunt noctu.

15 & 14 Auguſti.

ſtrictè deſertâ arce vacuâque, ſummo cum ſilentio trepidi aufugêre. Relictum à Licovo caſtellum mox invaſère pedites, repertâque farinâ ac omnis generis frugum copiâ quæ vel flammæ furorem evaſit, vel certè commodè Moſaïſcum tranſportari non poterat, ſerpentem depulêre famem.

Boriſſoviam arcem Moſchi deſerunt.

Interea dum per integrum menſem Auguſtum ad Moſaïſcum univerſis cum copiis hæret Vladiſlaüs, advenêre è Polonia Sub delegati: Leo Sapieha Cancellarius Lithvaniæ, quem ad Comitia profectum fuiſſe diximus, & Adamus Novoduorſcius Epiſcopus Camenecenſis in locum Andreæ Lipſcii Regni Pro-Cancellarii ſuffectus miſſúſque. Sed ſuccedentium caſtris oculos auréſque illico everberavit ſumma totius exercitûs egeſtas à non perſoluto tam diu militari ære excitata, equites equis, famulitio, armis, apparatúque bellico vacui: illos fame enectos concidiſſe interiiſſéque, hunc ob pecuniæ inopiam nec comparari, nec refici poſſe paſſim querebantur: exprobrantes vociferantéſque, quòd plerique eorum

Sapieha & Epiſcopus Camenecenſis è Polonia redeunt.

1. Septemb.

Militem fame egeſtatéque preſſum reperiunt.

rum

rum cogerentur emori, pane non guſtato viginti dierum ſpatio. Pedites præſertim Germani magnis indies coarctati anguſtiis, aut dilabebantur, aut fame confecti paſſim cadebant. Adventantium Subdelegatorum rumor ſpéſque inſimul advenientis pecuniæ inopes miſeróſque patientiùs continuerat; at ubi vulgatum nullo inſtructos ære ſolatióque adeſſe, tum demum palàm fremere, exſecrari militiam gravem & infructuoſam cœpere: incuſavere Subdelegatorum incuriam in conquirendâ deferendâque militi debitâ pecuniâ, & quidem exhauſto, cujus ærumnarum oculati teſtes fuiſſent. Ad extremùm turmatim ſtationem Subdelegatorum adeunt circumſtántque, & per Klodzinium virum militarem è legione Kazanovii longo ſermone lachrymantéſque inopiam, egeſtatem, famem exponunt, miſſionem emeritáque ſtipendia flagitant, quæ ampliùs ſe facere nec velle nec teneri conteſtantur, voluntatem inhibente tantâ egeſtate penuriâque, alterum verò vetare legem publicam, videlicet

Adventus Subdelegatorum abſque pecunia militibus ingratus.

Conqueruntur apud illos per Klodzinium & ulteriorem detrectant militiam.

cet abſque ære ulteriorem profiteri militiam.

Studebant exaſperatos Subdelegati mitigare emolliréque animos, partim ſpe jamjam adventantis pecuniæ, partim precibus perſuaſionibúſque, quas ipſa ſuggerebat neceſſitas: immoto ad ea ſurdóque milite cui egeſtas aures occluſerat, ulterior verò ſpes haud curæ erat, cujus aurâ in tantis anguſtiis reï cibariæ vita protrahi non poterat: per multas tandem altercationes leviter aliquot millium pecuniæ ſummâ aſperſi, conquievêre: reliqua certis conditionibus ad vigeſimum octavum diem Octobris promiſſa eſt. Et quamvis illos ſacramento militiæ elapſum trimeſtre, intra quod operam ſuam addixerant, ſolveret, juréque miſſionem flagitarent, in futurum nihilominùs promtè ſe facturos ſtipendia pollicentur, fide à Subdelegatis acceptâ, Regem Ordinéſque id pro rato gratóque accepturos. Stringebantur namque ſeverè ſecretioribus mandatis legéque publicâ Subdelegati, ne abſque Regis Ordinúmque voluntate, ac non niſi

Conquieſcunt acceptâ aliquâ pecunia ſummâ.

præ-

Digitized by Google

præſenti paratóque ære militem auctorarent: ſciebántque novorum debitorum rationem ſtrictiùs à ſe exigendam. Sed vicit neceſſitas quæ mandatum tranſgredi juſſit, rebus præſertim in Moſchovia lentiùs & nullo cum fructu hucuſque procedentibus, majore cum damno Principis ac ignominiâ proceſſuris, ſi dimiſſus perperam exauctoraretur miles. Quanquam pleræque Centuriæ egêre contumaciùs, ſpretâque Subdelegatorum, quam ſcripto dato interponebant, fide, poſthabitis precibus deſeruêre militiam, abiveréque in Poloniam. Ac præter nonnullas velitum, haſtatæ etiam Karſnicii, Conſtantini Plichtæ Sochacevienſis, & Staniſlaï Zoravinii Belzenſis Caſtellanorum, demum Petri Opalinii Præfecti Sremenſis diſceſſêre. Et illi quidem Centuriones nequicquam obteſtantes, retinentéſque ſuos commilitones remanſêre, egregiámque præſentes in caſtris præſtitêre Vladiſlao operam: at Opalinius voluntati turmalium obſecutus, ipſe quoque ducem ſe redeuntibus præbuit. Quantum verò damnum incom-

Nonnullæ abeunt in Poloniam.

Digitized by Google

commodúmque diſceſſio tam præpropera militum attulerit, brevi innotuit: namque plurimi peditum equitúmque redeuntium manipulis ſeſe immiſcuere abiveréque, iſque præpoſterus receptus, ut prævalidi corporis nimia ſanguinis miſſio, ita & exercitûs univerſi robur viréſque labefecerat exhauſerátque: Chodkievicio aſſerente, ſatìs profectò curarum ſibi impendere, ſi hoſtis pugnæ copiam faceret, cùm vix expeditos mille equites in aciem producere poſſet, abſentibus interea Liſovianorum velitum turmis, quæ nuper pabulandi cauſâ egreſſæ, longiùs à caſtris aberant.

Magno cum damno & incommodo totius Exercitûs, qui per hoc attenuatus.

Tantæ inopiæ magnarúmque quibus indies conflictabatur exercitus anguſtiarum, qui Regem atque Archi-Epiſcopum Regni Primatem doceret ſtatum, ablegaverunt Subdelegati Andream Szoldrſcium Vladiſlaï Cancellarium: videlicet quantum diminutæ exhauſtæque eſſent copiæ à non ſuppeditatâ pecuniâ, & à multorum in Poloniam abitu: cæteri verò turbidi ac propè contumaces remanerent: fraudari interim

Szoldrſcius ad Regem mittitur expoſiturus militiæ ſtatum.

8 Septemb.

opportunitate reï gerendæ Vladiſlaï partes, ſuo juri tenaciſſimè inſiſtentis. Tantò autem omnia in præſens periculoſiora eſſe, quantò jam in ipſis Moſchoviæ penetralibus mediòſque inter hoſtes verſarentur: ubi milite opus foret promtiore alacrioréque quàm qui nunc egens inópſque compareret: ac proinde niſi Rex celeriùs afflictis benignitate ſuâ conſuleret providerétque rebus, fruſtra Subdelegatorum deſiderari operam, vigilémque ac ſollicitam curam, teſtaríque eos non à ſua negligentia incuriâve expeditionis hujus imminentia proceſſura damna, quæ tam ſedulò hucuſque præcaviſſent.

Ad Moſaïſcum fruſtra tempus teritur.

Seſquimenſis ſpatio ad Moſaïſcum Vladiſlaï conſtiterat exercitus nullo operæ pretio, ſiquidem præter eas de quibus egimus velitationes, haud præclaro aliquo inclaruerat facinore: & hoſte clàm abſcedente, abſceſſerat quoque rem egregiè gerendi facultas materiáque bellicorum operum, quæ in ſolo Moſaïſco oppugnando reſtare adhuc videbatur, niſi & oppugnandi facilitatem

per Auguſtum ad 16 Septembris.

tatem præſidiarii, & à loci munitione, & à ſua virtute, à re denique cibariâ in multum tempus ſuffecturâ fortes animoſíque abſtuliſſent. Chodkievicio præſertim ut ad invadendam arcem, ita ad circumvallandam penitus imparato, quin quod maximè exedebat animum ipſius, cogebatur Moſaiſcum deſerere, quum & majori indies ipſe annonæ penuriâ premeretur, & turbidum illum corruptúmq; militari ſeditione aërem, benigniori commutare aurâ permultùm intereſſet: oſtendebátq; in conſilio militari locum inter Calugam & Boroſcum, quò interim exercitus commodè deportari poſſet, ſtativà in affluentiore commeatu terríſque pinguioribus habiturus: ubi ærumnarum oblitus, & per aliquot temporis ſpatium recreatus, expeditior ad mandatum Imperatoris ſigna ſequeretur. Nunc verò periculoſum eſſe attenuatas vires oſtentari objicíque hoſti, quæ nec ad excidia arcium urbiúmque, nec ad pugnam ærumnis faméque exhauſtæ ſufficerent: vacillante inſuper militis obſequio utpote ab ære vacui egentíſque. Sub-

Chodkievicius ad deportandum Exercitum locum inter Boroſcum & Calugam oſtendit.

delegati cùm variantibus nonnihil ſententiis in diverſa abiiſſent, tandem expenſis hinc & inde rationibus coaluêre in unum, rectáque Metropolim petere decrevêre. Rationes verò eæ potiſſimùm fuere; videlicet ſtringi ſe tempore quod annuum bello conficiendo Rex & Ordines præſcripſiſſent, & ejus quidem anni jam extremos appetere Menſes, proinde nullis averſionibus remorandum diſtinendúmque exercitum eſſe, cujus militia ad proximum tantùm Decembrem fide Subdelegatorum interpoſitâ duraret, nullatenus per leges mandatúmque Principis longiùs proferendâ auctorandáque. Jam verò & pecuniam ad ultimos Octobris dies promiſſam eſſe, interim quo fructu miles quieſceret, ſatiùs ad Metropolim ducendus antequam eundem adultioris Autumni pluviæ cœnoſáque itinera, tum hiemis inſtantis rigor deterreret, ſemiſopitúmque iterum recrudeſcentibus turbis motibúſque efferaret. Occupandum itaque bello, non laſcivioribus ſtativis continendum, commeatum rémque

Subdelegati rectà Metropolim petere ſuadent.

Digitized by Google

que cibariam proximiores Metropoli campos ſuppeditaturos, nec in procinctu itineris defuturum. Ad hæc jam & temporis commoditas, & militum qualiſcunque invitat alacritas: faciliùs etiam Vladiſlaüm Moſchorum exploraturum voluntates, ſi armatus quantociùs ad portas Urbis compareret, & Michaëlis oculos non abſque perjurio affectantis Dominium, præſentiâ ſuâ Dux ipſe legitimus everberaret, Proceréſque Moſchos datæ juratæque admoneret fideï.

Hâc igitur commodiſſimâ bellandi ratione Subdelegatorum ſuffragiis adinventâ, *Moventur caſtra* ſignóque profectionis dato, caſtra Metropo- 16 Septemb. lim verſùs moventur: & eo quidem itinere, quod ad Hruſam caſtellum binâ pallatione ab hoſte communitum ducebat, ejuſdémque qui & fluvius, cujus ripæ aſſidebat, cognominis erat. Inde proceſſère copiæ ad Dzuingrodum, ubi loci porrectâ planitie 23 Septemb. amœnitas fluvii Moſcuæ præterlabentis curſus, annonæ reïque cibariæ ingens copia, univerſum exercitum integro octiduo

Dzuingrodi Legatos Coſacorum Vladiſlaüs excipit.

exhilaravit refecítque. Sed majori lætitiâ inceſſit Vladiſlaüs, poſteaquam ibidem Coſacorum Zaporovienſium, de quibus nihil comperti hucuſque habebat, adventantes Legatos accepit. Admiſſi illico retulêre quas in Moſchoviam ingreſſi reportaſſent victorias, nobiliſſimis Provinciis ferro & flammâ longè latéque vaſtatis, exciſis populoſiſſimis urbibus, videlicet Jelec, Liuno, Sacko, & aliis plurimis deletis, ac eorum Præfectis in vincula conjectis. Ultra viginti millibus lectiſſimorum militum ſuum conſtare exercitum, verſaríque in vicinia inter Kolomnam & Metropolim, ejúſque ſummo cum imperio ducem Petrum Konaſzevicium (aliàs vernaculè à Coſacis Saydacznii, quaſi pharetratum, dictum) operiri mandatum Principis, quam in partem eas copias transferre juberet, alacrem promtúmque Vladiſlao jubenti pariturum. Enimverò in ſummis exercitûs anguſtiis inopinatum ac penè de cœlo demiſſum ſubſidium omnium geſtientes animos maximo perfudit gaudio: habiti itaque comiter Legati, tum

tum largitione deliniti, dimiſſíque iis cum mandatis: properaret quantociùs Konaſzevicius, ſuáſque ad Metropolim conjungeret copias, paucos intra dies ibidem adfuturo Principi. Miſſus inſuper Jacobus Madalinius Tribunus Mſciſlavienſis vir imperterriti animi, qui illis illorúmque duci victorias Vladiſlaï nomine gratularetur: huic verò præter dona, vexillum, tympana, & clavam imperatoriam, (uſitato eorum militiæ more, quaſi iis inſigniis jam in ſtipendiarios adſcriberentur) deferret. Datæ & aſſertitiæ literæ Madalinio, quæ plura ſecretóque referenti eïdem fidem adſtruerent.

comiter habitos dimittit, cum illis mittit Madalinium ad illorum ducem.

Jámque eò alacriùs motis à Dzuingrodo caſtris intra triduum ad Tuſinum perventum eſt, locum ſtativis Demetrii Secundi olim Caluſienſis, vulgò dicti celebrem, haud ita procul à Metropoli diſſitum, quò Konaſzevicius ad mandatum Vladiſlaï properavit, cinctus anteſignanorum Centurionúmque exercitûs ſui coronâ, & poſt demiſſum venerationis officium, captivos Jelcii & Liuni ſupremos Præfectos exhibuit,

Ad Tuſinum Konaſzevicius, aliàs Saydacʒny Coſacorum dux Vladiſlaüm ſalutat, captivos tradit.

buit, unà cum Moſchorum Legatis ad Percopenſium Tatarorum Regulum expeditis interceptíſque. Eorum verò legationis ſumma ex literis patebat: quibus ad infeſtandas Ruſſiæ terras avertendáſque ſubitis incurſionibus Polonorum vires, Tataros quà prece, quà largitionibus invitabant incitabántque. Et Konaſzevicii adventus tantò illuſtrior fuit, quantò recentiorem à victoria ſecum ferebat gloriam: namque ad ipſam Metropolim obviam ſibi factam lectiſſimam Prætoriani militis cohortem, dit, cæſis ex ea captíſque compluribus, ejúſque duce Buturlino clavâ imperatoriâ ex equo dejecto proſtratóque.

In conciliandis Vladiſlao Coſacis Zaporovienſibus Leonis Sapiehæ opera.

At dum hæc refero, nollem fraudare tam illuſtri erga Regèm ac Vladiſlaüm merito Leonem Sapieham Cancellarium Lithvaniæ, cujus induſtriæ ſolertiæque excitatas ad inimicarum urbium populationes legiones Cozacorum, debuere illa tempora. Is namque abiturus ad Comitia dum Orſæ celebri Albæ Ruſſiæ populoſâque in urbe ſubſiſtit, miſerat inde unum è domeſticis ſuis

Digitized by Google

ſuis comitibus, qui celerrimè ad Coſacorum primarios advolaret, perſuaderet orarétque: neu Principem Vladiſlaüm in Moſchovia bellantem ſuis cum copiis otioſi ſpectarent, quin illas quantociùs hoſtili terræ auxiliares immitterent. Reducem nuntium Slonimi acceperat Coſacorum promtam deferentem voluntatem, exſecutioni mox demandandam, Regio præſertim accedente mandato. Id verò brevi acceſſit, promovente negotium Sapiehâ; apud Ordines autem in Comitiis urſit effecítque, ut tranſmiſſâ viginti millium florenorum ſummâ inter illos diſtribuendâ tantò redderentur promtiores.

Poſitis ad Tuſinum caſtris decreverat Vladiſlaüs aliquantiſper in hac primariæ urbis viciniâ ſubſiſtere, operirique pecuniam, quam à Regni Quæſtore miſſam jam in itinere eſſe brevíque advehendam inaudiverat, inſimul & animos Procerum, Nobilium, vulgíque Moſchovitici explorare, quam tandem in partem ſeriò inclinarent. Detinebant interea Moſchi hucuſque Vla-

Vladiſlaüs ad Tuſinum ſubſiſtit.

Digitized by Google

Moſchi aliquâ pacificationis ſpe detinent.

diſlaüm aliquâ pacificationis ſpe ſeu magis oſtentatione concordiæ, ſpecioſam trahentes diſceptandi moram, quòd ſperarent terendo per ejuſmodi Nuntiorum ultrò citróque commeantium congreſſûs, ſe tantum temporis inſumturos, donec elapſâ bellandi opportunitate, infeſta arma aut averterent, aut penitus enervarent. Et patuêre poſtmodùm eorum conſilia, cùm præfidenter jactarent duos ſe habere potentiſſimos, quos opponerent Polonorum copiis, exercitûs, Hiemem & Famem: illam ſibi amicam rebúſque gerendis percommodam: quippe horrido cœlo aſſueti, & per nives gelu concretas ſolearum beneficio agili curſu volare edocti, militi gravi armaturâ tardo torpentíque inſultaturos ſe ſperabant: hanc verò exhauſtis vicis, vaſtatis agris, deportatâque & avectâ in arces annonâ, partim à colonis in ſpecûs avias abditis frumentis, mox invalituram certò pollicebantur. Atque eâ fiduciâ tumidè minúſque ſeriò de loco conventui præfigendo per Nuntios agebant, cùm tandem per Gregorium Lacium medium inter

partim ſinceré.

Per Inter-Nuntium ſuum locum ad tractatûs deſignant, quem Poloni reſpuunt.

inter Boroſcum & Moſaiſcum campum deſignant. Sed hunc Subdelegati reſpuêre viciniorem aliquem Metropoli præferentes, unde brevior commodiórque ad Moſchorum Proceres Ordinéſque Nuntiis pateret via, à quorum illi in minutiſſimis etiam rebus ſententiâ conſilióque pendérent. Properare idcirco juſſus Uſacovius, qui denuntiaret Subdelegatos Metropolim verſùs tendere ad inſtituendum cum illorum Legatis colloquium, è vicinia commodiùs peragendum. Et datis literis Vladiſlaüs Proceres ac univerſos Ordines admonuit fideï ſacramentíque, ut clementiam potiùs adventantis obſequio præoccuparent, quàm vindictam perfidiâ arceſſerent. Eas quidem literas à gente rudi impolitâque omníſque civilitatis ignarâ contemtim habitas fuiſſe ſcio, contemtiùs remiſſas per Oporovium, Virovium, Terlecium, Lipſcium, factâ captivorum commutatione libertati reſtitutos Vladiſlaüs indoluit: quippe ſuper reſponſum ruſticum barbarúmque, Titulum Ducis Moſchoviæ ſuo Nomini præfixum, atramento

Uſacovius mittitur Metropolim cum Vladiſlaï Literis.

Literæ contemtim habentur à Moſchis.

mento ſutorio fœdatum conſpurcatúmque inſpexit. Atquè ut eſt gens fide perverſâ totàque ex mendaciis & dolis conſuta, exprobrantibus poſt hæc Polonis eam barbariem Moſchorum pleriſque, quâ tantum affeciſſent Principem: negarunt tenaciſſimè, quidpiam à ſe factum ſimile, aſſerentes: venerari ſe, prout deceret, magnorum Regum ſanguinem Regiſque filium Vladiſlaum, cæterùm fruſtra illum Titulum Magni Ducis uſurpare, cujus ille jure ob mendacia Patris (eo vocabulo uſi ſunt) ambitionémque excidiſſet: clementiam benignitatémque non eſt quod offerret talium rerum haud indigentibus, vindictam impavidos conſtantéſque nullam ſe prorſus metuere.

Qui conqueruntur de tam inopinato prope Urbem Vladiſlai adventu.

Sed tam inopinatus Vladiſlaï adventantis nuntius exterruit pervicaces, illicóque per Gregorium Volkovum cum reduce Uſakovio ad caſtra venientem queſti ſunt. Vladiſlaüm armatum primariæ urbi imminere, cùm illi interim à concordia pacificandóque negotio non forent alieni: par an haberent exoptatæ tranquillitatis ſtudium

Sub-

Subdelegati, vereri ſeſe: namque legiones interim in excidium urbium terrarúmque immiſſas crudeliter graſſari, pacis proculdubio commercium interturbaturas, ni protinus omiſſis populationibus, præſertim verò Konaſzevicii copiæ, ad Vladiſlaï revocarentur caſtra, quæ ſatiùs ad Dzuingrodum conſiſterent, utpote ad tractatûs inſtituendos commodiore loco. Ad ea reſponſum tulit Volkovus: abiret referrétq; ſuis, redituras à populationibus Moſchoviæ copias ne ſperarent, ni & ipſi ad legitimi Domini juratum ſeſe reciperent rediréntq; obſequium: ſcirent quin etiam advolaturas propediem numeroſiores turmas in excidium pervicacis refractariæque gentis conjuratas; eam verò avocationem copiarum ſubdolè ab illis urgeri, quid enim iis unum in locum arceſſitis exſpectandum foret, niſi ultimam à fame cladem. caſtra à Dzwingrodo mota eſſe ob tardiùs expeditum diutiúſque exſpectatum Uſacovium, ne verò ſibi perſuaderent ea illorum cauſâ retroceſſura, imò eadem mox in conſpectum Metro-

Reſpondent illis Subdelegati.

polis promovenda ſcirent. Et vix ad Tuſinum conſederat Vladiſlaüs, conſternatos ſubitò Moſchos apparuit: eâdem namque veſperâ nuntius advolarat cum literis: Neu Subdelegati curſum pacificationis interſiſtere vellent, ad quem continuandum mitterentur ab utrinq; tres Nobiles Aulici inter Chodinkam & Preſnam amnes mutuò congreſſuri, diſceptaturíque de loco, tempore, colloquii generalis inſtituendi: dicturi inſimul ſacramentum, quo euntium & redeuntium Legatorum ſecuritati caveretur. Excanduêre Subdelegati, increpitâque morâ, quam fruſtra in his Aulicorum congreſſibus traherent, ipſi ſe venturos ad Nonas Octobres pollicentur loco ad Chodinkam amnem deſignato. Iveréque præmiſſo Metropolim viro militari Sielankâ, qui Legatos ad mutuum invitaret colloquium: ſed cùm illi nullatenus elici poſſent, abſque prævio, cui mordicus inſiſtebant, aulicorum congreſſu, Subdelegati rebus infectis ad caſtra rediêre.

Iterum Moſchi alium locum congreſſui deſtinant, ubi primùm ab utrinq; à tribus Aulicis miſſis negotium ordiri volunt.

Negant id ſubdelegati, ipſique ad locum deſignatum vadunt, ſed fruſtra.

At verò Chodkievicium cavillantis hoſtis

ſtis illudentíſque diuturniore tractatuum colloquiíque morâ, ut aliquid interim auderet exſtimulabat, & Cozacorum recens adventus, & Liſovianæ turmæ à populationibus, ad quas à Moſaïſco adhuc ſummâ cùm hoſtium locorúmque ſtrage excurrerant, reduces, ducis imperium alacres exſpectantes. Auctis itaque omnium copiarum adventu viribus, Metropolis invaſio oppugnatióque decernitur, cujus ſitum brevibus in conſpectum dare operæ pretium duco. *Decernitur invaſio & oppugnatio Metropolis.*

Moſchovia Urbs totius Ruſſiæ atque tam vaſti Septemtrionis caput eſt, ſitûs elegantiâ, magnitudine, civium frequentiâ percelebris; incerta conjectura illa-ne, an univerſum Imperium ejuſdem cognominis, an Moſcua fluvius utramque permeans, ipſe ſibi & terris proprium nomen commodent deferántque. Situm lata amplâque commendat planities, ad multa millia paſſuum ſeſe extendens, nullis è propinquo inhorreſcens ſilvis, tantummodò juniperi fruticetis modicè aſſurgentibus diſtincta. *Deſcriptio Urbis.* *Situs.*

Spar-

Sparſa hinc & inde per vicinos campos muro educta Cœnobia templáque, velut ſtellæ in lucido emicant Coelo: ex ipſa verò urbe exſtantia frequentium turrium portarúmque cacumina, Cœnobia eminentibus faſtigiis decora, ædium ſacrarum tholos pleroſque auro fulgentes: ſi deforis aſpicias, raram urbium Europæarum præſertim ejus magnitudinis videbis, quæ tali magnificentiâ elegantiâque ab extrà conſpiciendam ſe præbeat. Urbis magnitudo tribus, ut alibi diximus, diviſa eſt ſepimentis, ſingulis proprio diſtinctis nomine, ſeparatis mœnibus, turribus, ac portis incluſis: ubique templis, Cœnobiis plurimis eleganti aſſurgentibus ſtructurâ. Bialogrodi, Kitaigrodi, Krimgrodi nominibus ſuam indigetant Tripolim. Cæterùm univerſim per antonomaſiam, eóſque ternos ambitûs Metropolim tam incolæ quàm exteri appellant: quo cognomine me quoque, uti ſæpius cogit uſitatum vocabulum, ne urbis quandoque ſimúlque Imperii confundantur cognomina. Magnitudinem auget extra pomeria in-

Magnitudo. lib. 6.

ingens quaſi appendix urbíque annexa ſclopetariorum colonia, ædificiis frequentiſſima: & quia non muro ſed ligneo ſepimento cincta, ligneæ arcis ab indigenis cognomen accepit. Sedes ibi eſt militum ſclopis majoribus armatorum, quorum numerum continuè ibidem excubantium ad quindecim millia nonnulli recenſuêre. Ad magnitudinem inſuper Metropolis extollendam retulêre alii, eam maximas quaſque Italiæ, Galliæ, Hiſpaniæ urbes ambitu ſuo ſuperare. Intus, ſi templa ac Cœnobia demas, paſſim ligneæ domûs ſunt, neque ad ullam ſtructæ venuſtatem, Krimgrodi regia Ducúmque ſedes magnâ ſui parte ad decorem & elegantiam exteris parem, à magiſtris architectíſque Italis educta eſt. Populi, colonorúmque numerum non adeò mihi promtum eſt referre, neque enim ibidem cenſa civium capita aliquando aut legi aut audivi, ædium frequentia urbis magnitudo facilem legenti computum dabit. Certè cùm unicum ſepimentum Alborum mœniorum ſeu Bialogrodi ſuperioribus bellis à Polonis

Sclopetariorum colonia.

Vernaculè Strzelecka Slaboda.

Romam, Pariſios, Ulyſſiponem, Zolkievius in Comment.

Regia ſeu ducum ſedes elegans.

Numerus incolarum.

incenſum in cinerem favillámque abiiſſet, centénis millibus cives, ſi fæminas pueróſque addas, quà igne, quà ferro cônſumtos, numeratos eſſe ſcio.

Cur eam Urbem aggredi ſtatuit Chodkievicius.

Eam itaque urbem invadendi Chodkievicium cupiditas trahebat, in qua univerſum quodammodo Imperium vinceretur: reputabat hîc totam Michaëlis Majeſtatem recens acquiſitam fortunámque contineri, hîc aulam & theſauros eſſe, hîc totum robur militémque, at plus hominum quàm virium, ipſam verò imbellem turbam impedimento Urbi futuram. Conſternari omnes poſſe, ſi Vladiſlaï arma non jam è vicinia proſpicerent, ſed ſub ipſis ſentirent mœnibus, ibidémque tumultuandi anſam arrepturos illos facilè, quibus nec dum Electi in Magnum Ducem Vladiſlaï excidiſſet reverentia, pronúſque erga illum affectus remaneret, qui tam commodâ datâ occaſione elucere poſſet. Namque dum Vladiſlaüs ab extrà vim armáque ad aſſerendum jus ſuum exſerit, illos ab intrà conſilio, manu, non defuturos.

Ergo

Ergo noctem inter undecimum & decimum Octobris diem mediam aggreſſioni deſtinat, circumſtante reliquo ordinatóque exercitu, ante cujus ſigna Vladiſlaüs præſente Chodkievicio ac Subdelegatis eventum avidè præſtolabatur. Promotæ mox legiones eam in partem quæ pro murorum caſu ſingulis erant præſcriptæ ad invadendum: fuit autem diſtributio in hunc modum. Ad portam Karvaciam Bartholomæus Novoduorſcius Eques Melitenſis deſtinatus, quem præceſſêre ipſius pedites armati ſecuribus ad diſjiciendam pallatiotionem caſtelli portæ præſtructi, & quæ interim continuâ ſcloporum exploſione hoſtem diſtinerent duo peditum vexilla, ſuis cum Centurionibus Buthlero ac Beglio ſequebantur. Ferebantur poſtmodùm à viginti gregariis piloclaſtra portæ applicanda, ponè eunte Novoduorſcio, Jacobo Sobieſcio, primoribúſque Vladiſlaï aulicis, & quinquaginta ex Chodkievicii, Koſakovii, Sobieſcii turmis, ſelectis loricâque armatis commilitonibus, qui inter voluntarios tunc

Tempus invadendi & Ordo deſcribitur.

bellatores comparuerant. In ſubſidium reſtabant Lermunti & Seii peditum aliquot centuriæ, & Liſovianorum equitum ſuo cum Tribuno Czaplinio legio. Quodſi etenim ad eam portam felix reſpondiſſet eventus, centuriæ Buthleri, Beglii, Hungarorúmque in muros ſubitò evolaturæ erant, per apertam verò portam irruptio in urbem Lermunti legioni, Liſovianis copiis, & Raitrum ſubſidiariis turmis Gadeno & Sobeſczanio ductoribus demandabatur. In altera urbis parte ad Verenſem portam, prætenſam Caſtello pallationem effracturi, ivêre Nieviarovii & Przylupſcii pedites, qui interim hoſtem diſtraherent. Breni ac Fulleri præſto erant majores ſclopetarii ducenti, tum lata viginti piloclaſtra talium machinatore induſtrio natione Gallo comitante, unáque Martino Leſniovolſcio Præfecto Zatorienſi, ac pleriſque militibus ex ejuſdem centuriâ & Kazanovii legione ſelectis, & ad quidlibet audendum promtis. Auxiliares à tergo ſequebantur Appelmani peditum aliquot Centuriæ, & Zaporo-

porovienſium Coſacorum decem millia, ac deinde Raitrum vexilla ſex Klebeki, Rozni, Aderkaſſi, Sokolovii, Potemkini, Platembergii, omnes ii ſubſidiarii ſignum invadendi irrumpendíque in urbem exſpectabant, disjectâ apertâque portâ jam patentem.

Moſchi à transfugis præmoniti non imparati invaſionem exſpectant.

Nec minor interea defenſoribus cura, qui ab aliquot peditibus Germanis transfugis edocti præmonitíque, obſervabant Polonorum conſilia, præcavebántque denſatis ad portas præſidiariis novíſque operibus munitas, & diſpoſito frequenti per mœnia propugnaculáque milite, exſpectabant imminentem procellam, non adeò ferituram quia prævíſam. Ergo jam dato ſigno ad utramque portam procurſum eſt. Et ad Karvaciam quidem Novoduorſcius piloclaſtro admoto proximi objectíque caſtelli fores effregerat disjecerátve, cùm applicaturo aliud portæ urbis unde rerum pendebat ſumma, in prima emiſſione pilarum eadem manus ab hoſte trajicitur, in qua vulnus ad Moſaïſcum acceperat, adhúcque tenerâ ob-

Novoduorſcius primi Caſtelli fores pilocaſtro effringit, aliud ad portam Urbis applicaturus vulneratur.

ob-

obductum cicatrice rubebat. Læſo Novoduorſcio applicandi piloclaſtri nullum concedebatur tempus ab accurrente ad portam celerrimè hoſte, in cujus aditu certabatur non uno genere pugnæ, ſimul ſclopis, ſimul gladiis, & maximè à furente glandium procellâ aggreſſorum latera fodiebantur: atque ii languentibus jam animis quos, ut viros fortes militaréſque decuit, aliquot horarum ſpatio fortiter exſeruerant, cùm & Liſovianæ turmæ auxiliares, & Lermunti peditum Centuriæ ſtarent immotæ, fruſtráque illorum reſpectarent ſubſidia, albeſcente die tandem retroceſſère, acceptâ illatâque penè ab utrinque æquali clade. Triginta cæſos fuiſſe conſtat quorum cadavera ad explendam tyrannidem retraxêre Moſchi, ſaucios ferè centum. E Nobilioribus cecidit Janikovius è Koſakovii Centuriâ commilito, ſauciati è Primoribus præter Novoduorſcium Equitem Melitenſem, Jacobus Sobieſcius Palatinides Lublinenſis unus è Subdelegatorum numero, Chriſtophorus Sapieha Palatinides Vitepcenſis, Steczke-

Pugnatur ad portam.

Retroceдunt Poloni pari penè ab utrinque clade illatâ & acceptâ.

Saucii è primoribus Sobieſcius & Sapieha.

Steczkevicius, Paſek, Komorſcius, Seyus, ac Begel. Paulò plures ab hoſtibus deſideratos totidem vulneribus confectos à tranſfugis & exploratoribus compertum eſt. Ex altera parte ad Tüerenſem portam à Martino Leſniovolſcio ſuo cum machinatore Gallo nihil attentatum, largiore foſſâ inhibente, ad quam ſuperandam breviores ſcalas pedites attulerant, & à procurrentibus præſidiariis ad omnem vim, ſi quæ adhiberetur, optimè præparatis, pulſos fugatóſque fuiſſe duo piloclaſtra hoſtium poteſtati relicta, evidens dedêre argumentum.

Ad alteram portam nihil attentatum, cur?

Hic fuit exitus deſtinatæ invaſionis à prævíſo impetu parùm validæ, nec ſine tamen culpâ aliquâ ductorum peractæ. At Chodkievicium virum, ſi quem Imperatoriis virtutibus longè eminentiſſimum, miror, eam invaſionem adeò publicam feciſſe, ut & gregariis pateret militibus, à quorum tranſfugiis hoſti innoteſceret: ſi nox in ſecretum advocata erat, cur non iiſdem ſilentii tenebris conſilia involuta tunc luci cùm & exſecutioni demandanda; ea namque in bellis tam

Invaſio illa irrita fuit non ſine culpa nonnullorum.

Et Chodkievicius magis ſecretum tenuiſſe debuerat Conſilium invadendi.

tam diu valida tutáque, quàm diu arcana. Et Moſaiſci excidium & Boriſſoviæ arcis, ut diximus, ruinam minabatur repentina nocturnáque invaſio, niſi tam nota fuiſſet ut prodi poſſet. Tantò majorem adeptum claritudinem Zolkievium veterem cautúmque bellandi Ducem comperio, qui conſilii ſui celati preſſíque, qualem ad Cluſinum fructum tulerit, teſtis eſt illa celeberrima victoria, quæ Moſchoviæ jugum, ipſi verò cum laurea nominis æternitatem impoſuit. Et ſi externa memorare libet: Alexander Farneſius Belgarum Camillus, & Ambroſius Spinola clariſſimus fortiſſimúſque dux, inobſervatis hoſti conſiliis quantas Hiſpano Regi, quámve validas reſtituêre urbes; docent Belgici Annales. Alterum erratum, videlicet nulla ad portam Carvaciam cum hoſte pertinaciſſimè certanti Novoduorſcio ſubmiſſa auxilia: conſternati quippe Moſchi pavidíque jam mœnia linquere nudaréque præſidio cœperant, ni recipientium ſeſe importunam fugam Germani pedites Moſchis militantes à Miekicia porta accu-

Quà in parte laus tribuitur Zolkievio.

Et exteris ducibus Alexandro Farneſio & Ambroſio Spinolâ ob idque Vrbium expugnatoribus.

Alia errata oppugnantium.

Digitized by Google

accurrentes, ſtitiſſent: non inſpectæ verò antea per ſpeculatores foſſæ, nullæ præparatæ ſcalæ, ſanè eos, ad quos hæc ſpectabat cura, arguebant, monebántque in bellico ſenatu Subdelegati, ſola piloclaſtra uſui vix futura, neque in iis ſpem reponendam eſſe, ſi interim cætera ad invadendam urbem, ſcalæ præſertim quibus miles in ſumma eniteretur, deeſſent.

Sed licèt capi tunc Urbs non potuerit, fructus tamen aliquis hujus aggreſſionis apparuit. Moſchorum promtior, ut videbatur, ad inſtituendos de pace tractatûs voluntas, & armorum injuriæ illatæ neutros ab oſtentatione concordiæ retardabant. Congreſſum nihilominùs aulicorum futuri cum Legatis colloquii prænuntium tenaciſſimè petiêre, neque ullatenus dimoveri potuêre à propoſito, cùm & minùs neceſſarium, & contra morem hactenus uſitatum, & ſummam temporis ſecum jacturam trahentem Subdelegati cenſerent oſtenderéntque: maluêre tamen poſtmodùm hoſtium cedere pertinaciæ quàm à Republ. pacis

Ab illa invaſione Moſchi ad tractatûs promtiores redduntur.

Digitized by Google

avidiſſimâ rupti infectíque negotii leviori de cauſâ accuſari. Nominatis itaque Malinio, Nieborovio, Rydzicio, eos certo cum mandato de loco, tempore colloquii, ſecuritatéque colloquentium Legatorum, ab utrinque tractaturos expediunt. Plurium dierum is labor fuit, cum gente callidiſſima, ſuſpicaci, ſempérque novas ab aſtutiâ mutuante inferentéque difficultates: tandem poſt tot faſtidia nauſeáſque, locus ſub ipſis primariæ Urbis mœnibus ad Preſnam amnem deſignatur, tempus congreſſui Legatorum ad pridie Kalendas Novembris præfigitur, ſecuritas colloquentium totiúſque comitatûs dicto ab utrinque ſacramento firmatur.

Congreſſus amicorum illis permittitur, expediuntúrque Malinius, Nieborovius & Rydzicius.

Tempus & locus congreſſui Legatorum definitur.

Interim ne arma quieſcerent, neque enim tam numeroſum exercitum uno in loco ob alimentorum inopiam attineri expediebat, Coſacorum legiones juſſu Vladiſlaï Kolomnam verſùs Pereaſlaviámque percurrentes, omnem illam fertilem ditionem quà ferro quà igni pervaſtabant, & Liſovianæ turmæ pari in hoſtem impetu ferebantur,

Coſaci Zaporovienſes & velites Liſoviani ad vaſtandam Moſchoviam dimittuntur.

Digitized by Google

bantur, cæde ac flammâ pervicacium ulturæ perfidiam; ulciſcebantúrque ſat feliciter, cùm ducis illorum Czaplinii jacturâ è Caſtello nobilis cujuſdam Moſchi deſtinato inobſervabilíque ſclopi ictu proſtrati, fauſtos armorum progreſſûs interturbavit. Ejus vulgatâ in caſtris morte, luxit exercitus virum bellicoſiſſimum, cujus fortitudinem ſingularémque in rebus animoſè gerendis dexteritatem ſæpius mirari extolleréque ſolebat.

Czaplinius Liſovienſium dux occumbit.

Dum infeſtis armis Provinciarum Urbiúmque Moſchoviæ cervix ad debitæ venerationis officium Vladiſlao Electo Moſchoviæ Duci reddendum flectitur, viſum etiam mollioribus remediis è Metropoli contumaces ad obſequium evocare. Appetente namque colloquii deſignato die, delectum mox ad Preſnam amnem ponè ipſa urbis mœnia præterfluentem vicinúmque Tuerenſi portæ locum petière Subdelegati: Adamus Novoduorſcius Epiſcopus Camenecenſis, Conſtantinus Plichta Caſtellanus Sochacovienſis, Leo Sapieha Magni

Conveniunt ad Preſnam amnem & Polons & Moſchorum Legati.

 gni

gni Ducatûs Lithvaniæ Cancellarius, Alexander Goſievius ejuſdem Ducatûs Referendarius, & Jacobus Sobieſcius quingentis equitibus peditibúſque cincti. Et eas quidem turmas à latere militariter inſtructas, earum continuêre ductores, ſoli Subdelegati cum quinquaginta nobilium militúmque honorariorum globo proceſſêre. Supervenerant jam & Moſchorum Legati Theodorus Joannis Seremetus. Daniël Joannis Mezecius, Arthemius Bazilii Iſmaïlus, Joannes Joannis Bolotnikus Magni Ducatûs à ſecretis, Matthæus Sumovus Legationis Notarius. Nec procul hinc & inde ad ipſa urbis mœnia bis mille equites peditéſque illorum comparebant, quos in belli ſpeciem Tribuni explicaverant. Primi Moſchi dictâ Regiis impertitâque ſalute, cùm viciſſim ab his perhumaniter invitati, quò commodiùs colloquerentur, ex equis deſcendere nollent, ea mox propoſuêre. Veniſſe ſe annuente Magno Duce Moſchoviæ Michaële (cujus titulos ad nauſeam uſque recenſuêre) ad colloquium de pace inſti-

Moſchi Subdelegatos primi ſalutant, præcavéntque ne ulla mentio Vladiſlaî tamquam Electi Moſchoviæ Ducis fieret.

ſtituendum, inter eundem Magnum Ducem & Sigiſmundum Poloniæ Regem: eo præcauto ne ulla mentio Vladiſlaï Principis fieret, ejúſque prætenſi juris, quod jam ipſo tempore evanuiſſet, eodémque penitus excidiſſet. Id namque ſi urgere pergerent, non ſperarent ulteriores congreſſûs, ſciéntque omnes Moſchoviæ Ordines cum vitæ fortunarúmque etiam diſpendio nunquam ſe Magnum Ducem Michaëlem deſerturos. Ad hæc adjecère ſuetâ garrulitate verbíſque ad faſtum & arrogantiam attemperatis, nullatenus ſe hucuſque pacificandi negotii cupidos fuiſſe, niſi ſe primùm Poloni ſollicitè provocaſſent. Quoniam verò ea ſemper colloquii ſumma aliquot congreſſuum fuit, ſingulos referre ut ſupervacaneum eſſe duco, ita conflictûs rationum de jure Principis Vladiſlaï certantium in unum collectos, brevibus proponam.

Legatorum itaque Moſchorum ſermonem excepit Sapieha Cancellarius Lithvaniæ, refutatâque arroganti jactantiâ quam in vanum exſeruiſſent, cùm plenè conſta- *Reſpondet Leo Sapieha.*

Digitized by Google

ret ipſos per Zelebovium cæteróſque Nuntios penè ſupplices, primóſque ad promovendam pacem Legatos ſollicitaſſe: mox eos juramenti Vladiſlao præſtiti admonuit, quod ultrò & exorato Rege Sigiſmundo, ne ipſis invitantibus ad ſceptrum Moſchoviæ Filium denegaret, alacres promtique dixiſſent. *Viderent quantum eſſet flagitium perjurii ſeſe contaminare ſcelere, ab irato Numine ſeverè vindicando. Neu ſacroſancto tremendóque illius Nomini illuderent, ni parem exſpectarent cladem quali nefarius hic luſus pleriſque Regibus Regniſque, ut exempla docent, conſtitiſſet. Reciperent proinde Principem Electum ſuiſque arceſſitum votis, cuique omnes haud coacti dixiſſent Sacramentum. At quanto id cum emolumento ornamentóque totius Imperii facturi eſſent, diſpicerent. Habituros ſe Magnum Ducem, Cæſarum, Regum, quorum Chriſtianus Orbis regitur ſceptris, veram progeniem, eóque unicè venerandam. Exulaturam tyrannidem quæ hactenus levi ex causâ principes afflixiſſet familias, cùm unius noxii crimen pater, mater, cognati, tota denique domus ſuis ſpoliata fortunis pari expiaret ſupplicio: aliam regiminis formam à pio, optimo, clementi, Chriſtianiſque*

Moſchos ad ſervandum juramentum adhortatur.

niſque virtutibus conſpicuo ſperarent Principe, qui non ad arbitrium voluntatémque, ſed ex præſcripto juris & æqui meritorum præmia & pœnas ſuis irrogaret ſubditis. Habituros denique libertatem ut corporum, ita & animorum; victuros omni metu ſolutos, ſolâ ſibi obſequii amoriſque erga Principem reſtante gloriâ. Quæ verò emolumenta fœderatam Poloniæ Moſchoviam manerent, conſiderarent: præter commerciorum utriúſque gentis facilitatem commoditatémque mutua utrinque connubia & affinitatum vincula, unde coaleſcentibus animis viribúſque, vicinis perquam formidandi evaderent: præcipuè vero Turcis Tatariſque juratis Chriſtiani nominis hoſtibus: ſopirentur ad extremûm omnes controverſiæ de Provinciis, arcibus urbibus, à Ducibus olim Moſthoviæ fraudulenter interceptis, quæ hucuſque interceſſerant: facili concordiâ inter Patrem & Filium litem dirimente. E contrario viderent quæ à Michaëlis regimine damna illis! quæ ignominia! quantúmve dedecus impenderet! Non poſſe illum diutiùs cœlo exprobrare patientiam tanti criminis reum, qui peſſimis artibus ſummâ cum perjurii labe, non Procerum ſuffragiis, ſed tumultuantium Coſacorum impetu, clavum Imperii arripuiſſet. At quis ille? nullo natalium genere ſplendidus, unius

Emolumenta fœderata Moſchis Poloniæ.

Damna à Michaëlis regimine provenientia.

Cæ-

Digitized by Google

Cœnobiarchæ filius, cujus impar eſſet ſceptro nobilitas, quæ longè clarior in familiis Mſciſlaviorum, Suyſciorum, Trubeciorum, Galicinorum, Szeremetiorum, Mezetiorum, cæterorúmque eluceret. Atque ſi inter Proceres Moſchorum de loci dignitate præeminentiâque plerumque exoriri ſolerent contentiones, quo animo nunc generoſa pectora ferrent, aut in poſterum latura eſſent ſupremum occupantem ſolium, hominem infimæ nobilitatis, ætatiſque imbecillæ, quam unà cum Imperio Mater impotens fæmina regeret, muliebribus conſiliis peſſundatura Moſchoviam. Inſuper aſpernaturos Principes exteros vicinóſque Michaëlem ut imparem, invaſuros impune ditiones ipſius inſultaturóſque Provinciis, acuente contemtu illorum audaciam. Redirent itaque ad legitimi Domini obſequium, liberarent ſeſe tam fœdo perjurii crimine, néve vindictam ab irato arceſſerent Cœlo, à clementia verò Vladiſlaï ſecurè ſibi veniam pollicerentur, certique eſſent gratiæ ac munificentiæ Magni Ducis.

Replicant Moſchi. Ad ea Moſchi dedêre reſponſum in hanc, ut accepi, ſententiam: *Non imus inficias electum eſſe à nobis in Magnum Moſchoviæ Ducem Vladiſlaüm, ſuffragiis & animis concordibus, res à nobis*

à nobis acta eſt, præſtitimus futuro Principi juramentum, pro ejus ſalute incolumitatéque ſupplices ad Divorum aras ivimus, vota detulimus, ipſius nomen titulúmque præferebant edicta, literæ, annuli ſignatorii, moneta aurea argenteáque, Metropolis cum Ducali ſceptro, corona, gazâque & omni ornatu Staniſlao Zolkievio Palatino Kiovienſi, & ſupremo armorum duci tradita deditáque, ad adventum Principis retinenda. At dum Electum avidi præſtolamur Vladiſlaüm ad ejúſque præſentiam anhelamus, tunc verò ille non comparuit, quin imò & Legati qui ad arceſſendum deducendúmque iverant, contra jus gentium detenti vinctique: Rex ſuam potiùs quàm filii cauſam egit, Imperium Vladiſlao delatum ambivit, pérque ſuos emiſſarios Procerum voluntates flectere ſtuduit, ut ſibi potiùs deferrent regimen utpote ævi Regnique maturo, cui adhuc tenera filii ætas impar eſſet. Horret animus meminiſſe inſolentiæ veſtrorum militum, preſſi divexatique hoſpites præter alimenta, vinum & cupedias, æs extortum, cariſſima quæque in oculis abducta raptáque: Uxores filiæque inſpectantibus maritis parentibúſque ſtupris fœdatæ. Jam verò à mero turbidis pérque urbem vagis illata obviis vulnera, rixæ, contentiones excitatæ, tanto contem-

Fatentur ſe elegiſſe Vladiſlaüm in Magnum Ducem.

Qui vocatus non comparuit, Rege magis ſuam promovente cauſam.

Inſolentia Polonorum ingens; cui ferenda Moſchi impares.

tu gentis, ut non aliò populares noſtri quàm canum Moſchoviticorum, proditorum, latronum nomine compellarentur. Ad extremùm nec à templis ſacrariiſque manûs abſtinuêre: Metropolis incenſa redactáque in favillam, theſauri longâ Ducum parſimoniâ coacervati, direpti, vaſtatum Imperium, res fortunæque peſſundatæ, quàm immanem veſtrorum arguunt inſolentiam! Ergóne tam diu nos ſervilis patientiæ documentum eſſe oportuit? Ergóne veſtris mendaciis Principis adventum trahentibus differentibúſque ludi oportuit? Exſpectavimus Vladiſlaüm læti lubentéſque, vocavimus, inſtitimus, tulimus ſat diu veſtrorum faſtidia, cum nulla ſpe venturi Principis affulgente, interea vacillantem abſque Rectore Imperii navem turbo concuteret, ſpreti contemtique, per abſentiam Electi Ducis ad alium vota ſuffragiáque deferre ipſa penè pereuntium neceſſitas ſuaſit, detulimúſque Michaëli Fiedorovicio, huic Inaugarato ſacramentum diximus, vitam fortunáſque noſtras devovimus, tum primùm ab eo defecturi, cùm nos vita ſanguiſque defecerit. Licèt verò, prout aſſeritis, non tam illuſtri genere ortus ſit, in caſſum id objicitur, quandoquidem eum æterni Numinis beneficium Regibus quibuſvis Maximis parem eſſe juſſerit, faventis cœli calculo

Abſque Rectore Moſchovia diutiùs eſſe non potuit, proinde electus Michaël Fiedorovicius.

eum

eum ſplendorem acceperit, qui natalium compenſavit claritudinem. Neque vos, ô Legati, decet contumelioſis inceſſere dictis Chriſtum Domini, ni à dicendis abſtinetis injuriis, paria de veſtro Principe mox audituri eſtis: qui apud nos veſtris non eget elogiis, fruſtra nobis invitis illum obtruditis, deſiſtite rem tractu temporis evanidam memorare, nullatenus jam reſtituendam.

Quem Deus hiſce terris impoſuit æqualémque cæteris Monarchis eſſe juſſit.

Differebant contrà Subdelegati: *ſpecioſam magis quam veram obtendere illos ſui perjurii excuſationem, cùm omnem in tardiorem Principis adventum rejicerent culpam. Quî enim veniret, cùm vix à dicto ſacramento nefarii proditores comparuiſſent. Leponovus, Pozarſcius, cæterique excitatâ ſeditione, commoto vulgo ipſimet imperium affectantes. Itáne verò conjuratis rebellium manibus objiciendus erat Vladiſlaüs? ad quas coërcendas nulla Proceres contuliſſent conſilia, nullas expediviſſent vires, immotique & otioſi tantùm fuiſſent ſpectatores. Eáne fuit voluntatis affectûſque conſtantia? quiſquis proditori connivet, ejus & ipſe (tectus licèt) perſonam agit. Opprimenda erat in herba ſeditio, puniendi rebelles, obviandum temerariis conſiliis, pacandum Imperium reſtituendúmque tranquillitati, tum ab adventu præ-*

Reſpondent ſecundò Subdelegati.

Vladiſlaüs venire in Moſchoviam non poterat propter erumpentem rebellionem.

 ſen-

Digitized by Google

ſentiâque Vladiſlaï diſcuſsâ jam tumultuantium nube, nova Moſchoviæ illuxiſſet ſerenitas. Philareti Gallicini detentione nihil contra jura gentium peccatum eſt, quandoquidem non Legatos ſed proditores agerent, tantique convicti evidentibus documentis ſceleris, acerbius meruiſſent ſupplicium. Incenſam direptámque Metropolim inſcio Rege, inſcio Vladiſlao, eam tuliſſe calamitatem: indoluêre Principes cladi publicæ, at unde illa? læſam à proditoribus militum Polonorum patientiam in furorem erupiſſe, obſeſſis à Lepuno, Pozarſcio, Zarucio, coarctatiſque quid aliud ſupererat niſi arma ſoláque vindicta adeò nefariæ conjurationis. Quidquid inſolentiùs patratum à milite, quidquid dictum contumelioſiùs, ſibi illos imputare debere, qui paribus contumeliis jurgiis, rixâ, hoſtili denique animo innoxios exaſperaſſent. Faceſſerent itaque ſuis cum quæſitis coloribus, quos in caſſum non abſque mendacii notâ aperto inducerent perjurio, néve juramentum præſtitum rem temporis tractu evanidam appellarent, quod non annorum definiviſſent ſpatio, ſed in perpetuum Vladiſlao, ejúſque ſucceſſoribus pro ſe ſuiſque dixiſſent poſteris. Neque verò ſperarent deſerendam à Deo æquiſſimam Vladiſlaï cauſam, quem daturum tantum vi-

rium

Digitized by Google

rium Polonis confiderent, ad promovendum ipſius jus vindicandámque injuriam, nullatenus ab iis vitæ ſanguiniſque etiam diſpendio deſerendam.

In hunc itaque modum, cùm ab utrinque de jure Vladiſlaï diſceptationibus altercationibúſque contenditur, aliquot congreſſûs fruſtra fuêre: Moſchis pertinaciſſimè ſuo pro Michaële decertantibus, ad mentionem verò Electi Ducis Vladiſlaï ita obſtinatis obduratíſque, ut nec ampliùs ad colloquium redire extremáque ſe potiùs pati velle minitarentur, ſi Regii eam rem (quam toties quoties tractu temporis obſoletam præteritamque appellare ſolebant) tantâ contentione promoverent. Et tantò elatiores fecêre interceptæ unà cum tabellario literæ Regiæ, quibus mandabat Subdelegatis: Si Moſchorum pervicacia in recipiendo Vladiſlao nullatenus flecti frangíque poſſet, bellum aut perpetuâ aut ſequeſtrâ terminarent pace. Neque celavêre Moſchi mandatum Regium, prolatíſque in tertio colloquio literis, culpabant Subdelegatorum fidem, quaſi non cum ea agerent quam

Moſchi pro ſuo Michaële acerrimè decertant.

31. Octob. 2. Novem. 4. Novemb.

Literas Regias ad Subdelegatos datas intercipiunt.

quam ſuo deberent Regi: facilè refutantibus Subdelegatis, recentioráque mandata obtendentibus, quæ nuper duo ex ipſorum Collegio ad caſtra reduces attuliſſent.

Epiſcopus Camenecenſis & Sapieha.

Ad reddendum obſequium Vladiſlao Moſchi nullis mediis induci poſſunt.

In tantâ igitur contumaciſſimæ gentis pervicaciâ, præciſa erat omnis ſpes reſtituendi legitimo Principi obſequii, à quo conjuratæ omnium abhorrerent mentes, nemóque compareret qui propenſionem ſuam ſincerè aut ſeriò demonſtraret. Adhæc reputantes Subdelegati arma viréſque redigendis in ordinem barbaris parùm validas, & quotidiano abitu diſceſſúque militum extenuatas legiones, earum verò quæ remanerent, ob parcè ſubmiſſi æris penuriam continuos queſtûs ac indignationem, erupturóſque propediem miſſionem flagitantium tumultûs: conſiderantes inſuper mandati ſui tenorem, quo à Rege ac Repub. inſtructi eſſent, inſpectiſque literis Regiis pacem non bellum jubentibus, ad media tandem deſcendere ſtatuunt. quibus hoc finiri, illa verò ſalvâ Regis dignitate & Vladiſlai Principis jure ſtabiliri poſſet. Et

is

is quidem edocebatur à Subdelegatis ſingulorum congreſſuum colloquia, referentibus, quantâ ſecum contumaciâ hoſtes agerent, quámve alieno eſſent animo, nec aliter niſi ultimâ armorum ratione inflectendo adigendóque: ac proinde per Epiſcopum Camenecenſem monſtrato, quod Varſoviæ ſubſcripſiſſet, diplomate, prolatis Regiis literis pacem jubentibus, deinde mandato ſecretiori, quo inſtructi eſſent: expoſitâ omnium Ordinum mente, quibus juratam obligaſſent fidem, oravêre ut benignus ſeſe ad eorum accomodaret voluntatem, atque interea temporis aliquantùm de ſuo remitteret jure. Nullis ſe profectò ſcriptis adigi poſſe, reſpondit Vladiſlaüs, ad tam evidens jus deſerendum, quod orbis totius judicio committere non reformidaret, poſſéque adhuc temporis ſucceſſu pervicaciam rebellium commodiùs frangi, attamen invitis ſe imperare nolle, velléque obſequi Reip. patriæ ſuæ chariſſimæ rationibus, eâ conditione interpoſitâ, ut Moſchi ſupplices apud ſe per Legatos comparerent,

Vladiſlao ſingulorum congreſſuum colloquia referunt Subdelegati, orántque ne à Pacis negotio alienus eſſet.

Vladiſlaüs ad Pacem inclinat certis conditionibus.

rent, veniam rebellionis peterent, arces pecuniámque (quod leviori de cauſa Suecis feciſſent) adnumerarent, tum primùm à juramento ſibi præſtito abſolvendi.

Ea proponunt Subdelegati in ſequenti congreſſu.

Atque ea in proximo congreſſu poſt aſſertum priùs propugnatúmque more ſolito validiſſimis rationibus Vladiſlaï legitimè Electi jus, propoſuêre Subdelegati, obtuleréque pacem perpetuam, * ſi arces urbéſque proditoriæ regnantibus Alexandro & Sigiſmundo Primo Poloniæ Regibus interceptas reſtituerent: Vladiſlaüm verò Pleſcoviâ cum territoriis adjacentibus donatâ contentum facerent. Sed Legati perpetuâ pace repudiatâ reſpondêre more ſuo barbarè contemtímque: Supplices Moſchos neu ſibi polliceretur Princeps, pecuniam arcéſque prætenſo jure redimendo ne peteret, illud namque jam evanuiſſe mendaciiſque veſtris penitus abolitum eſſe: ſibi nihil ampliùs cum Vladiſlao negotii intercedere, abiret ille hinc, ſéque ad Patrem reciperet: Subdelegati verò remiſſo rigore temperatiùs aliquid in medium adferrent.

Rejiciunt contemtim Moſchi.

ferrent. Tum verò Regii compertâ ſolitâ gentis verſutiſſimæ pervicaciâ: & quâ tandem conditione inducias ſtabilire, & cujus temporis ſpatio inducias circumſcribere optarent, interrogavêre: reſpondentibus, Retinerent interim Poloni Smolenſcum, reliquis verò cederent arcibus, pacem ſequeſtram in viginti annos prorogarent. Enimverò movit indignationem ridiculum Moſchorum poſtulatum, & poſt multos altercantium ab utrinque ſermones obtulêre tandem Starodubum, Czernichoviam, Muromſcum, Poczepoviam, Neulam, Siebiezum, arces urbéſque, ſi pax ſanciretur, reſtituendas. Verùm negabant Subdelegati ſe iis tantùm locis acquieſcere poſſe, niſi adderent Branſcum cum territorio Comarzinenſi, Novogardiam Severiæ, Trubeckum, quandoquidem ii viciſſim Viaſmam & Kozielſcum reſtituerent. Hærentibus ad ea pertinaciùs Moſchis colloquium tandem irritum fuit, concertationéſque averſis aliò mentibus repentè diſſolutæ ſunt, cum hac Subdelegato-

Suas interim proponunt.

Poloni indignantur & certa loca ſibi tradi poſtulant.

Solvitur colloquium: Poloni acriùs bellum Moſchis denuntiant.

rum denunciatione: Quandoquidem ea pactionis capita ad conciliandam pacem percommoda contumaces aſpernarentur, populóſque optatæ tranquillitatis fructu perperam fruſtrarentur, certò ſcirent iturum cum ſuis copiis in penitiora Moſchovitici Imperii Vladiſlaüm, ibidémque ſumtis hibernis initurum vias rationéſque cum aſpernantibus ſubditis tranſigendi. Sed nihil prorſus ea denuntiatio Moſchorum animos perculit: quippe falſò à transfugis edocebantur, credebántque exceſſurum brevi è Moſchovia ſuo cum exercitu Vladiſlaüm, quem immitis ſupra modum Cœli rigor ad clementiora hiberna compelleret: ſi verò obſtinatiùs pergeret, ejus copias à fame & frigore duobus veluti validiſſimis hoſtibus delendas ſæpius jactabundi minitabantur.

Exercitus à Tuſino in interiora Moſchovia movetur.

Sed jam momenta urgebant aliò deportandi à Tuſino exercitum, & qui hactenus fecerat moram advenerat nuper Vloſtovius à Quæſtore Regni cum pecunia miſſus, & miles impatiens uni ſe affixum loco tamdiu querebatur, à conſumta annona reique

que cibariæ inopiâ inſolentior factus: defecerat enim equis pabulum, & ſub dió agentes legiones acriora frigora perurebant, exuſtâ ab hoſte cum circumjacentibus pagis materiâ ad excitanda tuguria caſtrenſia perutili. Murmurantem itaque militem motis caſtris compoſuêre duces, itúmque eſt in penetralia Imperii. Et ſub ipſis moenibus urbis primariæ tendentem explicatis ſignis, inſtructâque acie exercitum conſpexêre Moſchi, attonitíque qui eò proceſſurum nunquam ſperaverant, & ſive attoniti, ſive perterriti, copias illas nullis aut excurſionibus, aut machinarum exploſione euntes laceſſivêre: certè quid illis in tam ſubito periculo conſternationis fuerit, promtum eſt ſuſpicari. Nec vana fuit ſuſpicio; prodidit namque metum ſubitò properans à Metropoli nuntius compellánſque Subdelegatos: neu inceptum de pace colloquium abrumperent, rediréntque potiùs ad ſolitos congreſſûs optato uti ſperarent terminandos fine. Verùm nec dignitas, nec tanta loci intercapedo permittebat Sub- dele-

6 Novembris.

Inſtructâ acie ſub ipſis mœnibus Urbis primariæ tendit.

9 Novembris.

Moſchi iterum ut ad colloquium

Digitized by Google

Subdelegati redeant, invitant.

delegatos jam retrogredi, tantò verò minùs à Cœnobio Trinitatis, ultra quod Vladiſlaüs conſtitiſſet, abeſſétque jam à Metropoli leucis circiter octodecim, commodum erat ire rediréque tractandi negotii cauſâ.

Nolunt Subdelegati, mittunt tres ſplendidæ Nobilitatis viros ad negotium perficiendum.

Quapropter compendioſiùs viſum ſi tres Nuntii, viri ut ſplendidæ nobilitatis ita rebus conficiendis pares, Metropolim ablegatur: delectíque qui irent Chriſtophorus Sapieha Palatinides Vitepſenſis, Karſnicius, Hridzicius Regi à ſecretis: mox inſtructi ſecretioribus mandatis juxta quorum præſcriptum cum Moſchorum agerent Legatis: datæ ad eoſdem literæ fidem adſtruentes, ſuadentéſque ut ſi feliciter in æqua pactionum capita inclinarent animi, ipſimet præſto adeſſent plenâ muniti facultate, ultimam mutuis conſiliis manum tanto operi impoſituri, conventáque ab utrinque juramento firmaturi. Locum verò quo convenirent proximum Cœnobio Trinitatis, eorum ſe faciles permittere arbitrio.

Vladiſlaüs ultra Metropolim in penitiora.

Oſtentabat in ipſis penetralibus Moſchoviæ arma Vladiſlaüs, eóque proceſſerat quò ante

ante illum Principum Polonorum nemo, adacturus refractarias mentes ad obſequium, & laceratis Imperii viſceribus, terrarum vaſtitate, excidiis Provinciarum, flexurus immites animos. Atque jam Cœnobium Trinitatis notus ſuperioribus bellis locus appriméque opportunus, vicinam verebatur potentiam, alia ex parte Pereaſlavia urbs populoſa fatum ſuum in horas exſpectabat, ni portas liberè aperiret. Diſpoſitæ itaque per adjacentes pagos ſuis in ſtativis manebant legiones: Vladiſlaüs Rochaczeviæ prætoriano milite cinctus ſubſtiterat: Chodkievicius in Pereaſlaviæ viciniâ copiarum partem locaverat, Adamus Novoduorſcius Epiſcopus Camenecenſis, Leo Sapieha Cancellarius & Goſievius Referendarius pagum Swatkowice occupaverant Principis ſtationi penè contiguum, à Cœnobio verò Trinitatis ſeſquihoræ intervallo diſtantem. At miles longinquiorem licèt recentiorémq; Septemtrionis hauriret auram, reſiduam maléque preſſam ſeditionis ſecum attulerat luem, quæ legionem Kazanovii in

Moſchoviæ penetrat.

Miles ſtipendia tumultuosè efflagitat, abitum minatur.

immenſum ſubitóque corripuit. Iterum per Klodzinium efflagitata ſtipendia, tantóque validiùs quantò plus ex advectâ ſperaverat pecuniâ: fremitu, minis, clamoribus perſtrepebat Subdelegatorum ſtatio, quam tumultuariè circumſteterant cum juramento, denuntiantes: ſe intra triduum motis ſignis è Moſchovia exceſſuros. Orare Subdelegati ne Principem hoſtili in terra deſererent, aut ſi abitum contumaces pararent, clàm dilaberentur: neu hoſtem cujus in caſtris nuntium adeſſe ſcirent, publico tumultu ſuæ temeritatis admonerent, inde arrogantiùs inſultaturum, durioráque in pacis negotio
19.20. 21.22. Novem-ber. tractando propoſiturum. Quatriduum cum inſolenti milite actum gliſcente ſerpentéque malo pertinaciùs, cui vix à precibus
Placatur à Vladiſlao. Vladiſlaï inventum eſt temporaneum remedium: videlicet impetratâ ad VIII Kalendas Decembris patientiâ. Interim quâ prece, quâ pollicitationibus flexi conquievêre, miſſis duobus commilitonibus ad Regem, qui reſiduam quadraginta millium florenorum ſummam ſibi perſolui peterent,

rent,

Digitized by Google

rent, reciperéntque à Quæſtore Regni tantiſper eam, ſi intra id temporis pax coaleſceret, extra Moſchoviæ limitem tranquillè pacatéque exſpectaturi. Comprehenderat quoque idem malum & Lithvanas legiones, quæ ſtipendiis non procedentibus pari tumultu paribúſque exarſerant minis: iis propoſitis conditionibus, in quas nec ſalvâ fide, nec Repub., Subdelegati, conſentire poſſent. Tandem poſt multas difficultates pluriúmque dierum exantlatos labores, devoratas moleſtias, æquiores ſe præbuêre, pollicitíque ſunt exſpectaturos ſe emeritam pecuniam, cui perſolvendæ ab Idibus Decembris decem hebdomadarum ſpatium præfixerant, commoraturi interim ſeu in hoſtico, ſeu ſtabilitâ pace in territoriis ex vi pactorum Reïpub. acceſſuris.

& Lithvanica Legiones ſeditioſa, mitigantur.

13. Decemb.

Sopita videbantur magnorum in exercitu motuum initia, ſed non abſque emicantibus quandoque ſcintillis: gliſcente namque inopiâ & quaſi honeſtiore ex neceſſitate licentiâ, curſum ulterioris belli interturbari non mediocriter indoluit Vladiſlaüs,

præ-

Digitized by Google

præſertim cùm in tantâ militis ad promovenda arma ſegnitie contumaciâque, rerum gerendarum elapſa ocaſio nullis conſiliis, quantumvis optimis, ſiſti poterat. Et qui ſtitiſſent in tantâ æris penuriâ, quæ ab Ordinum ægre contribuentium proveniebat parſimoniâ. Namque initis rationibus primo vere ſeptuaginta millia in militem diſtributa: Vloſtovius verò nuper ad caſtra in Novembre centum octuaginta millia attulerat: ita toto ſemeſtri miles leviter aſperſus, cum inopiâ egeſtatéque à parcè ſubminiſtrato ære continuò luctabatur, frequentiúſque cum fame quàm cum hoſte confligebat.

Vladiſlaüs dolet elabi occaſionem rerum gerendarum à parcè ſubmiſſâ pecuniâ.

Jam verò ex datis ad Subdelegatos à Quæſtore Regni literis intellectum eſt, reliquam tantummodò centum millium ſummam in ærario eſſe in Moſchoviticæ expeditionis militem diſtribuendam, ea verò deducto calculo ad perſolvenda emerita ſtipendia haud ſufficiebat, ni aliunde providerent Ordines. Atque in iis rerum anguſtiis, & copiis non eodem numero militum

tum pariter refertis, contumacibúſque, torſit Chodkievicium ac Subdelegatos de ulteriori belli progreſſu deliberabundos ſolicitudo, ſi Moſchorum pervicacia aut pacem reſpueret, aut in adultiorem cunctando extraheret hiemem: omniúmque eò inclinavêre ſententiæ, ut parte cum exercitûs Chodkievicius Viaſmæ aut Smolenſci hibernaturum deduceret Principem, reliquum verò copiarum maneret in hoſtili ſolo cum duobus Subdelegatis, quorum imperio ſubeſſet conſilióque regeretur: interea verò excurſionibus, cædibus, flammâ, variiſque, quæ militaris ſcientia ſuggereret, ſtratagematibus rebellium contunderet pervicaciam: ibidémque & Zaporovienſium legiones & Liſovianorum turmas, quò validior eſſet exercitus, cenſuêre retinendas. Id verò ubi militi innotuit, confeſtim contrà niti, aſpernari militiam diuturniorem, duras Subdelegatis, quas chirographo ſignarent, proponere conditiones: ad extremùm ſeditionem novúmque armatorum fœdus minitari. Nec Vla-

De ulteriori belli progreſſu deliberat Chodkievicius cum Subdelegatis.

Miles abſque Vladiſlao in Moſchovia manere non vult.

diſlao prehenſanti militum animos feliciter opera ſucceſſit: quippe ſtudebat omnibus modis bellum protrahere, prævidebátque rebellium animos, ſi vis ulterior adhiberetur, majori cum gloriâ edomari poſſè: eapropter inſtabat volebátque congreſſûs colloquiáque cum hoſte abrumpi irritáque facere. Nec recuſavêre Subdelegati modò militem ſibi obſequentiorem redderet, qui ſi bellandum ulteriùs foret non jam è Polono ærario emerita ſperaret æra, ſed in ſpem Moſchovitici Imperii ſtipendia faceret, indéque & præmia & debitam exſpectaret pecuniam: ejus verò reï & Principem, & Subdelegatos datâ cautione ſecuros redderet. Interpellatus miles neque precibus neque auctoritati Principis quidquam dedit, durior indies aſperiórque. Tum verò Subdelegati exhibitâ Principi omnium Ordinum voluntate, poſitâ ob oculos ærarii inopiâ, exaggeratis continuis ſeditionibus equitum, inculcatâ exercitûs egeſtate, extenuatíſque à contumacia, quam ipſe expertus eſſet, ſignis, ſub quibus rari comparerent

Vladiſlaüs bellum protrahere nititur, Subdelegati aſſentiuntur, ſed certâ conditione.

Vladiſlaüs nihil efficit apud militem & à Subdelegatis exoratur ne paci ſit contrarius.

rerent milites, millenarium ſtatariæ pugnæ idoneum haud excedentes numerum, hiemis imminentis rigorem, peditum à fame & frigore cadentium continua funera: oravêre, cederet tandem fatis ita volentibus, differrétque vindictam, quam ſibi faventiora reſervarent tempora: ſe verò pacem tali conditione attemperaturos, quæ nullum juri ipſius præjudicium adferret.

Annuit ille, interim in Urbe tractatûs lentiùs procedunt.

Et annuente quidem Principe, jam cœptum Metropoli cum Nuntiis nuper expeditis negotium pacis lentè procedebat, cunctantibus Moſchis ſuæque inſiſtentibus pervicaciæ: cùm tandem poſt aliquot congreſſûs utrique certos allegant homines, qui Subdelegatis referrent in quibus potiſſimùm pactionis capitibus inter ſe diſſentirent. Duo autem erant videlicet Branſcum, quod ardentiſſimè ad cæteras arces adnumerari Poloni urgebant; & induciarum tempus, cùm id viginti annorum ſpatio Moſchi circumſcriberent, noſtri non ultra decennium extendi vellent. Petebant itaque datis literis quid in eo paſſu cenſerent

Moſchi Branſcum nullatenus concedere volunt.

Digitized by Google

ſerent Subdelegati, monebátque clàm Sapieha ſuo Collegarúmque nomine, fruſtra urgeri Branſcum, in quo extorquendo hactenus oleum & operam perdidiſſent, & cujus loco Sierpierskum oblatum ab hoſte an non ſatiùs eſſet accipere? & idem diſertè ſuis in literis per Oharovum miſſis ſignificavêre Moſchi: & quandoquidem Nuntii eam controverſiam ad Subdelegatorum arbitrium rejeciſſent, edocerent illos quantociùs ſuíque conſilii âperirent ſummam, à cujus felici ſucceſſu venturos ſe ad Cœnobium Trinitatis propediem, finémque tanto impoſituros negotio pollicebantur. Reſponſum Moſchis: Quandoquidem pacis cauſâ Branſcum tradere nollent, ejus verò loco Sierpierskum locum minoris momenti concederent, adjicerent ad hæc Mazalſcum & Zavolociam, nec cunctabundi tempus prorogarent, plura à Nuntiis audituros quibus ulteriùs mentem ſuam aperuiſſent. Ii verò commonebantur: caverent ſibi à verſutiſſima gente, néve aliquâ facilitate in tractandis negotiis peccarent, urgerent ſedulò,

Poloni alias arces loco illius efflagitant.

lò, quoad poſſent, Branſcum, aut ejus loco Sierpierskum, Maſalſcum, Zavolociam, ad extremùm ſi immobiles perſiſterent, ut ſolo Sierpiersko addito conquieſcerent. Inducias verò quatuordecim aut ad ſummum quindecim annis definirent. Cætera ad mutuum Moſchorum cum Subdelegatis congreſſum differrent.

Nuntii ab Urbe redeunt, ſequuntur Legati Moſchorum.

Poſt egregiè tandem impenſam operam non abſque prudentiæ dexteritatíſque laude, rediêre Nuntii tertio Kalendas Decembris, quos ponè ſecuti Moſchorum Legati ad Cœnobium Trinitatis divertêre, miſſo Joanne Baſilii Polejovo, qui eorum adventum Subdelegatis nuntiaret, déque loco & ſecuritate conferret. Delectus itaque pagus vulgò Diwilina dictus, quò commeantes ab utrinque jam confidentiùs liberiúſque uni aſſidentes menſæ pactionum examinavêre capita: cúmque nonnulla moderatione, alia verò limâ indigerent, negavêre Moſchi ſe quidpiam demturos, aut addituros inſtrumento in ipſa urbe concepto expenſóque à Magno Duce. Sed cùm &

Pagus Diwilina ad tractatûs deligitur.

temporis ratio non probè conſtaret, & verborum dubius tenor inſertus rem penitus everteret, victi rationibus proniores poſtmodùm inter ſe agitavêre, tandem tertio die ante Idûs Decembris firmavêre ſcripto comprehenſas conditiones, appoſitis chirographis, ſigillis, denique juramentis præſtitis.

Tandem Pax ſequeſtra concluditur,

11 die Decembris.

his conditionibus.

Octodecim capitibus univerſa Pacificatio compoſita erat, quorum præcipua libet hîc referre. Induciæ quatuordecim annorum durarent ſpatio: videlicet à tertia Januarii 1619 ad eundem diem 1633: ſex inſuper eſſent Menſes Julii tertio die terminandi, inter quos ſeu de pace ulteriori, ſeu de bello colloquia inter Delegatos inſtituerentur. Interim durantibus induciis Rex Sigiſmundus, Vladiſlaüs Princeps, Réſque publica Polona, ab omni hoſtilitate abſtineret: néve arces, terras, ac dominium Moſchorum ſub prætextu juris prætenſi invaderet, aut novas exſtruere munitiones præſumeret: quod viciſſim Moſchi ſanctè pollicerentur. Arces urbéſque pro redimenda

menda pace datæ donatæque Polonis ſunt hæ : Smolenſcum, Biala, Roſlavia, Drohobuſium, Sierpierskum, Trubeckum, Novogardia Severiæ, cum territoriis tam cis quàm trans fluvium Dzieſnam ſitis, Czerniechovia, Monaſterſcum, Moromskum. Poloni verò reſtituerent Boriſſovum, Koſielſcum, Moſaiſcum, Meſcerſcum, Viaſmam cum adjacentibus agris : quarum arcium reſtitutionem recompenſarent vice verſâ Moſchi datis Starodubo, Poczapovia, Popona gora, Nevela, Siebiezo, Kraſno, & Toropecenſibus Vieliſienſibúſque territoriis. Omnes verò arces urbéſque ſuis cum machinis univerſóque bellico apparatu, civibus : territoria verò ſuis cum incolis traderentur, mercatoribus exceptis, quibus aliò migrare licitum eſſet. Michaël Titulos Livoniæ, Smolenſciæ, Czernichoviæque ne ſuo nomini præfigeret, quos Sigiſmundus Rex æquiori jure uſurparet. Divi Nicolai Thaumaturgi imaginem Moſaïſci ablatam Poloni reſtituerent. Captivi nobiliores qui apud Regios eſſent, vide-

videlicet Philaretus Roſtovienſis Metropolites, Baſilius Gallicinus, Thomas Lugovius, Sehinus cum uxore & filio, Archi-Epiſcopus Smolenſcenſis, ad vigeſimam quintam diem Februarii liberi dimitterentur. Moſchi viciſſim ad præſtitutum tempus Nicolaüm Struſſum, Charlinium, Chocimirium, cæteróſque milites in obſidione Metropoleos detentos vinctóſque, liberos itidem ſiſterent. Szuyſcio, Trubecio, cæteríſque nobilibus Moſchis liber eſſet regreſſus in Patriam, ſi vellent. Atque iis potiſſimùm conditionibus pax coaluit: cæteras quæ mercatorum ſecuritati caverent, regundis limitibus modum præſcriberent, & his perſimiles prudens reticeo.

Baſilii Suyſcii Magni Moſchorum Ducis & ejus fratris Exitus.

Baſilii Suyſcii Magni olim Moſchoviæ Ducis à Zolkievio in triumphum ducti, non eſt quod quiſpiam mentionem iis in pactionibus deſideret: oſtentatus namque in Comitiis ad arcem Goſtinenſem unà cum fratribus amandatus erat, honeſtæque ac liberali traditus cuſtodiæ. ibi demum intra

tra annum mœrore contabuerat, pari lethi genere exſtincto & Demetrio fratre. Temporaneum ſepulturæ honorem ante arcis portam habuêre, ſed Rex poſitis bellorum curis Varſoviam transferri corpora mandavit, iiſque Mauſolæum elegans impoſuit: inſertâ marmoreâ tabulâ quæ, tantæ Victoriæ Jeſu Chriſti Dei Exercituum favore obtentæ, ad poſteros memoriam tranſmitteret Regéſque ac Principes viciſſitudinis rerum humanarum inconſtantíſque fortunæ admoneret. Sed dum hæc ſcribimus poſt viginti & duos abhinc annos Vladiſlaüs Rex mutuis Imperiorum fœderibus pacéque perpetuâ ſtabilitâ, corpora Legatis in Moſchoviam avehenda conceſſit, & tabulam marmoream per Adamum Kiſielium Kiovienſem Caſtellanum ad Moſchoviæ Ducem Alexium Michaëlis Legatum, ſuâ cum epigraphe tranſmiſit, ſummè utrumque orantibus Moſchis, quaſi ſublatis omnibus ſui dedecoris inſigniis eraſiſque, labem majorum gentíſque ſuæ detergerent. In caſſum profectò vigente hucuſque tam

ejus Mauſolæum.

1635.

Corpora in Moſchoviam avehuntur.

Poſtea fuit Palatinus Kiovienſis.

celebri rerum olim geſtarum memoriâ, & voce & ſcripto ad poſteros tranſmiſſâ: manente etiam veteri appellatione Sacelli Suyſciani in Suburbano Varſovienſi (vulgò Cracovienſi dicto) exſtantis. Et plus juſto lenem facilémque in reddenda tabula Vladiſlaüm plurimi incuſavêre, fueréque, qui exiſtimarent Kiſielium importunâ prece id obtinuiſſe, cujus legationem præter ejuſdem Græcæ religionis cum iis vinculum, expetita multis modis tabula gratiorem redderet; Michaëlis filio, nuper ab obitu Patris Moſchoviæ Imperium adepto, inter fauſtas gratulationes offerenda.

Et tabulam marmoream cum inſcriptione Adamus Kiſielius Legatus reddit Moſchis. 1647.

Et ejus quidem inſcriptionem in gratiam Lectoris ſubjungo: decet enim noſſe ut ipſius reï geſtæ ſeriem, ita & præclarum Sigiſmundi Regis clementiæ pietatíſque monumentum.

JESU CHRISTI DEI FILII
REGIS REGUM DEI EXERCITUUM
GLORIÆ
SIGISMUNDUS TERTIUS REX
POLONIÆ ET SUECIÆ

(Exercitu Moſchovitico ad Cluſinum cæſo
Moſchoviæ Metropoli Deditione acceptâ
Smolenſco Reïpublicæ reſtituto
Baſilio Szuyſcio *Magno Duce Moſchoviæ*
Et fratre ejus Demetrio *Militiæ Præfecto*
Captivis jure belli receptis
Et in arce Goſtinenſi ſub cuſtodia habitis
Ibique vitâ Functis)

Humanæ ſortis memor.
Oſſa illorum huc deferre
Et ne ſe regnante etiam hoſtes
Injuſtéque ſceptra parantes
Juſtis ſepulturâque carerent

Digitized by Google

IN HOC
A ſe ad publicam poſteritatis memoriam
Regníque ſui nomen
Exſtructo Tropæo
DEPONI JUSSIT.

Anno à Partu Virginis MDCXX
Regnorum Poloniæ XXXIII
Sueciæ XXVI.

Stabilitâ pace Subdelegati Coſacos à populationibus retrahunt.

Conſtitutâ pace inter lætitiæ ſigna officiis quoque certatum eſt: & Moſchi primi conſtantis deinceps futuræ amicitiæ dedêre indicium, promiſſâ iis militibus, qui per invaletudinem per tuguria pagóſque ſparſi lecto affixi hærebant, omni ſecuritate exquiſitâque curâ recuperandæ valetudini perneceſſariâ. Et Subdelegati datis miſſiſque celerrimè literis ad Coſacos Zaporovienſes eos initæ ſtabilitæque pacis admonuêre; proinde ut receptui quantociùs canerent, abſque omni Provinciarum incolarúmve noxâ ſeriò hortati ſunt. Circumfere-

ferebant illi per ampliſſimas Moſchoviæ ditiones ferrum & ignem, & fertiliſſimam bellíque injuriis hactenus intactam ad Occam amnem ingreſſi regionem, cæſis agreſtibus, exuſtis pagis miſerandum in modum afflixerat, ut velut unum buſtum in cineres fumúmque abiret. Calugam urbem ſitu præſidióque munitiſſimam aggreſſi occupavêre, deletíſque ad internecionem civibus, ædibus ſpoliatis flammam ſubjecêre. Viciniâ univerſâ latè vaſtatâ, onuſtæ prædâ & captivis legiones circumductæ: denique quacunque ſe verterent, totâ ſimul exercitûs mole omnia obterebant, gemente, qui furorem evaſerat, hoſte. Compertúmque eſt nobiliſſimarum Provinciarum vaſtitates, quarum cadavera tantùm ſpectabantur, Coſacorúmque arma quorum furori nihil non pervium erat, ad accelerandas inducias plurimùm attuliſſe momenti: namque in urbe erumpebat ſeditio, quam popularium promiſcua cædes, exulum gemitûs, terrarum depopulationes accendebant, diſſoníque audiebantur queſtûs

Coſacorum arma vaſtitatem inferentia inducias accelerant.

 pa-

Digitized by Google

pacem flagitantium, Michaële ideo in publicum prodire vix audente.

Exercitus è Moſchovia excedit.

At verò promulgatis per caſtra induciis Chodkievicius exercitum movere cœpit: mediam viam Vladiſlaüs ſuis cum prætorianis turmis peditatúque tenuit; Kazanovii legio dextrorſum Severiam verſus iter flexit; Lithvanicæ copiæ ſiniſtro latere ad Volgam fluvium proceſſêre. Atque ii quidem omnes ab hoſte ſecuri carpebant iter, cùm alios longè ferociores horridus objiceret Septemtrio, qui nulla pactionum audirent capita, ſolâ tantummodò tolerantiâ ſummoveri poſſent. Excipiebantur namque multi à frigore ſeſe intolerabiliter extendente, plurium ambuſti artûs, plures exanimati cadebant: præcipuè peditum clades miſere pereuntium viſebantur, nives præaltæ itinera obſedebant, cum quibus eques pedéſque Viaſmam uſque luctabatur. Ad hæc fames ingens quam locorum vaſtitas faciebat, miſerum in modum oppugnabat paremque inferebat ſtragem, & legionariis & equis paſſim concidentibus: ac ni pax coa-

A fame & frigore oppugnatur ſuccumbitque.

coaluiſſet, non abſurdè Moſchi à duobus hiſce exercitibus exitum Polonis minabantur. Nec Vladiſlaï generoſa mens exhilarari poterat, qui plenam ex hoſte victoriam (præſertim in eâ rerum gerendarum opportunitate, avidè præconceperat, ſæpiúſque indoluit non adæquatum neceſſitati ſubminiſtratum ſubſidium. Atque ad eam Ordinum parſimoniam ingemuit, ob quam non tam hoſtium, quàm ſuas turbidas licentioſáſque ſæpius metueret vires. Inſuper mœrentis animum exaſperavit tardior Andreæ Szoldrſcii adventus, quem Drohobuſii obvium habuit ferentem à Rege literas ſpeï plenas, ſubſidii æríſque ab Ordinibus in futuris Comitiis haud difficulter impetrandi: proinde nè Subdelegati pacis negotium accelerarent, Rex monebat. Sed Szoldrſcius iter illud nimis lentè moderatus, dum Smolenſci diutiùs ſubſiſtit, literáſque tranſmittere differt à viarum difficultate crebríſque latrociniis excuſatione petitâ, vota Principis irrita fecit.

Vladiſlaüs inducias triſti animo fert.

Szoldrſcium tardiùs advenientem à Rege obviam habet indignatúrque.

Interea Vladiſlaüs Smolenſcum advenit reli-

Vladiſlaus Smolenſcum advenit.

reliquos hiemis Menſes ibidem exacturus: è Subdelegatorum verò numero tres, Adamus Novoduorſcius Epiſcopus Camenecenſis. Leo Sapieha Cancellarius Lithvaniæ, Jacobus Sobieſcius Palatinides Lublinenſis ad Comitia properavêre: quorum ſub ipſum penè exitum cùm Regi Ordinibúſque in Senatu Leo Sapieha rationem geſti adminiſtratíque belli fuſiùs reddidiſſet, & ſequeſtræ pacis conditiones expoſuiſſet; Ordines quidem lubenti animo nec abſque Subdelegatorum encomio geſtorum ſeriem audivêre, probaveréque; at Rex non item, cujus Nomine Andreas Lipſcius Pro-Cancellarius Regni acriùs paulò invectus, Subdelegatorum operam uti minùs utilem perſtrinxit, pacem inhoneſtam appellans, ignominiæ dedecoríſque plenam, ídque mordacibus verbis, quæ illi impotentia animi, non verò optimi Regis voluntas, ultra quam eruperat, audaciùs ſuggeſſerat. Poterat facili negotio hominis retundi impetus, prolatis in medium literis Regiis, ipſo auctore ſcriptis: quibus ad ſtabiliendam

Sapieha in Comitiis belli geſti adminiſtratique exponit & induciarum conditiones.

Andreas Lipſcius Pro-Cancellarius Regni nomine Regis in Subdelegatos invehitur.

dam cum Moſchis pacem iniquioribus etiam conditionibus omni morâ poſtpoſitâ Subdelegatos hortabatur, incuſſiſſet ruborem detecta omnium Ordinum voluntas ſecreto comprehenſa mandato, unius anni termino belli Moſchovitici curſum definiens: Sed modeſtia & rectè factorum conſcius animus ceſſit importunæ voci, eámque patientia Subdelegatorum Reipubl. condonavit, ne tot implicata involutáque malis, fervente præſertim Comitiorum æſtu, à novis exagitata querelis conſiliorum celeritate fruſtraretur. Et Subdelegati præſtitam operam fideliter ſubſequentis temporis, utpote rerum optimi magiſtri, commiſêre judicio, legíque viros graviſſimos Leonem Sapieham, & Jacobum Sobieſcium acta diurna rerum Moſchoviticarum à ſe diligentiùs connotata, non abſque aliquo doloris ſenſu in eam concluſiſſe ſententiam. *Hinc quiſque bonus Patriæ Civis experimentum capiat, ſciátque, inſerviendo Patriæ virtute ſincerâ, fide integrâ, animo incorrupto, nullum ſe famæ aditurum diſcrimen: cui ſi quid livor malevolorum de-*

Modeſtè id Subdelegati ſerunt cùm poſſent reſpondere liberiùs.

Iiii *traxe-*

traxerit, tempus ipſum quandoque, & ſera poſteritas ringente invidiâ decus ſuum cuique rependet.

Inducias commodè fuiſſe ſtabilitas eventus approbavit.

Quanquam etſi ipſe eventus conſilia initæ pacis abunde comprobaſſet, mihi tamen inquirenti in illorum temporum geſta accuratiùs, perpendentíque, perperam à Lipſcio eâ invidiâ aſperſos fuiſſe Subdelegatos, Regíſque incurriſſe indignationem video, quin imò ſummam prudentiæ laudem meritos, qui ad temporis præſentis ſtatum opportunè Reïpub. attemperaſſent rationes. Non diffiteor equidem, nullam unquam commodiorem adipiſcendi Vladiſlao Imperii occaſionem præbuiſſe fata, ſi conſtanter propitia manſiſſent, neque in eam neceſſitatem, cujus cauſas fusè memoravimus, ſtabiliendæ pacis conjeciſſent. Sed nec illa mihi damnare animus eſt, neque enim adeò ſiniſtra fuêre, ut non meliori omine Poloniæ illuceſcerent, cui à Turcarum Tatarorúmque conjuratâ potentiâ ſæva imminebat tempeſtas, jámque intererat poſitis in Septemtrione bellis unitas vires minaci opponere Orienti. At verò pacis conditio-

ditiones profectò glorioſæ, indeciſo namque jure Vladiſlaï manentéque integro acquiſitæ nobiliſſimæ Provinciæ, ubertate ſoli, arcium, oppidorum colonorum frequentiâ florentiſſimæ, limes Poloniæ Lithvaniæque ultra centum & ampliùs milliaria in longum latúmque extenſus, ídque cum ſumma apud poſteritatem Subdelegatorum laude, cùm ne tantillum quidem terræ bellantis poſtmodùm in Moſchovia Vladiſlaï arma adjecerint, prout ſuo referemus loco.

Conditiones Induciarum glorioſæ.

Ducatus Severiæ, Czernichoviæ, & Novogrodenſis.

Jam verò ſepoſitis iis de quibus ſat luculentum tulit judicium poſteritas, ad Vladiſlaüm Smolenſci hactenus commorantem redeo, qui cadente hieme iter ſuum exorſus, Varſoviam primo Vere venit, Regémque Patrem ſalutavit magnâ cum totius Aulæ gratulatione plauſúque. Gratum quoque acciderat univerſis Ordinibus Principem id ætatis Regiæ ſuæ indolis luculentum declaraſſe ſpecimen, tantâque cum nominis ſui gloriâ prima militiæ depoſuiſſe rudimenta: proinde Rege annuente ultrò ei læti faventéſque Provinciarum nuper ab

Vladiſlaüs Varſoviam venit Patrémq; ſalutat. in Martio 1619.

Ordines illi Adminiſtrationem Severia deſeſerunt annuente Rege. Vide Conſtitutiones. 1620.

hoſte receptarum ſupremam Præfecturam detulêre, ſcriptâque firmavêre lege: datâ inſuper poteſtate, arces ut in ordinem reduceret, præſidiis firmaret, jus diceret, cæteráque exſequeretur, quæ ad bonum regimen pertinerent. Et quandoquidem Regum filiis abſque Comitiorum conſenſu ex Reïpub. bonis cenſûs reditûſque aſſignare lex vetaret, tunc unanimes conſenſêre petieréque à Rege Ordines: juvaret liberalitate ſuâ optimè de Repub. meritum Principem, conferrétque bona quæ ejus dignitatem condecerent.

Reſpirat à curis Vladiſlaüs.

Pacato Septemtrione reſpirabat à præteritis bellorum curis Vladiſlaüs, uniúſque anni & aliquot inſuper Menſium conceſſo ſibi interſtitio hilariùs fruebatur, quò iterum vegetior bono Reïpub. Polonæ fato ad arma proſiliret. Nec interea ſegni torpebat otio, venandi namque ſtudio mirè capiebatur viris Principibus perquam decenti. Venationem enim eſſe rerum bellicarum veriſſimam meditationem non nemo cenſuit, quæ diluculo expergiſci ſurgeréque,

Venationi dat operam.

réque, frigora, calores tolerare aſſueface-
ret, ad ſubita itinera & curſûs exerceret.
Et verò in Vladiſlao illud erat ſingulare ad
virilem ſeſe tolerantiam componere, nullâ
mollitie delitiiſque frangi, eâque exoptare
ubi heroïca virtus enitere poſſet. Quodſi
verò publica aulæ lætitia animum quando-
que laxaret, elegans, decorus, eâque ve-
nuſtate comparebat, quæ formoſi Princi-
pis ſuavi grandeſceret Majeſtate. Atque *In publicâ aulæ lætitiâ decorus comparet.*
eâ tempeſtate Regina Conſtantia filiam in
lucem ediderat, quam Sacro fonte ablutam
Annam Catharinam appellavêre: magnâ 1619 7 Auguſti.
Regis lætitiâ, quem naſcentium continuo
filiorum ordini, filia tandem exoptato feli-
cíque partu ſuccedens, vehementer exhila-
raverat: ferúntque nunquam æquè gau-
dio perfuſum tantóque ſplendore ac magni-
ficentiâ diem natalem liberorum ſuorum
celebraſſe, atque ejus filiæ unicè ſibi dile-
ctæ. Namque præter convivia, ludorum
varietates in aulâ tunc à viris Principibus
& flore nolilíſſimæ juventutis ſplendidiſſi-
mâ frequentiſſimâque exhibitas, præter e-

Digitized by Google

quorum tubis præcinentibus ad numerum ſaltûs, quod ſpectaculum Andreas Czarnecius Regius Equiſo dederat, cæteráque ignium hilaria, in ore tunc omnium erant introductæ à Principe Vladiſlao & Anna Sueciæ infante choreæ, quorum ille Turcico cultu ſuperbè veſtitam juventutem, illa virginum formâ ac nobilitate conſpicuarum tripudiantem duxit chorum. Et hæc eſt Anna Catharina unicum parentum ſuorum delicium, quæ decennio à morte Patris Philippo Wilhelmo Palatino Rheni Duci Neoburgi nupſit.

Præcipuè in die Natali Annæ Catharinæ filiæ Sigiſmundi Regis.

1642 in Junio.

Sed me ſubſequentia tempora à lætiorum commemoratione jam avocant: quippe Poloniæ triſtia, clade ducum & florentiſſimi exercitûs internecione funeſta, Tatarorum incurſionibus, Turcarum imminentibus illatíſque armis horrida, & penè extrema. In tam depoſito deploratóque Polonorum ſtatu ad Vladiſlai iterum fortunam ejus perpetuam in bellis comitem recurrendum fuit, quem Oſmano Turcarum Domino, juveni præfervidóque, & tumidâ ſpe

Vladiſlaus iterum opponitur Oſmano Turcarum Imperatori.

ſpe univerſam devoranti Sarmatiam, Reſpub. opponeret. Is verò tantum effecit ut poſt pacatum Septemtrionem novâ iterum Orientem laureâ præcingeret, viderétque (quod antè Principum Chriſtianorum nemo) ſe totius campi dominum, primúmque ex acie ſubnixum Africæ, Aſiæ, & Europæ viribus Monarcham decedentem, tergáque vertentem inglorium, fortunámque Vladiſlaï, Regis auſpicia, Reïpub. proſpera fata adorantem. Et ſiquidem bellum dicere incipiam quod non majoribus unquam viribus Othomanus Poloniæ intulit, Vladiſlaï ductu repreſſum, in eóque edomitam ferocientes tyranni arrogantiam, paulò altiùs referenda erunt Turcarum cum Polonis fœdera, mox diſſidiorum occaſiones, varii pugnarum eventûs: quæ omnia ad ſequentis libri reſervata exordium, lectori ibidem in brevem redacta ſummam clarè perſpicuéque patebunt. Hæc autem mihi, quâ ſe ratione habuerint, enarraturo, non mediocri adjumento erunt non nullorum Commentarii, qui eo in bello aut præfue-

Bellum illud ſequens liber explicat.

fuerunt, aut certè omnium conſiliorum arcanorúmque participes fuêre: tantóque integriori fide ab iis ſcripti relictíque, quantò à viris primis in Repub. honoribus Magiſtratibúſque conſpicuis, nulliíque præterquam ſuæ avitæ mancipatis virtuti, non alia diſiderari exſpectaríque poterat. Sunt mihi quoque præ manibus acta diurna illorum temporum, tum & graviſſimorum virorum epiſtolæ, quæ ſiquidem typis evulvogatæ exſtant, proinde quod illi integris luminibus complexi ſunt, ego breviori verborum compendio ſtringam, quandoquidem ipſe non habeam aut alia aut certiora quàm alii.

Cometes viſus calamitates portendit, ſtatímque Germania bellis ardere incipit.

Cometes viſus 1618 in fine Auguſti.

Atque dum Polonia tantis, quæ mox memoraturi ſumus, exterretur periculis, Orbis ipſe nutare concutíque incipiebat à præſago ingentium calamitatum Sidere, & nuſquam terris impune viſo præmonitus Comete. Jam quoque illa erumpebat fatalis Germaniæ viciníſque regnis Bohemorum rebellio, quæ Pragæ accenſa flammas per univerſam penè Europam ſparſit. Heu

Heu quantum ſanguinis contulêre, cùm Germanicus non ſufficeret, concurrentium nationum populi ad exſtinguendum incendium. Ultra tertiam annorum decadem à gladio, fame, peſtilentiâ, oppugnata eſt Germania, adactáque, velut exſangue cadaver, conciſis nervis elangueſcere. Periit opulentiſſimarum Urbium decor, quarum nonnullæ triſti mulctatæ excidio ſolóque æquatæ, aliæ in eam verſæ ſunt ſolitudinem, ut feris tantùm habitandæ linquerentur. Moti ſuis ſedibus populi, & quos bellorum inclementiæ fortuna ſubduxerat, ibant exules, patrios in ſinu ferentes Deos, alieno ſub orbe victuri: pluribus tamen cæde & diverſo lethi genere exſtinctis. Provinciæ integræ habitatore vacuæ in horrendam obriguêre ſolitudinem, ſuperſtitibus agris, ſed ſilveſcentibus, ædificiis verò partim laceris labentibúſque, partim turpi ruinâ deformibus, partim in cinerem favillámque converſis. Non incongruè quiſpiam cecinit. *In unica Germania quid defuit malorum. Quam mira luſtris quatuor viciſſitudo torſit.*

Ad ſummam deinde redacta vaſtitatem.

Jacobus Balde.

torſit. Nudata dorſum vapulat Immanibus flagellis,
Suique plorat naufraga in ſanguinis procellis.

Ferdinandus Secundus Imperator feliciter hoſtes profligat.

Et bellum illud quidem quia à perfida excitatum rebellione, felicibus auſpiciis à Ferdinando Secundo Imperatore geſtum eſt, juſtam cauſam ſupremo promovente Numine armorúmque progreſſûs, quæ quamdiu ſpretam veterem religionem, ejurati Principis legitimi ultum ibant contumeliam, victorias triumphóſque peperêre: at ubi continuâ felicitate victor aliquantò inſoleſcere cœpit modúmq; tenere neglexit, erectis omnium multoties anhelantium animis ad pacem in Imperio ſtabiliendam, quæ caſtigatis rebellibus ſola ſupererat, nec obtenta, tunc primum deſperavêre populi: hinc veróne an falſò ſuborta ſupremi Dominii affectati ſuſpicio, novis ſeſe munire firmaréque fœderibus ſuaſit, & tantò certè acriùs quantò apud vulgum ſuſpecta erant Hiſpanæ aulæ conſilia, quæ ultra Alpes vires Cæſareas evocaverant, & in Belgium auxiliares ſæpius arceſſiverant. Jámque Auſtriacos bellum ex bello ſerentes alentéſque, & victri-

Digitized by Google

victrices aquilas per Provincias circumferentes, Germania metuebat, eóque adacta metu tranſmarinos Principes in auxilium vocavit. Et Rex Daniæ quidem ſupplicis patrocinium malo omine ſumſerat, cæſus profligatúſque tam celeriter quàm in Germaniam pedem intulerat, inde retulit, pacéque factâ quievit. Mox qui Cæſareos duces tot victoriis elatos reprimeret, & formidandum populis felicitatis curſum ſiſteret, melioribus auſpiciis comparuit Guſtavus Sueciæ Rex, is deletis Imperatoriis copiis, urbibus recuperatis, ſuccisis penè ad internecionem viribus, veteres ac multarum palmarum duces vinci poſſe docuit, iterúmque rebellium animos excitavit, & Germaniam continuo victoriarum tramite pervagatus, in novam ſpem erexit. Et quanquam ipſe ad Lutſenam in prælio animoſus occubuerit, felicitatis ſuæ nihilominùs genium ſuperſtitibus armorum ductoribus reliquit, cum quibus Cæſar non jam tantùm de Imperio, ſed de ſalute ſæpius dimicavit, auctis præſertim Suecorum viribus

Auſtriacorum potentiam Germani metuunt, & exteros Principes in ſubſidium advocant.

Guſtavus Sueciæ Rex feliciter ſe Auſtriacis opponit.

non mediocriter à Gallorum fœdere potentiâque, quam ſubitâ denuntiatione belli Auſtriaci irritaverant, magno rerum ſuorum inde ſecuto diſpendio, cùm in ipſius penè Auſtriæ penetralibus ſigna Suecica volitarent, ejúſque ſedes Vienna penè occupata eſſet, ac pleraque viciniora loca intercepta inſeſſaque ab hoſte tenerentur.

Ab ejus morte Sueci Gallico fœdere potentiâq; validi Auſtriam populantur inſidéntque.

Verùm ut non mei inſtituti eſt res exteras ſtylo proſequi; ita temperare vix potui, quin in annos fatales, à quibus triſtes faſti cœpêre Germaniæ, incidens, aliquam ſaltim mentionem facerem vicinarum Poloniæ calamitatum, præſertim cùm ab illa quoque rebellium face accenſis Turcarum animis, eò ardentiùs invectos, & ſollicitata in nos barbarorum arma fuiſſe conſtat. Quod fuſiùs paulò pòſt expoſiturus ſum ſequenti libro, quem jam aggredior.

Rebelles Germaniæ Turcas contra Polonos incitant.

H I-

HISTORIÆ VLADISLAI POLONIÆ ac SUECIÆ PRINCIPIS,

LIBER NONUS.

TUrcarum potentiam tunc primùm Orbis extimuit cùm effuſis in Europam agminibus infeſtíſque ſignis Græciam, deinde Thraciam invaſit, infeſſâ occupatâque Conſtantinopoli veteri Cæſarum Orientis domicilio. Jámque proxima quæque corripiendo, Bulgaris, Triballis, Serviis ſubjugatis, cæteríſque vicinis armorum impetu abreptis, Polonia imminentis periculi admonebatur. Habebat adhuc intermediam Valachiam, quæ ſola hoſtem

Turcæ infeſſâ Conſtantinopoli Urbe metuendi.

Digitized by Google

Valachia inter Poloniam intermedia.

morabatur, diſtinuiſſétque feliciter, ſi gens ut bello promta & audax, ita ſibi concors fuiſſet & Martiales ſpiritûs conſtanti fide conſolidaſſet, non verò innatâ mobilitate ingenii fraudibúſque corrupiſſet. Et ante Turcarum quidem adventum à morte Stephani Primi poſt Bazaradum Principis, internis diſſidiis agitata Polonis innotuit. Excitata namque de Principatu inter ejus filios contentio, patrocinium Caſimiri Magni Regis ambivit vectigalem ſe fore promittens, iterum in Jagiellonis tutelam conceſſit: poſtremò fatalibus inter ſe hæredum de Imperio concertantibus ſtudiis, arceſſitíſque à partibus Turcarum armis, jámque imminentibus, Stephanus Palatinus Valachiæ in verba Caſimiri Tertii juravit, & in Regis clientelam ſuis cum ditionibus conceſſit, Rege eam occaſionem haud ſpernente: Virum namque Tartaricis, Turcicis, Ungaricis victoriis clariſſimum, ſuum verò hucuſque detrectantem imperium, collu mſubdere ſuiſque advolvi genibus gaudebat. Et quanquam id obſequii neceſſi-

Ante Turcarum adventum Polonis innotuit.

Ejus Princeps Stephanus Caſimiro Tertio Regi Poloniæ jurat.

ceſſitate compulſus præſtaret, neque deinceps ſtabile firmúmque manſurum Rex cenſeret, quod non à ſincero proficiſceretur animo, ſatiùs tamen duxit in alieno ſolo vires Turcicas infringere, quarum molem domitâ Valachiâ, velut intermedio ſubruto pariete, graviorem Polonis ditionibus incubituram metueret. Neque ea in ſequentibus quoque Regibus neglecta fuit, ídque Valachis animos gloriámque augebat: & propè ducentis annis Polono fulti patrocinio, ſtrenuè retinebant libertatem & virtutem: Sed fatalis illa maléque preſſa de Principatu inter ſuccedentes diſſenſio, deinde flagitioſa perfidia & Regum Poloniæ jus excuſſit, & advocatis Turcarum copiis in miſeram ſeſe induit ſervitutem. Impoſiti poſt hac Principes ad victoris Othomani arbitrium, non ex nobiliſſimis popularium veteríque Ducum ſtirpe, ſed viles, & quandoque pudendâ origine, circumſcriptâ dominantium libertate, gravibúſque imperatis tributis.

Ducentis annis Polonorum patrocinium retinet.

Tandem Turcis cedit.

Converſâ itaque ad Turcas Valachiâ acrem

acrem excitavit contentionem: nam Polo-
Hinc Polonorum cum Turcis contentiones.
ni veteri jure eam ſibi aſſerebant, & Valachi innatâ mobilitate arma eorundem provocabant nullo fructu: cum ſæpius ab invaleſcente leviſſimæ gentis perfidiâ, exiguum bellorum ſanguiniſque referrent pretium, proindéque deinceps juvabantur ſegniùs, Turcis interea per publicam quietem eò animoſiùs dominium ſtabilientibus firmantibúſque. Atque poſt relectos à me diligentiùs Annales, reperio à Caſimiri Secundi
Cromeri & aliorum.
(cognomento Magni) temporibus, ex quo ſe Poloni Valachicis rebus immiſcuêre, ad noſtram uſque ætatem, quæ ſupra duo ſæcula continet, nullibi frequentioribus cladibus plus ſanguinis datum hauſtúmque, nullibi à condito Imperio tantis támque numeroſis exercitibus Polonorum hoſtilem perfidiam atrociùs illuſiſſe. Fluxêre toties
Hieraſſum nunc Prutum vocant.
Hieraſſus, Seretus, Tyras humano ſanguine decolores; ad extremùm cæſis tot præſtantiſſimis ducibus, potiſſima Nobilitatis pars à Joanne Alberto Rege generali claſſico evocata cæſa profligatáque, Regni vires

res ſupra modum debilitaverat. Teſtis inſuper multarum cladium Fagina ſylva, viarum anguſtiis moleſtíſque anfractibus horrida, è cujus arboribus Polono cruore tin- *Valachia*
ctis irrigatíſque ſi quis ramum decerpere *Polonorum tu-*
vellet, fortaſſe ater ſequeretur de cortice *mulus.* Virgilius
ſanguis: ut non abs re quiſpiam Valachiam 3. Æneid.
Polonorum tumulum appellarit.

Non eo equidem inficias celebres ibidem à Tarnovio, Zamoyſcio magnis Imperatoribus, cæteríſque reportatas victorias fuiſſe, quæ ad gloriam Poloni nominis hoſtiúmque terrorem contulêre vehementer, neque tamen præteritæ compenſatæ clades videbantur, quarum memoria ita publica conſilia opéſque à perfidæ Valachiæ tutelâ averterat, ut omnes paſſim crudeles terras avarúmque littus fugiendum cenſerent, ſimúlque exſecrarentur. Atque ut illa ſemper magnis cruentíſque Polonos impli- *Belli cum*
cuit contentionibus, ita & hujus belli cum *Turcis occaſio.*
Turcis geſti (quod ſcripturus ſum) potiſſima occaſio fuit. Præviderat hoc olim præſaga mens Demetrii Solicovii viri ſpe-

In Oratione Funebri Augusti.

ctatæ prudentiæ dexteritatíſque, eam videlicet Turcarum viciniam futuram aliquando facem ac ſeminarium proximi ac triſtiſſimi belli, quæ paulò inferiùs ſuo referemus ordine. Cæterùm ſuſpecta hæc vicinia eſſe ceperat Vladiſlao Jagielloni, qui primus Polonorum Regum Machometem Boſnæ imminentem, gravi eâque minaci legatione compellavit: tantúmque apud Othomanum Jagiellonis authoritas noménque valuit, ut ad ejus arbitrium ſexennes inducias Hungaris obtulerit. Eundem Caſimirus Tertius per Legatum ſuum monuit, Valachiâ ut abſtineret, ni arma experiri mallet, quæ ad tuendam ſuam vectigalem Provinciam mox expedire neceſſum haberet. Interceſſêre deinde mutua fœdera Bajazetis cum Caſimiro, ejúſque filiis Joanne Alberto, Alexandro, Sigiſmundo Primo Regibus: eo cum Nominis Poloni terrore venerationéque, ut donis ultrò miſſis per Legatos pax expetita juramento ſanciretur. Amoto à gubernaculis Bajazete, Selimus Sigiſmundo paternam amicitiam obtulit,

Vladiſlaüs Jagello primus Machometem per Legatos compellat.

Cromerus lib. 28.

Varia cum Turcis Regum Poloniæ fœdera.

eo

eo verò ſublato Solimanus rerum potitus paucòrum annorum induciis definitam diuturniorem ſtabiliorémque fecit, & pactis quidem nunquam Poloniæ pœnitendis, quibus limes Imperiorum circumſcriptus, ultra quem ne Poloni ſuas proferrent Colonias, nec Turcæ eundem tranſgrederentur. Palatinus Valachiæ is eſſet, qui Chriſtianis imbutus ſacris amicitiæ fœderúmque inter utrumque Principem æquilibrium teneret, nullúſque ejus perfidiæ, ſi eâ notaretur, apud Polonos pateret receptus. Cætera pactionum capita non commemoro, illud retuliſſe ſat erit, tanti ea ſemper à Polonis habita, ut & inſequentium temporum fœdera ad eorum direxerint normam, & Turcæ illis ſingularem honorem exhibuerint, revocante gratâ memoriâ venerationem Principis longè inter ſuos eminentiſſimi, ſi par æquè fides eſſet barbaris atque veneratio.

Cum Solimano fœdus omnium celeberrimum.

Sed antequam inter Sigiſmundum & Solimanum ictis fœderibus amicitia coaluiſſet, iverat ille in conſilium ſuis cum Pur-

puratis exercitatiſſimis belli ducibus, quam in partem verteret florentiſſimas tunc Imperii Othomani vires, Ungariámne peteret an Poloniam, in cujus utriuſque limine conſtiterat. Fuit non nemo ut ætatis ita & exactæ prudentiæ vir, qui diſſeruit: Ad occupandum Europæ Imperium Chriſtianóſque edomandos, nullam patentiorem portam Poloniæ Regno reperiri, ad quam non abrupta montium, non ſalebroſa itinerum, non fluviorum immenſe exundantium vorticoſi gurgites, ſed pulcra terrarum eáque fertilis duceret planities: neque ulla in arcibus expugnandis futura eſſet mora, quas aut nullas Polonus haberet, aut perpaucas, neque ita ad defenſionem comparatas, ut copias tantúmque apparatum belli, aut ferre diutiùs, aut diſtinere poſſent. Quemcunque campi dominum ſors eſſe voluerit, eidem ſubitò & Imperium ceſſurum. Spem verò non dubiæ victoriæ caperet Solimanus à ſua, quæ illi individua eſſet bellorum comes, fortunâ, tum ab exercitûs ſui validiſſimo robore numeróque, cui

Solimano ſuadet quiſpiam armis Poloniam invadendam ſi Europæ Imperio potiri velit.

Quibus rationibus.

cui ſi quidpiam imminui contingeret, facilè à ſubſidiariis copiis ad nutum ſui Principis advolantibus reparari poſſet, præſertim cùm tantum terrarum, tot Provinciæ, tot Regna integra, cum novis exercitibus ad juvandum reſtaurandúmque bellum ſupereſſent: Polonorum verò acciſæ vires fruſtra aliunde exſpectarent ſubſidia, ac præcipuè Chriſtianorum Regum, quos internecina odia gladiatorio more inter ſe committunt, præque domeſtica rabie ad vicinorum cladem cæcutiunt. Occupatâ verò ſubactâque Poloniâ patêre aditum in Germaniam & cunctas Chriſtiani Orbis partes, & quidem ipſis Polonorum viribus impetendos, quas ſubacti populi mixti Turcarum agminibus centenis millibus augere poſſent. Ad hæc interclusis terrâ fluminibúſque commerciis, Portûs maris Baltici velut eliſis faucibus languidos emorituros potentiæque ceſſuros Othomanæ: at quanto cum earum nationum damno, quæ cum cæteris gentibus cupedias luxûſque inſtrumenta ſuppeditent, hinc annonam victûſque ne-

ceſſitatem aſportent, quanto cum metu imminentis Monarchiæ, ſi vel unico inſeſſo portu Turcicâ lunâ inſignita carbaſa per Balticum æquor ferri conſpexerint, facili comparandæ deducendæque claſſis compendio, cujus uberem materiam longinquiores etiam populi è Polonia peterent. Arriperet itaque eum proferendi Imperii modum Solimanus, majores terrarum gloriæque acceſſiones allaturum, poſtponeret verò interim Hungariam brevi poſtmodùm ſubjugandam, nunc autem omnes vires conatûſque invadendæ Poloniæ bono omine impenderet.

Conſultatio de bello Polonis inferendo mittitur ad Sigiſmundum Primum.

Atque hanc conſultationem ſcripto comprehenſam tranſmiſſámque Conſtantinopoli ad Sigiſmundum Regem, alibi in Archivo aſſervari memini, referentem ſæpius Staniſlaüm Lubienium Epiſcopum Plocenſem, virum antiquitatum Polonicarum peritiſſimum; & à me quoque ejus veſtigium repertum eſſe non diffiteor, in veteri quodam manuſcripto excerpto è voluminibus Actionum Regiarum: namque inter

inter certa Legationis mandata, quibus Petrum Kmitham Regni Marſchalcum ad conventum Norimbergenſem Sigiſmundus inſtruxerat, ejus quoque deliberationis Principes Primoréſque Germaniæ commonuerat. Quod verò attineret ad Gedanenſem portum Pruſſiæque maritima, quantum illis inhiaret Turcarum rabies ad Orbis totius adipiſcendum Imperium, ab eodem Rege per Nuntium ſuum Paulum Plotovium Præpoſitum Varmienſem certiores fuiſſe factos. Pruſſiæ ſtatûs Graudenti convocatos, in iisdem ſuprà memoratis legi voluminibus. Verùm cur hoc conſilium poſthabuerit Solimanus mihi certò non liquet: ſive propenſio quædam animi erga Sigiſmundum, cujus ille prudentiam virtutéſque Regias impenſè æſtimabat, hoſtilem conatum averterit, ſive Ruthena mulier (quod tunc vulgò jactabatur) cui ob præſtantem formam maximè inſueverat, patriæ in ſumma fortuna memor, ideóque de ejus periclitantis ſalute anxia, blanditiis illecebriſque formoſa veluti Venus Martem

De portu Gedanenſi & Pruſſia maritimis admonentur ſtatus & Ordines Terrarum Pruſſiæ.

Cur hoc Conſilium poſthabuerit Solimanus.

tem ſuum Polonis æquiorem reddiderit. Sed meo judicio neque tantum erga Sigiſmundum valuit affectus apud barbarum & juratum Chriſtiani nominis hoſtem, quos odiſſe Turcis innatum eſt, internecione verò delere unicum ex ſceleratâ Machometis lege votum; neque deſtinatus armorum furor à blanditiis caræ pellicis reſedit, Dei immortalis benignitas ea fuit, Cœlitúmque ſupplicantium ejus Majeſtati preces, qui ſoli toties hoſtes à nobis arcuêre avertéreque, incuſſúmque terrorem deſuper non ambigo: quippe ſuperſtitionibus divinationibúſque intenti illud pro certo tenent, ipſorum Imperium à quopiam Septemtrionis populo ultimam exſpectare ruinam.

Dei Prudentiâ id factum.

Pari deinde conſtantiâ Solimanus cum Auguſto Rege fœdera tenuit, & Legatione ſolenni luctum, quem ex ejus patris obitu ceperat, teſtatus eſt, ſummâ cum virtutum Regiarum deprædicatione, ad quarum hæreditatem unà cum ſceptro capeſſendam filium hortabatur. Eadémque poſtmo-

Cum Auguſto, Stephano Regibus Poloniæ fœdera Turcarum.

modùm amicitia cum Selimo Solimani Succeſſore viguit. Jam verò & ſub Stephano Rege nihil adverſi Polonia metuebat, pactis intercedentibus renovatíſque, & Regis bellicoſiſſimi invictus animus Turcis admirationi terroríque fuit. Hucuſque tandem pax mutuo conſenſu fœderibus ſtabilita per Legatos ab utrinque miſſos redintegrat, Turcarum ſuis limitibus continuit potentiam: declinante prudentiſſimorum Regum ſolertiâ eam tempeſtatem armorum, cui in ſumma Principum Chriſtianorum diſcordiâ ferendæ vix pares eſſent. Non ita tamen luxit pacis amœnum ſidus, ut non quandoque atrâ obfuſcaretur nube, cùm & in Oczakovienſibus campis mutuas rapientes prædas Turcæ Poloníque inter ſe concurrerent, armíſque experirentur, tum & inconſtans mobilíſque Valachia anſam ſæpius daret rumpendorum fœderum, Turcarúmque agmina ſuis mixta copiis Ruſſiæ Podoliæque immitteret. Sed quia hæc cauta ab utrinque tegebat diſſimulatio, intercedentibus ſæpius Legatis

Per Legatos ſtabilita.

Interceſſere nonnunquam velitationes, ſed ab utrinque diſſimulabantur.

Digitized by Google

ſopientibúſque odiorum cauſas, ideóque in apertum haud prorupêre bellum, præludia hæc tantùm cernebantur, quaſi explorantium inter ſe vires in graviorem aliquando erupturas conflictum.

Sub Sigiſmundo Tertio Coſaci Zoporovienſes occaſionem dant belli. 1589.

Et propè eruperant in primordiis Regni Sigiſmundi Tertii, orto à Coſacis jurgio, qui recenti tunc auſu cymbis prædatoriis per oſtia Boriſthenis in Pontum Euxinum delati pyraticam fecerant: exterritis Europæ Aſiæque littoribus, navigantium mercatorúmque interturbatâ ſecuritate. Excanduerat namque ad novam Coſacorum inſolentiam Amurathes, bellóque acribus literis per Nicolaüm Czizovium Pocillatorem Chelmenſem Poloniæ denuntiato, exercitum finibus admoverat;ſed compellatus Legatione barbarus impetum cohibuit, à caſtigatâ Coſacorum temeritate jam mitior factus, quos publicâ lege in ordinem reducere pacis intererat. Neque verò hanc ſtabilem polliceri videbatur paucos intra annos Zamoïſcii in Valachiam Moldaviámque expeditio, quibus è Provinciis Si-

Per Paulum Vehanſcium Palatinum Belzenſem, qui mortuus Conſtantinopoli.

Coſacis caſtigatis conquieſcunt Turcæ.

Sigiſmundi Tranſilvaniæ Principis copias pro Radulone certantes, ipſúmque impotenter ambientem Imperium ejecit. Tatarorum exercitum ſuo cum Regulo Caſigereio à Turcis immiſſum fudit, demum per pactiones adegit, ut inſigne dominatûs Palatino Moldaviæ à Turcarum Imperatore allatum, non alteri quàm Hieremiæ Mohilæ traderet eundémque à Rege Poloniæ iis impoſitum terris pacatum quietúmque ſinerent. Sed non diu quieta Valachia fuit: quippe utrâque occupatâ Michaël deturbatiſque ex avito ſolio Mohilis, arma Poloniæ inferebat, quæ ut Zamoiſcius averteret, iterum florentiſſimo cum exercitu nutantem ingreſſus Provinciam, hoſtem ad Teleſinum amnem aſſecutus in fugam conjecit, caſtris exuit, & Mohilis regimen reſtituit, ad victorem facilè, prout ſunt volubili ingenio, accurrentibus Valachis, implorantibúſque Regis Regníque Poloniæ juxta vetera jura patrocinium. At Turcæ etſi non ignorarent Polonorum arma in Provincia ſibi vectigali nimios feciſſe

In Valachiam expeditio Zamoiſcii. 1595.

Altera contra Michaëlem. 1600.

Turcæ eos in Valachiam progreſſus ægre ferunt, diſſimulant tamen ob bella Hungarica.

ſe ſucceſſûs, tacitéque indignarentur, tamen ne ſi injuriam agnoſcerent, interſiſtere cogerentur felicem belli Hungarici curſum, aut certè vires partiri, (cùm præſertim bella diviſim gerere Statûs illorum ratio legéſque vetarent) proinde diſſimulandum in præſens exiſtimavêre, & quemadmodum pacem vicinarum gentium ſuis commodis metiri ſolent, tunc quoque alibi implicati, ſatìs habuêre ſi frequenti Legatione Regem fœderum pactorúmque admonerent. Quanquam angebant non mediocriter Polonos proſpera Turcarum in Hungaria bellantium arma, quæ in eâ viciniâ extendi plena res erat periculi, præſertim ab inſeſſis confiniis facilè ad ipſam principem urbem, ac Regni viſcera penetraturis. Sed Turcæ iis propè annos quatuor ſupra decem diſtinentur bellis ſummâ cum Chriſtianitatis jacturâ dedecoréque, interea Polonia partim domeſticis occupata erat jurgiis, partim ab exteris irritata, eò ſuas vires copiáſque tranſtulerat.

Et Polonis Turcæ in Hungaria bellantes ſuſpecti.

Cracoviam.

Ab anno 1592. ad Annum 1606.

Bellis civilibus.

In Moſchoviam.

At mox fatalis Valachia atrociſſimi belli telam

telam ordiri incipiebat. Exactus à Tomſa Turcis conniventibus deturbatúſque è Moldaviæ ſolio Conſtantinus Mohila, Stephano Potocio occaſionem invadendæ Valachiæ fecerat. Stimulabat virum bellicoſum contracta cum domo Mohilarum affinitas, & frequens inde, quoties liberet, opum æríſque ſubſidium: collectâ igitur haud ſpernendâ militum manu, privatâ auctoritate, contra Procerum vota, unico Rege diſſimulante, ſpe quâdam inani fretus, quam nulla aliunde tempeſtivè proſpecta fulcirent auxilia, Valachiam intrat, & cùm ſive hoſtis contemtu, ſive ſui fiduciâ incautiùs ageret, ab advolante cum triginta millibus Tartarorum Tomſâ, ad fluvium Dziezam circumventus, ſilvis paludibúſque incluſus, præciſâ omni pugnandi facultate, exercitu penè ad internecionem deleto ipſemet vivus in hoſtium poteſtatem venit, captivúſque Conſtantinopolim ductus eſt. Nec multò pòſt uſurpato exemplo Samuël Corecius, & Michaël Viſniovecius eâdem affinitate Mohilarum familiæ adnexi, infeſtos exercitûs pri-

Stephani Potocii in Valachiam irruptio. 1612.

Ubi exercitus caſus & ipſe capitur.

Samuël Corecius iterum Valachiam aggreditur. 1606.

privatis impenſis collectos in Valachiam inferebant: & Corecius quidem Viſnioveccio ſuperſtes ſæpius cum Turcis congreſſus, eos ingenti clade excipiebat delebátque: & Moldaviam ejecto Tomſâ penè vindicarat, ſed tandem ſubſidiorum inops, deſertúſque à ſuis, poſt edita præclariſſimi ducis ac militis ſpecimina ſuccubuit, & ut iniquioris fortunæ, ita & ergaſtuli Potocio ſocius fuit.

Et hic ſuccumbit capitúrque.

Atque hæc duorum in Valachiam irruptio fatalíſque caſus, accenſum Achmetem dolore iráque percitum ad arma ultionémque ſtimulavit. Crevit Turcis ſpes audaciáque, dein & noſtrorum contemtus, à cruento hoc præludio auguria oménque captantibus, quaſi jam Polonos vincere didiciſſent, indéque mox Regni totius ſecutura ruina. Ergo furentem belláque minitantem Achmetem continuit per Legatos Sigiſmundus Rex: & per Samuëlem Targovium primùm Potocii irruptionem in Valachiam, quaſi inſcio ſe ac Repub. factam, excuſavit, cujus ſat eſſet caſtigata temeri-

Ob irruptiones in Valachiam excandeſcit Achmetes Turcarum Imperator. 1613.

Sigiſmundus Rex per Legatos rem componit. 1616.

meritas, cæſâ tumultuariâ invadentium manu, ipſóque duce in vincula conjecto. Deinde à Corecii clade miſſus Georgius Kochanſcius, qui referret: Tomſam ni amoveret Othomanus pactis reclamantibus Moldaviæ impoſitum, pacem nec diuturnam nec ſtabilem fore. Amotus quidem à Moldavia Tomſa, at non ex Turcarum animis odium ſcintillæque belli. Jam non ille qui olim Inter-Nuntiis Conſtantinopoli exhibitus eſt honor, mercatorum commerciis periculoſus ac difficilis dabatur aditus, Tartari in Ruſſiam immiſſi, eorúmque turmis Turcæ mixti palàm nobiliſſimas populabantur Provincias: hinc queſtûs, mox indignatio noſtrorum, ad extremùm cum Turcis belli cauſâ minùs in publicum ſuppeteret, Coſacorum incurſiones, latrocinia, ac pyraticam obtendebant, quaſi illa Tartarorum inſolentiam arceſſeret: ſed eam ab utrinque controverſiam recuperatorio Conventu per Subdelegatos ſopiri poſtulavêre Turcæ. Profecti itaque ſunt è Polonis Staniſlaüs Zolkievius ſupre-

Mutua tamen ſimultates componi non poſſunt. 1616.

Tartari Ruſſiam populantur.

Digitized by Google

ſupremus armorum dux', è parte Turcarum Skinder Baſſa vetus militiæ, ingenio fraudulentus, Korecianâ clade tumidus, odium in Polonos ſpirans, conveneréque ad oppidum Buſſam ad confluentem Tyram Morachnámq; ſitum, & ambo quidem numeroſo cum exercitu. Hunc præter Turcicas legiones Tartarorum frequentia agmina, & Bethleëmii Gaborii præſentis Tranſilvanæ copiæ, demum Valachorum ſigna auxerant; illum non tam numerus (qui tamen haud contemnendus erat,) quàm militum robur Procerúmque Ruſſiæ auxilia validum effecerant. Nec defuit noſtris ardor pugnandi, penéque erat victoria præ manibus Tranſilvanis ſuo cum Gaborio nutantibus, ſed Zolkievii frigidi ſenis cunctatio calorem militum temperavit, opportunitate pugnæ capeſſendæ dilatâ, ne Turcarum potentiam in totius Poloniæ diſcrimen irritaret, ejus præſertim viribus imparem: utpote quam orbi formidandam juvenis didicerat, jam ab ætate ſenili ſuſpicaci nimiúmque circumſpectâ cautior, magis

Recuperatorius conventus Zolkievii cum Skinder Baſſa ad Buſſam Oppidum.

Zolkievius à pugna militem continet, cum hoſte tranſigit.

gis ad tutiora mallebat propendere conſilia. Inde illa profecta eſt in tractanda pace controverſiiſque definiendis indulgentia, quâ ille favorem civium imminuit, perpetuáque acta ejus vellicantium occaſio fuit. Quippe interclusus ad Principatum Moldaviæ Mohilanæ familæ aditus, apertus verò advenis, vilibus, obæratis, & obſcuris natalibus ſervilique inuſtis notâ hominibus: permiſſum duorum oppidorum excidium inſpectante exercitu, Berſadæ videlicet & Riſcoviæ, quæ Coſacorum receptacula falſò Turcæ prætendebant, movebántque de fundo controverſiam, quaſi in illorum ditionibus deductæ coloniæ pactorum ſecuritatem violarent. Atque eo commento Polonorum tentari patientiam conſtitit, cùm fœdera Solimani & Sigiſmundi Regis limitem utriuſque Imperii Tyrâ fluvio circumſcripſiſſent: ſed quòd olim campos habitatore vacuos, nunc verò vicis oppidíſque completos inſeſſóſque viderent, frendebant Turcæ ſuſpectæ ſibi viciniæ metu. Quoniam verò non aliter excidium colo-

Per hoc favorem perdit & ubique proſcinditur.

Digitized by Google

niarum urgere poterant, cùm nullæ aliæ ſuffragarentur rationes, ſubdolâ criminatione iis, tanquam firmiſſimis receptaculis, occultari inſolentiam Coſacorum arguebant. Exiſtimabat Zolkievius eo oppidorum damno barbaros contentos reddere, at illi acriùs inſtitêre, ut Coſacos armis perſequeretur, velut pacis publicæ turbatores, id verò egêre doloſo conſilio: ſolicitatos namque quà præmiis quà libertate promiſſâ, ſparſiſque clàm literis mira pollicentibus, tantò proniores ad defectionem inclinaturos ſperabant, quantò aſperiùs à ducibus noſtris habituros ſe vererentur. Sed Zolkievius technarum intelligens ſatìs habuit ſi illos armatus moneret, interminaretúrque ne rumpendorum fœderum in poſterum licentioſâ pyraticâ anſam darent.

Turca Coſacos caſtigari volunt.

Zolkievius iis tantummodò interminatur.

Diſceſſum itaque ab utrinque pacis nomine reportato, cùm re ipſâ bellum ferveret, à recenti Tartarorum in Podoliam irruptione, excuſantibus factum Turcis, videlicet: inſolentem Scytharum gentem in rapinas corruptam, nullâ ſeveritate regi poſſe.

Pacis nomen ex illo conventu reportatur, re ipſâ bellum fervet.

Nec

Nec aliàs unquam frequentiùs & penè ad libitum incurſionibus Tartarorum patuit Ruſſia, ſummo cum Poloni nominis dedecore. Agri latiſſimè vaſtati, in vicos, oppida flammis ſævitum, equorum pecudúmque numeroſi abacti greges, hominum utriuſque ſexûs ætatíſque promiſcuæ, præter ſenilem (quæ ſola barbarum provocabat acinacem) centena millia capta, miſeræque mancipata ſervituti. Et puerilis quidem ætas ad Machometis damnabatur ſuperſtitionem, valentiores verò partim Turcicas implevêre triremes, partim deſertis Aſiæ adſcripti glebis, catenati duráque vincti compede colebant rura: ad extremùm tot populationibus capta jam Ruſſia videbatur. Et Turcæ quidem pro tempore pacem ſervantes, gaudebant nobiliſſimas & opulentiſſimas Provincias lacerari vaſtaríque, quæ ad eam redactæ ſolitudinem nec belli nervum ſuppeditarent, & pleriſque fortiſſimorum virorum in ſervitutem abductis, exercitui Polono robur numerúmque ſubtraherent. Cùm tandem iterum populo-

Tartari Ruſſiam uberrimè populantur.

Inde gemitûs & lamenta populorum.

rum erupêre lamenta queſtûſque tantam cladem miſerantium, recrudeſcentéque veteri controverſiâ, tum de adventu Turcarum certior factus Zolkievius, ad Orininum haud procul Cameneco lectiſſimâ cum militum Procerúmque manu conſtitit: ubi cœptos mox tractatûs Turcarum vafrities & mutatio diſcuſſit, nec non & Tartarorum intoleranda inſolentia, qui prope ipſa caſtra ſuggreſſi, hoſtili inſultu militum ardentiſſimè pugnam expetentium irritavêre patientiam. Verùm Zolkievius ſolito conſiliorum tenore, pacis quoquo modo aut ſervandæ, aut habendæ percupidus, acie inſtructâ hoſtíque oppoſitâ immotus ſtetit, vetuítque pœnâ capitis interpoſitâ evulgatâque, ne quis abeuntes inſequeretur. Atque dum illius temporis geſta annaléſque conſidero, invenio lectiſſimis tunc ac numeroſis Zolkievium imperitaſſe legionibus: ſunt enim qui retulêre nec falſò, è quinque haſtatorum, duodecim velitum, ſex peditum millibus conflatum fuiſſe exercitum, omnem tamen prælii aleam cunctabun-

Zolkievius cum numeroſo Exercitu ad Orininum venit.

Pugnam detrectat.

Piaſecius.

bundum detrectaſſe ducem. Sed præter ſolitam ejus cunctationem bellíque Turcici effugium, denegatæ militi pugnæ unicam hanc habuit rationem: quippe opulentiſſimi quique Procerum privato ære conductis copiis ad exercitum venerant, Zbaraſcii præſertim, Sieniavii veteres Zolkievii æmuli, & ut animis diſſociati erant, ita & ſtationibus ſeparati conſtiterant, nullatenus volentes Imperatoris conjungi caſtris, ideóque pugnam ordiri detrectabat dux, à voluntariis bellatoribus obſequii incertus, & conſilia & mandata ejus ſæpius aſpernantibus: prævidebátque interturbaturos potiùs quàm proſecuturos victoriæ curſum, niſi ab uno regerentur. Et quod præſenſerat prædixerátque Zolkievius hoſtem æmulorum ſuorum caſtigaturum contumaciam, quos diſcretos ſejunctóſque aggredi ac intercipere commodiùs haberet, mox ita evenit: namque in Thomam Zamoiſcium Palatinum Kiovienſem proprio cum trium millium milite ſeparatâ in ſtatione conſiſtentem, invecti Tartari, cruento diuturnó-

à Voluntariis bellatoribus obſequii incertus.

Tartari Zamoiſcii Stationem invadunt, cui tardè ſubſidium mittit.

que fatigavêre impetu, inſpectante Zolkievio immotóque: & vix exorari potuit, ut jamjam extremo in diſcrimine fatiſcentibus Zamoïſcianis, aliquot ſclopetariorum centurias auxiliares ſubmitteret. *Diſceret* (inquiebat) *juvenis veterano primùm duci obſequi, pòſt & ipſe imperare.* Neque ego tamen Zolkievium excuſare velim, cur abeuntes Tartaros Ruſſiámque in oculis florentiſſimi exercitûs atrociter devaſtantes inſequi noluerit? cur ex Volhinia prædâ graves oneratóſque, ſecurè decedentes immiſſis levioris armaturæ equitibus in fluminum tranſitu viarúmque anfractibus non excuſſerit? certè ſi pacis ſtudium tantopere animo præconceperat, quàm carò illud ſummóque cum Reïpub. damnò conſtitit: quaſi verò pacem ſervaturus eſſet hoſtis rapinis latrociniiſque innutritus, eòque tanquam neceſſario vitæ elemento ſublato, ipſe mox exſanguis futurus. Quodſi Turcas laceſſere noluit, profectò caſtigata prædonum temeritas nullatenus pactorum fidem violaſſet, cùm Turcæ palàm affirmarent, rapacem gentem nullis

Zolkievii aliqua culpa quòd Tartaros non inſecutus fuerit.

à ſe,

à ſe, quantumvis ſeverioribus, edictis contineri coërceríque poſſe.

Publicas Ruſſiæ calamitates injuriáſque, non mitiore rependebant vindictâ Coſaci: ac illi quidem initio exiguo Turcarum damno Ponto Euxino innotuêre, donec continuis eorum apud Regem Supremúmque armorum ducem querelis irritati, tum & acrioribus mandatis, armíſque oſtentatis, vulgatâq; de ſui excidio famâ exterriti, tantò ferociùs apertè in ditiones eorum effunderentur. Inde non portûs modò & proxima maris tentare, ſed ad interiora urbéſque Turcarum progredi, exſcindere, flammam ferrúmque per agros circumferre, rapere, ſpoliare, navibúſque prædâ onuſtis domum victores remeare. Occupatum ab iis (deletis ad internecionem civibus) nobile aliàs & locuples Emporium Varna, vaſtata Techinia, Kozlovia, Otſakovia, Belgradum, Theodoſia, Taurica expugnata: auxit triumphos Synope Mithridatis olim Regúmque Ponti domicilio celeberrima Emporium Aſiæ nobiliſſimum, Urbs alioquin dives, jam

Coſaci Turcarum ditiones infeſtant.

Occupant præcipuas Urbes & Emporia.

jam tunc ſub tempus nundinarum ditior, capta, diruta, cæde ſanguinéque civium madens ſpoliata. Idem fatum ſenſit Trapeſuntium. Jam verò & navali prælio decertare auſi, Ciculæ Baſſæ filius demerſis triremibus victus occiſúſque, mercatorúmque naves plurimæ diſcerptæ, ſæpiúſque mare illud, Turcis in caſſum frendentibus, inſeſſum tenuêre. Neque verò Aſiæ tantùm aut Europæ Emporiis intulêre terrorem, ſed & ipſam Imperii ſedem domiciliúmque Cæſarum Conſtantinopolim ſubitus pervaſit, accenſis à populantium manu circumcirca vicis ſuburbiiſque, ſpectante flammam Imperatore: quin & propiùs ſuggreſſi venationi deditum, ſeu, ut alii volunt, hortorum amœnitate oculos animúmque reficientem, trepidum fugâ intra mœnia compulêre, magno cum potentiæ Othomanæ ludibrio, ad cujus culcandum faſtum ſi tantum prædonibus piratíſque licuit, quid præſtarent Chriſtiani Principes armis fœderéque ſociati? Atque inter has Polonorum ac Turcarum ab utrinque querelas, Zolkievio ac Skinder Baſſa

Navali prælio decertant, Cicula Baſſa filium occidunt.

Conſtantinopolim flammâ terrent & ipſum Imperatorem.

Baſſa annitentibus, novíſque pactis damna ac diſſidia componentibus, mirè attemperata pax videbatur: quanquam lubrica illà, & apud gentem Chriſtiani nominis odio flagrantem, infida fluxáque. Et licèt diſcerptæ laceratæque ab incurſantium hoſtium inſolentià ingemiſcerent Provinciæ, bellíque injurias ſentirent, nihilominùs à tam funeſto nomine abſtinere placuit, & nec bellum id, ſed latrocinium tantùm inſolentium prædonum vocabatur.

Diſſidia hæc Zolkievius cum Skinder Baſſa componunt.

Interea exſtincto Achmete Oſmanus ad paterni Imperii culmen evaſerat, miſſus illico à Sigiſmundo Rege Petrus Ozga Magiſter Libellorum ſupplicum, & Præfectus Trembovecenſis, qui novo Principi ob ſuſcepta Regni ſolennia lætitiam teſtaretur, renovarétque fœdera quæ cum patre Oſmani hactenus interceſſiſſent. Auditus acceptúſque perhumaniter; cúmque ea dimiſſus benevolentiæ ſignificatione, quæ ſtabilire pacem, tranquilliorémque vicinitatem promittere videbatur. At Oſmanus inquies, ferox, adoleſcentiàque præfervidus,

Oſmanus ad Imperium evehitur, ad quem Petrus Ozga Legatus miſſus.

Oſmanus adoleſcens ferox bellum ſpirat.

Oooo &

& qui non tam tuta & ſalutaria, quàm præcipitia capeſſeret, bellum in animo volvebat: acceſſerat ad vitioſam ætatem faſtus arrogantiáque, inde nimia potentiæ viriúmque, quibus nihil inacceſſum foret, fiducia: proindéque Poloniam brevi ſuos aucturam titulos præconcipiebat. Quatiebant ingenium aſperiùs Moſchi, recentibus cladibus bellantíſque in ipſis Imperii viſceribus Vladiſlaï Principis felicitate exulcerati, jámque prece ſupplici, jam donis & muneribus per Legatos frequentiſſimè Conſtantinopolim commeantes, Othomanum ad bellum Polonis inferendum incitabant, eorum in aula poſtulata foventibus promoventibúſque Græcis, ſuadente patrocinium arcto religionis vinculo, quod juſtis æquè atque injuſtis cauſis obtrudere modernus Orbis ſuo malo experitur. Atque eâ ipſâ tempeſtate religio Bohemiam perduellem contra Ferdinandum Cæſarem armaverat, conquiſitis undique ſubſidiis, quæ etiam apud Chriſti ejúſque nominis hoſtem, à Chriſtianis, ſi Diis placet, ſupplici commiſeratione quæ-

Moſchi incitant.

Digitized by Google

quærebantur: audiebantúrque etiam rebelles Conſtantinopoli Oſmani arma in nos provocantes, in ultionem haud proſperi cum Cæſare belli, cujus fauſta initia ſubmiſſa à Sigiſmundo Rege auxilia intervertiſſent. Et flagrantibus diſſidiis ac circumcirca deſciſcentibus à Ferdinando Provinciis, Hungaria quoque erat contacta gravi flagitio, tracto in partes Gaborio, Regnúmque ſibi deſtinante. Sed ejus exercitu quem duce Rakocio ſuſpectæ Poloniæ limitibus objecerat, ab irruentibus ſex millium velitum copiis cæſo, longè latéque per Tranſilvaniam Hungariámque extenſis populationibus, collucente undique fatali flammâ vicos & oppida depaſcente, & Proceres Hungari rebelles Poſſonii, Comitiis curâque novi Regis eligendi omiſſâ, conſternati profugêre, & Gaborius penè à ſuis deſertus Viennâ potiundi, quam gravi nec jam diu duraturâ premebat obſidione, ſimúlque ſpe Regni Hungarici evolutus eſt: ad quod adipiſcendum in poſterum eâ fraudatus commoditate occaſionéque, nunquam eniti

Rebelles Ferdinandi Secundi Imperatoris Turcarum arma in Polonos provocant,

 potuit.

Gaborius vel maximè potuit. Ab hac clade Regníque erepti injuriâ furens, continuis ſuſurris commovebat agitabâtque percitum Oſmani ingenium, exaſperabâtq; ad indicendum Polonis bellum, prono in eum Othomanæ aulæ favore, cujus jurato obſequio, nec non donis ſuetíſque artibus gratiam aucupabatur. Ita tunc rebellium Legati intentum facilémque ad bellũm Oſmanum propellabant, haud perinde formidando ſibi futuro Ferdinando Imperatore, ſi auxilia Polona amoverent, novíſque diſtinerent atque implicarent contentionibus. *& Tomſa Valachus.* Aderat Tomſa egregiè incentoris perſonam ſuſtinens: quippe operâ Polonorum è Moldavia (quo nomine alteram Valachiæ partem indigetant) ejectus dominióque motus, indéque implacabili odio concepto, hoſtilem exacuebat animum quærebâtque vindictam.

Ingenium Oſmani regunt Hali & Scinderus Baſſa. Sed ſuper omnes immite adoleſcentis Principis ingenium regebant præpotentes in aula miniſtri, tantò ad adulationem proniores quantò pertinaciorem refractariúmque intelligebant, & ſi obniterentur, certum ſibi exi-

exitium, ſi verò placida promerent, gratiam favorémque arceſſerent. Plurima vis penès Hali & Skinderum Baſſas fuit, alterum aulæ, militiæ alterum Præfectum: Hali Baſſa nullo rerum uſu pollens, impárque gravioribus curis erat: namque inter ephæbos adlectus, olim puero Oſmano placuerat, deinde fœdarum adminiſter voluptatum, conquiſitis ad illius ingenium novis quotidie oblectamentis, inter primos familiarum aſſumtus, ad extremùm aſſentandi aucupio libidinúmque artificio, ut gratiâ ita & ſummo in Imperio officio, (Vezeri Turcæ appellant) ſummâque poſt Cæſarem poteſtate præibat omnes. Cæterùm ſive ab exterorum criminationibus arma in nos concitantium, ſive ab adulatione obſequióque infenſi Principis odium hauſerat, hoſtem ſe Polonis jactabat profitebatúrque. Erga quos idem quoque Skinder Baſſæ animus fuit, & vetus militiæ dux, belli periculorúmque haud ſanè detrectator, ideóque pronus ad aſperiora, plura de ea expeditione ſcitè peritéque diſceptare unus poterat, cujus famæ & Co-

Hali Baſſa in ſumma gratia.

Skinder Baſſa ſumma auctoritas.

Corecii fuſi cæſíque clades, & duo cum Zolkievio congreſſûs maximam apud Turcas conciliaverant auctoritatem.

Oſmanus Otſinovium Legatum violat.

Ergo tot támque crebris incitantium vocibus, tum à ſuopte ingenio ferox Oſmanus jus gentium ſacráque Legationis violat. Namque Otſinovium Sigiſmundi Regis Nuntium, ad corrigendos nonnullos Pactorum articulos, tanquam ad amicum novóque nuper fœdere illigatum Principem miſſum, per carnificum lictorúmque Præfectum Conſtantinopolim introduci jubet, & contumelioſè habitum, adjectis probris, nec aſpectu dignatus ab urbe repellit. Satìs apertè eâ injuriâ claſſicum concinuit, quídve moliretur Othomanus palàm teſtatus eſt, cùm hoſtili ànimo fas gentium temeraret. Et pluribus irritamentis excitabant Turcæ Polonorum moram: cœptúmque eſt mox

Occaſio belli in Valachia.

jurgium cujus anſa occaſióque Valachia fuit, deducentibus eò rem Polonam fatis, ut ſuper antiquas clades horridáque bella, novis iterum funeſtum aperiret campum. Id verò, prout contigerit, jam paucis expediam.

Præ-

Gaſpar Gratianus Valachiæ Palatinus, ejus vita & ingenium.

Præerat Valachiæ cum imperio Gaſpar Gratianus, Germanus, ut ferunt, origine, Grætii in Styria natus, is ingenio per negotiationem exercito, deinde propitio Mercurio mutando terras ac Principes obeundo, opes cumulaverat, quibus ſuffultus altioris fortunæ tentare faſtigium, & extra mercatoris ſortem conſiſtere animos ſpiritúmque ſumſit. Conſtantinopolis ubi inclareſceret delecta, pérque largitiones aditu patefacto quibus in illa aula nihil non pervium eſt, captatóque Turcarum favore, quem redimendis in Italia barbarorum captivis, ínque patrium revehendo ſolum mirè intenderat, Achmeti Cæſari innotuit: arceſſitúſque Ducatu Naxiæ & Biſſacenſi auctus, deinde poſt obitam perfectámque ex voto ad Matthiam Imperatorem Legationem, Valachiæ impoſitus eſt. In eo culmine potentiæ haud ſeſe credebat fortunæ ejúſque blanditiis, barbarorum fidem lubricam, favores breves, inconſtantes, minúſque fauſtos, populorum verò quibus imperaret levia & infida ingenia, imperium invidiæ odió-

odióque ambientium obnoxium animo volvens, lupum, ut ajunt, auribus tenebat. ac proinde cautus circumſpectúſque primùm ingentes parabat opes, quas, ſi minùs proſperè res eveniret, aliò transferret, pòſt ſubſidium dominationi ab exterorum amicitiâ patrocinióque quæreret.

Polonis favet eóſq; præmonet.

Potiſſimus illi erga Polonos affectus fuit tanquam veteres olim Valachiæ Dominos, propenſæque voluntatis dabat ſæpius indicia, edocendo aulæ Othomanæ molimina conatûſque, incurſiones Tartarorum aut avertendo, aut præcavendo: ad extremùm omnes motûs, conſilia rebellium Germaniæ, hoſtiúmque Reipub. Polonæ, dicta factáque accuratiùs notando & referendo, déque Otſinovio pulſo Majeſtatíſque Regiæ contumeliâ, & imminentis belli tempeſtate Sigiſmundum certiorem faciendo. Gnarum id Turcis qui apud Gratianum frequentiores, veluti honoris ſpecie circumdati, morabantur, cæterùm ipſius geſta, verba, excepta cum ſiniſtra interpretatione Conſtantinopolim tranſmittebant.

Et

Gratianus cognitis erga ſe Turcarum odiis Valachos ad rebellionem excitat.

Et jam tacitis Nuntiis præſenſerat averſam Cæſaris voluntatem Turcarúmque odia unico capitis ſui periculo expianda, cùm firmiore præſidio adverſùs vim, ſi quæ adhiberetur, ſeſe muniendum ratus, pertentatis Valachorum animis, impulſiſque ad rebellionem, quà ſpe, quà gratiâ factionibúſque, in partes Polonorum Se, univerſámque Provinciam tradere paratur. Aperuit mentem conatúmque arcanis literis Zolkievio Regni Cancellario, & ſupremo armorum duci: videlicet, ſtatuiſſe apud ſe concedere in Regis fidem ac clientelam, neque illud tantùm ſuum, ſed univerſæ etiam Valachiæ votum eſſe, obſtrictæ jam mutuo fœdere, quod jurejurando confirmaſſet. Et hæc quidem ſecretò agebat, ſed preſſam ſilentio conſpirationem brevi evulgavit fama tulítque Oſmano Imperatori Turcarum: is ire jubet Skinder Baſſam, qui Gratianum vinculis adſtrictum Conſtantinopolim retrahat ſiſtátque, & bellum Polonis inferat. Ferali aulæ Othomanæ mandato perculſus Gratianus, dum Skin-

Mittitur contra illum cum Exercitu Skinder Baſſa.

der Baſſa copias colligit, militem ſcribit, continuò incitandis vocandíſque in Valachiam Polonis inſtabat, inde Turcarum conſilium conſtans, decretúmque bellum, Præfectum exercitûs Skinder Baſſam aperit nuntiátque: commeatûs, auxilia, publicas privatáſque opes pollicetur, occuparent tantummodò ociùs Valachiam Poloni, pretium non vile laboris gloriæque, néve interim ſpe pacis lactarentur: imminere namque iis mox neceſſitatem pugnandi, quam tutiùs eſſet antevertere, ínque alienâ terrâ & extra patrios limites commodiùs hoſtem diſtinere fatigaréque. Et quo propior periculo erat, eò acriùs ardentiúſque Zolkievium urgebat incendebátque, hortando ſtimulandóque occaſioni ne deeſſet.

Zolkievium ut Valachiam occupet, ſtimulat.

Cunctatur Zolkievius.

In cunctatorem Fabium inciderat Gratianus; namque veteranus à multóque rerum uſu exercitatiſſimus dux legerat audiverátque, à majoribus nunquam proſpere ceſſiſſe Polonis Valachiæ uſurpationem: reputabat ſecum auxilia quæ offerret Gratianus,

tianus, ab infido mobilíque gentis genio incerta, quæ æquè citò ad fidem dandam atque mutandam propenderet, ſibi vix tria millia militum ſub ſignis comparere, tantundem ex honorariis bellatoribus accedere poſſe: at quàm exilis manipulus ad eripiendam potentiſſimo hoſti Provinciam! eâ verò ereptâ quid lucri commodíque proventurum, præter continua diuturnáque bella Polonis viribus haud ferenda, quibus hactenus Principes Chriſtiani ſuccubuiſſent? Hæc intra ſe volvebat Zolkievius, ne tamen reï gerendæ occaſionem ſuâ cunctatione præcideret, à Regis mandato pendere volebat, ad quem integrum detulit negotium. In conſilio Regio pleriſque idem ſenſus qui & Zolkievio erat, iidémque Gratiano receptum ſine Reïpub. noxâ dandum, ſua verò defendenda potiùs quàm aliena exili cum exercitu invadenda cenſebant: nec objiciendas temere hoſti veteranorum copias, florémque militiæ Polonæ: qui ſucciſus univerſum Regnum in ruinam ſecum traheret. Sed Andreas Lipſcius Regni Pro-

Regi negotium aperit.

Digitized by Google

Cæteris tutiora ſuadentibus Andreas Lipſcius claſſicum canit, & Valachiam occupandam cenſet.

Cancellarius Epiſcopus Luceorienſis conſilii aulici tunc princeps tutiora ſuadentibus interceſſit: vir ut ingenio ita & moribus aſperior, & ultra quàm ſanctioris togæ deceret Antiſtitem, turbidiora non nunquam quietioribus præferens, Gratiano ſuccurrendum, arma expedienda, Valachiam hoſti detrahendam invadendámque, futuróque bello inibi firmandam ſedem, animoſè magis quàm cautè diſſeruit, addidítque, fruſtra militem haberi, ſi torpeſcat otio, & deſes à longè hoſtium conatûs ſpectet, nec propulſet. In eam hominis ſententiam datæ ad Zolkievium nomine Regis literæ, intraret Valachiam maturarétque iter, rémque ſuo arbitatu gereret.

Scribitur Zolkievio, ut Valachiam cum exercitu intret.

Acceptâ Regis voluntate, nec ignarus cunctationem ſuam in aulà notari, ſuáque geſta ab æmulis unicè obſervari, certus hoc ultimo documento invidorum obtrectantiúmque arguere voces, teſtatus fortiora tutioribus ſe amplecti, impar ad extremùm invidiæ dux, ſalutem rumori poſthabuit: nec ultrà moratus verſùs Valachiæ fines ſigna

Paret ille, ad Regem interim ſcribit.

gna moveri imperavit. Ac in ipſo procinctu dignam viro forti, optimo cive, memoriâ poſterorum, Sigiſmundo Regi epiſtolam exaravit, quæ Polonâ linguâ ſcripta, Latinè poſtmodùm reddita, à viro ſui ſæculi eminentiſſimo Staniſlao Lubienio Epiſcopo Plocenſi, in ejus opere poſthumo exſtat; ex quâ in gratiam lectoris pauca excerpere mihi viſum eſt, ſiquidem à nonnullis ſcriptoribus paulò aliter, nec integro ſenſu memoratam invenio: alii verò Zolkievium ultrò præſidentérque Valachiæ fines ingreſſum prodidêre, cùm aliter ex ipſo epiſtolæ conſtet exordio. Namque cur audaciora cautioribus prætulerit conſilia, rationem Regi reddit iis verbis: *In hoc Reipublicæ ſtatu pleriſque omnia in deteriùs interpretantibus, & obſtinato animo recta conſilia damnantibus, aliter fieri non poteſt. Privati quoque mei reſpectûs eam mihi neceſſitatem impoſuerunt, & opprobria, detractiones (ad ferendum vel magnis animis moleſtiſſimæ) paſſim citra meam culpam in me jactatæ. Hinc etiam, niſi Valachis petentibus ſuppetias ferrem, daretur occaſio ſermonibus malevolorum, quibus ego* *Litera Zolkievii.* Datæ Barii. 25 Auguſti.

Digitized by Google

potiſſimùm peterer. Eò res devenit, ut aut (quod Deus largiatur) vincemus hoſtes, vel (quod avertat) illi nos vincent, ſi (quod abſit) adverſa ſors Reipub. ceciderit, nolo ſuperſtes eſſe: diu id jam in votis mihi fuit, & volens extremum ſubibo fatum pro fide Sanctâ Catholicâ, pro Majeſtate Veſtrâ, pro Repub., licèt ab hac laborum & periculorum ejus causâ ſuſceptorum gratitudinis loco opprobria tulerim, non poſſum tamen niſi optimè cupere patriæ meæ. Eorum, quæ optimo animo à me facta ſunt, præmium in cœlis me conſecuturum confido. Quodſi, ut ſpero, Deus noſtris contra hoſtem conatibus faverit, ad minùs mordaces linguæ conticeſcent. Hæ ſunt præter alias cauſæ, cur hoc conſilium ſecutus ſim univerſo cònſentiente exercitu, reliqua, quæ eventura ſunt, ſecreto Dei arcano continentur. In altera epiſtolæ parte, poſteaquam ſat luculenter de ratione belli gerendi cum Turcis diſſeruiſſet, aperuiſſétque de inferendis contra Othomanum armis Sixti V Pontificis Maximi cum Stephano Poloniæ Rege conſilium, veluti à genio aurem ſibi vellicante inſtantis fati admonitus, in hæc verbà prorupit: *Concludo hanc epiſtolam Tibique Sereniſſime Rex, Domine mi, valedico.*

Conſtans

Conſtans mihi ſum, idque ad Tribunal Dei mox compariturus confirmo, me fideliter & ſincerè Majeſtati Tuæ ſerviviſſe. Si quâ in re (homo enim ſum) id quod debui non præſtiti, veniam det mihi Majeſtas Veſtra, & filium meum, ſi fortuna belli ei pepercerit, Regio patrocinio complectatur Deus Opt: Max: Majeſtatem Veſtram ſervet in longum tempus, ad propagandam gloriam Nominis ſui, & Rempub. hanc augendam, denique Majeſtatem Veſtram functam vitâ, participem faciat beatitudinis æternæ, ubi ipſe vivit & regnat cum Filio & Spiritu Sancto verus & æternus Deus. Ita ad extremùm compellato Rege, obſignatâ tranſmiſſâque epiſtolâ eodem penè momento ad caſtra perrexit, Joanne Filio Rubieſzevienſi Præfecto, & Lucâ ex fratre nepote, egregiis juvenibus comitatus, mox acceptus à milite exercitúque Tyram trajecit.

Numerum copiarum ſex millia militum aut paulò ampliùs explevêre veterani omnes, multorum non minùs ſtipendiorum quàm victoriarum: Ordinum ductores celebres militiâque clari Staniſlaüs Koniecpolius Magiſter equitum Generalis Zolkievii gener, *Numerus copiarum Zolkievii.*

gener, vir præclarè geſtorum gloriâ inſignis & ad Martem natus. Samuel Dux Corecius haud ita multùm Conſtantinopoli è captivitate elapſus, Turcarum terror, Nicolaüs Struſſus Halicienſis Præfectus, notum bellis Moſchoviticis nomen, Joannes & Lucas Zolkievii par præclariſſimæ juvenum indolis, bellicâ in domo enutritum. Martinus Kazanovius virtutis ſpectatæ longâque armorum tractatione exercitatus Tribunus, Valentinus Kalinovius Camenecenſis Præfectus ſtrenuus impigérque, Volmarus Ferensbachius ſplendidis in Livonia natalibus geſtíſque, ingenio moribúſque levior; ſed manu promtus, perpetuus Corecii æmulus. Hermanus Denhoffius invicti roboris animíque, & ni memorabili exitu finiviſſet, ad magni bellatoris gloriam creſcebat. Nicolaüs Potocius Jacobi Braclavienſis Palatini clariſſimi Ordinum ductoris filius, jam noſtrâ ætate armorum ſupremus dux. Alexander Balabanus Vinnicenſis Præfectus Zolkievii ex ſorore nepos, Martialis ingenii vir, Joannes Tyſzkievi-

Ordinum ductores qui.

zkievicius ſuâ majorúmque claritudine ac militari laude præclarus, Stephanus Chmielecius horrendum Tartaris nomen, quos primus non vinci tantùm ſed internecione deleri docuerat. Joannes Odrzyvolſcius, Theophilus Szembergius, Urzeſcius, Kovalkovius, Goſlicius, cæteríque Centuriones bellicâ laude omnes conſpicui: ad extremùm Valentinus Rogaſcius velitum ductor, Moſchoviticâ expeditione ac paulò pòſt factâ in rebellem Hungariam irruptione victoriâque clarus.

Omina infelicis belli. Eo militum numero iíſque ſignorum ductoribus aggreſſus eſt Valachiam Zolkievius, & ad exercitum quod attinet egregii quique, non multa quidem nomina, ſed præliares animæ, ſi concordia adfuiſſet, inferendo quovis bello ſufficientes. At inauſpicatò rem geri apparuit; jámque ſub ipſum Barii portis egreſſum, ſudum repente Cœlum atrâ obduxit nubes, tum procellæ tonitrua, fulgura, imbréſque infauſti monuêre abitûs, ita ut equi rhedæ Zolkievii juncti, à nimio turbine, qui oculos feriebat,

bat, retrorſum inter ſe implicati, haud progredi poſſent, donec ſerenior rediret facies: neque hæ cœleſtes minæ, ultráque ſolitum turbamenta terruêre Zolkievium, quo minùs in caſtra pergeret. Effuſus in profluentem Tyram nitratus pulvis, ſignum nullâ violentiâ Imperatoris fractum, nonnulli Tribuni Centurionéſque haud ſibi concordes, Zolkievio parùm æqui, & cujus magis fortunam, quàm ipſum venerentur, contumacioréſque infelicis belli exitum portendebant. Ad hæc à duce, veluti libens volénſque in ſua præceps rueret fata, de ſubſidiis haud proviſum, non privatis opibus, quæ illi amplæ, auctoratus miles, deinde vocatæ quoque Coſacorum turmæ non comparuêre: quippe revolvendo caſtigationes & odia, quibus acerbior in coërcendis ipſorum adverſùs Turcas excurſionibus fuerat, quietem gloriæ & gratuitæ militiæ præpoſuêre.

Zolkievii exercitum fama auget. 17 Septembris. 1620.

Ingreſſum in Valachiam Zolkievium fama tulit, populóſque pervagata numerum copiarum mendaci auxit rumore: læto ad recen-

recentem & nec dum exploratum militem Gratiano, à támque prævalidis viribus ſecuritatem ſibi pollicenti. Primum ejus ſubitúmque facinus fuit Turcarum cædes, Valachis ad patrandum metu, vel meritò Polonorum impulſis. Ergo omnes qui Jaſſis primâ in Provinciæ Urbe Principúmque ſede aut domicílium fixerant, aut Gratiani lateri tanquam perpetui geſtorum delatores adhæſerant, aut recens clàm ad capiendum oſtendúmque Conſtantinopoli advolarant, trucidati, paucíque lanienam fortunæ beneficio evaſère. Auditam Turcarum cædem in Polonis caſtris militum plauſus excepit, quaſi & Gratianus & Valachia fuſo prælibatóque hoſtium ſanguine, arctiore ſe obſtrinxiſſet fide, deſperatâ prorſus veniâ apud Turcas immani irritatos flagitio. Sed detectis à tempore & exploratoribus famæ mendaciis, paucitatéque incedentium cognitâ, nutare Valachi nec comparere, deinde paulatim ſe à partibus ſubducere, neutríſque adhærere, conſilia ab eventu metiri, fortunámque ſequi decreverunt. Gratiano

Gratianus & Valachi Turcas trucidant.

Paucitate Exercitûs detectâ Valachi nutant, Gratianus fugam reſpectat.

no fuga magis quàm bellum in animo fuit, *Retrahitur & ad caſtra venit.* eámque reſpectantem Zolkievius retrahit, tergiverſatione vaníſque excuſationibus per literas præciſis, in caſtra evocat, certo, ni paréret, exitio. Venit itaque cum exiguo ſexcentorum comitatu lætitiam gratulationémque ſimulans, *7 Septemb.* cæteris non comparentibus turmis, quibus aucturum ſe exercitum ſpecioſâ pollicitatione receperat, ducéſque ad maturandum iter pellexerat. Zolkievius ne artes dolóſque intelligere videretur, benignè venientem excipit, omniáque honorificè, ut in Principem, uſurpat, de hoſtium viribus conſiliíſque ecquid certi haberet interrogat? is nihil ſeriò adferre, cautâ & impenetrabili ſimulatione copiarum numerum premere, demum ambigua reſponſa ſuſpectam hominis fidem adſtruebant: fueréque qui ſuaderent Techiniam verſùs & Belgradum (quò prima conſultantium antea inclinabant vota) movendum eſſe exercitum, ad diſtinendum Skinder Baſſam metúmque Tartaris inferendum.

Haud

Haud probatum id Duci, retinendæque potiùs Valachiæ, cujus cauſâ arceſſitus eſſet, inſiſtendum ratus, Cecoram oppidum verſùs ire, campúmque & locum à Joanne Zamoïſcio immortali cum nominis gloriâ inſeſſum, occupare viſum. Quò ubi ventum, pridie Idûs Septembris dimenſa olim à Zamoïſcio caſtrorum veſtigia, ſed depreſſiore jam vallo foſſâque humili Zolkievius reparare jubet. Et miles lentiùs ſegniúſque operi intendebat, quem nulla de hoſte notitia negligentiorem ignaviorémque redderet: cujus adventum quarto demum pòſt die Odrzyvolſcius ſpeculatum miſſus non modò nuntiavit, ſed ſuo inhærentem tergo prope caſtra adduxit, jámque de paucitate Polonorum ab interceptis pabulatoribus (quorum pars magna conciſi ſunt) edoctum. Poſtero die venêre in conſpectum Turcæ Tartaríque ſuis agminibus diſcreti, mox ſubſecutæ velitationes, quæ primæ feliciter obvenerant, auctis inde procurrentium Polonorum animis & infeſta ſigna in apertum penè effundentibus. Et Tartari quibus

Zolkievius cum exercitu ad Cecoram venit.

Odrzyvolſcius hoſtem adeſſe nuntiat.

Sequuntur velitationes.

hæc præludia parùm ſucceſſerant, ſubitò turmatim ad ripam Pruti circumgreſſi in levis armaturæ cohortes Valentino Rogaſcio ductore caſtris adjacentes, ſummâ vi impetúque irruunt. Moti locò turbatíque à denſis numeroſiſque hoſtium agminibus Rogaſciani, deinde à Denhoffio cum aliquot Centuriis equitum in ſubſidium prorumpente, ſtrenuéque rem gerente erecti, validiùs in barbaros feruntur, cædunt, diſjiciunt, fugántque, donec nox imminens & ſignum receptui datum cladem inferentes ſtitiſſet. At militum pugnam poſcentium ardor haud ſiſti poterat à proſperis: namque feroces incuſabant noctem, quaſi plenam iis eripuiſſet victoriam, hoſtémque ſuis involutum tenebris abſcondiſſet: optabant itaque diem, qui latitantes extraheret redderétque exoptato certamini.

Tartari Rogaſcianos infeſtant ſed à Denhoffio illis ſuccurritur.

Interea quantis viribus barbarorum conſtaret exercitus Zolkievius hucuſque nihil explorati habebat. Gratianus eam ſuſceperat curam promiſerátque, quamprimùm à fidis ſibi ſpeculatoribus innoteſceret, confe-

De numero hoſtium non conſtat.

Digitized by Google

confeſtim ſe Zolkievio aperturum: at ille ut in cæteris ita & hâc Polonos ſuæ fideï innixos ſubdolè eluſit, namque ille onus veriùs non præſidium caſtrorum, calliditate ingenii variè tractabat animos, hoſtiúmque non majores eſſe copias, quàm quæ in pridianis velitationibus campóque comparuiſſent, certò aſſerebat, ſed falſò: eâdem namque nocte à Tartaro captivo cognitum eſt, centum millia bellatorum univerſo in exercitu numerari. Præerat Turcis cum imperio Skinder Baſſa inſimúlque eorum auxiliaribus Tranſilvanis & Valachis, quos aliquot Primores profugi in deditionem bellíque ſocietatem pertraxerant. Tartarorum ingentia agmina turmáſque regebat Dialet Gerejus (quod ſecundogenitorum nomen cum Præfectura militiæ eſt) Galga, Scytharum Reguli Frater. Minorem paulò numerum apud alios ſcriptores reperio, quibus concesserim facilè, modò non nimiùm imminuant, namque Tartaros ſuo cum Galga quinquaginta millium expleviſſe, penè apud omnes certum; Turcis verò gran-

Tandem è captivo reſcitur centum millibus bellatorum exercitum conſtare.

grandioribus copiis bella aggredi uſitatum, & totius Chriſtianitatis malo compertum eſt toties.

Miles pugnam poſcit.

Jam certus virium hoſtiliſque potentiæ Zolkievius, ſummam certaminis in maturiorem trahebat deliberationem, increpante moram milite, &, niſi protinus duceretur, occupaturum ſe tempus & occaſionem pugnæ minaciter obſtrepente: cui animos ardorémque indiderat contemtus hoſtis ex pridianâ velitatione conceptus, crederéque noluit tam numeroſis robuſtum eſſe copiis, quæ fugientem nuper aciem non reſtauraſſent. Alacritatem itaque ſecutus militis dux, ne pugnæ cupidis adverſa cunctatio audaciam eximeret, caſtris à tergo, quà fluvius præterlabens ſuſpectus erat, valido firmatis præſidio, copias educit, eúmque in modum ordinat. Carragines duas è carris vehiculiſque, quas lixæ agerent, confici jubet, eáſque à tergo, fronte, & lateribus tormentis bombardiſque communit, quas inter pedites collocat: tum duabus portis caſtrorum emittit, lento ſed æquo paſſu unam

Sequitur ejus alacritatem Zolkievius.

17 Septemb.

Copias educit ordinátque.

nam dextrorſum, ſiniſtrorſum alteram procedere imperat, quoad relictus in medio campus ſuccedentes ſibi legiones reciperet: mandátque, obſervarent ne longiùs à vallo promotæ, tergum nudarent, cui caſtrorum munitio ſecuritatem præbitura erat. Lateribus verò equitum pugnantium ab his ambulatoriis caſtellis optimè proviſum eſt, è quibus tormenta peditéſque certò collineantes hoſtem incurſantem arcerent. Sed ii qui carraginibus præfuêre, præcipuè verò dextræ non ad præſcriptum mandatúmque Imperatoris rem gerebant: quippe non attento ſiniſtræ progreſſu quæ haud procul vallo ſubſtiterat, illa longiùs, quàm imperatum fuerat, provecta, frontem, latus, tergúmque nudavit, adeò ut acies, quæ quadrata ſtare debuerat, laxatis diſtractíſque agminibus dextrum cornu in mucronem porrigeret, nec tormenta peditéſque curribus præſepti jam pro munimento eſſent, quorum ictûs & jacula à diſtantia langueſcerent.

Dextra carrago non correſpondet ſiniſtra, longiúſque provehitur.

Et Turcæ mox in conſpectum venêre, im-

immiſſiſque Tartarorum turmis hinc & inde volitantibus ſi quà perrumpere poſſent, ipſi poſtmodùm ſtructæ aciei campíque receſſûs oculis contemplati, animadvertunt dextrum cornu productiùs laxatiſque Ordinibus haud firmum eſſe: tum illuc propere ſummo cum impetu feruntur ruúntque. Excepti à Polono intrepidè; atroci cum cæde ſtragéque: namque quò propiùs ad carraginem res gerebatur, eò certiùs à tormentis ſclopetariiſque ſternebantur, ſecuturâ majori clade, ni ſubitò inde amoti, in medio & extra omnem teli ictum patentem campum irrupiſſent. Tum verò, ſi uſquam alibi atrox prælium cient, virtute neceſſitatéque Polonos perurgente, fortitudine tamen illis æquiore quàm loco, qui tormentorum ſubſidio nudatus, tot millium hoſtium incumbentium vires abſque omni offenſâ exciperet. Et poſt diuturnam cruentámque pugnam, cùm utraque acies ſat diu barbaros ancipiti fatigaſſet Marte, jámque à recentibus numeroſiſſimiſque (quod nunquam credebatur) in momenta affluen-

In hanc Turcæ impetum faciunt.

Pugnatur iniquiore Polonorum fortunâ.

affluentibus agminibus premeretur, laxari cœpit: poſtremóque cohortes ſui ſolicitæ, deficiente die ac viribus feſſæ, periculo ſeſe ſubduxêre, & patefactâ per hoſtes viâ ad caſtra ſe recepêre. Interim dextra illa carrago ultra mandatum ducis prominens, deſerta, cum pedite ſpe auxilii deſtituto, viribúſque impari, paucis propugnata horis, hoſtibus tandem cum tormentis ceſſit, legionariis partim captis, partim trucidatis, unico Centurione Almadi Hungaro feliciter cum viginti & aliquot ſuorum evadente, nec non Theophilo Szembergio reï tormentariæ Præfecto, periculum ſuperante. Cæſi eo die è Turcis Tartaríſque ultra ter mille, ſauciati multò plures: Poloni quadringenti, tréſque non ignobiles Centuriones, Urzeſcius, Kovalkovius, Goſlicius deſiderati, magnum profectò in tantillo numero damnum ſtragéſque, quam ſpreta ducum imperia, Centurionum militúmque temeritas intulit. Nam præter longiùs à caſtris promotam carraginem, dum nudatum acie tergum atque à vallo ca-

Dextra carrago hoſtibus ceſſit cum tormentis.

Cæſorum ab utrinque numerus.

ſtrorum unico ſui munimento remotum, Tartari immenſis agminibus impetunt, illuc auxiliares primæ aciei turmas neceſſitas detulerat, relictis interea in fronte paucioribus copiis, majoribus viribus quàm numero cum hoſte dimicantibus, proindéque non diu animos ſupra vires ab inundante multitudine hoſtium obrutæ ſuſtinere valuerunt. Et quamvis errata certam tunc eripuerint Polono victoriam, memoranda tamen ea pugna fuit, obſervatúmque tanto ardore non milites tantùm, ſed ipſos ductores Ordinum conflixiſſe, ut plerique illorum haud incruenti excederent; videlicet Staniſlaüs Koniecpolius, Joannes & Lucas Zolkievius, Korecius, Nicolaüs Struſſus, Martinus Kazanovius, Alexander Balabanus, Joannes Tyſzkievicius, Nicolaüs Potocius, Stephanus Chmielecius, Hermanus Denhoffius.

Saucii Nobiliores è Polonis.

Nocte diéque inſequenti ab hoſte quies, at non in animis militum à pridiana pugna & ſat pertinaci, & qualem nuſquam meminiſſent cum Tartaris conflictu perturbatis. Re-

Miles à pugna parùm proſperâ turbatur.

Revolvebant innumeris ſe hoſtium cinctos circumſeptóſque copiis, nec campeſtri certamini pares eſſe, nec mitiorem hoſte famem, ſi uno diutiùs loco affixi hærerent, haud difficulter invalituram, denique nullum à patria ſubſidium exſpectabant, pluráq; occurrebant trepidis, quæ metum curámque intenderent. At Zolkievius animo conſtans pluribúſque eruditus periculis, convocatis Ordinum ductoribus primariiſque militum, ſuam de ulteriori progreſſu ſententiam aperuit, cenſuítque: detineri eludíque hoſtilem impetum aliquot diebus caſtrorum munimentis poſſe, non diu patentibus campis inhærere ſuetum, præſertim verò Tartarorum vagam curſitantémque militiam moræ cunctationíſque impatientem eſſe, cæterùm ab eo tempore momentíſque conſilia pendere, quæ deinceps libens arriperet ſuo militúmque bono: ſibi penè conſtitutum eſſe ferro per medias hoſtium acies viam aperire, patrióſque limites repetere, modò perturbato militi ſpes audaciáque redierit. Forte animoſúmque

Zolkievius militem animat & per medios hoſtes viam aperire cenſet.

dictum excepêre fremitu Tribuni, ii verò maximè, quos veteres in Zolkievium ſimultates accendebant, ideóque illius carpere acta, & ab ipſius diſſidere ſententiis pro more habebant. Ac inter eos Valentinus Kalinovius Præfectus Camenecenſis multis olim licèt exercitatus bellis, ſempérque ſtrenuus, tunc contradixit fugámque ſuaſit, indicio Valachorum tutam ſecurámque, quibus Pruti uliginoſi cœnoſíque vada, ſaltûſque, & ſilvarum avia probè nota eſſent.

Contradicit Kalinovius & fugam ſuadet.

Averſatus Zolkievius viri aliàs militaris plenam ignominiæ dedecoríſque vocem, conſultantium diſolvit cœtum. At fuga jam menti cordíque tenaciùs hæſerat, fatali Kalinovium ducente neceſſitate ad tam probroſum facinus, qui tunc primùm vitæ cupiditate teneretur, cujus aliàs in acie immodicè prodigus fuiſſet. Crediderim à Gratiano perſuaſum id conſilii cepiſſe: quippe ille diffidens, ne traditus per pactiones Skinder Baſſæ, ſupplicio metum belli cauſámque componeret, ideo evadendi monſtrabat modos viámque; quam ſi ſe duce

Averſatur Zolkievius vocem probroſam.

Interim fuga menti illorum hæret.

duce capeſſerent milites, expertes periculi brevi ſuis penatibus redderentur.

Velando itaque flagitio delecta nox: jámque inumbrantibus tenebris diſpoſitis à duce excubiis, tradito nomine caſtrorúmque ſecuritate firmatâ, Kalinovius & Gratianus primi ad fluvium Hieraſſum ponè caſtrorum terga decurrentem advolantes, fugæ dato initio exemplóque plurimos in ſcelus aggregavêre: & quidem Korecium, Struſſum, Tyſzkieviciúmque primæ notæ Tribunos eâdem contagione correptos fuiſſe, certò mihi conſtat, ſed quia ſive pudore ſive periculo retenti, celeriùs rediêre, pepercêre tantis nominibus ſcriptores. Sanè Zolkievio exprobranti deteſtantíque deſertæ militiæ ſcelus, Korecius præſidenti ſe ingerens animo, & quis inquam fugeret interrogavit? reſpondit, is è cujus veſte adhuc madidâ recentes ſtillarent aquæ: id verò notaverat dux in Korecio paulò antè emergente, repreſſítque contumacem ac præpoſteram interrogationem. Nec ſatìs erat fugacium hominum probrum denſis

Kalinovius & Gratianus fugæ dant initium.

20 Septemb.

Zolkievius Corecio fugam exprobrat.

denſis involvi tenebris, ni flagitio prætextum mentirentur, ſparſis videlicet per conſcios vocibus: deſeri fraude ducum exercitum, ideóque ſibi quemque conſulere oportere. Tunc verò, ubi is rumor percrebuit, acſi jam non fuga ſed ſubitus receptus eſſet, qui auctore duce Tribuníſque fieret, cuncti ſeſe proripiunt, ínque flumen præcipites ruunt miſerando ſpectaculo, obviâque pœnâ. Etenim in mortem ibant quam tantopere fugiebant, cùm alii rapido hiatu abſorberentur, alios immenſi vortices reſupinarent abriperéntque, alios lubricus fundus & veſtigii impatiens everteret, undíſque hauriendos protruderet: denique & in tranſmittendo fluvio, & ab hoſte adverſam ripam obſidente, certa maneret clades. Namque enatantes, ſi qui ſupererant, à Scythis Valachíſque trucidabantur, miſeréque pereuntium voces gemitûſque audiebantur, quos ignoti ſaltûs, inexploratæ ſilvarum latebræ Valachorum lanienæ exponebant.

Spargitur duces fugere & excitum deſerere, inde omnes præcipites ruunt miſerando ſpectaculo.

Zolkievius ad ſubitum per caſtra clamorem tumultúmq; attonitus ignarúſque unde

eſſet,

eſſet, quóve ſpectaret, deinde re cognitâ accurrit, ſignóque imperatorio erecto, facibúſque accenſis omnibus ſui videndi copiam facit, tum quæ cauſa fugæ interrogat: Cur Imperatorem deſererent commilitonum ſaluti anxiè proſpicientem? cur præcipites mortem ab undis hoſtéque accelerarent, ſalvo Duce, integro exercitûs robore emeritámque tot bellis gloriam turpi jam fœdarent everteréntque flagitio? Et Koniecpolius hinc ac inde volitans catervatim ruentes incedentéſque cohibet, retrahit, objurgat, obſequii, famæ admonet, cæteris manum, ni parêre velint, intentat, ac ætate viridi florentíque valentior miſcet ſe tumultuantibus, adeſſe duces nec fugere inclamat, impetúmque fugientium retinere precibus, minis, imperio nititur. Parùm apud obſtinatos valebat ducum auctoritas, & nonnullis quidem pudor, cæteris inexploratum flumen, aliis ſævitia hoſtium reditum perſuaſit, & proprium cuique periculum, quo minùs plures effunderentur, obſtitit. Dedecoris auctores Kalinovius

Zolkievius accurrit videndique ſui copiam facit.

Koniecpolius fugitivos retrahit.

Kalinovius & Gratianus aquis hauſti abſorptique.

& Gratianus famæ vitæque jacturâ caſtigati: ille obrutus aquis hauſtúſque interiit, nullibi reperto cadavere, hujus à Valachis, ut ferunt, trucidati caput, Alexandri ab Oſmano deſtinati ſucceſſoris oculos ferali ſpectaculo pavit.

In hoc tumultu calones tentoria diripiunt & incendunt.

Atque dum omnia ſuſque déque in caſtris miſcentur, jámque à milite partim tumultuante partim fugiente deſeruntur, lixæ, calones alieno pavore ſecuri contubernia invadunt, ſarcinas diripiunt, tentoria ducum ſcrutantur, ſupellectilem ut prædam ſpoliáque auferunt, reſiduo faces injiciunt: fortaſſe à deſperato aliorum reditu inſolentiores, vel certè fortuito incendio licentiam ſuam velaturi.

Conquieſcit tumultus & de lixarum inſolentiâ conqueruntur Tribuni.

Conquievit tandem motus, repetiêre caſtra multi inviti, plures nocentes: Zolkievius quidquid noctis reſiduum fuit, ſomni expers, timidos erigit, ſuſpicione vanâ ſuſpenſos firmat, Koniecpolius ſecuritati munitionum diſpoſitis excubiis providet, & quidquid ſincerum Tribunorum militúmque fuit blandiùs compellat, ad obſequium

quium parendíque amorem excitat. Sed ob direpta contubernia cùm propè nudi ſpoliatíque plerique comparerent, ira dolórque Tribunos ac milites in ultionem accendebat, conqueſtíque apud Zolkievium nocentes ad pœnam depoſcebant. At dux aliàs rigoris ſeveritatíſque nimiùm tenax, unicum tunc cenſebat remedium diſſimulare ſcelus, tempeſtivâque indulgentiâ effrænem multidinem in officio continere, cujus virtute fortitudinéque in ſupplementum opus haberet. Nonnullis ducum ſecretiùs in aurem dixit, cederent jam neceſſitati, ubi ad Tyræ ripam ventum fuerit, recuperaturos ſe ſua non ſine noxiorum pœnâ. Et hæc eſt illa fatalis vox importunè à quopiam Tribunorum evulgata, qui ſecreti impatiens in ipſo portu horrendi cauſa fuit naufragii.

Zolkievius diſſimulatione utendum cenſet.

Non procùl tunc ab exitio aberant Poloni, ni Superi diſtuliſſent extremam cladem hoſtibúſque aliam dediſſent mentem, quos confuſio procul viſa inſolitíque motûs in doli ſuſpicionem traxêre, attonitíque

Hoſtis in hoc tumultu Polonorum immotus ſtat.

que hæſêre, ſibíque metuentes præſtolabantur quónam illa tempeſtas effunderetur. Atque eâ immoti ſtupentíſque hoſtis uſi opportunitate Stephanus Chmielecius, & Joannes Odrzyvolſcius flumine feliciter ſuperato, non contemnendam ſecum velitum manum trahentes, per campeſtria evaſêre. Et ſuper illius quidem viri probroſo abitu vehementer Zolkievius indoluit, ſéque ab eo, cui plurimùm fideret, deſertum fuiſſe in literis queſtus eſt. Sed eam ignominiam poſtea præclariſſimis editis facinoribus, tantâque Tartarorum cæde, quantâ à nemine unquam Polonorum ducum patrata eſſet, delevit, ornatúſque à Sigiſmundo Palatini Kiovienſis honore vixit, cujus viri mentionem alibi facturi ſumus.

• Chmielecii. *Chmielecius & Ordrzyvolſcius evadunt.* 'cum 700, alii volunt cum 400 equitibus. 21 Septemb.

Caſtrorum miſera facies.

Detexit tandem lux ſubſequens nocturnum ſcelus, numerúmque deſertorum, tabernacula ducum lacera, contubernia militum adhuc fumantia, ſtationes dirutas ſemiuſtáſque, & univerſi exercitûs cladem militi lugubrem, ob ídque animo penè concidenti. Indolentem adverſæ fortunæ

vicibus

Digitized by Google

vicibus Zolkievium, non virtus in cano pectore viridis, non conſilium ſpectatum in diſcrimine deſeruit. In vallo munitionibúſque calones lixáſque ad oſtentationem pugnámque diſpoſuit, reſidua militum agmina hoſti arcendo propulſandóque inſtruxit, quem caſtra adortum oppugnantémque feliciter repreſſit, & integro octiduo paſſim ejus conatûs minimo ſuorum periculo, partim ſalubri cum Skinder Baſſa tractationum ſimulatione, injectâq; ſpe concordiæ eluſit. Sed cùm animo provideret magnis ſe indies ſuáſque copias ſtringi difficultatibus, præſertim ab annonæ penuriâ invaleſcente, concidentibus ob inopiam pabuli equis, interim verò auxiliorum nulla è Polonia ſpes compareret, hoſtíſque patenti circumfuſus campo penè obſeſſos teneret: eapropter milites iis in anguſtiis jam ducum reverentiores, quippe communi periculo in communem redactos concordiam, in concionem advocat, ferro per confertos hoſtes viam ſibi facere ſuadet, nec aliter teneri patriam, niſi iis perruptis,

Hoſtes octiduo Zolkievius reprimit.

Per medios viam ſibi aperire decernit.

Digitized by Google

poſſe, ídque unicum ſalutis remedium reſtare ſignificat, primúſque caput ſuum in omnem aleam libens devovet. Probavit miles conſilium ab imperterrito ducis vultu confirmatus animatúſque.

Exercitum è vallo educit carragine cinctum.
29 Septemb.

Igitur 3 Kalendas Octobris inclinante in veſperam die exercitum vallo munitionibuſq; educit, & carraginem propugnaculi loco futuram operâ Martini Kazanovii celebris peritiſſimique rerum militarium Tribuni inſtruit diſponítque. Inceſſêre vehicula currûſque arctè inter ſe connexis ordinibus in quadrúmque diſpoſitis, latera ſexingentis in longum paſſibus, frons verò tergúmque tormentis utraque communita in latum trecentis, conſtabant. Carraginem antepoſitus ſuis ſub ſignis cingebat miles ex equite jam pedeſter factus, introrſum equi impedimenta & plures à vulneribus invalidi claudebantur, primi agminis Ordo Korecio & Terensbachio commiſſus, medii Kazanovio cura obtigit, Szembergio tormenta & extrema demandata acies.

Obſtu-

Obſtupuêre barbari ad ſubitum incedentium caſtrorum aſpectum, mox Tartari expedito advolantes curſu, euntes infeſtant, ad pugnam laceſſunt, huc & illuc irruunt, vano ubíque conatu: poſtremò partitis copiis pars inſectando agmini remanet, pars prætergreſſi fluvii tranſitum occupant. Et turbati quidem primo impetu fluctuantes Ordines, deinde inter ſe connixi rupêre obſtantes catervas, viámque continuavêre. Ac totâ illâ nocte duobus emenſis milliaribus, luce primâ pridie Kalendas Octobris caſtris conſtitêre. Poſſem ego hîc diurnos nocturnóſque progreſſûs, prælia, loca, itinera minutim referre, ſed ſatiùs exiſtimo reï geſtæ ſeriem in compendium redactam uno velut ſub aſpectu ponere, ita tamen ut quæ maximè memoranda evenêre, lectoris notitiam haud effugiant. *Tartari carraginem infeſtant, ſed perrumpit.*

Septenis itaque noctibus continuatum iter directúmque verſùs Mohiloviam, quæ ad Tyram Polonæ jam aſſidet ripæ, vario viarum flexu tanta moles carraginis circumducta eſt, breviorem faciliorémque curſum *Septem noctibus iter continuatur.*

præ-

præcidente locorum iniquitate. Magna profectò audebat Imperator militéſque; & quod vix credi poſſet, paulò ſupra bis mille: tranſmiſſæ pedibus lacunæ, labentiúmque rivorum occurſûs, ſuperati tumuli, colles, ripæ hoſtium armis inſeſſæ, expugnatæ, perruptæque. Ibat magnanima legio, hoc enim unicum nomen meretur, ſi numerum ſpectes, crebros inter inſultûs victrix, fatigabant paludes montéſque, at ipſa ſemper conſtans enitebatur, ſe ſuáſque æſtimabat vires; accurrebat recens aſſultabátque hoſtis, excipiebatur intrepidè, acceptâque reſiliebat clade: terrebat inconditis clamoribus, quos ſaltûs, valles, nemora geminarent repercuteréntque, & nox ipſa horrorem oſtentaret, fruſtra id erat, par ubique viris fortibus conſtantia fuit, idem itineris cœpti tenor, & irritata virtus egregiam audendi ſæpius arripuit occaſionem: quippe unâ nocte cùm Tartari magnis denſatíſque agminibus viam complerent, tranſitúmque impedirent, per medias illorum ſtationes collucentéſque ignes, ac fœdè ſub-

Summo cum labore & inter continuos hoſtium inſultûs.

Per medias Tartarorum ſtationes evadunt, novis ſemper occurrentibus difficultatibus.

ſubmota ſigna perrupit carrago, frementibus barbaris incaſſúmque extremum agmen carpentibus. Atque ita ibant illi per adverſos hoſtes, at per vias hoſte crudeliores, quas ille rabie irâque percitus in excidium exaſperaverat, corruptis igne vicis, agris, herbis, ſubtractóque ad extremùm pabulo: traxêre currûs jumenta per ſquallidam cinere arentémque terram fatiſcentia collabentiáque. Et quamvis tot tantíque urgerent labores, non niſi à fortitudine Herculeóque robore edomandi, conſtanti nihilominùs gradu proſequebantur nocturnum iter, quod prima cujuſque dieï adventantis lux ſiſteret.

Et recens ab itinere præliiſque nocturnis feſſos, nova cura eóque gravior excipiebat: quippe Skinder Baſſam ſemper lateri incedentem habebant, is captato ubique potiore ſitu, ne tantillum quietis reſpiriíque concederet, ortâ luce caſtris conſidentes, deſperato furore aggrediebatur: ac non tantùm vi, ſed ipſâ multitudine ingruentium obruere protereréque nitebatur: at vano

ubique impetu, quem præliares illæ animæ fortiter infringerent, ac inter volitantia tela glandiúmque nimbos ſueto tempore hoſte fruſtra inſpectante transferrent caſtra. Nec dolus valuit, quo etiam pugnatum: oſtentatâ namque ſpe pacis Skinder Baſſa Zolkievium compellat, mittíque quempiam poſtulat qui ſecum certis tranſigeret conditionibus: mittit ille haud ignarus hoſtilis aſtûs Chriſtophorum Druzbicium Turcicæ linguæ peritum, ſimulátque tractandi deſiderium, ut aliquâ breviori licèt morâ feſſo militi quietem lucraretur. Interim barbarus detento Druzbicio, novis arceſſitis copiis irruit, caſtra acerrimè diúque recentes feſſis ſubmittendo oppugnat, currûs, Ordines perfringere nititur, ſed pari repreſſus violentiâ, ingentíque acceptâ clade pedem retulit, in tantúmque jam milites aucti animis erant, ut & mox à prælio primâ veſperâ iter ſuum proſequerentur, & ſequenti die tumulum ſtativis ſuis imminentem à numeroſo inſeſſum hoſte, indéque validiùs ſubeuntes inceſſentem,

Skinder Baſſa doloſè ſpem pacis oſtentat, ad quem mittit Zolkievius Druzbicium.

Interea tamen acerrimè caſtra oppugnat irrito conatu.

3 Octobris.

ſentem, ſummâ contentione aggrederentur, ac in clivum enixi inde hoſtem pellerent deturbaréntque, rapto inſuper è ſigniferi Tartari manu ſigno ſummâque in gloriâ reportato.

Ultimas vires exſerit Skinder Baſſa.

Ultimum tandem virium 4 Nonas Octobris exſeruit Skinder Baſſa, de victoriâ penè ſecurus, cùm invectam carraginem in immenſam cerneret planitiem, cujus ipſe circumfuſis undique agminibus dominus eſſet: & in excidium noſtrorum conjurabant elementa, terra aquarum egens, & qui haud procul præterfluebat amnis Reut ab hoſtibus cinctus, potum aquationémque prohibentibus, locus ipſe ab incendiis aridus, cinerem pulverémque à ventorum motu in os oculóſque ingerens. Evaſuros quis crederet? cùm Turcæ armis, vento, pulvere, opportunitate loci pugnarent: ſed nec tunc quoque magnanima virtus loco ceſſit, quam adhuc damnare ruinâ fata timebant, ſtetit firmo pede, & quæ morti devota videbatur legio, jam hoſtium telis undique operta, ſummo fervore furoréque

Evadunt Poloni feliciter.

 à

Digitized by Google

à fronte, tergo, lateribúſque ſimul impetita, pertulit ardorem ſævitiámque, cecidit ad ſatietatem hoſtem, denique quà manu quà fulminantibus tormentis propè ſubeuntem fugavit, noctéque imminenti promovit iter.

5 & 6 Octob. Jam hoſtis, fracto impetu quem ſupra modum intenderat, remiſſior factus, reliquos dies noctéſque à valida caſtrorum abſtinebat oppugnatione, levibus tantùm præliis aſſultibúſque certatum, nec adeo formidandis, niſi quòd eximerent quietem fatigaréntque euntes. Tandem vix uno milliari remotus aderat Tyras, ſuperatâque brevis loci diſtantiâ immortalium octidui noctiúmque operum, raræ & admirandæ fortitudini impoſitura erat coronam. Mœſtus ſuo cum Galga Tartaro receſſerat Skinder Baſſa, manſerátque cladis à tam parva manu dedecoríſque illati ſollicitus, Cantimirum tamen bellicoſum Tartarorum ducem miſit, injunxítque ut cum ſelecta copiarum parte, quæ, ut alii volunt, quadringentis tantùm equitibus conſtabat, tergis inſtaret euntium inſiſterétque.

Recedit cum Skinder Baſſa Galga, deſperabundi ambo: Cantimirus tantùm inſequitur.

Ade-

Aderat nox inter ſextum & ſeptimum Octobris diem media, atro notanda calculo, cùm ad ſecuritaten negligentiámque verſus miles vicini littoris conſcientiâ, contumaciâ diſcordiâque propitia hactenus fata in ſui perniciem irritavit. Tenebatur ille magnis anguſtiis, maximè ultimo quatriduo tribúſque noctibus, deerant alimenta, fames miſerandis propulſata cibis, at ſuper hæc ſomnus ſitíſque vitari non poterat, cùm alii tædio potûs & vulnerum ſponte inter cadavera procumberent, alii ſomno feſſi cadentéſque nullo ad reſurgendum niſu, quaſi exanimes, linquerentur: quin jam hoc ultimo noviſſimóque veſpere pulvis bellicus deficiebat euntes. Eapropter quantociùs progredi itérque accelerare hortabantur duces Centurionéſque, clamitantes: perferrent pauci adhuc tædii viam, apparere jam vicinum patriæ limen, adeſſe ærumnarum portum, ubi aliquot impenſis horis feliciſſimè conſidérent, triumphaturi pauci de tot hoſtium millibus immortali cum nominis gloriâ. At milites cunctabun-

Poloni ſummis anguſtiis premuntur.

Duces ad perficiendum iter brevius hortantur.

di ſegniùs excipiunt ducum imperia, progredi renuunt, retinent alios impediúntque, demum obnituntur, ſervatis nihilominus hucúſque integre Ordinibus, niſi quòd invitis ductoribus greſſum ſiſterent.

Miles greſſum ſiſtit, calones caſtra turbant & fugiunt.

Id verò conſpicati lixæ quibus hucúſque obſequium virtúſque conſtabat, atque ut à Præfectis jubebantur, in ſtationes vigiliáſque ibant, ſubitò ob direptas olim ad Cetſoram militum ſarcinas timentes, miníſque parùm opportunè ſua recuperaturos obſtrepentium exaſperati, primi ſtationes deſerunt, deinde exuunt imperium, tum ut numero validiores, quod reliquum diripiunt fugiúntque: ſerpſit latiùs ſcelus nullo Tribunorum Centurionúmque reſpectu, ſurdis auribus imperia ingerentium, quas ingens fragor, pavor, conſternatio occluſerat.

Cantimirus ad Caſtrorum tumultum advolat; fit cædes ingens.

Cantimirum ubi caſtrorum tumultum, rapinam, fugam, ſive proximus hoſtium excubitor, ſive transfuga edocuit, promtus è veſtigio, confuſos accitis Valachorum aliis cohortibus aggreditur, & rupta jam diſſolutáque carrago aditum fecerat: fit itaque

ingens

ingens cædes, maximè fugientium circa Tyræ ripam, vinctorum major numerus. Et quanquam Præfecti, Centuriones, nonnullíque militum animoſè reſiſterent, primámque exciperent vim, tamen cùm ſinguli adverſus plures dimicarent, laboribus vulneribúſque confecti in manus hoſtium venêre. Staniſlaüs Koniecpolius & Hermanus Denhoffius diutiſſimè diſtinuêre pugnam, & hic quidem acerrimè dimicans multis confoſſus vulneribus interiit, ille per numeroſas ſæpius erumpens catervas, pugnánſque fortiſſimè à pluribus Valachis circumventus, captivus poſtea Turcis ceſſit. Zolkievius deſertus à ſuis dolorem altè profeſſus, animo tamen nihil inde remiſſo, totóque illo infortunio major, fugam tunc quoque oderat: & Centurionem equum ſibi offerentem, illum quidem aſperioribus verbis, hunc levi ictu gladii repulit, hoſtium verò vinculis duræque compedi glorioſam præferens mortem, ubi rem perditam videt, advocato Simone Vibiercio Societatis Jeſu ſibi perquam familiari Theologo, & ad extre-

Zolkievius à ſuis deſertus occumbit.

Digitized by Google

tremùm comiti, apud quem ultimò animæ noxas earum pœnitens expiaret, verſo in hoſtem vultu in conferta ſeſe injecit agmina, ibi aliquot acceptis vulneribus, præciſâque exiguâ cuti adhærente dexterâ, ignoratus quis eſſet occubuit. Capti è primoribus Joannes & Lucas Zolkievius filius & Nepos Imperatoris, Samuël Corecius, Nicolaüs Struſus, Halicienſis, Alexander Balabanus Vinnicenſis Præfecti, Nicolaüs Potocius, Volodimirus Ferensbachius, Martinus Kazanovius, Malinſcius Strzyzovius.

Prima Nota viri captivi.

Hæc eſt illa clades Poloniæ memoranda, quam non hoſtium vis, non locorum iniquitas, non dira fames, non perpeſſæ ſuperatæque intulerunt ærumnæ: diſcordia eſt quæ rem perdidit. Egregiæ animæ, fortitudinis miracula, quanta Vos domi, quanta apud Orbem Chriſtianum manebat gloria, ſi ſuperſtites patrium attigiſſetis limen, & nunc quidem ſera poſteritas invictam animi magnitudinem robúrque veſtrum extollet mirabitúrque: cæterùm, utinam diſcat Polonia ſæpe malè concors, à ſola concor-

Diſcordiâ cladem acceleraruns.

dia

Digitized by Google

dia ſui ſtabilitatem pendêre Imperii, non illi hoſtium acies, velut apum examina pullulantes, metuendæ ſunt, quàm unica diſſenſio certa libertatis dominiique ruina.

Conſperſos cruore campos, ſpolia ſtragémque & quidquid in tenebris patratum erat ſol oriens retexit, jacuit inter cæſorum cadavera Zolkievius, repertus ab hoſte indicio unius captivi, præciſum mox caput delatúmque ad Skinder Baſſam, præfixum palo ferreo, ante tentorium ipſius totâ illâ die ſpectaculo fuit: hinc Conſtantinopolim tranſmiſſum, Urbíſque maximæ & populoſiſſimæ ora in ſe oculóſque convertit.

Zolkievius inter cadavera repertus, caput ejus palo infixum.

Miſſum deinde Conſtantinopolim.

Is tandem finis erat viri, ſi cujuſpiam, Imperatoriis artibus eminentiſſimi. Nobilitas generis perantiqua, pater Staniſlaüs Zolkievius Ruſſiæ Palatinus togâ ſagóque inſignis. Juvenem ab egregiis animi dotibus commendatum primùm Joannes Zamoiſcius ſanguinis nexu devinctus fovit rexítque, deinde Stephanus Rex viſâ pulcherrimâ indole ſpectatâque virtute impenſiùs adamavit, conſiliíque maturitatem eâ in-

Elogium Zolkievii.

Vvvv ætate

Digitized by Google

Stephani Regis de eo judicium. ætate in tantum ſuſpexit, ut inter quatuor eſſe voluerit, qui tantummodò conſcii fuêre ſecretioris contra Turcas moliminis, bellíque apparandi, promovente negotium Sixto V Pontifice Maximo, cúmque Rege per Legatos conferente. Namque non ab uſu tantùm, ſed à continua Hiſtoriarum *Hiſtoriarum erat peritus.* veterum recentiúmque lectione inſtructiſſimus facilè expediebat conſilia, tantâ cum memoriâ rerum à ſe lectarum, ut loca auctorum, ſi à quopiam minùs fideliter citarentur, ipſe è veſtigio ordinatè promeret, integris quandoque paginis ad ſtuporem audientium recitatis. Confecit quoque, etſi prælo non commiſerit, belli Moſchovitici ſub Sigiſmundo Rege geſti Commentarium, linguâ vernaculâ, ſtylo quidem militari, at qui rem geſtam non minùs verè quàm prudenter explicaret, ac inter tot curas negotiáque publica, pulcherrimum ſæpius à literis petiit avocamentum. Jam verò per omnes militiæ contendens gradûs, tantam ſibi gloriam pepererat, ut Zamoïſcius in adminiſtratione bellorum vicariâ ipſius

ipſius potiſſimùm uteretur operâ, commendatum deinde ſpectatúmque Rex Stephanus Magiſtrum Equitum, ſeu, ut vocant, Generalem campeſtrem renuntiaret. Unde Potociorum indignatio crevit à fruſtratione ejus ſpeï, cauſámque perpetuæ & exitiabili æmulationi dedit, tractis in partes Struſſio, Korecio, Kalinovio, cæteríſque Potocianæ Domui aut ſanguine, aut familiaritate, aut clientelæ junctis. Et quia Zolkievius diu apud Sigiſmundum plus æſtimationis quàm benevolentiæ habuit, illíque gratiâ præibant, tantò validior æmulantium impetus videbatur. ſed apud virum talium contemtorem, militaríque libertate ac imperio fretum, præfidentémque, irritus fuit. Jam verò gratiæ Regiæ ſecurior, quam tandem ſummâ conſtantíque in illum ſemper fide promeruerat, & cujus cauſam non minùs domi quàm bello fortiter propugnaverat, poſt delatam ſibi ſupremam armorum Præfecturam Magni Cancellarii honore, atque ex hoc majoribus inimicitiis auctus eſt. Namque à repulſa

Zamoïſcius ejus operâ utitur in adminiſtrandis bellis.

Rex Magiſtrum Equitum creat cum invidia cæterorum.

Sigiſmundus Rex primùm non adeo illi favet.

deinde æſtimat & ſupremam armorum Præfecturam & Cancellarii munus defert.

tanti Magiſtratûs, cujus ſe Candidatos profeſſi fuerant Georgius & Chriſtophorus duces Zbaraſcii exaſperati, prout jam retulimus, veteres ſimultates in aperta odia effudêre, acta illius cum hoſte, tranſactiones, réſque omnes geſtas carpendo ſugillandóque, imminuebant ei Civium favorem, apud quem populari tunc eloquentiâ valebant, tanquam primarii boni cauſæque publicæ Patroni. At ille par tantæ invidiæ, mirâ æquabilitate animíque altitudine, omnes retundebat inſultûs, maximè Zbaraſciorum ſuperbè contemtor deſpiciénſq;.

Zbaraſciorum cum illo ſimultates.

Bella feliciſſimè adminiſtravit. Cæſi ad Bycinam a Zamoiſcio captíque Maximiliani Archi-Ducis magna pars Zolkievii fortitudini debebatur, ubi pertinaciſſimè pugnans ſaucius ex acie exceſſit. Coſacos rebelles cum ſuo Nalevaikone armis domuit, de Tartaris victorias reportavit: ab eodem Sueci & Eſtones apud Revaliam duce Reinholdo Arnep Comitis Naſſovii Vicario profligati deletíque, ac Reinholdo interemto, caſtris tormentis omníque bellico appa-

Ad Bycinam ſtrenuè ſe gerit.

Coſacos, Suecos vincit.

apparatu exuti. Ejus ductu ſubjugata Moſchorum Monarchia, Ducéſque in triumphum Sigiſmundo dati. Pax cum Turcis ſæpius à Coſacorum incurſionibus turbata, æquis pactionibus ab ipſius prudentiâ reſtituta, cunctandóque potiùs, quàm manûs conſerendo hoſtis ſubmotus. Ad extremùm vir magnus, priſcis Imperatoribus militari ſcientiâ conferendus, blandientium fraudibus intractabilis, diſciplinæ tenax, publicam ſalutem privatis anteferens rationibus, per ſcelus à ſuis deſertus, tribus annis ſeptuagenario major interiit. Conquiſitum agnitúmque corporis truncum, excepit mœrens Herburtea Zolkievii uxor, tum quæſito redemtóque Conſtantinopoli capite, in templo urbéque, quam vivens cognomini ſuo condidit, honorificæ ſepulturæ tradidit.

Moſchoviam ſubjugat.

Tumulatur in oppido Zolkieviu.

At verò Poloniam diu latuit ſuorum infortunium, multis de rerum exitu variè diſſerentibus. Ex quo etenim Zolkievius Valachiam intraverat, pauciores hinc & inde Nuntii commeabant, Tartaris & Vala-

chis infeſta reddentibus itinera, ultimáſque Rex ídque tardiùs acceperat literas, turpem Kalinovii ejúſque ſequacium fugam, tum & univerſi exercitûs Panicum terrorem nuntiantes. Ab hinc ſilentium erat: malè inde præſagientibus animis, gravioráque metuentibus. Atque ii, quos flagitium inde extulerat, obſeſſos premi, commeatu deſtitui, deſperato penitus meliore ſucceſſu vulgabant. Sed rupto ſilentio audita clades deploratáque, cujus atroces nuntii Tartari huc atque illuc arma circumferentes, Ruſſiam victoriæ licentiâ populabantur percurrebántque, tum cædibus, rapinis, incendiis per omnia terrorem inferebant. Et inſolentiam rapientium vaſtantiúmque ultra Leopolim Ruſſiæ primariam urbem promovit impunitas, quod ad arcendam vim nihil proviſum paratúmque fuiſſet.

Turca bellum indicit. Per tot funeſtas clades atrox Regno inflictum vulnus erat, præſertim verò à Cetſoriana victoria Turca vanâ ſpe tumidus, gentes, populos, omnéſque vaſtiſſimi ſui Im-

Imperii incolas paſſim ad arma convocabat. Bellum potentiſſimi excepturus hoſtis Sigiſmundus Rex Comitia ad 3 Nonis Novembris indicit, peragítque. Sexaginta millium exercitus ſufficere viſus, præter Coſacos Zaporovienſes, quorum quadraginta millia cenſeri poterant: ſtipendiis bellíque neceſſitatibus ab imperato collectóque haud modico ære ſatis proviſum, auctâ ſummâ ab egregiâ liberalitate Eccleſiaſtici Ordinis, qui à Laurentio Gembicio Archi-Epiſcopo Gneſnenſi Regni Primate Petricoviæ convocatus, erga patriam non ſolùm pius, ſed & munificus fuit. Conquiſita quoque apud exteros Principes auxilia opéſque: miſſi Legati, qui totius Chiſtianitatis propugnaculum ſummo barbarorum conatu peti edocerent, ac de communi admonerent periculo. Romam ad Gregorium XV Pontif: Maxim: ivit Achacius Grochovius Præpoſitus Lancicienſis, ad Romanorum Imperatorem Ferdinandum Secundum Maximilianus Przeremſcius Caſtellanus Siradienſis: ad Jacobum Angliæ

Rex Comitia peregit, in quibus de modo belli gerendi, & pecuniâ ſtatuitur.

Ad Principes exteros miſſi Legati pro ſubſidiis.

Qui deinde Epiſcopus Luceorienſis fuit.

Oſſolinius Regni Cancellarius mittitur.

Culinæ Regiæ Præfectus & Bidgoſtienſis Capitaneūs.

Legati quid effecerint.

gliæ Regem Georgius Oſſolinius Palatinides Sendomirienſis: ad Archi-Ducem Albertum & Iſabellam Belgii Principes, tum & Fœderatarum Provinciarum Ordines, ac nonnullos Electores Imperii Petrus Zeronſcius Regi à ſecretis. Et Pontifex quidem Max: certam in ſingulos menſes pecuniæ ſummam, quoad bellum cum Turcis duraret, paternè promiſit, daturus majorem, niſi Cæſaris cum Hæreticis & rebellibus continua bella Eccleſiæ fiſcum exhaurirent. Sed ea liberalitas intra verborum tantùm terminos ſtetit: quippe miniſtris tardè voluntatem Optimi Pontificis exſequentibus, pax interim ſancita contribuendi neceſſitatem ſtitit. A magnæ Britanniæ Rege & affectum prolixámque voluntatem, & ſubſidia Legatus retulit: quæ jam ſequebantur, ſed à tanto terrarum maríſque divortio tarda, extra uſum erant. Albertum Archi-Ducem cum extremò luctantem fato Zeronſcius reperit: is cùm nec ære nec milite juvare poſſet exſpirantibus tunc cum Batavis induciis, armandis ali-

aliquot militum millibus, loricas, galeas ſclopos tranſmiſit. Cæteri Principes partim antiqua cum Turcis fœdera, partim neceſſitates proprias, motûs domeſticos, inopiam ærarii in excuſationem adduxêre. Erant qui cenſerent Regem Galliæ ſingulari Legatione in ſubſidium vocandum, præſertim in eâ Francorum nominis apud Turcas totúmque Orientem reverentiâ, proindéque per ejus Principis Inter-Nuncios clàm in aula Othomana barbarorum aſpera conſilia emollienda, aut aliò detorquenda ſuadebant. Trahebatur in exemplum Sigiſmundi Primi ad Franciſcum 1646.
Galliarum Regem perhonorifica Legatio, qui miſſo Jacobovio petiit, ut Iſabellam Hungariæ Reginam Turcarum Imperatori commendaret, illiúſque cauſam veluti Othomanis fœderatus Princeps promoveret. Sed Rex quanquam potentiſſimi Monarchæ amicitiam haud poſtponeret, adduci tamen non potuit ad impenſiùs colendam, nimiùm in Auſtriacos pronus, eorúmque commodis ultra modum ſtudens: literas

 tan-

Ad Regem Galliæ mittitur Milacevius.

Catholique d'Eſtat par le Sieur du Ferrier. 1625.

Dux ejus belli deſtinatur Carolus Chodkievicius.

tantummodò dedit per Milacevium Nobilem aulicum à ſecretis perferendas. Nimis tamen jactanter ac falſò aſſerentem redarguerim non neminem Gallum, qui in ſuo Catholico ſtatûs patriâ linguâ conſcripto, ubi Chriſtianiſſimi Regis cum Turcis, hæreticis, barbariſque nationibus defendit fœdera; ſat præfidenter ſcribit: Galliæ Regem ſalutis Polonorum ſtudioſiſſimum, vehementer apud Oſmanum interceſſiſſe, ne arma illis inferret, cùm nec de patrocinio Regis tum nobis conſtiterit, & omnem belli molem impetúmque ſoli exterorum auxiliorum expertes ſuſtinuerimus

Poſt imperatos delectûs, proviſa ſtipendia, ultima de duce belli quæſtio fuit, quiſnam abſumto recenti bello Zolkievio ſurrogaretur: omnium ſuffragio prælatus Joannes Carolus Chodkievicius Palatinus Vilnenſis, & per Lithvaniam Generalis exercituum Præfectus, vir magnus proſperâ ubique fortunâ, victoriis clariſſimus, à natura & armorum tractatione aſper, ſummus Imperator, & qui ab adoleſcentia ultra ſexageſi-

geſimum annum continenti militiâ, & felicitatem & gloriam extenderat. Vicarium Generalem quem diceret Rex non nihil dubius hæſit: namque ad hanc ſolam expeditionem id officium conferre volebat, præſertim ſuperſtite adhuc, licèt captivo Staniſlao Koniecpolio, qui eum honorem beneficio Regio obtinuerat; & ne ad alium quempiam perpetuò transferretur, ſummè invigilabat Gaſparus Denhoffius Principi carus gratúſque, Koniecpolii affinis, & per hoc claritudinem in Polonia ab illuſtri domo adeptus. Staniſlaum itaque Lubomirſcium Pocillatorem Regni Magiſtrum Equitum Generalem interea Rex renuntiavit, cujus ſoror Koniecpolio nupta erat. Nec ingratum militi Lubomirſcii nomen fuit, pluribus pro Repub. expeditionibus perfuncti probatíque: deinde opibus relictis à patre Caſtellano Voinicenſi, quas ille ſuâ induſtriâ artíſque Oeconomicæ peritiâ ultra equeſtrem cenſum auxerat, ipſe verò cum illuſtri conjugio non minoribus acquiſitis, pleroſque optimè de Repub. me-

Magiſter Generalis Equitum Staniſlaus Lubomirſcius.

Digitized by Google

Ducissa Oſtrogia ejus Uxor.

ritos ſibi devinxerat, favorémque comparaverat civium. Namque nulla in toto Regno ſedes hoſpitalior, ad quam frequentiùs ſive advenientes exteri Legatíque Principum, ſive domeſtici Proceres aut Nobiles exciperentur magnificentiùs, quàm Lubomirſcii domus.

Deſignantur Commiſſarii.

Additi ducibus deſignatíque Delegati vulgò Commiſſarii dicti, penès quos conditiones pacis, tum & ſanciendorum fœderum belliqúe arbitrium eſſet. Et quandoquidem par iis poteſtas è ſecretiori conceſſa mandato erat, quæ olim in Moſchoviticis bellis, cujus ſuperiùs meminimus, proinde referre ſuperſedeó. Eorum tamen nomina cognomináque jam recenſeo. Nicolaüs Sieniavius Structor menſæ Regiæ, Matthæus Leſniovius regundorum finium in Palatinatu Belzenſi Præſes, Michaël Comes in Tarnojo, Paulus & Joannes Dzialynii; ille Bratianenſis, hic Pokrivienſis Præfecti, Jacobus Sobieſcius, Nicolaüs Koſakovius, omnes ut conſilio, ita & manu promti, Ordinúmque ductores.

lib. 7.

Ve-

Verùm penès quem ſupra duces prima in ea expeditione eſſet auctoritas Regiámque ſecum ferret Majeſtatem, Vladiſlaüs Princeps omnium ore celebrabatur. *Cur enim, inquiebant; & contra Othomanos non eandem duceret fortunam, quæ bellanti in Moſchovia feliciterque tyrocinium deponenti præſto ſemper fuiſſet? Notus jam ille legionibus, militibus apprime carus, quos in ſui amorem mirâ comitate affabilitatéque pellexerat, animóſque dextre tractare noverat: ideóque non detrectaturos tanto duce pericula, fidentiúſque ab eis obſequium exſpectari exigíque poſſe, ſi unicum patris & Reipub. pignus ſibi ſuæque integritati concreditum, in caſtris haberent venerarentúrque. Nec aliud æmulantium ducum ambitioni (quæ maxima bellorum frequénſque peſtis) validiorem poni poſſe obicem, quàm à Vladiſlaï præſentiâ: memorantibus pleriſque ab ægre parentibus Lithvano duci Polonis in Moſchovia clades acceptas: jam verò ſub Imperio optimi cariſſimique Principis, utramque gentem etſi in pace honoribus, in bello officiis ſeparatam diſtinctámque, animis, obſequio facillimè coalituram, cui ille parem affectum benevolentiámque impenderet. Spectaret inſuper Orbis duos juvenes florentiſſimos, an-*

Vladiſlaüs Princeps univerſo bello præficitur.

Vladiſlaũm & Olmanum.

nis ætatéque propè pares in arenam deſcendentes: illum quidem Europæ, Aſiæ, Africæ viribus tumidum regna vaſtiore animo ſpéque devorantem, hunc cauſâ potiore fretum: quippe pro gloria Crucis próque univerſa Chriſtianitate Deo Exercituum ſupplicem fidentémque caput ſuum devoventem. Et hoc unicum Vladiſlaï deſiderium, parem ſuo animo depoſcentis hoſtem, explevit Regis Ordinúmque conſenſus, commiſſâ tanti belli curâ ſummo cum omnium applauſu fauſtóque omine, cenſentium videlicet, à fatali Turcis nomine vires faſtúmque barbarorum contundendum.

Vladiſlaüs Jagello Turcarum terror.

Novum & inauditum Parricidæ facinus.

Sed dum Varſoviæ conſulitur, novum ecce horrendúmque facinus univerſam afflixit Poloniám, & quia hactenus inauditum, tantò majori cum dolore mœſtitiâque totius Regni exceptum. Sigiſmundus Primus Rex, cùm cæteri Principes opes, vires, Regnorum amplitudinem jactarent, ſe vel eo ſolo feliciſſimum potentiſſimúmque præ aliis judicabat, quòd in cujuſvis ſubditi ſinu tutò caput reclinare poſſet. Tanti Regis judicium primus temerare auſus eſt, eámque obſcu-

obſcurare gloriam ſceleſtus parricida Piekarſcius, dum in ejus abnepotem impiam tollit manum. Æternam ille genti dedecoris notam inuſſiſſet, ni rationis expers, bellua potiùs, quàm homo, deinde abſque complice ſocióque ſcelus attentaſſet. Intrabat Rex ex more templum XVII Kalendas Decembris, qui dies Dominicus erat, 15 Novemb. cùm à foribus, quas retro latuerat, proſiliens ſicarius, clavam roſtratam mucrone prominenti in caput prætereuntis attollit opportuno flagitio, cùm illi qui præirent greſſui continuando attenderent, & Vladiſlaum Principem ſequentem, verſóque vultu colloquentem ſuſtinentémque turbam, portâ âd limen parùm adductâ moraretur: jámque ſemel & iterum impegit, *Rex vulneratur.* ſed ictum fallente manu primò inter ſcapulas leve inflixit vulnus, deinde ſiniſtræ genæ cutem abraſit. Concidente in terram Rege proſtratóque, fit in templo fragor, cæteris aut metu dilapſis, aut tardiùs accurrentibus: Vladiſlaüs primus in parricidam ſtringit acinacem, perſequitur, aſſecutúſque

que levi tantùm perſtringit vulnere, multorum intentantium gladios ſtitit inhibuítque, quò ſuſpecti latiùs ſceleris reüs judicio ſervaretur. Jacentem interea provolutúmque Regem hærentibus cunctis, periculi aut ſuſpicionis metum Joannes Kalinſcius Nobilis Aulicus Martini Szyſcovii Epiſcopi Cracovienſis elevat, accurrunt demum cum Vladiſlao Primores, deducúntque ad palatium.

Kalinſcius provolutum ſublevat.

Rumor interea ambiguus Urbem ſub tempus Comitiorum populo frequentiſſimam pervaſerat, inde tumultus ortus ignaris omnibus quid contigiſſet: audiebatúrque clamor ubique diverſa cogitantium, incerta reſpondentium, pleriſque Tartaros irrupiſſe Urbémque tenere aſſerentibus. Occaſionem dederat ſparſi de hoſte rumoris, non intellectum verbum Itali Cantoris ex Odeo templi inclamantis: is etenim conſpicatus Regem à ſicario peti, Italica linguâ *traditore*, *traditore*, ingeminat, dein ſubſecuto fragore, ſtrepitu, pluriúmque è templo ſeſe ejicientium tumultu, quibus nihil de

Tumultus Varſovia.

de Rege conſtiterat, res namque in aditu acta obſervari ab omnibus exactè non poterat, verbum Italicum *traditore* in Tartarorum ſubitò commutatum evulgatúmque, donec tandem Regem à parricida appetitum vulneratúmq; conſtitit. Et tantò graviore concitati motu, univerſi ad palatium advolant, alii de Regia ſalute ſoliciti, plerique deſperantes, donec ab aſpectu Regis conquievêre, qui abſterſo cruore curatóq; vulnere videndum ſe præbuerat. Patuêre è veſtigio templa grates Deo referentibus, ac pro incolumitate Principis à ſacro Ordine decretæ indictæque ſupplicationes. Admotus ſceleratus proditor quæſtionibus, déque ſociis complicibúſque conjurationis exquiſitus, cùm nec tormenta, nec ignes, nec laſſi per experimenta pœnarum carnificis manus quidpiam exprimeret, & mera tantùm deliria motæ mentis bellua narraret, publico judicio damnatus ſupplicióque afficiendus traditus eſt: quo in deſcribendo lectorem nihil moror, tale meruit pertulítque, quale olim in Gallia ſimile monſtrum Henrici Quarti Regis ne-

Parricida quæſtionibus admovetur, ultimò ſupplicio afficitur. Ravalliacus.

Digitized by Google

ſarius parricida. Præmium ſublevanti Regem Kalinſcio à Regina torques aureüs, à Senatu bona percuſſoris data. Nec ille è cognatis ipſius à graviori pœna immunis eſſe debuerat, qui temerariè, inſanum mentéque penitus motum ad eadem Comitia duxerat, Regis illi optimi profuit clementia, caſum ſummâ æquanimitate ferentis. Infortunium hoc aſtra portendere Regi præviderat Patavii in Italia tunc degens Johannes Broſcius inſignis Cracovienſis Academiæ Mathematicus, datíſque literis pro ſuâ, quâ ſubditum decuit, reverentiâ, ſupplex obteſtatus eſt: caveret nefaſtum diem, & à publico abſtineret. Rex quidem tardiùs latoris incuriâ accepit literas, collaudavítque fidem præmonentis, palàm tamen profeſſus eſt, obtemperaturum ſe haud fuiſſe, licèt opportuniùs Broſcii inſpexiſſet epiſtolam. Sed ut Genethliacorum perſæpe mentientium reſponſis ſuperſtitioſe credulum Principem eſſe non decet, non ideo tamen contemnenda aliquando aſtrorum vaticinia, præſertim ſi ante eventum promantur,

Broſcius ex aſtris infortunium Regis prævidit monuitq́.

ſéque

ſéque planè ingerant minùs talium curioſis.

Hactenus Polonia ſuæ defenſioni intenta ad ſiſtendas barbarorum vires ſedula, conquirebat apparatûs. Et jam augebat fama quotidie Oſmani validas ſui Imperii cogentis copias, quibus ferox juvenis prædam univerſum oſtendebat Regnum, hæc verò ſuis penè inſerebat titulis. Tumidæ ſpeï plauſum faciebant libidinum miniſtri aſſentatoréſque, protervo Principis cohærentes ingenio, aliter ſentientibus iis, qui ab uſu rerum & prudentiâ inſtructi, maturiori eminebant conſilio. Contemta Sacrorum Præſidis expeditionem diſſuadentis vocéque acerbâ temerata auctoritas, ſpreta ariolorum infauſta præſagientium ſuperſtitio, haud detinuêre furentem caræ pellicis triſtia viſíque ipſius cruore manantis enarrata ſomnia, denique tantus erat ardor concupiti ſemel belli, ut & Muſtapham Virum principem liberiùs præpoſteros arguentem conatûs, impatiens cultri ictu invaſerit læſerítque, & morte cæteris exitióque ſilentium impoſuerit. Solus Skinder Baſſa Oſmanum

Oſmanus bellum ſpirat, aſſentatores impellunt.

Prudentiores diſſuadent ſuo pene exitio.

Skinder Baſſa auctoritas aliquid effeciſſet.

num belli appetentem cauto conſilio detinere volebat: quippe pluribus expertus præliis, maximè verò noviſſimo, Polonorum virtutem, licèt in exiguo bellatorum numero, infractam invictámque, proinde devitabat arenam, in qua ſibi cum univerſis Regni viribus decertandum foret. Mors ejus maturavit omnia, námque in reditu poſt Zolkievii exercitûſque cladem, ortâ altercatione de remittendis captivis Conſtantinopoli à Dialet Gereo Galga Tartarorum duce interfectus eſt, cùm ille omnes ſibi deberi contenderet, hic è contrario ſuos eſſe aſſereret, veluti à Tartaris abſque Turcarum auxilio obtentæ victoriæ additamentum: captivos certè plures Galga retinuit, à Turcis quatuor tantùm inſignes ducti: Staniſlaüs Koniecpolius, Lucas Zolkievius, Volodimirus, Ferensbachius, & Samuel Korecius, cæteri, quorum nomina ſuperiùs recenſuimus, Tartaricos pertulêre compedes.

Sed occiditur à Tartarorum duce.

Sublatis itaque iis qui aut tutiora ſuaſuri erant, aut liberiùs ſuaſiſſent, properabat in

exi-

exitium Poloniæ Oſmanus, & antequam bellum explicaret, eam aggreditur arte, mercede, & dolo. Miſſi occulti per Ruſſiam Nuntii Coſacorum pertentantes animos, allicientéſque ad defectionem, quà præmiis propoſitis, quà amplâ libertatis pollicitatione, delectíque Græci ad ſuadendam perfidiam, motûſque inter populares ciendos, eò habiliores, quòd eorum ritibus univerſa Ruſſia imbuta, quodcunque ſervitium pati mallet, quàm minimam ſui Schiſmatis jacturam. Comparuêre pretio Turcico emti proditores, qui flammas per nobiliora oppida civitatéſque ſpargerent. Et Cracoviæ viſum horrendum flagitium: ſparſa videlicet per publicum, pérque latebras humanorum corporum membra in partes ſecta, nuſquam comparentibus capitibus, diſcerptorum tantùm cadaverum informes reliquiæ, paſſímque creditum, Regnum à Turcis veneficiis devotionibúſque peti. Nec minore hæc vulgi viſa metu evulgatáque, quem inſuper auxêre prodigia: apparentes videlicet per Cœlum illuſtri nocte

Oſmanus Coſacos ad defectionem ſollicitat.

Proditores immittit.

Varia apparent prodigia. igneæ ſeſe mutuò collidentes columnæ, quatefactæ motu terræ Urbes Ruſſiæ, quo *1621.* etiam maximè intremuit Valachia, ſol ſub meridiem magnâ ſui parte deficiens, Viſtula immodicis auctus undis, ripas indignatus per lata camporum magnâ cum ædium, pecorum, ſilvarum, hominum ſtrage, diffuſas vehens aquas terráſque inundans. Et talia complura, quoniam è multis narrabantur locis, animos horrore formidinéque compleverant.

Atque cùm tanta belli inſtaret moles, Chodkievicius antequam reliquæ confluerent copiæ, primas Lubomirſcio demandarat excubias, qui aſſumtis propriis cohortibus, & promtiſſimis Centurionibus accitis, ultimis diebus Maji caſtra ad Scalam Podoliæ oppidum poſuit: loci commoditate uſus, quem & Zbrutius amnis præterfluens, & inacceſſæ rupes, unde & nomen accepit, munitum redderent. Eâ in ſtatione Lubomirſcius quidquid à vigilanti duce exſpectari poterat, egregiè perfecit. Namque exploratis Tyræ undis, adjacentes ripas fir-

Lubomirſcius prima Caſtra ad Scalam ponit.

firmis inſedit præſidiis munivítque, ſive trajicienti militi, ſive pontem injicienti ſecuritatem præbiturus, hoſtibus arcendis ubique intentus, quorum in terras crebris diſcurſibus, & conſilia conatûſque explorabat, & commeatum rémque cibariam per pabulatores futuro providebat comparabátque bello. Et patuit poſtmodùm quantum Lubomirſcii induſtriæ univerſa ad Chotinum deberent caſtra! quippe ab eo alimentorum invectâ procuratâque copiâ, longiore tempore depulſa prohibitáque fuit fames, quam Turcæ undique obſidentes infeſtantéſque itinera inducebant. Dum itaque pervigil dux primas belli curas ordinat, cæteráſque copias, ut ſe quàm primùm caſtris inferrent, exemplo ſuo allicit, venerat Baptiſta Vevellius origine Italus, natalibus Cretenſis, ingenium, mores fallaces ad patrii ſoli accommodatum ferens proverbium, Græcis ritibus in Valachia ſervitióque imbutus, fideliſſimúmque Turcarum erat mancipium. Attulerat ille ab Alexandro Valachiæ & Uzain Baſſa (ſunt qui Capudzi

Lubomirſcius commeatum Exercitui parat.

Vevellius ad Lubomirſcium ab Uſaimo venit.

pudzi

pudzi Baſſam ſcribunt) literas, quibus pacem ſuadebant, invitabántque ad concordiam ſuâ operâ, ſi Poloni non abnuerent, reſarciendam inſtaurandámque. Sed Cretiſantem Cretenſem deprehendit Lubomirſcius, qui ſub perſona Legati exploratorem ageret, proindéque lautè nihilominùs habitum in vicino rure audivit tenuítque ad ſupremi ducis Chodkievicii adventum, ſub ſpecie honoris arctiori circumſeptum cuſtodiâ. Iniquè ferebant & Alexander & Uſaimus tardiorem Vevellii reditum, déque illius adventu deſperabundi Tartaros in Poloniam immiſerant, à quibus ſubitò per agros effuſis flammâ ferróque omnia vaſtantibus, ſenſère Ruſſiæ terræ haud modicam calamitatem, non impune tamen: namque è mandato Lubomirſcii Simon Kopicinſcius vir fortis ſtrenuúſque Centurio cum ſelectiorum equitum globo onuſtos ſpoliis ſecuriúſque regredientes, aſſecutus, repreſſit, excuſſâque prædâ ingenti affecit clade.

Exploratoris perſonam non Nuntii gerere deprehenditur, & detinetur.

Kopicinſcius Tartaros cadit.

Et eo ipſo penè tempore Vladiſlaüs Princeps

ceps ſeſe accingebat itineri, convocabátque legiones, quibus ſuæ profectionis diem indixerat. Sed antequam Varſoviâ moveret, templum adiit ſupremum veneraturus Numen, póſtque Solenne ſacrum à Franciſco Diotalevio Apoſtolicæ ſedis Nuntio peractum, ad aram ſupplex acceſſit, ubi Nuntius Regio juveni ab Exercituum Deo conceptis verbis opem imploravit, vexillúmque ſacratum tradidit. Magna ſpes victoriæ omnibus ſubitò affulſit, cùm vultum Principis conſtantem, alacrem, lætúmque ſpectarent: at magis Prætoriæ cohortis explicatum vexillum, inſolitam opis Divinæ fiduciam augebat. Namque ad triumphalem Domini crucem è pectore Aquilæ prominentem, juſſerat hæc verba inſcribi: PRO GLORIA CRUCIS. Et quomodo de victoria deſperaret, qui crucis munimine tutus invictúſque eſſet, ac pro cujus gloriâ tanto cum fervore certamini ſe ſuúmque offerret caput.

Vladiſlaüs itineri ſe accingit.

Sacratum Vexillum accipit.

ejus inſcriptio.

Tendentem Leopolim verſùs Vladiſlaüm ſequebantur legiones ſelecto milite

Quæ copia & quibus ductoribus ſecuta ſunt Vladiſlaüm.

armiſque præſtantes, quibus præfuêre Tribuni bellicis operibus ſpectatiſſimi. Pedites Germanos atque equites duxêre Joannes Weiher Palatinus Culmenſis, tum Erneſtus & Gerardus Denhoffii. Hungari Nicolao Kochanovio, Almadi, & Bartoſovio parebant. Aderant haſtatorum militum turmæ ductoribus Staniſlao Nimira Podlachiæ & Conſtantino Plichta Sochacoviæ Caſtellanis, nec non Pauli Wolucii Epiſcopi Vladiſlavienſis privatâ impenſâ ſubmiſſæ duæ Centuriæ, equitum haſtatorum una, peditum âltera, quibus Philippum Fratrem Caſtellanum Ravenſem præfecerat: æternum optimi Præſulis erga patriam pietatis monumentum. Par animus amórque boni publici ac Principis in Alexandro Duce Radzivilio enituit, à quo proprio ære ſcripta adjunctáque Vladiſlaï copiis tria peditum vexilla, & una velitum turma, præter eas, quas Gnievoſius, Zborovius, Dzierzek, publicâ pecuniâ auctoratas ducebant. Prætoriam Vladiſlaï cohortem veteranus implebat miles, qui non ſplendore

Paulus Wolucius Epiſcopus Cuiavienſis privato ære conſcribit militem.

Et Alexander Dux Radzivilius.

re tantùm natalium, armorum elegantiâ, ſed probatâ etiam exercitatâque in pluribus bellis fortitudine emineret: cui acceſſerant Procerum Nobilium filii honorarii bellatores, numeroſo cum comitatu, officium ſtudiúmque erga Principem, & maturam armis juventam ferentes: Conſtantinus Dux Viſniovecius, Adamus Prziemſcius, Andreas Firleii Caſimirienſis, Paulus Dzialiinius Bratyanenſis Præfecti, Stephanus Koniecpolius, Sigiſmundus Tarlo, Thomas Sobieſcius. Atque hunc nobiſſimum lectiſſimúmque equitatum regendum commiſerat Martino Kazanovio, longâ armorum tractatione percelebri Tribuno, cujus viri jam ſæpius mentionem fecimus: is nuper à Zolkievii exercitûſque clade ſuperſtes, ab hoſte non agnitus, ejúſque mirâ vultûs confidentiâ ac ſimulatione deceptus, ſeptem tantummodo diebus captivus, liber pro gregrario milite redemtus evaſerat. Nec poſtmodum hominis bellicoſi magnanima virtus præmio caruit, namque à Sigiſmundo Rege Caſtellani Halicienſis honorem

Honorarii bellatores qui.

Prætoriano militi præeſt Martinus Kazanovius.

rem accepit; à Vladiſlao verò jam Rege; & Podoliæ Palatinus & Magiſter Generalis equitum renuntiatus fuit.

Chodkievicius Lubomirſcio ſe conjungit.

Jam ſuis cum copiis præceſſerat Vladiſlaüm Chodkievicius, aſſecutúſque Lubomirſcium ad pagum Rzepnice eidem ſe conjunxerat. Haud feſtinati adventûs ſunt qui ex ingenio magis conjecturíſque, quàm ex ipſâ rei veritate depromunt rationes: certè non alia moræ cauſa fuit, quàm negligentia coëuntium militum: vitio gentis noſtræ, cui lentos delectûs habere, lentiùs ac non niſi divexatis priùs debellatíſque intra viſcera patriæ colonis, ad caſtra progredi uſitatum, effluente interim rerum gerendarum occaſione, ſummo cùm Reipub. incommodo gravíque jacturâ. Detentus ad adventum Chodkievicii Vevellius arceſſitur, comitérque ab Imperatore acceptus, eo cum reſponſo dimittitur: Sciret Alexander, Uſaimúſque ſe ut ad arma promtum, ita nec à pace honeſtâ & æquâ alienum eſſe. Additus Vevellio Szembergius vir ſagaci expeditóque ingenio, ac barbarorum moris

Vevellius cum reſponſo dimittitur, Szembergius illi additur.

ris haud ignarus, qui ad Vezirium Chodkievicii ferret literas ad pacem invitatorias, & publico quidem nomine ageret Legatum, cæterùm clàm vires, animos, conſilia hoſtium inſpiceret referrétque.

Exercitum deinde Chodkievicius luſtravit ac in phalanges partitum diſtributúmque, præter eas quæ ipſius ac Lubomirſcii eſſent, ſingulis ſuos præfecit nominavítque ductores, videlicet: Boratinium Præfectum Lipnicenſem, Leſniovium Belzenſem Succamerarium, Zienievicium Caſtellanum Polocenſem, Sieniavium Structorem Menſæ Regiæ, cum Procopio fratre, Sapieham Præfectum Orſanenſem, Zoravinium Belzenſem, Opalinium Poznanienſem Caſtellanos, Kozakovium Viſnenſem Præfectum. Excubiarum cura demandata Bogdaſſevio Wiernek, & Kazimirſcio; Caſtrorum verò metandorum Dolmatæ Nobili Lithvano, veteranóque ſub ſignis Chodkievicii militi. Atque in eum modum diſtributis copiis Tyram verſùs movit, conſeditque caſtris ad Braham oppidum ripæ *Chodkievicius exercitum luſtrat & in legiones diſtribuit.*

vicini fluminis impoſitum. Quod an tranſmitteret, non nihil hæſit, quandoquidem ad intercipiendum tranſitum Danubii jam tardatum foret. Ea namque mens erat conſilii apud Regem intimi, præcipiendum videlicet quàm primùm iter in Valachiam, inde pontem injicienti Danubio hoſti occurrendum, conatúmque tranandi impediendum, ibidémque commodiùs diſtinendum. Non ſine aliquâ ſpe auxilii à Danubii incolis, qui omnes Chriſtanis imbuti ſacris ad priſtinam anhelantes libertatem, Chriſtianorum iis in oris volitantia arma, explicatúmque Crucis vexillum præſtolarentur, duræ ſervitutis jugum excuſſuri. Sed amiſſa jam erat occaſio arcendi à ripa Danubii ſubeuntem Turcarum exercitum, ob tardos ultrà quàm imperatum erat militum delectûs, eorúmque adventum in caſtra, proinde mutatâ ſententiâ viſum eſt conſultiùs, ſi copiæ in Valachiam tranſducerentur, hoſtem extra Poloniæ limites exſpectaturæ excepturæque: atque ut feſtinarent monebantur literis Regiis duces. Nec mi-

Conſilium ad Danubium hoſti occurrendi non ſucceſſit.

In Valachiam Exercitum transferre conſultiùs viſum.

minore Coſaci Zaporovienſes incitamento erant, quorum validiſſimo præſidio deſtitui ſummè periculoſum videbatur, negantes ſe priùs ad caſtra venturos, quàm hæc ultra Tyram conſtitiſſent: ne initis inter utramque gentem fœderibus, ex eorum præſcripto ſoli, veluti pacis cum Turca turbatores, ad vindictam à potentiſſimo exercitu depoſcerentur. Fides itaque illis obligata, ſponſúmque, pacem aliáſque pactiones cum Turcis ipſorum cum ſcitu & ex voto proceſſuras.

Pronuntiatum itaque per caſtra in Valachiam iter, & pons Tyræ injici cœptus, ſed quem ille dedignatus rapidiſſimo decurſu aquarum ſæpius dejecit: repertus Ruthenus, ſeu ut alii volunt Lithvanus (nomen hominis incognitum hucuſque) qui firmiori ſtructuram operâ aggreſſus, adactis in fundi alveum, ſublicis, deſuper impoſitis trabibus ac tabulatis aquarum furorem coërcuit. Tum verò primum agmen Lubomirſcii tranſmiſit, at ſequentium legionum trajectionem interrupit iterum interciſa

Et transfertur ponte fabricato.

ciſa ab aquarum vi contabulatio, quâ refectâ univerſo demum cum exercitu Chodkievicius 18 Kalendas Septembris trans Tyram ſtetit.

16 Auguſti.

Delectis caſtris locus ad Chotimum oppidum arcémque vacuam tunc, & à timore fugâque accolarum deſertam. Cingebant hinc rupes Tyræ impendentes, inde verò virgulta ſilvæque, cavis ſinuoſiſque viarum anfractibus interſectæ: in medio patebat campus non adeò nimiâ prolixitate diffuſus, eliciendo hoſti ſat opportunus, qui tamen nec pugnandi neceſſitatem inferre, nec univerſam aciem explicare poſſet. Tergo ſecuritatem præſtabat arx in edito præruptóque colle ſita, ad cujus littus Tyras ſiniſtrorſum profluens rapidas volvebat undas. Et ad eam quidem partem Chodkievicius ſuis cum Lithvanorum copiis ſtationem ceperat, oppoſitam Lubomirſcius tenuit, in medio ſedes Vladiſlao relicta. In alterâ fluminis ripâ ad caput pontis impoſitum præſidium, ad aſſervandam copiis hinc atque inde commeantibus viam, quò ſecurior adve-

Caſtra locantur ad Chotimum Oppidum & arcem. loci ſitus deſcribitur.

Digitized by Google

adventienti ſuis cum copiis Vladiſlao expeditiórque pateret.

Chodkievicius exploratores mittit versùs Turcarum Caſtra.

De Turcarum exercitu quandoquidem hucuſque nullam haberet notitiam Chodkievicius, ab exploratoribus certior futurus, Kopaczevium primò audentem nec impigrum Centurionem, deinde Moſcinium, poſtremò Fekietium Hungarum fidum animoſúmque & ex quo à Turcis in regias tranſiverit partes bellicis operibus inſignem, excurrere jubet. Sed dum ille nihil certi ferret, alter Moldavorum latrociniis, cum quibus etiam conflixit, retardatus, haud longè provectus fuiſſet, tandem Fekietius adducto inſigni Moldavo captivo, ſibíque olim in Turcarum caſtris optimè noto, adventantis hoſtis fidem fecit, cui Alexander Moldaviæ Palatinus beneficiario jure obſtrictus, ſuas juncturus copias jam iviſſet obviam.

Moldavus captivus à Fekietio adducitur, hoſtémque venire nunciat.

Eo rumore imminentium Turcarum invaleſcente, Chodkievicius & Principis Vladiſlaï legiones ipſiúſque adventum ſummopere exſpectabat, & Coſacorum Zapo-

Digitized by Google

Tardior Coſacorum adventus malè habet Chodkievicium.

rovienſium tardè procedentes turmas ægerrimè ferebat, anxiúſque præſtolabatur, præſertim quid ubíve locorum agerent ignarus. Auxit Imperatoris ſolicitudinem veniens Petrus Konaſzevicius, vulgò Saydacznii dictus, qui expeditâ feliciter Legatione apud Regem benignum commilitonibus ſuis ferebat reſponſum, quos jam Polono junctos exercitui reperturum ſe ſperabat. At dum fruſtra quærit, Chodkievicius notum ſibi ſummæ dexteritatis fortitudiníſque virum nec indonatum, illico ad arceſſendas Coſacorum copias accelerandúmque iter dimittit, addito ſecuritatis cauſâ Annibale egregio Centurione duobus cum velitum turmis, & Molodecio aulæ Lubomirſcii familiari, homine Coſacis notiſſimo, quos nomine Ducum compellaret, adventúmque urgeret. Quanquam poſt paucos dies tædium exſpectantis Chodkievicii imminuit Doroſzenko, promtum commilitonum nuntians obſequium, jam jámque adventare per hoſtium terras, & capto direptóque oppido Sorrokâ flammam

Konaſzevicium & Molodecium mittit, qui illos celeriùs arceſſerent.

Doroſzenko Coſacos adeſſe nuntiat.

mam

mam cædémque aditu patefacto ſpargentes. Nec minore totius exercitûs lætitiâ exceptus Ruſinovius cum aliquot millibus levis armaturæ velitum, Liſovienſium vulgò dictis turmis, ex Germanicis tumultibus redux, ubi contra rebelles Ferdinandi Imperatoris ſtrenuè navatâ operâ patriæ ſuæ, cui ante omnes vitam fortunáſque debebat, præſto fuit. *Ruſinovius cum Liſovianis ad Caſtra venit.*

Vladiſlaüm properantem detinuit ſummâ cum ipſius indignatione eorum incuria, qui rem tormentariam curabant: namque & tormenta tardiùs Leopolim advexerant, nec eo quo debebant ordine, ita ut pleraque refici, pleraque immutari deberent, magno cum temporis diſpendio: deinde peditatus Germanicus, qui Principem ſequebatur, longo itinere æſtúque attritus & exhauſtus, non progredi ſed ſerpere videbatur, multis præ laſſitudine aut cadentibus, aut ægre ſpiritum trahentibus. Atq; eas moræ ſuæ nimiùm ingratæ ac tædioſæ exhibuit rationes Staniſlao Zoravinſcio Caſtellano Belzenſi, & Jacobo Sobieſcio Legatis à Chodkievicio exercitú- *Vladiſlaï iter quid remoratur.*

Digitized by Google

que miſſis advolaturum ſe quantociùs promittens, quò illum laudis gloriæque cupido, & patriæ amor impenſiùs ferret.

Cantimirus Tartarus caſtra aggreditur ex inſidiis.

Interea Cantimirus Tartarorum dux Polonorum cladibus notus ideóque nimiùm ferox, bellum orditur, & apertum quidem devitans Martem, ex inſidiis caſtra aggreditur. Selegerat quinque millia veteranorum, & cum tribus ipſe per invios delatus ſaltûs, in remotiore paulò latitabat ſilvâ, duo verò millia ad Tyræ ripam procurrere, ibidémque vallum occupare, mox ſiniſtrum caſtrorum latus invadere imperat. Ac penè perruperant, ni fortè in Piotrovium Centuriorem ſuis cum turmalibus ab excubiis, quæ illi ad vada Tyræ obtigerant, redeuntem incidiſſent, qui primus hoſtem non ſine aliqua ſuorum ſecuriùs jam degentium clade excepit, ſuóque periculo cæteros inſtantis pugnæ ac diſcriminis commonuit: móxque advenientibus ſuppetiis rejecti barbari, pluribus amiſſis in fugam ſe conjecêre. Acriùs ab alterâ parte certatum eſt: quippe immiſſæ à Cantimiro delectæ pugna-

Piotrovius Centurio ſuo cum periculo inſtantis pugnæ admonet.

Digitized by Google

pugnacium Tartarorum cohortes, ſubmotis excubiis, recedentibúſque ad caſtra, ad ipſam Lubomirſcii portam ferventiùs inſtitêre, tantâque cum pertinaciâ, ut unus hoſtium ſtaturâ & animo eminentior, ſub ipſis penè munimentis dimicans, non ante prælium omiſerit, quàm perfracto capite lapidis ictu ibidem proſtratus cecidiſſet. Tandem Lubomirſcius aggreſſionis impatiens aliquot ſigna in hoſtem immittit, deinde diſſipat, cædit, à reliquis verò terga in ſilvas converſa ſunt, non ultrà ſecutis victoribus. Et Cantimirum cedentes barbari in ſocietatem fugæ traxêre, haud tamen effugientem cladem, quàm ab obviis ſibi fortè fortuitò Coſacorum turmis accepit, amiſſis veteranorum permultis. Chodkievicius plures alibi hoſtium latêre ratus, copias in campum educit aciémque inſtruit, pugnæ ſi vis ingrueret copiam facturus: at nemine comparente, ſubmotâque hâc prædatoriâ manu caſtra repetiit, mœſtior aliquantùm ab inſpecta acie, quam prævalido oppoſiturus hoſti, ſuæ opinioni ac Comitiorum ſancitis

Ad Lubomirſcii portam Tartari ferventiùs inſiſtunt.

Fugantur cædunturque à Lubomirſcio.

Chodkievicius aciem inſtruit.

citis haud correſpondentem invenit. Spes reliqua in Vladiſlao adventante, Coſacorúmque agminibus erat. Sed & hanc propè irritam fecerat crebreſcens de Coſacis rumor, acſi in itinere à Turcis circumventi, ad internecionem deleti fuiſſent. Adſtruxêre famæ volanti fidem exploratores, qui præcluſo ſibi à Tartaris aditu, coërcitíſque excurſionibus nullam adferre notitiam poterant; volitantibus inſuper Moldavis ſuo cum Bernaſcio prædone famoſo, terríſque olim Podoliæ infeſto, adeò ut plerique pabulatorum incautiùs provecti, aut cæde, aut ſervitute mulctarentur.

Rumor de Coſacis à Turca circumventis,

Sed vanus ille rumor de Coſacis fuit, periculum tamen in quod illi incurrerant famæ occaſionem dedit, quæ auctis viribus eundo exitum ipſorum vulgaverat. Ac primùm Petrum Konaſzevicium in diſcrimen error conjecerat: converſo namque verſùs oppidum Stepanouce itinere, ubi ſe commilitones reperturum rebatur, viam latiorem & equorum ungulis tritam nactus, quaſi ſuorum veſtigia legeret, accelerabat greſ-

vanus fuit, ſed non ſine occaſione.

Konaſzevicius incidit in Turcas & vix evadit.

greſſum: cùm ſubitò conſpectis Turcarum caſtris, damnatóque, qui illum in hoſtium caſſes penè compulerat, errore, ſenſim pedem referre cœpit, accurrentibus mox majore numero Turcarum ſpeculatoribus, poſt cruentas cum iiſdem velitationes, amiſſo equo ipſemet ſaucius in proximas ſeſe recepit ſilvas, quarum latebris tectus ad Tyræ ripam pervenit, ſuorúmque copias haud procul à Mohilovo oppido reperit. Acceptus comiter à ſociis, ſuetiſque acclamationibus iterum Regimini reſtitutus eſt, (quod illi antea ſeveritas, exactáque diſciplinæ militaris obſervantia ademerat) amoto Brodawkâ homine ignavo ac temulento, oneratóque catenis commiſſa flagitia morte expiaturo.

A Coſacis iterum admovetur Regimini.

Redditi itaque priſtino expertóque duci Coſaci; meliori ordine feſtinantéſque ad Chodkievicii properabant caſtra, Turcarum copiis non longè incedentibus, in quas fortè fortunà ſive errore viarum, ſive cupidine prædæ, à cæteris abrepti inciderant quadringenti, (eum enim numerum faciliùs

Coſacorum quadringenti fortiſſimè Turcis reſiſtunt.

liùs recenſenti Sobieſcio crediderim, quàm aliis, qui centum triginta tantùm fuiſſe ſcribunt) circumventíque fortiſſimè reſtitêre, hoſtiúmque tulêre inſultum, qui deſperatâ victoriâ opem plurium legionum advocaverat, ipſo Cæſare ad famam Coſacorum ociùs exercitum trahente properantéque, quaſi jam tum fortuna ipſius in expugnatione exilis manipuli verteretur. Totum itaque locum ad quem confugerant, à naturâ, rupe, collibúſque munitum, coronâ circumplexus excidiúmque interminatus, deditionem expoſcit. Recuſantibus Coſacis, fortiſſimo cuique aggreſſionem imperat, vivóſque capere nititur: at illi firmati in mortem, non inulti erumpunt, acriter vim repellunt, cædunt, promtiſſimum quemque hoſtium obtruncant, vexilla rapiunt, ad extremùm quocunque ferrum vertunt, vulnera ſpargentes, attonitum nutantémque hoſtem ſubmovent. Poſtremò Oſmanus ignominiâ præceps, quando nulla ſpes capiendi erat, fortem illum ſuæque potentiæ illudentem manipulum, admotis tormentis dis-

Deditionem recuſant.

disjicere imperat, quorum jam pleroſque ad proximos montium ſpecûs profugos, obturatis acceſſibus & receſſibus, igne fumóque enecare mandaverat. Nec ea profecit vis, ſuſtentatáque uſque ad noctem, ſed confecta jam tot cladibus, quæ reliqua erat ſeſe defendentium paucitas, cùm per triduum effuſæ circumcirca armatæ multitudinis impetum conſtanter pertuliſſet, neque ſubigi poſſet, quæſito per noctem effugio cùm obſtructâ ab omni parte fugiendi viâ diſperſa vitabundáque haud evadere poſſet, poſt edita noviſſimè fortitudinis exempla in manus hoſtium venit. Quanquam eſt qui tradat, ſe ultro imploratâ fide Turcis dedidiſſe, quod à Coſacorum moribus alienum, illorum bellandi ratio docet, nunquam ſeſe fideï barbarorum credentium, quive ut exquiſitam evadant lanienam, deſperatione ſtimulati, mortem per vulnera cædéſque obſtinati quærere ſolent. Adducti itaque qui ſupererant captivi ad Oſmanum eorum videndi perquam avidum, mox pudorem incuſſère

Tandem in manus hoſtium veniunt.

Ad Oſmanum adducuntur in ejúſque præſentiâ mactantur, & ipſe ſuâ manu nonnullos perimit.

conſpectæ laceræ veſtes, leviáque ſagula quibus cooperti ante eam conſtiterant Majeſtatem, quam ſæpius perterrefecerant. Secuta deinde indignatio: videlicet à tam vili genere hominum Othomanæ potentiæ inferri opprobrium, tum irâ excandeſcens ſuíque oblitus Tyrannus, direptum à latere acinacem pluribus immergit, ſuâque manu Cæſareâ non repugnantes confodit: cæteros ad arborem alligatos partim ſclopis, partim ſagittis transfigi imperat, atque exſpirantium palpitantiúmque crudeli fruitur ſpectaculo.

Contra illorum Legiones univerſum Exercitum movet.

Tam exiguæ manûs vix triduo expugnatæ difficili victoriâ irritatus Oſmanus, ire ipſe cum univerſo exercitu adverſus Coſacorum legiones ad Chodkievicium tendentes ſtatuit, validum Polonis detracturus auxilium, ſi in itinere anteverteret ſegregarétque: eáſque ſibi primas deſtinabat victimas ſecuturæ immolandas victoriæ, quam & à ſua ferocia, & à totius Imperii collectarum virium robore præconceperat. Verùm Coſaci compoſiti munitíque per confertos

ſeſe expedivêre hoſtes, & octiduo impendentibus Turcis, inter continuos conflictûs ſtragem cladémque hoſti inferentes, in liberum campum & ad Polona evaſêre caſtra, ad quorum dextram eâ parte, quâ Tyras præterfluebat, ſtationes cepêre.

Sed illi evadunt ad Polona Caſtra, & deſignatam capiunt ſtationem. 7 Septembris.

Idem dies & Szembergium & Vevellium ad Chodkievicium tulit: apertæ Vezirii literæ ſcriptæ ſuperbiùs, pacémque videlicet in armis ſitam eſſe ferentes. Vevellius per dies ſeptem in arce Chotinenſi detentus, duriúſque à Chodkievicio acceptus redire juſſus eſt, cum vulgari & modicâ mentione pacis, quam in medio etiam belli ardore optima modò & honeſta eſſet, arrepturum ſe Chodkievicius ſignificavit.

Szembergius & Vevellius veniunt.

Quoniam verò mox dicturus ſum quantis viribus, quóve apparatu Oſmanus Poloniam ingreſſus ſit, nunc ratio & locus poſtulat, ut oppoſitas Polonorum copias, eorúmque numerum lectori ob oculos ponam. Ac deducto quidem exactiſſimè calculo, conſtitit ex rationibus in publico Comitiorum conſeſſu factis recitatíſque, ex

Quantus Polonarum Copiarum numerus fuerit.

ærario publico promtam diſtributámque fuiſſe pecuniam tam in equites quàm in pedites univerſos triginta quatuor mille nongentos octuaginta ſeptem, præter eos qui accepto ære, deſertis ſignis Rempub. quoque deſeruêre: quod dedecus turpíſque labes penès nonnullos Polonorum manſit, & aliqua Germanorum vexilla pari flagitio ſeſe contaminavêre. Coſacorum adfuêre triginta millia, ita ut univerſum exercitum ſexaginta quatuor millia inſuper nongenti octuaginta ſeptem milites ſtipendiarii conficerent. Nec contemnendum additamentum ſubmiſêre Principes in Regno viri, ſcriptis privatâ impenſâ copiis: namque præter Chodkievicium ac Lubomirſcium ſupremos armorum duces, qui numeroſas proprio ære auctoratas adduxêre turmas; pari erga patriam affectu certavêre Sieniavii fratres, Jacobus Sobieſcius, Michaël Comes à Tarnow, Joannes Rozrazevius, Georgius Dux Czartorienſis: ii omnes profuſis in militem hæreditariis opibus, inſuper præſentes animi invictum robur

Et Coſacorum.

Principes viri privatâ impenſâ ſcribunt copias adducúntque.

Procopius & Nicolaüs.

caſtris

caſtris intulêre. Nonnullorum verò alacritas per fidos expertóſque Centuriones ſuis cum turmis ſubmiſſos, periclitanti patriæ adfuit. Recepti equites peditéſque inſimul ſexcenti, numerus militum à Januſſio Duce Oſtrogienſi Caſtellano Cracovienſi, ad omne periculum expeditionémque contra Turcas ac Tartaros, ex ampliſſimis bonis adſcriptus, attributúſque Reipublicæ Thomæ Zamoſcii Palatini Kiovienſis aliquot haſtatorum vexilla Andreas Swiezinſcius & Albertus Srzedziniſcius egregii veteraníque Centuriones duxêre. Addidit quoque Raphaël Leſczynius Palatinus Belzenſis haſtatorum cohortem. Miſſæ à Joanne Sapieha Magni Ducatûs Lithvaniæ Marſchalco ſelectorum peditum centuriæ, & à Christophoro itidem Sapieha M. D. Lithvaniæ Pocillatore equitum haſtatorum una. Ad extremum omnes nominatim proſequi longum eſſet, certè ſi iis ſuprà memoratos in Vladiſlaï comitatu addas, à Proceribus aliquot millibus militum auctum fuiſſe exercitum pro-

Alii per Centuriones mittunt non contemnendam manum.

cul dubio patebit. Quanquam centum millibus bellatorum è primo Comitiorum inſtituto res geri debuerat, qui poſtmodùm ad ſeptuaginta circiter redacti, iniquo quodam Poloniæ fato, patriæ nihilominùs ſalutem egregiè ſunt tutati.

H I-

HISTORIÆ VLADISLAI POLONIÆ ac SUECIÆ PRINCIPIS,

LIBER DECIMUS.

Oſmanus Turcarum Imperator venit. 2 Septembris.

COſaci per Turcarum phalanges, inter continuos inſultûs præliáque, etſi ſummo cum diſcrimine, non inglorii tamen ad caſtra Chodkievicii emergentes, jamjam appropinquantis imminentíſque hoſtis certiores fecère duces. Nec tardavit Othomanus: namque poſtero die quarto nonas Septembris in conſpectum ſe dedit, ac velut novus Xerxes undique gentium arceſſitis ſubmiſſiſque copiis vicinos opplevit campos. Ingentis multitudinis indicium fuit vis

vis magna pulveris, quæ ex aridâ humo incedentium hominum jumentorúmque excuſſa, ínque nubem coacta, latè ſuffuderat Cœlum. Namque præter equorum infinitum propè numerum, immenſi camelorum, bubalorum, mulorum acti greges, bellicum ferentes ſubvehentéſque apparatum, tum & cibaria, quibus fami ſubvenirent. Decies mille camelos, duplo plures bubalos fuiſſe ſunt qui tradidêre. Viſi quoque elephanti quatuor, cultum & opulentiam Cæſaris excipientes portantéſque.

Quanto cum apparatu.

Ingens terrarum ſpatium Exercitus ejus occupat.

Reſidente paulatim nebulâ mox apparuit ipſa exercitûs Turcici moles: quippe fixis caſtris ad acceptum ſignum incredibili celeritate tentoria explicata extenſáque, trium eminentium montium juga circúmque plana ac devexa occupaverant, & quia ſplendida candidáque, ſubitaneæ è Cœlo nivis demiſſæ terráſque operientis ſpeciem præbuêre.

Qui è trecentis millibus conſtitit.

Quanto verò bellatorum numero conſtiterint Oſmani copiæ, plerique variant: certè non minore trecentis millibus fuiſſe

ex

ex captivis & transfugis demum & aliunde innotuit. Tartarorum centum millia Dziambet Gereius Regulus adduxerat, unóque milliari à Turcis inter adjacentes ſilvas ſtagnúmque propior Polonorum caſtris conſederat.

Tartarorum Regulus centum millia bellatorum adducit.

Pars potiſſima Turcarum exercitûs eáque validiſſima Europææ copiæ erant: miles in iis & habitu corporis, & tolerantiâ laborum, & armorum tractandorum promtitudine excellens, complures Hungaricis exercitati bellis viſebantur, quíque ſæpius cum Chriſtianis conflixerant: & ut veteranum robur, ita invictum præ ſe ferebant animum. Ex Aſia turba confluxerat feliciùs Mercurium quàm Martem tractare ſolita, cæteri verò ab Euphrate uſque Tigríque arceſſiti, alium ſeſe veniſſe in Orbem mirati ſunt, inſuetúmque haurientes aërem, numerum tantùm explebant, prorſúſque erant invalidi. Janizerorum legiones ſine quibus Turcæ victores nunquam, præter ſolitum pauciores numerabantur, extenuatæ videlicet à magiſtratuum avaritiâ, pecuniam lo-

Europæus miles universi Exercitûs robur.

Aſiatici molles & imbelles.

co militum legentium extorquentiúmque.

Caſtra quater mille paſſibus Turca locant à Polonorum Exercitu.

Caſtra quater mille paſſibus à Polonorum exercitu locavêre, nullo vallo, nulliſque receptaculis munita: fixa tantummodò ex ordine tentoria fuêre, prout cuique ſors locum dederat, excubiis frequentibus numeroſiſque, alibi verò tormentis, ubi facilis aditus patebat, denſo ordine diſpoſitis cingebantur. Caſtrorum ſplendorem auxêre candida maximóq; numero per tot terrarum ſpatia explicata tentoria, quorum apices aut deauratis fulſêre globis, aut inſertis varii coloris vexillis emicuêre: ea verò Provinciarum Præfectis (quos Baſſas vocant) etiam ad luxum. Eminebat in edito colle Oſmani tabernaculum opulentiæ barbaræ ac Othomanæ magnificentiæ ſpectaculum: quippe non bellicis tantùm uſibus adaptatum erat, ſed ad ſplendorem amœnitatémque. Intrantibus offerebant ſeſe lata laxáque atria, hinc deambulationes ac in longum extenſæ porticûs, inde retractiora cubicula, parietes, & quidquid ſupra erat opere elaboratum Phrygio, auróque intertextum

Splendorem eorum augent tentoria magnifica.

Oſmani ipſius Palatium potius non militare domicilium.

textum viſebatur. Suſtentacula funéſque tentoriorum ſericei, apices auro radiantes; denique in eam temporarium ac militare Cæſaris domicilium excreverat majeſtatem, ut elegantiâ, magnitudine, amœnitate, florentiſſima Regum ac Principum exæquaret palatia. Haud procul tentorio erecta fuerat ſpecula, unde Oſmanus poſitum caſtrorum, Polonorum velitationes, pugnam commodè ſpectaret.

Chodkievicius nihil movetur tantis hoſtium copiis.

Cum tanta itaque virium ſuarum mole veniens Oſmanus ingenti Poloniam famâ, terrore verò caſtra complevit: quam profectò famam adeò in ſpeciem contemſit Chodkievicius bellicorum diſcriminum mirus diſſimulator, & qui nihil timere ſciret, ut ſubitò copias in campum eduxerit aciémque diſpoſuerit. Dextrum cornu Lubomirſcio permiſit, & unde à Tartaris latitantibus prope ſilvas metus erat, ibi objectæ velitum turmæ ſtetêre, ne inde ex inſidiis prorumperent hoſtes, aut extremo agmini carpendo aut turbandæ acieï infeſti eſſent, ipſe verò Lubomirſcius in frontem

Exercitum educit & inſtruit, quo ordine.

Digitized by Google

proprias cohortes & fortiſſimum quemque ſubducit, communitis lateribus juſtâ haſtatorum manu, cui præerant Joannes Rozrazevius, Zlotnicius, Janovius, Ratovius, non incelebres Præfecti. In ſubſidium ſtabant additæ legiones ductoribus Staniſlao Zoravinſcio Caſtellano Belzenſi, Matthæo Leſniovio Succamerario Belzenſi, Stephano Potocio Præfecto Camenecenſi, Ferenſbachio, Boratinio: iis acceſſêre inſuper Herburti Scalenſis Præfecti, Raphaëlis Leſczynii, Staniſlaï Pruſinovii cohortes haſtatæ. Siniſtrum cornu Chodkievicius curabat, propriis turmis in fronte locatis, pòſt auxiliares ſequi juſſit legiones Ophalinſcii, Zienovicii, & Alexandri Sapiehæ. Medium inter utrumque latus occupabant tormenta & Germani pedites, Tribunis pariter ante agmina incedentibus, Denhoffiis duobus, & Lermunto. Claudebat aciem triariorum adinſtar valida Nicolaï ac Procopii Sieniaviorum phalanx, lectiſſimo conſtans equitatu, acceptis in medium Thomæ Zamoſcii cohortibus, earúmque

Zui-

Digitized by Google

Zuiczinſcio ac Srzedzinio rectoribus. Hanc certò intervallo ſecutum auxiliare Nicolaï Koſakovii Præfecti Viſnenſis agmen. Ad hæc inter colles ſinuoſóſque viarum anfractûs occultati ſclopetarii diſpoſitíque hoſtium latera inopinatò petituri. Productum ad Tyram ſpatium planitiémque Coſacorum exercitus tenuit. Satìs itaque omnibus, quæ in rem videbantur compoſitis, milites pro concione allocutus eſt Chodkievicius: Ne tanta illis hominum multitudo formidini eſſet, neu vana gentium nomina extimeſcerent, turbam tantùm & onus caſtrorum conſpici, non verò milites: tumentíſque Tyranni faſtum numero imbelli non viribus cinctum facilè deſpicerent. Revocarent ſibi in memoriam quanta bella, quàm cum efferis gentibus majores geſſiſſent, ubi locorum victoriarum tropæa fixiſſent, quàm pauci cum multis conflixiſſent, & nuper quàm parvula manus Duce Zolkievio Turcarum ac Tartarorum agmina perrupiſſet, neceſſitatibus & armis invicta, ſi diſcordia abfuiſſet: vin-

Militem alloquitur & animat.

dicarent nomen gentémque Polonam ab ultimo dedecore, id expoſcere cæſum nuper cum copiis Ducem, cujus cruore perfuſam calcarent tellurem, irent alacres & ſpiritu pleni, pugnaturam cum iis cauſæ æquitatem, quæ pro Chriſtianis contra barbaros & infideles militaret; non laturos hoſtes triumphale ſignum Crucis, ad cujus aſpectum & animo & viribus caſuros certè confiderent, adfuturos pro bello auxiliares Cœlites Divóſque Poloniæ tutelares, qui ſupplici prece à majoribus evocati inter acies ſignáque Polona & Lithvana ſæpius veluti commilitones comparuiſſent. Secuturum ſe veteranum ducem, quem hucuſque & ætate & provectum, & è tot bellorum diſcriminibus fortunatiſſimè ereptum, fata ſervaſſent: daturum nunc quoque exemplum forti egregióque militi, cum quo ut vincere, ita & mori conſtitutum eſſet. Poſthac verſo in cœlum vultu, propitium Numen ſupremúmque Exercituum Dominum conceptis verbis veneratus eſt.

Summâ militum alacritate oratio accepta eſt,

eſt, injectúſque pugnandi ardor, quem accendebat Divinæ opis fiducia humili implorata voto. At Oſmanus viſâ contemtâque hoſtium paucitate, necdum integre locatis caſtris, nullâque ex itinere militi conceſſâ quiete, validam copiarum partem ruere, Polonóſque aggredi imperat: cibi quoque tamdiu patientiam profeſſus, donec quod animo præconceperat, oppoſitam ſibi aciem ad inferos cœnaturam detruderet. Primus in Coſacos inſultus fuit tanquam à recenti adventu parùm munitos clauſóſque, & ideo aggreſſioni faciles: propellebant quoque in vindictam ira pudórque: quippe eluſo Turcarum impetu, per medias phalanges victores iis in campis conſtiterant. Ergo illic omnis ab hoſte vis converſa robúrque exercitûs, admota quoque tormenta acriorem redditura oppugnationem. Sed machinarum quamvis extremè reboantium exiguus comparuit effectus, cæterùm invadentium impetum fortiſſimè Coſaci ſuſtinuêre, imò eruptione factâ auſi ſe planiori credere campo, non deſtitêre in confertos ruere,

Oſmanus paucitatem Polonorum contemnit.

Coſacos aggredi imperat

Reſiſtunt ſtrenuè.

Digitized by Google

ruere, vulnera ſpargere, occidere, donec invaleſcente numero Turcarum, ipſi quoque laſſi fatigatíque ſubſidium à peditibus Germanis Hungaríſque ab hoſte inobſervatis: quippe in foſſas hiatûſque terræ immiſſis, accepiſſent. Poſt hæc Chodkievicius Ruſinovium ſuis cum Liſovianorum turmis pugnam capeſſere jubet, ſequitur mox ipſemet ſelecto haſtatorum equitum globo cinctus, oritur atrox prælium, Turcis primùm ſtrenuè rem gerentibus, verùm ex arbuſtis foſſíſque ſclopetarii emiſſâ glandium procellâ Janizeros ferientes ſternentéſque, ſcidêre perruperéque hoſtium agmen, atque ita perculſum, equites lanceis ſummâ vi adactis disjecêre impuleréque, pugnam novo ardore inceptam ulteriùs proſecuturi, niſi eam nox terris incumbens diremiſſet.

Chodkievicius Ruſinovium cum Liſovianis ſubmittit, & ipſe mox ſequitur.

Sternuntur hoſtes, nox deinde prælium dirimit.

Quadraginta circiter gregarii milites in illo prælio deſiderati, ſeptem equi ex Chodkievicii turmâ tormentorum ictibus proſtrati, quo lethi genere ſublatus quoque Zaviſſa Kiſcianæ cohortis commilito, natalibus clarus ætatíſque floridæ juvenis. At Cen-

Zaviſſa, Ruſinovius, Jendrzeiovius, Kluſcius Kiebekus, Rakovius, cadunt.

Centurionum gravior jactura fuit, Ruſinovius velitum (Liſovianorum vulgò dictorum) ductor, à majoris tubi glande vulnus accepit, vir, qui arma Polona per Germaniam Ferdinandi Secundi Imperatoris auſpiciis feliciter circumtulerat: ejuſdem itidem legionis non ignobilis Centurio Jedrzeiovius pariter ſaucius haud diu ſupervixit; cecidit Kluſcius, periêre Klebecus & Ryskovius, ille velitum, hic gravis armaturæ militum Centurio, ambo Moſchoviticis bellis clari celebréſque; periit ad extremum Rakovius peditum, quos Johannes Sapieha M. D. Lithvaniæ Marſchalcus proprio ære conductos miſerat, anteſignanus.

Sed qualiſcunque fuit illa etſi paucorum virorum tamen fortium luctuoſa cædes, ingenti Turcarum ſtrage ſparſiſque cadaveribus per campos abunde compenſata videbatur, inter quæ repertum Uſaimi Baſſæ magno cum gemitu hoſtium elatum eſt: namque inter Turcarum Proceres bellicâ fortitudine eminentior, & Præfecturam Siliſtriæ à morte Skinder Baſſæ obtinuerat, *Turcarum ingens ſtrages & mors Uſaimi Baſſæ.*

& nunc ſumma certaminis illi in manum data fuiſſe ferebatur. Captus quoque non ignobilis Turcarum Aſiæ Minoris Præfecti cognatus, ſed multis vulneribus confoſſus, vocem primò deinde vitam cum ſanguine effudit. Prædæ fuêre equi generoſi ſplendidè inſtrati, tum & occiſorum phaleræ ephippiáque, deinde elegantes veſtes, capitum integumenta, arma, cæteráque militaris ſupellex, & pecuniâ auróque nonnulli manûs impleverant; denique ex tam forti aggreſſione Turcæ nihil niſi cladem ignominiámque egregio inſuper orbati duce ad Oſmanum retulerunt.

Præda reportata.

Tartari nihil tentant in dextro Cornu ob ſimultates cum Turcis.

In dextro caſtrorum cornu præter paucas cum Tartaris velitationes nihil tentatum fuit, haud committentibus barbaris rei ſummam certamini, ſive deſperato ſucceſſu certóque ſui à Lubomirſcio damno, ſive contumaci erga Oſmanum animo, cui Dziambegereius Tartarorum Regulus invitus parebat. Simultatis cauſam fecit Cantimiri apud Turcas nomen vaſtationibus populationibúſque Poloniæ partum celebre

bre clarúmque: inde ſumma ejus veneratio, præmiúmque militarium operum Præfectura Beſſarabiæ fuit. Dziambergereius collatum honorem homini non è Principe familia domóque, contra maiorum inſtituta indignabatur, ſe verò præ ſubdito ſuo contemni ægerrimè ferebat. Senior itaque ad mandata Oſmani capeſſenda ſeorſim ſtationem ceperat, nullóque cum Turcis inito conſilio, Nuradinum Fratrem & bellicoſiſſimum quemque ad vaſtandas Ruſſiæ terras dimiſerat.

Earum cauſa Cantimirus.

Exploratis hoſtium viribus, proſperóque belli præludio erectus Chodkievicius, eâdem ipſâ veſperâ quæ à prælio reducem in caſtra tulerat, advocato bellico Senatu, quid jam optimum facto eſſet ſententias exquirit: & illius unicum ſemper votum erat quàm primùm certamen hoſti indicere, apertóque morte præciſâ omni morâ & cunctatione congredi, ídque tunc & aliàs perſæpe urgebat. Dabat fiduciam Imperatori experta continuáque in bellis gerendis felicitas: quippe multoties collatis

Chodkievicius in bellico ſenatu ſuam proponit ſententiam de pugna quantociùs committenda.

cum hoſte ſignis nunquam victus, ſemper victor ex acie exceſſit, quémque nec numerare nec famâ formidabilem expaveſcere didicerat, ſæpiúſque obſtantes catervas fulminis adinſtar pervaderet disjicerétque: hinc quoque gloriæ nimiùm memor, gerere non ducere bellum volebat: adferebat ad hæc, quod annonæ neceſſitatibúſque exercitui in moram & cunctationem haud proviſum eſſet, deinde periculum imminere, ne tranſlatis propè caſtris foſſis munitionibúſque contraherent coarctaréntque campum hoſtes, privaréntque commoditate explicandæ aciei, militíſque ardorem reſtinguerent: famæ denique intereſſe hoſtem aliquâ aggreſſione exercitûs admonere, aliàs latitantem intra munimenta Polonum contemtui futurum.

Delegati non probant conſilium, & quibus ex rationibus.

Animoſi ducis conſilium probavêre ii, qui ejus fortunæ omnia tribuebant, at Delegati à Rege Reque publicâ adjuncti, penès quos pacis bellique arbitrium erat, tum veterani quique Præfecti ac Tribuni laudabant quidem animi infractum invictúmque robur,

robur, temperandum tamen pugnandi ardorem cenſebant. Quid enim tantopere prodeſſet ad belli aleam hoſtem provocare, qui à cunctatione imminens exſpectaret exitium: ingruere mox hiemem Aſiaticis populis militíque amœniori Cœlo aſſueto inimicam, cum nimbis, procellis, frigoribúſque luctaturo, atque certiùs per ſe nullo noſtrorum periculo caſuro ruituróque. Sed deſcendant licèt Turcæ ex voto ad pugnam, aut virtute invadentium extrahantur, numquid illico victoria ſperanda erit? Fortunæ certè ſi uſpiam, profectò in bellis fidendum eſſe minimè, nunc verò cautiùs illi committendam ſalutem Regni totius, quòd vim omnem robúrque in caſtris haberet, cujus vel minima jactura tot gentium ac populorum ſecum traheret ruinam. Et in exercitu permultos videri notaríque defectûs, prout nuper in acie comperiſſet indoluiſſétque ſimul Imperator, qui hoſtibus numero validis, ſubſidiorum opportunitate tutis, vix commodè opponi poſſet. Abeſſe cum præcipuis equitum peditúmque ſignis Vla-

Digitized by Google

diſlaüm Principem, exſpectandáſque ejus copias, cum quibus & ſuam felicitatem noménque Turcis fatale, & Patris auſpicia brevi eſſet allaturus. Poſtremò quod ad neceſſitatem exercitûs attineret, provideri poſſe ſecurum à Cameneco in caſtra commeatum, id modò ſit cordi iis, qui reï cibariæ invehendæ curam ſuſceperunt. Quapropter concedendum nunc aliquid tempori egregiè pro militibus pugnaturo, atque hoſce ſpiritûs magnos potiùs quàm utiles in præſentia contrahendos. Recitatæ ad hæc literæ Regiæ, quibus perſcriptum erat, ut non omittendam eſſe occaſionem reï gerendæ, ſi certa ſe daret, ita cunctatione potiùs detinendum atterendúmque hoſtem, ſéque cum novis adventantem copiis exſpectandum. Chodkievicius etſi pugnæ percupidus, contraria ſuadentibus refragari noluit: pungebat nihilominùs veterem expertúmque ducem ſua coarctata auctoritas, bellíque gerendi poteſtas ad alienum attemperata arbitrium, hinc æger animus impatiénſque, corporis quoque acceleraverat ægri-

ægritudinem ſibi propediè fatalem.

Interea Vladiſlaüs de Oſmani adventu certus, relictis ad oppidum Braham impedimentis, potiorique exercitûs numero curæ ac imperio Joannis Veiheri Palatini Culmenſis commiſſo, tractis ſecum aliquot equitum ſelectiorum turmis in caſtra venit. *Vladiſlaüs ad caſtra venit.* Incredibili profectò gaudio univerſum exercitum affecit deſideratiſſimus votiſque arceſſitus Princeps, ſed geſtientium animos novus ſubitúſque depreſſit mœror, ob repentinum ejuſdem morbum, qui ex diurnis nocturníſque laboribus conceptus, tum à nimio æſtu, dum armatus die Cœlo ardente flagrantiſſimo Camenecio ad caſtra properat, provocatus erat: deinde à Valachico aëre gravi exitioſóque irritatus, atque in immodicam excreſcens febrim, quæ ipſum cum fine belli dimiſit ſibíque reddidit. *In morbum incidit.* Nec minùs invaleſcebat ab animi impatientiâ: namque ſe tunc lecto affigi querebatur, quo tempore vires corpúſque integrum rei gerendæ impendere cupiebat. Et tamen durante illâ expeditione etſi æger decumberet,

Ægri Principis præſentia permultum Exercitui profuit.

beret, ejus tamen præſentiam cor univerſi exercitûs jure dixiſſes, à quo vivaces miles acciperet ſpiritûs. Arceſſebat ille quantum per morbum licuit Tribunos, Centuriones, animabátque, promtiſſimum militum quemque ad ſe vocatum blandè compellabat, ſententias cùm febris aliquantùm remitteret bellici ſenatûs exquirebat audiebátque: & quantum ægri quamvis jacentíſque interpoſita ſæpius profuiſſet auctoritas, ſuo ordine nobis dicendum erit. Relictæ ad Braham copiæ ſexto pòſt die in caſtra fabricatis navigiis tranſvectæ ſunt, pontem ſiquidem intumeſcens imbrium vi Tyras reſolverat, ad quem reſtaurandum & impetus fluvii, & Bernaſcii latronis Valachi conatus per ſecundam aquam robora moléſque arborum dejicientis rumpentíſque ſi quid operis cœptum fuiſſet, permagno erat impedimento.

Copiæ Vladiſlai ad caſtra veniunt.

Turcæ educunt Exercitum certamen indicentes.

Turcæ eodem quo Vladiſlaüs venerat die pridiani dedecoris ultores comparuêre, & partem copiarum in adverſam fluvii ripam circumductam Coſacorum ſtationi veluti

luti tergo infeſtam imminentémque oppoſuêre: univerſum verò exercitum in ſuas diſtributum phalanges, inſtructúmque ad tentandam belli aleam eduxêre, tubarum clangore tympanorúmque ſono indicentes certamen: ſed cùm nullatenus à commiſſis ſibi locis ſtationibúſque moverentur Poloni, non ultrà quàm velitari ſubinde prælio tentato à Turcis in caſtra reditum eſt. Ii verò qui in alterâ parte Coſacis ferociores inſtabant, à Vladiſlaï turmis ripam inſidentibus coërciti, audaciam non abſque ſuorum ſtrage depoſuêre, fractóque impetu animíſque depreſſi pedem retulêre. *Non moventur Poloni.*

Et quandoquidem Poloni ad pugnam elici non poterant, Oſmanus veluti metuentes ſuæque nimiùm fidentes munitioni aggredi magnâ vi imperat: admota igitur tormenta, iíſque à prima luce ad medium dieï in irritum reboantibus plus fragoris quàm terroris erat. Petrus Opalinius Caſtellanus Poſnanienſis cum ſuis equitum quas regebat turmis diurnas agebat excubias, verſa itaque illuc derepente Turcarum *Oſmanus Polonos quaſi pavidos aggredi imperat.*

Eeeee agmi-

agmina, cùm aliquantùm velitari prælio diſtinuiſſet, è mandato Chodkievicii intra vallum ſe recepit, unico nobili commilitone ex Grzymultovii cohorte deſiderato. Turcæ liberiorem nacti campum, rectà caſtrorum portam Lubomirſcii vulgò dictam petunt, ad cujus ingreſſum pedites levi munimento carraginum ſepti ſtationem habebant, à tormentis in propinquo vallo diſpoſitis ſecuram, & quorum ſubſidio veluti umbrâ tegerentur. Quantò itaque major ſpes hoſtibus quaſi ab expoſitis peditibus, & aditus ad ulteriora oſtendebatur, tantò acrior oppugnatio fuit. Ruebant Turcæ obſtinatis animis, ductoribus eorum agmen propius vallum foſſámque agentibus admoventibúſque, & ubi aggredientium labeſcerent vires, nova feſſis ſubmittentibus auxilia, ſi non manu, at numero ipſo exundantis multitudinis laſſos defenſores oppreſſura. Sed in caſſum ea oppugnatio fuit, malè namque habebant barbaros tormenta è vallo propugnaculíſque ab utroque portæ latere prominentibus crebrò tutóque fulminantia,

Ruunt ad Lubomirſcii portam.

Arcentur à tormentorum ictibus.

nantia,

nantia, à quorum pernicie cùm ſe tueri neutiquam poſſent, quod nulla pars campi extra ictum foret, jámque & à ſclopetariis nuſquam irritis emiſſionibus peterentur, retroceſſêre, magnâ cum clade rejecti expulſíque.

Par impetus cæteras legiones Turcarum inter locorum declivia ſilváſque hucuſque latitantes, in alteram caſtrorum ferebat partem, aggreſſioni opportuniorem, quia leviter munitam, erátque periculum à delubro ritûs Græci, quod muro exſtructum inter rudera Chotinenſis oppidi integrum exſtabat, ne ab hoſte occupatum grave faceſſeret negotium. Et penè felicior ſucceſſus Janizeros ulteriùs promoverat, qui vallo foſſíſque adrepetentes propè, tenebant illud: cùm miles præſenti monitus diſcrimine vallum deſerit, & in medios ſeſe conjicit hoſtes, Janizerorum continuò explodentium agmina perrumpit, pugnámque novo ardore capeſſit, donec accedente à Chodkievicio ſubſidio, accurrentibus Vladiſlaï trecentis peditibus Hungaris unà cùm Ko- *Feliciùs rem gerunt Janiſſeri.*

chanovio intrepido notíque animi Centurione, cum & Germanis ſclopetariis è legione Joannis Weieri Palatini Culmenſis ſubmiſſis, poſt acerrimum conflictum hoſtes quà cæſi, quà fugati locum cui timebatur deſeruêre.

Et hi caſi fugatique.

Nec ſegniùs Coſaci Turcis ſeſe invadentibus oppoſuêre. Exaſperatam quippe hoſtium rabiem tormentorum ſecutæ ſunt continuæ emiſſiones. Janizerorum ſclopi continuò ſcintillabant, tandem cùm nihil proficeret conatus, creſcebat interea eò uſque Coſacorum audacia, ut multis ante caſtra in locis cavatis ſcrobibus in eas ſe demittentes, hoſtium latera certâ pilarum exploſione ferirent, tandem & in apertum exilientes cominus pugnam conſererent, vulnera cædéſque inferrent. Turcæ ad extremùm per ſuorum cadavera ſummâ cum trepidatione fugâ ſibi conſuluêre, cujus dedecus auxerant lixæ, calones, qui velitationibus immixti, dum cæteri milites ſigno receptui dato caſtra repetunt, illi fugacium virorum catervas diſſipatas pellere, pecorúm-

Coſaci ſtrenuè rem gerunt.

Digitized by Google

rúmque adinſtar præ ſe agere longiúſque inſequi non deſtiterunt.

Rediêre iterum majoribus ſubnixi viribus hoſtes, & ignominiæ abolendæ cupidi renovatâ aggreſſione omnem vim conatúmque in Coſacos effundunt, apparuítque quid ultionis ſpes, quid deſperatio demum poſſet: pugnatum acriter, illis obſtinatè invadentibus, his pertinaciter propulſantibus, & quia ingens Turcarum vis continuò ſibi ſuccedentium invaleſcens, defenſoribus graviter incubuit, opportunè à Chodkievicio miſſis ſubſidiis erecti, quæ partim ex Hungaris peditibus Georgii Ducis Zaſlavienſis, Jelſcii, & Sapiehæ Marſchalci Lithvaniæ, partim ex Germanis Veiheri & Lermunti erant, multâ cæde editâ à recenti peditatu accurrente repulſam accepêre. Ad divertendum verò fatigandúmque impetum hoſtilem permultum contulerat Liſoviana Ruſinovii legio cum equitum Germanorum turmis: eæ namque fortiter in hoſtem invectæ repreſſêre invadentium audaciam, conjectis in turpem fugam agmi-

Turcæ iterum majoribus cum viribus redeunt.

Cum ſtrage pelluntur & præcipuè à Ruſſinovii legione & equitibus Germanis.

Digitized by Google

nibus, captíſque grandibus tormentis, quæ ferreïs catenis ad quercus revincta tenebantur, at cum ob magnitudinem loco moveri haud poſſent, religata à milite in vicinum detruſa ſunt præcipitium. Atque hic victoriæ curſus abripuit paulò longiùs & Coſacos, & eos qui tulerant ſuppetias, tum & cæteram è caſtris accurrentem non tam militum quàm ſervitiorum turbam: jámque ſuperato campo defenſore vacuo, ſub ipſas ſtationes hoſtium Tyræ adjacentis procurrentes, tentoria auferebant, greges armentorum abigebant, terrorem quà cædibus promiſcuis, quà ingenti excitato clamore tumultúque per Turcarum caſtra circumferebant. Sed derepente prædæ nimia cupido invaſoribus propè exitio fuit, quam dum avidiùs inſectantur hoſtium ſecuri, ii recollectis viribus rurſum ſeſe in eos effundunt, pellunt, trucidant, ad extremùm retroacti majori cum gloria quàm gaudio ad ſtationes redière, acceptâ in receptu non tam à temerario impetu, quàm à præpoſterâ prædæ aviditate aliquâ clade, ſecuturâ ma-

Inſequuntur fugientes Coſaci, caſtra hoſtium invadunt.

Sed prædæ nimiùm intenti cladem aliquam accipiunt.

majori ni nox inhibuiſſet: Jam verò ex adverſâ fluminis ripâ tormentis in Coſacorum ſtationem directis res agebatur: detonuêre illa continuò per aliquot horas tanto cum boatu, qualem Chodkievicius ac plerique veterani nuſquam ſe audiviſſe faterentur, & qui nonnullos militum auditu privaret: cæterùm pilarum ille ingens numerus emiſſus innoxius fuit, uni tantùm fatalis Baſilio legionis Coſacorum Præfecto. Interea advenerat nuntius ad Chodkievicum referens caſtra Oſmani ab irrumpentibus Coſacis penè occupata eſſe, hoſtémque deleri poſſe, ſi auxiliaribus copiis ultrà contenderetur, ídque, ut ferebatur, ſignificandum Petrus Konaszevicius ſolicitè curavit. *Ad Chodkievicium de caſtris Turcarum occupatis rumor venit.* Sed cautus per omnia Dux ſubſidia denegavit, quorum opportunitatem inclinatus in veſperam dies abſtuliſſet, non diſſimulavit tamen lætitiam, quam ex ea irruptione ceperat, utpote ad Oſmani arrogantiam faſtúmque contundendum opportuna. *Denegat ille ſubſidia petentibus, cur? Deo tantùm ſupplex eventum commendat.* Et prout tunc erat coronâ militum cinctus, Divinam adoravit providentiam, petiítque

que ſupplex ejuſmodi ad ſe crebriùs perferri nuntios maximi erga patriam ſuam teſtes beneficii, pergerétque ſui nominis propagare gloriam, opprobrium verò ingerere juratis Chriſtianorum hoſtibus. Tum illa recurrebat quæ tenaciùs inhæſerat Imperatori animo pugnæ offerendæ committendíque prælii cupiditas, ſed cunctatione aliter ſuadentium repreſſa, aliò Imperatoriam mentem avertit: videlicet partim ad corrigendas reſtaurandáſque, partim ad novas excitandas caſtrorum munitiones. Atque ita mox uno Græci ritûs ligneo delubro inſidiis hoſtium opportunè dejecto funditúſque everſo, alterum muro eductum circa quod nuper ſtrenuè pugnatum erat, Kochanovius ſuis cum peditibus inſedit, vallo recenter ducto foſſiſque: colli itidem portæ Chodkievicianæ imminenti propugnaculum impoſuit, advectíſque illuc tormentis, & utriuſque Denhoffii peditatu collocato egregiè munivit.

Caſtrorum munitiones corrigi reſtaurarique imperant.

Magni Erneſti & Gerardi.

Atrox deinde ſceleratúmque facinus in caſtris admiſſum eſt: ducenti circiter Valachi

chi ad radicem arcis Chotinenſis cum uxoribus ac liberis inter rupes veluti nidulis affixi degebant, muniti fide publicâ, quam obſequio conſtanti & juratâ clientelâ promeruerant. Apud illos frequens erat infimæ plebis hominum concurſus, aleatorum, lixarum, ſervitiorúmque, partim pecuniam, partim pignora deponentium, quæ ubi per luſum libidinémque defeciſſent, tempus condicunt quo Valachos invadant, ſparſo rumore quaſi cum Turcis tacitè colluderent, vindictámque perfidiæ duces juſſiſſent. Atque igitur in omnes iram effundunt, nullo diſcrimine ætatis aut ſexûs, alios trucidant, alios ex alto in flumen præcipitant: deformis ubique facies; hinc cruor, rapinæ, alibi cum liberis fluitantes matres in gurgites propellebantur: nihil preces, nihil ejulatûs valebant, omnémque miſerationem ſævitia conſumſerat. Inſolens facinus ſanguiſq; innocentum effuſus in mœrorem traxerat caſtra, & quamvis flagitio plures contaminati eſſent, aliquot tantùm in recenti crimine capti ſuſpendióque necati

Inſolentia in Polonorum caſtris lixarum ſervitiorúmque.

Valachos fide publicâ ſecuros cadunt.

 cati

Comperti ſceleris ſuſpendio necati.

cati ſunt, ne in cæteros animadverteretur valetudo Chodkievicii intercesſit; celabatúrque ſcelus: quippe periculum erat ne accenſa bilis morbum, quo tenebatur, intenderet exaſperarétque.

Turcæ ad incendenda Polonorum caſtra ruſticos pelliciunt.

Interea Turcæ captato potiore ſitu caſtrorum partem in planitiem Tyræ adjacentem deducunt, foſſis vallóque Coſacorum penè contigui: deinde ruſticos Podoliæ qui cum Valachis latrocinia impune exercebant, nacti, donis muneribúſque pelliciunt ad inflammanda Polonorum caſtra, ad quæ illis tanquam nobilium ſubditis facilis ingreſſus eſſet. Et illi ad ignem per contubernia ſpargendum operam ſuam obtulerant, feciſſéntque: verùm unius è complicibus à Coſacis fortuito capti indicio res detecta eſt, qui quidem primò quæſtionibus ſubjectus cùm pleroſque conſcios nominaſſet, tandem ſupplicio affectus ut milites vigilantiæ admonuit, ita inde ad cæteros conjuratos caſtigatæ perfidiæ exemplum dimanavit. Scio hæc à magni nominis Hiſtorico diversè narrata, non illius tamen vitio,

Capitur unus ſceleris conſcius punitúrque.

Strada decad. 2. lib. 2.

tio, ſed eorum qui ei perperam retulêre: non ſiluiſſet oculatus teſtis Sobieſcius & Salutatores Valachos, & accenſos in caſtris ignes, præſertim cùm minutioribus narratiunculis nonnunquam inhæreat.

Et dolo, & aperto Marte, nullâque interpoſitâ quiete oppugnatum ibant Turcæ Polonos, præliáque magis infeſta quàm noxia inferebant, cùm poſt recentem ad Denhoffiorum propugnaculum acceptam ignominiam, ejus rependendæ aliam mox oblatam ſibi arripuêre occaſionem. Ceperant è mandato ducum inter Chodkievicii & Lubomirſcii portam aliquot Centuriæ peditum ſtationem vallo foſſâque muniendam, ii ductâ tantummodò perlevi foſſâ, reliquo operi abſolvendo negligentiùs incumbebant, atque exilis munitionis fiduciâ freti, defixis pro terrore vexillis ſegniùs agere, ſomno humi procumbere, cuſtodias remittere. Zikovium & Sladkovium Centuriones ea cura ſpectabat: atque ii in ſummâ veluti pace ſecuri, inermes, veſtibúſque exuti meridiabantur. Animadverſum id

Turcarum felix ſucceſſus inter Chodkievicii & Lubomirſcii portam.

Cujus negligentia duorum Centurionum cauſa.

Turcis, captatóque quo negligentiam intenderant tempore, medio planè die tantâ pernicitate impetúque intulêre ſe in ſtationem poſitis armis interquieſcentem, ut Zikovio Sladkovióque obtruncatis, peditibus ad internecionem conciſis, ſigníſque duobus ablatis, ne unico quidem è ſuis deſiderato caſtra repetierint: plurium cæſorum capitibus aſportatis, quæ ad pedes Oſmano abjicerent, veluti eo fortitudinis ſpecimine gratiam & beneficentiam Principis provocaturi, nec vulgaris victoriæ exhibituri teſtimonium, quaſi non vilium aut gregariorum hominum, ſed primorum militiæ reſecaſſent cervices.

Sladkovius & Zikovius obtruncati, pedites conciſi, ſigna duo ablata.

At in altera Caſtrorum parte ad demendum Turcis gaudium, contulerat nonnihil clades ad propugnaculum Veiheri Palatini Culmenſis illata, quod dum milite nuſquam in vallo comparente (prout à Veihero præceptum fuerat) alacriùs fidentiúſque ſubeunt, rati deſertum vacuúmque, ſubitâ inopinatâque pilarum excepti procellâ, permultis ſuorum amiſſis reſiliêre cæteri à Lubo-

Ad Veiheri propugnaculum clades Turcis infertur.

Digitized by Google

bomirſcio diſſipati, qui hoſtem verſùs Græca delubra tendentem conſpicatus, in ſubſidium feſtinè advolarat. Tandem hoſtes recenti ad Zikovii foſſam ſucceſſu audaciores facti, confertis & inſtructis agminibus, præteritâque fortunâ exſtimulati, eódem gradum referunt celeríque curſu procurrunt. Lectiſſimus is Turcarum equitatus fuit, tum verò Chodkievicius debilitatum ægritudine corpus animoſo vivacíque ſupplens ſuſtentánſque ſpiritu, oculis, vultu Martem præ ſe ferens, cohortem propriam, quam è veteranis fortiſſimíſque habebat, in hoſtem ducit, mediúmque locum inter Nicolaüm Sieniavium & Zienievicium Caſtellanum Polocenſem capit, in ſubſidium Georgium Rudominam collocat, paucíſque verbis, ceu tonitru, militum adſtantium aures mentéſque perſtringens, adacto calcaribus equo in medios hoſtes ſe injicit. Idem protinus fecêre alii Imperatoris voce exemplóque velut claſſico excitati, impetúque tracti: & illæ quatuor haſtatorum cohortes in numeroſiſſima Tur-

Chodkievicius contra Turcarum equitatum tendit.

Turcis, captatóque quo negligentiam intenderant tempore, medio planè die tantâ pernicitate impetúque intulêre ſe in ſtationem poſitis armis interquieſcentem, ut Zikovio Sladkovióque obtruncatis, peditibus ad internecionem conciſis, ſigníſque duobus ablatis, ne unico quidem è ſuis deſiderato caſtra repetierint: plurium cæſorum capitibus aſportatis, quæ ad pedes Oſmano abjicerent, veluti eo fortitudinis ſpecimine gratiam & beneficentiam Principis provocaturi, nec vulgaris victoriæ exhibituri teſtimonium, quaſi non vilium aut gregariorum hominum, ſed primorum militiæ reſecaſſent cervices.

Sladkovius & Zikovius obtruncati, pedites conciſi, ſigna duo ablata.

At in altera Caſtrorum parte ad demendum Turcis gaudium, contulerat nonnihil clades ad propugnaculum Veiheri Palatini Culmenſis illata, quod dum milite nuſquam in vallo comparente (prout à Veihero præceptum fuerat) alacriùs fidentiúſque ſubeunt, rati deſertum vacuúmque, ſubitâ inopinatâque pilarum excepti procellâ, permultis ſuorum amiſſis reſiliêre cæteri à Lubo-

Ad Veiheri propugnaculum clades Turcis infertur.

bomirſcio diſſipati, qui hoſtem verſùs Græca delubra tendentem conſpicatus, in ſubſidium feſtinè advolarat. Tandem hoſtes recenti ad Zikovii foſſam ſucceſſu audaciores facti, confertis & inſtructis agminibus, præteritâque fortunâ exſtimulati, eódem gradum referunt celeríque curſu procurrunt. Lectiſſimus is Turcarum equitatus fuit, tum verò Chodkievicius debilitatum ægritudine corpus animoſo vivacíque ſupplens ſuſtentánſque ſpiritu, oculis, vultu Martem præ ſe ferens, cohortem propriam, quam è veteranis fortiſſimíſque habebat, in hoſtem ducit, mediúmque locum inter Nicolaüm Sieniavium & Zienievicium Caſtellanum Polocenſem capit, in ſubſidium Georgium Rudominam collocat, paucíſque verbis, ceu tonitru, militum adſtantium aures mentéſque perſtringens, adacto calcaribus equo in medios hoſtes ſe injicit. Idem protinus fecère alii Imperatoris voce exemplóque velut claſſico excitati, impetúque tracti: & illæ quatuor haſtatorum cohortes in numeroſiſſima Tur-

Chodkievicius contra Turcarum equitatum tendit.

Pugnat. carum agmina illatæ, à multitudine hoſtium hauſtæ abſorptæque videbantur, ſummo cum ſpectantium horrore, ipſum belli Ducem ancipiti & propè temerario auſu Se, totiúſque fortunam exercitûs in diſcrimen conjicientis miſerantium. Sed audentes juvit ipſe Deus: namque conſerti cohærentéſque inter armorum telorúmque ſtrepitus ubi perrupêre hoſtes, poſt atrocem pugnam, inchoatâ jam victoriâ ferociùs incur- *Vincit.* ſantes, ſternentes obvios disjicientéſque, denique haud ſuſtinentes impreſſionem Turcas, in fugam compulêre, quam illi ad ſua continuavêre caſtra: frendente Oſmano illachrymantéque ad tantam illorum ignaviam, qui non ut viri fortes auſpiciis Othomanicis bellantes reverterentur, ſed pecudum adinſtar œſtro percitarum ſparſi fugacéſque à paucis cohortibus agerentur. Ra- Chodkievicii 260 equites, Sieniavii 200, Zienievitji 160, Rudominæ 100. rò aliàs à paucioribus plus ſanguinis fuſum celeriúſque debellatum: ſiquidem paulò plus à ſeptingentis equitibus, non minor ſex bellatorum millibus exercitus ſeſquihoræ ſpatio profligatus eſt. Cæſorum numerus

rus etſi incertus, magnæ nihilominùs cladis indicium dedit campus cadaveribus oppletus, & quidem fortiſſimorum quorúmque ac militiæ præcipuorum, namque nocte à prælio ſubſequenti cum facibus & vehiculis inquiſita collectáque nobiliorum cadavera fuêre.

Sex millia profligat.

Et parta à Chodkievicio victoria aliquâ militum jacturâ conſtitit, cæſis ex diverſis cohortibus ampliùs triginta, multo pluribus vulneratis. Nicolaï Zenovicii Caſtellani Polocenſis maximè erat luctuoſa cædes: Is vir & natalibus & militiâ clarus primæque eo in bello notæ Tribunus, occiſo in conflictu equò in medios prolapſus fuit hoſtes, cúmque à ſubitò dejectâ galeâ præpropere nec ſatìs bene occluſâ nudatum caput Turcarum ictibus patuiſſet, conglobatíſque circumcirca fortiter reſtitiſſet, viginti demum vulneribus acceptis propéque ungulis equornm attritus, tandem interventu ſuorum protectus relatúſque ad caſtra eſt: ſed ſuperante jam curationem malo, ſeminecem ſanguinéque pluentem tertio die mors

E Polonis pauci deſiderati.

Zienievicius Caſtellanus Polocenſis vulneribus affectus moritur.

Digitized by Google

mors oppreſſit. Cecidit & inter primos dimicans Rudomina Equitum ductoris frater, ſub cujus ſigno ſtipendia meruerat, juvenis ætate vigoréque præfervidus, gloriæque perquàm avidus. Sed Chodkievicium ſuper omnes peſſimè habebat vexillum ipſius interemto vexillario ab hoſte ereptum aſportatúmque: hinc infauſtum omen deducentibus pleriſque, quaſi imminente fato vexillo turmæ veteri præferendo minùs opus haberet, quod ut vitæ ita & victoriarum metam brevi allaturum eſſet. Etſi verò noviſſimè excedens campo Chodkievicius cum egregiis bellatoribus univerſi exercitûs plauſum tuliſſet, fuêre tamen qui dicerent oblitum fuiſſe partium quas ageret, plúſque virtutis ſuæ quàm ſecuritatis omnium rationem habuiſſe.

Item Rudomina.

Chodkievicii ſignifer occumbit & vexillum Turcæ auferunt.

Ab illo conflictu innotuit quantum animi ferociæque deceſſiſſet Turcis: eductæ namque ab Chodkievicio poſterâ die extra munimenta legiones veluti facturæ pugnæ copiam, fruſtra exſpectavêre hoſtem in ſuis deliteſcentem caſtris. Et poſtmodùm lentiùs

Chodkievicius in campum educit copias, ſed Turcæ non compârent.

tiús à Turcis bellatum eſt velitationes tantummodò interceſſêre, cautis interea circumſpectíſque ducibus ad ſubitam, ſi quæ ab hoſte ingrueret, vim: incaſſum etiam reboantibus barbarorum machinis, quorum fragorem miles jam contemnere didicerat. Coſaci acriùs petebantur infeſtabantúrque at irrito ſemper conatu, multâ cum invadentium cæde, venientibus præſertim in ſubſidium Lermunti & Denhoffii Germanonorum peditum Centuriis.

In caſtris Polonorum invaleſcit fames & peſtilentia cæteráque mala.

Hæc porrò dum ab extrà feliciter gerebantur, interna mala hoſte pejora graviſſimè fatigabant exercitum, ad eáſque redigebant anguſtias, quæ evidens accelerare poſſent diſcrimen. Ac primùm magnis indies conflictabatur anguſtiis, ob intercluſam è vicina Podolia rem cibariam ademtámque Camenecum liberè commeandi facultatem. Invaleſcebant morbi jumentis ac hominibus juxtà graves, ſæváque militum contubernia invaſerat contagio, graſſabatúrque peſtilentia infectarum undarum potu exaſperata: hinc paſſim mortes, dein fu-

nera commilitonum ducebantur. Idem quoque hoſtium per caſtra volitabat virus, at in ea hominum multitudine vix obſervabile, cùm in Polono exercitu longè numero inferiori tantò magis invalido imminutóque defectus exactiùs paterent. Acceſſit multorum fuga quotidiana, & probro inuſto & ſeverioribus deinde vindicata pœnis: pulverem quoque bellicum à continuis ſcloporum machinarúmque exploſionibus imminutum longioris belli moræ haud ſuffecturum nunciabant ii, qui rem tormentariam curabant. Neque è Polonia venientis ſubſidii certa ſpes erat, quod adfuturum quidem ſed ſerò nimis & intempeſtivè omnes ſibi pollicebantur. Nec malé. Rex quandoquidem menſe Auguſto Varſoviam Comitia indixerat, in iiſque curarum publicarum caput fuit bellum Turcicum, jámque venientis cum Oſmano (de quo nonnulli hucuſque addubitaverant) immenſi exercitûs famâ excitatus, déque filio Vladiſlao Principe anxius, intimas Regni vires exciverat, indictâ ex Ordinum omnium

E Polonia tardum ſubſidium, ubi Generalis expeditio indicta.

omnium conſenſu expeditione generali, univerſámque nobilitatem primis diebus Octobris ad Leopolim præſto eſſe juſſerat, inde in hoſtem iturus. Sed non eâ celeritate, quam præſens volebat occaſio, Rex Varſoviâ movit, retardatus præpoſterâ inauguratione Georgii Guilhelmi Electoris Brandeburgici, cui à morte Patris jure beneficiario Ducatum Pruſſiæ contulerat, & Nobiles tardiùs confluebant, quorum adventus adulto jam Autumno vix ſperari poterat. *Rex tardè Varſoviâ movet.*

Super hæc omnia Coſacorum tumultus, & continuæ querimoniæ, quas fames accenderat, ſolicitudinem regentium intenderant, gravi in omnia momento, ſive licentioſe digrederentur, ſive manerent. Non annonam, non equis alimenta paraverant, & quanquam Lubomirſcii liberalitas cæterorúmque commilitonum laborantibus ſuccurreret, at parvo operepretio: namque illis quidquid daretur (dabatur autem perparcè) ſtatim conſumentibus, his diminutâ penu eadem mox imminebat calamitas. Bro- *Coſaci tumultuantur.*

 dawka

Digitized by Google

dawka tanti mali incuſabatur auctor, quem in ducem turbidiſſimorum elegerat conſenſus: homo ignaviſſimus licentioſorum obſequens libidini, dum per ſcelera & populationes æquè in patrio ac hoſtili ſolo patratas, tardiùs exercitum ducit, & belli & parandæ reï cibariæ curam penitus neglexerat. Hinc adeſis, quæ rapto pepererant, bonis, & copiâ prædandi præciſâ, Coſaci ſua ſcelera unius capite expiaturi in vindictam prorumpunt, Brodawkæ imperium adimunt, Konaſzewicio priſtinum locum honorémque reſtituunt: is verò Brodawkam ad ſupplicium duci eíque caput amputari imperat, melioríque ordine ac ſtrictiori diſciplinâ militiam firmat.

Brodawkæ imperium adimunt: Konaſzevicium ſubſtituunt.

Brodawka capite plectitur.

Konaſzevicii Elogium.

Vir profectò ille erat in bellis clariſſimus, & primos inter militiæ duces jure recenſendus, nomen habebat Petri Konaſzevicii, aliud uſurpabat ſuetâ Koſacorum tranſmutatione. Saydacznii quaſi pharetratum dicas ſibi impoſitum; literarum ut plerique Coſaci rudis, ingenii ſagacis, judicii maturi, de bello quoties diceret ſententiam in deli-

deliberantium cœtu, quod alii ex literis ſcitè magis quàm peritè, ille naturali prudentiâ uſúque vetus militiæ graviter diſſerebat. Cæterùm corpore erat laborum ærumnarúmque tolerantiſſimo, animi ingens, periculorum contemtor, vitæ prodigus, ſomni exigui, ſermonis parcus, in verbíſque circumſpectus, crapulæ Coſacis familiari vitio nullatenus deditus, diſciplinæ militaris ſeverus vindex, ideóque ſæpius à Præfectura exercitûs concitato licentioſorum impetu amotus. Maritimis quoque expeditionibus non minorem gloriam pepererat, expilatis namque direptíſque Aſiæ & Europæ emporiis, demerſis Turcarum navibus inclaruerat, littoráque Ponti Euxini ſæpius pervagatus, terrorem potentiæ Othomanæ intulerat. De Tartaris multoties victor triumphavit, quantáve in Moſchovia geſſerit Vladiſlaï auſpicia ductúmque ſecutus, ſuperiùs retulimus.

Hic itaque tantúſque vir quem è plebejæ ſortis conditione bellica virtus præclaráque facinora altiùs extulerant, pullulantis in exer- *Konaſzevicius de tumultuantibus Coſacis admonet.*

exercitu Coſacorum ſeditionis Vladiſlaüm Principem cæteróſque belli duces admonuerat, certo rei gerendæ exitio, ni propere remedium pararetur. Et Vladiſlaüs notum ſibi olim fidúmque in Moſchovia hominem blandiùs compellans, magnâque præmiorum ſpe oſtentatâ ad ſedandos commilitones incitabat, cæteróſque legionum Præfectos pari excipiebat humanitate, doníſque pellectos emolliebat, ut mitiora ſuaderent ſuis contubernalibus præpararéntque animos ad excipienda Delegatorum poſtulata, quæ in medium ipſorum allaturi eſſent. Atque cum iis communicato jam conſilio, qui ad illorum irent ſtationem, deſignaverat Petrum Opalinium Caſtellanum Poſnanienſem, Staniſlaüm Lubomirſcium, & Jacobum Sobieſcium: qui mox ſumma cum obſervantia excepti deductíque in medium, Sobieſcium (ita cæteris Collegis viſum erat) paucis eos alloquentem audiêre, is enumeratis Coſacorum in Rempub. meritis præſentíque obſequio maximè collaudato, per Vladiſlaï Principis ſalutem obteſtaba-

Vladiſlaüs hominem blandiùs compellat cæteróſque Coſacorum Præfectos.

Mittit ad illorum ſtationem tres Viros primores.

ſtabatur, neu carum ſibi tantæque apud illos venerationis Principem, tum & Rempublicam deſererent, extremóque involverent diſcrimini: viderent quid religioni, quid Patriæ deberent, neu partam præclariſſimis operibus gloriam præpoſteris conatibus obfuſcarent. Ad reſarcienda verò damna obtulêre Delegati quinquaginta millium florenorum donativum, ſpémque in futurum luculentioris præmii: eo præcauto, ut abſque Ruſſiæ Provinciarum noxâ certis diſcreti locis eam pecuniæ ſummam bello finito præſtolarentur. Incondito murmure & præmium impar & incertum perſolvendi æris promiſſi tempus incuſabant legionarii: Sublatus deinde clamor eſt miſere conquerentium accuſantiúmque famem & inopiam: & cùm ita aliquantiſper agitarentur, inſerentibus ſeſe in medium Konaſzevicio, Tribunis, Præfectis, cæteríſque militiæ anteſignanis mitioráque proponentibus ſuadentibúſque, tandem conticuêre, id tantùm poſtulavere acriùs, quod etiam obtinuêre, ut promiſſum

Qui Coſacis donativum offerunt.

Placantur donativo.

ſum donativum publico inſtrumento conſignaretur, & Senatorum, qui tunc in caſtris adeſſent, & Delegatorum ſubſcriptione ac ſigillis firmaretur. Ita in herba exſtincta oppreſſáque ſeditio, non tam donativi reſpectu, quàm ab unicâ quamvis ægri decumbentíſque Vladiſlaï præſentiâ ejúſque venerando Nomine & Coſacis perquam acceptiſſimo.

Nocturna Caſtrorum Turcicorum invaſio decernitur.

Quandoquidem verò jam Coſaci in officio ſe manſuros ſpopondiſſent, utendum militis alacritate Vladiſlaüs exiſtimavit: túncque expetita à multis probatáque in conſilio bellico ac ipſius Vladiſlaï ſuffragio, (diſſentiente tamen nonnihil Chodkievicio) nocturna hoſtilium caſtrorum invaſio decernitur. Hanc ſuadebant exploratores certò referentes, Turcas nullo vallo foſſâque munitos eſſe, proinde non difficilem aditum ad caſtra patêre; noctem verò aggreſſioni opportunam à captivis transfugíſque cognitum aſſerentibus, hoſtes veſtibus armíſque exutos delicatiùs ſomno indulgere, inſuper incurioſas vigilias, neglecta ſolutáque

lutáque omnia iidem referebant. Addebat animum multorum dierum quies, quæ hoſti fiduciam dabat Polonos ultra defenſionem nihil ampliùs molituros, tum & recens Coſacorum exemplum, qui nuper claro apertóque die caſtra hoſtium irruptione perterrefeciſſent. Electa itaque nox, diviſa aliis alia munia: modus aggreſſionis futuræ quandoquidem à nonnemine enarratus fuſè, eundem repetere ſupervacaneum duxi præſertim cùm res ſucceſſu caruerit. Secundâ ferè vigiliâ miles è caſtris egreditur, cúmque nihil præter auroram exſpectat, repentè imber, qui ſereno tunc neutiquam ſperabatur Cœlo, fuſus, invaleſcénſque cohibuit impetum, ſummóq; ſilentio ad caſtra rediit ob amiſſam rei gerendæ opportunitatem mœſtior. Atque ſive pluvia ſubitò decidens militis optata eluſit vota, ſive quod alii ferunt tarda ſuccedentium Coſacis Germanorum peditum auxilia (id verò mimùs crediderim, ad amuſſim tunc milite ducum mandata exſequente) in cauſa fuêre, non acceleratæ retardatæque aggreſſio-

Subitus imber impedit.

nis, id tamen non abſque Numine eveniſſe in comperto eſt, improſperum reï exitum præmonente. Et mira profectò res nec ſine omine notanda: Cœlo amœno ſudóque, in ipſo reï executioni mandandæ momento collectam ſubitò apparuiſſe nubeculam, quæ tantum demitteret imbrem, quantum ad ſcloporum uſum amittendum (quod Coſaci propterea receptum efflagitantes ducibus nuntiaverant) totúmque exercitum madefaciendum ſatìs eſſet: deinde milite in caſtra reverſo, ſubitò quoque Cœli amœnitatem ſerenitatémque rediiſſe. Neque tamen præcaventis Cœli monitum duces militéſque continuerat, quin poſt triduum decretam ſemel aggreſſionem iterum repetere deſtinaſſent, at invitis Superis: namque eà ipſâ veſperâ noctem invaſioni caſtrorum deſignatam præcedente, Hungari aliquot Germaníque pedites transfugæ conſilium hoſtibus aperuêre, adverſúſque futura providos cautóſque reddidêre. Et poſtmodùm omnibus clarè innotuit, quantis caſibus periculíſque impreſſio illa obnoxia fuiſſet,

Non ſine omine.

Eadem aggreſſio poſt triduum decernitur, nec ſuccedit, à transfugis detecta.

fuiſſet, tunc verò duces militéſque adoravêre propitiam fatorum benignitatem, quibus res Polonas curæ eſſe è tam certis conſtaret argumentis.

Jámque Oſmanus adverſis bellorum irritâque caſtrorum obſidione fatigatus, ad pacem inclinare videbatur, tantò magis aulæ miniſtris eam depoſcentibus, quantò illis gravior immineret metus ab excandeſcente Oſmano, ob depreſſam fractámque tantis viribus ſubnixam Othomanicam potentiam, non difficilè in eoſdem malè geſti adminiſtratíque belli culpam rejecturo, capitis eluendam ſupplicio. Cùm verò in præſentia Cæſaris iis ſeſe tractatibus ultrò ingerere haud è dignitate decoróque judicarent, per intermedium Radulonem Valachiæ Palatinum pertentare Polonorum animos viſum, acſi id à ſingulari Chriſtiani Principis erga Chriſtianos proficiſceretur affectu, malíſque compatiente, ac ulterioribus bellis quæ in longum à pertinaci Oſmano ſuæque conſcio potentiæ non abſque gravi periculo Poloniæ trahi poſſent, obviante. Is itaque

Turca ad pacem inclinant.

Radulo ad Chodkievicium Vevellium mittit.

ad Chodkievicium literas Hungarico idiomate ſcriptas ſueto illo notóque Cretenſi Vevellio deferendas tradidit, ſuaſítque ſat ſeriò & ardenter: neu Regnum ulteriori objectaret diſcrimini, quod pace initâ ſervandi firmandíque peramplam haberet occaſionem, mitteret modò ad Vezirum nuncium quempiam ab ingenio uſúque rerum inſtructum, debitam jure gentium ſecuritatem, éque Reipub. Polonæ dignitate condignam apud Turcas habiturum ſe ſponſore reverentiam. Paucos àb hinc dies Vevellius dimiſſus; comitem habuit è communi Delegatorum conſilio lectum, inſtructúmque mandatis, quæ Veziro referret, Jacobum Zielenſcium aulæ Lubomirſcii Præfectum, virum & decorâ corporis proceritate, & egregiis animi dotibus inſignem, tantóque muneri parem. Poſtulata in primis à Veziro fides publica, quâ & in Turcarum caſtris, & in reditu pro more inſtitutóque gentium tutus eſſet. Monitus deinde Zielenſcius ut ſi inter familiariùs colloquentes ſpes aliqua concordiæ injiceretur, eam non penitus

Pacem ſuadet & mitti aliquem ad Vezirum poſtulat.

Deſignatur Zielenſcius inſtruitúrque mandatis.

tus arriperet, neque tamen nimiùm ab ea alienum declararet animum, aſſerens, Polonum ut armis viribúſque infractum, & æquitate cauſæ armatum belli aleam non detrectare, ita nec pacem aſpernari modò nomini Polono decoram.

Exceptus Zielenſcius à Primoribus Turcarum vultu minaci rigidóque: variáque ingerentium erant terriculamenta, quibus de exercitûs Poloni conſiliis, an bello feſſus receptum cogitaret? an ſupplex pacem peteret? à perterrito, ut rebantur, nuntio quidpiam meticuloſi colligerent extorqueréntve. At contrà ac ſperaverant impavidum Zielenſcii animum, ſuíſque in dictis ac reſponſis egregium & conſtantem cognovêre, & cùm poſtea cum Veziro de bello à Turcis Polonis iniquè illato ruptíſque fœderibus fortiter animoſéque diſſeruiſſet, perparcè injectâ concordiæ mentione, abrupto dilatóque colloquio reſponſum diutiùs ultra ſpem factam exſpectavit. *Zielenſcius à Turcis rigidè excipitur.* *Cum Veziro animosè diſſerit.*

Abrupti colloquii tractatûſque de pace intermiſſi occaſionem, ſimul & aliam Ve-

Digitized by Google

Tractatum de pace abrumpit adventus Carakaſſii Baſſa.

ziro mentem indidit adventus in caſtra Turcarum (quippe eodem quo & Zielenſcius intraverat die) Carakaſſii Baſſæ cum recentibus ex Hungaria copiis, proindéque inclinati ad concordam Turcæ novo ferociores auxilio; acſi debellatum foret, Zielenſcium contemtius habuêre. Præfectum in Hungaria Budæ Carakas agebat, vir bellandi peritiâ clarus, & quem fama, exiſtimatio, réſque geſtæ apud barbaros ipſúmque Oſmanum ita extulerant, ut hic ab adventu ejus lætus geſtiénſque, quaſi ultimum Polonis jugum impoſiturus truci ſe obſtrinxerit voto, Nuſquam ſe niſi in captis cœnaturum caſtris: ad hæc veluti certus excidii Polonorum, locum unde pugnam ſpectaret ſibi delegit.

Oſmanus ab ejus adventu lætus certam victoriam concipit, in caſtris Polonis cœnare vult.

15 Septemb.

Ortâ luce comparuêre legiones Turcarum prope ſilvam caſtris Polonorum oppoſitam, pòſt directa verſùs Lubomirſcii ſtationem tormenta detonuêre, ſed præter aliquot equorum ſtragem editam, & unicum è commilitonibus Stadnicii Brenicium cæſum, nihil ſingulare præſtitêre. Interceſſêre

Turcæ pugnatum compârent.

ſère velitationes leves excurſionéſve, fugientium agminum ſimulatus metus ad extrahendum è vallo militem, interim unicum erat votum Turcarum in ſtativa Moſſinii perrumpere, quæ minori ſervari manu, humilíque nec ad Architecturæ militaris præſcriptum erecto cingi vallo, à transfuga Hungaro didicerant, proindéque facili per hæc in caſtra aditu. Ergo Caracas dato ſigno ad deſtinatum locum numeroſa movet agmina, ruítque tantâ alacritate, ut deſilientes ex equis Turcæ iiſque ad arbores alligatis, Janizeris immixti pugnam expeterent. Et relictis, quod non è militiæ more prævidera hoſtis, à tergo munitionibus Joannis Veiheri Palatini Culmenſis, pedite equitéque Germano inſeſſis, ſummâ celeritate ardoréque in deſignatum locum impetum faciunt. Exoritur ingens pugna inde acerrimè inſtantibus, illinc fortiſſimè reſiſtentibus: mox hoſtes ſuperaſſe foſſam per caſtra rumor tulit, tum verò miles in ſubſidium ruere, cædere, barbaros loco movere, animante ſuos Lubomirſcio recentéſque

Caracas ſtativa Moſſinii furiosè aggreditur.

Pugnatur acerrimè.

Digitized by Google

que feſſis ſubmittendo. Chodkievicio verò aliis cum legionibus, & præcipuè Prætorianâ Vladiſlai turmâ ad extremam vim ſeſe reſervante. Jámque ita fervor defendentium exarſerat ut è vallo in medios deſilirent hoſtes pugnámque conſererent, præliúmque crebris coitionibus conglobati repararent. Veihero ex altera parte ſtrenuè rem gerente, certâ cum hoſtium clade, ipſiúſque Caracaſi cæde, qui cum detracto capitis tegumento, quò magis à ſuis noſceretur, ſtrictóque ferro præcurrit, inque volitantium globorum procellam ſeſe infert, patefactâ vulneri ſimúlque morti fronte, pilâ tactus occubuit, momentóque tanti viri caſum ſecuta hoſtium fuga ſtragéſque, nec citiùs quàm cum inumbrante terras deſinens veſpere. Cæteri ad prædam ſpoliáque jacentium verſi, annulos cum digitis abſciſſos, veſtes ſericeas, barbarorum numiſmata, capitum ex Aſiaticâ telâ integmina per caſtra circumtulêre oſtentaveréque. Atque interea majore auſu Fehetus Hungarus Centurio ſilvam ingreſſus, pluribus Tur-

Poloni è vallo in medios hoſtes deſiliunt.

Veiherus ſtrenuè rem gerit, ex cujus munitione Caracas pilâ trajicitur & occumbit.

Fehetus Hungarus Turcas cadit, equos abducit.

Turcarum necatis, equis abductis, prædâ reportatâ ovans ad ſuos rediit.

Quantus numerus cæſorum victoriam auxerit nihil apud auctores reperio, Polonis non adeò cruentam fuiſſe conſtat, de Turcarum ingenti clade omnes conſentiunt, videtúrque aliorum capitum excluſiſſe computum unica mors Caracaſſii celebris famoſíque ducis. Neque verò aliud tunc majori barbarorum comploratione exceptum fuit cadaver: quippe cooperto impoſitum currui, & quadrigis albis avectum aſportatúmque barbaro ejulatu caſtra complevit. Proditor Hungarus minutim conciſus proditionis pœnam tulit tanti veluti Herois umbræ immolatus. Improſperi exitûs cladíſque Caracaſſii cauſa Uſaïmus non poſtrema fuit, ægre ille patiebatur recentem ab Hungaria ducem, ignavum ſibi regimen exprobrantem, cavillíſque ac ſcommatibus proſcindentem, feliciorémque armorum progreſſum certâ cum Polonorum ruinâ ſuo ductu Oſmano perquam jactanter pollicentem: Libenter itaque

Caracaſſii cadaver curru cooperto avehitur.

Quem æmulatio cum Uſaïmo perdidit.

Uſaïmus Caracaſſio primas detulit, reſervatis reliquis copiis, quæ ſe duce in ſubſidium pugnanti venirent. Sed toto illo durante conflictu immotus ſtetit æmulúmque deſeruit, cujus infelix pugna tantum iterum Uſaïmo apud Oſmanum conciliaret in re bellica adminiſtranda opinionis auctoritatíſque, quantum alterius importuna jactantia detraxerat.

Pabuli inopia caſtra Polona affligit, indéque ſub ſpecie quærendi commeatûs multi fugam meditantur.

Non deerat hucuſque militi ad reprimendos propulſandóſque hoſtium conatûs animus, ſed ab intus acriter oppugnantem commeatus pabulíque inopiam difficiliùs ferebat: Tartaris arctiùs vias obſidentibus præpedientibúſque, ne quid reï cibariæ importaretur. Ergo jam plerique ſub ſpecie quærendi commeatûs catervatim fugam meditabantur, quam ſeverum ſtitit edictum: ne quis inſciis ducibus Tyram transmittere auderet, ponſque abrumpi juſſus. Languebat indies magis magíſque à diuturno morbo viribus deſtitutus Chodkievicius, non tamen belli curas omittebat magnanimi memor dicti: Imperatorem ſtantem

tem mori oportere. Tribunos itaque Centuriones & militum primores in concionem advocat: convenêre ad tentorium ducis frequentes, cùm lecto affixus & aliquantum pulvino ſuffultus, brevibus præ ægritudine verbis quantas in anguſtias redactus ſit exercitus docet, & primùm à rei cibariæ penuriâ, tum à morbis indies atrociùs graſſantibus, deinde ab attritis viribus, equitatûſque robore ob equorum continuò cadentium mortes imminuto, proindéque Turcarum iteratos impetûs ſuſtineri diutius vix poſſe, deficiente inſuper tormentario pulvere: deinde auxilia à Rege nulla comparére, aut ſera exſpectari. Dignitatem itaque ſalutémque Principis Vladiſlaï præ oculis haberent, promeréntque de receptûs ratione ſententias, ſatiùs namque eſſe integris agminibus recedere, quàm ſparſim turpi fugâ militiam deſerere. His dictis conticuit, vultum, geſtûs, motúmque audientium obſervans: & vetus militiæ dux diſſimulatâ ſuâ ad præſens ſententiâ, animo votíſque contrariam injecit quæſtionem ex-

Chodkievicius æger Tribunos ac milites in Conſilium advocat.

De receptûs ratione ſententias exquirit explorátque animos militum interea.

ploraturus ſenſum militis. Sciebat enim ſparſos per contubernia de diſceſſu ſermones, multis eundem ſuadentibus, commendatâ interea ſolis Coſacis & peditibus caſtrorum cuſtodiâ: alii verò cenſebant, ut Vladiſlaüs cum primariis abiret viris: quod conſilium ille averſatus, moriturum potiùs ſe in caſtris dixit, quàm fœdo receptu ſubiturum ignominiam.

Chodkievicii ſermone excepto mirari Tribuni militéſque ſeque mutuò reſpicere, unde hæc vox ingloria veteri & tot palmarum excidiſſet duci, qui antea pugnæ cum hoſte conſerendæ cupidus, ultimam prælii aleam tentandam multoties ſuaſiſſet, nunc verò de receptu rogaret ſententias. Tum verò unanimi voce omnes conclamant: gloriosè potiùs pro patria occumbendum eſſe, quàm turpem fugam viriſque militaribus indecoram arripiendam. Non dubitarent duces de ſuo conſtanti obſequio, dicto etiam ſacramento ſi ita libuerit confirmando. Idem ſenſus Konaſzevicii Coſacorúmque fuit cum reliquis alacritate promtiſque

Miles gloriosè occumbere mavult quàm ſeſe in Patriam recipere.

tíſque ſtudiis concertantium. Collaudat Chodkievicíus generoſam militum ad quævis pro patria ſubeunda pericula promtitudinem, durarent inquit interim perferréntque pauliſper incommoda, ſéque rebus ſervarent ſecundis, brevi de hoſte & à forti militis dexterâ, & ſuâ mole ruituro caſuróque triumphaturi. Obtulit inſuper ſuo Delegatorúmque nomine unius trimeſtris gratuitum ſtipendium, ultra debita perſolvendum æra. Atque hac ſpe donativi recreatus miles novos ſpiritûs animóſque ſumſerat, & pauco interjecto tempore, ad conquirendum à Cameneco commeatum expeditus erat Nicolaüs Koſakovius ſpectati animi Tribunus Præfectus Viſnenſis cum aliquot turmis levis armaturæ equitum peditibúſque è Vladiſlaï legione ſelectis centum, inſtruxerátque carraginem; quæ iter facientibus pro munimento contra Tartarorum inſultûs eſſet.

Laudat Chodkievicius Generoſos ſpiritûs & donativum offert.

Nicolaüs Coſacovius ad conquirendum commeatum expeditur.

Multoties ab omni caſtrorum parte fortunam tentabat hoſtis, ſolitâ incurrens ferociâ: at obſtinatâ Polonorum virtute re-

preſſus, ſuis indoluit cladibus, ingloriúſque abſceſſit, & quos Oſmanus vinci poſſe ſperaverat totâque virium ſuarum mole appetierat Coſacos, ii in mediis ejus caſtris, & penè in oculis Turcas ad cædem quæſivêre.

Coſaci Turcarum Caſtra aggrediuntur. 18 Septemb.

Namque quatriduo pòſt à morte Caracaſſii eam caſtrorum partem ubi ipſis ſtativa erant noctu adorti, Turcas ſomno deditos inciſis tentoriorum funibus aut ſuis tegumentis coopertos trucidant, prædam rapiunt, equos, camelos abigunt: excitatis verò hoſtibus armáque corripientibus dant ſuis commilitonibus quos vigiles conſtituerant ſignum; oritur & ab aggreſſoribus & à vigilibus clamor, cùm hoſtis à tergo frontéque exterritus quaſi undique teneretur in diverſa fugiens, latam prædâ onuſtis Coſacis exeundi aperuit viam, ſpolia, ſigna, vexilláque rapta deportantibus.

Et quia proſperè iterum redeunt.

Prima hæc caſtrorum aggreſſio, quia proſpera, miram Coſacis alacritatem indidit, ita ut geminatis poſtmodùm eadem adorti, promiſcuas inferendo cædes magnam trepidationem intulerint, nocte præſertim, quæ patrando faci-

Digitized by Google

Stragem Turcis inferunt & Taki Baſſam occidunt, Uſaimus vix elabitur.

facinori potiſſimùm deligebatur. Sed Taki Baſſa interfecto, & Uſaïmo propè intercepto, famam metúmque ſui auxerant, qui veſtibus exutus æréque ſpoliatus, cùm è manibus Coſaci ferrum intentantis elabitur, vagus in proximo nemore latuit, donec inalbeſcens dies pavidum lacerúmque ad ſuos redeuntem, víxque agnitum reduxiſſet. Jámque interceptus pons tenebatur, interrumpíque magno Turcarum damno poterat, niſi victores prædæ inhiantes egregii memorandíque facinoris occaſionem corrupiſſent, convolantibus interea Turcis animóſque à metu reſumentibus, Coſacis verò ſat gloriæ partum exiſtimantibus, ſi cum ſpoliis abſceſſiſſent incolumes.

Vladiſlaüs de perículoſo Chodkievicii morbo monetur à medicis; cum Delegatis conſultat.

Monebatur interea Vladiſlaüs à medicis Ghodkievicii morbum magis magíſque ingraveſcere, de inſtanti vitæ termino ex acceſſionum deceſſionúmque circuitu præſagientibus, tum verò reliquæ militiæ curæ ægro Principi incubuère, quibus remedium à Senatorum Delegatorúmque conſilio popoſcit. Cenſuère illi caſtrorum ambitum

bitum latè diffuſum, propter invaletudinem militum acciſáſque vires ſtringendum coarctandúmque: Regem verò quantocius edocendum, tum de Chodkievicii deſperatâ valetudine, tum & de belli ſtatu. Et Lubomirſcius ad quem jam univerſi exercitûs regimen ſpectabat, celerrimè opus aggreſſus Veiheri propugnaculum dirui juſſit, & reliquas munitiones breviore circuitu ſtringi, & Coſacorum ſtativa propè Denhoffii vallum admoveri mandavit: ita tamen dextre providit, ne hoſtes à coarctatis munitionibus famâ exinde minorem æſtimarent exercitum. Sed ſuper hæc ſolicitum inprimis habuit Lubomirſcium Zielenſcius ad Turcas miſſus tardiùs comparens, verebatúrque ne poſt tot atroces Turcíſque cruentos conflictûs, graviùs in illum aliquid ſtatuiſſent barbari, jus legationum fidémque ſuis metientes commodis: cúmque ita anxiè exſpectatur, eodem penè tempore cum Vellio redierat. Uſaïmi cunctatio virum detinuit, qui omnes captabat occaſiones intentúſque erat, an non cum recentibus Carakaſſii

Lubomirſcius munitiones contrahi jubet breviorique circuitu ſtringit

Zielenſcius è caſtris Turcarum cum Vevellio redit: cur tardiùs venerit.

rakaſſii copiis, támque obſtinato ſuorum impetu ipſa quoque ſponte veniret victoria, aliàs tunc tantùm opus haberet pacis tractatibus, prout adverſa belli tuliſſent. Nec levem moram fecit repentina Magiſtratuum mutatio, quippe Dilaverius Meſopotamiæ Præfectus ſummâ primùm authoritate nixus, quam à ſancito cum Perſis fœdere emeruerat, deinde & opibus quas ingentes ex Aſia advectas Oſmano talium ſummè avido obtulerat, emto inſuper potentium aulicorum favore, magni Veziri officium amoto Uſaïmo adeptus erat, magna cum Oſmani vulgíque gratulatione, damnoſi utique belli jam pertæſi, adverſámque fortunam in miniſtros plerumque rejicientis referentíſque. Proinde Dilaverius ob ætatem decrepitam quietis quàm belli ſtudioſior, introſpectíſque Turcarum animis ad concordiam propendentibus, Zielenſcium benignè humanitérque exceptum factâ ſpe pacis dimiſit, venturóque Legato liberi commeatûs teſſeram tranſmittendam pollicitus eſt.

Zielenſcius è caſtris Turcarum cum Vevellio redit, cur tardiùs venerit.

Uſaïmus Veziri Officium Dilaverio cedit.

Chodkievicius in arcem Chotinenſem defertur & moritur.

At verò Chodkievicius cùm viribus indies magis recedentibus vitæ reſtitui non poſſet, humanis valedicturus curis in arcem Chotinenſem deferri ſe juſſit, ibidémque in Lubomirſcium jus omne belli regiménque tranſtulit, paucíſque pòſt diebus ſuperſtes VIII Kalendas Octobris, à meridie inter ſecundam & tertiam horam magnâ utique pietatis ſignificatione deceſſit.

Elogium illius.

Et ſanè in hunc Heroëm Sarmaticum, & paterna Chodkieviciæ Domûs & materna Zboroviæ decora confluxêre: hæc quidem Palatini Cracovienſis filia, fratrum in Rep. eminentiſſimorum ſoror, & penès quos tunc in Regno Poloniæ ſumma erat potentia, cùm ſplendidis natalibus fumoſas clariſſimorum virorum imagines veluti paternos in ſinu ferens Deos ad maritum attulerat, æquali ſanguinis prærogativâ conſpicuum, & qui majores ſuos celeberrimis ſummíſque functos honoribus, ab ipſis Magni D.

Parentes.

Lithvaniæ exordiis haud vanè memorare poſſet: eminebátque tunc & Marſchalci ſupremi dignitate, deinde Caſtellani Vilnenſis

nenſis honore, armorúmque & militiæ Præfecturâ auctus erat. Ejus igitur patris & virtutum & gloriæ feliciſſimè adierat hæreditatem Carolus, ac juvenis primùm à poculis M. D. Lith. fuit, dein in Gubernatorem Samogotiæ, quæ dignitas Senatoria, eſt evectus, tum ſupremus armorum per Lithvaniam Præfectus creatus, ad extremùm eo cum munere Palatinatum Vilnenſem beneficio Regio obtinuit. Sed potiſſimùm in tractandis armis militaríque ſcientia magnorum Imperatorum tam priſci quàm recentis ævi adæquavit gloriam, illúdque maximè pertinuit ad ejus altitudinem animi, quod nullum unquam genus hoſtium vel numero majus, vel famâ inſuperabile expavit. Fertur illius magnanimum dictum Sarbievii metro elegantiſſimè incluſum, cùm Turcam tot millibus innumeriſque propè turmis validum imminere rumor ubique ſpargeret, reſpondit: *Veri nuntia fama num ſit, hic hoſtem mihi computabit enſis.* Teſtis & illa ad Kirchholmum celebris pugna, ubi parvâ trium millium & trecentorum

Magiſtratus.

Animus imperterritus.

Ad Kirchholmum de Suecis victoria.

torum manu, ſexdecem hoſtium millia è Germanis, Gallis, Belgis, Suecíſque collecta, Marte aperto, acie utrinque inſtructâ, invaſit, delevit: cæſis (raro exemplo) novem millibus, cùm ſuos tantùm paulùm ſupra octuaginta deſideraſſet, captis quingentis, relatis militaribus ſignis pluſquàm ſexaginta, tormentis ademtis undecim. Ex primariis occubuère Fridericus Brunſvicenſis Dux, alter Luneburgenſis. Andreas Linderman illius militiæ cum imperio Præfectus, Mansfeldius ſaucius fugâ ſe eripuit, & ipſemet Carolus Regni Suetici invaſor vulnere affectus ægre ad naves profugit. Tanta illi támque conſtans ſemper præliorum felicitas fuit, ut in iis perpetuò victor nunquam victus diſcederet. Parnaviam recuperavit, Rigam, Dinamuntum, Derpatum, Vaiſenſternium hoſtibus quà profligatis, quà ſubmotis defendit. Volmariam duobus totius exercitûs Præfectis captis, cæteris verò profligatis expugnavit. Suecorum naves in mari ſuccendit Verus Livoniæ Hector, cujus ille quoad vixit moraba-

Urbes ab hiſce recuperat.

rabatur fata, ſummâque cum laude delatum ſibi à Rege Ordinibúſque Gubernatoris titulum geſſit. *Livonia Gubernator fuit.*

In Moſchovia Chodkievicii conatibus ſucceſſibúſque nulli obfuêre magis quàm milites, qui ſtipendia importuniùs expoſcentes, renovatâ multoties ſeditione & victorias ipſi ſuas corrupêre, & Chodkievicio ægritudinem animi talium impatientiſſimo arceſſivêre. Non tamen ego prorſus inter infelicia numeraverim ejus in Moſchovia adminiſtrationem, in qua ille ſemper victor parvâque manu cum ingentibus Moſchorum copiis decertando militem ſervavit: & in altera cum Vladiſlao expeditione rem egregiè geſſit, prout ante memoravimus. *In Moſchovia ejus conatus militum ſeditiones retardant.*

Diſciplinam militarem ſeveriſſimè exigebat, proindéque non adeò acceptus militi, à qua expeditionem Chotimenſem exorſus, capitis damnato nobili commilitone odium plurium incurrerat; aliàs iræ deditus & inexorabilis dux, ſed qui licentiæ Polonæ maximè conduceret: niſi enim *Diſciplinæ militaris rigidus exactor.*

Digitized by Google

eo diſciplinæ rigore tanquam fræno injecto contineatur, fruſtra ſibi Imperator de hoſte victoriam pollicebitur. Ea ſæpiùs florentiſſimos peſſumdedit exercitûs, & protruſura eſt aliquando Rempub. in ruinam, hæc gentis nimiùm ſibi indulgentis laſciviens libertas. Ut verò rigorem intenderat, ita militum ſpes ſummâ benignitate ſuſtentare ſolebat: namque non tantùm eorum virtutem immodicis præconiis amplificabat, ſed præſenti alacritate, armis, equis, veſtibus, auro in magna opum affluentia ſuppetenti donabat, vir ubique ſplendidus ac magnificus, & qui liberalitatem exercere opportunè noſſet. Ad extremùm Imperatoriis artibus exquiſitè inſtructus eorum famam ad exteros tranſmiſit, meruítque in hortis Mediceis ſtatuam inter eminentiſſimos Duces collocatam, perpetuum magnanimæ virtutis tropæum.

In militea ejus liberalitas.

Statua ipſi poſita in hortis Mediceis Romæ. Sarbievius in Epigram.

Splendidis Chodkievicii natalibus fortuna illuſtribus arriſit connubiis: & primò quidem Zophiam Meleciam ſibi junxerat Palatini Podoliæ & ſupremi exercituum in

Uxores Chodkievicii.

in Regno Poloniæ Ducis filiam, viduam à morte Simeonis Ducis Slucenſis, cujus antè uxor fuerat. Eâ defunctâ cum Anna Alexandri Ducis Oſtrogiæ, & Palatini Volhiniæ filiâ matrimonium firmaverat. Utramque conjugem habuit ſanctimoniâ, innocentiâ vitæ, pudicitiâ inclitam, opibúſque hæreditariis in mariti Domum illatis illâ tempeſtate celeberrimam: utpote illam Meleciorum, hæc Oſtrogiæ Ducum, exſtinctis familiæ capitibus ſucceſſoribúſque maſculis, bona fortunáſque afferentem. E priore conjugio filio filiâque auctus: ſed *Liberi.* hanc tantùm ſuperſtitem vidit Joanni Staniſlao Sapiehæ M. D. Lithv. Marſchalco nuptam, filium verò unicam Domûs ſuæ ſpem præmaturâ ſibi ereptum morte luxit.

At ſuper omnia præclariſſima Chodkie- *Pietas.* vicii facinora pietatem ego non omiſerim, quæ in eo ſumma eximiáque fuit. Munditiem animæ tanti fecit, ut nullam paulò graviorem noxam Deíque offenſam apud ſe ferre diutiùs poſſet: ideóque pluribus ante obitum annis ſingulis hebdomadis con-

ſcien-

Digitized by Google

ſcientiæ labes ſollicitè confeſſus excutere, Cœleſtíque ſupplex reficere pane ſolebat, diémque Sabbativum huic ſacraverat pietati, utpote Cœlorum Reginæ Virgini Deïparæ, in cujus ſe totum tradiderat clientelam, veteri Eccleſiæ dicatum inſtituto. Imò nec aliquam expeditionem ſuſcepit, aut ſigna cum hoſte contulit, quin ante ſupremum Numen propitiaverit Cœlitúmq; imploraverit opem. Exſtant exſtabúntque perennia pietatis illius monumenta quoad viget vigebítque Orthodoxa religio, fatebuntúrque pii Ducis munificam manum erecta templa Cœnobiáque, Cretingæ Divi Franciſci ſodalibus, Bichovii Canonicis Regularibus congregationis Lateranenſis, apud Croſenſes Patribus Societatis Jeſu.

Templa erecta & Cœnobia fundata.

Ætas viri ſupra ſexageſimum annum proceſſit, quæ tamen fatum haud arceſſivit vivido aliàs corpori, niſi illud continua ægritudo animi acceleraſſet. Hanc verò irritavit partim bellicus apparatus non ad præſcriptum Comitiorum conſiliorúmque ſuorum inſtructus ordinatúſque, proinde præclara

Ætas Chodkievicii & quid inſiims morbum irritaverit.

præclara quæque molienti adverſus: partim tarda ſubſidia majoribus indies preſſo anguſtiis exercitui venientia, & quod ſummè ejus cor exedebat, additi videlicet arbitri moderatoréſque bello veterano expertóque Duci, dignitatíſque ſuæ tenaciſſimo & novæ gloriæ decoríſque avidiſſimo. Itaque geminati imperii impatiens, ingens animi Imperator, rerúmque olim à ſe geſtarum nimium memor, ex mœrore contabuit: id tamen mors præmii attuliſſe viſa eſt, ut confecto feliciter bello inter victoriæ plauſûs ſuo in triumpho conderetur. Corpus Chotimo Oſtrogium deportatum, ibidem decimo quarto poſt obitum menſe ab uxore ſummâ cum exſequiali pompâ tumulo magnificè exſtructo illatum eſt. *Oſtrogii ſepultus*

Evulgatâ in caſtris Chodkievicii morte, effuſâ virtutum commemoratione deflevêre milites ducem, & quem olim rigidum nimis exactorem diſciplinæ metuebant inculpabántque, jam tum deſideravêre mortuum, ſublatámque ex oculis quæſivêre virtutem. Vladiſlaus certè ad tanti viri caſum *In caſtris Chodkievicii mors deploratur.*

Digitized by Google

ingemuit indoluitque, quod eo tempore, quo maximè Rex Réſque pub. & ipſe opus haberet, ſummo fidóque militiæ duce orbaretur. Et mox excepit nova Principem cura: namque Lithvanæ legiones Lubomirſcio obſequium denegabant, unius Vladiſlaï regimini ſeſe ſubjicientes, alterius nullatenus paſſuræ imperium. Tum verò Vladiſlaüs accitis Primoribus: *ſcire ſe* inquit *in hac Lithvanorum ad Polonos acceſſione conjunctionéque, in unum nomen Imperiúmque, undámque coaluiſſe gentem, ſolis tantummodo honoribus officiiſque diſcretam diſtinctámque, nunquam tamen dedecori duxiſſe Polonos in abſentiâ ſuorum Imperatorum Lithvano paruiſſe Duci. Vixiſſet utinam Chodkievicius, conſtantem obſequii facilitatem prout expertus erat à tam numeroſo Polonorum exercitu habuiſſet, quam nunc paucæ ac longè inferiores numero Lithvanæ copiæ Lubomirſcio denegarent, quem collegam Chodkievicii Rex Réſque publica unanimi Comitiorum conſenſu dixiſſet. Se certè Lubomirſcii regimen agnoſcere velle, nec infra Majeſtatem ſuam videri, ſi illi obtemperaret, penès quem jam armorum belliq́ue ſumma eſſet.* Ruborem incuſſerat memorandum in Principe

Lithvanæ legiones denegant obſequium Lubomirſcio.

Vladiſlaüs accitis Tribunis negotium componit.

Vladiſlaüs Lubomirſcii regimen agnoſcit.

cipe

cipe Regíſque filio modeſtiæ & comitatis exemplum Lithvanis ductoribus militibúſque, & mox tacito illo convicio faciles in Lubomirſcii traxit obſequium, qui advocato bellico ſenatu compluribúſque militum de ulteriori progreſſu belli diſſeruit, & quaſi auctoritatem ſuam firmaturus promiſſum trimeſtris ſtipendii donativum confirmavit. *Lubomirſcius ſuam authoritatem firmat.*

Atque hæc dum in caſtris geruntur, non deſinebant Turcæ repetitis inſultibus bellorum momenta experiri ſortémque propitiam provocare: & nullâ datâ quiete ruebant, ut laſſatis tandem defenſoribus, & invadentium numero & continuato impetu oppreſſis, victoriam ſimul & finem belli lucrarentur. At nullibi cœptis illorum aſpirante fortunâ, conatûs multo ſanguine damníſque defeſſos miſere querulabantur. Tum verò Oſmanus temeritatis ſuæ conſcius, pudore acriùs accendebatur, quòd petitis fruſtra oppugnatíſque caſtris nihil proficeret, deinde commotæ Orbis exſpectationi, intentíſque ad exitum belli ab ejus *Turcæ iterum fortunam tentant.* *Oſmanum pudor & rabies exſtimulat.*

præſentiâ celeberrimi, Regibus Principibúſque, non ita reſponderet, quemadmodum à formidandis Othomanæ potentiæ viribus ipſo præſertim ductore Cæſare, Regno Poloniæ viciníſque ejus Provinciis metuebatur: prævidebátque è Cœlo cum autumnalibus pluviis rigoréque mox adfuturo certam exercitûs ſui ruinam: tandem irâ præceps excandeſcénſque ultimum furorem rabiémque exſeruit, & prout vires morientium in noviſſimis intenduntur, quidquid virorum copiarúmve in caſtris erat educi imperat. Quadraginta & amplius tormenta miræ magnitudinis in caſtra obverſa, viginti quinque ad Tyræ ripam contra Coſacorum ſtationem deportata, additis Tartarorum millibus propè triginta horridis clamoribus metum intentantibus, littúſque incurſantibus, quaſi jamjam trajecturi flumen aggreſſuríque Coſacos eſſent. Sed ille machinarum terror vitatâ pernicie à militibus, ſupervolantibúſque munimenta globis è loco leviter in planum devexo excuſſis, haud æquavit detrimentum. Plus in-

Tormentis res primùm agitur. 28 Septemb.

inerat ab altera parte periculi, petebatúrque crebris ictibus Vladiſlaï ædicula, niſi propitium Numen volantes pilas ſtitiſſet arcuiſſétque: unus nihiolminùs è cuſtodia Principis Scotus humi tunc æger decumbens, dum ad capiendum cibum caput paulùm elevaſſet, tormenti ictu ſublatus eſt, memorando tunc exitu, ut qui ob ægritudinem timeret fatum, aliunde illatum repentè exciperet.

Abſque effectu: unus tantum Scotus occiditur.

Inter reboantes machinas nihílque ſummo cum fragore tonitrúque interquieſcentes, quas millenis ictibus caſtra petiſſe ferunt, admota deinde vis cùm in omnes partes, tum maximè intento in Liſovienſium velitum & Denhoffiorum ſtationes inſultu: Et has ſanè egregiè munitas inſeſſáſque à Germanis peditibus majoribus ſclopis inſtructis non ſine clade tentavêre, dúmque his aſſiduis miniméque irritis ſcloporum ictibus excepti arcentur, procurrunt extremo validóque conatu ad Liſovienſium vallum, patente acceſſu per negligentiùs dirutas veteres Zaporovienſium Coſaco-

Liſovienſium Velitum ſtatio impetitur.

rum foſſas: & plerique Janizerorum ligneïs muniti ſcutis quæ invaſores à ſcloporum ictu latè contegerent, cæco ruebant impetu. Liſovienſes quia acinace tantùm & fiſtulis armati, equeſtribúſque aſſueti præliis, & loco infirmiore humili præcincti vallo conſtiterant, in maximo verſabantur diſcrimine. Oritur itaque ingens clamor, dum hi prærapidi obſtinatíque ſigna inferunt, illi connixi repellunt, conſeritur pugna mortíſque aut ſubeundæ, aut inferendæ; miles neceſſitate coactus in hoſtem fertur, qui cæcus irâ, & vindictæ cupidine abalienatis à periculo ſenſibus, nullo ſuorum cadentium metu perrumpit, & poſt acrem pugnam multo tamen defenſoribus iniquiorem in locum ſeſe infert, ac inter eas anguſtias contractis Liſovianis, cùm & ipſi præ ingruente hoſtium multitudine animos ferociámque contraherent vacillaréntque, viderétque Lubomirſcius legionis diſcrimen ac deſperatam propemodùm ſtationis defenſionem illico auxilium ſubmitit, decimo quoque ex omnibus cohortibus abſtra-

Summo cum illorum periculo.

Lubomirſcius ſubſidium mittit.

ſtracto, tum in unum coactos ordinatóſque ubi laborabatur in hoſtes ire jubet. Et Vladiſlaüs, qui licèt æger decumbénſque è tentorio quotidianas belli curas non omittebat, accito ad ſe Nicolao Kochanovio peditum ſuorum ductore, pergeret inquit ferrétque Ruſinovii legioni quantociùs ſubſidium, in manu, armis, locóque retento omnia ſita eſſe: tum Scotos Hibernóſque fidiſſimos ſui cuſtodes eódem properare jubet admonitos veterani expertíque roboris ſui conſtantíſque erga Principem fideï.

Et Vladiſlaüs Kochanovium cum peditibus, Scotos & Hibernos properare jubet.

Summâ contentione alacritatéque delecta agmina in hoſtem procurrunt, exoritur cruentum certamen, reſumit à recenti ſubſidio animum Ruſinovii legio, conglobati omnes confertíque inſtant acriùs, redintegratâ utrinque pugnâ ſi unquam alibi ferox & memorabilis, fuſi hoſtes, ſequitur clades, deinde fuga, & quem diem victoriæ deſtinaverant, penè ſuis viribus ſupremum habuêre: non diffitentibus Turcis poſtmodùm eo in conflictu Oſmanum præcipuum exercitûs ſui robur amiſiſſe. Theophilus Szem-

Pugnatur acerrimè cum hoſtium clade.

Digitized by Google

Quam auget Szembergius ſtrategemate.

Szembergius acceleratæ victoriæ egregiam laudem tulit. Exſtruxerat ille in editiore colle ſubjectam deſpiciente planitiem repentinum propugnaculum, tectum undique frondibus arbuſtíſque, quod hoſti virgultorum ſpeciem exhiberet: impoſuerátque duo tormenta, tum induxit quinquaginta Hungaros pedites, & Thomæ Zamoſcii Palatini Kiovienſis aliquot decurias, lateréque juſſit, quoad neceſſitas & occaſio provocaret. Turcæ locum præſidio vacuum rati, ſæpius obequitantes, cum & quies & ſilentium metum inſidiarum eximeret, accurrunt veluti ſe illuc ſecuriùs recepturi, quos propiùs in unum conglobatos agmen nactus Szembergius, effuſâ pilarum glandiúmque tempeſtate penè ad internecionem delevit, reliqui ab erumpente è caſtris milite conciſi proſtratíque. Totus ille dies Polonis felix auſpicatúſque fuit hoſti verò ab octava hora matutina ad veſperam continuo impetu inſultúque decertanti propè fatalis. Et hunc quidem prout obſervatum à nonnullis lego, dicatum fuiſſe

Polonis hic dies fauſtus, Turcis penè fatalis.

Divo

Digitized by Google

Divo Venceſlao Bohemiæ Regi, ejuſdem cum Polonis originis primóque Regni in recenter ſuſceptæ religionis Chiſtianæ primordiis Tutelari, multíſque non inconſideratè perſuaſum eſt, victoriam non abſque cognato & commilitone Divo Polono veniſſe.

D. Venceſlao ſacer, & piè creditur tunc vel maximè Patrono.

Ultimus Oſmani impetus iniquis & renitentibus fatis inchoatus peractúſque, iterum ad pacis conſilia animum aliàs ferocem pertinacémque revocavit. Redierat interea ad caſtra Vevellius nuper ad Vezirum remiſſus, ad conquirendas aſſertitias literas publicæ Legatorum ſecuritati ſervientes, attulerátque ſufficientes. Profecti igitur Staniſlaüs Zoravinſcius Caſtellanus Belzenſis, & Jacobus Sobieſcius Palatinides Lublinenſis, & quia res non patiebatur moram propter ſiniſtrum malevolorum ſenſum interpretationémque, depoſuerunt inſtrumentum à pleriſque Senatoribus ac Delegatis ſubſcriptum, quo tractandæ pacis conditiones continebantur apud Andream Szoldrſcium Regi à ſecretis,

Turca ad Pacis Conſilia redeunt.

Zoravinſcius & Sobieſcius ad Turcarum Caſtra proficiſcuntur.

29 Septembris.

& Principis Vladiſlaï Cancellarium. Addidit Legatis Vladiſlaüs munera è ſupellectili militari depromta, quæ Oſmano ejúſque Purpuratis non ipſius ſed ſuo nomine deferrent, & Lubomirſcius tanquam eâ tempeſtate copiarum ſupremus dux ad eundem literas.

Excipiuntur honorificè à Turcis.

Ingreſſu caſtrorum obvios habuêre honoris causâ prodeuntes Turcas, viros ætate provectiori militiâque claros, è quorum numero unus nomine Dilaverii ſupremi Veziri Legatos brevi ſed amico ſermone compellavit, idem officii præſtitum à Radulone Palatino Valachiæ per ſelectiores è ſuo comitatu aulicos, prope cujus tentoria ſtatio Legatis aſſignata erat, deducentibus illos Turcis ad locum deſtinatum ſplendidè, nec ſine oſtentatione caſtrorum jactantiâque. Ubi iterum comparuêre Proceres Valachi ſalutationis officium à Radulone deferentes, omníſque commeatûs copiam ab amico Principe utpote Chriſtiano pollicentes. Magni ſe æſtimare eam Radulonis humanitatem ſignificavêre Legati per Trzelatko-

Et à Radulone quem primò per Tzelatkovium.

latkovium aulæ Sieniavii Præfectum, tunc verò primæ in ea legatione ob ſingularem prudentiam notæ, conteſtatique ſuam erga eum propenſiſſimam voluntatem; poſtulavêre ut de tempore, modo tractandæ pacis fidenter ſententiam ſuam aperiret. Mox & ipſi acceſſêre Palatinum, adventum Legatorum extra tentorium præſtolantem, ubi poſt officia mutuáſque venerationes, redditis à Lubomirſcio literis, id unicum ipſius exploratæ commiſêre amicitiæ, quatenus iis præciſâ longiori morâ ad Dilaverium facilem promtúmque procuraret acceſſum. Quâ in re prout & in conciliandâ pace non ſegnem ſe præſtitit Radulo, móxque ejus operâ patefacto ad Vezirum aditu arceſſiti Legati auditíque. Ubi ſuccinctè Caſtellanus Belzenſis fidem Regis Reïque publicæ Polonæ in antiquis cum domo Othomanica fœderibus ſacroſanctè ſemper ſervatam conteſtatus eſt, ea verò ut iterum coaleſcant cum mutuæ amicitiæ incremento, id à Dilaverii auctoritate quam tanquam ſupremus conſilii arbiter haberet, depen-

Deinde & ipſi accedunt.

Adeunt, & Vezirum alloquitur Zoravinſcius.

 dere,

dere, hanc porrò in tam ſalutari pacis negotio ſincerè pro ſua prudentia interpoſiturum, minimè ſe dubitare. Eâ perhumanâ ſalutatione, geſtu compoſito placidóque, & voce affabili ſtudium ſuum erga commune pacis bonum luculenter declaravit Dilaverius, illud Legatis inſinuavit, ut ob commodiùs inſtituenda colloquia, ſtationem inter ſua & Bacci Baſſæ tentoria transferrent. A Dilaverio itum ad Machometani delirii ſacrificulum, & quia Oſmani pueritiæ moderator erat, carum idcirco acceptúmque Principi: nec is pacem aſpernari videbatur, ad quam promovendam operam ſuam obtulit.

Comiter Legatos accipit.

Prout & ſuperſtitionis Mahometanæ Præſes.

Dum hîc officiis veluti futuræ pacis prænuntiis certatur inter Legatos Primatéſque Turcarum, hoſtili interea animo armíſque in conſueto Martis campo à milite certabatur, non deſinentibus Turcis iterum Polonorum munitiones aggredi acceptáſque ulciſci clades, aut certè novo aliquo inſigni facinore inclareſcere: ſtimulabat pudor, accendebat ſpretarum contuſarúmque virium

Turcæ tamen acceptas clades vindicare volunt.

Digitized by Google

rium injuria, eóque acriores intendebant velitationes: quin etiam auſi plus quàm velitari prælio contendere, majori ſemper Polonorum gloriâ, ſumma verò cum ſtrage fugâque ſuorum: unus tantùm deſideratus eſt iis in conflictibus Jacobus Kriniecius Alexandri Pruſinovii haſtatorum turmæ Subcenturio. Ita non reſpondente per omnia votis hoſtium ſucceſſu, illud unicum reſtabat conſilii, ut Oſmanus eductis ultra Tyram agminibus, calcatóque hoſtili ſolo oppidum aliquod vicinum invaderet, quo intercepto expugnatóque famam expeditionis ſuæ non irritæ in univerſum Orientem extenderet, ad eam attentis ibidem Perſis cæteríſque Othomanæ æmulis: aliàs è vano tanti apparatûs præſentis Imperatoris conatu, in poſterum de fortuna viribúſque ejus contemtim judicaturis. Deportatis igitur trans Tyram copiis, primam inquam incurrerent arcem nacti Paniowce dictam Potociorum gentilitiam, magis ad elegantiam amœnitatémque, quàm ex arte militari excitatam, paucis tunc ſed ſtre-

Kriniecius occumbit.

Oſmanus ultra Tyram pergit, cupiens aliquo facinore inclareſcere.

Paniowce Potociorum arcem oppugnat.

ſtrenuis inſeſſam defenſoribus. Admota tormenta, repetiti inſultûs irriti fuêre, & unde exſpectabatur Oſmani gloria, inde pudor & rabies ſortem ſuam accuſantis ſecuta. Sed longè major metus Turcas invaſerat à Sigiſmundi Regis cum univerſa nobilitate adventantis copiis, earum numerum rumore augente evulgantéque, tum & captivis in idem conſentientibus.

Nec expugnat & abit inglorius.

Pax tractatur ferventiùs.

Inde ad tractandam pacem reditum eſt, & celeriùs ferventiúſque de conditionibus agi cœptum per Radulonem, cui Dilaverius primam glaciem frangendam commiſerat, expiſcaríque juſſerat quæ facilitas in iis accipiendis Legatorum eſſet. Inter multa ab utrinque diſceptantes duo maximè in controverſia fuêre; Coſacorum coërcitio pœnáque, & munera quæ loco tributi Oſmano Conſtantinopolim mitti ſedulò efflagitabat. At Legati rejectâ animosè utrâque conditione, negatâque, poſt varios rationum conflictûs, congreſſum illum diſſolverunt. Et ad Coſacos quod attinet, ut omne robur, ita & rabiem ſuam odiúmque

Duas conditiones Legati animosè rejiciunt de Coſacis coërcendis, & tributo dando.

que Oſmanus in eos verterat, excidium illius militiæ animo volvens. Implacabilis iræ argumentum fuit edictum per caſtra evulgatum, ut quiſquis Coſaci caput adferret quinquaginta aureorum præmio donaretur. Hinc Tartari ſæpius illuſère Oſmano; aggreſtium namque colonorum in Podolia captorum amputantes capita, quaſi Coſacorum eſſent deferebant, ſummè geſtiente barbaro, acervúmque capitum magna cum voluptate inſpiciente oculóſque paſcente. Sed callidiore conſilio Turcæ agebant: quippe cum non poſſent excidio inviſi agminis, injectâ ſaltem inter Polonos & Coſacos perpetuâ diſſenſionum ſimultatúmque materiâ, eoſdem tam præclaro deinceps privarent militiæ robore ſubſidióque; injici autem non poterat efficacior quàm ſi pœnæ expoſiti rupta fœdera ſupplicio expiarent. Quod à Coſacis olim præviſum erat, ut ſuprà meminimus, ideóque niſi datâ fide receptâque ſponſione ad eam ſe accinxerant expeditionem, & Delegati in nupero cum iiſdem conſeſſu, idem ſanctè firmaverant.

Coſacorum capita 50 aureis æſtimantur.

Turca Coſacos abalienare à Polonis ſtudent, quali aſtu.

At

Dilaverius eaſdem conditiones proponit, & ſimul metum intentat Legatis.

At Dilaverius poſteaquam à Radulone percepit ea pactionum capita penitus aſpernari Legatos, eos ad ſecretius evocat colloquium, acſi majorem vim à ſupremi Magiſtratûs auctoritate reverentiâque ad perſuadendum allaturus, idémque ſeriò proponit urgétque intentato ad hæc metu miníſque. Conſtituiſſe videlicet Oſmanum ad medium Novembrem fixis manere caſtris, bellúmque per id tempus acerrimè continuare, neque Conſtantinopolim regredi velle, ideóque delectam eſſe hibernis agendis Valachiam Moldaviámque: jam verò Tartarorum Valachorum & Europæorum Turcarum copias deſtinatas eſſe ad divexandas vaſtandáſque per hiemen Polonas ditiones, parandoſque aditûs primo vere cum ingenti virium ſuarum mole redituro Oſmano, petituróque ipſius Regni viſcera: viderent proinde quid agerent, neu oblatas pacis conditiones tam arroganter reſpuerent: ſimúlque fixis oculis geſtum Legatorum vultûſque contemplabatur, ſi quid metûs aut commoti prodidiſſent animi: inſuper

per in caſtra ſi vellent regredi rebus infectis, id ſe illis permittere ſignificavit. Tum verò Caſtellanus Belzenſis Zoravinſcius generoſo reſponſo excepit tumidum arrogantémque Veziri ſermonem. *Bellatum eſt hactenus* inquit *ô Dilaveri, ſed necdum vobis æquus Mars adjudicavit victoriam, quæ vos hoc tumido inflaret faſtu, nos verò extremo metu dejiceret: quid ſit futurum caliginoſâ nocte premit Deus, prudens temporis arbiter rerúmque humanarum rector. Polonos ſcias libere ſibi impoſitis parêre Regibus, gentémque in libertate natam ultimum potiùs excidium interitúmque laturam, quàm aliquo infami tributo libertatis ſuæ detrimentum accepturam.* Poſt hæc ſurrexêre Legati, manúmque valedicturi porrexêre Dilaverio, eandem, cum qua venerant, abituri expoſcentes ſecuritatem fidémque. Ad hanc Legatorum denuntiationem & magnanimæ vocis conſtantiam attonitus Dilaverius, apprehenſâ utriuſque familiariter manu, abitum parantes detinuit, remiſſóque quem nimium intenderat rigore, æquior faciliórque in tractando negotio mox comparuit. Et cæteræ conditiones

Reſpondet Zoravinſcius generoſé.

Legati veniam abeundi petunt.

Detinet Dilaverius faciliori in cæteris conditionibus.

levi negotio complanatæ ſopitæque, de Coſacis diſceptatio diutiùs paulum tenuit, Turcis pœnam ſuppliciáque tanquam à fœderis violatoribus mordicus depoſcentibus, Legatis contrà objicientibus: Coſacorum licentiæ maritimíſque excurſionibus anſam dediſſe, daréque frequenter Tartarorum in Ruſſiam irruptiones, ſummâ cum terrarum vaſtitate: quantò æquiùs eſſet, ſi illi Tartaros graviori coërcerent pœnâ, à quibus ruptæ pacis promanaret origo, & redactos per depopulationem ad ſummam egeſtatem colonos, in vindictam accenderent, ſolâ deſperatione relictis domiciliis, ſpretóque imperio dominorum ſpe prædæ militiam Coſacorum augentes: proinde ſtatuerent potiùs Turcæ exemplum ſeveræ animadverſionis in Bernaſcium, Cantimirum, latrocinantiúmque Tartarorum turmas. Ita quod in Coſacos Turcæ cupiebant, id in Tartaros ut fieret noſtris poſtulantibus, cùm utrinque difficiles exitûs controverſia haberet, oblivione tandem utrâque ex parte condonatis con-

Coſacos tamen ad pœnam depoſcit pertinaciter.

Legati idem contra Tartaros & Bernaſcium urgent.

conſepultíſque injuriis, quievêre. *Tandem ſopitur oblivione controverſia ab utrinque.*

Acrior de muneribus Oſmano per Legatum tranſmittendis contentio fuit, Legatis pactorum conditionibus ea inſerere recuſantibus, ne ſub ſpecie munerum tributi deinceps dandi neceſſitatem Turcis ita interpretantibus inducerent, à quo liberæ gentis, nullius armis ſubactæ abhorreret animus. *De muneribus Oſmano mittendis per Legatum controverſia, id pactis inſeri nolunt Legati.* Sobieſcius itaque obtentâ à Dilaverio facultate, relicto in caſtris Zoravinſcio, eo in negotio ad Vladiſlaüm Principem Delegatóſque ivit captandi conſilii causâ: & poſtero die rediit eâ cum declaratione: Sigiſmundum Regem Oſmano per Legatum, qui ad conficienda fœdera Conſtantinopolim iturus eſſet, munera deferenda miſſurum, is modò pari humanitate cum Rege vicino amicóque Principe certaret. *Et hæc ſopita.* Acquievêre Turcæ, majoríque ardore pacis incubuêre conſiliis, iis verò feliciter peractis, pérque conditiones ſtabilitis, Dilaverius Legatos arceſſivit, & Baſſarum totiúſque Othomani Senatûs coronâ cinctus, amicitiam inter Oſmanum Turcarum Im- *Pax tandem ſtabilitur & promulgatur per Dilaverium.*

peratorem. Regémque Poloniæ, quod felix fauſtúmqne eſſet coaleſcentem gratulatus eſt: pollicitúſque ſacroſanctè pactorum conditiones à Turcis obſervandas, parem modò præſtarent fidem Poloni, caverént-que à perjurii labe. Mox ad Cancellarium Reguli Tartarorum converſus ſeriò monuit, neu Regnum Poloniæ ejúſque terras infeſtis invaderent percurreréntque ſignis, præcaveret id Dziambergerejus, ſecus faciens, ſe Imperium amiſſurum & pœnam capitis ſubiturum certò ſciret. Poſthæc præeunte Dilaverio patuit ad Oſmanum Legatis aditus, comitantibus primùm Suliſzevio deſtinato qui ad aulam Othomanam Inter-Nuntii munus ad adventum magni Legati obiret, deinde Radulone Palatino Valachiæ, Vevellio, cæteríſque: ubi poſt ſolita venerationum officia Caſtellanus Belzenſis brevi ſermone pacem inter Regem Poloniæ Domúmque Othomanam poſtliminiò ſancito fœdere redeuntem, Dilaveriique prudentià firmatam, tum ſuo & Collegæ nomine religioſè obſervaturos Polonos

Qui Tartaros ſeriò monet ne cum ſuis turbent incurſionibus.

Legatos ad Oſmanum adducit.

Quem Zoravinſcius paucis compellat & dona offert.

lonos ſpopondit: deinde literas Lubomirſcii obtulit, & acinacem egregii operis artificiíque, & fiſtulas ferreas non minori elegantiâ elaboratas.

Turcarum ob pacem confectam lætitia & ignes.

At per caſtra Turcarum pace divulgatâ ingens ſecuta lætitia: quippe illa tot gentium nationúmque congeries, inter continuos cum Polonis elementíſque ſibi adverſis, Cœlo denique irato conflictûs, funeſti belli tædio laſſa fatigatáque, finem ærumnarum, ſuíque Orientis clementiorem reſpectabant Orbem: & Proceres Turcæ inimica accuſantes fata, infauſtámque damnantes militiam, geſtientibus animis excepêre fœdus, teſtatíque hilaritatem ſub primas tenebras ſuſpenſis accenſíſque lucernis in ſingulis tentoriorum apicibus, quæ nocte ſerenâ ſtellarum adinſtar jucundo fulgore radiabant. Barbarorum lætitiæ addidêre Coſaci plauſum, repetitâ aliquoties ſcloporum exploſione, éque Polonorum munitionibus detonuêre tormenta in reciprocæ gratulationis argumentum.

Poloni & Coſaci tormentorum & ſclopetorum exploſione eandem teſtantur.

Unicum adhuc reſtabat negotium cum

Dilaverio perficiendum, quod ita ſe habuit. Poſtulabat ille à Legatis ut Poloni prout primi Valachiam Oſmani Provinciam inſeſtis invaſerant intraverántve armis, primi quoque decederent, motis trans Tyram caſtris. Plena periculi ea conditio viſa, reputantibus apud ſe Legatis, exercitum magnis attritum anguſtiis calamitatibúſque, tum cohortibus à milite partim invalido, partim morbis impune graſſantibus abſumto imminutis, ponè oculos hoſtium transducere, ne prout nulla fides barbaris, defectus viréſque acciſæ propiùs inſpectæ occaſionem belli porrigerent, ex amicíſque iterum facto impetu hoſtes facerent. Compluribus itaque rationibus adductis Legati perſuadere conabantur Dilaverio, haud promtè id fieri poſſe, elapſuróſq; plures dies, moram tranſportandis militibus facturos: deinde æquiùs eſſe éque decoro militiæ, ut ii qui primi campum tenuiſſent, iidem poſtremi decederent. Ad pontem verò quem Turcæ ad tranſportandas per Tyram copias offerrent, plurimas orituras difficul-

Turcæ poſtulant ut primò Poloniæ campo excedant.

Legati aliter ſentiunt, nec volunt permittere.

cultates: quippe quis ſponſor in eadem Turcarum vicinia, ibidémque ſuis in ſtativis commorantium, non intercesſuras aliquas inter lixas ſervitiáque contentiones, prout fieri ſolet, inde rixas, pòſt & armorum experimenta, unde iterum ſopita belli flamma hiſce præludiis ventilata erumperet. Vanum eſſe metum ſuſpicionémque Dilaverius oſtendit, cui à fido Janizerorum præſidio immiſſo facilè obviare poſſet; miſítque illico qui pontis curam haberent, ſervaréntque integrum Polonorum commoditati. Fuítque hæc non ingloria poſtmodùm victoriæ de barbaris appendix, cùm Poloni pontem ab hoſte conſtructum, ſimúlque & faſtum Oſmani calcarent, ſterneréntque Turcæ abituris copiis viam, à quibus tanti Imperii vires proſtratæ fuiſſent. Ita inter ſe diſceptantibus commodè quiſpiam advolavit nuntians Polonorum caſtra moveri, jámque ultra Tyram complura apparere tentoria non inane certi abitûs indicium. Lubomirſcius namque præmonitus ad eludendos barbaros, aliquot taber-

Nuntius moveri caſtra Polona adferens controverſiam definivit.

tabernacula trans flumen extendi fecerat, quæ aliquam caſtrorum ſpeciem præ ſe ferrent. Sopitâ eo nuntio quæſtione, pacta conſcripta ſignatáque Dilaverius Legatis porrexit, iis receptis commendatóq; de meliori notâ Staniſlao Suliſzevio Inter-Nuncio aulam Oſmani comitaturo, poſt mutuas valedictiones humanitatíſque officia ab utrinque diſceſſum eſt: & Legatos quidem ad ſuam ſtationem ſerus veſper reduxit ſequenti die abituros.

Legati pacta conſcripta recipiunt.

Quibus conditionibus pax ſteterit mihi promtum eſſet referre, niſi ab aliis ſcriptoribus fuſè ſatis enarratas eſſe ſcirem, ad quos lectorem curioſum tranſmitto: certè Poloniæ haud pœnitendis, manſuríſque ad poſterorum memoriam. Tanti namque apparatûs tantarúmque virium ferocia, non alias à conſtanti Polonorum robore extorquere potuit: quandoquidem præſentia bellantium Othomanorum, integras Provincias Regnáque ſummo cum Chriſtianorum probro ſæpius avulſerit ſubjugarítque.

Primâ

Primâ luce Turcarum exercitus motis ſignis Prutum verſùs inceſſit, & Legati hoſte abſcedente in caſtra ſe contulêre, ubi Vladiſlaüm Principem recuperatis aliquantùm viribus, primâque tum vice in publicum prodeuntem Miſſæ ſacrificio intentum reperêre: & is accepto nuntio de Legatorum reditu, non antè ſe loco movit quàm ibidem confluentibus militibus, univerſóque penè exercitu Gratiarùm carmen Deo immortali venerabundus decantaret. Mox Andream Szoldrſcium ad Sigiſmundum Patrem miſit, qui victoriam bellúmque confectum nunciaret. Is Leopoli Regem aſſecutus exſpectantem reliquas Nobilitatis copias, cum quibus propediem moturus erat: primâ quidem fronte Rex nuntium pacis non adeò lætus accepit; niſi fortaſſe tunc gaudium diſſimulâvit, quò nominis ſui expeditionîſque generalis famam apud Turcas augeret, cæterùm in urbe ſat opulentâ ſubitò excitata ſunt argumenta publicæ gratulationis, & Rex ad Principem Baſilicam Procerum nobiliúmque co-

Turcæ movent exercitum & Legati ad caſtra redeunt.

12 Octo-ber.

Deo referuntur gratiæ à Vladiſlao; & Szoldrſcium ad Regem mittit.

Quem Leopoli reperit totius Nobilitatis exſpectantem copias.

 ronâ

ronâ ſeptus feſtinavit, debitâ gratiarum actione benignum Poloniæ Numen veneraturus.

Jámque Chotimo pactis ita volentibus Valachis reddito, tum & ſignato ſubſcriptóque Delegatorum manibus Inſtrumento pacis, quod miſſus à Radulone nuntius confeſtim Oſmano deferret traderétque, Coſacis per Matthæum Leſniovium, & Jacobum Subieſcium ſignificatum eſt, quanta illorum ratio fuiſſet in tractandâ concludendâque pace, Turcis prima ipſorum capita ad ſupplicia depoſcentibus: ſed datæ fideï memores Delegatos conſtantiſſimè acre contentioſúmque poſtulatum rejeciſſe, nihílque pactis inſeri permiſiſſe, quod illorum obeſſet militiæ. Viderent itaque in poſterum, neu Rempub. cum potentiâ Othomanâ committerent, ſuíſque in Pontum Euxinum excurſionibus piraticâque fœdus violarent. Paucis ſubmiſſiſque reſpondit verbis Konaſzevicius: ſe prout infimos Regiæ Majeſtatis & Reïpub. ſervos eſſe, ita nolle edictis publicis refragari. Ad extremum

Coſacis ſignificant Delegati quanta ſit habita ipſorum ratio in tractandâ pace.

mum exercitus Tyram per Turcicum pontem cum diſpendio aliquo militaris diſciplinæ tranſgredi cœpit, & Coſaci illi, qui paulò antè in omnem compoſiti ſubmiſſionem juſſa exſpectabant, à Vladiſlao de ratione modóque reducendarum copiarum requiſiti, reſponſum diſtulerant, eóque haud dato primi ſeorſímque licentioſè Tyram tranſierant, in prædam intenti, carpentéſque extrema agmina latrocinantium more. At Vladiſlaï Principis currum, quo æger vehebatur, circumſtetêre haſtatorum nonnullæ turmæ, tum & Lithvanæ legiones, quas ex hoſtico Alexander Sapieha Orſanenſis Præfectus ducebat, & complura peditum vexilla, deduxeréque primò Zuancium oppidum, ad Tyram ſitum, inde Cameneciam & munitione prævalidam Civitatem, & incolarum frequentiâ opulentiâque nobilem.

Primi licentioſè & prædabundi per pontem abeunt.

13 Octob:

Vladiſlaüm deducunt Legiones Camenecum.

Et Sigiſmundus Rex nihil prius habuit, quàm ut ſummâ cum gloriâ peracti belli nuntium ad Gregorium XV. Pontificem Max. mitteret, qui ut preces pro eventu cer-

Sigiſmundus Rex Pontifici Maximo victoriam nuntiat.

certaminis ad Deum ſolicitè fuderat, ita voti compos, non ſine ſupplicatione Divinæ clementiæ grates perſolvit, ac edicto ſolenni incolis Populíſque Poloniæ diem decimum Octobris feſtum ſacrúmque perpetuò eſſe juſſit. Urbanus verò Pontifex ut peculiari precum horarúmque, quas Canonicas vocant, officio eum diem Polonia coleret, petente Vladiſlao indulſit. De quo Principe quale tulerit judicium Sigiſmundus Pater Gregorio Pontifici ſcribens, ex ejus literis ſubjicio. *Filius meus ita in hoc bello verſatus eſt, ut ejus virtus hoſtibus ipſis admirationi fuerit: hæc ſunt Regiæ ejus indolis rudimenta, hæc Heroïci animi facinora, quæ ille tot jam bellis exercitatus, & ad virtutem formatus Reipub. Chriſtianæ & inprimis Catholicæ religioni juvandæ deinceps devovet. Hunc ego ex me natum, iis eruditum monitis, quæ ad ſalutem publicam curandam pertinent, præceptis paternis obſequentem, & nomini Catholico devotum, Sanctitati veſtræ tanquam communi parenti filium commendo. Vivat in ſinu Eccleſiæ Sanctiſſimis S. V^ra^ benedictionibus cumulatus, totum ſe publicæ utilitati impendat. In eam ſpem & reliqua*

Vladiſlaüm filium laudat.

Vide apud Lubienium hanc epiſtolam.

reliqua mea nunc creſcit ſoboles, & ego ipſe quâ mente juvenis fui, & nunc provectâ ætate idem ſentio, dulce & decorum & optabile eſſe, pro Religione Eccleſiâque Catholicâ mori.

Scio hanc victoriam miraculi loco à quibuſdam habitam, ego verò certò affirmare audeo, (quod & Sigiſmundus Rex fatetur) divinitus hoc factum. Conſideranti namque mihi Turcam & Tartarum ingentium exercitum Imperatores ex unâ parte, & ex alterâ parvum militum manipulum, Chriſtianorum Principum auxiliis deſtitutum, Deo tantùm devotiſque pro patriâ pectoribus fidentem, exilem inquam illum ſcopulum, ad quem potentiæ Othomanæ fluctûs Poloniam inundaturi, in immenſum elati, alliſi diſſilirent: certè belli exitum miraculo ſimilem videri. Et magis dum reſpicio Oſmanum inaudito Turcarum Imperatoribus exemplo, ad quorum præſentiam Regna, Provinciæ ſubjugatas flexiſſent cervices, & nunquam niſi victores campíque domini exceſſiſſent, nunc ne palmo quidem terræ ademto, cum maximâ clade, tanto opum im-

Victoria hæc divinitùs Polonis obtigit.

impendio, in ſummâ ſuorum conſternatione, æmulorum lætitiâ, hoſtium triumpho, abeuntem recedentémque. Placatum Numen quidni credam ab univerſi per Poloniam populi precibus votiſque ejus clementiam implorantis, excitante pietatem Antiſtitum curâ, indictis jejuniis & crebris ad Divorum aras ſupplicationibus, admonentibus inſuper è ſuggeſtu concionatoribus, advocandóſque eſſe ſuperos præſertim Regni Tutelares in communis cauſæ ſocietatem adhortantibus. Et comparuêre illi, conſpectámque ferunt Matrem Deï Virginem à Laurentio Gembicio Archiepiſcopo Gneſnenſi Regni Primate Primoque Principe, viro apprimè pio, qui poſt fuſas cum lachrymis ad Deum preces, ejus quoque imploratâ ope, dum de belli eventu anxius cogitabundúſque primâ noctis vigiliâ Squiernieviciis in aream à feneſtrâ proſpicit, ecce tibi deſuper tiliam ibidem loci eleganter inſitam vireſcentémque, videt Miſericordiæ Matrem decreſcentis lunæ cornibus inſiſtentem, audítque bono animo

A Laurentio Gembicio Archiepiſcopo Gneſnenſi Mater Dei & virgo conſpecta.

Squiernievicium oppidum Archi-Epiſcopale.

mo jubentem eſſe Gembicium, utpote nomini ſuo devotam curæ habituram Poloniam, Filiúmque ſuum jam prohibiturum ea quæ metueret mala, ne ipſius eventura eſſent ſæculo, His dictis diſparuit, Gembicius verò lætus cœleſti nuntio, iis quibus maximè fidebat rem patefecit, & prout viderat Deïparam, advocato pictore ejus effigiem ita exprimi curavit: exſtátque Squiernieviciis in ſacello Archiepiſcopalis Palatii, mihi olim à Matthia Lubienio magnæ probitatis Præſule quarto ejuſdem ſucceſſore commonſtrata. Atque ejuſdem Magnæ Matris patrocinium alter vir religioſus probúſque evulgavit. Namque eâ tempeſtate per quietem vidit, curru radianti equis duobus candidis eundem trahentibus per coruſcam in Cœlo viam ab Occidente in Orientem verſùs Chotimum inſidentem vectámque ad cujus èx oppoſito pedes, ſupplex genu flexo Divus Staniſlaüs Koſtka maternam apud filium opem Polono exercitui imploraret. Non ſomniantis illud erat miraculum, cui fidem dies ſtabilitæ pacis

Viri pii ejuſdem viſio. Caliſſii.

cis

cis quin ipſum penè momentum adſtruxerat. Quæ quidem Deï Optimi benignitas cœlitúmque favor me permovit, ut rem loco attexere non dubitarem. Nam ut dubia & admiranda, & triviis aut circumforaneïs ſchedis conquirere procul gravitate ſuſcepti operis habuerim, ita ſeriò traditis, eventúque comprobatis, ſilentio fidem adimere, profectò & Divorum, qui propè damnantur, cùm prætereuntur, injuriam duco, & ab homine Catholico veluti beneficii minùs grato alienum exiſtimo.

Vladiſlaüs Varſoviam redit.

Poſt exactos complures firmandæque valetudini impenſos dies Camenecii Vladiſlaüs lentis itineribus inter populorum plauſus acclamationéſque Varſoviam proceſſit, ubi à Rege Patre jucundo complexu, ab univerſâ verò aulâ feſtis gratulationibus exceptus eſt. Inſequens deïnde annus quieti datus, quanquam quæ illa poterat eſſe quies à ſeditioſo milite impune graſſante, patriámque hoſtilibus divexante rapinis, quem ad ſimiles auſus traxerat exemplum Moſchoviticæ conjurationis, quia impunitum

Seditio militaris erumpit.

nitum; recurrebátque Zolkievii conſilium, nimiam tunc damnantis indulgentiam, vaticinantíſque, à neglecta nullóque coërcita rigore inſolentia plures ejuſmodi promanaturas ſeditiones: & ſupererant adhuc in exercitu impii contra Patriam fœderis ſocii, nimiùm prædæ rapinarúmque præteritarum memores, ipſéque Kovenicius, quem ſeditioſi in Ducem ſeu Marſchalcum elegerant, inter Moſchoviæ milites fœderatos non poſtremo olim loco cenſebatur. Sopita tandem gravis hæc & nimiùm damnoſa ſeceſſio, perſoluto ære donativíſque largè numeratis, & quanquam exaſperatus miles ferociam immenſis víxque tolerandis intenderet poſtulatis, videbatúrque eam non tam citò depoſiturus, effecit nihilominus permultum Staniſlaï Lubomirſcii auctoritas, cui ad Chotimum conſervati exercitûs reíque præclarè adminiſtratæ palma debebatur, qui conſilio, ratione, & ſuis quoque profuſis in largitiones opibus, ſeditioſorum aggreſſus capita, tum & reliquos milites, certis conditionibus ad ſaniorem *Sopita Lubomirſcii eximiâ operâ.*

reduxit mentem, pervicítque ne malum longiùs ſerperet, Regno grave metuendúmque.

Oſmani cædes tumultúſque Janiſſerorum.

A felici belli Turcici exitu, populorum lætitiam quanquam militaris inſolentia nonnihil interrupiſſet, renovavit mox fauſtus de Oſmani cæde rebúſque perturbatis Turcarum nuntius. Redierat ille Conſtantinopolim inglorius, triennii apparatu irrito, imminutóque exercitu: namque auctores habeo ferro abſumta ſexaginta millia, morbis, cœlíque injuriis & Autumno Aſiaticis corporibus perquam gravi longè plures, ita ut vix tertiam partem bellatorum domum reduceret, cùm è Polonis toto conflictûs tempore, vix ſuprà quadringentis cecidiſſent, niſi contagio ſæviens plurium accumulaſſet funera, ingentémque equorum ſtragem pabuli inopia feciſſet. Hinc pudor, deinde ira Oſmanum in rabiem verterat, ignominiam famæque dedecus ægerrimè ferentem, quod ab ignaviâ militum ſuorum profectum fuiſſe reputans, Janizeris eandem exprobrare ſolitus erat, datâque vel minimâ occaſione promiſcuis in eos cæ-

cædibus ſæviebat, ad extremum vetus illud Othomanorum robur delectámque militiam amovere deſtinabat, in eorum locum Arabibus ſubſtitutis, quorum fortitudinem proximo in bello expertam probabat prædicabátque. Abire itaque in Arabiam ſtatuerat, ſive Imperii ſedem ibidem tranſlaturus, ſive Machometis inviſurus ſepulchrum, quæ duæ itineris cauſæ vulgò ferebantur: certè bellum ille moliebatur, cum ſelectioribus copiis, pérque varia interim armorum exercitia optimè inſtructis, iterato Poloniam aggreſſurus. Jámque præconis voce proclamatum iter non tulêre Janizeri, mox aulæ Primores circumſtetêre orantes, contrarium ſuaderent Cæſari, aliáque ingererent conſilia, neu tam longinqui itineris difficultatibus ſe ſuóſque iret perditum. Pertinax animus Oſmani haud flecti poterat, & verò ubi dictatorii reſponſi *Sic volo, ſic jubeo*, emanavit in vulgus oraculum, tunc conglobati in palatium irruunt, obvios trucidant, Oſmanus fugâ latebras quæſivit, mox protractus, indéque ductus ad carcerem, ultimò tan-

tandem ſtrangulatus, furentium tumultuantiúmque Janizerorum infami morte vota explevit. Eóque furoris curſu Patruus ejus Muſtapha Cæſar conſalutatur, amens ſtupidúſque, ideóque in ſucceſſione ad Imperium Oſmanum poſthabitus.

Octiduum integrum tumultuantes Janizeros ſummâ cum trepidatione ſpectavit Conſtantinopolis, tantò magis inhorreſcentibus civibus, quantò intentiùs primum appetitæ Majeſtatis adhæc uſque tempora ad ſuperſtitionem uſque venerandæ conſiderarent exemplum, haud dubium ruituri Imperii indicium, cujus retinendi unicum erat arcanum, culta Divinitatis adinſtar Othomanorum Majeſtas.

Hunc tandem Oſmani exitum ad plenam de Turcis victoriam adjecit benignum numen, auctâ non mediocriter inde Vladiſlaï Principis gloriâ, quem dum triumphantem fauſtæ populorum voces in Cœlum tollerent, hunc ex tam alto Imperii ſolio ſeditioſorum inconditæ acclamationes, & fatales ictûs præcipitem darent proturbaréntq;.

H I-

HISTORIÆ VLADISLAI POLONIÆ ac SUECIÆ PRINCIPIS,

LIBER UNDECIMUS.

Rex in Pruſſiam proficiſcitur comitante Patrem Vladiſlao.

PAcato tranquillatóque Regno, ineunte Vere Anni Vigeſimi Tertii ſupra Milleſimum Sexcenteſimum, Sigiſmundus Rex, Conſtantiâ conſorte, Annâ Catharinâ filiâ quinquenni, Vladiſlao Principe filio comitantibus, in Pruſſiam profectionem adornare cœpit. Iter ſecundo Viſtulâ paratis adhæc exquiſitéque inſtructis navigiis continuatum, quo non aliud ſplendidius unquam viſum, in maximâ Procerum aulicorúmque nobilium

lium frequentiâ, non jucundius: quippe omnes in lætitiam ac hilaritatem verſi, deducebant Regem poſt tam celebrem ductu Vladiſlaï partam obtentámque victoriam, reductámque Regno quietem, ſolutis curis triumphantem. Et fluviatilis illius claſſis impellebat carbaſa promtus ubique populorum plauſus, certabatúrque erga Regem obſervantiâ à viris Principibus ad ripas accurrentibus invitantibúſque tantos hoſpites, à quorum præſentiâ eorum penates tantum honorem acciperent. Ad confinia Pruſſiæ ubi ventum eſt, propè Zlotoriam ſubſtitère naves, indéque Golubium itum: orante Annâ Infante Sueciæ, cujus hæc Præfectura erat, excipientéque cognatas ſibi Majeſtates debito affectu venerationéque: póſtquè datos aliquot dies mutuæ hilaritati, perrexère Torunium urbem Pruſſiæ primariam ſub adventum Regis in omne lætitiæ genus effuſam, eam verò auxit Staniſlaï Koniecpolii Magiſtri Equitum Generalis adventus, qui è Turcicâ compede liber, tunc primùm Regem adiit ſalutavítque,

Golubium divertit.

Poſt Thorunii.

Prin-

Principi verò Vladiſlao de rebus tam præclarè contra Turcas geſtis, depreſſòque nominis Chriſtiani hoſte, gratulatus eſt.

Ubi Koniecpolius redux è captivitate Regem ſalutat.

Namque recenter tunc peracto feliciter legationis ſuæ munere Conſtantinopoli redierat Chriſtophorus Zbaraſcius, is præter cætera eximia facinora réſque è voto Reipub. confectas, in eam maximè incubuerat curam, ut magni nominis viros Cecorenſi nuper prælio captos, turríque incluſos, in libertatem aſſereret: effecítque quà ſingulari prudentiâ, quâ profuſis largitionibus, numeratóque inſuper pretio, & patriæ reddidit Staniſlaum Koniecpolium, Lucam Zolkievium, & Ferensbachium, præter Samuelem Korecium, cui magni nocuêre ſpiritûs fruſtra in carcere oſtentati: namque ſuperbè contemtímque ab illo ſæpius compellati Turcæ, eliſis faucibus importunam caſtigavêre audaciam.

Operâ Chriſtophori Zbaraſcii ad Turcas Legati libertati redditus.

Et Koniecpolius poſt redditam ſibi commendatámque à Rege armorum Præfecturam Torunio abiit, Rex verò conſcenſis navibus luſtratâ primúm Bidgoſtia, ubi offi-

officinam monetariam adiit, ab ejuſque Præſide Jacobſonio amplis muneribus excultus eſt, ad Joannem Kucborſcium Epiſcopum Culmenſem divertit: is ad ripam Viſtulæ ſub Starogrodo arce Culmenſium Antiſtitum, in amænâ planitie magnis hoſpitibus epulum præbuit, cujus pretium exceſſère bellaria, lances videlicet argenteæ auro Hungarico onuſtæ Principibus convivis appoſitæ donatæque. Supervacaneum referre exiſtimo, quo apparatu quibúſve lætitiæ ſignis Pruſſiæ Civitates longâ tunc pace florentiſſimæ Regem excipiebant, tantò illæ in majus omnia cumulabant, quantò Reginam Conſtantiam & Principem Vladiſlaüm novos nec ante iis in terris viſos hoſpites ſuis ſuccedere portis gaudebant. Dantiſcana Civitas ut opulentiſſima, ita quæſitiſſima quæque in adventum Principum apparaverat: nam præter pegmatum ſpecies, arcuum moles, ignium hilaria, ludis, ſpectaculis, conviviis, cæteriſque publicæ gratulationis indiciis propè quindecim dies Regias Majeſtates detinuerat, grato

Kucborſcius Epiſcopus Culmenſis Regem magnificè excipit.

& Civitas Dantiſcana.

to aſpectu eos fidiſſimorum Civium apparatûs æſtimantes.

Guſtavo Sueciæ Regi ſuſpectus Sigiſmundi Dantiſcum adventus.

Interea Regius Dantiſcum adventus ſuſpicionem moverat Guſtavo Sueciæ tunc Regi: quippe de transferendo in Sueciam bello, claſſéque armandâ, & è portu Dantiſcano emittendâ, conſilia agitaſſe Sigiſmundum certò compererat, proindéque Princeps cautus, ad omnéſque occaſiones invigilans, ad avertendum, ſi quod ingrueret periculum, inſtructâ viginti & aliquot navium claſſe, ipſemet præſens haud procul à portu conſtiterat, certus inferre potiùs, quàm domi exſpectare bellum. Et Sigiſmundus Rex claſſem illam patruelis ſui ſpectavit; namque invitatus à Magiſtratu Dantiſcano ad oſtium Viſtulæ ſeſe in mare exonerantis, ubi prævalida munitio portum tuetur, in ejus medio eminentem conſcendit Pharon accenſis ignibus nocturna nautis miniſteria præbentem, indéque patente in longum latúmque mari, naves illas conſpexit. cúmque Rex ingenti tormentorum fragore è propugnaculis navigiis infinitè reboanti-

Proinde in mari cum claſſe compáret.

Quem Sigiſmundus ex turri conſpicit.

boantibus ſalutaretur, pari boatu reſpondebant naves Sueticæ ex adverſo fulminantes, non abſque inſolentiæ cujuſdam indicio, cujus compeſcendæ, etſi nonnemo modos rationéſque Regi aperiret, diſſimulandum tamen pactíſque ſtandum eſſe plerique cenſuêre: viſum tamen mittere quempiam ídque Magiſtratûs Dantiſcani nomine, qui portûs ſecuritatem durantibus adhuc induciis violatam quereretur. reſpondente ad hæc Guſtavo: nihil ſe hoſtile niſi laceſſeretur, meditari, nec à tractandâ ulteriori pace alienum eſſe: cúmque de Rege, Regina pleraque familiariter percontaretur, Vladiſlaï Principis honorificâ mentione factâ, ejus ſe videndi alloquendíque deſiderio teneri ſignificavit.

Unde illa ſuſpicio Guſtavi orta.

Nec illa vana fuit Guſtavi de Sigiſmundo ſuſpicio, qui perſuaſus à quibuſdam Germanis Suecíſque, (nam id conſilii clam cæteris Polonis, unum alterúmve ſi demas, habebat, rarò videlicet cum iis de rebus Sueticis communicare ſolitus) poſſe in Sueciam bellum transferri, oſtendebántque

que occaſiones opportunitatéſque Regi nimiùm credulo, faciléque ſuadentibus aures accommodanti, móxque de ære ac milite ad tantos perficiendos conatûs ſolicito. Interim dum procurat ne deſtinata ad hoſtes emanarent, evitare non potuit, quin à pluribus exploratoribus id molis in Sueciam obverti Guſtavus reſciret. Anno verò inſequenti jam palàm fuit celâtum eò uſque conſilium, cùm indictis Comitiis ſubſidium pecuniarum Rex ab Ordinibus efflagitaret, militémque collectum in eum haberet finem, omnémque navalem apparatum ſedulò adornaret. Sed brevi conatus ille evanuit: quippe Ordines denegato ſubſidio invitóq; Rege prorogatis induciis opportunum expeditioni tempus corrupêre. Et Suecus reputans, quantumcunque moræ protraheretur, tantundem ſpatii ad inſtruendam defenſionem ſibi indulgeri, gravis poſtmodum primùm Livoniæ, deinde Pruſſiæ incubuit, cujus littoribus in præſentia Regis admota claſſis, triſte calamitoſi, quod ſecutum eſt paucis pòſt annis, belli fuit præſagium.

Digitized by Google

Rex Dantiſco Majorem Poloniam movet.

Verùm quæ poſtea evenêre, narrare ſuperſedeo, jam me Dantiſco valedicens revocat Sigiſmundus, qui directo per Pomeraniam itinere, Majorem inviſurus Poloniam ibat, non ceſſantibus interim Pruſſiæ Primoribus Regem cum univerſo aulico comitatu partim in ſuis Præfecturis, partim in gentilitiis ædibus lautè debitóque venerationis obſequio excipere. Atque id officii quoque præſtitit Vladiſlaüs Princeps, cùm Regem Reginámque Oſiecum, cujus juris ea tunc præfectura erat, invitavit, ſplendidéque habuit, totámque aulam, nobilémque comitatum comiter tractavit. Excepit mox Conſtantia maritum Regem Tucholiam venientem, in iiſque bonis, quæ ad ſe pertinerent, hoſpitam egit, Rege in gratiam conjugis blandè invitantis, in omnem hilaritatem effuſo, genióque liberaliùs indulgente. Tandem excedens Pruſſiâ in ipſo Majoris Poloniæ limite à Zebrzydovio Caſtellano Caliſſienſe ſalutatus eſt, perrexítque ulteriùs, & Grocholini Baranovium, Naklæ Stephanum Gembicium Caſtellanum Rogoznen-

Excipitur à Vladiſlao Principe Oſjecii.

à Regina Tucholiæ.

& à cæteris primoribus.

goznenſem, Vagrovecii Kozielſcium loci Abbatem ſuâ præſentiâ dignatus eſt, probavítque invitantium pronam alacritatem debitúmque obſequium. Gneſnæ Divi Adalberti Poloniæ tutelaris, ejúſque olim in Regno urbis primariæ celeberrimæque Archiepiſcopi, clarum Othonis Imperatoris & Boleſlaï Poloniæ Regis peregrinatione tumulum, ſupplex veneratus eſt. Poſnaniam appropinquanti Majoris Poloniæ ſedem, elegantiâ ædium nitoréque conſpicuam, Provinciæ illius nobilitas frequens in occurſum venit, & prout eſt præ cæteris animi elatioris, generoſóſque gerens ſpiritûs, comparuit ſplendidè cultúque decoro & magnifico: omniúmque nomine Adamus Sandivogius Czarnkovius Palatinus Lancicienſis Majoris Poloniæ Generalis Præfectus, Regem advenientem ſalutavit. Quoniam verò univerſæ nobilitatis flos in equis occurrerat, Rex quoque in equo movens, laterique ſiniſtro adequitantem Vladiſlaüm habens, proceſſit, inter Civium diſpoſitas per ſtationes cohortes, refertis magnâ ho-

Poznaniam intrat ſplendide.

Excipitur ab Adamo Czarnikovio Palatino Lancicienſi Majoris Poloniæ Generali.

minum multitudine intra extráque urbem viis tectíſque.

Rex Nobilitatem Majoris Poloniæ comiter tractat.

Triduum Poſnaniæ commoratus, omnium ſe oculis quærendum, fruendúmque exponebat, in omnem benignitatem, clementiámque intentus, nobilitatíque devinciendæ maximè ſtudens, quam parùm æquam ſibi hucúſque experiebatur, cùm acrioribus mandatis inſtructos legatos ad Comitia mitteret, duriúſque regiminis rationes à ſe expoſceret, indéque potiſſimùm querelæ emanarent, arripientibus eaſdem cæteris terrarum delegatis, ſperabátque à ſua præſentia comitatéque mitigandos inpoſterum animos, emolliendóſque, quos nonnullorum ambitio per ſpeciem libertatis publicæ utilitati propriæ inſervientium exaſperaret. Sed ut majores Poloni in venerationum Regíſque obſequium ruebant, ita pronis erga Vladiſlaüm ferebantur ſtudiis, volupéque fuit ſpectare Principem, juventâ decorum, tot victoriis clarum, ac à recenti Turcicâ expeditione ſummâ cum gloriâ reducem, quam intuentium cogitationibus

Vladiſlao Principi magnus ibidem honor exhibitus.

bus fama ſuggerebat, augebant verò plerique Centurionum præſentes Vladiſlao notiſſimi, Joannes Rozrazevius, Zlotnicius, Grzymultovius, ac plerique nobiles commilitones. Hinc ſalutantium deducentiúmque ingens frequentia, ita ut palatio ad magnificas Czarnkoviorum ædes ubi diverterat, plateæ magnis ſpiſſiſque comitantium implerentur ordinibus, Principe, prout erat animorum captandorum artifex, vultu, geſtu, alloqùio, omníque humanitatis genere promta rependente officia.

Rex per Palatinatum Caliſſienſem iter, faciens à Primoribus excipitur.

Et jam Poſnaniâ abeuntem Regem pérque Palatinatum Caliſſienſem, qui Majoris Poloniæ non poſtrema pars eſt, iter continuantem, deduxêre viri Primores ædibus ſuis gentilitiis magnos hoſpites excipientes. Habuêre id honoris Sigiſmundus Grudzinius Curnici, Andreas Opalinius Radlini, Staniſlaüs Przyiemſcius Coſmini, Joannes Rozrazevius Crotoſini, Venceſlaüs Leſczynius Regni ſupremus Cancellarius Goluchoviæ, donec tandem Caliſſium celebrem Collegio Karnkoviano & ſitu amæniſſi-

Opalinius Succamerarius Poznanienſis, Przyiemſcius qui fuit Regni Marſchalcus & Generalis Majoris Poloniæ.

niſſimam Civitatem Majeſtates perveniſſent, exhibentibus loci incolis ſincerum fidelitatis, ſubjectioníſque ſuæ argumentum. Ad extremum poſt datos quinque menſes itineri Rex Varſoviam rediit, in cujus vicinia degentem tunc Laurentium Gembicium Archiepiſcopum Gneſnenſem Regníque Primatem Lovicii inviſit, à clariſſimo optiméque de Republica merito ſene, Primóque Principe, invitatus, ultimúmque id officii Regi ſuo præſtiterat: quippe intra tres ab abitu Regis menſes extremum vitæ terminum habuit.

Gembicium Archiepiſcopum Rex inviſit.

Atque ea brevis cum patre peregrinatio longioris poſtmodum Vladiſlao præludium fuit. Statuerat namque voto concepto adire Loretum, ubi ſecundùm Deum Magnæ Virgini Matri, pro feliciter ſuſceptis, feliciùs abſolutis expeditionibus, preces gratéſque perſolveret, venerarētúrque illam ædem, in quâ Virgo cœlitus miſſum audivit Legatum, & Deum hominem utero excepit. Quandoquidem verò Annus Jubilæi inſtabat, Romam quoque per id tem-

Vladiſlaüs Loretum adire & ſimul videre Exteras nationes deſiderat.

temporis inviſere deſtinaverat. Pietas quidem peregrinationis incentivum eſſe videbatur; ſed per eam occaſionem videndi exteri Orbis divertendíque ad cognatos Reges ac Dynaſtas, moréſque variarum nationum inſpiciendi, ſummo deſiderio tenebatur juvenis Princeps; Rege nonnihil filii votis obſtante deliberantéque, an ſuum præberet conſenſum, quem ſolita cunctatio vehementer præpediebat. Expendebat namque majorem eſſe ſemper Principum à longinquo venerationem, præſentiâ verò ſæpiſſime famam minui & evileſcere, ex iiſque congreſſibus non raro ſimultates ab æmulatione excitatas, loco amicitiæ familiaritatíſque reportari: denique apud Regem dignitatis ſuæ domûſque Regiæ tenaciſſimum, gravis ea longáque deliberatio fuit, quæ tamen ad votum Vladiſlaï expedita eſt, ſuggerentibus nonnullis eam eſſe Principis indolem virtutéſque Regias, quæ exterorum non ſolùm illi conciliarent amorem admirationémque, ſed allaturæ quoque eſſent Orbis Chriſtiani encomium

Rex aliquantùm filii vota moratur.

ſi propiùs à Chriſtianis inſpicerentur Principibus. Nec minorem famâ compariturum, quæ magnitudinem rerum ab eo geſtarum per populos ſparſiſſet evulgaſſétque: accommodaturum ſe genio moribúſque exterorum, qua comitate, qua linguarum peritiâ, & id quidem poſtremum maximum fore comparandorum animorum adjumentum.

Decernitur iter.

Ergo decreto itinere rebúſque quæ ad illud pertinerent præparatis, curam Sereniſſimi Principis totiúſque peregrinationis progreſſum, ſummum denique regimen demandat Rex Alberto Staniſlao Duci Radivilio ſupremo Mag: Du: Lith: Cancellario. Quid verò moveret Regem, cur eum præ cæteris deligeret ejúſque fideï peregrinantem filium tam carum Domûs ſuæ Regiæ pignus committeret, pauca ex ipſo mandatorum Commentario cujus exemplum habeo, ſubjiciam. Debetur enim id tanti viri gloriæ famæque, noſſe magni Regis de eo judicium. *Quas enim* (verba ſunt commentarii) *in illo pietatis, prudentiæ, integritatis, modeſtiæ,*

Albertus Staniſlaus Dux Radivilius eligitur, cui Rex filium commendat, ſummúmque Regimen demandat.

deſtiæ, virtutes longè antè Regia Majeſtas perſpectas habebat, eàs ſereniſſimo Principi filio ſuo peregrinationis comites adjungere volebat, iiſdémque ducibus illum reducem ſalvum, ſoſpitem, incolumem reverſurum confidebat. Quare ut Illuſtris & Magnificus Dux opinioni, támque illuſtri S. R. Majeſtatis judicio de ſe habito exſpectationíque reſpondeat, diligentem navabit operam: ut quemadmodum illi ſacra Regia Majeſtas, plenam Sereniſſimi Principis ducendi reducendíque, & familiæ regendæ gubernandæque detulit poteſtatem, Sereniſſimúſque Princeps quanquam hac ætate, hoc rerum uſu, bellicâ laude atque glòriâ comparato, hac excelſi animi moderatione, monitore minimè egeret, voluntati tamen paternæ ſeſe pro ea ac Magnum Magni Principis filium par eſt conformando, gubernationi ipſius unà cum familia ſe commiſit, ita ille munus id à Regia Majeſtate ſibi demandatum dextre, prudenter, graviter, cautè obeat, omniáque tam à perſona, quàm honore & dignitate Sereniſſimi Principis pericula pro virili avertat, memineritque quanti Regis, quàm ubique gentium & terrarum clari atque glorioſi, quot victoriis atque triumphis conſpicui Filium, & ipſum armis & virtute illuſtrem, Moſchoviticóque & Turcico bello Regis de illo judicium.

Rrrrr 2 *feli-*

Digitized by Google

feliciter & glorioſè geſto celebrem, in ſuam curam fidem & gubernationem recipiat. Et compluribus mandatis inſtruxerat Rex Radivilium: maximè de ratione itineris, de ſumtibus haud prodigè erogandis, de comitatu in officio retinendo, tum præſcripſit qui Principes adeundi eſſent, ubi commorandum diutiùs, Hiſpaniam, Galliam, Angliam, Hollandiam neu Princeps attingeret, ſeriò monuit inhibuítque: ad extremum voluit ut Radivilius Legati perſonam ageret, qui Principes ad quos Vladiſlaüs diverteret, nomine ſuo compellaret, officioſámque impartiret ſalutem, affectúmque teſtaretur. Paulò graviora legationis capita data ad Imperatorem, Archiducem Carolum, & Iſabellam Belgii Gubernatricem.

Mandatis inſtruit.

Et Legati perſonam ſuſtinere jubet.

Poſt Radivilium penès quem ſumma erat totius itineris, lecti judicio Regio in viæ comites Stephanus Pacius M. D. Lith. Notarius, pòſt Pro-Cancellarius; & Lucas Zolkievius Præfectus Caluſſienſis, viri præter generis avitam claritudinem, elegantiâ ſuavitatéque morum, peritiâ linguarum,

Comites itineris.

Digitized by Google

rum, prudentiâ ac uſu rerum conſpicui: è Vladiſlaï verò ordinario nobilium aulicorum numero delecti, Adamus Kazanovius, Gerhardus Denhoffius, Samuel Rylſcius, Nicolaüs Piglovius.

Finitis itaque Comitiis, quæ Rex ſub initium Anni Milleſimi ſexcenteſimi vigeſimi quarti Ordinibus indixerat, primo vere Princeps itineri ſe accinxit & XVI Kalend. Junii poſt paternæ manûs oſculum, imploratámque fauſti feliciſquè ſucceſſûs apprecationem, Varſoviâ movit. In ipſis Poloniæ Sileſiæque confiniis acceſſit Clarum montem Virginis Matris veneratione celeberrimum, ubi ejus imago à D. Luca depicta, maximo in honore habetur, Conſtantinopoli in Poloniam advecta, ubi nota olim per univerſum Orientem populorum peregrinationibus ad eam urbem confluentium erat, templúmque inſigne ſuo dicatum honori ſcriptorum teſtimoniis famoſum habuerat. Illîc itaque ſupplex poſt expiatum à noxis animum, Sacrâ Synaxi refectus Virginis Deiparæ exteras inviſurus nationes im-

Princeps Varſoviâ diſcedit.

Clarum montem adit, & Virginem Deiparam veneratur.

imploravit opem patrociniúmque. Mox Nyſſam perrexit magnâ celeritate, interceptis Caroli Archiducis exploratoribus detentíſque, quò famam adventûs ſui præveniret: & mox ipſum Archiducem nihil tale opinantem in templo offendit, reïque novitate attonitum ſalutavit: atque datis mutuæ hilaritati viginti circitèr diebus, intra quos Vratiſlaviam Princeps excurrerat, urbémque incognìtus luſtrarat, Viennam ad Imperatorem proficiſci placuit, ſéque ſocium itineris Archidux Vladiſlao adjunxit: mox ambo ſtatuunt adventûs ſui nuncios antevertere, ac Imperatorem inſperatò accedere venerarique. Et ſucceſſit ſtrategema; namque Imperator illo die hoſpites haud venturos cogitans, ad ſuburbanam villam animi cauſâ cum Imperatrice ſeceſſerat. Interea Archidux cum Principe, famulatu ne perſonas proderet longè relicto, eodem curru vecti advolantéſque, cùm Viennam fefelliſſent, redeunti Cæſari obviam fuêre, ad ſubitaneum Principum aſpectum nonnihil præ ſtuporè primùm, dein

Carolum Archiducem Auſtria Nyſſa adit.

præ

Digitized by Google

præ gaudio hærenti. At Avunculus Cæſar Soroꝛium Principem redditum ſibi ab Archiduce fratre arctè complexus, curru ſuo recepit, Viennámque duxit, ubi inter varia mutui affectûs benevolentiæque certamina, lætitiæ hilaritatíſque ſpecimina, in gratiam tam cari hoſpitis exhibita, complures elapſi dies fuêre. Spectavit Princeps ipſo commonſtrante Cæſare veterem Domûs Auſtriacæ gazam, non divitiis tantùm, ſed variis naturæ artíſque miraculis refertam, interfuit tripudiis choræiſque ab Imperatrice in ſuum honorem inſtitutis, exhibiti ludi venationes, cæteráque oblectamenta oculos animúmque Principis exhilarantia. Legatos Regum Principúmque ſalutationis prolixum deferentes officium humaniſſimè excepit audivítque. Tandem relicto magno ſui deſiderio, præmiſſâque ab aula Imperatoria magnarum virtutum famâ, quæ ad videndum recipiendúmque Principem reliquam Germaniam erigeret, Viennâ diſceſſit, proſequente Imperatore ad medium extra urbem milliare cum filiis, fra-

Cæſarem Viennæ ſalutat, à quo humaniſſimè excipitur.

Viennâ diſcedit.

tré-

Digitized by Google

tréque Archiduce, ægre omnibus à mutuo complexu perhumanâ valedictione avulſis.

Vladiſlaüs ignoti perſonam aſſumit. Atque in toto hoc itinere latére voluit Princeps ſub ignoti perſona, ne promiſcuè omnibus pateret, turbáſque ſpectantium declinaret, proinde unum ſe è comitatu Radivilii finxit, cognomine aliunde mutuato ſibíque impoſito, quo à cæteris compellari volebat: aliter ſi cuipiam per inadvertentiam, aut errorem excidiſſet inter familiariùs agentes colloquentéſque, mulctam impoſuerat. Sed ut ſolem medio etiam die nubibus tectum radii produnt, ita & Principes nunquam toti latére poſſunt, quos ut extra cæterorum mortalium conditionem Numen extulit, ita in vultu, oculis, geſtu præ aliis hominibus peculiarem addidit Majeſtatem, nullâ larvâ tam facilè obtegendam. Et Vladiſlaüs dum Lintzium *Lintzium ingreditur. 19 Julii.* ingreditur, ſéque à nemine noſci exiſtimat, utpote comitatui immixtus, curioſis nonnullorum oculis notatus profundiore veneratione ſalutabatur. Lintzio deinde Saliſburgum profectus Antiſtiti Dominóq; loci inno-

innotuit, exceptúſque eâ, quæ tantum Principem decebat, humanitate venerationéque. Inde Bavariam petiit, & Monachium urbem amœniſſimam nitidiſſimámque, in abſentia Electoris permultis nobilibus aulâque obviam prodeunte deducentéque, intravit. Ac in primo palatii limine Guilhelmus Dux unà cum Electrice Vladiſlao ſalutationis officium detulit, abſentiâ mox adfuturi Electoris excuſatâ: is verò poſt biduum accurrens in omnem effuſus humanitatem variíſque lætitiæ gratulationíſque exhibitis argumentis; Principem impenſè coluit, detinuítque complures dies inter varia ſpectacula, & mutuas benevolentiæ concertationes. Tandem Vladiſlaüs Guilhelmo Duci ac Electori valedicens, cum Electore Starenbergam abiit, ibidémque piſcatione venationéque recreatus, poſt valedictiones ab utrinque mutui affectûs benevolentiæque plenas, Auguſtam Vindelicorum perrexit, atque ſub diei ſequentis veſperam ingreſſus eſt: inde Donoverdâ in tranſitu viſâ Norimbergam

Saliſburgum pergit.

Monachium in abſentia Maximiliani Electoris Bavariæ intrat.

Is poſt biduum accurrit & ſolenniter excipit.

Abeuntem Starembergam deducit.

Norimbergam adiit & Auguſtam Vindelicorum. 8 Auguſt.

Sſſſſ adiit,

adiit, utrâque urbe in honorem tanti Principis aſſurgente: & Auguſtæ quidem Fuggerorum in convivio exhibito, ſuarúmque ædium demonſtratâ magnificentiâ præcipua eluxit humanitas.

Herbipolis viſa.

Continuatum deinde per Franconiam iter, luſtratáque Herbipolis opulentiſſimæ pulcherrimæque regionis Metropolis, ejus Principe Epiſcopo tanti hoſpitis præſentiam omni genere cultûs obſervantiæque æſtimante. Poſtmodum Hanovia, Francofurtum ad Mænum, Moguntia perluſtrata, & hac in urbe à magnæ eruditionis & eloquentiæ viro Maximiliano Sandæo Societatis Jeſu ſalutatus eſt. Inde per Rhenum navigio vectus, aſſurgentes hinc & inde vitiferos colles inſeſſáque elegantiſſimis pagis littora contemplatus, Bacharacum pervenit, cujus territorium nobiliſſimi vini fertile oppido nomen fuit: aderat tum ibidem Verdugius Geldriæ Palatinatûſque Gubernator, excipiebátque Principem & feſto tormentorum boatu, & ſplendido convivio. Rurſus verſùm Boppardiam vela

Hanovia, Francofurtum, Moguntia.

Bacharaci à Gubernatore Verdugio excipitur.

la fecêre, & ecce Trevirenſis Electoris Legati obviàm veniunt, ejúſque nomine Confluentiam invitant, Principe verò nonnihil tergiverſante, illi navem ſuam navi colligantes mandatum ſe Domini ſui exſequi nuntiant, ſupplicíſque prece ſolicitant, venire ne gravaretur, explerétque deſiderium exſpectantis tantum hoſpitem Electoris. Annuit tandem Princeps, & jam cives ad littus in turmas diſpoſiti ſtabant, ipſe verò Elector ad portam palatio vicinam proceſſerat, cùm mox advenientem Vladiſlaum perhumanæ ſalutionis officio dignatus eſt: ſecutus deinde in lætitiæ ſignum tormentorum ex arce fragor, civiúmque ſclopos explodentium plauſus, & quidquid reſtabat temporis, genio prolixioribúſque erga Principem Electoris ſtudiis datum. Poſtero die Elector initium à ſacris faciens, cranium Divi Sebaſtiani manu ſuâ Principi ejúſque comitum venerationi expoſuit, tandémque cùm properantem nullis verborum lenociniis, affectúſque luculentâ conteſtatione diutiùs detinere poſſet, navem adornari im- *Confluentiam intrat & à Trevirenſi Electore ſalutatur.*

 perat,

perat, quam Princeps conſcenderet: in eâque præparato à Legatis Electoris jentaculo, pòſt & prandio inſtructo non abſque deprædicatione exhibitæ ſibi humanitatis excipiebatur. Bonna jam adeunda erat, quâ in Civitate præſtolabatur Vladiſlaüm Elector Colonienſis, eíque appropinquanti ad ripam Rheni obvius fuit unà cum fratre Alberto Duce Bavariæ, peractâque mutuâ ſalutatione & complexu, quidquid humanitatis, amoris, benevolentiæ à cognatis Principibus exſpectari poterat, luculentiſſimè Vladiſlao teſtatum fecêre: uniúſque tantùm dieï ejus præſentiâ exhilarati, Coloniam diſcedentem votis & affectu ſunt proſecuti. Et hanc quidem ingreſſus ſpectavit veteris Romæ æmulam, totóſque dies quatuor Baſilicis, publicæque magnificentiæ perluſtrandæ, & templis impendit. At præcipuè ſingulare illic celebréque apud Agrippinenſes depoſitum videlicet tria Regum puerum Chriſtum adorantium corpora veneratus eſt, universâ urbe Principi applaudente, Conſulibus Senatúque ex-

Bonnæ Elector Colonienſis Vladiſlaüm ſalutat.

Coloniam perluſtrat.

exquiſitam humanitatem, ſtudiorum officiorúmque promtitudinem declarantibus, conteſtantibúſque.

Coloniâ Juliacum profectus eſt, inde cùm Aquiſgranum excurriſſet, vidiſſétque nonniſi evoluto ſeptennio oſtendi ſolitum primarii templi theſaurum, ad Belgii fines pervenit, reperítque Comitem de la Valle Sereniſſimæ Iſabellæ Claræ Eugeniæ Archiducis Auſtriæ Legatum, ejuſdem nomine peramanter ſalutantem, Viſetúmque deducentem. Et jam præmiſerat quoque Vladiſlaüs unum è primoribus Stephanum Pacium, qui Bruxellis Infantem adiret, & officii genus ſtudiáque ſua, & obſervantiam deferret. Interim Viſeti rumor percrebuit Hollandorum equitum aliquot turmas vias inſediſſe, infeſtáſque reddidiſſe, proinde Princeps Leodium vel Thenas verſùs iter publicè pronunciari jubet, mox noctu Viſeto digreſſus, Diſthemium properavit, intravítque oppidum horâ circiter octavâ ante meridiem, & inſidiantium prædonum agmen eluſit.

Juliaco Aquiſgranum excurrit.

In Belgii finibus à Legato Iſabellæ Archiducis Auſtriæ ſalutatur, Viſetúmque deducitur.

Diſthemium properat.

Inter Diſthemium & Sichemium non infima Brabantiæ oppida, huic tamen viciniùs eminet aſper collis, à Virginis Matris ſimulachro miraculis ac prodigiis celebri claritudinem adeptus, ideóque Belgarum finitimarúmque Provinciarum peregrinationibus frequentatus. Templum Archidux Albertus Belgarum Princeps loco impoſuit ſplendidum magnificúmque, adjecítque domum Patribus de Oratorio inſtitutum Divi Philippi Nerei profitentibus, qui divinis intenti Deïparæ honori deſervirent. Locum itaque vicinum ſacrúmque Vladiſlaüs præterire nolens, illuc religionis cauſâ proficiſcitur: tum in genua provolutus egit ſecundùm Deum Magnæ Matri gratias, quæ illum per tot terrarum ſpatia ſalvum & incolumem hucúſque duxiſſet, quam & in perficiendo reliquo itinere, Dominam ſuam unicámque implorare agnoſcerétque patronam. Inde Lovanium perrexit, extra quam urbem Comitem de Noyelles Infantis aulæ magiſtrum, officioſam Dominæ ſuæ gratulationem ex-

Inde templum Aſpri Colenſe adit, in eóque Virginem Matrem veneratur.

Lovanii à Comite de Noyelles è mandato Infantis excipitur.

po-

ponentem obvium habuit, inſequente aulicorum globo multíſque nobilium. Et nobiliſſimum hoc pulcherrimúmque Orbis totius Athenæum, avebat exquiſito apparatu tantum venerari Principem, niſi feſtinatio obſtitiſſet: quidquid tamen temporariæ lætitiæ plauſûſque explicare teſtaríque potuit, non indecorè præſtitit. Nec ibidem diutiùs Vladiſlaüs immorari voluit, namque in Dalenſi Collegio cibo refectus Bruxellas properavit.

Advenientis Principis Poloni fama univerſum compleverat Belgium, proindéque ingenti concurſu hominum ſpatium illud inter Bruxellas & Lovanium refertum fuit, ſingulis videre novum hoſpitem geſtientibus, cujus gloriam rerúmque geſtarum ſplendorem, abunde perceperant. Acceſſit iterum novus ab Infante honor offerentis videlicet Supremi Præfecti ſtabuli Vladiſlao rhedam, quæ recenter eleganti artificio elaborata, ejus uſui erat deſervitura. Quò verò Bruxellis fiebat vicinior, eò majori occurrentium pompâ excipiebatur, &

Bruxellas proficiſcitur & concurſu hominum ad videndum Principem.

Comes Octavius.

Digitized by Google

Noctu Bruxellas intrat.

& ante portam quidem inter civium militariter inſtructorum procedebat agmina, tum adultiori jam nocte per urbem feſtis collucentem ignibus progrediebatur, donec ad palatium perveniſſet, in cujus limine ab Infante peramanter exceptus eſt, & poſt primæ ſalutationis officia, Principum virorum coronâ cinctus ad cubiculum olim Archiducis Alberti, nunc verò ſuæ deſignatum ſtationi deductus eſt. Quanti porrò honores Vladiſlao delati fuerint, quibus lætitiæ ſignificationibus Belgæ venerati ſint, quo ſpectaculorum genere detinuerint, nolo lectorem in iis recenſendis immorari: profectò Infans, quam matris nomine Vladiſlaüs compellare ſolebat, ejúſque loco ſemper habuit, tantum ipſius adventu exhilarata fuit, tantáque ſingularis affectûs benevolentiæque demonſtravit argumenta ut & Gubernatricem eo præſente agere nollet, ſummámque totius penè regiminis ad eum deferret, illum omnium conſiliorum participem faceret, eì poſtulata populorum, ſupplicum vota innoteſcere cu-

Ab Infante ſalutatur.

Coliturque omnibus affectûs & benevolentiæ argumentis.

cuperet: quæ omnia cùm ille modeſtè recuſaret, nihilominus in ejus gratiam nihil cuiquam petenti denegavit, profeſſa beneficium non à ſe ſed à Principis provenire clementia. Jam verò quidquid olim Archiduci Alberto Belgarum optimo Principi honoris venerationíſque à Belgis exhibitum fuerat, paria omnia Vladiſlao fieri cupiebat, par aderat majeſtas, eadem miniſtrorum obſequia, nobilium aulicorum non abſimilis reverentia reſpectúſque, & quò conſpectior erga Vladiſlaum affectus foret, eodem in curru cum illo aliquoties ad celebriora urbis loca vecta, populorum deſideria, oſtentato, quem tantum æſtimaret, Principe, explevit.

Par illi honor exhibetur, qui olim Alberto Belgarum Principi.

Quis etiam Ducum, Comitum, virorúmque terræ illius illuſtrium ſenſus, quæ ſignificatio lætitiæ fuerit, ſatìs erit innuiſſe, ad Belgas Vladiſlaum veniſſe, qui in ludos pompáſque effuſi, gaudere ſolent patrias opes ac potentiam advenis oſtentare Principibus, & quidem cum ſumma comitate candoréque. Ac poſt ſalutantium officia

Magnates Belgii ad convivia invitat.

Vladiſlao à Cardinali de la Cueva, Nuntio Apoſtolico, cæteríſque ſummatibus reddita, ſæpiúſque iterata, Croyus, Arſchotanus, Bournevillius Duces exhibuêre convivale tripudiantium oblectamentum, nobiliſſimarum matronarum comparente choro, inſtitutâque ſaltatione: earum blanditiis invitatum aſpexêre Vladiſlaum choreas agentem ſummo decore & venuſtate, & prout decebat Principes feminas, eas omni cultu humanitatéque proſequentem: permultúmque illa comitas Vladiſlai apud Belgas valuit, ut benignum amabiléque Regii juvenis ingenium admirati, ſæpius deprædicarent. Et Vladiſlaüs mirum in modum eorum comitate captus, candorem aperti pectoris, ſinceritatem, in agitandis conviviis ſermones lætos jucundóſque, matronarum formam, formæque junctam gratiam, decentiſſimis attemperatam moribus extollebat: ſempérque quoad vixit memoriam exhibitæ ſibi apud Belgas humanitatis retinuit, Belgium pulcherrimam Orbis terrarum portionem, in familiari ſermone appellans.

Et tripudia.

Vladiſlao mirè Belgium placuit.

At

Digitized by Google

At ſuper omnia Martialis genius Vladiſlaum ad videndum Hiſpani Regis exercitum excitabat, qui eâ tempeſtate clariſſimo militiæ Duce Ambroſio Spinola Bredam vetus Naſſoviorum dominium obſederat, urbem adversùs quaſvis hoſtium vires perquam egregiè communitam à Mauritio: nihilque eâ munitione perfectius antea viſum in Belgio affirmabant omnes, imò & ipſe Mauritius velut jactabundus, eam normam ac regulam cæterarum munitionum appellare ſolebat. Annuit Infans Principis voto, præmonitóque Spinolâ quantum habiturus eſſet hoſpitem, profectioni neceſſaria adornari imperat. Et primò per Mechliniam iter fuit, inde Villebruci cibo ſumto, conſcenſâ navi placidè per Scaldim vectus Antverpiam navigavit, urbémque intravit, referti ingenti multitudine hominum intra extráque urbem viis tectíſque, & in lætitiæ ſignum reboantibus è caſtri urbíſque propugnaculorum tormentis: pòſt Merano in ponte magnifico exceptus Palatio, habuit ſanè complura quæ ſpectaret,

Bredæ obſidionem videre cupit.

Annuit Infans & Spinolam præmonet.

Per Mechliniam Antverpiam venit.

Digitized by Google

ret, publicæ gratulationis argumenta.

Urbem luſtrat. Triduum luſtrandæ urbi impendit, acceſſitque Principem Deï Genitricis Baſilicam, & curioſo aſpectu ornamenta, tabulas illuſtrium pictorum æſtimavit, artificium turris ſuſpexit, Templum Societatis Jeſu è marmore candido magnis exſtructum ſumtibus probauit, Curiam operúmque publicorum magnificentiam laudauit, celebrem Plantini Typographiam inviſit, Petri Pauli Rubenii clariſſimi per ea tempora pictoris domum ſuâ præſentiâ condecoravit, ejúſque antiquaria & artis ſpecimina vidit, Petri Brugelli in minutioribus elaboratè depingendis ſolertiam, & cum natura decertantem admiratus eſt artem, poſtremò arcem ab Alexandro Farneſio reparatam reſtitutámque intravit, vidítque illud frenum, quod, tanto Bucephalo Alexandri viribus ac dexteritate ſubacto, Antverpia acceperat, tum & propugnacula ipſius Urbis prævalida, & decoro tiliarum ordine ad amœnitatem conſita intuitus eſt. Ad extremum ocellum illum Urbium ſic à nonne-

mine

mine appellatam Antverpiam ſuo encomio non mediocriter extulit...

Interea venerat Antverpiam Ludovicus de Velaſco Magiſter equitum Generalis cum duobus millibus equitum, qui eünti ad caſtra Vladiſlao & honori & præſidio eſſent: atque iis poſtmodum vicinior factus, ſupremum armorum Ducem Spinolam cum primariis Tribunis obvium habuit, fauſti adventûs gratulationem deferentem, præ ipſis verò munimentis Henricus Comes Bergenſis tria equitum millia explicaverat, & militari more armis ſubmiſſis Principi reverentiam exhibuit. Mox per univerſum caſtrorum ambitum ingens tormentorum in urbem obſeſſam obverſorum fragor audiri cœptus eſt, alternatim ſcloporum ſtrepente lætitiâ.

Lipſius. Bredam euntem ducit Ludovicus de Velaſco.

Spinola obuiàm venit.

Comes de Berge præ caſtris eum equitatu excipit.

Acceptum caſtris Principem Marchio Spinola ad ſtationem temporaneam quidem at percommodam deduxit, atque univerſi exercitûs regimen reverenter detulit, in præſentia Vladiſlaï ſolam ſibi obſequendi, non imperandi relictam gloriam inquiens.

Spinola Vladiſlao regimen defert, quod ille modeſtè renuit.

quiens. Sed ille veteranum Imperatorem omni honore proſecutus, ejus emeritæ auctoritati, quam inſigni rei militaris peritiâ, & tot triumphis auctam ſuſpiceret, omnia permiſit: deinde ipſo ductore caſtrorum ambitum emetiri incepit, quibus urbem circumvallatam tenebat. Nec ſine ipſius encomio intentis ſpectabat oculis curioſus bellicorum operum contemplator, caſtella per intervalla altiùs à ſolo diſpoſita, continuâ militari ſepe inter ſe commiſſa, alias itidem ſtationes quatuor plurimùm centuriarum capaces foſſâ ac vallo præmunitas, contra vim ſive ab obſeſſis ſive ab auxiliaribus copiis ingruentem inſtructas, & unde ad reliquas munitiones tuendas facilè miles provolaret. Denique aggerum nexûs, ſuggeſtûs tormentarios, obſidionales acceſſûs admiratus, Bredam ad Hiſpani Regis dominium redituram, novos verò daturam triumphos Spinolæ gratulatus eſt. Sed hujus urbis circumvallatæ delineationem eleganti ſtylo explicatam publici juris fecit Hermannus Hugo, vir æquè pius ac doctus, non

Ambitum caſtrorum perluſtrat.

Obſidionem probat.

non abſque honorifica Vladiſlaï mentione, ad quem lectorem remitto.

Poſt luſtratas intra biduum munitiones, circulúmque emenſum, quo urbs continuatis veluti mœnibus undique concluſa tenebatur, nova iterum Caſtrenſis oeconomia Principis oculos attraxit. Inſpecta granaria annonâ réque cibariâ refertiſſima, viſa braxatoria continuo braxatorum labore potum exercitui ſubminiſtrantia, & piſtorum furni haud otioſi: quippe ſeptemdecim mille panes quotidie militi exhibentes. Ad extremum in rebus omnibus magnopere æſtimabat ſolertiſſimi Ducis prudentiam, majorémque famâ reperit Spinolam, juréque inter primos in Europa Imperatores nemini ſecundum adnumeravit, plurimíque ſemper fecit tantum ſe vidiſſe Ducem, & obſidionem inſpexiſſe magnis cœptam impenſis, maximâque dexteritate continuatam. Nec Spinola poſtremam felicitatis partem habuit à Principis adventu, tantóque impenſiùs gaudebat ab ejus judicio ac æſtimatione ſui, quantò illud à Regii juvenis & bellis

Oeconomiam Caſtrenſem admiratur.

bellis innutriti, & militarium operum intelligentis, eximiâ cenſurâ procedere videbatur. Et verò poſtmodum è caſtris abeüntem omni reverentiæ obſequiorúmque genere proſecutus eſt, Antverpiámque deducendum eidem, cum quo ante quatriduum venerat, Ludovico de Velaſco Comiti Salazario demandavit, ubi poſteaquam feliciter appuliſſet, nihil moratus ſequenti die Bruxellam rediit, pari honore ab Archiduce receptus, pari magnificentiâ habitus tractatúſque.

Redit Antverpiam, inde Bruxellas.

Sed jam adultior Autumnus canáque præ foribus hiems in Italiam Principem avocabat, aliàs ſi tardaret, incommodis difficilioribúſque objiciendum itineribus, proindéque amœnas illas Belgii relicturus terras, Sereniſſimæ Infanti valedixit, non abſque gratiarum actione, pro ea, quam luculenter expertus fuiſſet, materni affectûs declaratione: & illa poſt tenerrimi amoris benevolentiæque conteſtationem, Principem, quem filii loco habebat, ægre dimiſit, addidítque aulæ ſuæ magiſtrum Comitem de Noyel-

Infanti valedicit.

Noyelles unà cum ſelecto aulicorum nobilium agmine, qui ad extremos Belgarum fines comitaretur, monitis interea quà tranſeundum erat edicto locorum Præfectis ac Urbibus de ejus adventu, debitâque præſtandâ reverentiâ. Et Duces quidem Crojius, & Areſchotanus Nivellâ quò Principem deduxerant, illâque nocte tripudiis feſtóque conviviorum apparatu exhilaraverant Bruxellas rediêre, cæteri in ipſo Belgii limite poſt ultimum valedictum fauſtámque itineris apprecationem digreſſi ſunt. Nec immemor Princeps exhibitæ ſibi humanitatis fuit, nam cùm ejus comitas ad omnes, ad nonnullos verò aulæ officiales etiam munificentia ſeſe extendiſſet, Comitem de Noyelles Infanti impenſiùs commendavit, tantúmque ejus poſtmodum commendatio valuit, ut Præfecturam Ducatûs Limburgenſis eidem in gratiam Principis ſcriptis ad Hiſpaniæ Regem literis impetraverit.

Deducitur ad fines Belgii à Comite de Noyellis.

Quem Infanti impenſiùs commendavit.

Conſtiterat in aditu Lotaringiæ Vladiſlaüs, & quandoquidem terræ illius Regu-

Digitized by Google

Metas videre geſtit. lum aditurus non erat, & propè eſſe Metas perceperat, urbem Gallorum expugnatione percelebrem, & ad quam Cæſaris Caroli Quinti fortuna faſtidio ac ſatietate jam capta retrocedere incipiebat, proinde ne palàm omnibus fieret, remoto comitatu & Nanſeium rectà pergere juſſo, ipſe cum Radivilio, Caſanovio, Denhoffio, duobúſque inſuper famulis à via deflexit, Metáſque acceſſit. In tranſmittendo ponte nulla difficultas fuit, portam intranti Decurio ſeſe objecit, frontéque caperatâ aſperiùs interrogavit: qui genus, unde domo, & quid negotii in urbe haberent? reſponſum tulit, duos nobiles Polonos, Germanos itidem duos cum famulis eſſe, qui videndæ urbis deſiderio invitati, à recto itinere quo Nanſeium tendebant aliquantùm deflexiſſent, poſtero die aliò ſe mox collaturi. Tum ille ſubſiſtere aliquantulùm jubet, prætenſâ moræ cauſâ, videlicet à Gubernatore, quam iret petitum, licentiâ. Interim tympani ſonitu militem excitat, & cuſtodiam portæ auget, tandem aditum facit, militémque aſſignat, *Intromittitur in Urbem cum difficultate.*

qui

qui diverſorium commonſtraret. Enimverò vultûs ſublime quidpiam animoſúmque ſpirantes Decurionem perterruêre, ut poſtea cognitum eſt, baltheíque rubeï coloris, qui Auſtriacorum eſt, aliquam movêre ſuſpicionem. Poſtero die Princeps paucis impenſis horis, quæ ad videndam urbem, & quidquid in ea ſingulare ſatìs eſſent, Savernam properavit: ubi Archiducem Leopoldum Avunculum ſalutavit, mirè de adventu ſuo gaudentem, quémque jam humaniſſimè per nobilem aulicum Bruxellas antea miſſum invitaverat. Atque dum Savernæ ſubſiſtit, detinente eum Archiducis prono affectu cognitâque humanitate, ignotus interea ad viciniores excurrebat urbes, quæ inde unius dieï aut ſummùm bidui abeſſent itinere. Ac primùm Argentoratum tanti erat, quod Principis mereretur oculos, poſt Molſchemium, Reinfeldia, Slechſtadium, Ruvachia, Einſemium, & Briſacum inſpectum. Id verò accuratè ut non tantùm curioſitati ſatisfaceret, ſed munitiones, locorum poſitiones attentiùs ob-

Inde Savernam ad Archi-Ducem Leopoldum ivit.

Excurrit ad videndas vicinas magni nominis Urbes.

ſervaret. Ac dum poſt plures annos Briſa-
1638. cum Bernardus Dux Veinmarienſis obſideret, ille ſcitè peritéque de ipſa urbe, ejúſque munitionibus, tum de ſitu diſſerere ſolebat, prævidebátque ab ejus caſu, univerſam Alſatiam periclitaturam.

Ejus de Briſaco judicium.

Et jam Savernæ complures moratus dies, ad ejus præſentiam Archiduce novis quotidie geſtiente lætitiæ ſignis, poſt mutuum valedictionis officium, ad ſuperanda Alpium juga continuato itinere ferebatur. Itum per Baſileam, Griſones, ac Rhætos, Soloturnenſium, ac Lucernenſium fines, tranſmiſſus cimbâ Flieram uſque Lucernenſium lacus, & quidquid olim ſingulare ad hiſtoriam locorum ille tractus contuliſſet, à peritis inquirebat erudiebatúrque. Superata ad extremum per montem Gotardi Alpium cacumina Italiam aperuêre, & primi occurrebant Inſubres totiúſque Provinciæ caput Mediolanum, eam urbem magni per Europam nominis vidit Vladiſlaüs, nullíque notus intravit, quò liberiùs perluſtraret. Idem fecit Genuæ, cæteríſque Italiæ

Per Baſileam & Helvetios in Italiam pergit.

Mediolanum videt cæteráſque urbes.

Digitized by Google

liæ locis, pergebátque Romam diſſimulatâ Principis perſonâ, niſi illa diſſimulari de integro non potuiſſet, quam fama multorúmque curioſa diligentia propalaverat. Hinc Príncipum Parmæ, Mutinæ, Urbini, primariarúmque urbium erga Principem reverentia, invitantium, ſalutantium, deducentium prona inſigníſque humanitas: & maximè tenerrimus Urbani Pontificis Maximi affectus emicuit, qui Vladiſlaum ſuis viciniorem terris, miſſo Ariminum Carolo Magallotti cognato ſuo ſalutavit, Romámque literis paternè ſcriptis invitavit. Eas verò quandoquidem Sacrorum ſummi Præſidis ſublime de Vladiſlao continerent judicium, huic loco attexendas eſſe exiſtimavi, quæ ita ſe habent.

Principum Italiæ erga illum affectus.

à Summo Pontifice per Carolum Magallotti invitatur.

Hæc Patria generis humani, quæ non ſemel armatos terrarum triumphatores vidit ad Piſcatoris ſepulchrum procumbentes, cùm jam diu anxiis votis te vocet, propinquâ nunc adventûs tui ſpe ſummopere lætatur. Cùm enim indicta pridem Anni Chriſtiani & Sancti Jubilæi ſolennitas, credentes populos ad hoc Religionis Sanctuarium convocet, jucundum cœlo

Litera Pontificis.

 homi-

hominibúſque ſpectaculum fies Poloniæ Princeps, qui Regiam juventutem illuſtribus victoriis Catholicæ Eccleſiæ commendaſti. Excitam illam Aquilonis Orientiſque latebris colluviem Turcarum atque Tartarorum, quæ toti Europæ non ita pridem videbâtur diluvium minitari; Roma ſcit Poloniæ Principis virtute compreſſam, coactámque fuiſſe ſalutem meticuloſâ pactione, & fugâ turpi redimere. Proinde cogitare potes, te hîc Vrbis amore & populorum plauſu colendum, ubi fortitudinis tuæ tropæa quæ Chriſtianitatis propugnacula fuerunt, conſentientibus nationum tam diverſarum vocibus celebrantur. Nos verò, qui jam diu triumphalibus nominis tui laudibus ſavemus, Apoſtolici amoris brachiis te complectemur decus Septentrionis, & fideï præſidium. Scito ergo te maxima adventu tuo Pontificiæ charitati ſolatia allaturum, qui certè præſens cognoſces quanti apud nos ii Principes ſint, qui Barbaricam impietatem profligantes, cœleſte regnum in terra propagant. Mentem noſtram uberiùs declarabit dilectus filius Carolus Magallottus, cuſtodiarum noſtrarum Generalis Locumtenens, Barberini Nepotis noſtri Avunculus, & Cardinalis Magallotti frater: quem nobis chariſſimum ad te ablegamus, ut Apoſtolicas literas afferens,

Pontificis elogium.

Digitized by Google

rens, Paternum deſiderium noſtrum tibi ſignificet. Is autem ſe nobis morem geſſiſſe tum arbitrabitur, cùm omni officii atque obſequii genere demereri poterit Patrocinium tanti Principis, cui ad nos proficiſcenti felix iter precamur, & Apoſtolicam benedictionem amantiſſimè impertimur. Datum Romæ, apud S. Petrum ſub Annulo Piſcatoris, die XXVIII *Novembris Anno:* MDCXXIV. *Pontificatûs noſtri Anno Secundo.*

Enimverò acceptis hiſce literis Vladiſlaüs jure gloriari poterat de tanto támque eximio Pontificis elogio, quo illum decoravit. Nam cùm nonnulli Principes obtentos Chriſtianiſſimi, Catholici, Defenſoris fideï titulos ſuis præfigant non abſque quadam jactantia nominibus, non inferiorem is certè acquiſivit, cùm *Decus Septentrionis & Fideï præſidium* à Chriſti in terris Vicario eſt appellatus. Et confeſtim peramanti Pontificiæ invitationi morem gerens, accelerabat Romam iter, pérque Anconam primùm Loretum adiit Magnæ Matri ſua redditurus vota, cujus ædem Angelorum delatam miniſterio ibidem ſummo cum pie-

Loreti ædem Divæ Virginis inviſit.

Digitized by Google

pietatis ſenſu vidit, in eâque Cœleſtem auditum Oratorem, deinde humillimâ obſequentis ancillæ voce de cœlo evocatum in uterum Deum, humanam aſſumentem carnem piâ recolebat mente: inde verò abiturus divi Vladiſlaï tutelaris ſui auream reliquit ſtatuam, perenne erga Deïparam grati affectûs monumentum.

Et ex voto donarium appendit.

Cardinalis de Torres Romam venienti in occurſum it.

Et jam Romam appropinquanti in occurſum venit Cardinalis de Torres, duos ante annos in Polonia Apoſtolici Nuncii munere perfunctus, ubi & Cardinalitiæ purpuræ honorem ſibi à Gregorio XV tranſmiſſum acceperat, à cujus præſentiâ ne populo undique confluenti innoteſceret, clauſo curru Urbem intravit, atque ad palatium Ammerini Caponi prope Portam Populi divertit, mox forenſi veſte depoſitâ, Summum Pontificem adiit, ante cujus conclave Cardinalem Barberinum ejuſdem Nepotem offendit, fauſti adventûs è mandato Patrui gratulationem deferentem, tum medius inter duos Cardinales introductus, repetitâ ter reverentiâ, modico niſu ad earum

Romam ignotus ingreditur.

rum ſingulas aſſurgente è ſolio Pontifice, ad oſculum pedis acceſſit: quem ille procumbentem utrâque manu allevat, deinde admoto ori capite arctè complectitur, pòſt ad ſedendum invitat, appoſitâ ſede ad dextrum latus, ſiniſtrum capientibus Cardinalibus Torres & Barberino. Interceſſêre deinde ſermones familiariùs colloquentis Pontificis reſpondentíſque Principis, quo alloquio mirè delectatum fuiſſe ferunt Urbanum, Magno Principe dignas Vladiſlaï æſtimantem virtutes. Admiſſi deinde ad oſculum pedum Dux Radivilius, Stephanus Pacius, Lucas Zolkievius, cæteríque: peractâ ſalutatione Princeps ad Palatium unde venerat ſe recepit, aliis Cardinalibus extra conclave deducentibus, ſolo Torres perpetuò lateri adhærente, comitantéque. *Pontifici exhibet reverentiam.*

Subſequentibus diebus à viſitantium Cardinalium officiis honorem recepit, pòſt quidquid Roma pietatis, Baſilicarum, Palatiorum, hortorum, antiquitatúmque oſtentat, oculis Vladiſlaï attentè omnia perluſtrantibus ſubjecit. Adfuit ſacris *Viſitatur à Cardinalibus & Romanas antiquitates perluſtrat.*

Xxxxx ope-

operanti Pontifici, & quod caput votorúmque ſumma fuit, portam Auream pridie Natalis Domini aperientem & Annum Jubilæi inchoantem ſpectavit. Super omnia, quæ maximè Roma veneratur antiquitatis Chriſtianæ monumenta, linteum eſt quod Diva Veronica Chriſto Crucem ferenti ſudore ſanguinéque mananti porrexit, cui ille ſacratiſſimæ faciei imprimens lineamenta, piæ mulieris affectum relictâ ſui perpetuâ memoriâ gratus rependit. Hunc porrò tam nobilem theſaurum Vaticana aſſervat Baſilica, neminíque ad illud Sacrarium patet aditus, niſi qui Divi Petri Canonicus eſſet. Anhelabat Princeps & videre & attrectare tam ſingulare donum, venerarí que vultûs Divini umbram, cujus ut ſatisfieret deſiderio, Urbanus ad Cardinalium ſenatum retulit, rogavítque ſententias: num Vladiſlaüs Poloniæ Princeps Collegio Canonicorum aſciſcendus eſſet, ſed pleriſque tergiverſantibus, unicúmque exemplum Caroli Quinti Imperatoris referentibus, cui tot Imperiorum Monarchæ, tot victoriis cla-

Auream portam aperientem Pontificem ſpectat.

Linteum Divæ Veronicæ.

Quod ut videre è propinquo & attrectare poſſet Vladiſlaüs,

clariſſimo; an Vladiſlaüs conceſſo pari honore exæquandus eſſet, quæſtionem haud poſtremam videri. Tum verò Pontifex: Nihil ſe moveri inquit Imperatoriâ Majeſtate, faciléque ſe æquiparare poſſe Carolo Vladiſlaum Poloniæ Principem, atque eos omnes qui triginta præliis Turcam fuderint, conceſſóque privilegio Canonicum S. Petri renuntiat, quo beneficio fretus à duobus è Collegio Canonicorum ad Sacrarium deductus eſt, ſumtâque lineâ deſuper veſte, & ipſe cum maximo pietatis ſenſu fruebatur conſpectu tam ſancti venerandíque pignoris, & illud affuſæ undique populorum turbæ è ſolito theatro videndum exhibuit.

Contra nonnullorum Cardinalium vota creatur Canonicus S. Petri à Pontifice.

Fruitur hoc Privilegio, videt & populis videndum publicè exhibet.

Et hæc in ipſo decurſu veteris anni acta ſunt, ut verò Kalendæ Januarii novum aperuêre, ejus auſpicia Pontifici per Radivilium Ducem apprecatus, itineri Neapolim verſus ſeſe accinxit: inque Regni limitibus, Ducis Albani Proregis Neapolitani Delegatum obvium reperit, qui & ſalutaret, & invitatum deduceret exciperétque. Ventum tandem Neapolim ſexto poſtquam

1624.

Novum annum Pontifici gratulatur.

1625.

Digitized by Google

Neapolim venit. 8 Januarii. abierat Româ die, nec tardavit Prorex adire venerarique Principem, Palatium omnéque officii ac humanitatis genus deferre. Sed ille æſtimatâ ſereno vultu blandioríque *Prorex ſalutat Principem.* alloquio ipſius benevolentiâ, propenſâque voluntate, petiit ut ſibi ſub perſona ignoti tanto liberiùs urbem, vicináque loca luſtrare liceret, expleturum deinde deſiderium Proregis ſuâ in Palatio præſentiâ, daturúmque aliquot horarum ſpatium familiari colloquio. Et fecit libenter; namque unà cum Prorege cœnavit, & in ſuum honorem inſtitutis voluptuariis præliorum ſimulachris, *Cœnat cum Prorege & ſpectaculis ludicris exhilaratur.* lûdicríſque decurſionibus interfuit, quo in genere ludorum Neapolitana nobilitas cæteris anteït facilè, in apparatus, magnificentiam, ſumtúſque immodicè profuſa: connivente Hiſpano, gaudentéque ab iis patrias opes in ſcena ludíſque atteri, noxias fortaſſe ſuo regimini futuras, ſi nimiùm generoſos excitarent fulciréntque Spiritûs. Ita demum poſt varia ſpectacula, tripudia more gentis edita, Prorege amicè ſalutato Neapolim Vladiſlaüs reliquit, Romámque

iteratò

iteratò petiit: adhærente ejus lateri per Regnum Neapolitanum Joanne Deodati Proregio Delegato, lautitiáſque præbente. In terris porrò dominiiſque Pontificiis, Carolo Magallotto idem officii viciſſim exhibente. *Romam redit.*

Redeunti Romam Palatium S. Petri deſtinavit Pontifex, ibidémque lautè habuit, novo deinde honore auxit, gladio galeróque collatis. Vetus is Pontificum Romanorum mos eſt, ea dona in Natalis Domini nocte conſecrandi, Catholicóſque ad Principes uti Eccleſiæ defenſores tranſmittendi. Sed Vladiſlaüs ab ipſius Pontificis manu magnificè juxtà ac reverenter accepit. Namque in ſacello interiore Urbanus gladium gemmeo capulo radiantem lateri ejus applicuit, qui à Magiſtro Ceremoniarum cingulo adſtrictus, pòſt exſolutus Duci Radivilio ad tenendum traditus eſt. deinde galerum capiti impoſuit, conſuetâ bene precandi formulâ recitatâ. Poſthæc epulum inſtructum, cui in ampliore aulâ duo aſſedêre convivæ. Et Pontifex quidem ad ſe- *In Palatio S. Petri excipitur.* *A Pontifice galerum & gladium accipit.* *Cum Pontifice prandet.*

paratam menſam ſublimiori loco intra velum conſederat, Principem verò aliquod ſejunxerat intervallum demiſſiùs accumbentem. Lavanti Pontifici Principum Chriſtianorum more mantile genuflexus porrexit, ſpectantibus permultis virorum illuſtrium nobiliúmque, qui etſi rariores admitterentur, in magnam tamen excreverant multitudinem. Inter prandendum per internuntios inter ſe collocuti ſunt, miſſi è Pontificia menſa cibi delicatiores, propinata ſalus, bibente Pontifice omnibus venerationis ergò procumbentibus, ſolo Vladiſlao capite detecto paululùm aſſurgente. Sublatis epulis decantati exquiſitiſſimis vocibus dulcíque inſtrumentorum Muſicorum ſono, Sigiſmundi Regis, & Vladiſlai Principis, Turcici, Tartarici, Moſchovitici triumphi, metris Italicis alligati. Ad extremum Pontifex ducto ſecum ad retractius cubiculum Vladiſlao, familiares miſcebat ſermones, fruebatúrque ſuavi nec tam facilè reditura conferentis ſecum Principis affabilitate. Tandem finito colloquio, cùm ad

Colloquitur familiariùs.

ad aliquod temporis intervallum receſſiſſet Vladiſlaüs, iterum rediit, ſed jam valedicturus: póſtque impreſſum à Pontifice capiti abeuntis oſculum, fauſtámque apprecationem dimiſſus eſt: donúmque accepit ſingulare, offerente illud à ſua Sanctitate Cardinale Barberino, videlicet D D. Primi & Feliciani Cineres, Patronorum dieï Natalis ipſius, quod inſigne munus Regnum adeptus Varſaviæ in templo Patrum, quos ex recenti inſtituto Piarum Scholarum vocant, depoſuit, ibidémque aſſervatur magna cum populi veneratione. Atque cùm eâdem veſperâ adjicialem cœnam Cardinalis Barberinus Principi ejúſque Comitatui apparaſſet, tractaſſétque opiparè, ſequenti die qui vigeſimus erat Januarii diſcedentem Româ Carolus Magallottus Pontificis juſſu ad Hetruriæ fines comitatus eſt, quo in loco Magni Ducis nomine excepturus Principem comparuerat Coloredus quadraginta nobilium agmen ſecum trahens, pòſt venit Laurentius Magni Ducis Patruus: ad extremum & ipſe Dux unà cum fratribus adfuit, póſt-

Tandem valedicit Pontifici, & SS. Primi & Feliciani cineres recipit.

Apud Cardinalem Barberinum cœnat.

Româ diſcedit.

In finibus Hetruriæ excipitur à Coloredo Magni Ducis nomine.

Digitized by Google

póſtque mutuas ſalutationes amoris cognatæque benevolentiæ indicią, uno inſimul curru vecti Florentiam intravêre.

Ipſemet Dux ſit deinde obviam & Florentiam introducit.

Et toto illo tempore quod in octodecim dies excreverat, Florentiæ ſubſiſtenti Vladiſlao varia à Magno Duce hilaritatis lætitiæque publicæ ac privatæ edita ſunt ſpecimina, nec alibi in Italia magnificentiora ſplendidioráque. Viſæ namque decurſiones equeſtres, ferarum è caveis emiſſarum certamina, perſonata tripudia, comœdiæ miro artificio, verſatiles ſcenas, æquora, rupes, urbium ſitûs, ſilvas, nemora repræſentantes. At una omnes ſumtu operarúmque ingenioſâ inventione ſupergreſſa eſt comœdia, in villa Archiduciſſæ in gratiam ſui è ſorore nepotis de Rugero, Alcina, & Meliſſa pulcherrimo apparatu exhibita, decantatáque. Neque tantùm Florentino Palatio aut elegantiſſimæ urbis mœnibus ſeſe continuêre oblectamenta, edita quòque Piſis & Livorni: hìc quidem triremes Magni Ducis quotquot in ſtatione erant levatis anchoris ſuis ſerenitatibus adnavigantibus in

Splendidè tractat & variis oblectamentis detinet.

Comœdia ab Archiduciſſa exhibita.

Piſas, Livornum videt & Magni Ducis triremes.

Digitized by Google

in occurſum venêre, tormentorum ſono tubarum clangore lætitiam conteſtantes. Fortunatus erat Navarchis Vladiſlaï adventus, ſed longè fortunatior mancipiis ad remum damnatis, quibus illius præſentia feliciùs Caſtore ac Polluce amicis navigantium ſideribus illuxit, cúm pleriſque illorum præſertim gentis Sarmaticæ hominibus, libertatem à magno Duce impetraſſet, abjurantibus confeſtim Machometanam religionem, quâ miſerrimæ vitæ tædium apud Turcas emerant, proindéque Chriſtianis infeſti navigiis, Deï, Religionis, generis obliti piraticam exercebant.

Mancipia ad remum damnata libertati reſtituit.

Tandem Princeps exquiſitâ humanitate Magni Florentiæ Ducis ubique recreatus, poſt mutuas venerationes valedictionéſque, Venetias profectus eſt, ejúſque Reipub. ſingularem erga ſe propenſionem favorémque agnovit: cujus ſumtibus Regiè tractatus, inſuper ſpectaculis, & in magno Canali editâ naumachiâ exhilaratus fuit, tum quidquid ſanctioris rariorîſque urbs illa aſſervat, totum id Principi patefecit, Senatoribus la-

Venetias intrat agnoſcitque Reipub. ſingularem humanitatem.

teri ejus ſemper adhærentibus, omniáque edocentibus. Atque illâ comitate Venetâ tantopere deinde captum vidimus, ut dum Candienſi bello implicati, à Rege Vladiſlao ſubſidia peterent, is ſedulò arma pararet, quibus Othomanas vires diſtraheret avertetétque, niſi alia mens Senatûs Ordinúmque tunc fuiſſet. Certè ad extrema vitæ tempora quantum Venetis fideret crederétque declaravit, cùm eis in tractanda cum Suecis pace arbitrium moderationémque unà cum cæteris Chriſtianis Principibus detuliſſet, quæ alibi fuſiùs explicanda erunt.

Venetis mirè favit ad extrema uſque tempora.

Martio menſe Venetiis Italiâque relictâ per Stiriam ejúſque Urbem Principem Græcium, Viennam rediit: ubi Imperatoris manum exoſculatus, poſt recuperatas à morbo, in quem ſummo cum aulæ illius mœrore inciderat, vires, Nyſſam contendit, commodéque illuc advenerat. Deſtinaverat quippe ſibi Epiſcopatûs Vratiſlavienſis ſucceſſorem Carolus Archidux Auſtriæ ſuum ex ſorore nepotem, ejuſdémque nominis Poloniæ Principem Vladiſlaï fratrem, miſerátque

Per Stiriam Viennam venit.

Inde Nyſſam ubi permultum ejus adventus conduxit Carolo Ferdinandi Fratri ad Epiſcopatum adipiſcendum.

Rex

Rex Vratiſlaviam Legatum Sigiſmundum Opacium, qui Electioni Epiſcopi intereſſet, júſque ab Archiduce conſentiente Capitulo acquiſitum promoveret. Tergiverſantibus verò Canonicis, atque electionem differentibus eludentibúſque, ſubitò Vladiſlaum principem Nyſſam adveniſſe, & aliquot millia velitum Polonorum in Sileſiam irrupiſſe nunciatur: tum porrò perterriti Collegii illius primores, rémque armis geri exiſtimantes, Imperatore pro jure affinitatis connivente, (qanquam procùl tunc omnis vis aberat) nec non & Vladiſlaï præſentia Nyſſæ commoti acceleratâ Electione, Principem Carolum Epiſcopum Vratiſlavienſem renunciarunt.

Hìc demum finis fuit ſuſceptæ à Principe peregrinationis ſummo cum omnium applauſu peractæ, & Rex Pater complexus reducem, jucundo excepit vultu, cum maxima totius aulæ gratulatione. Et tunc quidem Domum Regiam à recenti luctu atratam reperit; namque paulò ante ipſius reditum deceſſerat Anna Infans Sueciæ, Sigiſ- *Redux à peregrinatione Regem ſalutat.* *Anna Infans Suecia Vladiſlai amita moritur.*

Yyyyy 2 mundi

mundi ſoror germana, virgo maturæ ætatis ſummæque prudentiæ, ac præclariſſimis quâ naturæ, quà ingenii dotibus exornata. Pulſum è Suecia fratrem ſecuta erat, ſéque

Ejus elogium.

Caroli Patrui jam tunc furentis inſidiis ſubduxerat: Polonis mirè favens, unde illi maternum genus, eáque propter magnæ apud eoſdem venerationis, utpote in qua hæreditarias Catharinæ, Annæ, Zophiæ Heroïnarum Domûs Jagielloniæ magnarúmque Reginarum virtutes ſuſpicerent, niſi quòd ab illarum veteri avitâque deſciviſſet religione, inque Patris gratiam Lutheranam profeſſa fuiſſet, retinuiſſétque uſque ad extremum vitæ terminum.

Catharina Suecíæ, Anna Poloniæ Reginæ, Zophia ducis Brunſuicenſis uxor.

Vladiſlaum ſummo proſequebatur amore, eam verò ille magnopere obſervare ſolitus erat, diſcedénſque ad exteros Brodnicii convenit ſalutavítque, ubi paucis ante mortem annis domicilium fixerat.

Vladiſlaum tenerius amavit.

Et cùm Sigiſmundus frater ultimum ſepulturæ honorem diſtuliſſet, captâque à Suecis Brodniciâ, & poſtmodum recuperatâ, corpus ipſius aliquot annis inhumatum jacuiſſet, Vladiſlaüs jam Regno potitus magnificè

Torunii ſepelitur procurante Vladiſlao.

ficè illud efferri curavit depoſuítquè Torunii ſplendido deſuper impoſito mauſoleo.

Duas illa beneficio Regio è conſenſu Ordinum obtinebat Præfecturas Brodnicenſem & Golubenſem, utramque in Pruſſia ad fluvium Drwanciam loco opportuno ſitas. Eas ſperabat Vladiſlaüs ſibi à Rege conferendas, inſtabátque apud Patrem ardentiùs: jámque affectûs Paterni quaſi ſecurus dum ille graſſante ſævâ per Poloniam contagione Oſjecium primò, deinde Ciemiernikos aulam transfert, hic Brodnicium Golubiúmque ſeceſſerat liberas tunc à peſte Civitates, earúmque in territoriis venationibus vacabat, fixo ibidem tantisper domicilio. Sed Rex ſive ſuâ ſponte, ſive illorum ſuaſu, qui gynecæo fortunæ ſuæ incrementa debebant, Reginæ præter omnium ſpem contulit: id verò quandoquidem inſciis Ordinibus feciſſet, nec requiſito illorum conſenſu, ingens ortum erat murmur, quod aliquot Comitiorum conſilia retardavit: acriter cum Rege expoſtulante equeſtri Ordine, eámque donationem reſcindi annitente.

Vacantes à morte ipſius Præfecturas Brodnicium & Golubium à Rege Vladiſlaüs poſtulat.

Eas Regina confert ſine Ordinum ſcitu.

Id moleſtè ferunt Ordines, nec aſſenſum præbent, ſuſpicio oritur quaſi concitaret illos Vladiſlaüs.

Exiſtimabant plerique à Vladiſlaï repulſa nobilitatem ferociùs inſurrexiſſe, ac ſi clàm concitatam exaſperatámque. Sive enim id-ipſum Princeps amicorum nonnullis inſuſurraſſet; ſive affectus bene illi cupientium ſponte erupiſſet, certè conſtat poſt collatas Reginæ Præfecturas in primis ſtatim Comitiis nullum voluiſſe aſſenſum præbere Delegatos Ordinum, ſperabántque Regem ſuis permotum querimoniis, injicientibus continuò remoram ſaluberrimis de Republ. conſiliis, revocaturum donationem, quam tacitè deſtinabant Vladiſlao, permittentes videlicet Regi ejus reditûs cenſúmque, è Reïpub. bonis augere, utpote cujus in eam exſtarent maxima merita, quorum ſeriem ſumma cum Principis laude fusè lex recenſet. Nec diffiteor vidiſſe me literas manu Vladiſlaï ad nonnullos Procerum ſcriptas, pérque id tempus miſſas, quatenus authoritatem ſuam in conventibus nobilium peragendis eo in negotio interponere vellent, indéque magnos nunciorum clamores promanaſſe exiſtimo. Sed Rex etſi in pluribus

1626 Titul. Auctio proviſionis.

Comi-

Comitiis Delegatorum vocibus peteretur, ſummo cum Reipub: damno, alia tunc conſilia aliáque ſubſidia expoſcentis, nil tamen de ſua remiſit conſtantia, cunctatione ſolitus motûs præfervidæ nobilitatis languidiores ſenſim reddere. Neque quæſtio niſi poſt annos aliquot ſopita eſt, accedente tandem facultate Ordinum, quæ Reginæ eas conceſſit Præfecturas, cùm interea Vladiſlaüs à Rege quadraginta millium florenorum ſummam annuatim perciperet, quam olim Annæ Sorori Infanti Sueciæ è proprio peculio dare conſueverat, & cenſu amplioi rex aliquot Præfecturis provenienti ditaretur.

Concedunt tandem Reginæ Ordines Præfecturas. 1631.

Et Vladiſlao auget Rex reditûs.

Atque hinc libens arripio occaſionem plura de reditibus cenſúque annuo Vladiſlaï ſcribendi, non tam noſtratium cauſâ, quàm exterorum ſi fortè hæc in illorum manus inciderint, ut conſtet etſi Polonis non ſorte naſcendi, ſed liberis ſuffragiis impoſiti dominentur Reges, eorum nihilominus poſteritatem paterno à Repub. excipi foveríque ſinu. Contigit namque mihi audire virum aliàs gravem, ſed rerum noſtrarum minùs peri-

Quales illi & quas habuerit Præfecturas.

peritum aliter ſentientem, & ejus quidem inter nos ſermonis dederat anſam unius è Principibus Polonis frequens peregrinatio, quam ut rariſſimam Regum filiis lubens conceſſerim, ita repetitam & promiſcuam nil niſi contemtum párere exiſtimo, eviteſcente & famâ & auctoritate, quaſi multoties apud vulgum proſtitutâ, cui Principes exteros à longinquo tantùm mirari uſitatum eſt. Vladiſlaüs itaque ut meritis ėrga Rempub. inclytus, ita bello Moſchovitico peracto Ducatûs Severiæ adminiſtrationem primùm à Rege conſentientibus Ordinibus obtinuit,& profectò ſatis quæſtuoſam,deinde à deceſſu Joannis Zolkievii Rubiſevienſem & Janorovienſem, tum vitâ excedente Niemoievio in Pruſſiâ Oſiekum & Miedzileſium, ad extremum Solecium & Krepicium, illam poſt Zbaraſci Ducis, hanc poſt Nicolaï Volſcii Marſchalci Regni mortem. nobiliſſimas Præfecturas collatas ſibi habuit, nec minùs in Lithvania opulentas Boriſovium, & Merecium. In ſubſidium Rex prout meminimus quadraginta mille florenos

Digitized by Google

nos annuatim ſeponebat, quò decentiùs ſe ſuámque Domum ſuſtentaret. Ex iis omnibus Præfecturis ſi cenſûs exactè collecti in ærarium Principis illati fuiſſent, habeo auctores ſummam aliquot centenis aureorum communium millibus æſtimari potuiſſe. Staniſlaüs Grochovius ſupremus fiſci Regii Notarius, vir in ſubducendis rationibus exactiſſimus, idipſum multoties nobis audientibus referebat, ſolámque Severiam, ſi àb exquiſitis Oeconomis juſtè & ſincerè adminiſtraretur, ſuffecturam ditando Principi fuiſſe affirmabat. Sed ille minùs attentus reï ſuæ domeſticæ, miniſtris facilitate ejus abutentibus, ſemper egebat, cùm cæteri opes inde corraderent, exiguâ & quàm liberet portione relictâ ipſius ærario inferendâ: indéque nonnulli aſperſêre Principem prodigentiæ nota, cujus erat indicium profuſa quædam nimiáque donandi libertas, abſque ullo rerum ſuarum reſpectu, quandoque & perſonarum delectu.

Vladiſlaüs minùs attentus reï ſuæ Domeſtica non abſque Prodigentis nota.

Inter miniſtros qui Principis ingenium mobile paribus foveret excitarétq; artibus,

Adamus Kazanovius in ſumma gratia Principis, in quem nimis effuſè liberalis.

in ore omnium erat Adamus Kazanovius; hunc Sigiſmundus pater ſupremum Cubiculi Præfectum commendaverat, ſervitióque addixerat juvenem ejus penè cujus & Princeps ætatis. Admotus ille Cubiculo promtus faciliſq; obſequio eſſe cœpit, Principis juſſa exſequi, dictis factiſque adblandiri, & ut ipſius ingenium altiùs introſpexerat eidem ſe conformare, in mores naturámque immigrare, lenociniis & illecebris, quibus illa ætas capi ſolet detinere ac devincire, pérque hoc in gratiam paulatim ſeſe inſinuare: cujus poſteaquam culmen occupaſſet, majora audere viſus eſt, tenuítque eam diu potentiæ arcem, in ſummâ opum affluentiâ, magnis à Rege Vladiſlao auctus ornatúſque honoribus, ut alibi dicturus ſum. Sed dum apud Principem adhuc vacuum rerum potitur, vulgò ferebatur ſæpius munificam ejus imploraſſe manum, ſuiſque plùs quàm Domini ſtuduiſſe commodis: adeò ut & Præfecturam Boriſtovienſem ſolus haberet, nullo vel exiguo Principis fructu, & elegantias Domûs Regiæ ſigna, tabulas, nonnullas

nullas etiam à Patre donatas filio magni pretii gemmas, importunâ extorqueret prece, nihil ſibi quidquid placuiſſet denegante Principe, ſummâ cum ejuſdem jacturâ diſpendióque, præſertim cùm tantopere adamati famuli pratrocinio in pleroſque haud opportuna derivaretur liberalitas.

Edocebant Regem maturiores Vladiſlaï miniſtri de immodicis largitionibus, pérque has exhauſto Principis ærario, nec ſuffecturo, ſi ita ſpargere pergeret, ſuſtentandæ ipſius dignitati, paſſímque Kazanovium incuſabant, qui in Regiam ſupellectilem involaret, connivente multáque donante Principe, orabántque Regem, obviaret maturè, filiíque commodis pro ſuâ prudentiâ & auctoritate paternâ provideret. Sive ea fuit conſtans & ſupra aulicum obſequium deferentium fides, quæ procul dubio Regiam eis benevolentiam conciliaret, ſive odium in Kazanovium, quod veriùs exiſtimo, cujus dominantis potentiam ægre ferebant, pérque hoc, ut de gradu dejicerent, arietare incipiebant. ſanè Rex nihil prius habuit, quàm *Accuſatur apud Regem.*

Rex cum nonnullis deliberat de ſiſtendis Vladiſlai profuſis largitionibus.

advocato Vladiſlavio Præpoſito Varſavienſi Principis olim præceptore, & rei oeconomicæ intelligente, tum Andreâ Szoldrſcio, nonnulliſque aulæ ſuæ primoribus, inter quos Jacobum Zadzik Regni Cancellarium comparuiſſe juſſu Regio ſcio, conſilium ab iiſdem exquiſivit, quis modus foret ſiſtendæ tam profuſæ largitionis, redituúmque per bonos ac fideles oeconomos inferendorum, & à parciori manu erogandorum. Sed maximè Regem affecit offenſúmque reddidit Kazanovii temeritas, apud quem pleraſque Domûs Regiæ elegantias latêre ſciebat, quapropter cùm de adminiſtrandis bonis Præfecturiſque certi aliquid ſtatuiſſet, domum ubi res ejus ſupelléxque aſſervabatur adiri, fores ſigillo obſignari, omniáque ad ulterius ſuum mandatum attineri imperat. Et Kazanovius, qui tunc Regiomonti negotia ſua curabat, ubi de Regis offenſâ eâque ignominiâ nuntium accepit, ſubitò veluti fulmine ictus penè exanimis conſtitit, mox ad aulam accurrit, geſtu ſupplici, lacrymiſque ſuam teſtari in-

Kazanovii ſupellectilem attineri imperat.

innocentiam, prehenſare Primores: vidimúſque tunc in omnem compoſitum ſubmiſſionem, ignarum quæ illum brevì fortuna maneret, cujus vix anno elapſo ſummum occupaturus erat faſtigium: & ii ipſi quos prenſaverat ſatìs habuêre poſtmodum, ſi janitoribus ipſius innoteſcerent. Quæ verò maximè angebat Kazanovium fuit abſentia Vladiſlaï, qui valetudinis causâ ad thermas apud Egr■m ſe contulerat: ſed is certior jam factus quid actum fuiſſet, paulò pòſt rediit non abſque aliquâ indignatione, doloríſque ſenſu, ac primùm ſalutato Rege petiit, ne eam ignominiam pateretur inferri aulico ſuo, ſuæque inſimul exiſtimationi, præſertim cùm earum donationum cònſcius eſſet, proindéque interpretaturum quemlibet, per alienum latus tacitum ſibi fieri convicium. Deinde & illam de bonis adminiſtrandis conſultationem, quid aliud allaturam niſi famæ ſuæ reputationíſque aliquod detrimentum, quaſi ejus prodigentia curatore egeret. Et hæc quidem apud Patrem debitâ cum obſervantiâ urgebat, at in

Accurrit ad aulam prehenſat ſupplex Primores.

à morte Sigiſmundi.

Abſentia Vladiſlaï illum maximè angit.

Vladiſlaüs cum Rege Patre colloquitur.

In auctores hujus facti invehitur.

illos, qui auctores Regi fuerant, offenſam haud diſſimulare potuit, incendente animum Principis Kazanovio lacrymis,ſuiſque commiſeratione. Vladiſlavium quidem ſubduxit indignationi mors, namque interea è vivis exceſſerat: Andreas Szoldrſcius diu gratiæ Vladiſlaï ambiguus fuit, Lampogniani verò Italus Sacerdos patriâ Mediolanenſis, qui hujus ſcenæ inſtructor credebatur, Italiam ſuam repetere juſſus eſt, licèt in gravioribus negotiis ſæpius illius operâ Princeps uteretur, cum cæteris diſſimulatione agendum exiſtimavit. At Kazanovius in gratia Vladiſlaï priſtinam vim retinuit, firmiorem conſtantiorémque magis à tam validis ictibus conſolidatam, & quam nullus æmulorum oppugnantium impetus evertere potuit, creſcentéque favore & beneficentiâ, ipſe quoque non mediocriter fortunas ſuas extulerat, ut nemo illo ſplendidior magnificentiórque in aula Polona compareret. Sed opes illæ tantíque apparatûs quoquomodo coacti Vernæ nivis ad inſtar colliqueſcentes ſubito à morte ipſius diſparuêre, &

Kazanovius ſummum apud illum gratiæ locum obtinet.

dum

dum huic operi noſtro ultimam manum admovemus, ſigna, tabulas, cæteráque magnificæ domûs ornamenta paſſim diſtrahi venúmque exponi vidimus : & cara illa nimiúmque adamata uxor, in quam familiæ ſuæ propinquis cognatíſque præteritis ac excluſis omnes facultates bonáque donationis jure tranſtulerat, repetito conjugio factioſum boníſque omnibus inviſum nacta virum, quémque olim ipſe maritus deteſtabatur ut hominem perfrictæ frontis, peſſimíſque artibus innutritum, infelicis properatíque conjugii luit pœnas. Namque poſt illatas in thalamum ferales diſſidiorum faces, ſecutáque ab utrinque diſſidentium certamina, ſupellectilem pretioſam in continuos ſumtus diſtractam, denudatámque ornamentis domum, cui emtorem quærit, non ſine gemitu intuetur. Ac inter continua faſtidia anxietatéſque unico ſe divortio ſolatur, recurrítque ſed ſerò ad ſui olim mariti memoriam, cùm ſe Kazanoviam dici inſcribíque vult. ad Radzieiovii veluti fatale exhorreſcens nomen. Profectò ſi id manes cu-

Opes illius à morte ſubitò diſparent.

Uxor illius repetit matrimonium infeliciter.

Hieronymus Radzieiovius publicâ lege perduellis declaratus & hoſtis Patriæ.

curarent ſepulti, exiſtimarem unam ex Eumenidibus ab inferis arceſſitam, quæ & uxorem tali mulctaret infortunio, & Radzieiovium ſuo exturbaret thalamo, iiſque agitaret furiis, quibus concitatus poſtmodum in Regem, Patriam, impius eſſet. Verùm iſta poſteriori evenêre tempore, quominus tamen huic loco attexerem, ipſa opportunitas ſuaſit, unde retractâ narratione, redeo ad illos annos qui & bello graves, & peſte calamitoſi Poloniæ fuêre.

Guſtavus interceptâ Livonia Pruſſiam invadit.

Guſtavus namque Sueciæ Rex interceptâ anno ſuperiore Livoniâ, in quâ per æmulationes Ducum (quippe Leo Sapieha Palatinus Vilnenſis prælatus Chriſtophoro Radivilio Magiſtro Generali Equitum, Supremam Litvani exercitûs Præfecturam à Rege acceperat) deinde per præpoſteram Ordinum parſimoniam, haud volentium ad illud contribuere bellum, quod tractatu inſtituto finiri poſſe ſperabant, victor evaſerat: accedentibúſque paulatim incrementis ſternebat illi fortuna viam, per quam & in Pruſſiam irrumperet: irrupítque, pandente proditio-

ditione aditum, cujus notam difficile effu- *Pandit illi*
gere poterunt ii, ad quos portûs Pilavienſis *aditum*
unica ſpectabat cura. Namque Rex uno fe- *productio.*
rè anno ante hoſtilem invaſionem de apparatu maritimo conatibúſque Guſtavi edoctus, Regentes Ducalis Pruſſiæ commonuerat, ipſúmque Electorem Brandeburgicum utì beneficiario jure poſſeſſorem, inſuper & Legatos miſerat, qui portum inſpicerent, ſerióque ejus cuſtodiam inculcarent. Verùm ab Electore & Regentibus tuta inde ſecuráque omnia ſanctè póllicentibus; res aliter ſecuta, fideï illorum erga Regem Rémque publicam debitæ permultum detraxit. Quæ omnia poſſem hìc uberiùs exponere, & ſimultatum cauſas, quæ inter Regem Electorémque interceſſerant, aperire, tum & belli Pruthenici progreſſum enarrare, exſtantibus pleriſque apud me temporum illorum diurnis actis, ſed quandoquidem hiſtoriam Vladiſlaï ejúſque res geſtas ſcribere aggreſſus ſum, eóque in bello nullo officio functus fuerit, quod nonnullorum ambitio impediverat, proindè ſuperſedeo.

Digitized by Google

Vladiſlaum præficiendum bello Pruthenico nonnulli cenſent.

Quanquam non defuère plerique Senatores, qui primo in impetu belli, univerſi exercitûs regimen committendum eſſe Vladiſlao cenſerent, moti Legatione Terrarum Regalis Pruſſiæ, quarum nobilitas ex caſtris ad Graudentum præcipuos ad Regem ablegaverat, id primariò efflagitantes. At præoccupatus Regis animus à Gaſparo Doënhofio Præfecto Laiſcenſi, difficulter aliò trahi poterat: namque ille tractandi Principis peritiſſimus, blandè inſinuaverat, fruſtra nec ſine invidia Ducem aliunde quæri, quandoquidem huic muneri par eſſet Staniſlaüs Koniecpolius Magiſter Generalis Equitum, cujus honori haud conſultum foret, ſi alius legeretur, quémve in ſuo gradu relinquendum eſſe magis expediret. Et tanto magis poſtmodum invigilavit, utpote affini ſuo addictus, ejúſque fortunæ innixus, tunc verò maximè cùm Rex mirâ celeritate collecto intra aliquot ſeptimanarum ſpatium duodecim millium exercitu, ad primum belli incendium in Pruſſiam advolaſſet: namque non defuère qui ſuaderent, tem-

Impedit Doënhofius.

Digitized by Google

temporariam interea regiminis ſummam deferendam eſſe Thomæ Zamoſcio Palatino Kiovienſi, antequam è Ruſſia Koniecpolius arceſſeretur: neque id pervinci potuit in omnes occaſiones momentaque intento Doënhofio, timentéque ne per hoc paulatim ad alium negotiorum bellicorum arbitrium transferretur, præſertim ſi novi Ducis regimen propitia fortuna fauſto comprobaſſet auſpicio. Ita interim dum plures præeſſe imperaréque cupiunt, opportuna reï gerendæ elapſa eſt occaſio, & tanti exercitûs comſumtâ alacritate, hoſtis vires animóſque ſumſit, quas poſtea cum ingenti Reïp. damno exſeruit, firmavítque armorum ſedem in Pruſſia, cujus ſub adventum Regium dubius erat, nutaréque cœperat, ſi par militum ardori regentium prudentia fuiſſet.

Idem invigilat ne quiſpiam Koniecpolio præbeatur in hoc bello.

Hinc nullus initio armorum effectus ſecutus.

Venerat tandem in Octobre ſuis cum legionibus Koniecpolius, ſatíſque habuit hoſtium prohibere incurſiones, hieméque integrâ coarctatos in ſuis continere ſtativis. quid verò poſtea actum geſtúmve, dicent il-

Koniecpolius in Pruſſiam venit & hoſtem continet.

 lorum

lorum temporum annales. Mihi verò bellum illud conſideranti videtur, Guſtavum ſummi bellatoris artibus inſtructiſſimum, Martiam in Pruſſia aperuiſſe palæſtram in qua Polonos campeſtribus aſſuetos præliis, ad eam formaret militiam, quæ in muniendis oppugnandíſque urbibus, caſtellis excitandis, caſtris tutò ſecuréque locandis exquiſitam requirit ſolertiam: oſtenderátque non tantùm hoſtem numeroſis prævalidum copiis, ſed & regnorum opes ab exiguo milite tutis incluſo receptaculis atteri frangíque poſſe. Et hæc quidem cunctabunda pugnandi methodus modernâ viget tempeſtate, optimo certè invento, ſi bellum trahere, non gerere generi mortalium conduceret. Etſi verò noſtris in Pruſſia cladibus Guſtavus innotuerit, quarum primæ non ab ipſius robore fortitudinéque, ſed à proditione, aliæ ab incerta Martis alea dubióque eventu belli provenêre, propè tamen pares opponere poſſent Poloni inter varios illatos conflictûs, è quibus bis Guſtavus ſaucius exceſſit, tertiùm profligato exercitu jam penè tenebatur captivus,

Guſtavus Polonis in Pruſſia Martiam palæſtram aperuit.

Non ſine clade Polonorum à quâ nec ipſe immunis.

ptivus, ſed fortuitò elapſus relicto capitis tegumento evaſit, arces nonnullæ recuperatæ, auxiliares ex Germania copiæ ſuis cum ductoribus ne ſtricto quidem ferro ad deditionem coactæ, ſignáque equeſtria & pedeſtria relata, pluráque à militibus ſperari potuiſſent, ſi in procurandis ſtipendiis majore proviſu, nec omiſſioribus animis in eo ducendo bello Ordines adfuiſſent, íſque demum militiæ ordo conſtitiſſet, quem exacta ſcientia peritiáque requirebat.

Ultimò tandem externa venêre ſubſidia, ſubminiſtrata à Ferdinando Secundo Imperatore, quibus Valſtenius Arnhemium præfecerat: huic porrò tam valido ex lectiſſimis legionibus compacto corpori, par animus ac vires inerant, majoráque patraſſent, ſed alio ſub Duce: quippe hic ſuſpectæ fideï (quod in illo Vladiſlaüs notaverat Patríque ſuggeſſerat) non tam auxiliarem quàm proditorem egit, ob ídque à Cæſare revocatus ſucceſſorem Adolphum Ducem Holſatiæ habuit, Regi addictiorem fideliorémque. Et hic eſt ille Arnhemius, qui poſtmodum de- *Ferdinandus Secundus Imperator mittit ſubſidia duce Arnhemio, qui proditor.*

Digitized by Google

ſertis Imperatoriis partibus, Saxonici exercitûs Suecis fœderati ductor fuit. Tandem bellum illud Pruthenicum, quod ultra quadriennium geſtum erat, induciis in quinquennium ſtabilitis conquievit. At Rex Sigiſmundus difficulter in eas conſenſerat, & antea multoties ſolicitatus ab Ordinibus, ut honeſtis, quas offerebant Sueci, conditionibus, vel perpetuam, vel plurium annorum termino circumſcriptam conficeret pacem, néve Remp. moleſto implicaret bello, nunquam adduci potuit, ſpeï injectæ ab Auſtriacis ultra modum memor tenáxque, quam illi ad recuperandum patrium Regnum fecerant. Præſenſerant illi Guſtavum Germanis Principibus contra Cæſarem adhæſiſſe, noménque ſuum fœderi dediſſe, inde magnum ſibi imminere hoſtem ſubverebantur, quem belli Ducem expertum diſſidens exſpectaret vocarétque Germania, proindéque diſtinendum alibi interim judicabant, Sigiſmundúmque Regem à pace induciíſque ſtabiliendis variis dehortabantur rationibus.

Sigiſmundus difficulter in inducias conſentit.

Spe ab Auſtriacis injectâ fretus.

Qui Guſtavum in Polonia diſtinere volunt.

Atque

Atque hoc conſilium ab Hiſpania primùm emanaverat, unde magnifica legatio à Philippo Rege ad Sigiſmundum expedita fuit, munus id obeunte perquàm ſplendidè Comite de Solre Equite velleris aureï, viro magnæ inter Belgas nobilitatis, nec poſtremæ in aula Hiſpana auctoritatis. Huic dederat Hiſpanus Rex certa mandata commentario utì aſſolet comprehenſa, in quo ubi de conſpiratione Hæreticorum, de mutuo periculo, déque Domûs Auſtriacæ erga Rem Catholicam conſtantiſſimo ſtudio, copioſiſſimè diſſeruiſſet, nil æquius cenſet, quàm ſi Rex Poloniæ ſuo & Reïpub. bono auxilia pro viribus conferret, vel ſi hoc publicè non videretur expedire, ſaltem aliâ utilioréque viâ promoveret. Et cùm notum ſit uſurpatorem Sueciæ ejuſdem ſectæ eſſe, cujus ſunt hoſtes Domûs Auſtriacæ, & fideï Catholicæ, ideóque cum illis in unionem coïviſſe, proinde ſedulò cogitaret viderétque, an non tempus opportunum eſſet arripiendi arma contra uſurpatorem Regni Sueciæ, qui non contentus Regni ſpolio, Livoniam Poloniæ

Hiſpanus Rex miſſâ legatione ab induciis dehortatur.

Contenta legationis.

niæ avulſit & abſtulit, plura auſurus niſi obviàm eatur, iſtud verò è communis cauſæ & Catholicæ unionis bono, & commodo eſſe. Si enim Suecus domi bello infeſtetur, Sociis ſuis auxilia foris ſubminiſtrare qui poterit? Demum iis verbis concludit: *Suæ Majeſtati hæc ob oculos ponuntur; ut eorum habitâ ratione Inducias illas Sueticas abrumpat, & continuationi earum omnino aurem deneget, & ut ſine temporis intermiſſione contra eum moveat, ad proprias ditiones recuperandas, & occupandas, ita ut diviſis ipſius viribus, in auxiliis ſuorum, & defenſione eorum, quæ uſurpavit, in ambabus partibus faciliùs confundatur.*

Reſpondet ad legationem Rex.

Ad ea reſpondit Rex ſcripto, & præfatus multa de hoſtibus, quibus Polonia undique pateret, tum de Hæreticorum Principum machinationibus, quod ad Suecum attinet ſubjunxit: *Conditio Imperii Regiæ Majeſtatis qualis ſit & quibus adſtricta legibus, non ignorat Catholica Majeſtas, omnia penè in hoc Regno ſtatuum arbitrio geri, ita ut de bello bellique nervo, nihil inconſultis Ordinibus ſtatui decernique poſſit, quæ res ſæpe neceſſarios & opportunos Regis pro publicâ ſa-*

lute

lute conatus retardat, nonnunquam etiam irritos reddit. Hic ipſe Regni Sueciæ invaſor, jam pridem in ordinem redactus fuiſſet, niſi toties ab Ordinibus Regni impetratis Induciis, falſâ honeſtæ pacis & tranſactionis oſtentatione nobis illuſiſſet. Ultimo addit: *de paciſcendis cum hoſte Induciis etiamſi ille ab iis abhorrere non videatur, in præſenti rerum ſtatu non cogitat Regia Majeſtas, magis eas circumſpicit rationes, ut hoſte hîc impedito arma in Sueciam transferat, quod ſi à Claſſe paratior eſſet, jam pridem nefarii hoſtis auſûs coërciti fuiſſent. Qua in re ſi Catholica Majeſtas Claſſe ſuâ littoribus Suecicis admotâ Regiæ Majeſtati ſuppetias ferret, rem dignam & Catholico nomine, & fraterno amore præſtaret, & haud dubiè unâ eadémque ratione Daniæ Regem, nunc viſceribus Germaniæ inhærentem, ad tuendum Regnum ſuum præſentis & domeſtici belli oſtentatione retraheret.*

Nec de paciſcendis induciis cogitat.

Claſſem ab Hiſpano petit.

Hæc Legationis Hiſpanæ ſumma reſponſíque Regii tenor fuit, & ne ad tractandam cum Suecis pacem aliquâ ratione Sigiſmundus flecteretur, manſerat ad aulam Joannes Bonyers Baro de Auſchi & ille Belga, ſed Hiſpanis imbutus moribus, vírque ad res

Bbbbbb geren-

Baro de Auſchi ad aulam manet.

gerendas dexteritatis non vulgaris: is ad ea quæ agebantur attentus, ſedulò Regis animum avertebat, belli conſilia ſuggerens, & ſubſidiariæ Claſſis ab Hiſpano venturæ non dubiam ſpem faciens. Certè videbantur in id ſeriò Auſtriaci incumbere, & poſt deletum fugatúmque à Tillio Daniæ Regem, loca nonnulla maritima ceperant, proindéque magnum rebus ſuis momentum acceſſurum providebant, ſi in Baltico mari Claſſem explicare poſſent, ad coërcendum continendúmque Danum & Suecum. At Hiſpanorum aliò collimabat conſilium, namque eos non tam Danus Suecúſve ſolicitos tenebat, quàm Batavorum per Balticum mare continuò commeantes naves, indéque magna & potiſſima pars lucri proveniens, cujus commoditatem arreptâ hac occaſione præſcindere annitebantur, varióſque inſuper inibant modos, quibus commerciorum cum maritimis Civitatibus præcipuè verò Anſeaticis facultatem impedirent. Exſtant apud me manu Baronis de Auſchi ſcripti articuli, univerſalem proponentes

Hiſpani Hollandos à Baltici maris navigatione excludere intendunt.

nentes excluſis Hollandis commerciorum cum Hiſpanis libertatem, ſed quia irritus ille fuit conatus, quem ardenter urſit in aula Polona Baro, & claſſis promiſſa non comparuit, neque haberi potuit: proindéque nullo effectu ſecuto, evanuêre illa conſilia, & Sigiſmundus pace ſequeſtrâ bellum Pruthenicum finivit, non minori accepto damno à perditâ decem navium optimè inſtructarum claſſe, quam Cæſari petenti mutuam dederat, ea verò deinde Suecis in Germaniam irrumpentibus prædæ ceſſerat. Monuerat Rex Torquatum Conti qui valido cum præſidio Pomeraniæ tuendæ impoſitus erat, ut videret quantum à Guſtavo Germaniæ, ac in ejus aditu, iis Provinciis, quarum curam ſuſcepiſſet, periculum immineret; reſponſum dederat ſatis animoſum: Non eſſe quod Rex metueret, viros hîc reperturum Guſtavum, ſuámque illum felicitatem è Pruſſia excedentem deſerturam. An parem dictis animum attulerit, eventus docuit judicavítque: certè magnos iſtos ſpiritûs adhibere tunc debuerat, cùm hoſtis inſtaret,

Irritò conatu.

Rex Sigiſmundus monet Torquatum Conti de Guſtavo.

Reſpondet faſtuoſè.

Digitized by Google

ſtaret, ad cujus adventum ſtatione deſertâ, in tutiora ſe recepit.

In Polonia ingens peſtis graſſatur.

Interea poſitis ad quinquennium armis erupit ſubitò hoſte atrocior contagio, magnâque populorum editâ ſtrage, univerſam pervadebat Poloniam, & Rex peractis Varſoviæ in Novembre Comitiis, Oſjecium primò, deinde cùm nec ibi ab invaleſcente peſte tutus eſſet, Tikocinum cum Regina, liberis, & modicâ aulâ ſe tranſtulit. Vladiſlaüs verò Patrem ſecutus Kniſini haud procul à Tikocino ſubſtitit, poſthac Merecium ſeceſſit, ubi læta amœnitas duorúmque fluviorum limpidiſſimis aquis mutuò ſeſe jungentium concurſus, locum apprimè commendat, proindéque non alia ſedes Vladiſlao gratior fuit, ibíque frequentiùs commorari conſueverat.

Vladiſlaüs Merecium ſeceſſit.

Peſte ceſſante Rex ad Comitia redit. 1631.

Subſederat ab intenſo frigore aliquantùm lues, proindéque Varſoviam ad Comitia Sigiſmundus redierat, quæ primis anni menſibus peracta ſunt, annitentibus Proceribus ut inter Regem & Ordines omnes tandem ſopirentur controverſiæ: ſopitæ-

pitæque feliciter, prout ex volumine Legum conſtat, optatámque tranquillitatem ab intus & de foris Regno attulêre. Intererat etiam Comitiis Vlâdiſlaüs, ſed cùm graviora indies valetudinis damna ſentiret, Medicorum conſilio ad thermas Egram Bohemiæ profecturus, res negotiáque ſua diſponebat, acceptâque poſtmodum à Patre licentiâ, primo vere paucis iiſque ſelectis comitatus aulicis diſceſſit. Et valetudo Principis diu firma ſtabilíſque fuit, cujus damnum aliquod fecerant ſuſceptæ expeditiones Moſchovitica & Turcica, illa quidem in rigido Septentrione, inter frequentes militum ſeditiones, ob parcè ſubminiſtratam pecuniam, tùm frequentia monita, quibus jubebatur experiri omnes vias concordiæ, præſertim cum ſeſe offerret optima & nunquam revocabilis Imperii adipiſcendi occaſio, ægritudinem animi conciliaverat, tum & belli incommoda vires nonnihil labefactarant: hæc verò Principem lecto affixerat, diúque invalidum tenuerat. Quanquam ut erat animo vivaci, & corpore à na-

Vladiſlaüs valetudinis curandæ Egram iter apparat.

Inde arceſſitus morbus.

Turcica.

natura ſatis firmo, facilè illam virium jacturam reparaſſet, ſi vivendi rationem ad modum temperantiámque accommodaſſet: profectò ab Italia exteríſque reducem ſemper aliqua valetudinis exceperunt damna, & aucta identidem novis morborum acceſſionibus graviora fuêre.

De Obitu Reginæ Conſtantiæ nuntium accepit. 10 Julii obiit.

Dum itaque Egræ commoratur Vladiſlaüs inopinatum de morte Reginæ Conſtantiæ accepit nuntium, quæ Julio menſe è vivis ſublata, magno Regem luctu, aulam verò univerſam ingenti mœrore complevit. Quis namque ſperaſſet ætate florentem, corpore firmam, animo vegetam, ſubitâ morte Domui Regiæ orbitatem illaturam, potiúſq; indies exſpectabatur Regis fatum, qui ſenio curíſque feſſus in occaſum vergebat, nec ita pridem gravem morbum, & extremam penè ſibi afferentem luctam evaſerat. Non aliàs unquam triſtior comparuit Rex, oculíſque continuò madentibus deflebat dulciſſimi in provectâ ætate ſolatii jacturam, prolem verò matre deſtitutam, filios filiámque ſub ſanctiſſimæ parentis diſciplina

Rex ſummopere luget.

Digitized by Google

plina adoleſcere incipientem intuens, magnopere angebatur, Principum orbitati metuens: quamvis Proceres ſponderent Rempub. matris loco proli Regiæ futuram, quæ illorum infantiam excepiſſet, adoleſcentiam nunç foveret, impoſterum verò tanto alacriùs illorum proſpecturam commodis, quanto devinctior debito cum honore gratam Sigiſmundi & Conſtantiæ meritorum apud ſe veneraretur memoriam.

Præclariſſimis illa virtutibus magnâque Heroïnâ dignis exornata erat, quas ex Imperatrice Domo unà cum majorum ſuorum claritudine attulerat. Sed ſuper hæc omnia innocentia morum, & ſanctitas vitæ eminebat: erga ſacroſanctam Euchariſtiam Religio illi ſingularis, ac planè Auſtriaca, cui dum conſtantiſſimè præſertim in celebritate Corporis Domini inſiſtit, in fatalem incidit morbum: quippe die cœlo ardentę flagrantiſſimo ſequebatur unà cum Rege ſupplicationem per urbem, ut moris eſt, inſtitutam, & ut erat corpore gravi præpinguíque ab ingenti æſtu ægritudinem concepit, *Elogium Reginæ.*

quâ

quâ per incuriam medentium invaleſcente, paucos intra dies anno ætatis ſuæ quadrageſimo quarto conjugii vigeſimo ſexto deceſſit. Superſtites filios Joannem Caſimirum, Joannem Albertum, Carolum Ferdinandum, Alexandrum Carolum, filiam verò unicam Annam Catharinam reliquit: Cœlo autem fœcunditatis ſuæ partem filium & filiam infantes conſecravit. Interea ne corpus Reginæ graviſſimo doloris ſenſu continuò oculos Sigiſmundi everberaret, die decimo ſexto menſis Auguſti primâ noctis vigiliâ Viazdoviâ Varſoviam delatum eſt, comitante Jacobo Zadzik Epiſcopo Culmenſi Regni Cancellario, & Lucâ Opalinio Supremo Aulæ Regiæ Præfecto, ab iiſque in veteris arcis peramplo atrio ſummo cum honore depoſitum eſt. Jam & Vladiſlaüs mox adfuit à thermis redux, póſtque exhibita Patri quà verbis, quà variis avocamentis ſolatia, Varſoviæ aliquantiſper manſit, donec iterum Merecium in Lithvaniam ſecederet, de Regis incolumitate aliquantùm ſecurior. Graveſcere namque valetudo

Corpus Varſoviam defertur.

Vladiſlaüs Merecium abit.

letudo Regis cœperat, quam continuus mœror, crebri gemitûs, vehementer læſerant: tum & humores commoti pedum primo ingentes excitaverant cruciatûs, deinde dextræ manûs uſum labefactarant: caput verò ita affecerant, ut attonito ſemper ſimilis, ſtuporéque quodam defixus vix ſui meminiſſet, torpentibus interea negotiis publicis, remiſſâque eorum per Regis invaletudinem curâ. Hieme tandem appetente Viazdoviâ Varſoviam ſuadentibus aulæ primariis delatus eſt, ubi à Medicorum induſtriâ ægre ipſius valetudo ſuſtentabatur: cúmque cauteriis adhibitis, à quibus in omni vita ſuâ vehementer abhorrebat, vires aliquantùm recepiſſet, ad ſolita redierat munia, ut quandoque & jus diceret, & in Reïpub. negotiis reſponſa daret, quanquam perparcé. Neque enim jam is erat qui olim Aulæ vigor: quippe Princeps rarus in publico, aditûs ad illum difficiliores, quos muliebris diligentia vallaverat, ne nimio dolore feſſus, & à morbo languidus gravioribus interpellaretur fatigaretúrque curis. Pauci adhibiti &

Regis Valetudo dubia ideóque publica negotia torpent.

Quis tunc aulæ ſtatus.

ii tantùm interioris admiſſionis miniſtri, quibus ille aſſueverat, reſponſa data per Urſulam Mejerin arcanorum Domûs Regiæ conſciam: ſi verò diplomatibus manus Regia apponenda eſſet, quæ jam difficulter calamo uti poterat, ea in ſecretius deportabantur cubiculum, nonnulláque ad libitum domeſtici famulitii ſignabantur.

Rex iterum Comitia indicit. in Mart: 1632.

Ultima tandem Sigiſmundi cura fuit in convocandis ad Comitia Ordinibus, quibus occaſionem dederant Moſchi magnis viribus bellum apparantes, illúdque mox illaturi ferebantur, non exſpectato tempore pactorum conditionibus definito præſcriptóque. *Et quid in iis proponit.* Propoſuerat quoque Rex Ordinibus, annon expediret de ſecuritate modóque in poſterum eligendorum Regum aliquid certi ſtatuere, quandoquidem & præterita interregna graviſſimis Rempub. affeciſſent damnis, & ab hac in Pruſſia Sueci hoſtis viciniâ metus impendêret, qui ſuperſtite adhuc Rege ſenatorum ſcriptis ad eos literis, auderet pertentare animos, & per nuntium Ruſſelium ambitionem ſuam

O

Digitized by Google

Ordinibus ſat impudenter aperiret. Et has quidem Suecorum machinationes fuſiùs tunc expoſiturus ſum, quando ad illa venero tempora, cùm ab obitu Sigiſmundi novo Regi eligendo univerſa incubuit Polonia. Jam verò & prolem ſuam impenſiùs Rex Ordinibus commendavit unicum à Republica ſolatium exſpectantem.

At Delegàti Provinciarum & veſte lugubri, & verbis per ſuum Præſidem vulgò Marſchalcum conteſtabantur totius Reïpub. luctum, mœrentíſque Regis animum appoſito ſolabantur ſermone: petebántque ut antequam Patres ſententiam rogati dicerent, Principes filii in Senatum arceſſerentur. Annuit Rex, vocatíque paulò infra Regiam conſedêre ſellam, exhilarato vehementer Patre, utpote qui videret tam luculentum eximii Ordinum erga ſe affectûs argumentum, & prolem ſuam, de qua maximè anxius ſolicitúſque erat, in Reïpub. ſinum recipi, haud facilè deſerendam. Nec longa tenuit deliberatio Ordines in aſſignandis Præfecturis diſtribuendíſque inter *Nuncii terrarum Regem ſalutant & ſolantur.* *Juniores Principes in Senatum arceſſi petunt.*

Præfecturas inter eos diſtribuunt.

Principes: namque eæ quæ à morte Reginæ ſupererant Joanni Caſimiro, Alexandro Carolo, & Annæ Catharinæ ceſſère, íſque Ordinum conſenſus publicis Legum tabulis firmatus eſt. Rex verò collaudatâ erga ſe domúmque ſuam Regiam pietate, viciſſim in grati animi teſtimonium jure in

Rex viciſſim jure ſuo in monetam cedit.

rem monetariam ſolis hactenus Regibus competente Reïpub. ceſſit, & Principes prolatum inſtrumentum, quo de dote Reginæ Matri cavebatur eïdem condonavêre illam non ampliùs à Repub. repetituri. Duo è Principibus ſuperfuêre Joannes Albertus, & Carolus Ferdinandus, quos Rex pueros adhuc ſanctiori togæ addixerat. Et hic quidem nuper Vratiſlavienſi in Sileſia Epiſcopatu auctus nihil tunc flagitabat, Joannes

Epiſcopatum Cracovienſem pro filio efflagitat.

verò Albertus Epiſcopatum Varmienſem obtinuerat. Sed Rex iis in Comitiis à recenti morte Andreæ Lipſcii vacantem Epiſcopatum Cracovienſem eïdem conferre annitebatur, cujus votum adjuvêre ſuo conſenſu Ordines, quanquam Nicolaüs Coricinius Terræ Cracovienſis Nuncius, ardentiùs

Digitized by Google

tiùs paulùm interceſſiſſet, poſtmodum tamen benignè poſtulantis Regis habitâ ratione, cæterorum ſuffragiis acceſſit, etſi nullatenus conſenſum illum Ordinum ſcriptâ Lege firmari pateretur, niſi priùs in proximo poſt Comitia Provinciali Conventu, Nobilitati Terræ Cracovienſis univerſorum voluntatem declaraſſet: cui non refragaturam ſanctè ſpopondit. Sed obtentum Epiſcopatum Joannes Albertus magnâ ex parte debuit Vladiſlao fratri: namque à Patre cœptum negotium, poſt ejuſdem deceſſum ſedulò promovit, effecítque ut non tantùm Epiſcopi ſedem in principe urbe feliciter occuparet, ſed dum ille Regni purpuram, is quoque Cardinalitiam inter fauſtos omnium applauſus ſumeret.

Coricinius intercedit; ſed tandem conſentit.

Vladiſlao hunc Epiſcopatum debuit Princeps.

Atque ut Principum poſtulatis faciles annuebant Ordines, ita de ſecuritate modóque eligendorum Regum, quæ fuit non poſtrema Comitiorum diſceptatio, certi aliquid ſtatuere mordicus refragabantur: ſive is erat metus ne Rex morti propior de futuro ſucceſſore exploraret vota deſideriáque,

De modo electionis nihil ſtatuitur.

que, pérque id priſtinæ libertati eligentium detraheret, ſive aliquorum pertinacia id effecit, qui in turbido Interregni ſtatu plura ſe patraturos ſperabant, ſi nullis adſtricti Legibus modíſque tenerentur: certè magnis contentionibus res acta eſt, neglecta tandem ſummo cum temporis diſpendio, quod cæteris conſiliis, quandoquidem id non proceſſiſſet, utiliùs impendi potuiſſet. Contra Moſchorum apparatus indéque ingruentem molem virium, decretum ſtatutúmque: videlicet ex eodem ſinu illis bellum & pacem effundendam eſſe, hanc ſi æquis conditionibus vellent conficere, delecti viri ex Senatorio & Equeſtri Ordine illuſtres, qui rem tranſigerent, ſi verò obſtinati claſſicum canerent, permiſſum Vladiſlao Principi, ut jus ſuum armis vindicaret.

…ſchis …ax & …am of- …ur.

Finitis ſat proſpere Comitiis Equeſtris Ordo ultimùm Regi ſuo dixit vale, quem jam non ampliùs viſurus ſalutaturúſque erat. Namque Menſis ille procedebat cujus dies extremus, inſimul & vitæ & Regni Si-

…rilis.

Rex interea languet Pietatis tamen erga Deum non immemor.

Sigiſmundo ſupremus fuit. Fovebatur quidem hucuſque medentium ope valetudo Regis, prætérque omnium ſpem præſidebat in ſolenni Comitiorum conſeſſu, ſub quorum finem priſtinæ conſtantiæ moríſque tenax, inter faſtidioſas concertantium acclamationes, ad mediam uſque noctem præfractus licèt perdurabat. Recurrebant quoque tunc Chriſto poſt mortem ſurgenti dicati dies, quos ille maximo cum pietatis ſenſu peregit, divinis interfuit officiis, atque eo præſertim die, quo Deï morientis Chriſtianus Orbis anniverſarium recolit diem, cùm pedibus non valeret, geſtatoriâ ſellâ uſus, quatuor templa viſitavit, ibidémque Chriſti in ſepulchro jacentis memoriam adoravit.

Cracoviam ire vult ad funus Reginæ ducendum, diſſuadent Senatores.

Interea conſtituerat Cracoviam ſe transferre, ubi Conſtantiæ uxori deſtinabat funus, ſine ſua præſentia nullatenus peragendum, illúdque iter tenaciſſimè menti ejus inhæſerat, niſi aliter Senatoribus viſum fuiſſet, qui perpenſis viarum moleſtiis, dubiâque Regis valetudine ſuaſêre petieréque ne

ſe

Digitized by Google

ſe tam longinquo itineri committeret, cui imbecille corpus morbiſque attritum non ſufficeret: relinqueret potiùs hoc ultimum pietatis officium demandarétque Principibus filiis, qui lugubrem pompam ducerent, matrémque tumulo inferrent. Et quanquam diu propoſiti tenaciſſimus hæſiſſet, repugnaſſétque, ceſſit tandem Senatorum votis, deſignavítque diem ſextum Calendarum Junii juſtis Reginæ perſolvendis, Principéſque de adornando Cracoviam itinere præmonuerat. Quamvis verò ipſe manendi conſilium cepiſſet, volebat nihilominus ſuas experiri vires, an currûs agitationem ferre poſſent, excurrerátque animi cauſâ Opacium, ad Sigiſmundi Opacii Succamerarii Varſovienſis veteris fidique aulici gentilitium dominium, unico ab urbe milliari diſtans: ubi hilaris lætúſque diem tranſegit, & ſub veſperam Varſoviam rediit, poſtero die medicinam ſumturus. Ad exhibitum ſibi pharmacum cohorruit, illúdque tantopere averſatus eſt, ut palàm diceret mortem ſibi à Medicis propinari. Ten-

[…]g April.

[O]pacium [an]imi cau[ſâ] excur[rit].

Tentatus deinde torminibus, poſt & paralyſi tactus, linguæ uſum amiſit, ſenſímque attractus medicamento ad pectus pituitæ humor, obturatis ſpiramentis deſperatæ valetudinis indicium fuit. Arceſſitur propere Vladiſlaüs Princeps, qui tunc ad Plonſcum oppidum Mazoviæ nono circiter à Varſavia milliari venationi operam dabat, ſed feſtinantem inhibuit detinuítque Viſtula aquis in immenſum auctus, atque à valido ſpirante vento fluctibus inhorreſcens tuménſque, ut nullum prorſus pateretur navigium. Altero tandem die non abſque difficultate ſuperato, ſub ipſam veſperam ad aulam accurrit, Patrémque cum extremo colluctantem morbo rectà adiit: quem etſi ille voce compellare non poſſet, paterno intuitus oculo, mox geſtu impoſitâque deſuper caput manu, Regni Sueciæ verum ac legitimum hæredem ac ſucceſſorem declaravit, adſtante Gregorio Boraſto, viro apprime erudito, natione Sueco, inque publicas tabulas eam nuncupationem referente. Donec pridie Calendis Maji inter

Lecto tandem affixus periculoſè ægrotat.

Vladiſlaüs accurrit, quem Regni Sueciæ ſucceſſorem declarat.

Digitized by Google

oritur.

ſecundam & tertiam à media noƈte horam, Sacramentis rite munitus fato conceſſit, circumſtantibus lectum Principibus filiis, unicâque filiâ non ſine lacrimis ingentíque luƈtu. Adfuêre morienti & Proceres mœſti, qui tunc in aulâ degebant: Jacobus Zadzik Epiſcopus Culmenſis ſupremus Regni Cancellarius, Staniſlaüs Radzieiovius Lancicienſis, Nicolaüs Kiska Mſciſlavienſis, Alexander Goſiewski Smolenſcenſis, Gaſparus Denhoff Derpatenſis Palatini. Maximilianus Przerembſcius Siradienſis, Kolaczkovius Crivinenſis Caſtellani, Lucas Opalinius Supremus aulæ Regni Præfeƈtus, Staniſlaüs Radivillus ſupremus Lithvaniæ Cancellarius, Thomas Zamoiſcius Regni, Paulus Sapieha Lithvaniæ Procancellarius, Joannes Nicolaüs Danielovicius Regni ſupremus Theſaurarius. Et eorum quidem nomina præterire non potui, penès quos luƈtuoſi obſequii neceſſitas manſit.

...ii tunc ...ſentes ...aula ...natores.

Corpus Regium veſtitu quo in ſolenni inaugurationis feſto Reges Poloniæ uti conſueverunt indutum, & horis pomeridianis

...rpus ...gio ve- ...u orna- ...n depo- ...ur.

Digitized by Google

dianis in aula eleganter ornata publicæ ſpectantium venerationi expoſitum eſt. Diadema caput defuncti ornabat, manui dextræ ſceptrum, ſiniſtræ globus impoſitus erat. Regni verò Sueciæ corona ad latus in pulvino collocata jacebat. Tum Proceres veluti vivo exhiberent ſolitum venerationis officium, triſti mortuum circumdederant coronâ, quos in palatio ita adſtantes reperit Joannes Wezyk Archiepiſcopus Gneſnenſis Regni Primas Primúſque Princeps, ad quem jam ab obitu Regis ſuprema Regni ſpectabat cura. Is etenim primùm de Regis dubia valetudine, tandem & exceſſu celerrimis nuntiis à Jacobo Zadzik Regni Cancellario edoctus, eâdem die advenerat, rectáque ad palatium contendens, piis Manibus bene precatus eſt: indéque ad interius cubiculum deductus Vladiſlaüm Regem Sueciæ, & Principes atratos ſalutavit, mœrorémque in communi jactura teſtatus eſt.

Joannes Wezyk Archiepiſcopus & Regni Primas venit.

Teſtamentum ante annos circiter undecim factum, manúque Andreæ Lipſcii Epiſcopi Cracovienſis, ſed tunc Regni Can-

Vladiſlaüm & Principes ſolatur.

Teſtamentum Regis aperit.

cellarii ſcriptum, prolatum eſt, apertúmque in præſentia Principum filiorum. Hæredem ex aſſe inſtituit Vladiſlaüm Sueciæ Regem, cæteri fratres in ſortes ſucceſſêre. Diadema quod Moſchoviâ ſubactâ è theſauro gentis acceperat, Regni ærario inferri juſſit. Cæterùm cùm pleraque graviter prudentérque diſpoſuiſſet, ultimæ voluntatis teſtimonio profeſſus eſt: ſe nihil unquam in pernitiem populorum ſuo Regimini à Deo conceſſorum, machinatum fuiſſe, nihílque intactum reliquiſſe quidquid ad decorem, incolumitatem, amplitudinem, gloriámque Regni Poloniæ & Magni Ducatûs Lithvaniæ pertinuiſſet.

Elogium Regis.

Is fuit exitus Regis Optimi maximíque, cui pietas ob Divini cultûs, Cælitum eximiam venerationem, veteris ac Orthodoxæ Religionis patrocinium, Baſilicas magnis impenſis erectas, Collegia cœnobiáque à fundamentis excitata, perenne erexit Mauſolæum. Juſtitia æquâ lance in Judiciis adminiſtrata, in honoribus diſtribuendis magiſtratibúſque deferendis ad amuſſim obſervata

ſervata ad poſterorum memoriam ſtatuit coloſſum: clementia benignitáſque ſeditioſis commonſtrata civibus, captis victíſque declarata hoſtibus, promtior beneficiis exornare quàm in vindictam aſſurgere Regis animus perennaturum collocavit tropæum. Bella proſpere adminiſtrata, obtentas victorias reportatóſque triumphos, limites Poloniæ extenſos prolatóſque, integris ſcriptorum relinquo voluminibus. Ad extremum Regni ævíque maturus: quippe quadraginta quatuor annis Regno impenſis, quadrageſimus ipſe quartus in Regum ſerie omnium æquavit aut junxit gloriam. Staturâ fuit juſtâ, facie formoſâ, colore candido, genis eleganter purpuraſcentibus, naſo aquilino, neque tamen nimiùm protuberante, oculis ſubnigris, capillo antequam caneſceret ſubfuſco, in vultu decor majeſtáſque eminebat, quæ non indigenas tantùm, ſed & exteros ad ſui reverentiam permoveret: denique formâ ſui temporis Regum princeps, ætate pater, rebus geſtis clariſſimus, anno vitæ ſexageſimo ſexto deceſſit.

Digitized by Google

...e au-
Sena-
...ad-
...unt.

Auditâ Regis morte confluxerat frequentior ſenatus, ac præter eos qui morienti aderant, venerat Matthias & Staniſlaüs Lubienii fratres, ille Cujavienſis, hic Plocenſis Epiſcopus, Staniſlaüs Koniecpolius Sendominæ Palatinus ſupremus militiæ Præfectus, Jacobus Sczavinius Breſnæ Palatinus, cæteríque quos Primas Regni in commune conſulturos evocaverat. Conſilii tandem hæc ſumma fuit: Arx Cracovienſis Thomæ Zamoiſcii Pro-Cancellarii Regni tanquam ejus Præfecti curæ demandata eſt: Urbis ſecuritati proſpexit Joannes Tæchynius Palatinus: pacis tam externæ quàm domeſticæ conſervandæ, Koniecpolius curam ſuſcepit, cui ad ſolitas legiones ſexcenti equites additi adſcriptíque ſunt. Par Magni Ducatûs Lithvaniæ habita ratio, arces vicinæ Moſchoviæ ut juſto præſidio firmarentur, negotium datum eſt Leoni Sapiehæ Palatino Vilnenſi & armorum ſupremo Duci, trecenti equites totidémque pedites lecti, quibus domeſticæ ſecuritati proſpiceret. Alexander Gaſievius arcem Smolen-

...ſilii
...ma.

lenſcum, utpote ipſius Palatinus tuendam ſervandámque ſuſcepit. Quæſtor Regni monitus, ut ſumtus è publico ærario ad tempus convocandæ nobilitatis impenderet, partim ad ea quæ dignitas Regii funeris expoſceret, partim ad victum ſuſtentationémque Principum pertinerent. Cenſuum redituúmque exactiorem haberet curam, illorum Reïpub. accuratam redditurus rationem. Ex ejuſdem Senatûs conſilio delecti Proceres, qui Varſoviæ manerent, debitúmque pietatis officium nomine totius Reïpub. fato functis Principibus præſtarent. Ad extremum Lucæ Opalinio ſupremo Marſchalco Aulæ commendata ſecuritas, ordóque cum ampliſſima Juriſdicendi poteſtate.

Interea Vladiſlaüs futuræ Electioni intentus, animos affectúmque tam Senatorum quàm Nobilium tacitè explorabat, ſua in Rempub. merita ut non nimis anxiè, ita neque diſſimulanter commemoras. Cæterùm cauſam ſuam Deo Regnorum arbitro, moderatoríque committebat, ſperans poſt

Vladiſlaüs interea futuræ Electioni attendit.

poſt occaſum Regis ſe quoque novum populis exoriturum ſolem, qui depulſis tenebris Polonum Orbem luce ſuâ non infeliciter illuſtraret: captabátque omen à multorum propenſione; qui illius virtuti probatæque tanto rerum uſu experientiæ omnia tribuebant.

Digitized by Google